

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ
TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA
YER ALAN TEMEL BECERİLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Recep ZEVFİ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN**

Hatay-2015

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ
TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA
YER ALAN TEMEL BECERİLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Recep ZEVFİ**

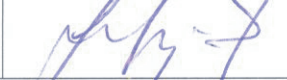
**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN**

Hatay-2015

ONAY

RECEP ZEVFİ tarafından hazırlanan “**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN TEMEL BECERİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

25/06/2015

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN (Tez Danışmanı- Başkan)	
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BALCI (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Sacit UĞUZ (Üye)	

Recep ZEVFİ tarafından hazırlanan “**Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler Açısından İncelenmesi**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım**.

Doç. Dr. Ali ACARAVCI
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Temel beceriler, insanoğlunun yaşamını idame ettirmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu beceriler, sadece okulda kazanılan ve öğretim sürecine sıkışıp kalan beceriler değildir. Temel beceriler, hayatımızın her anında kullandığımız en önemli zihinsel araçlardır. 21. yüzyılın getirdiği teknolojik gelişmeler ve değişen yaşam koşulları temel becerilere hâkim olmayı daha da önemli kılmıştır. Son yıllarda, bu becerilere yönelik olarak yapılan araştırmalarla öğrencilerin temel becerileri kullanma düzeyleri, bu becerilere yönelik tutumları ve yeterlikleri ortaya konularak bu becerilerin kazandırılmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Bu çalışmalar, temel becerileri geliştirmeyi hedeflese de bu becerilerin öğrencilerde istenilen düzeyde olmadığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de öğrencilerin başarısını ölçme ve değerlendirme amaçlı yapılan sınavlar, eğitim ve öğretimde kullanılan materyallerinin eksikliği, yüksek notlarla dersleri geçme kaygısı ve temel becerilere gerekli önemin gösterilmemesi bu becerilerin istenen düzeyde olmamasının nedenleri arasında gösterilebilir.

2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda yapılandırmacı yaklaşım esas alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, öğrencileri ölçme ve değerlendirmede üründen çok sürece bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Yapılandırmacı yaklaşımda amaç, öğrencinin ürünü meydana getirirken süreçleri doğru şekilde işlemesini, süreçte daha etkin rol almasını ve zihinsel becerilerini en iyi şekilde kullanarak doğru sonuca ulaşmasını sağlamaktır. Bunun için de klasik eğitim öğretim anlayışı bir kenara bırakılmış ve öğrencinin bilgiyi aktif şekilde edinip yeniden yapılandırması yoluna gidilmiştir. Öğrencilerin, eğitim öğretim başta olmak üzere hayatın her alanında aktif olmalarına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Çalışmamızda, yapılandırmacı anlayışın üzerinde önemle durduğu temel becerilere ve bunların ders kitaplarındaki yerine değinilecektir.

“Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmamızda temel becerilerin Türkçe Ders Kitaplarında ne derecede yer aldığını ve yeterlilik düzeyinin ne olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Temel becerilerin Türkçe Ders Kitaplarına hangi düzeyde yansıtıldığı geliştirilen ölçekle tespit edilerek ortaya konmuştur. Böylece Türkçe Ders Kitaplarının temel becerilere yönelik yeterlilik düzeyi

saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler analiz edilmiş ve sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Çalışmanın ortaya çıkışından son haline gelişine kadar birikimi ve bilgisiyle desteğini esirgemeyen, tez süresince beni sabırla dinleyip güvenini ve sıcaklığını hissettiren, alçakgönüllü danışman hocam **Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN**'a saygı ve şükranlarımı sunarım. Ölçek geliştirme sürecinde görüşlerinden yararlandığım değerli uzman **Doç. Dr. Bilginer ONAN**'a, **Yrd. Doç. Dr. Ahmet BALCI**'ya, **Yrd. Doç. Dr. Kemal Zeki ZORBAZ**'a ve öğrenim hayatım süresince üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime; lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca sevgisini, sabrını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyip her anımda yanımda olan en kıymetlim **Seda YÖNDEM**'e ve diğer tüm arkadaşlarıma en içten teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca tezimi, beni yetiştirip bu yaşlara gelmemi sağlayan başta **ANNEM**, rahmetli **BABAM** ve **AMCAM** olmak üzere her zaman yanımda olan sevgili **ZEVFİ** ailesine armağan ediyorum.

Recep ZEVFİ

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ
TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
TEMEL BECERİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Recep ZEVFİ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015

Danışman: Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 2006 Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde hangi düzeyde olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmanın evrenini 2014-2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmada evrenin tamamına ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel ve Alt Beceriler Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, literatür taraması yapılarak temel becerilere yönelik belirlenen bulgulardan hareketle araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerileri kapsayacak şekilde toplam 8 temel boyuttan ve bu temel boyutlara ait 76 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Alanında uzman olan öğretim üyeleri tarafından değerlendirilen ölçme aracı, yine bu öğretim üyelerinden gelen görüş ve öneriler doğrultusunda gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılarak uygulamaya hazır duruma getirilmiştir. Elde edilen verilerin analiz edilmesi amacıyla nitel veri analizi tekniklerinden doküman incelemesine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda, Türkçe ders kitaplarında temel becerilerin metinlerde dengeli olarak dağılım göstermediği, temel becerilerden "eleştirel düşünme" becerisinin diğer temel becerilere oranla tüm ders kitaplarında daha yoğun olduğu; bu becerinin en fazla (f=144) MEB 8. sınıf ders kitabında olduğu görülmüştür. Bununla birlikte "yaratıcı düşünme" becerisinin en çok MEB 7. sınıf (f=60); "iletişim kurma" becerisinin MEB 7. sınıf (f=123); "problem çözme" becerisinin MEB 6. sınıf (f=29); "araştırma"

becerisinin MEB 7. sınıf (f=36); “karar verme” becerisinin MEB 5. sınıf (f=23); “bilgi teknolojilerini kullanma” becerisinin MEB 5. sınıf (f=11) ve “girişimcilik” becerisinin MEB 5. sınıf (f=74) ders kitabında olduğu saptanmıştır. İncelenen tüm ders kitaplarında “eleştirel düşünme”nin en çok frekans değerine sahip olduğu görülürken “bilgi teknolojilerini kullanma” becerisinin tüm ders kitaplarında en az değere (f=27) sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca MEB yayınlarına ait ders kitaplarının temel beceriler açısından özel yayınevlerine oranla daha zengin olduğu fakat temel beceriler açısından evrendeki tüm ders kitaplarının tatmin edici düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu araştırma, ortaokul Türkçe ders kitaplarının temel becerileri yansıtması ve bu becerileri öğrencilere kazandırması açısından yeterli olmadığını, ilgili ders kitaplarının geliştirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

Türkçe Dersi Öğretim Programı, Türkçe Ders Kitapları, Düşünme, Beceri, Temel Beceriler.

**THE ANALYSE OF TURKISH COURSEBOOKS FOR SECONDARY
SCHOOLS IN TERMS OF BASIC SKILLS THAT IS AVAILABLE IN
THE CURRICULUM OF TURKISH CLASSES**

Recep ZEVI

Department of Turkish Education, Master's Thesis, 2015

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet TEMİZKAN

ABSTRACT

The aim of this study is to present how much of basic skills that take place in 2006 Curriculum of Turkish Classes (6th-8th grades) is applied in the text of the secondary schools' course books. Turkish course books for secondary schools (5th , 6th, 7th and 8th) comprise the population of the study. In the study, the whole of population has been reached. As a data collection tool, "Scale of basic and subskills that takes place in Curriculum of Turkish Classes have been used. The scale has been developed by the researcher making a literature review based on decided findings which are basic skill oriented. This scale consists of totally 8 main formats and 76 sub-formats belonging to main ones by involving the main skills that takes places in the Curriculum of Turkish Classes. With the aim of providing Scale's validity and reliability, it has been asked an experts' opinion. Scale, assessed by the faculty members who are experts in their field, has been reviewed with again these faculty members' opinions and suggestions, and by making necessary correction it has been got ready for applying it. With the aim of analyzing obtained data, document analyzing which is a part qualitative data analyzing method is used. In the result of research, it is found that in Turkish Course books, there is no homogeneous distribution of basic skills in the text, and critical thinking skill, a part of the basic skills is much denser than other basic skills in all of the course books; moreover, this skill is mostly found in (f=144) MEB 8th grade course books. In addition that, "critical thinking skill" is mostly found in MEB 7th grade (f=60); "communication skill" is mostly found in MEB 7th grade (f=123); "problem solving skill" is mostly found in MEB 6th grade (f=29); "study skills" are mostly found in MEB 7th grade (f=36); "decision making skill" is mostly found in MEB 5th grade (f=23), "using

information technology skill" is mostly found in MEB 5th grade (f=11) and "entrepreneurship" is mostly found in MEB 5th grade (f=74) course books. In all of the analyzed course books, while "critical thinking" has the most frequency rate, "using information technology" has the least rate (f=27). In addition that, the result of "course books belong to MEB are much richer than private publishing house's in terms of basic skills but however, in terms of basic skills none of the course books in the universe is satisfying" is reached. Consequently, this study reveals that Turkish Course Books for secondary schools don't represent the basic skills, and they are not sufficient in terms of acquiring this skills, moreover the relevant course books have to be developed and necessary correction has to be made.

KEY WORDS

Curriculum of Turkish Classes, Turkish Course Books, Thinking, Skill, Basic Skills.

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

ÖN SÖZ	
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELELER	I
ABSTRACT AND KEYWORDS	III
EKLER LİSTESİ	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
KISALTMALAR	X

GİRİŞ**1****BİRİNCİ BÖLÜM****3****PROBLEM, ÖNEM VE AMAÇ**

1.1. Problem Durumu	3
1.2. Problem Cümlesi	4
1.2.1. Alt Problemler	4
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. İlgili Araştırmalar	7

İKİNCİ BÖLÜM**29****KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

2.1. İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı	29
2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Yapısı	30
2.1.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçları	31

2.2. Düşünme	32
2.3. Beceri	32
2.4. Temel Beceriler	34
2.4.1. Eleştirel Düşünme	35
2.4.2. Yaratıcı Düşünme	39
2.4.3. İletişim Kurma	45
2.4.4. Problem Çözme	49
2.4.5. Araştırma	54
2.4.6. Karar Verme	58
2.4.7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma	62
2.4.8. Girişimcilik	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

69

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	69
3.2. Evren ve Örneklem	69
3.3. Veri Toplama Araçları	70
3.4. Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması	70
3.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	70
3.6. Veri Çözümleme Teknikleri	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

72

BULGULAR

4.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Eleştirel Düşünmeye İlişkin Bulgular	72
4.2. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Yaratıcı Düşünmeye İlişkin Bulgular	123
4.3. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan İletişim Kurma Becerisine İlişkin Bulgular	141
4.4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Problem	

Çözme Becerisine İlişkin Bulgular	180
4.5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Bulgular	196
4.6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Bulgular	218
4.7. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Bulgular	231
4.8. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Bulgular	237
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	264
1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Temel Becerilere İlişkin Tartışma ve Sonuç	264
1.1.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	264
1.2. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	268
1.3.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan İletişim Kurma Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	272
1.4.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	275
1.5.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	278
1.6.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	280
1.7.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	283
1.8.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç	287
2. Öneriler	292

2.1. Ders Kitaplarına ve Öğretim Materyallerine Yönelik Öneriler	292
2.2. Ders Kitabı Yazarlarına ve Yayınevlerine Yönelik Öneriler	292
2.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler	293
2.4. Velilere Yönelik Öneriler	293
2.5. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	293
KAYNAKÇA	295
EKLER	314
Ek-1: Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel ve Alt Beceriler Ölçeği	314

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular.....	72
Tablo 2: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular.....	123
Tablo 3: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan İletişim Kurma Becerisine İlişkin Bulgular.....	141
Tablo 4: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Bulgular.....	180
Tablo 5: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Bulgular.....	196
Tablo 6: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Bulgular.....	218
Tablo 7: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Bulgular.....	231
Tablo 8: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Bulgular.....	237

KISALTMALAR LİSTESİ

BT	Bilgi Teknolojileri
dICTatEd	Discussing ICT, Aspirations & Targets for Education
f	Frekans
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
PDÖ	Probleme Dayalı Öğrenme
SPSS	Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDÖP	Türkçe Dersi Öğretim Programı
vb.	Ve Benzeri
VCD	Video Compact Disk
vd.	Ve Diğerleri

GİRİŞ

Günümüz dünyası gelişen teknoloji ile birlikte büyük bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreç hayatın maddi ve manevi tüm alanlarını etkilemiştir. Teknoloji, başta kişinin kendisi olmak üzere gerek iç dünyasıyla gerekse çevresiyle iletişimine kadar her şeye nüfuz etmiştir. İnsanlar hayatın her alanında teknolojiyi kullanır hale gelmiştir. Gündelik hayat kolaylaşmış, bu kolaylık beraberinde bilgiye bakış açısını da değiştirmiştir. Teknoloji sayesinde akıllı telefonların, tabletlerin, özellikle de ağ erişiminin (internet) insanlara sunulması bilgiyi elde etmenin eskisi gibi zor olmadığını, istenildiğinde bilgiye rahatlıkla erişimin sağlanabileceğini ortaya koymuştur. Evde, iş yerinde, okulda, araçta, akla gelebilecek her türlü yerde bilgiye erişim kolay hale gelmiştir. Bu kolaylık insanların daha çok bilgiyle haşır neşir olmasını ve hemen her gün binlerce yeni bilgiyle karşılaşmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler insanoğlu için çok önemlidir. Fakat bilgi, teknoloji ile çoğalıp dağılırken beraberinde büyük problemleri de doğurmuş, ortaya bilgi kirliliği denen kavram çıkmıştır. Binlerce bilgi, sanal ortamlarda öğrenilip paylaşılırken bunların ne derece doğru ve güvenilir olduğu sorunu ortaya çıkmıştır. İnsanlar dolaylı yoldan edindikleri bilginin ne kadar doğru olduğu konusunda artık şüpheye düşmüştür. Çünkü binlerce haber sitesi, forumlar, televizyon kanalları vb. bilgiyi insanlarla paylaşırken maddi kazanç, “tıklanma” ve reyting gibi etkenleri göz önüne almakta doğru ya da yanlış olduğuna pek dikkat etmeden ilgi çekebilecek her türlü yazı, video, resim, ses gibi bilgi, belge ve dokümanı paylaşmaktadır. Bu noktada bireylere ve topluma düşen görev bu kadar çok bilgi kirliliğinin olduğu bir dünyada gerçek, güvenilir ve en doğru bilgiye nasıl ulaşılacağını öğrenmektir. Bunun için de en doğru seçenek başta çocuklar olmak üzere iyi ve kaliteli bir eğitimle tüm insanları bu konuda eğitmek, onlarda farkındalık oluşturmaktır. Çünkü günümüz dünyasında bireyler bilgiyi edinmede aktif rol almaya ve bilgilerini kendi kendilerine inşa etmeye başlamışlardır. Dolayısıyla bilgiyi doğru şekilde edinip işleyen bireylerin yetişmesi bu bakımdan önemlidir.

Bilgi edinmenin yaşamın ve okulun temel amacı olarak görüldüğü anlayış günümüzde değişmiştir. Bilgi edinmenin; konuları, olayları, olguları, kavramları, ilkeleri ve süreçleri ezberlemek olduğu düşüncesi değişmiştir. Ezberleme yerini kavramaya, anlamlandırmaya, yapılandırmaya ve bilgileri birer beceri haline getirmeye bırakmıştır. Olgu, kavram, ilke ve süreçleri kavramak, günlük hayatı

kolaylaştıracak her türlü birikimi elde etmektir. Bununla birlikte bilgi olarak adlandırılacak birikimleri elde etmek, sadece bilgiyi görmek, okumak ve bunları zihinde tutmak değildir. Asıl süreç -ister edinim ister öğrenim yoluyla elde edilmiş olsun- bilgilerin nasıl, nerede, ne zaman ve ne amaçla kullanılacağına bilinmesi ve kullanılmasıdır. Bu noktada çağın gerektirdikleri düşünüldüğünde bilgiyi kullanmanın, bilgiyi edinmeden daha fazla öne çıktığı söylenebilir. Bilgiyi öğrenmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, bireylerin elde ettiği bilgileri; eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim kurabilme, problem çözme, araştırma, karar verme, girişimcilik ve teknolojiyi kullanabilme becerileriyle birleştirerek kullanmaları gerekir. Çünkü kullanılmayan bilgi ve beceriler zihinde yer kaplamaktan öte gidemeyecektir.

Bilgi ve bilgiye bakış açısının değiştiği günümüzde, eğitim sistemimiz de değişime uğramış ve yeni bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. Çünkü bireyler bilginin hazır alıcısı olarak görülmekten vazgeçilmiş; bilgiyi üretmede, anlamlandırmada ve yapılandırmada aktif rol alan kişiler olarak görülmüştür. Bu anlayışla birlikte Türkçe Dersi Öğretim Programı değişimlerden nasibini almıştır. 2005-2006 eğitim öğretim yılı itibari ile yapılandırmacı bir eğitim anlayışını benimseyen eğitim sistemimiz öğretim programlarında değişikliklere gitmiştir. Böylece önceleri pasif bir alıcı olarak görülen öğrenciler, bilginin üreticisi, bilgiyi alan ve yorumlayan, mantıklı çıkarımlarda bulunan, değiştiren, eleştiren ve özümseyen bireyler konumuna geçmişlerdir. Bu program, bireylerin öğrenmeyle birlikte çeşitli becerileri de edinmelerini sağlamak amacıyla belirli temel becerileri de içermiştir. Yani, yapılandırmacı anlayışla birlikte günümüzdeki bilgi kirliliği dediğimiz kavrama karşı bir çeşit önlem alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte çağın gereklerine uygun, eleştirel ve yaratıcı düşünen, araştıran, sorgulayan, sağlıklı kararlar verebilen, girişimci, dinamik, çevresiyle iyi bir iletişim içinde olan, karşılaştığı problemleri akılcı yollarla çözen, teknolojiyi amacına uygun kullanabilen, temel becerilere hâkim ve bu becerileri en üst sınırdaki kullanabilecek bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM, ÖNEM VE AMAÇ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, problem cümlesine ve alt problemlere; araştırmanın amacına, alt amaçlarına, önemine, sınırlılıklarına ve araştırma ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Anne karnından başlamak üzere tüm yaşamı boyunca bir iletişim sürecinde olan insan, kendini anlatma ve karşısındakini anlama gereksinimi duymuştur. Bu süreç, bireyin yaşamı boyunca devam etmektedir. Değişik insanlar, kişilikler, durumlar, problemler, konular, olaylar, olgular vb. insan hayatında sürekli yer almıştır. Bazen karşılaşılan bir durum, iletişimsizlik, yeni bir işe atılma süreci, bazen de teknoloji ile iç içe olma gibi durumlar probleme dönüşebilmektedir. Bunun gibi çeşitli problemlerin üstesinden gelmek her insanın istediği bir durumdur. Bu durumlarla baş edebilmek için de düşünme dediğimiz yetiye ihtiyaç duyarız. Düşünme dediğimiz yetiyle olaylar, olgular ve durumları algılar ve bunlar arasında bağlantı kurup akıl yürütürüz. En uygun davranışı bu yolla sergileriz. Böylece istenmeyen durumlara maruz kalmaz, istediklerimizi elde etme yolunda daha başarılı şekilde yol almış oluruz.

Düşünme becerisi, insanları diğer canlılardan farklı kılar. Çünkü düşünen insan kendini geliştirir, daha iyiye ve daha yeniye doğru yol alır. Problemler karşısında pes etmeyip çözüme odaklanır. Böylece daha üretken olur. Burada önemli olan nokta, bireylerin düşünme becerilerini kazanıp kazanmadıklarıdır. Köken (2004: 127), düşünme becerilerine sahip olan bireylerin, bilgiyi ne amaçla edindiklerini, nasıl kullanacaklarını ve bilgiye nasıl ulaşacaklarını bilerek hareket ettiklerini ifade etmiştir. Yani nasıl düşünmesi gerektiğini bilen bireyler karşılaştıkları durumlara ayak uydurabilirler. Sorunlara çözüm önerileri getirebilir, yeniliklere açık bir şekilde çevresiyle iletişim sürecinde başarılı olabilirler. Dolayısıyla düşünme becerilerine sahip ve bu becerileri en iyi şekilde kullanabilen bireylerin yetişmesi çeşitli eğitimler yoluyla sağlanabilir.

Günümüz dünyasının devingen koşullarında insanlar teknolojinin hızına yetişmekte ve ona ayak uydurmakta zorluk çekmeye başlamıştır. Her gün ortaya atılan yeni bilgiler, ürünler insanları biraz daha rahatlığa alıştırmakla birlikte bir taraftan da tembelliğe ve zihinsel bir yoksunluğa sürüklemektedir. Bu durum, insanların düşünme becerilerini etkileyip onları köreltmektedir. Teknolojinin getirdiği kolaylıkla birlikte insanlar biraz daha sosyallikten uzaklaşmaya başlamış ve yalnızlaşmışlardır. Bu durum eleştirel ve yaratıcı düşünemeyen, çevresi ve kendisiyle iletişim kuramayan, problemlere çözümler üretemeyen, girişimci ruhu kaybolmuş, karar vermekte ve karar alma sorumluluğunu üstlenmede zorluk çeken zihinlerin oluşmasına neden olmuştur. Bireyler çeşitli zihinsel becerileri yerine getiremez hale gelmiştir. Bunun farkında olan eğitim sistemimiz değişen ve tüm hızıyla ilerlemeye devam eden çağa ayak uydurabilen, çağdaş, demokratik ve bilinçli bireyler yetiştirmeye çalışmaktadır. Bunun için de öğretim programlarında temel beceriler başlığı altında verilen becerileri dersler aracılığıyla öğrencilere kazandırmaya çalışmaktadır. Öğrenciler bu becerileri gerek sosyal çevreleri sayesinde yapıp yaşayarak gerekse ders kitaplarında yer alan örnekler aracılığıyla görüp kazanmaktadırlar.

Bu araştırmada, Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerin öneminden hareketle, eğitim öğretimde en sık kullanılan ve vazgeçilmez unsurlardan biri olan ders kitaplarının üstünde durulacaktır. Bu çalışmayla öğretim programında yer alan temel becerilerin Türkçe ders kitaplarında yer alma düzeyleri ile ilgili bulgular ortaya konularak ders kitaplarının temel beceriler bakımından yeterli olup olmadığı tespit edilmeye çalışılacak, eksik görülen noktalarda öneriler getirilecektir.

1.2. Problem Cümlesi

Ortaokul (5-8. Sınıflar) Türkçe ders kitapları 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerileri ne derecede yansıtmaktadır?

1.2.1. Alt Problemler

- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden eleştirel düşünme becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?

- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden yaratıcı düşünme becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?
- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden iletişim kurma becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?
- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden problem çözme becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?
- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden araştırma becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?
- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden karar verme becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?
- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden bilgi teknolojilerini kullanma becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?
- ✓ 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilerden girişimcilik becerisi ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne derecede yer bulmaktadır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2014-2015 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan ortaokul (5-8. Sınıf) Türkçe ders kitaplarının 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerileri yansıtması açısından değerlendirmektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Temel beceriler, eğitim öğretim hayatının sona ermesiyle birlikte unutulacak ya da kullanılmaktan vazgeçilecek beceriler değildir. Bunlar, aileden başlayıp eğitim öğretim ortamlarında desteklenip geliştirilerek yaşama aktarılan becerilerdir. Bu beceriler, çocuğun toplumda aktif bir şekilde yer almasında en önemli faktörlerdendir.

Yaşama gözlerini açan birey, ailedeki ilk eğitiminden sonra ilköğretimde eğitim ve öğrenimine devam etmektedir. Çocuk çevresiyle iletişime geçmekte, bir uyum süreci yaşamaktadır. Bu sayede sosyalleşmekte ve toplumda kendini yalnız hissetmemektedir. Zihinsel olarak olgunlaştıkça karşılaştığı olay, olgu, durum ve konulara ilişkin daha mantıksal düşünmeye başlamakta ve eleştirel düşünme dediğimiz beceriyi kullanmaya adım atmaktadır. Eleştirel düşünmenin içerisine bireysel farklılığını ve biraz da özgünlüğünü katarak yaratıcı düşünme becerisini aktifleştirmeye başlamaktadır. Bir topluma tabi olduğu için de o toplumun dilini kullanıp çevresiyle iletişime geçer. İletişim kurarken girişimciliğini geliştirecek ortamlara katılır ve kendine güveni gelir. Teknolojiyi kullanabilecek yeterliliğe sahip olunca da artık tüm dünyayla iletişime geçip gerek sosyal gerekse ekonomik etkinlikler içinde yer alır. Problemlere daha mantıklı yaklaşım çözümler üretmeye ve etkili kararlar vermeye başlar. Böylece kendini gerçekleştirme yolunda ve kaliteli bir yaşam sürdürmede istikrarlı adımlar atar. Fakat tüm bunların gerçekleşmesi, istenilen özelliklere uygun, çağın gereklerine cevap verebilecek bireyler yetiştirilmesi öncelikle iyi bir eğitimden geçmekle mümkündür. Çünkü istenilen hedefe ulaşmada temel becerilerin kazanılmış olması gerekmektedir. Bu becerileri düzgün ve yeterli seviyede kazandırmaya çalışan eğitim de okullarımızda verilmektedir. Dolayısıyla eğitim-öğretimle kaynaşmış temel becerilerin kazandırılması, donanımlı eğitimcilerin ve zengin öğretim materyallerinin öğrencilerle iyi bir şekilde buluşturulmasına bağlıdır.

Bu çalışmayla önemli bir öğretim materyali olan ders kitaplarının TDÖP (6-8. Sınıflar)'te yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerileri yansıtmıyorsa yansıtamadığı konusuna dikkat çekilecektir. Bu beceriler ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalara da baktığımızda genel itibarıyla temel becerilerin tümüne birden pek bakılmaması, çoğu araştırmacının bu becerilerin üzerinde durmasına rağmen özelde ders kitaplarına yansıtılması konusunda gerekli araştırmalar yapılmadığının saptanması, çalışmanın önemini daha da artırmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma evrenindeki Türkçe ders kitapları, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığınca okullarda okutulmakta olan Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır.

Araştırma, Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri ile sınırlandırılmıştır.

Temel beceriler arasında yer alan “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma” becerisi ayrı bir araştırma konusu olduğu düşünüldüğünden diğer temel becerilerden ayrı tutulmuştur.

1.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde temel beceriler ile ilgili yapılmış olan çalışmaların kapsamı, yöntemi ve sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir. Yapılan taramalarda temel beceriler ile ilgili pek çok çalışmanın olduğu belirlenmiş, bu becerilerden eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri ile ilgili çalışmaların daha fazla olduğu görülmüştür. Diğer temel becerilerin bu iki beceriye oranla daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca temel becerilerin tümünü kapsayan çalışmaların çok az olduğu görülmüştür.

Süzen (1987), “İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinde Yaratıcı Düşünme Yeteneği İle Benlik Kavramı Arasındaki İlişki” adlı yüksek lisans çalışmasında, ilkokul 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri ile benlik kavramları arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin cinsiyete göre değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini ölçmek için, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, Şekilsel A Formu; Benlik kavramı düzeylerini ölçmek amacıyla da Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, benlik kavramı ile yaratıcı düşünme yeteneği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir. Cinsiyete ilişkin bulgulara bakıldığında, cinsiyet farklılığının benlik kavramı ve yaratıcı düşünme yeteneğini etkilemediği görülmüştür. Yaratıcı düşünme yeteneği ile benlik kavramı arasındaki ilişkinin cinsiyete göre değişmediği belirlenmiştir.

Yazgan (1989), “Girişimcilik Yeterlikleri ve Eğitim Programları (Niğde, Kayseri, Zonguldak İlleri Genel ve Endüstri Meslek Liseleri Araştırması)” adlı yüksek lisans çalışmasında, endüstri meslek liseleri ile genel lise eğitim programlarının girişimcilik yeterliklerine sahip bireyler yetiştirebilmeleri yönünden durumunu, iller ve cinsiyet faktörlerine göre belirlemeye çalışmıştır. Kaynak grupların, genel ve endüstri meslek liselerine girişlerinde sahip oldukları girişimcilik yeterlikleri arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir. Ayrıca, endüstri meslek liseleri öğrencilerinin girişimcilik yeterlikleri puanının daha yüksek olduğu, genel ve

endüstri meslek liseleri öğrencilerinin bu programlardan çıkışlarda sahip oldukları girişimcilik yeterlikleri arasında da anlamlı bir fark bulunduğu görülmüştür. Yine endüstri meslek liseleri öğrencilerinin girişimcilik yeterliklerinin puanının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte gerek endüstri meslek liseleri gerekse genel liselerden çıkışlarda, kaynak grupların sahip oldukları girişimcilik yeterliklerinin, bu programlara girişlerde sahip oldukları yeterliğe göre anlamlı bir fark göstermediğini ifade etmişlerdir.

Yılmaz (1997), “Girişimcilik Açısından Endüstri Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme ve Denetim Odağı Özelliklerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında, İstanbul'da öğrenim gören Endüstri Meslek Lisesi son sınıf öğrencilerinin girişimcilik boyutundaki yaratıcı düşünme özellikleri ile yine aynı boyuttaki bireyin kendine güven, başarıma güdüsü ve olayları kontrol gücünü oluşturan denetim odağının yönünü karşılaştırmıştır. Veri toplama aracı olarak Rotter'in geliştirdiği "Denetim Odağı Ölçeği" ile Torrance'ın geliştirdiği "Yaratıcı Düşünme Testi" kullanılmıştır. Elde edilen bulgular endüstri meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin girişimci ve yaratıcı olmakla ilgili kişilik boyutu ile içten ya da dıştan denetimli olmaları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet değişkenine göre, öğrencilerin denetim odaklarının yönleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak denetim odağının yönünün, bireyin yaratıcı ve girişimci olmasını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Apaydın (1999), “Girişimcilik ve Başarılı Girişimcilik Uygulamaları” adlı yüksek lisans tezinde, girişim ve girişimcilik uygulamalarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Girişimcilik hakkında genel bilgi vermeye ve girişimcilerin karşılaştıkları problemler ile bu problemler için çözüm önerileri sunmaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda girişimci olmak isteyen her kişinin girişimci olmasının mümkün olmadığını, girişimci olmak isteyenlerin girişimciliğe başlamadan önce mutlaka girişimcilik yetenek testine tabi tutulması gerektiği, girişimcilikte başarılı olabilmek açısından girişimcilik eğilimini belirleyen yeteneklerin ortaya çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca girişimcilik yeteneklerine sahip olmayan kişilerin her ne kadar girişimcilik eğitimi alsalar da başarılı olabilmelerinin zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öztunç (1999), “Ailenin Çocukların Yaratıcı Düşünme Yeteneği Üzerindeki Etkisi” adlı yüksek lisans çalışmasında, ilköğretim 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri ve ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin alt boyutlarını oluşturan akıcılık, esneklik ve özgünlük puanları üzerinden, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumları incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları, çocuklarına karşı tutumları ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca akıcılık, esneklik ve özgünlük özellikleri üzerinde cinsiyet farklılığının etkili olduğu görülmüştür. Yaratıcı düşünme yeteneğinin alt boyutları olan akıcılık, esneklik, özgünlük özellikleri ile ailelerin eğitim durumları, ekonomik durumları ve tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın sonucunda, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğine etkisi konusunda, aileye, okula ve bu konuda yeni araştırmalar yapacak olanlara önerilerde bulunulmuştur.

Şeyhun (2000), “Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde, karar verme becerisi eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin (8. sınıf) karar verme becerilerine etkisini araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre karar verme becerisi eğitim programına katılan öğrencilerin içtepsel karar verme davranışlarının azaldığı bulunmuştur. Sonuç olarak, karar verme becerisi eğitim programının öğrencilerin karar verme becerilerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Yalçinkaya Dulkadiroğlu (2001), “İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri” adlı yüksek lisans tezinde, ailelerde çocukların karar vermeye katılımı konusundaki görüşlerini tespit etmeye, bu konuda çocuğun yaşı ile cinsiyetinin ve ailenin sosyoekonomik durumunun etkisini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırmada anne ve babanın, kararlara katılım konusunda sorun yaşandığında, çoğunlukla çocukla olumlu konuştuğu, bazen de kızdığı; ev içi günlük faaliyetlerle ilgili kararlarda fikir ayrılığının en çok olduğu konuların başında evi toplamak olduğu; ailede fikir

ayrılığının en çok olduğu karar konusu, birinci bölgede, televizyon programlarından hangisinin seyredileceği, ikinci bölgede ise, çocuğun eve geliş-gidiş saatine karar verme olarak görülmüştür. Alışveriş ve gelirlerle ilgili kararlarda fikir ayrılığının en çok olduğu karar konusu, birinci bölgede çocuklara verilecek harçlık miktarı, ikinci bölgede ise aile gelirinin nereye harcanacağı gelmektedir. Ailelerde karar verilirken fikir ayrılığı olması durumunda, kız ve erkek çocukların yarısından fazlası ortak bir karar verildiğini, çocuklardan bazıları da, bazen ortak bir karar verebildiklerini belirtmişlerdir. Çocukların çoğunluğunun, "çocuklar kendisi ile ilgili bazı kararları tek başına vermeli" dedikleri, çocuklardan bazılarının da "çocuklar kendisi ile ilgili kararları daha çok ebeveyn yardımıyla vermeli" dedikleri belirlenmiştir. Deneklerin yarısından çoğu, çocukların aile kararlarına katılımlarının önemli olduğunu belirtmektedir. "Çocukların kararlara katılması önemlidir" görüşünün, yaşlar ile doğru orantılı olarak arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Balaban (2001), "Orta Öğretim Kurumlarında Sportif Faaliyetlere Katılan Öğrencilerin Öğretmenlerle İletişim Kurmasında Sportif Faaliyetlerin Etkisi" adlı yüksek lisans çalışmasında, Van ili merkez ortaöğretim okullarında sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim kurmasında sportif faaliyetlerin etkisini araştırmaya ve öğrencilerin öğretmenlerle iletişim kurmalarında beraber yapılan sportif faaliyetlerin önemini vurgulamaya çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin spor yapma düzeyi arttıkça, öğretmenlerle iletişimin ve öğretmenlerde spor ve sporcularla ilgilenme özelliğini arama oranının arttığı saptanmıştır. Ayrıca, birlikte yapılan sportif faaliyet sayesinde iletişimin arttığı tespit edilmiştir (%86.5). Ayrıca öğrencilerin Beden Eğitimi öğretmenleri ile daha kolay iletişim kurdukları da belirlenmiştir (%49). Araştırma sonucunda öğretmenlerle birlikte sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin, öğretmenleriyle iletişim kurarken rahat ve gayri resmi oldukları, spor yapma düzeyi arttıkça öğretmenlerle iletişimlerinde artma olduğu gözlemlenmiştir.

Atkıncı (2001), "İlköğretim Birinci Kademe Eğitim Programlarının Yaratıcı Düşünmenin Gelişmesine Etkileri" adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim birinci kademe eğitim programlarının yaratıcı düşünmenin gelişmesi üzerindeki etkisini saptamaya çalışmıştır. Araştırma, literatür incelemesi ve Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT) uygulaması ile yürütülmüştür. Literatür incelemesine dayanarak

kuramsal boyut betimlenmiş ve ilköğretim birinci kademe eğitim programları kapsamındaki Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi programları incelenmiştir. Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ile ilköğretim birinci kademeye devam eden öğrencilerin yaratıcı düşünme gelişim düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre birinci sınıflar çalışma grubu Torrance Yaratıcı Düşünme Testi uygulamasında beşinci sınıflar çalışma grubundan anlamlı düzeyde başarılı bulunmuştur. Araştırmada ilköğretim birinci kademedeki uygulanmakta olan eğitimin yaratıcı düşünmenin istenilen düzeyde gelişimini sağlamada etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arslan (2002), “İlköğretim Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Stratejilerini Kullanabilme Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma” adlı yüksek lisans tezinde, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin problem çözme stratejilerini öğrenimini ve kullanımını incelemiştir. Araştırmada, ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerin bu konuda bir eğitim almamış olmalarına rağmen bazı problem çözme stratejilerini informal olarak kullanabildikleri; problem çözme stratejilerinin 7. ve 8. sınıf öğrencileri tarafından öğrenilebildiği; ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerine verilen strateji eğitimi her iki sınıfta da problem çözme başarılarını olumlu yönde etkilediği; problem çözme stratejileri eğitimi öğrencilerin problem çözmeye karşı olumlu tutum kazanmalarını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yazgan (2002), “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Stratejilerini Kullanabilme Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma” adlı yüksek lisans tezinde, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin problem çözme stratejilerini öğrenimini ve kullanımını incelemiştir. Araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri bu konuda bir eğitim almamış olmalarına rağmen bazı problem çözme stratejilerini informal olarak kullanabildikleri; problem çözme stratejilerinin 4. ve 5. sınıf öğrencileri tarafından öğrenilebildiği; ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerine verilen strateji eğitiminin her iki sınıfta da problem çözme başarılarını olumlu yönde etkilediği; problem çözme stratejileri eğitimi öğrencilerin problem çözmeye karşı olumlu tutum kazanmalarını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kökdemir (2003), “Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme” adlı doktora tezinde, Türk üniversite öğrencilerinin belirsizlik durumlarında karar verirken kullandıkları çözüm yollarını; eleştirel düşünme ve karar verme

süreçleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu ve bu çalışmada eleştirel düşünme eğitiminin üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme kapasitelerini olumlu yönde etkileyip etkilemediğini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada, eleştirel düşünme eğilimi yüksek olan deneklerin, düşük olanlara kıyasla bütün karar verme problemlerinde olmasa bile, özellikle olasılık tabanlı problemlerde daha rasyonel kararlar verdikleri bulunmuştur.

Aydınoğlu (2003), “Bilgi Teknolojileri ve Bilgi Toplumu İçinde Eğitimin Önemi, Türkiye’de Eğitim Politikaları ve Ar-Ge” adlı yüksek lisans tezinde, bilgi toplumunun zeminini hazırlayan eğitime gerekli önemin ve hassasiyetin gösterilmesi gerektiğini; bilgi toplumunun öncüleri olan dünya devletleri içerisinde yerimizi alabilmemiz, bilgi toplumunu oluşturan temel faktörleri benimsemekle sağlanacağını; genç, dinamik bir nüfus potansiyeline sahip ülkemizde fertlere her türlü eğitim imkânı sunulması ile bilgi toplumuna geçiş sürecinin hızlanacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte çok hızlı değişen şartlara uyum sağlayabilmek için eğitim sistemin ciddi ve köklü dönüşümlere ihtiyacı olduğunu; bu anlamda gerçekleştirilmesi gereken reform çalışmalarının önemli bir bölümünü, eğitimde yeni teknolojilerinin kullanılması zorunluluğu oluşturduğunu; yeni ve ileri toplum yapısı içerisinde bilgi teknolojilerinin ne denli önemli olduğu ve teknolojik alt yapının muhakkak sağlam temeller üzerine kurulmasının kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir.

Deniz (2003), “İletişim Becerileri Eğitiminin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin İletişim Becerisi Düzeylerine Etkisi” adlı yüksek lisans çalışmasında, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine verilen iletişim becerileri eğitiminin, öğrencilerin iletişim becerisi düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Sonuç olarak araştırma sonunda deney grubunun ön test-son test İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ) puanları arasında .05 düzeyinde anlamlı; deney ve kontrol grubunun ön test-son test fark puanları arasındaki fark da .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Araştırma bulguları, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine verilen İletişim Becerileri Eğitimi'nin, öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Önsarı (2004), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri” adlı yüksek lisan tezinde, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören öğrencilerin yaratıcı düşünme düzeyleri ile yaratıcı düşünmeyi

etkileyen etmenleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonunda, eğitim fakültesi öğrencilerinin yaratıcı düşünmeye yönelik tutumlarını etkileyen etmenlerin öğrenim görülen program, öğrenim görülen sınıf, annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Ergişi (2005), “Bilgi Teknolojilerinin Okulda Etkin Kullanımı İle İlgili Okul Yöneticilerinin Teknolojik Yeterliklerinin Belirlenmesi (Kırıkkale İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde, okul yöneticilerinin bilgisayar ve diğer bilgi teknolojilerini tanıma ve kullanma konusundaki yeterlikleri ile okullarında bilgi teknolojilerinin yönetim ve eğitim-öğretim süreçlerinde etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla yeterliklerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada, okul yöneticilerinin bilgi teknolojilerinin kullanılmasını sağlamada kendilerini yeterli gördükleri; temel bilgisayar kullanım becerilerinin sunu hazırlama vb. konulara göre daha iyi olduğu; okul yönetim süreci ile ilgili işlerde bilgisayardan daha çok yararlandıkları; bilgisayar ve diğer bilgi teknolojilerini tanıma ve kullanma boyutundaki yeterliklerde sınıf öğretmeni olan yöneticiler ile genel bilgi ve meslek dersleri öğretmeni olan yöneticiler arasında anlamlı farklar olduğu; lisans mezunu yöneticiler ile ön lisans mezunu yöneticiler arasında bilgi teknolojileri açısından lisans mezunu yöneticiler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Kıdemlerine göre bakıldığında yeni yöneticilerin teknolojik yeterlik açısından daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurtoğlu (2005), “İlköğretim Okulu Öğretmen ve Yöneticilerinin Bilgi Teknolojilerini Takip Etme ve Kullanabilme Düzeyi (Sakarya İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmen ve yöneticilerin bilgi teknolojilerini takip etme ve kullanabilme düzeyini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmenler ve yöneticiler, bilgi teknolojilerinden pek çoğunu tanımamakla beraber birçoğunu da kullanamamaktadır. İlkokul öğretmenlerinin Bilgi Teknolojilerine ilişkin yeterliklerini kıdem ve branş değişkenlerine göre büyük çoğunluğu kendilerini yetersiz olarak değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte yöneticilerin büyük bir çoğunluğu okullarda bilgi teknolojilerinin kullanılmasına yönelik yeterli imkânların var olduğunu söylemesine rağmen öğretmenlerin büyük çoğunluğu ise bu imkânların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Özcan (2005), “İlköğretim 2. Kademedeki 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Stratejileri ve Matematiksel Modellemenin Problem Çözmedeki Yeri ve Önemi” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim ikinci kademedeki (6, 7, ve 8. Sınıflar) öğrencilerin problem çözme stratejilerini ve matematiksel modelleme stratejisinin bu stratejiler içerisindeki yeri ve önemini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda İlköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin problemleri çözerken kullandıkları problem çözme stratejileri yüzde oranları olarak düşük çıkmıştır. En az kullanılan problem çözme stratejisinin yüzde oranı olarak matematiksel modelleme stratejisi olduğu görülmüştür.

Daştan (2006), “Eğitimde Bilgi Teknolojilerinden Yararlanma Düzeyi ve Bir Uygulama” adlı yüksek lisans tezinde, eğitimde bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyini incelemiştir. Sonuç olarak eğitimde bilgi teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması gerektiği ve eğitimcilerin yeni bilgi teknolojileri konusunda hizmet içi eğitim almaları gerekliliği ortaya konulmuştur.

Derin (2006), “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Denetim Odağı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İzmir İli Örnekleme)” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerini algılamaları ve denetim odağı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerini algılamaları ile cinsiyetleri, anne-babalarının birlikte olmaları, annelerinin ve öğretmenlerinin tutumları, babalarının meslekleri ve kendilerini başarılı algılama düzeyleri arasında; denetim odağı düzeyi ile okulları, babanın eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzeyleri, annelerinin tutumları ve kendilerini başarılı algılama düzeyleri arasında; akademik başarı ile okulları, cinsiyetleri, yaşamlarını en uzun süre geçirdikleri yer, anne-babanın birlikteliği, eğitim düzeyleri, meslekleri, sosyoekonomik düzeyleri, anne tutumları ve kendilerini başarılı algılama düzeyleri arasında ($p<0,05$) anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kan (2006), “Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında pilot uygulamayla

başlatılan Yeni İlköğretim Programı'nda öngörülen sekiz temel becerinin kazandırılmasında, beşinci sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ve Türkçe Dersi Öğretim Programları'nın etkililiğine ilişkin ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda yeni Sosyal Bilgiler ve Türkçe Dersi Öğretim Programları'nın her iki derste de ortak olan sekiz temel beceriyi kazandırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aybek (2006), "Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi" adlı doktora tezinde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine Edward De Bono'nun beceri temelli Cort1 düşünme programı ve Sosyal Bilgiler Öğretimi dersinde konu temelli bir yaklaşımla öğretilecek eleştirel düşünme programının etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda, öğrencilerin uygulamadan önce eleştirel düşünmeyi daha dar bir kapsamda ele alırken, uygulama sonrasında bu kavramı daha geniş ve farklı boyutları ile ayrıca, daha bilimsel bir yaklaşımla ele aldıkları saptanmıştır. Aynı zamanda bu gruptaki öğrencilerin özellikle Cort1 düşünme programındaki becerileri de içerecek şekilde eleştirel düşünme kavramını açıklayabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kurfullı (2007), "Yeni İlköğretim Müfredatında Bilgi Teknolojilerinin İşlevselliği" adlı yüksek lisans tezinde, yapılandırmacı yaklaşıma göre yeniden düzenlenen ilköğretim müfredatının bilgi teknolojilerinin kullanımına yönelik getirdiği yenilikleri ve bu yeniliklerin öğretmenler tarafından uygulamaya ne derece geçirilebildiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Öğretmenler bilgi teknolojilerini kullanmalarına engel olan birinci sebep olarak, bilgi teknolojilerinin kullanımında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını göstermişlerdir. Ayrıca evinde ve sınıfta kullanabileceği bir bilgisayarı ve internet bağlantısı olan öğretmenlerin, diğer öğretmenlere göre derse hazırlık aşamasında, ders esnasında ve ders sonrasında daha fazla amacı gerçekleştirmek için bilgi teknolojilerinden faydalandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Varış (2008), "İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Bilgi Teknolojileri Okuryazarlık Düzeyleri ve Bunları Kullanma Durumlarının Belirlenmesi" isimli yüksek lisans tezinde, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin bilgi teknolojileri okuryazarlığı ve bilgi teknolojilerini kullanma düzeylerini

değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin, internette bilgi ve materyal arama, ders notu ve materyal hazırlama, ders planlarındaki etkinliklerde kullanma, mesleki ve kişisel gelişim sağlama, ölçme ve değerlendirme amaçları için BT'den daha sık yararlandığı görülmüştür.

Kiper (2008), “İlköğretim Öğretmenlerinin Bilgi Teknolojilerini Derslerde Kullanım Durumları ve Bilgi Teknolojileri İle İlgili Almış Oldukları Hizmet İçi Eğitimler Hakkındaki Görüşleri (Sakarya İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde, bilgi teknolojileri konusunda hizmet içi eğitim alan ilköğretim öğretmenlerinin derslerde bilgi teknolojilerini kullanma düzeylerine ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırmada, bilgi teknolojileri konusunda hizmet içi eğitim alan öğretmenlerin derslerde bilgi teknolojilerini kullandıkları; hizmet içi eğitimlerden memnun olan öğretmenlerin derslerde bilgi teknolojisi kullanma seviyelerinin, memnun olmayanlara göre daha yüksek olduğu; öğretmenlerin derslerde bilgi teknolojisi kullanmada karşılaştıkları güçlüklerin genelde donanımdan kaynaklandığı, donanım sorunu olmayan okullarda ise internet ve eğitim yazılımlarının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ceylan (2008), “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Günlük Hayat Problemlerini Çözme Envanteri Puanları İle Matematik Problemlerini Çözme Başarıları Arasındaki İlişki” isimli yüksek lisans tezinde, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin matematik dersindeki problem çözme becerileri ile günlük yaşamdaki problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda hem matematik testinde hem de problem çözme envanterinde devlet okullarındaki öğrencilerin özel okullardaki öğrencilerden daha başarılı olduğu; problem çözme başarı testi ile problem çözme envanteri puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Palandökenler (2008), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezinde, ilköğretim Sosyal Bilgiler Çalışma Kitaplarında yer alan etkinlikleri yaratıcı düşünme açısından değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda öğrenci ürünlerinden elde edilen bulgular incelendiğinde, 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitaplarında önerilen etkinliklerden sadece birkaçında

yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük alt boyutları açısından diğer etkinliklere göre daha etkili olduğu görülmüştür.

Türkmen Dağlı (2008), “Eleştirel Düşünmenin Türkçe Öğretiminde Planlama ve Uygulama Süreçlerine Entegrasyonu: Üç Öğretmenin Karşılaştırmalı Durum Çalışması” adlı doktora tezinde öğretmenlerin ders planlama, ders uygulama ve ders üzerine yansıtma şeklindeki öğretim sürecinin üç ana aşamasına öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi ne şekilde entegre ettiklerini araştırmayı ve öğretimin bu boyutunun öğrenciler üzerindeki etkisini, dördüncü sınıf Türkçe dersleri kapsamında değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler yaptıkları dersler üzerine yansıtmacı düşünürken, derslerinin güçlü ve zayıf yönlerinden bahsediş biçimleri, öğrencilerinin öğrenmelerini değerlendirişleri, düşünme ile ilgili kavramları ayırt ediş düzeyleri, öğrencilerinin akıl yürütme sürecinde düşüncelerini dayandırdıkları varsayımlarla ilgileniş biçimleri ile eleştirel düşünmeyi farklı düzeylerde sürece katmışlardır. Araştırma sonucunda, sınıf içindeki çeşitli iletişim şekilleri, merak ve ilgi öğrencileri eleştirel düşünmeye güdüleyen öğeler arasında olduğu sonucuna varılmıştır.

Cantürk Günhan ve Başer (2009), “Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi” adlı ön test-son test kontrol gruplu deneme modelindeki araştırmalarında uygulanan yöntemlerin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma sonunda PDÖ yönteminin matematik dersinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım Ankaralığıl (2009), “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini, medya okuryazarlığı dersi ve çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin eleştirel düşünme puanlarının medya okuryazarlığı dersini alma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Öğrencilerin kitle iletişim araçlarını kullanma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme puanları arasında; kitle iletişim araçlarını kullanma alışkanlıkları ile medya okuryazarlığı dersini alma değişkeni arasında bazı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Sosyo-demografik

özellikler açısından, yaş, cinsiyet, sınıf, gelir düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyleri ele alınmış, öğrencilerin eleştirel düşünme puanlarında bazı farklılıklar olduğu ifade edilmiştir.

Bolat (2010), “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilişsel ve Duyuşsal Becerileri Açısından Türkçe Dersi Öğretim Araçları” adlı yüksek lisans çalışmasında, ders kitabındaki metinler ve metinlerin; öğretmenleri yönlendiren kılavuz kitapların çocuğun eleştirel düşünme, problem çözme, empati kurma gibi bilişsel becerilerini, sağlıklı iletişim kurma, kişiliğinin farkına varma ve yetenekleri doğrultusunda kendini geliştirebilme, estetik zevk kazanma gibi sosyal becerilerini geliştirmede önemli araçlar olduğunu ifade etmiştir. Araştırmada, bilişsel alanda problem çözme becerisine, eleştirel düşünme ve bilişsel farkındalık becerilerinden daha az yer verildiği görülmüştür. Duyuşsal alanda ise kişisel gelişime, farklılıkları kabullenme, empati, iletişim kurma becerilerine göre daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Öğretim araçlarında ise öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal öğrenme alanlarını geliştirmede Türkçe dersi öğretim araçlarından çok, Türkçe öğretmenlerine büyük sorumluluk düştüğü ifade edilmiştir.

Ilgın (2010), “İlköğretim İkinci Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Metinlerle Geliştirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, metinlere dayalı etkinlikler uygulayarak problem çözme becerisinin kazandırılmasının, öğrencilerin problem çözme erişim düzeylerine etkisini belirlemeye çalışmıştır. Elde edilen sonuçlarda problem çözme öğretimi yapılan grup, problem çözmenin toplanmış veriler ışığında çeşitli muhtemel çözüm yollarını tespit etme, karşılaştırılan çözüm yolunu uygulama, çözüm şekillerini değerlendirme, kullanılan problem çözme yöntemini değerlendirme aşamalarında kılavuz öğretmen kitabı etkinlikleri uygulanan gruptan daha başarılı olduğu görülmüştür.

Çakmak (2010), “İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Öğretim Programının Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerini Geliştirmeye Etkisine Yönelik Öğretmen Görüşleri (Tokat İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde, bu konu üzerinde öğretmen görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler, 2005 yılı Türkçe Öğretim Programı’nın yaratıcı düşünmeyi geliştirmeye uygun hazırlandığını belirtmişlerdir. Ancak araştırmada, yaratıcı düşünme becerilerinin edinme açısından ders kitaplarındaki metinlerin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma

sonucunda öğretmenlerin programı uygularken yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi hakkında yeterli hizmet içi eğitim verilmemiş olması, öğrenci ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarının içeriğinin yeterli olmaması gibi çeşitli sıkıntılar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Başoğlu (2010), “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Eleştirel Düşünme Eğitime Uygunluğu” adlı yüksek lisans tezinde, ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin eleştirel düşünme eğitimi için gerekli olan ölçütlere ne ölçüde uygun olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda; bağımsızlık, tutarlılık, ön yargısız olma, aktif ve organize olma, değerlendirme gibi eleştirel düşünme bileşenleri dikkate alındığında 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitime uygun olduğu tespit edilmiştir. 7. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bazı metinlerin belirlenen eleştirel düşünme bileşenlerine uygun olmadığı görülmüştür. 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin ise eleştirel düşünme eğitimi açısından kısmen uygun olduğu görülmüştür.

Razgatlıoğlu (2010), “İlköğretim 5. sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Düşünme Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında, 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünmenin stratejilerine ne kadar yer verdiğini belirlemeye çalışmıştır. Ders kitaplarındaki metinlerin içerik analizi, araştırmacı ve üç hakem tarafından yapılmıştır. Araştırmacı ile üç hakemin bulguları arasında, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Milli Eğitim Yayınevi'nin hazırladığı 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak Erdem Yayınevi'nin hazırladığı 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlere göre daha fazla yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bodur (2010), “İlköğretim İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde İçerik Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde, ikinci sınıf Hayat Bilgisi dersinde içerik temelli eleştirel düşünme becerisi öğretim etkinliklerinin öğrencilerin, eleştirel düşünme becerileri, erişimi ve tutumları üzerindeki etkisinin belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada, içerik temelli eleştirel düşünme öğretimi yaklaşımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği bulunmuştur. Her iki grupta da başarı artışı olduğu fakat deney grubunda başarı artışının daha yüksek olduğu görülmüştür. İçerik temelli

eleştirel düşünme öğretimi etkinlikleri, öğrencilerin eleştirel öz değerlendirmelerinin geliştirilmesinde, kılavuz kitap etkinliklerine göre daha etkili bulunmuştur. İçerik temelli eleştirel düşünme öğretimi etkinliklerinin öğrencilerin eleştirel düşünmeye ilişkin tutumlarını olumlu etkilediği ve eleştirel düşünme stratejilerinin sınıf içinde kullanımını artırdığı sonucuna varılmıştır.

Kanik (2010), “Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Anlayışlarının ve 7. Sınıf Düzeyinde Eleştirel Düşünmeyi Geliştirmeye İlişkin Uygulamalarının Değerlendirilmesi” adlı doktora tezinde, öğretmenlerin eleştirel düşünme ile ilgili anlayışlarını ve 7. sınıf düzeyinde Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ile Matematik derslerinde eleştirel düşünmeyi geliştirmeye ilişkin uygulamalarını değerlendirmeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin, derslerinde eleştirel düşünmeye yer vermek amacıyla yapmış oldukları planlama etkinlikleri; 7. sınıf düzeyinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yönelik uygulamaları, bu amaç için derslerinde yer verdikleri öğretim stratejiler, sınıf içi etkinlikleri ve ödevler; öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini değerlendirmeye ilişkin görüşleri, bu amaç için kullandıkları teknikleri, değerlendirmelerinde amaçladıkları becerileri ve eğilimleri, başvurdukları ölçütleri; öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirme sürecinde karşılaştıkları engeller ve fırsatlar, söz konusu beceriler üzerinde durmalarını zorlaştıran ve kolaylaştıran etmenler ortaya koyulmuştur.

Başçam Çelik (2011), “İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırma Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinleri eleştirel düşünme becerileri kazandırma açısından incelemiş, ayrıca Türkçe öğretmenlerinin öyküleyici metinleri işleme davranışlarını araştırmıştır. Araştırma sonucunda eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilecek metinlerin sahip olması gereken özellikler konusunda ortak bir uzman görüşü olduğu; Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin genelinde metin olma özelliklerine uygun olduğu ve hedef kitle tarafından anlaşılabilir olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu metinlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için yeterli düzeyde olmadığı da varılan sonuçlar arasındadır.

Büyükarıslan (2011), “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerileriyle Örtüşme Düzeyi” adlı yüksek lisans tezinde, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Erzurum ilinde okutulan ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeyinin belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 8 temaya ait toplam iki yüz kırk etkinlikten, yüz yetmiş iki tanesi eleştirel düşünme becerileri ile örtüştüğü görülmüştür. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 8 temaya ait toplam iki yüz on sekiz etkinlikten yüz elli tanesinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüştüğü sonucuna varılmıştır. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin yüksek düzeyde eleştirel düşünme becerileri ile örtüştüğü görülmüştür.

Semiz (2011), “4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Soruların Eleştirel Düşünmeye Uygunluğu ve Etkinlikler Üzerine Öğretmen Görüşleri” adlı yüksek lisans tezinde, 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki soruların eleştirel düşünmeye uygunluğu ve ders etkinlikleri üzerine öğretmen görüşlerini çeşitli açılardan incelemiştir. Sonuç olarak sınıf öğretmenlerinin ders kitaplarında bulunan soruların eleştirel düşünmeye uygunluğu ile ilgili görüşleriyle ders kitaplarında bulunan etkinliklere yönelik görüşlerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karabacak (2011), “İlköğretim Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyi (Erzurum İli Örneği)” adlı yüksek lisans çalışmasını 5. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme beceri düzeylerini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin yüksek düzeyde eleştirel düşünme becerisine sahip oldukları; sosyoekonomik düzeyi yüksek, sınıf öğretmeni bayan olan ve sınıf mevcudu 20-30 kişilik olan sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı farklılıklar olduğu; cinsiyete göre sadece eleştirel düşünme-öz düzenleme becerisinde kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılaşma bulunurken diğer becerilerde anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Ayrıca araştırmada Türkçe ders başarısı yüksek olan öğrencilerin eleştirel düşünme beceri düzeyleri de yüksek bulunmuştur.

Küplü (2012), “Devlet İlköğretim ve Özel İlköğretim Okullarının Teknoloji Yeterlilikleri ve Bu Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Bilgi

Teknolojileri Okuryazarlık Düzeylerinin Karma Metot Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği” adlı yüksek lisans tezinde özel okul ve devlet okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin derslerinde bilgi teknolojileri kaynaklarından (bilgisayar, projeksiyon, internet, eğitsel yazılımlar vb.) yararlanma durumlarına yönelik görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsiyete göre bilgi teknolojileri (BT) okuryazarlığı alt boyutları arasında sadece cinsiyet değişikçe problem çözme düzeylerinde, çalıştığı okula göre problem çözme, analiz ve üretim, bilgi internet ve sürdürülebilme ve transfer etme düzeylerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Okutulan sınıfın seviyesine göre iletişim ve metabilşsel analiz ve üretim düzeylerinde, bilgisayar kullanım süresine göre problem çözme, iletişim, metabilşsel, temel bilgi beceri, analiz, üretim gibi beceriler arasında da anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca cinsiyete göre Bilgi Teknolojilerinden yararlanma sıklığı arasında ve sınıf öğretmenlerinin okuttuğu sınıf seviyesine göre derslerini anlatma amacıyla kullandıkları bilgi teknolojilerinden yararlanma sıklıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Polat (2012), “İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Türkçe-Matematik Birlikteliğinin Öğrencilerin Problem Çözme Becerisine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde, 7. ve 8. sınıflarda Türkçe-Matematik birlikteliğinin öğrencilerin problem çözme becerisine etkisini incelemiştir. Türkçe kısmında okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri ele alınırken matematik kısmında problem çözme süreci ele alınmıştır. Araştırma sonucunda genel Türkçe okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileri ile matematik problem çözme becerisi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. 7. sınıf öğrencilerinde matematik puanı ile okuma becerisi arasındaki ilişkinin diğerlerine göre daha güçlü olduğu ifade edilmiştir. 8. sınıf öğrencilerinde ise matematik puanı ile dinleme becerisi arasındaki ilişki diğerlerine göre daha güçlü olarak tespit edilmiştir.

Akıllı (2012), “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Yaratıcılık Düzeylerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini ve yaratıcılık düzeylerini değerlendirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin çoğunluğu düşük düzeyde eleştirel düşünme eğilimine sahip ve yaratıcı olmadığı; öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arasında öğrencilerin cinsiyetlerine ve baba eğitim durumlarına

göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. Ancak anne eğitim durumları ve aile gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Yaratıcılıkları arasında ise öğrencilerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş, fakat baba eğitim durumları ve anne eğitim durumlarına ve aile gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi ve yaratıcılıkları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Karalı (2012), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri: İnönü Üniversitesi Örneği” adlı yüksek lisans tezinde, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimi düzeylerinin belirlenmesi, karşılaştırılması ve eleştirel düşünme eğilimlerine etki edebileceği düşünülen bazı faktörlerin incelenmesi üzerinde durmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi düzeylerinin “iyi düzey” seviyesinde olduğu, sınıf düzeyinde üst sınıflar lehine anlamlı bir farklılık olduğu; devam edilen programa, anne eğitim düzeyine, gelinen ilin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine ve aile gelirine göre eleştirel düşünme eğilimi ortalamaları arasında anlamlı farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Cinsiyetin, baba eğitim düzeyinin ve öğrenim türünün öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi üzerinde belirleyici faktörler olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akyürek (2013), “İlkokul Öğretmenlerinin Girişimcilik Becerisine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim programında yer alan ortak temel becerilerden girişimcilik becerisine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada elde edilen bulguların analizi sonucunda ilkokul öğretmenlerinin, öğrencilere kazandırılması amaçlanan girişimcilik becerisine yönelik görüşleri, cinsiyet, kıdem, mezuniyet durumu, sınıf mevcudu, hizmet içi eğitim alma durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Girişimcilik becerisinin kazandırılması noktasında öğretmenlerin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Çağlayan Öztürk (2013), “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli doktora tezinde, ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde bilimsel süreç, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda üç temel beceriden bilimsel süreç ve eleştirel

düşünme becerileri arasında orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu; ancak yaratıcı düşünme becerilerinin bu iki beceri ile varsayımları tanımlama boyutu dışında, anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür.

Örge Yaşar (2013), “Ortaokul (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe Ders Kitaplarının Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” adlı doktora tezinde, Türkçe derslerinde öğrencilerde geliştirilmesi amaçlanan Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, karar verme, metinler arası okuma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerilerinin İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında hangi düzeyde yer aldığı tespit etmeye çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bütün sınıflar düzeyinde Türkçe ders kitaplarında en çok yer verilen temel becerinin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin olduğu, bunu sırasıyla; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, karar verme, kişisel ve sosyal değerlere önem verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, problem çözme, metinler arası okuma becerilerinin izlediği tespit edilmiştir. Temel becerilerin Türkçe ders kitaplarında yer alma düzeyinin sınıflara göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinde anlamlı bir farklılığın görüldüğü, bu farklılığın 8. sınıflar lehine olduğu; diğer temel beceriler açısından sınıflar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Türkçe ders kitaplarında karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, problem çözme, metinler arası okuma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalara düşük oranda yer verildiği belirlenmiştir. Türkçe öğretmenlerine göre Türkçe ders kitapları aracılığıyla geliştirilmeye çalışılan beş temel becerinin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, araştırma, iletişim, yaratıcı düşünme, metinler arası okuma becerilerinin olduğu saptanmıştır.

Temizkan (2014), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında, ortaokul Türkçe ders kitaplarının 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel beceriler açısından değerlendirmesini yapmıştır. Çalışmada verilerin analiz edilmesi amacıyla nitel veri analizi tekniklerinden doküman incelemesine

başvurulmuştur. Sonuç olarak Türkçe ders kitaplarının temel beceriler açısından istenen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.

Temizkan ve Zevfi (2014), "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eleştirel ve Yaratıcı Düşünme Açısından İncelenmesi" adlı genel tarama modelindeki betimsel çalışmalarında, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünmenin ne kadar sıklıkla yer aldığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, MEB Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin eleştirel ve yaratıcı düşünme açısından dengeli olarak dağılmadığı, eleştirel düşünmenin yaratıcı düşünmeden daha yoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, MEB 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerileri bakımından yeterli olmadığı; ilgili ders kitaplarının geliştirilmesi ve düzeltilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özer (2014), "İlköğretim Öğrencilerinin Araştırma Becerilerinin Veli Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinde, çocukları ilköğretimde eğitim gören velilerin, araştırma/ödevi çeşitli yönlerden nasıl değerlendirdiklerini belirlemiştir. Araştırma sonucunda velilerin ve öğretmenlerin araştırma/ödev konusunda daha fazla bilgilendirilmeleri gerektiği, özellikle kütüphane ve ders kitabı kullanımının araştırma becerisi açısından yanlış algılandığı, öğrencilerin internet kafeye gitmeleri durumunda bazı önlemlerin alınması gerektiği, araştırma ödevleri verilirken öğrencilerin bireysel özelliklerinin göz önüne alınması gerektiği görülmüştür.

Doğan (2014), "İlkokul Programında Yer Alan Ortak Temel Becerilerin Öğrenci Çalışma Kitaplarında Bulunan Etkinliklerde Yer Alma Düzeyleri" adlı yüksek lisans tezinde, ilkokul programında yer alan ortak temel becerilerin öğrenci çalışma kitabında bulunan etkinliklerde yer alma düzeyini tespit etmiştir. Araştırma sonucunda tüm derslerde incelenen öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin, ortak temel becerilerden "Girişimcilik" ve "Bilgi Teknolojilerini Kullanma" becerilerinin gelişimi konusunda yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1-4. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında en çok yer verilen becerinin "Eleştirel Düşünme" becerisi olduğu saptanmıştır. İncelenen iki farklı yayınevi kitaplarından, Milli Eğitim Yayınevine ait öğrenci çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin ortak temel becerilerin gelişimi konusunda, incelenen özel yayınevi kitaplarından daha etkili olduğu görülmüştür.

Uysal (2014), “Ortaöğretim Türk Edebiyatı Ders Kitaplarının Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, Ortaöğretim Türk Edebiyatı 9, 10, 11 ve 12. sınıflar Türk Edebiyatı Ders Kitaplarında üst düzey düşünme becerilerinin ne ölçüde uygulanabildiği ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada Türk Edebiyatı Ders Kitapları beceriler bakımından incelenirken, her bir beceri için "2011 Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı"nda yer alan becerilere yönelik sorular ve ipucu ifadeler ölçüt olarak kullanılmıştır. Bu ölçütler doğrultusunda Türk Edebiyatı Ders Kitapları tek tek taranmış, elde edilen verilerden tablolar oluşturulmuştur. Daha sonra bu verilerle istatistik değerlendirmeler yapılarak, Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki maddeler ve içerdikleri becerilerin analizleri gerçekleştirilmiştir.

Çetin (2014), “Temel Becerilerin Geliştirilmesi Açısından İlköğretim İkinci Kademedeki Türkçe Öğretimi” adlı yüksek lisans tezinde, temel becerilerin geliştirilmesine yönelik etkinlik örnekleri oluşturmak ve bu etkinlikleri öğrenci görüşlerine göre değerlendirmek istemiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde istatistiksel çözümlenmeler yapılması amacıyla SPSS programından yararlanılmıştır. Yapılandırılmış açık uçlu sorulara öğrencilerin verdiği cevaplar içerik analizi tekniği ile araştırmacı tarafından gruplandırılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Temel becerilerin geliştirilmesine yönelik hazırlanıp uygulanan etkinliklere ilişkin öğrenci görüşlerinden hareketle öğrencilerin, her temel beceriye yönelik hazırlanan alt becerileri kazanmada etkinlikleri yüksek oranlarda etkili buldukları saptanmıştır.

Çelik (2014), “Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Girişimcilik Bilgi ve Beceri Düzeyleri” adlı yüksek lisans tezinde, eğitim fakültelerinde Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının girişimcilik bilgi ve beceri düzeylerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada elde edilen verilere bakıldığında girişimcilik bilgi ve beceri düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada ayrıca ilgili üniversitelerde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin girişimcilik bilgi ve beceri düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sonuç olarak üniversitelerin eğitim fakültelerinde girişimciliğe yönelik yeterli düzeyde eğitim verilmediği sonucuna varılmıştır.

Hızır (2014), “İlköğretimde Yaratıcı Okumanın Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde, yaratıcı okuma yoluyla yapılan etkinliklerle bireylerin yaratıcı düşünme, yaratıcı ürünler ve yaratıcı çözümler ortaya koyma becerilerini geliştirmek istemiştir. Çalışmada bir grup ortaokul öğrencisine Torrance Yaratıcı Düşünme Testi uygulanmış, ardından yaratıcı okuma etkinlikleri düzenlenmiştir. Etkinliklerin sonunda tekrar tespit edilen yaratıcılıklarının, önceki yaratıcılık düzeylerine göre anlamlı ölçüde arttığı görülmüştür. Buradan yaratıcı okuma etkinliklerinin yaratıcılığa belirgin katkıları olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğrenciye okuma hayatında destek olabilecek kişilere (anne-baba, anasınıflı öğretmeni, sınıf öğretmeni, Türkçe öğretmeni vb.) gerekli öneriler sunulmuştur.

Avcu (2014), “Yaratıcı Düşünme Etkinliklerinin Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerine ve Akademik Başarılarına Etkisi: Coğrafya Dersi Örneği” adlı yüksek lisans tezinde, yaratıcı düşünme etkinliklerinin ve bilişim teknolojileri destekli yaratıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşüncelerine ve akademik başarılarına etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında: Bilişim teknolojileri destekli yaratıcı düşünme etkinliklerinin uygulandığı Deney Grubu ve yaratıcı düşünme etkinliklerinin uygulandığı Kontrol Grubu'nun sözel akıcılık, sözel esneklik, sözel özgünlük, ortalama yaratıcılık ve başarı testine ilişkin son test puanları ön test puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Turan (2014), “Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sınıf Atmosferi Algıları İle Eleştirel Düşünmeye Karşı Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde beşinci sınıf öğrencilerinin sınıf atmosferi algıları ile eleştirel düşünmeye karşı tutumlarının; cinsiyet, genel başarı, sınıf mevcudu ve ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ve araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf atmosferi algıları ile eleştirel düşünmeye karşı tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını araştırmıştır. Verilerin analizleri sonucunda, araştırmaya katılan beşinci sınıf öğrencilerinin sınıf atmosferi algılarının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıf atmosferi algıları ile cinsiyetleri arasında ise anlamlı bir fark olmadığı; öğrencilerin, eleştirel düşünmeye karşı tutumlarının orta düzeyde olduğu; sınıf atmosferi algıları ile eleştirel düşünmeye

karşı tutumları arasında düşük düzeyde negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Polat (2014), “Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi” adlı doktora tezinde, öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim düzeyleri, eleştirel düşünmeyi nasıl kavramsallaştırdıkları, eleştirel düşünme öğretimi ile ilgili sınıf içi uygulamaları ve öğretim programlarında eleştirel düşünme etkinliklerine ne kadar yer verildiği üstünde durmuştur. Araştırmada öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzeyde olduğu; erkek öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim düzeylerinin; açık fikirlilik, meraklılık, olgunluk boyutlarında ve toplam puanda kadın öğretmenlerin puan ortalamalarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Görücü (2014), “Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları İle Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin orta düzeyde olduğu; öğrencilerin Eleştirel Düşünme Ölçeğinden aldıkları puanların, bir yılda okunan kitap sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ($p=0,000$, $p<0,05$); öğrencilerin bir yılda okudukları kitap sayısının, eleştirel düşünme becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Azak (2015), “Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözmede Kullandıkları Stratejilerin ve Üstbilişsel Davranışlarının Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 8. sınıf öğrencilerinin problem çözmede kullandıkları stratejilerin tespiti ve problem çözme stratejilerinin kullanımı ile üstbilişsel davranışların karşılaştırmasını yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin problem çözme stratejilerini herhangi bir özel eğitim almadan kullanabildikleri görülmüştür. Tüm problem çözme aktivitelerinde en çok şekil çizme stratejisi; en az verileri düzenleme ve problemi basitleştirme stratejileri kullanılmıştır. Ancak bu öğrencilerin problemi birden fazla strateji kullanarak çözme isteklerinin yeterli olmadığı gözlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm, Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı, bu programın temel yaklaşımı, yapısı, genel amaçları, düşünme, beceri ve temel beceriler başlıkları açısından ele alınacaktır. Araştırmamızın bu bölümünde konuyla ilgili literatür açıklamasına yer verilmiştir.

2.1. İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı

Belirli bir yaşantı süreci sonunda ortaya çıkıp gelişen dil edinimi ve eğitimi sosyal bir varlık olan insanın kendini ifade etmesi ve karşısındakileri anlayabilmesi için bir araç olmuştur. Bu araç, binlerce yıldır hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuş ve olmaya devam etmektedir. Geçen zaman içerisinde dil/diller değişim ve gelişimler yaşayarak günümüzde kullanılan şeklini almıştır. Bu süreçten etkilenen dillerden biri de Türkçe olmuştur. Dilin değişip gelişmesine paralel olarak da dil öğretiminde ve uygulamalarında değişikliklere gidilmiştir. Böylece çağa ayak uydurulmaya ve dilin daha etkili öğrenilip kullanılmasına çalışılmıştır. Türkçe ile ilgili yapılan son değişikliklerden bir tanesi de 2005-2006 eğitim öğretim yılında kabul edilip uygulamaya koyulan “yapılandırmacı yaklaşım” olmuştur. Bu yaklaşım, günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Klasik eğitim öğretimden daha çağdaş bir eğitim sistemini içeren bu yaklaşımla birlikte öğrenciler eğitim ve öğretimde daha aktif hale getirilmeye çalışılmış, öğrencilerin bilgiyi isteyen, üreten, araştıran, sorgulayan, problem çözüp problem üreten, girişimci bireyler olmaları amaçlanmıştır.

Yapılandırmacı yaklaşımla birlikte dil öğretiminin hedefleri daha da gelişmiş, öğrenciler bilgiyi sadece alan değil; üreten, sorgulayan, zihinsel süzgeçlerinden geçirip bilgilerinin üstüne yeni bilgiler inşa eden bireyler olmuşlardır. Dil öğretiminin temel hedefi, öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünüşleri, kavramları anlayabilmelerini; dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmelerini, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmelerini sağlamaktır (MEB, 2006: 2). Bu hedeflere ulaşmak ve istenen sonucu elde etmek için Türkçe eğitimine yeterli hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir. 4+4+4 eğitim sistemiyle ilkokuldan ortaokul kademesine geçen ve çocukluktan ergenliğe doğru bir adım daha yaklaşan öğrencilere, Türkçe öğretiminin okuma, yazma, dinleme/izleme

ve konuşma gibi dil becerileri ile birlikte ihtiyaçları olan diğer temel becerileri vermesi ve geliştirmesi beklenmektedir. Bu beklentileri gerçekleştirmede hem Türkçe dersine ait öğretim programına, hem de diğer derslerin bir bütünlük içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımla okutulmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca öğrencilerin birebir etkileşim halinde oldukları ders kitaplarına büyük görevler düşmektedir. Bu bakımdan Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndan en iyi şekilde faydalanılması ve bunun uygulamaya da yansıtılması gerekmektedir.

2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımı ve Yapısı

Türkçe Dersi Öğretim Programı (TDÖP), derslerde daha aktif olan, bilgiyi işleme sürecinde sadece bilgiyi alan değil bilgiyi alıp işleyen, yeni bilgiler üreten öğrenci kitlelerine ulaşmaya çalışmaktadır. Program, yeni bilgileri eski bilgileriyle harmanlayıp yeniden inşa eden bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Programda öğrencilerin, kazanımlar ve etkinlikler yoluyla dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmeleri, dilimizin imkân ve zenginliklerinin farkına vararak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaları hedeflenmektedir (MEB, 2006: 3). Böylece kendini daha rahat ifade eden, empati kurabilen, karşısındakini rahatlıkla anlayarak kendine ve çevresine faydalı olan, dil bilinci ve sevgisi yüksek bireyler yetiştirilecektir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yaklaşım olarak, öğrenme sürecinde öğrencinin birikim ve deneyimlerinden hareketle sorunlara çözümler üretmesi, öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrencinin gelişim düzeyinin dikkate alınması, dolayısıyla değerlendirmede öğretim sürecindeki gelişimin de önemli olduğu benimsenmiştir (MEB, 2006: 3). Yani programdaki yaklaşım sadece öğrencinin ürettiği ürüne ya da sonuca odaklanmamakta tüm süreci dikkate alarak daha bütüncül bir değerlendirmeyi tercih etmektedir. Bu şekilde sonuç değil süreç odaklı bir değerlendirme yolu seçilerek öğrencilerin çok yönlü gelişime açık hale getirilmesi amaçlanmıştır. Böylece öğrenci; öğretmenleri, akranları, diğer arkadaşları ve kendi kendisiyle etkili bir iletişim kurup daha anlamlı öğrenmeler sağlayacaktır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın yapısına bakıldığında programın genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları (okuma, yazma, konuşma ve dinleme/izleme) ile dil bilgisi ve bu öğrenme alanlarına yönelik belirlenen çeşitli

kazanımlar, örnek etkinlikler ve açıklamalardan oluştuğu görülmektedir. Araştırma konusunu, programın genel amaçları doğrultusunda kazandırılmaya çalışılan temel beceriler oluşturduğundan burada sadece programın yapısı içerisinde yer alan “programın genel amaçları” ile ilgili literatüre değinilecektir. İlerleyen bölümde ise “Temel Beceriler” başlığı altında öğretim programında yer alan temel becerilere ilişkin literatür bilgisine ayrıca yer verilecektir.

2.1.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları

Türkçe Dersi Öğretim Programı, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerde:

1. *Dilimizin, milli birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,*
2. *Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,*
3. *Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,*
4. *Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,*
5. *Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim kültür ve sanat eserlerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,*
6. *Okuduğu, dinlediği, izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları, duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,*
7. *Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık haline getirmeleri,*
8. *Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,*
9. *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanımaları,*
10. *Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,*
11. *Milli, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmelerini amaçlamaktadır (MEB, 2006: 4).*

2.2. Düşünme

Düşünme, bazı sebepler karşısında iç dengesi bozulan bireyin kendisini rahatsız hissetmesi sonucu ve bu halden kurtulabilmek için gerçekleşen zihinsel süreçtir (Cüceloğlu, 2001: 216). Yani düşünme, zihindeki bilgileri organize şekilde bir araya getirerek bir dizi zihinsel işlemler yapmaktır. Bu zihinsel işlemler kıyaslama, yorumlama, eleştiri yapma, tartışma, sonuçlar elde etme, yargıya varma gibi farklı işlemlerden meydana gelmektedir. Semerci (1999a: 211) düşünmeyi, eldeki bilgilerin ötesine gitme, mevcut bilgilerden başka bilgilere ulaşma olarak ifade ederken; Özden (2002: 19), gözlem, tecrübe, sezgi, akıl yürütme ve diğer kanallar vasıtasıyla ulaşılan bilgileri kavramsallaştırma, analiz etme, değerlendirme ve disipline etme işi olarak tanımlamaktadır. İnsanlar yorum güçlerini, anlama özelliklerini ve problem çözme yeteneklerini deneyimleri sonucunda kazanırlar. Deneyim, bireyin düşünmesini sağlamadaki en önemli unsurlardan biridir. Deneyimlerle kendini geliştiren birey düşünsel alanda da kendini bir adım daha ileriye atar. Düşünme becerilerine sahip olan bireyler, bilgiyi ne amaçla edindiklerini, nasıl kullanacaklarını ve bilgiye nasıl ulaşacaklarını bilerek hareket ederler; bu durum düşünmeyi öğrenmeyi ve anlamlı öğrenmeyi de beraberinde getirir (Köken, 2004: 127).

Düşünme işlevinin temel amacı, yaşamımızdaki olaylara anlam yüklemek, bu olayları kategoriler halinde sınıflandırmak ve öznel bir biçimde kimliklendirmektir. Yargıda bulunma, kavrama, çözümlenme, açıklama, tanımlama, karşılaştırma ve bir senteze ulaşma gibi eylemlerimiz düşüncenin bu işlevi kapsamında gerçekleşir (Şenşekerci ve Bilgin, 2008: 16). Bu işlevlerin gerçekleşebilmesi için de bireylerin düşünme becerilerini kullanabilmeleri ve geliştirebilmeleri için belirli bir bilişsel olgunluğa ulaşmaları gerekmektedir. Bu nedenle diğer insanlarla iletişim kurma, onları dinleme ve deneyimlerini paylaşma, bireyin düşünce yapısının ve düşünme becerisinin gelişmesine olumlu yansımalar yapmaktadır (Akınoğlu, 2003: 10).

2.3. Beceri

Beceri kavramı, bilgi ve bilgi teknolojilerinin hâkim olduğu çağımızda bilgiyle birlikte ele alınması gereken önemli kavramlardan birisidir. Beceri Türkçe

Sözlük'te, elinden iş gelme durumu, ustalık, maharet; kişinin yatkınlık ve öğrenim durumuna bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amacına uygun olarak sonuçlandırma yeteneği olarak ifade edilmektedir (TDK, 2011: 291). İster edinim ister öğrenim yoluyla elde edilen bilgilerin kullanılması, insanlarda beceri adı verilen zihinsel ve fiziksel eylemleri gerekli kılar. Beceri kavramı, bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Bu karmaşık eylemler uzun süreçler sonunda yetenekleri ortaya çıkarmaktadır (Temizkan ve Zevfi, 2014: 134). Diğer bir ifadeyle yeteneklerin ortaya çıkışı bilgi ve becerilerin birleşmesi sonucu olmakta ve bu olgu belirli bir süreçten geçerek meydana gelmektedir. Bilgi ve beceriler kişilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak kısa zamanda kolayca öğretilbilir ve öğrenilebilir. Yalnız yetenek denilen kavram ise daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Dolayısıyla toplumda yetenekli bireylerin yetişmesini istemek ve bu bireyleri yetiştirmek sağlam bilgi donanımı ile birlikte becerilerin de sağlam şekilde kazandırılıp geliştirilmesine bağlıdır.

Beceri dediğimiz kavram insanoğlunun doğasındaki temel taşlardan biridir. İnsanların, zaruri ihtiyaçlar başta olmak üzere günlük hayatta türlü ihtiyaçlarını karşılamak için bireysel becerilerini ortaya koyması gerekmektedir. Bu beceriler, temel güdü olan hayatta kalabilmek, beslenmek, üretmek, bir yerlere gidebilmek için kısa yollar üretmek, düşünmek, iletişime geçmek, uygulamak vb. gibi uzun bir liste olarak sıralanabilir. Eğitimdeki beceri kavramına baktığımızda ise öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2005). Başka bir ifadeyle eğitim alanındaki beceri kavramı, çocukları hayata hazırlamak, kendi ayakları üzerinde durabilecek seviyeye getirmek ve günlük hayat içinde aktif şekilde yer almalarını sağlayacak şeylerin farkındalığını oluşturmayı amaçlayan bir araç olarak düşünülebilir. Bu farkındalıkların oluşturulup çocuklara kazandırılması eğitim kurumlarımızda temel ve seçmeli dersler ve bu derslerin kendilerine ait öğretim programları ile sağlanmaktadır. Eğitim sistemimiz Türkçeyi doğru, akıcı, güzel ve etkili kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünen, kişi ya da kişiler ile iletişim kurabilen, problemleri hissedip çözüme kavuşturan, merak edip araştırmalar yapan, bilgiler toplayıp bilgiler veren, kararlar verebilip verdiği kararın sorumluluğunu üstlenen, teknolojiyi amacına uygun şekilde kullanabilen, girişimci bir nesil yetiştirme çabası içerisinde. Sistem, okutulmakta olan tüm dersler ve okullardaki örtük programlarla

uyum içerisinde öğrencilerde belirli temel becerileri en iyi şekilde kazandırmaya çalışmaktadır. Türkçe Öğretim Programı da gerek ilkokulda gerekse ortaokulda diğer derslerle birlikte aşağıda belirtilen temel becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır.

2.4. Temel Beceriler

Temel beceriler, öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir. Türkçe Öğretim Programı içerdiği kazanımlarla bu temel becerilerin gelişmesini sağlayacaktır (MEB, 2005: 5). 2004-2005 eğitim öğretim yılında pilot uygulamayla başlatılan ve 2005-2006 eğitim öğretim yılında ülke genelinde uygulamaya konulan ve tüm derslerin omurgasında yer alan bu beceriler, eğitim öğretim sürecinde çocuklara dolaylı ya da doğrudan kazandırılmaya çalışılmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı ilköğretim I. kademe (1-5. sınıflar) ve İlköğretim II. kademe (6-8. sınıflar) şeklinde ayrılmış olup I. Kademede 11 adet temel beceriye; II. kademede ise 9 temel beceriye yer verilmiştir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında 4+4+4 eğitim sistemine geçilmesiyle birlikte I. kademe içerisinde gösterilen 5. Sınıflar TDÖP II. kademe (ortaokul) içerisine alınmıştır. Fakat TDÖP henüz güncellenmediği için 5. sınıfların I. kademe içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Türkçe Öğretim Programı'nda (6, 7 ve 8. Sınıflar) öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel beceriler şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma,
- ✓ Eleştirel düşünme,
- ✓ Yaratıcı düşünme,
- ✓ İletişim kurma,
- ✓ Problem çözme,
- ✓ Araştırma,
- ✓ Karar verme,
- ✓ Bilgi teknolojilerini kullanma,
- ✓ Girişimcilik.

Bu becerilerin kazandırılması öğrencilerin evde, okulda vb. tüm sosyal ortamlarda sağlıklı düşüncelerini, karar vermelerini ve harekete geçmelerini

sağlayarak onları yaşama hazırlayacaktır. Böylece çağa daha kolay ayak uydurabilecek olan çocuklar geleceğin sağlıklı ve dinamik ruhlu toplumunu oluşturan birer birey olarak yetişeceklerdir.

2.4.1. Eleştirel Düşünme

Toplumumuzda eleştiri ile eleştirel düşünme kavramları genellikle birbirine karıştırılmaktadır. Eleştiri kavramı olumsuz olarak anlaşılmaktadır. İpşiroğlu (1992: 9) eleştirel düşünmeyi, bir sorunu açığa çıkarmak, o sorunun özüne inerek hem olumlu hem de olumsuz yanlarını aydınlatma olarak tanımlamaktadır. Beyer (1987: 32, 33) eleştirel düşünmeyi; herhangi bir iddianın, kaynağın veya inancın doğruluğu, geçerliği veya önemi hakkında hüküm vermek için analiz etme yeteneğini kullanma olarak ifade etmiştir. Ona göre, eleştirel düşünme, bilginin doğruluğunun, kesinliğinin değerlendirilmesidir ve inançların, argümanların ve bilgi iddialarının bir değeridir (Beyer, 1987: 32, 33). Eleştirinin sözlük anlamına bakıldığında “Bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 786). Eleştirel düşünme ise doğru ve yanlışları belirleyip ortaya koymanın ötesinde analiz, çoklu ve sistematik düşünme, karşılaştırmalar ve yorumlamalar yapma, nedensellik içerisinde düşünme gibi birçok üst düzey zihinsel becerilerin iç içe olduğu bir düşünme becerisi olarak ifade edilebilir. Bu iki kavramın iyice ayırt edilmesi ve anlaşılması gerekir. Eleştiri; olumlu, olumsuz, iyi, kötü ya da eksik yönleri ortaya koyma işiyken; eleştirel düşünme ise bu işi ortaya koymamızı sağlayan mekanizmadır. Toplumca içine düşülen algı yanlışlığı eleştiri işinin sadece olumsuz bir şeymiş gibi olduğunu hissettirse de hem eleştiri becerisi hem de eleştirel düşünme becerisi her bireyin mutlaka sahip olması ve kullanması gereken bir beceridir. Buradaki kavram yanlışlığının düzeltilmesi gerekmektedir. Eleştirinin amacı karşı çıkmak değil, açığa çıkarmak, anlamaktır. Bir sorunu açığa çıkarmak, o sorunun özüne inerek hem olumlu hem de olumsuz yanlarını aydınlatma demektir (İpşiroğlu, 1992: 9). Bununla birlikte eleştiri deyince akla sadece bir konunun, durumun, ürünün, olayın, olgunun eksik ve hatalı yönlerini ortaya koyup onu eleştirmek olarak düşünülmemelidir. Herhangi bir konu, olay, olgu, durum ya da eserin eksik ve hatalı yönlerinin bulunmasının yanında olumlu ve başarılı yönleri de bulunabilir. Olumsuz yönlerin dışında herhangi bir eser, konu, durum ile ilgili olumlu yönler de belirtilebilir. Yeni

ve farklı bilgilerin ortaya çıkması yapılan olumlu eleştirilerle sağlanabilir. Olumsuz eleştirinin yanında olumlu eleştirinin varlığına da dikkat çekilmelidir.

Eleştirel kelimesi Yunancadaki sorgulama, anlamlandırma, analiz edebilme anlamında olan “kritikos”tan gelmiştir. Kritikos; sorgulayarak, çevremizdeki şeyleri ve insanları anlamak ve başkalarının düşünme süreçleri kadar kendi düşünme süreçlerimizi analiz ederek incelemek anlamına gelir. Eleştiri Türkçe Sözlük’te (2011: 786), “Bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit.” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle konu, olay, olgu, eser ya da varlıkların olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koymaktır. Eleştirel düşünmeyi, “Bir şeyi iyi ya da kötü yanlarıyla değerlendirme” olarak tanımlayan Socrates’in düşünceyi, bir yargılama sanatı çerçevesinde iyileştirme çabasının Milattan Önce 600 yılında kullandığı bilinmektedir. Sokrates, eleştirel düşünmeyi, tüm dünyaya bir sorgulama yöntemi olarak tanıtmıştır. Eleştirel düşünme, insanlık tarihi kadar eski ve bilginin niteliğini ve niceliğini artırmak için gösterilen çabaların paralelinde düşünmenin niteliğini ve niceliğini artırmak ve geliştirmek için gösterilen bilinçli çabadır (Lipmann, 2003’ten akt. Gömleksiz ve Kan 2009: 40). Ennis (1985) ise yargılama, bilginin geliştirilmesi ve sorgulama olarak eleştirel düşünmenin üç yapısından söz etmiş ve eleştirel düşünmeyi ne yapılacağına, neye inanılacağına karar vermeye odaklanmış yansıtıcı ve mantıklı düşünme olarak tanımlamıştır.

Eleştirel düşünme, günümüzde başarılı bir yaşam için, sadece eğitim camiasının değil, işçinin, işverenin, kadın-erkek herkesin önem verdiği bir düşünme biçimidir. Teknolojinin üst düzeyde kullanıldığı bir yüzyılda eleştirel düşünmenin, nefes almak kadar doğal bir ihtiyaç haline geldiği yadsınamayacak kadar açık bir gerçektir. Çağa ayak uydurmak her şeyi olduğu gibi kabul etmeyip ilgili konu, kavram, olay üzerinde kafa yormayı gerektirir. Buradan hareketle eleştirel düşünmenin; kuşku temelli ve sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisi olduğu söylenebilir. Gültekin (2004: 42) eleştirel düşünmeyi, herhangi bir durum, sav veya olayın doğruluğunu, yanlışlığını değerlendirme ve karar verme süreci olarak tanımlamaktadır. Düşünme eldeki bilgilerin ötesine gitme, mevcut bilgilerden başka bilgilere ulaşma şeklinde de tanımlanabilir (Semerci, 1999a: 211). Yani düşünme becerilerine sahip olan bireyler, eleştirel düşünme yoluyla bilgiyi hangi amaçla edindiklerini, nasıl kullanacaklarını

ve bilgiye ne şekilde ulaşacaklarını bilerek hareket ederler. Böylece daha isabetli kararlar verilebilir. Verimli bilgiler elde edilerek anlamlı öğrenmeler gerçekleştirilebilir.

Sorgulayan, düşünen bireyler yetiştirmek, öğrencilerin eğitim öğretim sürecinde öğrendikleri konular arasındaki bağlantıları fark etmeleri ve öğrenmeleri istenen konuları ezberleyip kabul etmek yerine, bilgiler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini aramaları ile sağlanabilir. Bu da eleştirel düşünmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eleştirel düşünme bireyin elde ettiği bilgiyi sürekli sorgulayarak, standartlara ve ölçütlere göre değerlendirmesi ve bir yargıya varmasını sağlayan beceridir (Semerci, 1999b: 12). Eleştirel düşünme becerisine sahip bireylerin olayları sorgulamadan kabul etmedikleri bilinmektedir (Bökeoğlu ve Yılmaz, 2005: 49). Eleştirel düşünen bireyler, belli kalıplara sıkışmadan var olanı üstünkörü kabul etmeden ayrıntılı analiz edebilir ve sağlıklı bir sonuca varabilirler. Böylelikle daha mantıklı ve daha üretken düşünebilen bireyler olurlar.

İnsan yaşamının gittikçe karmaşık bir hal almaya başladığı 21. yüzyılda, bireylerin sağlıklı, üretken, kaliteli ve refah içinde bir hayat sürebilmeleri için çeşitli beceriler ile birlikte eleştirel düşünme becerisine de sahip olmaları gerekmektedir. Tek başına düşünmek yeterli değildir. Herhangi bir konuyu eleştirel düşünmek gerekir. Eleştirel düşünme eğitim hedeflerinin bir seçeneği olarak görülmemelidir. Çünkü eleştirel düşünebilme her bireyin sahip olması gereken etik bir haktır (Şahinel, 2005: 123). Eleştirel düşünebilme tüm bireylerin ömür boyu kullanabileceği, onları doğruya ve faydalıya götüren bir araç olarak görülmektedir. Eleştirel düşünme becerisi ve diğer becerilerin kazanımı ailede başlar, eğitimle gelişir ve toplumsal alanda varlığını devam ettirir. Aile ortamında başlayıp okul süreciyle devam eden ve gelişim gösteren bu beceriler hem eğitimcilerin hem de okulla birlikte diğer öğeler eşliğinde daha geliştirilmeli ve öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine imkân verilmelidir. Bununla birlikte Levy (1997), eleştirel düşünme eğitiminin ilk aşamasının dil eğitimi olması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü tutum ve davranışlarımızla kullandığımız dil arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Yalnızca tutum ve davranışlarımız kullandığımız dili etkilemez, kullandığımız dil de tutum ve davranışlarımızı etkiler. Bu yüzden dil kullanırken yapılan hatalar önemlidir. Bu hatalar üzerinde durmak gerekmektedir. Collins (2005), öğretmen merkezli eğitim

anlayışında öğrenciye bilgi yüklendiğini ve öğrencinin ezberlemeye yönlendirildiğini, oysa bilgi üretme ve kullanmayı temel alan, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılacağı öğrenci merkezli öğretime geçilmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Başta eğitimciler olmak üzere öğrencilerin duygu, düşünce ve isteklerine önem vermeli ve gelişimleri desteklenmelidir. Eğitim ve öğretim programları aracılığıyla düşünmeyi öğretmenin en önemli amaçlarından birisi, öğrencileri ders için istekli hale getirmektir. Eğer, öğretmenler, öğrencileri düşünme becerilerinin yaşamın her alanında hayati önem taşıdığına inandırmak istiyorlarsa öğrencilere bu becerileri sınıf ortamında kazandırmak zorundadırlar. Sınıfta öğretmenin sadece geleneksel ders kitabını ve düz anlatım yöntemini kullanması öğrencileri; sorunları ve problemleri analiz etmede pasif hale getirir ve onları dersten soğutur. Bunun için öğretmen derste yorumlama, alternatif görüş, araştırma, sorunları ortaya çıkarma, keşfetme, eleştirme, değerlendirme süreçleri üzerinde durmalıdır (Wood, 1998'den akt. Aybek, 2006: 6,7). Gereken zaman, araç, ortam ve öğrenmeye hazırlık farklılaşmakla birlikte, eleştirel düşünme öğretiminde kullanılacak yöntemlerin ortak noktası, öğrencilerin kendi öğrenimlerinde etkin olmalarını, bir olay ya da olguya farklı bakış açılarıyla bakabilmelerini ve işbirliğini destekleyen grup çalışmaları içinde aktif olabilmelerini sağlamak olmalıdır. Bununla birlikte öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini etkileyen önemli faktörlerden biri de yapılan sınav değerlendirmelerdir. Glasser (2000)'e göre öğrenciler, sadece hatırlamaya ve ezberlemeye dayalı sınavlardan sonra çoğunlukla öğrendiklerini kısa sürede unutmaktadır. Glasser (2000)'in tabiriyle bu durum, öğrencilere bilgi çukurları açtırıp, birkaç gün sonra bunları doldurtmanın acı bir alıştırmasıdır. Bu açıdan, sınavı iyi bir puanla geçmek öğrenmekten ve bilgiyi kavramaktan daha önemlidir. Böyle bir düşünce eleştirel düşünme becerisinin körelmesine yol açmaktadır. Bu yüzden öğrencilere kazandırılması istenen bilgi, beceri, tutum ve davranışın, niçin böyle olduğu, öğrencinin mevcut bilgi örgüsüyle tam bir bağlantı kurulana dek öğrenci tarafından sorgulanması ve öğretmenin de bu sorgulamayı teşvik etmesi gereklidir (Titiz, 2001).

Birey, kendi kendini geliştirerek ve bazı temel adımları atarak eleştirel düşünmeye ulaşabilir. Eleştirel düşünen bireyin kendi yaratıcı düşüncelerini bile sorguladığını, değerlendirdiğini ve onlara şekil verdiğini söylemek mümkündür (Gömlüksiz ve Kan 2009: 40). Ortaya konulan herhangi bir konu, olay, eser vb. ile

ilgili doğru ve yerinde eleştiri yapmak yeterli bilgi birikiminin yanında eleştirel düşünme mekanizmasını da gerekli kılar. Çünkü bu zihinsel mekanizma, eleştiri dediğimiz işlemi ortaya çıkarmaktadır. Olay, durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma, sebep-sonuç ilişkilerini bulma, benzerlik ve farklılıkları yakalama, çıkarımlarda bulunma, karşılaştırmalar yapma, okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma, edindiği bilgileri sınıflandırma, bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz-eksik yönlerini ortaya koyma, yorum yapma, amaç sonuç ilişkisi kurma, bir durumun, konunun, olayın doğruluğunu savunma, edindiği bilgilerin doğruluğunu sına, kendi kendini ve başkalarını sorgulayabilme, ön yargılı davranmama, çelişkileri fark edebilme, bir düşünceye, inanca etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama gibi alt beceriler eleştirel düşünmenin temelini oluşturmaktadır. Küçük olmakla birlikte önemli olan bu alt beceriler bir araya gelerek eleştirel düşünme becerisini meydana getirmektedir.

2.4.2. Yaratıcı Düşünme

Yaratıcılıkla ilgili pek çok tanım bulunmaktadır. Latince karşılığı “creare” ve batı dillerindeki karşılığı “creativity, kreativitaet” olan yaratıcılık “doğurmak, yaratmak, oluşturmak” gibi anlamlara gelmektedir. Yaratıcılık, her bireyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde bulunabilen bir yeti, günlük yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan, geniş bir alanı içine alan süreçler bütünü, bir tutum ve davranış biçimidir (Temizkan, 2010: 621). Türkçe Sözlük’te ise yaratıcılık, “yaratıcı olma durumu, yaratma yeteneği, her bireyde var olduğu kabul edilen bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 2534). San (1979: 177) yaratıcılığı, tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde var olan, insan yaşamının ve gelişiminin tüm yönlerinin temelini meydana getiren bir yeti olarak tanımlamaktadır. May (1994: 74) yaratıcılığı, bilinci yoğunlaşmış insanın kendi dünyasıyla karşılaşması; Bently (1999: 91), yeni olanın üretilmesi eski olanın geliştirilmesi; Selçuk ve Güner (2004: 130), günlük hayatı renklendiren, karşılaşılan sorunlara çok yönlü çözümler üretmeye yarayan bir özellik; Üstündağ (2003: 5), “İşte buldum” dedirten tüm bilişsel, duyuşsal ve devinişsel etkinliklerde yeni bir söylemi, davranışı, tutumu, beceriyi, ürünü, yaşam felsefesini ortaya koymayı göze almak; Mayesky (2006) ise “bir düşünme, davranma şekli ya da birey için özgün olan ve diğerleri tarafından değerli kılınan bir şey

yapma” olarak tanımlamıştır. Yaratıcı olabilmek için her şeyden önce bireyin kendine güven duyması, özgür bir biçimde düşünebilmesi, çoğu zaman kalıpların ve kuralların dışına çıkabilmesi ve kendisine yeteneklerini sonuna kadar kullanabileceği ortam ve özgürlüğün verilmiş olması gerekmektedir.

Yaratıcı düşünme becerisi; öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar ve yaratıcılık kavramıyla iç içe bir kavramdır. Saban’a (2000) göre yaratıcılık, bireyin var olan kalıplardan kurtulması, anayoldan ayrılması ve farklı olmaktan korkmaması anlamına gelmektedir. Torrance (1995’ten akt. Temizkan, 2014: 52) yaratıcılığı, problemlerin hissedilmesi, düşüncelerin oluşturulması, geliştirilmesi ve verilerin iletilmesi süreci olarak ifade etmektedir. Erken yaşlardan itibaren çocuklar bilgiyi yaratıcı bir şekilde düzenleyip anlamlandırmaya başlarlar. Deneyimlerle birlikte organize edilen yaratıcılık becerisi, bireyin alışlagelmişin dışına çıkmasını, bir bakıma kabuklarını kırıp daha özgür düşünmesine yardımcı olur. Yani bireylerin zihinsel anlamda bir adım daha ileri gitmesine yardımcı olur. Onları düşünsel anlamda özgürlüğe sevk eder.

Yaratıcı düşünme yenilik arayan, sorunlara farklı çözüm yolları getirebilen buluşçu ve bireyin kendisine özgü düşünme biçimidir (Özben ve Argun, 2001: 66). Buradan hareketle yaratıcı düşüncenin en önemli özelliğinin farklılık olduğu söylenebilir. Ancak farklılığın hem çizgi dışı hem de kabul edilebilir olması gerekmektedir. Yaratıcılık bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini, birbirleriyle ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi ve ortaya özgün bir ürün çıkarabilmesidir. Yaratıcılık öğrenilmiş bir beceri ve davranış değildir; öğrenilmiş bir davranış olmadığı için de yaratıcılığı çocuklarda gözlemlemek daha kolaydır. Çünkü her çocuk yaratıcılık potansiyeliyle dünyaya gelir ve üç-beş yaş arası dönem, yaratıcılığın geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir (Pica, 2005). Yaratıcı birey; yeni, özgün ve değerli bir şeyler üretmek için veya bir şeyi başka bir şeye transfer etmek için hayal gücünü kullanan kişidir (Öztürk, 2004: 77). Yaratıcılık, bireyin doğuştan getirdiği özelliklerinden biridir ve erken yaşlardan itibaren çocuklar bilgiyi yaratıcı bir şekilde organize etmeye başlamaktadırlar. Her insan az ya da çok yaratıcılığa sahiptir ve bütün çocuklar düşüncelerini yeniden

düzenleyebilmekte, özgün şekillerde anlamlar oluşturabilmektedirler. Küçük yaştan itibaren keşif sürecindeki çocuk, öğrendiklerini başka alanlara aktarır daha farklı yollar geliştirebilir. Öğrendikleri arasında ilişki kurup zihninde düşüncelerini olgunlaştırır. Yaratıcılığının farkına varıp bu becerisini kendine kolaylık sağlamada kullanabilir. Buradan hareketle çocuğun doğallığı ile yetişkinin akılcılığı birleştirilerek yaratıcılık teşvik edilebilir. Demirel (2001: 138), genetik sınırlar içinde herkesin yaratıcılık potansiyelinin geliştirilebileceğini ifade etmektedir.

Öztürk'e göre (2004: 78) insan kişiliğiyle bütünleşmiş olan yaratıcılık kavramı, kişiliğin en üst boyutunda yer alarak insanlığın ortak olan tüm bilgi birikiminin kişiliğe uygun olarak harmanlanıp yeni bilgilere, yapılara ya da ürünlere dönüştürülmesidir. Yaratıcı olabilmek için her şeyden önce bireyin kendine güven duyması, bağımsızca düşünebilmesi, çoğu zaman alışılmış kalıpların ve kuralların dışına çıkabilmesi ve kendisine yeteneklerini sonuna kadar kullanabileceği ortam ve özgürlüğün sağlanmış olması gerekmektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz zaman dilimi yaratıcı düşünme becerisinin sürekli ihtiyaç duyulduğu zaman dilimidir. Gelecekte de yaratıcılığa ve yaratıcı düşünmeye her zaman ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır. Dolayısıyla, çok boyutlu düşünmeyi ve olaylara farklı bir bakış açısı ile bakmayı gerektiren yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi bireyin bilim ve teknolojiye sürekli değişime uyum göstermesi açısından önemlidir (Gömleksiz ve Kan 2009: 43). Bu bağlamda çocuğun yaratıcılığında başta aile ortamı olmak üzere çocuğun bulunabileceği türlü sosyal ortamların onun yaratıcılığını geliştirmede etkili olduğu söylenebilir. Çocuğun kritik dönemde aile ortamında bulunduğu ve ilk öğrenmelerini aile ortamında gerçekleştirdiği düşünülürse çocuğun yaratıcılığını harekete geçirip yaratıcılık fitilini ateşleyecek olan aile olacaktır. Böylece çocuk yaratıcı düşünme mekanizmasını harekete geçirip kullanmaya başlayacaktır. Dökmen (1994)'e göre, çocuklarının yaratıcı olmasını isteyen anne babalar, onların özgür bir ortamda özgürce düşüncelerini sağlamalı, hayal kurmalarına izin vermeli, hem düşüncelerine hem de yaptıklarına saygı duymalıdır. Bu açıdan ailenin tutarlı bir davranış sergilemesi, çocuğun kendi yargılarının oluşmasında ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesinde önemli bir etken olmaktadır.

Ailenin sosyal ve ekonomik yapısı, anne babaların öğrenim durumu ebeveynlerin çocuklarına karşı olan davranış biçimlerini etkilemektedir. Sosyoekonomik düzeyin yüksek olduğu ailelerde çocuklara uyarıcı açısından zengin

bir çevre sunulmaktadır. Oysa alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerde çocukların belki de ancak beslenme, barınma, giyim gibi temel gereksinimleri karşılanabilmekte, çocuklar için uyarıcı olabilecek oyuncak, kitap gibi materyaller çocuğa sunulmamaktadır. Uyarıcılardan yoksun kalmak da yaratıcılığın gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Yaşar ve Aral, 2011: 141). Sosyal, ekonomik ve kültürel yönden avantajlı olmayan ailelerde otoriter ve baskıcı tutumun fazlalığı da yaratıcılığı etkilemektedir. Bu çevredeki çocuklar çevresel uyarıcılardan daha az yararlanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak çocuktaki yaratıcılık körelmekte hatta yok olmaktadır. Bunun yanında yaratıcı bir aile ortamında büyüyen ve yaratıcı düşünme becerisi yüksek olan anne-baba modeli ve anne babaların çocuklarına karşı benimsedikleri davranış biçimleri çocuğun yaratıcılığını olumlu yönde etkilemektedir. Destekleyici ortamda büyüyen çocukların daha özgün ve yaratıcı oldukları görülecektir. Demirci (2000: 9), yaratıcı düşüncenin ortaya konabilmesi için eğitim ortamının olabildiğince özgür olması, yaratıcı her davranış ve ürünün pekiştirilmesi, öğrencilerin küçük düşürülmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla çocukların yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri ortamların sağlanması konusunda hem anne babalar hem de okuldaki öğretmen ve yöneticilerin üzerine düşeni en iyi şekilde yapmaları gerekmektedir.

Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerisi çeşitli psikolojik yaklaşımlar açısından farklı şekillerde ele alınmıştır. Psikoanalitik yaklaşıma göre yaratıcılık, içgüdüsel dürtülerle atılganlığın ürünüdür. Bu tür davranışlar, kişinin iç çatışmaları ve saldırgan enerjisinin toplumca benimsenen ürünlere dönüşmesiyle ortaya çıkar (Sönmez, 1992: 145). Hümanistik yaklaşım açısından yaratıcılığa bakıldığında bu yaklaşım, yaratıcı bir süreci bir taraftan bireyin bir tekliği dışında gelişen bir karmaşık ilişkisel ürünün ortaya çıkışı; öte yandan maddelerin, olayların, insanların yaşantılarındaki koşulları oluşturması olarak savunmaktadır (Sungur, 1992: 51). Gestaltçı yaklaşıma göre yaratıcılık, özgün bir probleme yönelik çözüm yolu alternatiflerini bulup en uygun olanını biçimlendiren bir düşüncedir. Bilişselcilere göre yaratıcılık, eş anlamlı ve zıt anlamlı düşünerek, bilgileri düzenlemede akıcılık, problem çözümede esneklik ve iki durumda da meydana getirilen üründeki özgünlüktür (Demirci, 2000: 5). Yaratıcılık, bireylere çekici gelen sihir, deha, üstün yeteneklilik gibi çoklu kavramları çağrıştıran bir kişilik özelliği olarak bilinmektedir (Sungur, 1992: 19). Her durumda, yaratıcılığın içinde merak, imgelem,

buluş, özgünlük gibi ögeler vardır ve yaratıcı kişi, sorunlara yeni çözüm yolları bulan, karmaşık ve yeni düzeyde bir bileşim yapabilir (San, 1979: 18). Hangi yaklaşıma göre olursa olsun, yaratıcılığın bir farklılık yaratma becerisinin ve yeni, özgün, kaliteli ürünler vermenin temelinde olduğu görülmektedir. Yaratıcı birey, yaratıcılığını düşüncesiyle birleştirdiğinde yapacağı araştırmalar, elde edeceği bulgular toplumu daha ileri bir düzeye taşıyacaktır.

Erikson'a göre ürün olarak yaratıcılık, yetişkin insanların özelliğidir. Yetişkin insan sevgi ve çalışmadan hoşlanma duygularını genç yetişkinlik döneminde geliştirir. Çalışmalarının karşılığında bir şeyler ortaya çıkarır. Yaratıcı ve üreticidir. Yaratıcı bir zihin yapısına sahip kişiler orta yaşlılık döneminde bu yeteneklerin en olgun ürünlerini verirler. Yaratıcılığın sosyal bilimlerde 20-70 yaş arası devam edip gittiği gösterilmiştir. Orta yaşta tepe noktasına ulaşan yaratıcılık ileriki yaşlara kadar sürer (Sungur, 1997: 56). Hızla gelişen dünyada gelişmeleri takip edip bu gelişmelere ayak uyduran toplumların ayakta kaldığı 21. yüzyılda, yaratıcı düşünceye sahip insanların yeni gelişmelerle çığır açma çabalarının olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ülkemizin de gelişmiş ülkeler arasında yer alması ve çağa ayak uydurması için yaratıcı düşünen, pratik zekâyâ sahip insanlara oldukça çok ihtiyaç vardır. Bilimsel araştırmalarda da görüldüğü gibi her insanın doğuştan belli bir oranda da olsa yaratıcı zekâyâ sahip olduğu ve bunun uygun ortamlar ve şartlar sağlandığında geliştirilebileceği düşünüldüğünde, eğitim kurumlarında ve daha temelde yer alan ailede, yaratıcılığı desteklenen bireylerin üretkenlik çağında özgünlüğü yakaladığı ve başarının doruğuna çıktığı görülmektedir. Bu durum hem bireye hem de topluma fayda sağlamaktadır.

Yaratıcı zekâyâ sahip bireylere sahip olmak, çağı yakalamak için yeterli olarak görülmemelidir. Her insanda yaratıcılık vardır fakat her birey yaratıcılığını kullanamamakta ya da kullanabileceğinin çok altında bir kısmını kullanmaktadır. San (1985)'a göre, yaratıcı düşünme yeteneği, insan yaşamının ve gelişiminin tüm yönlerinin temelini oluşturmaktadır. Yaratıcılık yalnızca belli alanlarda değil, insan yaşamının her anında ortaya çıkabilen bir yetenek olarak kabul edilmektedir. Bu noktada yaratıcılığı geliştirmeye ve bunu günlük hayatta kullanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yolu da yaratıcılığı geliştirmekten geçmektedir. Yaratıcı düşünme becerisi, bireyin duygu ve düşüncelerini rahat bir biçimde ifade etme

imkânına sahip olmasıyla gelişir. Düşüncelerini açıkça ifade etme şansı verilmeyen bireylerin içe dönük olacakları ve kendine güven duygusunun gelişmeyeceği açıktır. Özden (2003: 172), yaratıcı düşünmeyi ana yoldan çıkmak olarak nitelendirmektedir. Yaratıcılığın oluşabilmesi için her şeyden önce bireyin kalıplardan ve alışlagelmiş düşünme biçimlerinden kurtulması gerekir (Semerci, 2000: 37). Özgür düşünmeye dayanan yaratıcılığı etkileyen engellerin başında kalıplaşmış düşüncelerin, görüşlerin hiç sorgulanmadan içselleştirilmesi gelmektedir. İnsanın kendi olabilmesi, başkalarından bağımsız olarak kendine özgü olanı keşfedebilmesi ise duyuşsal algılarını harekete geçirerek yetilerini geliştirmesine, kısacası kendini ve çevresini alımlayabilmesine bağlıdır. İşte yaratıcılık hem duyuş algılarının, hem de özgür düşünmenin bir potada bütünleştiği bir noktada oluşuyor (İpşiroğlu, t.y: 22). Algıların ve düşünmenin aynı zihin potasında erimesiyle de yaratıcı düşünen bireyler ortaya çıkmaktadır. Literatürde yaratıcı özelliklere sahip bireylerin genel özelliklerine bakıldığında birçok özelliklerinin sıralandığı, yaratıcılığı gelişmiş bireylerin genel olarak maceracı bir ruha sahip oldukları, meraklı, öğrenmeye istekli, idealleri olan, risk alan, estetik değerlere sahip bireyler oldukları görülmektedir. Ayrıca bu bireyler bazı zamanlarda yalnız kalmayı seven, karmaşık durumları ve gizemleri seven, ani davranıp, pratik düşünen, mizahçı, sevilen bireylerdir. Bu kişiler çeşitli fikirler öne sürebilen, esnek, konu, olay ve olguları detaylandırabilen, kavrama yeteneği hızlı olan, özgürlüğüne düşkün, yeni ve farklı bilgilere açık, hoşgörülü, duyarlı ve azimli kişilerdir.

Yaratıcı düşünme eleştirel düşünme becerisi gibi birçok alt beceriden meydana gelmekte ve bu alt beceriler yaratıcı düşünme dediğimiz temel beceriyi oluşturmaktadır. Bu alt becerilerin yeni, farklı bilgiler ve ürünler ortaya koyma; olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme; sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme; konu veya durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme; bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama; uzak bağdaştırmalar yapabilme; kendini ifade etmede farklı yollara başvurma; sıra dışı sorular sorma gibi alt beceriler olduğu söylenebilir. Eleştirel düşünme elde edilen ürünlerin değerlendirilmesi ve sorgulanmasını anlamına gelirken yaratıcı düşünmenin yeni bir fikri ya da tasarımı ortaya çıkarmak olduğu söylenebilir. Yaratıcı düşünen bireyler farklı yollardan giderek sıradan olmayan ürünler, çözümler üretip sonuca ulaşırlar ve farklılık yaratırlar.

2.4.3. İletişim Kurma

İletişim, genel olarak en az iki kişi arasındaki duygu, düşünce, tasarı, izlenim, bilgi paylaşımı, etkileşim olarak tanımlanabilir. Toplumsal bir varlık olan insan, yüzyıllar boyunca çevresiyle etkileşim içerisinde olmuştur. Duygularını, düşüncelerini, hayallerini ve umutlarını aktarma gereksinimini konuşarak ve yazarak gidermeye çalışmış, bunların da dinleme ve okuma yoluyla anlaşılmasını istemiştir. Bu ortak paylaşım gereksinimine bağlı olarak da iletişim denen olgu ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2011: 567). İlk insandan günümüze dek varlığını sürdüren iletişim kavramı sosyal bir varlık olan insanın kendini ifade etmesi, karşısındakini anlaması ve çevresine uyum sağlamasında en önemli araçtır. Cüceloğlu (1997: 68), iletişimi genel olarak insanlar arasındaki düşünce ve duygu alışverişi; Özatalay (2007: 81), yazmak, okumak, çalışmak, eğlenmek, alışveriş yapmak, sevmek, kavga etmek, istemek, reddetmek, buyurmak gibi tüm etkinliklerimizle iç içe bir olgu olarak tanımlamaktadır. İletişim, dinleyicinin mesajı iletenin zihninde var olan anlamı algılayarak kendi zihninde anlam oluşturmaya yardımcı olabilecek sembollerin ayırt edilmesi, seçilmesi ve gönderilmesi sürecidir. Bu süreçte her türlü duygu, düşünce, hayal, istek ve izlenimlerimizi karşımızdaki kişiye, kişilere ya da gruplara aktarırken kullandığımız bir sistemdir iletişim. İletişim becerisi; konuşma, dinleme, okuma, yazma gibi sözel ve vücut dili, işaret dili gibi sözel olmayan iletişim becerilerini etkili ve bulunduğu ortama uygun olarak kullanmayı kapsar (Temizkan, 2014: 53). İletişimde birey, hazırladığı iletiyi konuşma, yazma, çizim, vücut dili ya da çeşitli işaretlerle aktarmakta aynı şekilde kendisine gönderilen iletiyi dinleyerek, okuyarak ya da görerek almakta, analiz edip değerlendirmekte ve geri bildirim yoluyla karşısındakine yollamaktadır. İletişim dediğimiz sistem bu şekilde bir döngü içerisinde gerçekleşmektedir. Bu yönüyle iletişimin çift yönlü olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çünkü iletişimin amacı, alan ve veren arasında bilgi, düşünce ve tutum ortaklığı yaratmaktır (Ün Açıkgöz, 2003: 154).

İletişim kurma sürecine bakıldığında sürecin genel olarak beş temel öge etrafında gerçekleştiği görülmektedir. Bu ögeler kaynak (verici), hedef (alıcı), ileti (mesaj), kanal ve dönüt (geri bildirim)'tür. Bu ögelerin hepsi birbiriyle ilişkilidir ve bir zincirin halkaları gibi birbiri ile ilintilidir:

Kaynak (verici): İletişim sürecinde iletiyi hazırlayıp kodlayan ve karşı tarafa (alıcıya) çeşitli yollarla ileten kişi ya da kişilerdir.

Hedef (alıcı): İletişim sürecinde kaynağın iletisini göndermek istediği taraf, gönderilen kodu çözüp iletiyi anlayan, yorumlayan, analiz eden kişi ya da kişilerdir. Bu kişiler bir grup, topluluk ya da toplum da olabilir.

İleti (mesaj): Kaynak tarafından çeşitli şekillerde kodlanmış, hedefe iletilmek istenen her türlü duygu, düşünce, izlenim, bilgi, belge, dokümandır.

Kanal: Kaynak ile hedef arasında iletinin ya da geri bildirim verildiği yoldur. Bu yol telefon, internet, mail, mektup, kitap vb. olabilmektedir.

Dönüt (geri bildirim): Kaynaktan gelen iletinin çözümlenip anlaşılmasının ardından hedef tarafından kaynağa verilen tepkilerin tümüne dönüt denilmektedir. Dönütler mesajın anlaşıldığını ya da anlaşamadığını karşıya ileten birer ipucudur. Ergin ve Birol (2000: 31), sınıf içindeki iletişim sürecinin fotoğrafının çekildiğinde öğretmenin kaynağı; öğrencilerin alıcıyı; öğretmenin öğrenciyle paylaşmak istediği düşünceyi, duygu ve becerilerin yer aldığı içeriğin mesajı; öğretim araç ve yöntemlerin kanalı; öğrenci tepkilerinin ise dönütü yansıttığını belirtmektedir.

Çetinkanat (1996: 225) iletişimi; “kaynak ve hedef arasında davranış değişikliği oluşturmak amacıyla bilgi, tutum, duygu ve becerilerin anlamlarının ortak kılınması, paylaşılması için gerçekleştirilen etkileşim süreci” olarak tanımlarken Dökmen (1989), bireyin birtakım semboller kullanarak karşısındakini etkileme süreci olduğunu ifade etmektedir. Her iki tanıma da bakıldığında iletişim sürecinin gerek anlamları ortak kılmak gerekse bireylerin semboller kullanarak karşısındakini etkilemek istemesi açısından iletişim dediğimiz becerinin belli aşamalardan geçmesi, geliştirilmesi ve olgunlaştırılması gerekmektedir. Bu yönü ile değerlendirildiğinde eğitimin başlı başına bir iletişim etkinliği olduğu söylenebilir. Çünkü eğitim öğretim ortamları iletişim üzerine kuruludur. Gerek öğretmen ve idareciler gerekse öğrenciler bir bütün halinde birbirleriyle sürekli etkileşim içerisindeyler. Bu etkileşimin en verimli şekilde gerçekleşmesi büyük ölçüde öğretmenler ile öğrenciler arasındaki iletişimin niteliğine bağlıdır. Güçlü (2001: 150), öğrencinin dersi sevmesi, çalışma alışkanlığı kazanmasının öğretmen öğrenci iletişimi ile doğru orantılı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine

sahip olmaları gerektiği ortadadır. Çünkü anne karnından başlayıp ölüncüye dek kullanılan iletişim becerisi, hayatımızın her safhasında ihtiyaç duyulan bir gereksinimdir. Okullarda başlı başına bir iletişim etkinliği olan eğitimin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi, özellikle öğretim elemanlarıyla öğrenciler arasındaki iletişimin gerçekleşmesini gerektirir (Bolat, 1996: 75). Dolayısıyla okul ve diğer eğitim ortamlarında öğrencilere bu becerinin kazandırılmasında öğreticilere büyük görevler düşmektedir. Çünkü birey, çoğu zaman kendisine öğretmenini rol model olarak seçmekte ve onun gibi davranmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan sadece öğreticiler değil çocukla iletişime geçen herkesin iyi bir model olması ve iletişim sürecini en verimli şekilde geçirmesi gerekir. Bununla birlikte iletişim becerilerinin içeriği, özellikleri, yapısı ve eğitimdeki öneminin yeterince anlaşılacak hizmet öncesinde öğretmen adaylarına kazandırılması da ayrıca önemlidir.

İnsanlar düşüncelerini sözel mesajlarla ifade ederler. Duygularını ise çoğunlukla ses tonları ve beden dillerine yansıtırlar. Bazı durumlarda kendilerini ifade ederken çeşitli sorunlarla karşılaşır ve iletişim kopukluğu yaşayıp etkili bir iletişim kuramayabilirler. Başka bir ifadeyle kişiler arasında bir iletişimsizlik meydana gelebilir. Bu iletişimsizliğin nedenlerine bakıldığında biliş, algı, duygu, bilinçaltı ve ötesi, kişisel ihtiyaçlar, kişisel faktörler, roller, sosyal çevre ve fiziksel ortam, mesajın niteliği gibi etkenlerin etkili iletişim kurmada etkili olduğu görülmektedir. Yeşilyaprak (1986)'ın yaptığı araştırmada lise ve üniversite öğrencilerinin iletişim yeterlikleriyle ilgili sorunlarının olduğu görülmektedir. Bu sorunlardan bazıları; topluluk içinde konuşamamak, karşı cinsle arkadaşlık etmekten çekinmek, ana-baba ile sorunlarını tartışamamak şeklindedir. Çulha ve Atlas Dereli (1987: 124)'nin yaptıkları araştırmada ise, Türkiye'de iletişim sorunlarının artma eğilimi gösterdiği vurgulanmaktadır. Bu iki araştırmacı yaptıkları araştırmada başlıca iletişim sorunlarını; duygu ve düşüncelerini açıkça söyleyememe, rahat konuşamama, özellikle yaş ve sosyal statü olarak daha üstün olanlarla rahat konuşamama, bir arkadaş grubuna girememe ve karşı cinsle arkadaş olamama şeklinde sıralamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, insan için iletişim becerilerinin ne denli önemli ve işlevsel olduğu anlaşılmaktadır. Belirtilen bu problemler göz önünde bulundurulduğunda bireylerin istenilen nitelikte iletişim becerilerine sahip olmalarının ancak eğitim ile mümkün olabileceği söylenebilir. Bu bağlamda görevi insan yetiştirme olan öğretmenler için iletişim becerileri daha da önemli hale

gelmektedir. Çünkü yetiştirecekleri bireyler toplumda aktif olarak yer alan bireyler olacaktır. Dolayısıyla iletişim becerisi, kaliteli nesiller yetiştirmede, sağlıklı ve huzurlu bir toplum yaratmada en önemli faktörlerden biridir. Çünkü bireyin sosyal, akademik ve özel yaşamı sahip olduğu iletişim becerilerine göre şekillenir (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2011: 555).

Bireyin gelişiminde etkili olan aile, çocuğa iletişim kurmayı öğretme ve bunu geliştirme bakımından önemli bir görevi yerine getirmektedir. Anne, baba ve çocuk arasında kurulan iyi ve etkili bir iletişim, çocuğun psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkiler. Bu nedenle aile, çocuğuna karşı korkutma, dayatma, ahlak dersi verme, onu yargılama ve suçlama, onu ciddiye almama, onunla alay etme gibi iletişim engelleri doğuracak davranış ve sözlerden uzak durmalıdır. Ebeveynler çocuklarına karşı empatik bir biçimde yaklaşmalı, onlara değerli olduklarını hissettirmeli, onları aktif olarak dinleyip, onlarla saydam, önyargısız bir iletişim etkinliği gerçekleştirmelidirler. Onları anlamaya çalışmalıdırlar. Çünkü öğrenciler ortam değiştirip ev ortamından okul ortamına girdiklerinde onlardan yeni davranış biçimleri geliştirmeleri beklenmektedir. Bu beklentinin karşılanması için de çocuğun okulda aktif ve iletişim becerisi yüksek bir birey olması gerekmektedir. Bu sağlandığında çocukların kendilerine güvenleri artacak, kendilerini düzgün ve doğru ifade edebilen ve kişiler arası ilişkilerde başarılı bireyler oldukları görülecektir. Böylece beklentiler olumlu yönde gerçekleşecektir. Bu da geniş bir çerçevede bakıldığında aile-okul iletişiminin birbirine nasıl bağlı olduğunu ve birbirini nasıl etkilediğini göstermektedir.

İletişim kurma becerisi kendi içerisinde çeşitli alt beceriler içermektedir. Bu alt beceriler uygun olarak kullanması gereken konuşma üslubunu belirleme; uygun şekilde hitap etme; aktif olarak dinleme; grupla uyum ve iletişim içinde olma; empati kurabilme; ses tonunu uygun şekilde kullanma; beden dilini uygun şekilde kullanabilme; iletişim engellerini ortadan kaldırabilme; başkalarının düşüncelerine saygılı olma; geri bildirimde bulunabilme; tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama; kurduğu iletişimi sürdürebilme; televizyon, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme gibi becerilerdir. Bu beceriler okullarda dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini ve başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme, yönergelere

uyuma, özür dileme ve ikna etme, yorumlarda bulunma, analizler yapma gibi iletişimle ilgili kavramlarla birleştirildiğinde bireyin kendini daha iyi ifade edebildiği, karşısındakini daha iyi anlayabildiği, etkili ve güzel konuşma alışkanlıkları kazandığı görülecektir. Diğer bir deyişle çocuğun daha da sosyalleşeceği görülecektir.

2.4.4. Problem Çözme

Türnüklü ve Yeşildere (2005: 108-109) problemi, zihni karıştırması sebebiyle karşılaşan birey tarafından çözme isteği uyandıran ve ilk defa karşılaşılması nedeniyle de standart bir çözüm yolu bulunmayan, sadece çözmeye çalışan kişinin sahip olduğu bilgi birikiminin doğru şekilde kullanılması sonucu çözülmesi mümkün olan sorun olarak ifade etmektedir. Öğülmüş (2001) ise yaptığı çalışmada problemi, bir sistemde veya kişinin iç dünyasında gerginlik yaratan, giderilmedikçe sistemin işleyişini zorlaştıran veya çalışmaz hale getiren, kişiyi huzursuz eden durum olan problem, bireyin varmak istediği bir amaca ulaşmasına ket vuran engeller, var olduğu zaman karşılaştığı çatışma durumu; anında açıklanamayan ve bir çözüm bulunması gereken herhangi bir durum veya kurtulmak istediğimiz ya da üstesinden gelmeye çalıştığımız zorluk olarak tanımlamıştır. Problem çözme ise karşılaşılan problem durumunda bireyin gerek zihinsel, gerek fiziksel, gerekse sosyal becerilerinin kullanarak zorluk durumunun üstesinden gelip çözümler üretmesi, işe yarar sonuçlar elde etmesi olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle problem çözme, kişinin kendisiyle ve çevresiyle uyum sağlayabilmesi için problemin kaynağını bulma, alternatif çözüm üretme yeteneği ve karar verme sürecidir (Çelikkaleli ve Gündüz 2010: 362).

Problem çözme sürecinde çeşitli değişkenlerle birlikte bireysel farklılıklar da etkili olmaktadır. Problem çözme becerisi önemli bir sosyal beceri ve kişilik özelliği olarak tıpkı karar verme becerisi gibi gelişim dönemleri içinde kazanılmakta olup, bireyin sosyal uyumunu ve günlük yaşama yönelik başarısını yakından etkilemektedir. Problem çözme, bir bakıma günlük yaşamda karşılaşılan çeşitli problemlerin çözüme kavuşturulmasında kullanılan araçsal bir beceri olarak düşünülebilir. Çünkü bu beceri, bireyin geçmiş yaşantılarından şimdiki zamana doğru günlük yaşamda karşılaştığı problemleri çözüp sorunları ortadan kaldırmak amacıyla kullandığı zihinsel bir araçtır. Bu zihinsel araç problem çözme süreci

dediğimiz bir süreç içerisinde kullanılmaktadır. Problem çözme süreci ise; algılanan ve tanımlanan problem ile ilgili bilgi toplama, problemi çözmeye isteklilik ve problemin çözümüne yönelik engellerin ne olduğunun belirlenmesi gibi davranışların birikiminden oluşmaktadır (Davidson, Deuser ve Sternberg, 1990'dan akt. Sardoğan, Karahan ve Kaygusuz, 2006: 81). Problem çözme sürecinde birey, en akılcı çözüm yolunun ne olduğunu ve bu konuda nasıl davranması gerektiği konusunda karar vermek durumundadır. Bu noktada problem çözme becerisine karar verme becerisi de dâhil olmaktadır. Bu aşamada yaşanacak bir kararsızlık bireyin problem çözme becerilerininin zayıflamasına neden olabilmektedir. Kararsızlıkla birlikte bireyin içinde bulunduğu psikolojik ve diğer sosyal durumlar problemin çözümünde bireyi etkilemektedir.

Bireyin duygusal zekâsının problemlerle baş etmede ve problemleri çözüme kavuşturma önemli rol oynadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü gelişmiş bir duygusal zekâ, problemin çözümünde yardımcı bir kuvvet görevi görmektedir. Duygusal zekâ öğrenilebilir ve geliştirilebilir yetkinlikleri içeren bir kavramdır. Duygusal zekâ yetkinlikleri geliştikçe problem çözme becerisi gelişecektir. Bu nedenle eğitimleri süresince öğrencilere, kendi duygularını fark etmeleri, olaylar karşısındaki duygusal tepkilerini değerlendirmeleri ve duygularını kontrol etme becerilerininin kazandırılması için destek verilmelidir (Yılmaz Karabulutlu, Yılmaz ve Yurttaş: 2011: 78). Çünkü günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin etkili biçimde çözüme kavuşturulması, bireyin güçlükler karşısında baş etme becerilerini kullanarak direnç kazanmasına ve uyumu dengeli bir biçimde sürdürmesine yardımcı olmaktadır. Bireysel başarının ve uyumun, bireyin kendine en uygun seçimleri yaparak yeni ve akılcı kararlar verebilmesine ve bu beceriyi gerekli olan her durumda sergileyebilmesine bağlı olduğu ileri sürülebilir. Yeni kararlar alma ve bu kararları başarılı bir şekilde uygulama aşamasında ise bireyin sahip olduğu problem çözme becerileri devreye girmektedir. Dolayısıyla problemleri çözerken birey aynı zamanda karar verme becerisini de çok iyi kullanma yeteneğine sahip olmalıdır.

Problem çözme becerisi eleştirel düşünme becerisi ile bir bakıma iç içedir. Problem çözerken birey eleştirel düşünme yoluyla, problemi çözme gereği duyup, problemlere yaklaşırken olaylar arasında bağlantı kurup çıkarımlarda bulunur. Çelişkileri fark eder, amaç sonuç ve neden sonuç ilişkileri kurar. Böylece elde ettiği

bilgiyi problem çözüme sürecinde kullanabilecek duruma gelir. Böylece eleştirel düşünme becerisi yüksek olan bireylerin aynı zamanda etkili birer problem çözücü haline geldikleri söylenebilir. Koberg ve Bagnall (1981'den akt. Kabasakal ve Uz Baş, 2013: 28)'a göre problem çözüme becerisine sahip olan kişilerin özelliklerinden bazılarını; aktif, enerjik, yaratıcı, verimli, tercihlerini ve kararlarını ifade edebilen şeklinde belirtmişlerdir.

Problem çözüme becerisi üzerine yapılan bazı araştırmalara bakıldığında; problem çözüme becerisinin beceri eğitimi yoluyla geliştirilebileceği (Yıldız, 2003; Çam, 1997) vurgulanmakta ve problem çözüme becerisinin sosyal becerinin önemli bir belirleyicisi olduğu rapor edilmektedir. Yılmaz Karabulutlu, Yılmaz ve Yurttaş (2011: 78), yaptıkları çalışmada öğrencilerin duygusal zekâ seviyesi arttıkça problem çözüme becerilerinde de artış gözlendiğini belirtmişlerdir. Başka bir araştırmaya göre problem çözümede başarılı olan öğrenciler kendilerini, problem çözüme karşı güdülenmiş ve bu konudaki şansın az olduğuna inanmış olarak değerlendirmekte ve daha kararlı, dikkatli, sezgili, tutarlı ve sistematik olarak algılamaktadırlar (Heppner, Stephen, Strozier ve Heppner, 1991'den akt. Sezen ve Paliç 2011: 1690). Buraya kadar yapılan açıklamaları özetlemek gerekirse problem çözüme becerisi ve karar verme becerisinin gelişmeye açık olduğu, karar verme becerilerinin de beceri eğitimi yoluyla geliştirilebildiği Ersever (1996) tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca bu becerilerinin eleştirel düşünme becerisiyle de bağlantılı olduğu, psikolojik sağlığı ve günlük yaşamı yakından etkilediği söylenebilir.

Problem çözüme becerisi incelenirken dikkat edilmesi noktalardan biri de toplumumuzda “problem” ve “sorun” kavramlarının birbirine karıştırılmasıdır. Genel olarak bakıldığında problem kavramını tek bir çözümü olan bir olgu; sorun ise genellikle sosyal ilişkilerde ortaya çıkan sıkıntılar olarak düşünülebilir. Öğrenciler açısından bakıldığında ise problem, bir matematik problemi olarak anlaşılabilir. Gerek eğitim öğretim ortamlarında gerekse diğer sosyal ortamlarda problem kavramının iyice anlaşılması gerekmektedir. Problem sadece derslerde çözülebilen, tek bir çözümü olan sorular olarak anlaşılmalıdır. Günlük yaşamının her alanında karşımıza çıkabilecek çözüm bekleyen sıkıntılar olarak düşünülmelidir. Evde, okulda, iş yerinde vb. alanlarda insanlar sürekli olarak değişik problemlerle karşı karşıya gelmekte ve zor duruma düşmektedirler. Bu durumun

sebeplerine bakıldığında bunun ekonomik nedenlerden, iletişimsizlikten, kişisel ya da kültürel farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir. Bu noktada hem problem kavramının hem de sorun kavramının aynı şeyi ifade ettiği söylenebilir. Bu bağlamda problem kavramı ile sorun kavramının birbirine çok yakın anlamlar içerdiği, bu kavramların ‘sosyallik’ kavramı açısından aynı çatı altında birleştirilebileceği konusunda bir farkındalık oluşturulabilir. Çünkü her iki kavramda birey çözümler üretirken aynı zihinsel yolları kat etmektedir. Bir problemi/sorunu çözmeye bireyler problemi/sorunu sezmekte, belirlemekte, çözüm yolları üretmekte, çözüm yollarını denemekte, probleme/soruna farklı bakış açılarıyla yaklaşmayı denemekte, kısa yollar geliştirip olay ve kavramlar arasında bağlantı kurmaktadır. Daha sonra da çözüme ulaşmaktadır. Araştırmada bu iki kavram bir kabul edilmiş ve “problem çözme becerisi” olarak nitelendirilmiştir.

Türk eğitim sisteminin hayata geçirdiği sistem düşünüldüğünde problem çözme becerisinin bilgiyi yapılandırma ve yeniden inşa etme sürecinde yer aldığı görülmekte ve bu beceri diğer becerilerle birlikte öğrenmenin temelini oluşturmaktadır. Birey problemi çözerken çözüme odaklanır ve amacına ulaşmak için kendine yollar çizip o yolda ilerler. Dolayısıyla öğrencilere problem çözme becerilerinin en iyi şekilde kazandırılması gerekmektedir. Çünkü yeni sistemde öğrenci bilginin pasif bir alıcısı değil, bilgiyi üreten, yeniden inşa eden, yaşamın ve öğrenmenin daha çok içinde yer alamaya başlayan bir üyesi olmaktadır. Dolayısıyla bilimsel düşünme ve problem çözme becerileri çocuğun kazanması gereken mutlak beceriler olarak görülmelidir. Öğreticiler bunun üzerinde yeterince durmalıdır. Öğrencilere bu becerilerinin kazandırılması için en uygun ve etkili örnekler vermelidirler. Çünkü öğretmenler, gerçek hayattan problem seçerek, rol oynayarak, öğrencilere çeşitli sorular yönelterek ve öğrencileri kendileriyle mücadeleye yönlendirerek onlara “bilişsel rehberlik” ederler (Saban, 2000: 157). Okulda öğrendiklerini aktif yaşamına aktaracak olan öğrenci, bu şekilde problemlerini çözebilen öğrenci tipine dönüşecektir. Yalnız, çocuğa bu beceri kazandırılırken süreç çok iyi takip edilmelidir. Kaptan ve Korkmaz (2001: 193), probleme dayalı öğrenme sürecinde yer alan aşamaları şöyle sıralamaktadır:

- ✓ Problemin farkına varılması,
- ✓ Problemin tam ve doğru olarak açıklanması,

- ✓ Problemi çözmek için gerekli olan bilginin belirlenmesi,
- ✓ Bilgi toplamak için gerekli olan kaynakların belirlenmesi,
- ✓ Olası çözümlerin oluşturulması,
- ✓ Çözümlerin gözden geçirilmesi,
- ✓ Çözümün sözlü ya da yazılı rapor biçiminde sunulması.

Yapılan açıklamalar, problem çözmeye becerilerinin niçin gerekli olduğunu net bir şekilde ifade etmektedir. Bu açıklamalardan sonra problem çözmeye tanımı yeniden yapılması yerinde olacaktır; “Problem, temelde, bireyin bir hedefe ulaşmada engellenme ile karşılaştığı çatışma durumudur. Bu engellenme hedefe ulaşmayı güçleştirebilir. Böyle bir durumda problem çözmeye, engeli aşmanın en iyi yöntemi problemin yönünü bulmaktır. Bir diğer ifadeyle, problem çözmeye, problem kavramına bağlı olarak “ne yapılacağı bilinmediği durumlarda yapılacak olanı bilmektir” şeklinde tanımlanabilir (Altun, 2000: 1). Karşılaşılan bu problemlerin çözümünde ünlü düşünürlerin izlediği dört ortak nokta vardır. Bunlar; 1. Hazırlık aşaması, 2. Kuluçka aşaması, 3. Kavrayış ya da aydınlanma aşaması, 4. Değerlendirme ve düzeltme aşaması, olarak açıklanmaktadır. Bu tanımlamaya göre ilk önce problemin ne olduğu ortaya konulur ve problemle ilgili bilgiler toplanır (Hazırlık). İkinci aşamada ilerleyen zamanlarda daha iyi bir çözüm bulunacağı düşünülerek bir süre çözüm aranmaz (Kuluçka). Daha sonraki aşamada ise ani ve tümüyle yeni bir fikir ortaya konur (Kavrayış ya da aydınlanma). Bu tanıma göre, problem çözmeye sürecinin son aşamasında ise bulunan çözümün işleyip işlemediği kontrol edilir (Değerlendirme). Eğer çözüm işe yaramıyorsa süreç tekrar başa alınır ya da çözümde gerekli değişiklikler yapılır (Morgan, 1980: 150).

Problemlerin çözümleri, problemin türü ve karmaşıklığına göre değişir. Bazı problemler tamamıyla mantık yoluyla çözülür, bazı problemler duygusal olgunluk gerektirir. Bazı problemler ise olaylara yeni bir bakış açısından bakmayı gerektirir (Cüceloğlu, 1994). Problem çözmeye becerisi bireylere verilecek doğru eğitimlerle kazandırılabilir. Bu eğitim ilk önce ailede başlamalıdır. Anne babalar çocuklarına problemleri çözmeye biçimleriyle örnek olmalıdırlar. Anne babaların problem çözümünde takındığı tutumlar çocukların problem çözmeye becerilerini etkilemektedir. Problemleri çözüm biçimleri demokratik çerçevede, karşılıklı saygı içinde olmalıdır. Demokratik anne ve baba tutumu, çocukların özellikle psikososyal temelli problem

çözme becerisini etkilemektedir. Demokratik davranma düzeyi arttıkça çocukların psikososyal temelli problem çözme puan ortalaması da yükselmektedir. Çocukların problem çözme becerilerinin doğru bir şekilde gelişmesini sağlayacak, aileden sonra gelen en önemli yapı okuldur. Okullarda bu becerilerin doğru şekilde verilmesi öğretmenlerin demokrasi anlayışı ve problem çözme becerilerinin gelişmiş olmasını gerektirir. Okullarda çocuklara bu eğitim verilirken, bu eğitimin de demokratik kurallar içinde verilmesi gerekir. Çünkü problem çözme becerisi kazandırılmış bireyler kendi ayakları üzerinde daha sağlam durabilirler. Kendi yeteneklerini ve ihtiyaçlarını belirleyerek hem bu yeteneklerini kullanabilir hem de ihtiyaçlarını karşılayabilir. Karşılaştıkları problemlerde kendi kendine karar verip problemlere çözümler üretebilirler.

Problem çözme becerisi; öğrencinin yaşamında karşısına çıkacak problemleri çözmek için gerekli olan becerileri kapsar. Problem çözme becerisini kazanmış bireylerin yeniliğe ve değişime açık; kendi başına kararlar verebilen; kendini rahatça ifade edebilen; sorumluklarının farkında olup bunların sonucuna katlanabilen; riskler alan, girişimci, kendine güvenen, çözüm yolları üretmede başarılı; yaratıcı ve eleştirel düşünebilen; mantık yürütebilen ve verimli olabilen şekilde çeşitli özellikleri olduğu söylenebilir. Problem çözme becerisinin alt becerilerine bakıldığında bu alt beceriler ise şöyle sıralanabilir: Problemi sezme; problemi belirleme; problemin çözümü için çözüm yolları üretme; çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme; probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşabilme; kısa yollar geliştirebilme ile olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme alt becerilerini içerir.

2.4.5. Araştırma

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük (www.tdk.gov.tr, 2015)'te araştırma, bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma, araştırı olarak tanımlanmaktadır. Kan (2006: 62)'a göre araştırma, bir problemi çözmek amacıyla planlı olarak gerçekleştirilen veri toplama, çözümlenme, yorumlama ve değerlendirme işlemlerini kapsayan süreçtir. Araştırma becerisi ise, doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapılması gerektiği ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları

kestirebilme, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsar. Bireyin kendi kendine yetebilmesi bu becerilerini geliştirme düzeyine bağlıdır (MEB, 2005: 23).

Araştırma kavramı denildiğinde akla ilk olarak bilimsel araştırmalar yapma gelmektedir. Başka bir deyişle bilimsel süreçleri kullanarak bilgiler elde etme, problemlere çözümler arama ve yeni bilgilere ışık tutma olarak anlaşılmaktadır. Bilimsel süreç kavramı, beceri ve üst düzey düşünme süreçlerini gerektirir. "Bilimsel düşünme" en genel anlamda insanın bir problem karşısında çeşitli hipotezler oluşturması, bunların ışığında bilgi toplaması, topladığı bilgileri tarafsız ve determinizme uygun bir şekilde yorumlaması ve akla uygun sonuçlara varması için zihnini sistemli bir çaba içinde bulundurmasıdır (Dökme, 2005: 7). Bilimsel süreç becerileri bilgiyi elde edebilme yolları olarak tanımlanabilir. Bilimsel süreçlerle araştırma becerisi aynı beceri başlığı altında değerlendirilebilir. Bilim adamlarının araştırma yaparken izledikleri yollar ışığında belirlenen bilimsel süreç becerileri; gözlem, sınıflama, çıkarım yapma, tahmin, kestirme, değişkenleri belirleme, deney tasarlama, deney malzemelerini tanıma ve kullanma, ölçme, bilgi ve verileri toplama, verileri kaydetme, verileri işleme ve model oluşturma, yorumlama ve sonuç çıkarma ve sunma becerilerini içermektedir (Hazır ve Türkmen, 2008: 83). Öğrenciler bu süreç ve becerileri kullanırken bilim insanlarının çalışma yöntemlerine benzer bir çalışma gerçekleştirirler. Gagne (1965), çocuklara öğretilenlerin, bilim adamlarının yaptıklarına (bilimsel etkinliklerde geçirdikleri sürece) benzer olması gerektiği düşüncesindedir. Bilim insanları gözlemler, sınıflamalar, ölçmeler yapıp, sonuçlar çıkarmaya çalışırlar. Hipotezler geliştirir ve deneyler yaparlar. Bu çalışmalar doğanın işleyişini anlamak ve yaşanılır ortamlar hazırlamak için gereklidir. Bilim insanlarının verileri bu şekilde elde ettikleri göz önünde bulundurularak bilim insanlarının yaptıklarına benzer çalışmalar ve yöntemler ilkokuldan başlayarak öğrencilere kazandırılabilir. Öğrencilerde bilimsel bir okuryazar farkındalığı oluşturularak bilimsel tutumlar geliştirilebilir. Bu şekilde, yetişmekte olan kuşağa bilimi anlama, olay ve olgulara bilim penceresinden bakabilme, bir bilim insanı gibi hareket etme becerileri kazandırılabilir. Böylece çocuklar bilimi bir uğraş haline getirip bilimsel düşünebilirler.

Bilim ve teknikteki gelişmeler ile bilgiler büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu da beraberinde branşlaşmayı getirmiştir. İnsanoğlu, belirli bir bilim üzerinde ömrünü harcasa yine her şeyi öğrenemeyeceği gerçeği ile karşı karşıyadır. Öğrencilere hangi

oranda, hangi bilgileri ne düzeyde vereceğimiz konusu, yerini bilgilerin nasıl öğrenilebileceği, hangi yöntemlerin uygulanabileceği konusuna bırakmıştır. Modern eğitim programları bu felsefeyle düzenlenmiştir (Cambazoğlu, 1984: 77, 82). Eğitim öğretimdeki amaç, öğrencilere balık vermek yerine öğrencilere balık tutmayı öğretmek olmuştur. Çocuk, bilgiyi hazır alıp ezberleyen değil, bilgiyi alıp yorumlayan, kendini başına bilgi edinebilen, edindiği bilgileri analiz edip yorumlayarak yeniden yapılandıran konumuna geçmiştir. Bu şekilde öğrenciler eğitim ve öğretimin içinde aktif şekilde yer edinmeye başlamıştır. Değişim ve gelişime uğrayan bu süreçte bireylerin girişimci bir ruhla, eleştirel düşünme becerilerini de ekleyerek bilimsel süreçlere katılmaları beklenmektedir. Öğrencilerin temel bir bilimsel anlayış geliştirmesi için bilimsel süreç becerilerini bilmeye ve yaratıcı düşünmeye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla önemli birçok temel beceri aynı noktada birleştirilip dinamik bireyler yetiştirilebilir ve eğitimden istenen sonuçlar elde edilebilir. Aynı zamanda bilimsel işlerle uğraşırken yaratıcı olarak düşünmeyi öğrenen tüm bireyler bu becerilerini diğer alanlara da uygulayabilirler (Meador, 2003'ten akt. Aktamış ve Ergin 2007: 11).

Bilim ve teknolojideki gelişmeler toplumsal yaşamın hemen her kesitinde karşımıza çıkmakta ve hayatımızın her alanını etkilemektedir. Bu gelişmelerden etkilenen önemli alanlardan biri de eğitimidir. Bilimsel süreç becerilerinin eğitim ve günlük yaşam arasında köprü görevi gördüğü söylenebilir. Araştırma becerisinin gelişimi öğrencilerin problem çözme becerilerini de geliştirir (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2011: 556). Çünkü bu becerileri iyi şekilde kazanmış bir birey, günlük hayatında olaylar ve konuları araştırabilir, aralarındaki bağlantıyı çözebilir. İş hayatında gerekli bilgileri elde ederek pazar araştırmaları yapabilir, riskleri ve sonuçları kestirip önlemler alabilir. Bilimsel süreç becerilerinin geliştirilmesi öğrencilere problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme, sorulara cevaplar bulma ve meraklarını giderme olanağı verir. Böylece bireyler daha rahat bir yaşam sürebilir ve hayatlarını kolaylaştırabilir. Tan ve Temiz (2003)'in, öğrencilerin bilimsel süreç becerileriyle ilgili genel durumu ortaya koyan çalışmalarında öğrencilerin ilköğrenimden ortaöğrenime geçiş aşamasında bilimsel süreç becerileriyle ilgili ciddi problemleri bulunduğunu belirtmişlerdir. Temiz (2001) de çalışmasında benzer sonuçları ortaya koymuştur. Bilgi birikiminin hızına yetişemediğimiz günümüz dünyasında eğitimin öncelikli hedefi bireylere mevcut bilgileri aktarmak değil

bireyin kendine yararlı bilgiyi elde etme yollarını öğrenmesini sağlamaktır. Başka bir ifadeyle bireye balık tutmayı öğretmektir. Bilimsel süreç becerileri; analitik düşünmeye temel oluşturan, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi ile bilgiyi oluşturmada ve problem çözmeye kullandığımız hayat boyu süren bir süreçtir. Bu süreç bilgiyi elde etme yollarının öğrenilmesidir. Bu beceriler bilim adamlarının araştırmaları sırasında izledikleri yollar belirlenerek tanımlanmıştır. Bilimsel süreç becerileri, öğrencilerin araştırmacılar gibi davranmalarına ve rasyonel düşüncelerine yardımcı olmaktadır. Araştırma içeren görevlerle uğraşan öğrenciler bilimin süreçlerini öğrenmeyi daha anlamlı sürdürürler ve daha yaratıcıdır. Süreç ve eleştirel düşünme becerileri kazanmış öğrencilerin beden ve zihin yapıları bilimsel araştırma yoluyla öğrenebilmeleri için aktif durumdadır. Bilimsel muhakeme becerilerini kazanmış öğrenciler yeni zihinsel açılımlarla bir bilinç sıçraması yaşarlar. Bu yaşantı onlara, kendilerini bir araştırmadan diğerine sürükleyecek yeni ufuklar açar (Dökme, 2005: 8). Bilimsel süreç becerilerinin öğrenciler tarafından kullanılması öğrenmenin derinliğini artırır. Bu sayede öğrenme daha kolay, etkili ve kalıcı olur. Bu durum, sadece fen ve teknoloji derslerinde değil, ilköğretim kademesindeki tüm derslerde bilimsel süreç becerilerinin kullanılmasını ve geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda öğretmenler, derslerde öğrencilerin bilimsel süreç becerilerini kullanabileceği veya geliştirebileceği aktivitelere daha fazla yer vermelidir (Saraçoğlu, Büyük ve Tanık, 2012: 96-97). Bu becerinin, tüm derslerin temeline yerleştirilmesi gerekmektedir. Başta Fen ve Teknoloji dersi olmak üzere Türkçe derslerinin vazgeçilmez bir becerisi haline getirilmeli ve bu beceri çocuklara kazandırılmalıdır. Bilimsel süreç becerileriyle paralellik gösteren araştırma becerisi öğrencilerde olabildiğince geliştirilmeli, evde, okulda ve diğer iletişim çevrelerinde araştırma becerilerini destekleyici ortamlar oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Çünkü günlük hayatta tüm bireyler bilimsellik dışında gerek ekonomik gerek sosyal gerekse kültürel anlamda birçok alanda araştırma becerisini kullanmaktadırlar.

Hotaman (2008: 47), araştırma becerisinin dört temel boyutu olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar; veri toplama, verileri düzenleme, verileri işleme ve sonuçları iletimdir. Verileri toplama aşamasında gözlem, araştırma, referans gösterme, soru sorma, görüşme, tarama, kaynakları yorumlama ve teknolojik beceriler işe koşulabilir. Verilerin düzenlenmesi aşamasında sınıflama, sıralama,

verileri düzenlemek için teknolojiyi kullanma vb. becerileri kullanmak gerekecektir. Verileri düzenledikten sonra onları anlamlandırmak için veri işleme becerilerine gereksinim duyulacaktır. Gözlemleri yorumlama, örüntüler oluşturma, ilişki bulma, analiz, sentez, değerlendirme gibi beceriler bu süreçte kullanılacaktır. Son aşamada ortaya çıkan sonuçların iletimi gerçekleşecektir. Bu aşamada dil becerileri ön plandadır. Raporlaştırma, yazma, grafik, tablo ya da haritalar oluşturma, formal ve informal tartışma becerileri ön plana çıkmaktadır.

Araştırma becerisi; doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, araştırma konusunu belirleme, neyi nasıl yapması gerektiği ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları göz önüne alma, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsar. Bu doğrultuda araştırma becerisi, anlamlı tahminlerde bulunma; yeni gelişmelere karşı meraklı olma; uygun araştırma ortamına karar verme; bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama; uygun araç gereç ve kaynak kullanma; bulguları uygun bir dille ifade etme; konuyla ilgili bilgi toplama; gözlem yapma; araştırma için bir konu belirleme; tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikirler üretme gibi alt becerileri içermektedir.

2.4.6. Karar verme

Kan (2006: 66)'a göre karar verme, elde olanlar ve sunulanlar arasından objektif ve alternatif yollar deneyerek zekice seçimler yapmaktır. Etkili karar vermenin bazı adımları bulunmaktadır. Bunlar alternatiflerin sıralanması, istenen ve istenmeyen sonuçların belirlenmesi, ortaya çıkacak olası sonuçların en arzu edilenden en arzu edilmeyene doğru sıralanması, duruma en uygun olan seçimin yapılması şeklinde sıralanmaktadır. Bir başka ifadeyle karar verme, olaylara ilişkin olasılık hesapları yaparak seçenekler üretme, üretilen iki veya daha fazla seçenek arasından bir seçim yapma yetisi, süreci veya bu amaçla kullanılan yöntem şeklinde tanımlanabilir. Karar verme, gelişen teknolojilerin yeni sorunları da beraberinde getirmesi, demokrasinin bir yaşam biçimi olarak benimsenmesi ve bireylerin mutlu bir yaşam sürdürmeleri ile ilgili bir olgudur. Karar verme, olaylara ilişkin olasılık hesapları yaparak iki veya daha fazla seçenek arasından bir seçim yapma yetisi, süreci veya bu amaçla kullanılan yöntem şeklinde de tanımlanabilir (Budak, 2000). Tanımlardan da hareketle karar vermenin aslında bir süreç içerdiği ve bu sürecin

doğru verilecek bir eğitimle bireylerde doğru, etkili ve yerinde karar verme becerisini geliştireceği söylenebilir.

Karar verme davranışı, karar verilmesi gereken bir durumun farkına varılması ile başlayan ve bireyin durum karşısında ne zaman ve nasıl karar vereceğini belirlemesi ile sonlanan bir etkinliktir. Karar verme davranışı birbirini izleyen evrelerden oluşan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Birey, karar verme süreci içerisinde belirli bir yaklaşım içerisinde durumu değerlendirmekte, seçenekleri ve bu seçeneklerin sonuçlarını incelemektedir. Değerlendirmenin sonucu olarak istediği seçime yönelmekte ve verdiği kararın sorumluluğunu üstlenmektedir. Bunun yanında karar verme ahlak gelişiminin bir evresi olarak da değerlendirilebilir. İlk evrelerde bireyler kararlarını, dış baskılar ve olgunlaşmamış kişisel istekler doğrultusunda vermekteirler. Sonraki evrelerde kararın nedenleri kanunlar, ilkeler ve yasalardır. Hata ve yanlılıkların insanın doğası gereği yararlı oldukları durumların bulunduğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. Özellikle, karşılaşılan belirsizlik durumlarında bilginin yeterli olmaması ve çoğu zaman bu belirsizlikle birlikte karar vermek için zorunlu olan zaman sınırlılığı, kullanılan kestirme yolları, hataları ve yanlılıkları uyumlu davranışlar haline sokmaktadır. Pek çok araştırmacıya göre bu tür bir mekanizma sadece uyumsal (adaptive) değil aynı zamanda bilişsel olarak hazır getirdiğimiz bir özelliktir de (Tobena, Marks vd.'den akt. Kökdemir 2003: 43-44). Kurum ve örgütler çalışanlarını karar verirken dikkate almaları gereken ilkeler konusunda yeterli düzeyde bilgilendirmelidirler. Karar verme konusunda sınırlarını yeterince iyi belirlemeyen çalışanlar, zaman zaman bilmeden de olsa yanlış kararlar alarak hem bireysel hem de kurumsal zararlara yol açmaktadırlar. Dolayısıyla karar verme becerisinin ve eyleminin iyi derecede geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Gelişim dönemleri içinde öğrenilmiş bir davranış olan karar verme eylemi, karar verilmesi gereken bir durumun farkına varma ve durumu tanımlama ile başlar. Birey, karar verilmesi gereken durum ile ilgili bilgi toplayarak seçenekleri belirleme, seçenekleri araştırma inceleme ve değerlendirme yoluna gider. Birey, yaşamı açısından en olumlu ve etkili sonuçlar doğuracak olan seçeneği tercih eder ve uygulamaya koyar. Sonuçları değerlendirerek gerekirse yeniden seçim yapma ve yapılan seçimle ilgili yakın sosyal çevreden geribildirim alma gibi aşamalardan

geçerek bu beceriyi ortaya koyar. Karar verme süreci bir anlamda bireyin iç dünyasında denge sağlama süreci şeklinde düşünülebilir. Karar verme durumunda olan birey, hem iç dünyasına yönelik ihtiyaçlarını, hem de çevresel beklentileri karşılamaya yönelmektedir. Bunu yapabilmek için de bireyin kişisel ve çevresel kaynaklarını etkili ve olumlu bir şekilde kullanması gerekmektedir. Bireyin bunları gerçekleştirebilmesi için gereken özgür ortamların ve destekleyici çalışmaların gerek aile içinde gerekse okul içi ve dışındaki tüm sosyal çevrelerde yapılması gerekmektedir.

Günlük yaşamda her birey karar verme eylemiyle iç içe yaşamaktadır. Bireyler, hemen her işte kararlar vermeleri gereken durumlarla yüz yüzedirler. Kararları alırken seçimlerde bulunurlar ve bazen yaptıkları seçimler yüzünden bir diğerinden vazgeçmek zorunda kalırlar. Verdikleri kararın hem ruhsal hem de mantıksal yönleri vardır. Yani kişi karar verme sürecinde içinde bulunduğu psikolojik ya da zihinsel durum doğrultusunda kararlar vermekte ve kararlarını uygulamaya geçmektedir. Karar verme durumunda, bireylerin farklı stratejiler kullandıkları belirlenmiştir. Karar verme stratejisi, bireyin, karar vermesi gereken bir durumla karşılaştığında, nasıl davranacağını belirlemesi işlemine denir (Ersever, 1996). Bu stratejilerin birbiriyle birleşik olarak kullanılmasının mümkün olduğu belirtilmektedir. Karar verme durumunda kullanılan stratejiler daha önceden planlanarak uygulanabildiği gibi, karar verme durumuyla karşı karşıya kalındığı anda da belirlenebilmektedir. Karar verme stratejileri, kullanımlarında harcanılan çaba ve etkililikleri açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Karar verme durumunda kullanılan dört temel strateji bulunmaktadır (Kuzgun, 1993). Bunlar:

1. Bağımsız Karar Verme Stratejisi: İsteklerin doğrultusunda, kendi başına karar vermedir (Ersever, 1996).

2. Mantıklı Karar Verme Stratejisi: Karar verme durumunda, bireyin, akılcı ve rasyonel düşünerek, olası seçenekler hakkında bilgi toplaması, her seçeneğin avantajlarını ve dezavantajlarını dikkate alması ve yaptığı değerlendirmelerin sonucunda, kendisine en uygun seçeneğe yönelmesidir (Ersever, 1996).

3. İhtepisel Karar Verme Stratejisi: Karar verme durumunda, bireyin, olası seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden, ani, tepkisel ve aceleci davranarak karar

verme sorununu ortadan kaldıracak bir seçeneğe yönelmesi durumuna denir (Ersever, 1996).

4. Kararsızlık: Kararsız olma durumu, tereddüt; düzensizlik, istikrarsızlık (Ersever, 1996).

Karar verme becerisi eleştirel düşünme becerisini de içinde barındırmaktadır. Seçenekler üreten bireyin seçenekleri analiz etmesi, olumlu olumsuz yönlerini zihninde belirlemesi, seçeneklerin önem derecelerini belirlemesi ve gereksiz olanları eleyerek seçenek sayısını azaltması, riskleri tahmin etmesi, öngöründe bulunması eleştirel düşünmenin karar vermede ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kökdemir (2003: 106), genel olarak eleştirel düşünme eğilimi yüksek olan bireylerin karar verirken daha rasyonel cevaplar verdiklerini, eleştirel düşünme eğilimi düşük olanların ise daha çok kestirme yol kullandıkları ifade etmiştir. Bilişsel süreçlerin karar verme davranışı üzerindeki etkisi söz konusu olduğunda üst biliş becerilerinin bu süreçteki rolünün çok önemli olduğu söylenebilir. Üst biliş becerilerinde asıl olan sadece bireyin kendi bilişsel işlemlerini denetlemesi (monitoring) değil, aynı zamanda bu süreci kontrol etmesi ve gerektiğinde değiştirebilmesidir. Çünkü bilişsel sistemin nihai amacı gerçek dünyaya uyum sağlamaktır. Karar verme becerileri yüksek olan ve özellikle zaman baskısı altında karar vermek durumunda kalan kişilerin üst biliş becerilerinin de beklenildiği gibi yüksek olduğu bulunmuştur (Cohen vd. 1996'dan akt. Kökdemir, 2003: 42). Bu noktada karar veren bireyin gerek baskı altında gerekse baskı olmadan karar verme sürecine girdiğinde kendisine duyduğu güven önem arz etmektedir. Karar verme becerisi yüksek birey, her zaman en uygun kararı veremeyebilir. Kendisinden emin oluşu ve kendine duyduğu güven onu yanlış kararlar vermeye sürükleyebilir. Birey kararlar verirken kendine güvenmelidir fakat aşırı güvenin önemli bir bilişsel hata kaynağı olduğunun da farkında olunmalıdır. Çünkü aşırı güven kişinin kendini rahat hissetmesine ve kararlar verirken ayrıntılı düşünmeyip ani davranmasına neden olabilir. Bu yüzden birey karar verme aşamasında kendine duyduğu güveni eleştirel düşünme becerisiyle yoğurmalı ve kararlarını doğru şekilde vermelidir.

Karar verme becerisi, bağımsız olarak karar verme sorumluluğu üstlenme; olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama; seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama; karar vermede başkalarının duygu ve

düşüncelerini de dikkate alma; seçenekleri karşılaştırma; seçeneklerden birine karar verme; seçenekleri gözden geçirme; seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma gibi alt becerileri içermektedir. Bu alt beceriler bir araya gelerek temel becerilerden biri olan karar verme becerisini meydana getirmektedir. Bu becerinin bireylere kazandırılmasında aile başta olmak üzere öğretmen ve idarecilere ayrıca öğrencilerin iç içe oldukları ders kitaplarına büyük görevler düşmektedir. Çünkü çocuk annesini, babasını ve öğretmenini rol model olarak benimserken ders kitaplarını ise sürekli elinde taşımaktadır. Bu yüzden ders kitaplarının da bu beceriyi en iyi şekilde yansıtması gerekmektedir.

2.4.7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma

Teknoloji kavramı üzerine birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar insanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda değişik isimler alabilmektedir. Ulaşım teknolojisi, bilişim teknolojisi, haberleşme teknolojisi, yapı teknolojisi, gıda teknolojisi, barınma teknolojisi vb. birçok tanım teknoloji ile birlikte ortaya çıkmıştır. Teknoloji, insanların mevcut araç ve gereçleri kullanarak hayatlarını kolaylaştıracak yeni ürünler elde etmesidir. İnsanların daha çağdaş bir ortamda yaşama beklentisi teknolojiye hızlı gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Çağımızda bilim ve teknolojiye meydana gelen hızlı değişim ve gelişmeler iletişim ve bilgi teknolojilerini de önemli ölçüde etkilemekte, hızla yayılmakta olan yenilikler yaşamın tüm boyutlarında hissedilmektedir (Temizkan, 2014: 53). Teknoloji ile birlikte ortaya çıkan gelişmeler insanoğlunun yaşamını tepeden tırnağa değiştirmeye yetmiştir.

21. yüzyılın bilgi çağı olarak adlandırıldığı çağımızda ekonomik, siyasi ve diğer toplumsal konular insanların başta bilgi olmak üzere her alanda lider konuma gelebilmeleri için teknolojiye hâkim olma yarışına girmesine sebep olmuştur. Sanayileşmiş bir toplumdan bilgi çağına atılmak isteyen bir topluma geçiş sürecinde bireyler kendilerini daha da geliştirmekte ve çağa ayak uydurmaya çalışmaktadır. Kendini geliştirmiş ve teknolojiye hâkim, teknolojinin imkânlarından faydalanan bireyler toplumda daha saygın hale gelmekte ve gücü ellerinde tutmaktadırlar. Kurudayıoğlu ve Çetin (2011: 557)'e göre bilgi toplumunda bilgiyi arayan, ona ulaşmasını bilen, bilgiyi sınıflandırabilen, saklayabilen ve uygun ortamda değerlendirebilen insan profili önem kazanmıştır. Bu insan profilini elde etmek için

çıkar yol, eğitim yoluyla bireyleri aydınlatmak ve bu becerileri gerek kuramda gerekse uygulamada bireylere kazandırmaktır.

Yeni teknolojilerin eğitim sürecinde yerini almasında ve eğitime yansımada eğitim teknolojisi disiplini önemli bir rol üstlenmiştir. Çünkü teknoloji, eğitim sürecinin boyutlarının ve aşamalarının çerçevesinin çizildiği program geliştirme sürecinde eğitimin yürütülmesi basamağını oluşturarak eğitsel hedeflerin kazanılmasını sağlamada görev almaktadır. Günümüzde eğitim teknolojisi alanında, işlevini yerine getirmeye yönelik gelişmeler, yeni teknolojik sistemler, öğretme-öğrenme süreçleri, eğitim ortamları, öğretimi programlama ve insan gücü alanları olmak üzere beş ana kategoride toplanabilir (Alkan, 1987: 124). Bu sınıflama içerisinde yeni teknolojik sistemlere bakıldığında, bu sistemlerin televizyondan uyduya, bilgisayardan tablete, internet erişimine kadar çok çeşitli boyutlarda insan yaşamına girdiği görülür. Bu sistemler içerisinde bilgisayar teknolojisi, günümüzde diğer sistemlerin yanında bilginin iletimindeki hızı ve çok yönlü işlevselliği nedeniyle günümüzün vazgeçilemez teknolojisi olmuştur. Temelde bilgisayarların yapısına eklenerek oluşturulan yeni ve farklı işlevsel boyutları olan bilgi teknolojileri; VCD, modem, kamera ve daha sayılabilecek birçok ek donanımlar ile çok yönlü kullanıma olanak sağlaması yanında, ağ sistemlerine bağlanabilmesi dünya ülkelerini birbirlerine yakınlaştırmıştır (Gökdaş, 1996: 5). Bilgi teknolojilerinin fonksiyonları dikkate alındığında, söz konusu teknolojilerin bulunduğu noktanın ve temel beceriler arasında buna verilen önemin haklılığı ortaya konulmuş olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler eğitim kurumlarının yapı ve işlevlerini de etkilemiştir. Eğitim sürecinin bir ürünü olarak değerlendirilebilecek teknolojik gelişmeler aynı zamanda eğitim sürecinin de yapısını değiştirmiş, eğitim anlayışına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Birey-bilgi-toplum üçlüsünün niteliklerinin değişimi ve değişimin beraberinde getirdiği gelişmeler, bireyin niteliklerinde değişime, bilginin birey ve toplum yaşamındaki işlevinin ise üretim ile birlikte çağdaş toplumsal yapının ve bu yapının işleyişinin gelişimine neden olmuştur (Keser, 1991: 178). Yeni teknolojiler öğrencileri, öğretmenleri ve öğrenme ortamlarını etkilemiştir. 21. yüzyılın bireyleri için eleştirel düşünce ve yaratıcılık artık bir standart olmaktadır. Çünkü toplumların düşünce üreten ve yaratan bireylere her geçen gün daha fazla gereksinimi olmaktadır.

Bilim ve teknolojinin ürettiği malzemelerin kullanımı hem üreticinin hem de tüketicinin işini daima kolaylaştırmalı, tüm bireylerin teknolojik ve bilimsel çıktılarını kullanmasının yanında onları düşünmeye ve fikirler üretmeye yönlendirmelidir. Birey ve toplumun ekonomik anlamda olduğu kadar toplumsal sorunların çözümü açısından da bilim, bilgi ve bilgi teknolojileri bir gerekliliktir. Çünkü çağdaş bir toplumda başarılı bir birey bilgi teknolojilerindeki araçları ustalıkla kullanabilir, veri toplayıp bu verileri yorumlayabilir. Bireyler bu verileri kullanabilir ve bilgi teknolojileri kaynaklarını kullanarak çalışmalar yapabilirler. Doğabilecek tehlikelere, problemlere vb. karşı önlem alabilir, toplumun refahına daha fazla katkıda bulunup çağı yakalayabilirler.

Günümüz dünyasında iyi kararlar verebilmek ve kararlara katılabilmek için bireylerin genel ve teknolojik anlamda usta birer okuryazar olması gereklidir. Çağımızda bu beceriler, geleneksel akademik okuma, yazma ve sayısal beceriler kadar gereklidir. Dolayısıyla bilgi ve teknoloji çağına ayak uydurabilen bilgi toplumunu meydana getirmek, doğru bilgiye, doğru zamanda ve doğru yerde ulaşmak ve bunu bir bilinç haline getirmek çok önemlidir. Teknolojiyi en iyi derecede ve en faydalı şekilde kullanma becerisinin öğrencilere benimsetildiği ve becerilerin bu yönde geliştiği bir eğitim anlayışı ile hareket edilmelidir. Numanoğlu (1999: 337), bilgi toplumuna uygun eğitim sürecinde aşağıdaki noktaların dikkate alınmasını tavsiye etmektedir:

- * Bilgiyi temel alan bir program izlenmelidir.
- * Çocuklara daha fazla düşünme, tartışma ve araştırma ortamı hazırlanarak, serbest düşünen, tartışabilen, araştırabilen ve bulduklarını değerlendirebilen bir toplumun oluşturulmasına çalışılmalıdır.
- * Yetişkinler eğitim süreci dışında bırakılmayarak, eğitim ve teknolojiye adaptasyonları konusunda sürekli eğitilmelidirler.

Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi; bilginin araştırılması, bulunması, işlenmesi, sunulması ve değerlendirilmesinde teknolojiyi kullanabilme becerilerini kapsar (Temizkan, 2014: 54). Bu beceri, kullanılacak bilgi teknolojilerine karar verme; bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma; bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma; teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme, elde etme; bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma; birden

fazla bilgi teknolojisini kullanma; teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma; teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme alt becerilerini içerir.

2.4.8. Girişimcilik

Girişimcilik konusu disiplinler arası bir konudur. Bu nedenle her disiplinin kendine özgü girişimcilik tanımları vardır. Örneğin bir ekonomiste göre girişimci, değerlerini fazlalaştırmak için kaynakları, işgücünü, malzeme ve diğer varlıkları bir araya getirerek onlardan bileşimler oluşturan ve aynı zamanda değişiklik, yenilik ve yeni bir düzen getiren kişidir. Bir psikoloğa göre ise girişimci, genelde bir şey elde etmede veya bir amaca ulaşmada deneyim sahibi olma, başarıya ya da başkalarının denetiminden kaçma gibi güçlere maruz kalan kimsedir. Bir işadama açısından bakıldığında ise girişimci, bir tehdit ve saldırgan bir rakip gibi algılanırken diğer işadaminin gözünde ise bir dost, bir tedarik kaynağı ve bir müşteri olarak görülebilmektedir (Gürol, 2000: 26–27). Öğrenciler açısından bakıldığında ise girişimcilik, kendini ifade etme, derslere katılma, yeni fikirler üretme, ürettiklerini başkalarıyla paylaşma, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyebilme, yeni şeyler öğrenmeye istekli olma, toplum içinde kendine güvenebilme ve sürekli bir şeyler üretme istek ve gayreti olarak düşünülebilir.

Girişimcilik; sosyal ilişkilerde, iletişimde, iş dünyasında ve benzeri alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koymak; talep görebilecek bir ürünü/hizmeti daha iyi üretebilmek ya da pazarlayabilmek amacıyla yeni bir sistem kurmak için gerekli olan becerilerdir. Hezen (2009: 85) girişimci bireyi, bir mal veya hizmeti üretmek, pazarlamak için, kendine ait veya başka bir kişi veya kurumlardan sağladığı kaynaklarla, üretim faktörlerini bir araya getiren, bu faaliyeti yaparken ortaya çıkabilecek zararı da göze alan kişi olarak ifade etmektedir. Girişimci, yeni bir ürün yaratmak veya bir işi yürütmek gayesiyle daha iyi yollar geliştirmek için risk alan kişidir (İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı, 2005: 463). Girişimci tutum, kişinin içinde bulunduğu şartlar ve durum ne olursa olsun, davranışlarını, amaçlarını gerçekleştirmek için kullanabilmesidir. Bu şekilde, birey çevresel koşulların ve onların uyardığı duygu ve heyecanların önüne geçerek; inandığı ilkeleri davranışlarına aktarabilir (Cüceloğlu, 2001: 217). Girişimcilik becerileri yüksek olan bireyler daha çok ticaret, yöneticilik ve diplomatlık gibi mesleklere yönelimli olurlar. Karşılaştıkları problemleri girişimci

yetenekleri ile çözümlenmeye çalışırlar. Çünkü girişimci birey geçici duygu, heyecan ve çevre koşullarına dayanarak karar vermez. Girişimci bireyin en belirgin özelliği, inandığı değerleri vereceği kararların temeline almasıdır. Dolayısıyla girişimci bireyin davranışlarının temelinde bilinçli kararları, bilinçli kararların temelinde de inandıkları temel değerler bulunmaktadır (Cüceloğlu, 2001: 169, 170).

Girişimci insan tipi ile yaratıcı insan tipleri arasında birçok benzerlik vardır. Yaratıcı insanlar her zaman sıra dışı olmuşlardır. Her zaman yeni yollar deneyerek belirsizliklerin üzerine giden ve kaosun içindeki pırlantaları bulup çıkaran kişiler olmuşlardır. Bu kişiler, mizahi bir güce sahiptirler, işe uymayan mevcut kuralları ciddiye almaz ve bunları uygulamazlar. Rutin işlerden sıkılırlar, kestirmeden giderler ve değişimden, değişmekten zevk alırlar. Hayal güçleri, sezgileri, öngörülerini, algılayarak kavrayabilme yetenekleri çok güçlüdür. Yaratıcı insanlar için yapılan bu benzetimler aynı zamanda girişimciler için de geçerlidir. Girişimciler de kesinlikle klasik bir düşünce izlemezler ve çoğu zaman mevcut klasik yaklaşımlara aykırı yolu benimserler. Ayrıca sorunları çözerken esnek ve uyarlayıcı şekilde düşünürler. Bu özellik onların yaratıcılık süreçlerinin bir kısmını da oluşturmaktadır (Top, 2006: 274). Her problemin tek bir çözümü ya da cevabı olmadığı bilincinde olan girişimci kişiler yaratıcılıklarını girişimcilikleriyle bir potada eritirler ve üretkenliklerini ortaya koyarak başarılı olurlar.

Hayata atılmaya başlayan bireyler, gerek iş yaşamlarında gerekse sosyal yaşamlarının birçok bölümünde kazançlar elde edebilmek için riskler almakta, tecrübelerini sergilemekte ve başarılı olmaya çalışmaktadırlar. Girişimcilik becerisi yüksek bir birey gerek sosyal ilişkilerinde, gerekse günlük yaşamında amaçlar edinen ve amaçlarına ulaşmak için harekete geçen, kendine güvenen, iletişim kurmayı iyi ölçüde başarabilen ve işlerinde gerekli etik davranışları en uygun biçimde ve uygun zamanda sergileyebilen bireydir. Böyle bir bireyin empati becerisini kullanabildiği ve insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar sergilediği daha çok görülmektedir. Amerikalı Edwin Land 1943'te bir gün küçük kızının sahilde fotoğrafını çekerken kız sabırsızlıkla 'Baba! Niçin resmi hemen şimdi göremiyorum?' der. Bu soru Edwin Land'ı düşünmeye sevk eder. Zihninde şimşekler çakar ve yaratıcı fikirler üretmeye çalışır ve işe koyulur. Düşünmesinin ve düşüncesini harekete geçirmesinin meyvesini ona ün kazandıran polaroid fotoğraf makinesini geliştirerek alır. İşte girişimcilik yeni bir örgüt meydana getirerek, çevresinde daha önceden var olan fırsatları yaratan,

fırsatları tanımlayıp bunları izleyen, uygun olanlarını değerlendirerek yeni yatırımlara dönüştüren ve bu fırsatların izlenilmesi kararını veren bir olgudur (Kreitner, 2004: 27).

Holland (1985), mesleki ilgileri altı grupta toplayıp mesleki ilgilerine dayanarak insanları gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, gelenekçi ve girişimci tipler olarak sınıflandırmıştır. Bu altı ilgi türünden biri olan girişimcilik becerisini Iredale ve Motsa (2002'den Akt. Gömleksiz ve Kan, 2009: 41), problem çözme, yaratıcılık, ikna etme, plan yapma, doğru karar verme, kendine güven duyma, özerk olma, kendine yetebilme, başarıya yönelme, çok yönlü olma, becerikli ve dinamik olma şeklinde sıralamaktadırlar. Kendi kendilerine yetebilen girişimci bireyler, dışardan bir uyarıcı olmaksızın kendi kendilerini yönlendirebilirler. Cüceloğlu (2001: 217), girişimcilik açısından bireyin inandığı ilkeleri davranışlarına aktarabilmesinin çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Kişi inandığı ilkeleri kararlarına yansıtır ve onları uygular. Dolayısıyla çocuklar başta olmak üzere tüm bireylerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü girişimci olmayan bir birey toplumda pasif olarak yer alacak ve başkalarına bağımlı olarak yaşayacaktır. Özellikle çocukların doğumdan itibaren diğer becerilerle paralel olarak girişimcilik becerisinin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki bugünün çocukları yarın ülkenin, toplumun birer yöneticisi ve üreticisi olacaktır. Girişimcilik becerisi yüksek bir toplumun, çağdaş toplumlar karşısında prestiji ve gücü de artacaktır.

Girişimcilik becerisinin içeriği ve bu beceriyi meydana getiren alt beceriler incelendiğinde girişimciliğin insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme; görev ve sorumlulukları planlama, risk alma, planlar yapıp planları uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme; sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme, ikna edebilme ve kendine güvenebilme gibi alt beceriler içerdiği görülmektedir. Bu beceriler aynı zamanda girişimci bir bireyde olması gereken özelliklerdir. Kan (2006: 70) da, girişimciliğin empati kurma, insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterebilme, plan yapma, planlarını uygulayabilme, risk alma, herhangi bir alanda ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, ürünü planlama, üretme, pazar araştırması yapma, pazarlayabilme gibi alt beceriler içerdiğini vurgulamaktadır. Çünkü girişimci bir birey hayatının her safhasında sosyal bir varlık olmanın gereği olarak diğer insanlarla iletişim içinde olacaktır. Bu

birliktelik bireyin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olmaktadır. Girişimci bir birey bu birlikteliği fırsata çevirip yeni ürünler, bilgiler, etkinlikler vb. üretip kişilerarası ilişkilerde daha çok ön plana çıkabilir. Böylece birey, insanları kolay ikna edebilen, kendine güvenen gerek sosyal gerekse ekonomik alanda sözü geçen bir birey konumuna gelecektir. Bununla birlikte bireyin içinde bulunduğu sınıf, okul ve aile ortamında fark ettiği sorunların üzerine giderek çözüm için sorumluluk alması, belli imkânları fırsatlara dönüştürmesi, insan ve para kaynaklarını harekete geçirip belli amaç ve hedefler için seferber edilmesi toplum için önemlidir (Hotaman, 2008: 62). Bu da hem çağa ayak uydurmada hem de toplumumuzu bir adım daha ileri götürmede ihtiyacımız olan kuşakları yetiştirmede önemlidir. Bu sebeple öğrencilerin girişimci kişiliklerini ortaya çıkaran, onları bu konuda cesaretlendiren etkinlikler derslerde ön plana çıkarılmalıdır. Bireyler eğitimle girişimci olarak yetişebilirler. Eğitim vasıtasıyla sosyal ilişkilerinde ve iş yaşamlarında başarılı insanlar olarak yer alabilirler (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2011: 557, 558). Böylece toplumun ayrılmaz bir parçası olurlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin analizi gibi başlıklar hakkında bilgiler verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan temel becerileri belirlemeye yönelik olan bu çalışmanın modeli genel tarama modelidir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Tarama modelleri iki şekilde sınıflandırılabilir. Bunlar, genel tarama modelleri ile örnek olay taramalarıdır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örnekleme üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2012: 79). Araştırmada evrenin tamamına ulaşılmış ve Türkçe Dersi (6- 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan temel beceriler yeterlilik düzeyi açısından bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu özelliğinden dolayı araştırma genel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nin 2014 yılı Ocak ayı 77. sayısında belirtilen ve 2014-2015 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulmakta olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Bu evren:

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı,

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı,

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı,

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı,

FCM Yayıncılık İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 5. Sınıf,

Gizem Yayıncılık İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı,

Cem Web Ofset Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı, Yıldırım Yayınları İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı'ndan meydana gelmektedir.

Araştırmada evrenin tamamına ulaşılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla “*Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel ve Alt Beceriler Ölçeği*” (EK-1) kullanılmıştır. Bu ölçek, temel becerilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla literatür taraması yapılarak temel becerilere yönelik belirlenen bulgulardan hareketle araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek toplam 8 temel boyut ve 76 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçekteki her temel boyut bir temel beceriyi, her bir alt boyut da bir alt beceriyi işaret etmektedir. Eleştirel Düşünme temel becerisi 16; Yaratıcı Düşünme temel becerisi 8; İletişim Kurma temel becerisi 13; Problem Çözme temel becerisi 7; Araştırma temel becerisi 10; Karar Verme temel becerisi 7; Bilgi Teknolojilerini Kullanma temel becerisi “8” ve Girişimcilik temel becerisi “7” alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, ilgili literatür taranarak elde edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Araştırmada kullanılan veri toplama aracının geçerliğinin sağlanması amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Türkçe öğretimi alanında uzman olan öğretim üyeleri tarafından değerlendirilen ölçme aracı, yine bu öğretim üyelerinden gelen görüş ve öneriler doğrultusunda gözden geçirilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapılarak ölçme aracı uygulamaya hazır duruma getirilmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmada, geliştirilen ölçeğin uygulanabilmesi için öncelikle evrende yer alan ders kitaplarına ulaşılmıştır. İlgili kitaplar temin edildikten sonra kitaplarda yer alan okuma metinleri ölçekte yer alan temel ve alt boyutlar açısından incelenerek gerekli işlemler yapılmıştır.

3.6. Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırmada verilerin analiz edilmesi amacıyla nitel veri analizi tekniklerinden doküman incelemesine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Bu çalışmada öncelikle araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen dokümana ulaşılmış, dokümanlar okunup incelenerek belirlenen boyutlar ve alt boyutlar çerçevesinde fişlemeler yapılmıştır. Fişlemelerin ardından elde edilen veriler tablolar haline getirilerek verilere ait frekans değerleri ortaya konulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler analiz edilerek bulgular bölümünde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (TDÖP) belirtilen temel becerilerin, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki yerini incelemek amacıyla yapılan analizlerden elde edilen bulgulara verilmiştir.

4.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan eleştirel düşünmeye ilişkin bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular

ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
	f	f	f	f	f	f	f	f	
Olay, durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma	1	1	4	4	4	0	3	1	18
Sebep-sonuç ilişkilerini bulma	6	3	12	32	9	21	24	29	136
Benzerlik ve farklılıkları yakalama	2	4	9	11	3	5	9	8	51
Çıkarımlarda bulunma	1	3	11	13	0	2	5	2	37
Karşılaştırmalar yapma	3	8	9	2	10	6	7	9	54
Okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma	5	0	4	6	6	9	2	12	44
Edindiği bilgileri sınıflandırma	0	0	9	0	0	0	1	0	10
Bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz-eksik yönlerini ortaya koyma	4	6	7	18	0	5	4	10	54
Yorum yapma	26	23	23	21	17	29	45	32	216
Amaç sonuç ilişkisi kurma	8	1	5	10	7	10	6	10	57

Tablo 1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular (Devamı)

Bir durumun, konunun, olayın doğruluğunu savunma	7	8	11	6	1	3	8	1	45
Edindiği bilgilerin doğruluğunu sınama	0	2	1	1	0	1	0	0	5
Kendi kendini ve başkalarını sorgulayabilme	4	4	4	9	4	8	11	7	44
Ön yargılı davranmama	1	1	1	6	1	0	0	1	11
Çelişkileri fark edebilme	0	1	1	3	0	1	0	2	8
Bir düşünceye, değere etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama	1	2	8	2	0	0	1	0	14
TOPLAM	69	67	119	144	62	100	126	124	

Tablo 1'e bakıldığında, eleştirel düşünme becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında düzenli olarak dağılım göstermediği görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=69$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=67$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=119$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=144$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=62$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=100$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=126$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=124$) noktada eleştirel düşünmeye yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 5. sınıf, MEB 6. sınıf, FCM 5. sınıf ders kitaplarındaki eleştirel düşünmeye ilişkin bulgular ile MEB 7. sınıf, CEM 7. sınıf ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki eleştirel düşünmeye ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından bakıldığında, eleştirel düşünme becerisinin alt becerileri gerek incelenen her kitapta ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından incelenen tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde bazı

noktalarda benzer değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla olay durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma (f=1; f=1; f=4; f=4; f=4; f=0; f=3; f=1); sebep sonuç ilişkilerini bulma (f=6; f=3; f=12; f=32; f=9; f=21; f=24; f=29); benzerlikleri ve farklılıkları yakalama (f=2; f=4; f=9; f=11; f=3; f=5; f=9; f=8); çıkarımlarda bulunma (f=1; f=3; f=11; f=13; f=0; f=2; f=5; f=2); karşılaştırmalar yapma (f=3; f=8; f=9; f=2; f=10; f=6; f=7; f=9); okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma (f=5; f=0; f=4; f=6; f=6; f=9; f=2; f=12); edindiği bilgileri sınıflandırma (f=0; f=0; f=9; f=0; f=0; f=0; f=1; f=0); bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz-eksik yönlerini ortaya koyma (f=4; f=6; f=7; f=18; f=0; f=5; f=4; f=10); yorum yapma (f=26; f=23; f=23; f=21; f=17; f=29; f=45; f=32); amaç sonuç ilişkisi kurma (f=8; f=1; f=5; f=10; f=7; f=10; f=6; f=10); bir durumun, konunun, olayın doğruluğunu savunma (f=7; f=8; f=11; f=6; f=1; f=3; f=8; f=1); edindiği bilgilerin doğruluğunu sınama (f=0; f=2; f=1; f=1; f=0; f=1; f=0; f=0); kendi kendini ve başkalarını sorgulayabilme (f=4; f=4; f=4; f=9; f=4; f=8; f=11; f=7); ön yargılı davranmama (f=1; f=1; f=1; f=6; f=1; f=0; f=0; f=1); çelişkileri fark edebilme (f=0; f=1; f=1; f=3; f=0; f=1; f=0; f=2); bir düşünceye, değere etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama (f=1; f=2; f=8; f=2; f=0; f=0; f=1; f=0) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 1’de verilen alt becerilere ilişkin bulgular, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla olay durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma (f=18); sebep sonuç ilişkilerini bulma (f=136); benzerlikleri ve farklılıkları yakalama (f=51); çıkarımlarda bulunma (f=37); karşılaştırmalar yapma (f=54); okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma (f=44); edindiği bilgileri sınıflandırma (f=10); yorum yapma (f=216); amaç sonuç ilişkisi kurma (f=57); bir durumun, konunun, olayın doğruluğunu savunma (f=45); edindiği bilgilerin doğruluğunu sınama (f=5); kendi kendini ve başkalarını sorgulayabilme (f=44); ön yargılı davranmama (f=11); çelişkileri fark edebilme (f=8); bir düşünceye, değere etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama (f=14) şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında bu alt becerilerden karşılaştırmalar yapma becerisi ile bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz-eksik yönlerini ortaya koyma becerisi gibi bazı becerilerin aynı frekans değerlerine (f=54) sahip

oldukları görülse de alt becerilerin yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

Alt becerilerden olay, durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma becerisine GİZEM 6; çıkarımlarda bulunma becerisine ilişkin FCM 5; okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma becerisine ilişkin MEB 6; edindiği bilgileri sınıflandırma becerisine ilişkin MEB 5, 6, 8, FCM 5, GİZEM 6, YILDIRIM 8; bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz–eksik yönlerini ortaya koyma becerisine ilişkin FCM 5; edindiği bilgilerin doğruluğunu sınaama becerisine ilişkin MEB 5, FCM 5, CEM 7, YILDIRIM 8; ön yargılı davranmama becerisine ilişkin GİZEM 6, CEM 7; çelişkileri fark edebilme becerisine ilişkin MEB 5, FCM 5, CEM 7 ve bir düşünceye, değere etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama becerisine ilişkin FCM 5, GİZEM 6, YILDIRIM 8. Sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır (f=0).

Eleştirel Düşünme Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Olay, durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma.

Örnek 1. *İlhan Amca, büfeye niçin bu adı koydun? Türkçe bir ad koysan daha iyi olmaz mıydı?” Şaşırdı, öylece baktı yüzüme. Sanırım şimdiye kadar kimse ona böyle bir soru sormamıştı. “Ne bileyim oğlum, çocukların daha çok hoşuna gider diye düşündüm galiba. Hani çizgi filmi de var ya...” (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Nedir insanların kitaplara olan bu düşkünlüğü? Kitaplar, hele romanlar ve şiir kitapları, neden insanların hayatında bu kadar büyük bir yer alıyor? Bence bunu cevaplandırmak için “İnsan niçin okur?” sorusunu ilkin cevaplandırmak gerekir. İnsanlar toplu olarak yaşadıkları hâlde yine de yaratıkların en yalnızlarıdır. Dıştan birbirlerine yakındırlar ama içten aralarında ne uzaklıklar vardır. (...) (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 3. *Acaba ilk çağlarda yaşayan insanları mağara duvarlarına bir bakıma ilk karikatürler diyebileceğimiz çizgileri yapmaya zorlayan neydi? Niçin böyle bir şey ihtiyacı duydular? Birtakım duygu ve düşünceleri söz ile anlatamadıkları için mi? Birbirleriyle daha iyi bir iletişim kurabilmek için mi? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 4. *Akıl ve bilim arasında nasıl bir ilişki vardır? Akıl, düşünmeyi, soru sormayı gerektirir. Soru sormak, merak etmek bilimsel düşüncenin temelidir. Her şey soru ile başlar. Bilim, sorulan bu sorulara akıl ve mantık süzgecinden geçirerek deneysel yollarla cevap arar. “Akılcılık ve bilimcilik ilkesi, aklın hâkimiyetini, yani olayları akılla değerlendirmeyi ve bilimin rehberliğini benimser. “Bugünkü bilimsel gelişmelerin temelini hiç şüphesiz akıl ve mantık oluşturur. Ancak bilinmelidir ki Atatürk karşılaştığı her soruna akılcı ve bilimsel çözümler üretmiş, akıl ve bilimin gösterdiği yoldan asla ayrılmamıştır. Onun, “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” sözü bu yaklaşımın en önemli göstergesidir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 5. *Peki şimdi “Türkçezenler” yani Türkçeyi kalpten seven ve bu dili bir kıta gibi karış karış gezenler bir araya gelseler, internette bir forum kursalar, oraya damla damla bildikleri deyimleri, atasözlerini, yöresel ve bölgesel lafları koysalar, aynı*

zamanda kaybolmasını istemedikleri dilsel nüansları ekleseler, kendi ailelerinden duydukları özgün kelimeleri paylaşırlar ve böylece ortaya geni, dinamik, genç ruhlu, global bazlı bir platform çıksa fena mı olur? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. ... Ertesi gün Kaplıca'lara çağırıldılar. Kapıdan içeri girince hiç şaşalamadım. Hemen gidip elini öptüm:

— Mustafa, dedi. Seni çiftliğime kâhya yapacağım! İster misin?

— Kâhya ne demek?

— Çobanların en büyüğü odur!

Karşılık vermedim. O yeniden sordu:

— Kâhyalık işi için ayda dört lira versem yetişir mi?

— Siz bilirsiniz, dedim.

— Hayır, Mustafa... Seni kâhya yapmayacağım, okula göndereceğim. Orada okuyup yazma öğreneceksin!

Sevindim. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. ... Öyle ise okumak nedir, nasıl bir iştir ki böyle sürekli ve kolay ölmeyen bir tadı var? Yazı, bir türlü ölümü ortadan kaldıramayan insanoğlunun ölüme karşı bulabildiği tek çaredir. Yazı, zekânın fotoğrafıdır. Çağlardan çağlara, ellerden ellere geçe geçe, bütün tarihi aşır gelir. Onda, insan hayatının her yaprağı üstünde gezen gözlerin ışıkları, düşünen kafaların gölgeleri bulunur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 8. Bir an kendinizi tek başınıza bir odaya kapatılmış olarak düşünün. Biraz ekmek ve su bulduktan sonra ilk arayacağınız şey dilinizden anlayan konuşacak bir insandır, değil mi? Bu his, içinde yaşadığımız cemiyetten uzak kalmanın verdiği manevi açlığımızın giderilmesini istemekten ve başka insanlarla olan bağımızın koparılması kaygısından başka ne ifade eder? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 9. Büyük eserlerde tesadüfün rolü pek az olduğu gibi, artık büyük eser yapılması imkânsızlaşacak bir zaman da olmayacaktır. Bizden sonra gelecek yaratıcılar henüz doğmadılar. Onların bütün şerefleri, şanları ve eserleri, her ne olacaksa doğmuş ve doğacak olanlar için büyüklük fırsatları değil midir? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 10. Mimari tarz elbette zaman içinde değişecektir; yeni yaşam ve üretim biçimleri, kaçınılmaz olarak yeni mimari tarzlar ortaya çıkaracaktır. Bugün, gecelik entarisi giymek, sedirde oturmak, masasız evlerde yaşamak zorunda değiliz. Ancak tüm bu değişimler karşısında adım adım değişimi hazmederken bir toplum kendi ana dilini kullanabilir, mimarideki yeniliklere kendi dilinde karşılıklar bulabilir. Ancak çeşitli nedenlerle (örneğin, "Bakın ben modern oldum." demeye yatkın gösterişçi tarzdan ötürü) bazen insanlar, gerekli gereksiz kendi dillerini bırakıp başka dillere ait kelimeleri kullanmaya heves eder. Bu kişiler, başka gösteriş meraklıları karşısında saygıdeğer görülebilir, hatta araya yabancı kelimeler serpiştirerek konuştuğu için kısa vadede kârlı da çıkabilir ancak uzun vadede zarar edecek, torunlarını da zarara sokacaktır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 11. Atila koştı. Birkaç kişi daha gelmişti. Engelli adamı arabasıyla kaldırdılar. O, bir yandan teşekkür ediyor, diğer yandan da yakınıyordu:

— Kaldırımlar bu kadar yüksek yapılır mı? Engelliler niçin düşünülmez? (FCM, 5. sınıf)

Örnek 12. Hayır Paşam, Çukurova cennet gibi bir yer. Bir eken yüz biçiyor. Bize tarla da verdiler, çayır da. Allah'a şükür, çocuklarım çalışkandır da. Nerede olursa olsun ekmeklerini çıkarırlar. Geçimimiz çok iyiydi. Rahattık. Hiçbir sıkıntımız yoktu. Yalnız, şu son günlerde işittik ki düşmanlar Erzurum'u almak istiyorlarmış. Kimin malını kimden alıyorlar? (FCM, 5. sınıf)

Örnek 13. ...

- *Baba, hayvanları niçin kafeste saklıyorlar?*
- *Hem kaçmasınlar hem de insanlar onları görüp tanısınlar diye.*
- *Özgür olsalar daha iyi değil mi?*
- *Elbette iyi. Ama yırtıcı olanlar insanlara zarar verebilir. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 14. *Hepimiz her gün birçok şeyi çöpe atarız. Bir kez çöp kutusuna attıktan sonra bu nesneler bir daha hiç aklımıza gelmez. Biz insanlar hiç görmediğimiz çöpler de üretiriz ya da bunların üretilmesinde rol oynarız. Bir insan bir günde ne kadar çöp üretiyor dersiniz? Ya binlerce insan ne kadar çöp üretiyor? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 15. *Atatürk, Türk kadınına milletin kaynağı, sosyal hayatın esası olarak kabul ediyordu. O, “Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denen iki türlü insandan kuruludur. Olabilir mi ki bir topluluğun, bir bölümünü geliştirelim, ötekine aldırış etmeyelim de topluluğun bütünü birden gelişme gösterebilsin.” diyerek kadını, toplumdaki hakiki yerine yükseltti. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 16. *Kötümserler derler ki: “İnsanlara karşı beslediğiniz güven ve inancın bir manası var mıdır? Güven ve iyi niyet her zaman aksi bir sonuç vermiyor mu?” (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 17. *Bir akşam Belçika'nın tanınmış yazarlarından Verhaeren (Verhayren)'in evinde idik. Yaşlı bir ressam, artık plastik sanatların gerilemesinden şikâyet ediyordu. Mücadeleyi seven bir genç olarak ben, bu görüşe şiddetle karşı geldim. İçinde bulunduğumuz şehirde yaşayan ve Michel Ange (Mikel Anj) ile aynı seviyede bulunan bir heykeltıraş yok muydu? Rodin (Roden)'in “Düşünen Adam”ı, “Balzac” (Balzak)'ı, mermerin ömrü olduğu kadar yaşamayacak mıydı? (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 18. *Başlangıçlar güzeldir, bitişler zor... Tanışmalar heyecanlı ve umutlu, ayrılışlar acı. Hele isteyerek ayrılmıyorsanız, zorunlu bir görevse bu, daha da acı... Sizden bir şeyler kalır geride. Kırılan kalbinizden bir parça mı, yoksa sevdiğinizle paylaştığınız anılar mı? (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Sebep-sonuç ilişkileri bulma

Örnek 1. *Babam bizi otogara kadar götürdü ve otobüs kalkana kadar da bekleyip bize el salladı. Ben neredeyse ilk kez böyle uzun bir yolculuğa çıkıyordum. Daha önceleri de uzun yolculuk yapmışız ama küçük olduğum için anımsamıyorum. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Tekerleme için teşekkür edip camdan dışarıyı izlemeye başladım. Gece olduğu için yalnızca kendi yansımam görünüyordu. Alçak sesle tekerlemeyi mırıldanmaya çalışırken uyuyakalmışım. Gözlerimi açtığımda Adana'nın otogarına girmiş olduğumuzu anladım. Annem ceketlerimizi, yanımızdaki torbaları toplamaya başlamıştı. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Bedenimiz, uzayda çalışmaya uygun olmadığından orada birtakım sorunlar yaşarız. Özellikle kan dolaşımında bazı değişiklikler olur. Uzayda, bacaklardaki kan çekilir ve baş bölgesinde toplanır. Baştaki fazla kan basıncı nedeniyle astronotlar kendilerini baş aşağı duruyor gibi hissederler. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Astronotlar, sıvı besinleri genellikle kapalı kaplardan pipetle içerler. Katı yiyecekleri yerken çatal ve bıçak kullanırlar. Sıvılar kaşıktan durmadığından, kaşığın herhangi bir yararı olmaz. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Bu buluş, insanoğlunun en büyük sorularından biriyle ilgili önemli ipuçlarını içerdiği için önemliydi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6. *Fransız İhtilali ile ortaya çıkan “Milliyetçilik” akımı, Osmanlı Devleti içindeki ulusları etkiledi. Bu uluslar, Osmanlı topraklarına göz diken devletlerin de kıskırtmasıyla isyan edip bağımsızlık çabası içine girdiler. Bu sebeple Atatürk’ün de doğduğu şehri içine alan Balkanlar, XIX. yüzyılda pek çok siyasi çatışmanın olduğu bir bölge olarak tarihe geçti. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Yirmi senenin yazları, kışları rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi sene içinde birkaç defa halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Fakat onun çelikten daha sert adaleli bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız abdest alamadığı için üzüldü. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Birçok komşumuz evinde kendine göre bir hayvan beslerdi ama annemin temizlik konusundaki titizliği yüzünden ben bu zevki tadamıyordum... (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Oyaların dilini araştırırken, coğrafi bölge, bitki örtüsü, yörenin inançları, gelenekleri, görenekleri, oyaı ören kadının yaşı, oyanın kullanım amacı gibi konularda önemli saptamalar yapmak gerekmektedir. Örneğin, Akdeniz bölgesinde portakal oyaı, İç Anadolu’da domates veya elma olur. Bunun nedeni kurak ve yüksek bölgelerde portakal yetişmediğinden, doğaldır ki orada portakala ait oyaılar yoktur. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Yalova, 1929 yaz aylarında:*

Dağılan sürümü toplayarak Balaban deresinden çıktım. Sığırları otlata otlata çiftliğe geliyordum. Derken uzakta yirmi kadar atlı belirdi. Sık sık böyle atlılara rastladığım için aldırmayarak yoluma devam ettim. Kim olduklarını merak bile etmemiştim. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. *Kutup Yıldızı tüm yıldızlar arasında görünür parlaklık sıralamasında 48. sırada yer alır. Yani parlaklık bakımından onun gökyüzündeki sıradan yıldızlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Kutup Yıldızı en parlak yıldızlardan biri olmadığı için ilk bakışta gökyüzünde bulunması zor olabilir. Kuzey gök kutbu bölgesinde çok sayıda parlak yıldız olmadığı için kutup yıldızı biraz yardımla kolayca bulunabilir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Zehra Hala’ya da katmer gönderilecek. Onun da ayakları bu defa çok ağrıyormuş. Zor yürür hâldeymiş. Annem onu çok sever. Üzüliyor. Halam da beni görünce hep ağlıyor. Belki yılda bir, iki defa gördüğü için. O zaman benim de boğazım düğümleniyor. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Sonraki yıllarda mesleğinde yükselerek müdür yardımcısı oldu. Umur-u Baytariye müdür yardımcısı iken bir arkadaşına yapılan haksızlığa çok kızdığı için görevinden istifa etti. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 14. *Sarı Traktör’ü (1958) okuyunca anlıyorsunuz ki Talip Apaydın köye traktör girmesini istiyor; traktörün faydasına, gücüne inanmış. Bunun için köydeki ilkel üretim biçimini bütün ayrıntılarıyla anlatıyor. Sabırla toplanmış bilgiler, gözlemler birbirini kovalıyor. Sap çekimini, döven sürmeyi, tunaz savurmayı, saman çekmeyi; bunlardan başka, pancar sulamayı, pancar sökümünü, pancar taşımayı bütün ayrıntılarıyla görüyoruz. Apaydın, ilkel üretimin köylüyü nasıl yıpratıldığını, nasıl kahrettiğini belirtmek için anlatıyor bunları. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 15. *Jonathan hedeflerini büyütüp yükseklere uçmaya başladığında karşısına iki tane martı çıkar. İki Martı Jonathan’ı gökyüzünde bir yere götürür. Jonathan orada Chiang (Çiang) adında yaşlı bir martıyla tanışır. Chiang, Jonathan’a uçma ile ilgili bilgiler verir. Chiang yaşlı olduğu için birkaç gün sonra ölür. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 16. İnsan ne kadar çekingen, başkalarıyla münasebette bulunmaktan ne derece hoşlanmaz bir adam olursa olsun, sohbetinden, misafirliğinden hazzedeceği bir iki dostu veya yakını vardır. Böyle yakın ahbabların, birbirlerini candan seven insanların dostlukları gibi misafirlikleri de tatlı olur. Çünkü birbirine ağırlık vermezler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Dil, yaşamı kavramada bir başlangıç noktasıdır. Herhangi bir şeyi, bu arada bir yapıyı algılayabilmemiz için dile ihtiyacımız vardır. (Bebekler, sadece görme organları yeterince gelişmediği için değil, algılama sistemleri de gelişmediği için bir manzarayı yetişkinler gibi algılayamaz.) (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Ama misafirlik öyle bir oyundur ki onu her zaman, sadece istediğinizle, canınızın çektikleri ile oynayamazsınız. Günün birinde hiç hoşlanmadığınız fakat tabii sizin kendisinden hoşlanmadığınız farkında olmayan kimseler veya ancak pek az tanımaya fırsat bulduğunuz göz aşinaları kapınızı çalabilir, sizin misafiriniz olabilirler. Eğer olgun bir insansanız onlarla da bu oyunu bütün kaideleriyle ve olanca samimiyetinizle, hatta keyfinizin kaçtığına hiç belli etmeden oynamaya mecbursunuz. Çünkü efendiliğiniz sizi mecbur eder. Gerçek manasında terbiyeli ve nazik bir adam veya bir hanım, tanıdığına, tanımadığına, sevdiğine, sevmediğine iyi muamele etmeye, hatır saymaya, gönül almaya mecburdur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Ne kadar yorgun olursanız olun, ufak bir zahmetin sizi daha fazla yormayacağına kendi kendinizi inandırmaya çalışırsınız. İçinizden bir kuvvet, bu tatlı emri yerine getirmeniz için sizi sanki zorlar. Çünkü tatlı dil suratınıza çarpmamış, kalbinize işlemiştir. İnsan kalbi de pek gevrek bir şeydir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 20. “Mademki tatlı dil her kapıyı açan sihirli bir anahtardır, öyle ise ne duruyoruz, dilimizi tatlılaştıralım.” diyen bilmem bulunur mu? Çünkü bu, ha deyince olacak işlerden değildir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 21. Yeşil; palyaço balıklarını geçti, mercan kayalıklarına yöneldi. Bu kayalıkları su kaplumbağaları çok sever çünkü mercan kayalıkları, çeşitli canlıları içinde barındırır. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Tavşan, ne zaman kaplumbağayı görse onunla, kısa bacaklı olduğu ve yavaş yürüdüğü için dalga geçermiş. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Bugün Pınar'dan bir mektup aldım. Bayram kartımı almış. Hem bayram geçtiği için hem de uzun uzun yazabilmek düşüncesiyle mektubu tercih etmiş. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. Aslında kap öyle aman aman özel bir kap değildi. O kadar eskidi ki üzerindeki sarı ve altın yaldızlı çiçekler solmuştu bile. Saplarının ve kapağının tutacak yerinin kullanılmaktan boyası aşınmıştı. Çünkü oralardan sadece Martha değil, annesi ve büyükannesi de tutmuştu. Martha çok emin değildi ama büyük büyükannesi bile aynı kabi, aynı gizemli baharat için kullanmıştı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 25. Kaptaki baharat her ne idiye işe yarıyordu çünkü Ben'e göre Martha dünyanın en iyi aşçısıydı. Sadece Ben değil, Martha'nın pişirdiklerini yiyen aynı şeyi söylendi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 26. Mustafa, 1893 yılında Selanik Askerî Rüştiyesine girdi. Sınavda çok başarılı olduğu için onu ikinci sınıftan başlattılar. Derslerine azim ve istekle çalışıyordu. Zeki ve çalışkan oluşu ile kısa sürede kendini tüm öğretmenlerine sevdirdi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Bir gün, komşu nine beni evine çağırdı. Bunca yıl sonra, evine ilk kez girmiştim. Evin iç düzeni, beni hayli şaşırmıştı. İlk kez gördüğüm için bilhassa antika eşyaları çok ilginç gelmişti. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Sabahleyin her günküden erken uyandı. Uyanır uyanmaz da koşup yine yüzünü cama dayadı. Düşünden kalan o sevinç çabucak söniiverdi içinde. Çünkü gökyüzü eskisi kadar mavi değildi artık. Baharı kanatlarında alıp getiren o leylekler de yoktu. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. “Sadece meslek gereği okumak zorunda değilim ben; aynı zamanda okuma denilen eyleme de vurgunum. Başkalarının zihin dünyasında dolaşma, daha büyük hayatların içine girebilme imkânı sağladığı için de okuyorum.” (CEM, 7. sınıf)

Örnek 30. Fakat bu derslerle birlikte büsbütün ezilmeye, yorulmaya başlamıştım. Çünkü bu derslere başlamadan önce dinlenmeye ayırabildiğim zamanlar, bütün bir günün yorgunluğunu gidermeye ancak yetiyordu. Zaten kısa olan dinlenme saatlerimin bir kısmını da ders almaya ve ders çalışmaya ayırınca âdeta erimeye başlamıştım. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 31. Her imrenilen faziletin, her yüksekte tutulan idealin yaratıcısı, karanlığa düşmüş ümitlerin meşalesi Atatürk'tür. O hâlde, onun gençliği de her yönü ile atasının izinde olacaktır. Onun gösterdiği çağdaş uygarlık seviyesine tirmanacaktır. Çünkü vatanın geleceği, idealizmi, enerjisi gençliğimizdir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. Okumuş, aydın bir dostumla konuşuyordum; zamanın azlığından yakınıyordu. Çünkü yaşlı idi. Önünde ne kadar zaman olduğunu bilmiyordu ama bunun az olduğunu biliyordu. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 33. Sami Yetik, bir yazısında: “Bu tablo yüzünden kaç defa mektebin sabah yoklamasına yetişemeyip ceza görmüşümdür. Akşamları ise bu camekân önünde yine fazla kaldığım için arkadaşlarım bana “resim budalası” demeye başlamışlardı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. Bölgedeki volkanik malzeme, inşaat işlerinde kullanılıyormuş. Ne yazık ki bu malzemenin sürekli alınması, bölgenin doğal özelliklerinin bozulmasına neden olmuş. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 35. Mustafa Kemal Atatürk, doğru bildiği şeyleri açıkça söylemekten çekinmemiştir. Şu sözleri bunun en güzel örneğidir: “Ben düşündüklerimi sevdiğime olduğu gibi söylerim. Aynı zamanda lüzumu olmayan bir sırrı kalbimde taşımak iktidarında olmayan bir adamım. Çünkü ben bir halk adamıyım. Ben düşündüklerimi daima halkın huzurunda söylemeliyim.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 36. Zaman zaman “Maziye unutamam.” dediğimiz şüphesiz oluyor. Ama ne yaparsak yapalım maziye unutamayız. Biz unutsak bile başkaları unutmaz. Çünkü mazi bizim cemiyet içinde, herkesin ortasında yaşadığımız kendi hayatımızdır ve bir topluluk ortasında yaşadığımız için de daima bir mazimiz olacaktır. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 37. Yüz fitte, kanatlarını olabildiğince hızlı çırparak dalgaların arasına dimdik daldı ve martuların niçin gösterişli bir şekilde dimdik denize dalamadığını öğrendi. Çünkü kanatlarını bu hızda yeterince kontrol edemiyordu. Sadece altıncı saniyede, saatte yetmiş mil hız yapmıştı ki bu hız, bir martı kanadının dayanabileceği bir hız değildi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 38. “O, ölmedi, yaşamaya devam edecek. Çünkü Helen Keller, hiç ölmek üzere doğan, az rastlanan ölümsüz adlardan biridir. Bu kadın, tüm dünyaya cesaret ve inancın sınırları olmadığını göstermiştir. Onun örnek kitapları okunduğu ve cesaret öyküleri anlatıldığı sürece, bu dünyada o hep yaşayacaktır.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Benzerlik ve farklılıkları yakalama.

Örnek 1. Babam, şirketin bahar toplantısına annemi de götürmek istedi. Annem, durmadan benim bulunduğum yöne göz atıp bir şeyler söylüyor, babamsa kaşlarını oynatıp duruyordu. Konunun beni de ilgilendirdiğini anlayıp sevinçle yanlarına gittim.

– Beni de mi alacaksınız?

– Yok, deyip kem küm ettiler. Seni anneannende bırakacağız da... Yalnız başına... Üç gün... İdare edebilir misiniz diye endişeleniyoruz.

– Ne var bunda? Siz işe gidince ben zaten her zaman anneannemle kalıyorum, dedim.

– Evet, ama her akşam iş dönüşü uğrayıp seni alıyoruz. Bu kez tam üç günden söz ediyoruz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Hepimiz şaşkın şaşkın birbirimize baktık. Teyzem, telefonu anneannemin elinden aldı:

– Valiziniz burada, dedi. Lacivert kareli, tekerlekli, değil mi?

Annem sevinçle çığlık attı:

– Orada mı? Nasıl olur?

– Annemle senin valizleriniz aynı mıydı?

– Evet, dedi annem. Aynı yerden almıştık.

Ama ben karışmasın diye kurdele bağlamıştım.

Arabadan otobüse verirken valizler karışmış olmalı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Kitap, bizi avuttuğu gibi yükseltir de. Kısa hayatında insanın edindiği tecrübeler ne kadar azdır! Oysaki şiirler ve romanlar, yaratıcılarının türlü iç tecrübeleriyle kaynaşır. Onlarla zenginleşir, onlarla eksiklerimizi gideririz. Bir şeyler öğrenmek için roman veya şiir okunduğunu sanmıyorum. Sanatçı bir şeyler öğretmek, bazı doğruları göstermek için yazmamıştır ki okuyucu öğrenmek için okusun! Fikir eseri ile sanat eserinin ayrıldığı nokta burada! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Eskiden bir “mahalle komşuluğu” vardı. Yeri geldiğinde akrabalıktan öte bir yakınlık, birlik ve beraberlik demektir bu. Zaten onların oluşturduğu bu bütünlüğe “mahalleli” denirdi. Aynı mahallede oturuyor olmanın bu insanlara yüklediği maddi ve manevi sorumluluklar çevresinde o kadar geniş bir halk kültürü oluşmuş idi ki bunu bir başka milletin kültüründe görmek sanırım kolay kolay mümkün olmaz. “Ev komşusu”, “kapı komşusu”, “bahçe komşusu” bütün bu yakınlıkların farklı adları olmuştur hep. Bu toplumda “komşu komşunun külüne muhtaç” idi bir zamanlar. Ev almadan önce komşu alınırdı aynı şekilde. Hatta öyle ki “Komşunun iti bile komşuya ürümez.” idi. Bu ilişkiler o kadar saygıdeğer idi ki yabancılar “komşuyu komşudan sorarlardı.” Çünkü o mahalledeki “komşuluk kardeşlikten ileri”ydi. Mesela “komşu kapısına çevirmek” deyimi; komşusunun evini kendi evi gibi bilmenin ve zamanlı zamansız, olur olmaz vakitlerde “çat kapı” komşuya uğramanın diğer adıydı aslında. Bunun adı sadece “samimiyet” ve “yakınlık” idi. “Komşu ekmeği komşuya borçtu.” o zamanlar. “Komşu hakkının Tanrı hakkı olduğu”na inanılırdı her zaman. Bu yüzden “komşuda pişenin komşuya düşmediği” pek nadirdi. Zira o komşuluklarda herkes, Peygamber’in “Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir!” uyarısıyla diken üstünde yatar kalkardı. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. Henry Ford (Henri Ford), Şu otomobil üreticisi “Kent sorununu kenti terk ederek halledeceğiz.” demiş Bu sözü sarf ettiğinde dünyadaki otomobil sayısı kaçtı acaba? Ben bir tablo çizeyim, siz sonucu belirleyin. Bundan yaklaşık 25-30 yıl önce Bakırköy tarafında bulunan evimize gitmek için iki şeritli bir yolu kullanıyorduk. Trafik çok yoğundu, on beş dakikalık yolu bir, bir buçuk saatte gidebiliyorduk. Aradan geçen zaman içinde trafiğe akışkanlık sağlamak üzere yol genişletildi, alt ve üst geçitler yapıldı, ayrıca metro da devreye girdi. Şimdi otomobillerin emrinde 25 şeritlik bir yol var ama trafik sıkışıklığında değişen bir şey yok. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. İnsanların olimpiyat oyunlarında, en hızlı koşan, en yükseğe sıçrayan ve en derin dalan madalyayı kapıyor. Hayvanlar dünyasındaysa bu inanılmaz rekorlara ödül yok. Ancak onların ödülleri altın madalyadan daha değerli. Kendi rekorlarını kırdıklarında tehlikelerden kaçabiliyor, sevdikleri yiyecekleri yiyebiliyor ve kendilerine eş bulabiliyorlar. Elbette en önemlisi ertesini gün de yaşama şansını kazanıyorlar. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Burada “tercih ederler” sözünü gelişigüzel kullanmadığımı herhâlde siz de fark etmişsinizdir. Çünkü iyimser dediğimiz adam, en kötü meseleler karşısında kaldığı zaman bu meseleyi iyi tarafından mı, yoksa kötü tarafından mı göreyim diye düşünmez, yaradılışı onu doğrudan doğruya karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramaya götürür. Siyahlar içinde bir bakışta beyazları görür. Bir de kötümseri, eski tabirle “bedbin” dediğimiz adamı düşünün. Aman Allah!.. Bedbin gözler güneşte bile kara kara lekeler bulacaklardır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. Gökten kar yerine çiçek yağıyor, her kar tanesi diğerinden farklı. Tıpkı parmak izlerimiz gibi. Öğretmenimiz anlatmıştı. Milyarlarca insan, milyarlarca parmak izi dememiş. Hani suçluları parmak izinden tespit ediyorlar ya! Bu farklılıktan dolayı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. Karadeniz sahillerinde, Sakarya'nın Karasu ilçesinden tutun da, Artvin'e kadar yaylaların şenliği vardır. Bu şenlik Artvin üzerinden kıvrılıp Kars'a kadar devam eder. Her bir yaylanın kendine has dokusu, iklimi, otu, çiçeği ve insanı vardır. Hepsine yayla deyip geçenler birkaç gün orada yaşayınca anlarlar aralarındaki farkı. Yayladan yaylaya ineklerin kafalarına takılan süslü örmeler, keçilerin çanları, yayla evlerinin mimarileri değişir. Çalınan kemençe havalarıyla da birbirinden ayrılır yaylalar, “Akçaabat Havası”, “Maçka Havası”, “Sis Dağı Havası” diye. Trabzon'dan öteye, Rize ve Artvin'e geçince ise kemençenin yerini tulum alır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 10. Yaylacılık, her türlü gelenek ve göreneğiyle, Türklerin Orta Asya'dan getirdiği bir yaşam biçimi. Bir zamanlar, yaylalara çıkmak yaşamı sürdürmenin gereği idi ve o günler bugünlerden çok uzak değil. Zaman içinde yaylacılık eski büyüsunü, yaşamsal işlevlerini kaybetmiş olsa da geçmişte yaylalara saatlerce yürüyerek çıkan insanlar, şimdi kırklı yaşlarının üzerindedir. Birçoğu henüz daha o günlerin büyüsunü unutmamış değil. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. Komşuluk ilişkilerimiz neden zayıfladı, komşularımızın adını niçin bilmiyoruz? Onlarla “Günaydın!” ve “iyi akşamlar!” dan dan başka konuşacak şeyimiz neden olmuyor, diye hayıflanıyoruz şimdi. Ha, bakın eski günlerin kapısını aralayacak olursak iş değişir. Onlar, komşularımızla üst üste değil, yan yana oturduğumuz günlerdi. Evlerimizin kesişen noktaları vardı o zamanlar. Küçük, daracık pencerelerimiz birbirine bakardı. Annelerimiz oradan başını uzatır, sonu gelmez sohbetlere koyulurlardı. Evlerimizin şirin, yemyeşil avluları olurdu. Kapımızın önünden akıp geçen su, komşumuzun avlusunu sulardı ve komşu çocuklarıyla, ayaklarımız aynı sudan ıslanırdı mevsimler boyu. Avlularımızdaki iğde yahut söğüt ağaçlarının dalları birbirine değirdi. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Misafirliğin dinlerde bile yeri vardır. Hele Şark'ta misafirserverlik âdeti kutsal bir vazife sayılmıştır. Türklerin misafirserverliği bütün dünyada meşhurdur. Araplarınki de öyle. Evin kapısından içeriye girmiş olan adam artık ev halkından sayılır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 13. Bugünün birkaç saatlik misafirliklerine karşılık eski devirlerin bazen aylar süren misafirlikleri vardı. Hele zenginlerin evleri bir misafirhane gibi idi. Filozof Voltaire (Volter) 'in çok güzel bir nüktesi vardır: Freney(Fireney) şatosunda otururken kendisine bir tanıdığı gelmiş, birkaç ay misafir kaldıktan sonra gitmiş. Arkasından Voltaire demiş ki:

“Bu adamla Don Kişot arasında şöyle bir fark vardır: Don Kişot her gördüğü hanı şato zannederdi; bu adam da her gördüğü şatoyu han sanıyor.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 14. *Bir ev tipini oluşturan unsurlardan biri de –belki de birincisi- dildir; dildeki yozlaşma ile mimari yozlaşma arasında paralellik vardır. Bu bölümde son olarak mimari-dil ilişkisinden söz etmek istiyoruz. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 15. *(Martı Jonathan (Canıtın), durgun bir denizde ve üzerinde güneşin altın gibi parladığı bir kıyıda yaşar. Martı Jonathan çoğu martının yapamadığı şeyleri yapmaktadır. Çok yükseklere uçmak ve ilginç hareketler yapmak gibi... Jonathan'ın bu özellikleri onu diğer martılardan uzaklaştırmaktadır. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 16. *Oyuna, zurna ve dümbelek çalan iki çalgıcının havası ile başlanırdı. Başta Kavuklu ile Pişekâr olmak üzere her tipin havası ayrı idi, muhtelif memleket havaları. Meydana ilk önce Pişekâr gelir, zurna ve dümbelek sesleri ile yürüyerek alanı dolaşır, yenedünyanın önünden geçerken şakşağını sürterek takırdatır, sonra dönerek sağına soluna, kendisini seyreden seyircilere çelebice bir selam verir ve oyunu ilan ederdi: Dondum Hanım, Şalgam Hoca, İzmirli Faika gibi surf orta oyun için oynanan bir oyun. Böyle birkaç oyundan başkaları Karagöz'deki oyunların aynısı idi. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. *Baraküdaları geçen Yeşil, biraz daha dibe daldı. Burada denizgülleri vardı. Rengârenk bir çiçek bahçesini andırıyordu. Bir balığın ona yaklaştığını gördü. "Ama, ama!" demeye kalmadan denizgülü vantuzuyla balığı yakaladığı gibi götürdü. Denizgüllerinin vantuzlarından kaçmak, bir kaplanın pençesinden kurtulmak kadar zordur. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 18. *Ocak şöminenin ilkel şeklidir. Ocağın içine tencere ve tava yerleştirmek için sacayağı veya topraktan bölüm yapılmıştır. Pişirme, tencerenin ilgili ayaklık veya bölme yerleştirilerek altında odun yakılması suretiyle gerçekleştirilir. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 19. *Tandır, topraktan yapılmış, tepesi açık ve altında külün ayrılabilmesi için yeri bulunan bir kuyuya benzer. Odun, tandırın içinde yakılır. Yanan odunun dumanı bitip tandır kızınca yemek, toprak kap (güveç) içinde tandıra sarkıtılır, tandırın kenarlarına mayalı hamur yapıştırılarak burada ekme de pişirilebilir. Tandırın ikinci bir türü de bir yanı açık ve üç tarafı kapalı olanıdır. Açık tarafına kapak yapılmıştır. Bu tür tandırlar, genellikle tepsi içinde ekme ve börek pişirmek amacıyla kullanılır. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 20. *Mustafa, dayısının bakla tarlasında kargaları kovaladığı gibi gelecekte de düşmanları vatan topraklarından kovalayacaktır. Çanakkale, Sakarya, Afyon ve Dumlupınar'da üstün düşman kuvvetlerini yenilgiye uğratacak ve büyük bir başkomutan olarak hem Türk hem Dünya tarihinde yerini alacaktır. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 21. *Peki ya komşular? Onlar akraba cinsinden mi yoksa dost grubundan mı oluyorlar? Doğrusu bu soruya cevap vermek biraz güçtür. Çünkü bir mahalleye yeni taşınırsanız tıpkı dünyaya gelirken akrabalarınızı hazır bulduğunuz gibi komşularınızı da etrafınızda hazır bulursunuz. Bu bakımdan komşular akrabayı andırırlar. Bir de onlardan ancak istediklerinizle ahabplık edebileceğinizi göz önünde tutarsanız kendilerini dost grubuna sokabilirsiniz. Yalnız komşuların şu özelliği vardır ki onlarla isterseniz de istemeseniz de yakınlık etmeye mecbursunuz. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 22. *Haziran 1877'de Halyaz Savaşı'nı kazanmış, 10 Temmuzda Kars'ı kuşatmadan kurtarmıştık. Fakat düşman asker ve cephane bakımından bizden kat kat üstündü. Tren hattı ile bol miktarda savaş malzemesi alabiliyordu. Biz ise ancak Trabzon'dan hayvan sırtında gayet az cephane getirebiliyorduk. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 23. *Ne var ki rehberimiz mezar gezisine katılmaktan kaçındı. Nedenini sordum. Gülererek şu açıklamayı yaptı:
Arjantinlilerin pek çok batıl inancı var. Belli günlerde mezara gitmek, onlara uğursuzluk getiriyormuş. Arjantinliler nazara da inanıyorlar. Bizde nazara karşı mavi*

boncuk takılır ya! Arjantin’de nazardan korunmak için insanın üstünde, kırmızı bir şey taşıması gerekiyor. Ayrıca, kara kediyi uğursuz sayıyorlar. Onlara göre, sayıların da uğurlusu ve uğursuzu var. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 24. *Öteki Güney Amerika ülkelerinde olduğu gibi burada da göz kamaştırıcı villalarla bezeli zengin semtleri var. Sokaklar İtalyan, Fransız, İspanyol kentlerinin karışımından oluşma. Genelde oldukça temiz bir ülke. Halkın %97’si İspanyol kökenli.(GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 25. *Çam devirmek ile pot kırmak hemen hemen aynı anlama gelecek iki deyimimizdir. Kaş yaparken göz çıkarmak da bunlara yakın bir anlamdadır.(CEM, 7. sınıf)*

Örnek 26. *Sakin yalnız, çocukların böyle olduklarını sanmayın. Büyükler de çok defa onlardan farklı olmuyorlar. İnsanlarda zaten merak denilen bir kötü huy vardır. Kendilerini ilgilendirmemesi gereken olaylara ha bire burunlarını sokarlar. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 27. *Sebepleriyle uygun derecede olmayan korku heyecanları da korku hastalığı demektir. Hekimlik dilinde korku hastalıklarına “fobi” adı verilir. Fobilerin doğal korkulardan üç türlü farkı vardır. Birincisi, sahibine daima musallat olmasıdır. İkincisi, ait olduğu şeylerle nispetsiz bulunmasıdır. Üçüncüsü, kendilerine dayanmanın kabil olmamasıdır. Yani fobileri olanlar, korkularının mantıksız ve manasız olduklarını bildikleri ve onlarla savaşmaya çalıştıkları hâlde yine başarı gösteremezler. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 28. *Oyunlarım da şiirlerim de önceden belirlenmiş bir anlayışa göre yazılmamıştır, herhangi bir düşüncüyü kanıtlama çabası güdülmemiştir; denebilir ki bu konudaki görüşlerim, eserlerim ortaya çıktıktan sonra oluşmuştur. Bana öyle geliyor ki hiçbir sanatçı “Yapmak istediğim her şeyi tam yaptım.” diyemez çünkü onu varlığının ta derinliklerinden yönlendiren güzellik ideali, buna engel olur. Bach (Bah) gibi bir besteci bile ölmeden önce “Yapmam gerekeni yapabildim mi acaba?” diye mırıldanmış. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 29. *Oysa Shakespeare (Şekspir), örneğin Hamlet oyununda başka kişilerin ağzından konuşur. Hamlet olarak konuşur. Ophelia (Opelya) olarak konuşur vs. Gerçi destan şairi de birtakım kişileri konuşturur ama onun kişileri şairden bir türlü kopamazlar; romanda olduğu gibi sürekli olarak yazarın güdümündedirler. Dram şiirinde ise kişiler kendi başlarına vardırırlar, yazarı hiç görmeyiz ve dram yazarı kendini ne denli hissettirmese o denli başarılıdır. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 30. *Konuşurken söze başladığınız sırada karşınızdakinin kaşlarını çattığını, asık bir suratla sizi dinlediğini görürseniz konuşmak hevesiniz kırılır. Lafı kısa kesip bu tatsız sohbeti bir an önce bitirmeye bakarsınız. Bir de karşınızdakinin sizi güler yüzle dinlediğini hatta araya biraz da tatlı söz karıştırarak sohbele renk verdiğini göreceksiniz konuşukça konuşacağınız gelir. . (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 31. *Alain (Alen) hiddetin bir hastalık olduğunu söyler. Hem de hiddeti öksürüğe benzetir. Nasıl öksürük bir gıcıkla gelirse hiddet de öyledir. Bir kere başladı mı bir kere ile kalmaz; ikide bir öksürdüğünüz gibi ikide bir de hiddetlenir, sağa sola çatarsınız. Bu hastalığın bir tek tedavisi vardır. O da gülmeye alışmaktır. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 32. *Güler yüzün çözemeyeceği hiçbir sorun yoktur. Buzlar güneş karşısında nasıl erirse çetin sorunlar da işe güler yüzle başlayan ve öylece devam eden insanların elinde çözülür. Asık surata kapanan kapılar güler yüze açılır. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 33. *Zamanla içimizde kıpırdayan her umudun gerçekleşmesinin şart olmadığını da öğreniyor insan. Umutlar, surf umut olarak kaldığı sürece sizi hayal*

kırıklıklarından koruyor çünkü. Düşle gerçek arasında böyle ince bir farklılık görüyorum. Bu benim iç dünyamı sakinleştiriyor çoğu zaman. Dengeliyor. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 34. Tarancı'nın hikâyelerinde anlatıcı, birkaç hikâye hariç, birinci kişi. Anlatıcı -kahramanlar-, genellikle şehrin kalabalığında kaybolmuş bireyler. Öyle ki günlük rutinlerini tamamladıktan sonra soluğu, pansiyon ya da ortalama otellerin odalarında alan insanlar. Cahit Sıtkı'nın memurları, Gogol'un memurlarını çağırıyor. Yazıhaneler, bürokrasi, başlangıç ve paydos saatleri, sıkıcı memur yaşamının deşizmezliği hikâyelerde önemli bir yer tutuyor. . (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Çıkarımlarda bulunma.

Örnek 1. Gelecekte, uzun süreli uzay uçuşlarının yapılması kaçınılmaz. Şimdilik Ay'dan öteye insanlı uçuş yapılmadı. Yakın bir gelecekte Mars'a gidilmesi düşünülüyor. Bu da yalnızca gidiş bile en azından 6 ay sürecek bir yolculuk demek. İnsan bedeninin bunun gibi bir yolculuğa dayanıp dayanamayacağı sınıyor. Astronotlar, Dünya'nın yörüngesindeki uzay istasyonlarında uzun süre yaşıyorlar. Uzayda kalma rekoru şimdilik Rus kozmonot Valeri Polyakov'a ait. Polyakov, 1995 yılında gittiği Mir Uzay istasyonunda 428 gün kalmıştı. Bu deneyimlerin ışığında, geleceğin Mars yolculuğu biraz sıkıntılı da olsa yapılabilir gibi görünüyor. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Gerek okula gidip gelirken gerekse küçük kardeşimi gezdirmeye çıkardığımda, bu dükkânın önünde beş on dakika oyalanırdık. Benim asıl dikkatimi çeken şey, sol taraftaki tozlu vitrine konulmuş bir masal kitabıydı. Kapağındaki renkli resimlere bayılıyordum. Kim bilir, içinde daha ne güzel şeyler vardı. Dükkân sahibinin aylardan beri değiştirmediği tek yer, bu küçük vitrindi. Buraya kırtasiye dükkânı gözıyla bakmanın gerçek nedeni de bu olsa gerek. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. Fikir ile kültür arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü kültür, yüksek fikirlerin ürünüdür. Atatürk'ün ifadesiyle "Kültür; okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, ders çıkarmak, ders almak, zekâyı terbiye etmektir." Bu cümleden anlaşılıyor ki okuyarak, dinleyerek, görerek, araştırarak, gördüklerinden ve araştırdıklarından anlam çıkararak kısaca zekâyı terbiye ederek kültürlü olunabilir. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Otomobil ideolojisi kenti kendine göre dizayn etmiştir. Kaçış yok. İstanbul'da her gün 300-400 aracın trafiğe çıktığı söyleniyor. Buna ne yol ne tünel ne köprü ne de başka bir şey çözüm getirebilir. İnsanoğlu, icat ettiği canavarın eline düşmüştür ve işin tuhafı bu gönüllü bir esarettir. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. Bir diğer günde taş döşeli İstanbul sokaklarında dolaşırken uzun bir sırığa ciğerler takarak satan seyyar satıcıya rastlamıştı. Bu ciğerleri satın alan yaşlı bir teyze "Gel pisi pisi!" diye çağırarak mahallenin bütün kedilerini başına toplamış, küçük canavarlara ziyafet çekmişti. Belli ki Türkler her canlıya yardım etmekten tarifsiz bir haz alıyorlardı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Ferdinand İstanbul'a Asya'nın incisi diyenlere bir kez daha hak verdi. Bu sözü söyleyenler inciye asıl kıymeti verenlerin, onu karanlık deniz diplerinden gün ışığına çıkararak olduğunu biliyor olmalıydı. İstanbul'u da inci yapanlar mutlaka her biri inci değerinde insanlar olmalıydı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. ... Ama tatlı dil öyle mi ya? "Yılanı deliğinden çıkarır." derler. Yılan insan dilinden pek anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya yettiğini anlatmak için herhâlde böyle demişler. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. *Halam merdivenlerden acele acele indi. Zannedersem annemin koluna bir çimdik atmış olacak ki ikisi birden yan odaya daldılar. Ben de kapı ile sofa arasında onlara kulak verdim. Halam:*

— *Aman Hanife'ciğim, bu işte bir şey olacak, diyordu. Adam ya hiçbir şeyden anlamıyor yahut bu keçe değerli bir şey. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Mademki kelimelerle düşünüyor, kelimelerle kendimizi ifade ediyor ve gene kelimelerle hayal kuruyor, muhabbet yayıyor yahut yanlı anlaşıyoruz; bir dilin zenginliği aynı zamanda gönüllerimizin zenginliğidir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Kültürü çok geniş, değerli bir dostum geçen gün bana diyordu ki:*

— *Artık benim için yeryüzünde bir tek eğlence kaldı: okumak. Ne içkiden ne danstan ne toplanmalardan ne oyunlardan; hiçbir şeyden tatlı bir duygu alamıyorum. Bu duyuş, belki sinir bozukluğundan geliyor. Yalnız doğru bir tarafı var ki o da bu dostumun her tatlı duyguya karşı taş gibi donuk ve soğuk kaldığı hâlde okumaktan kendini alamamasıdır. Demek kültürlü bir insan için; düşünen, anlayan, öğrenmek isteyen bir kimse için her eğlence geçebiliyor, hepsi söniüp gidiyor; yalnız okumak kalıyor. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 11. *Bilindiği üzere “ilim” sözcüğünün anlamı, gayet geniştir. Hatta aslı Arapça olan bu sözcüğün, Osmanlıcadaki kullanılışıyla, günümüzde artık yaygınlaşmış olan bilim sözcüğünden daha geniş anlamı olduğunu söyleyebiliriz. Fen ise temel bilimler, yani matematik, astronomi, fizik, kimya ve tabii bilimler anlamına gelir. Liselerimize ilişkin olarak “fen kolu” ve üniversitelerimize ilişkin olarak “fen fakültesi” terimlerimiz bunu açıkça gösteriyor. Demek ki Atatürk’ün, kılavuzluğunda yürünmesini öğütlediği bilim, geniş kapsamlı bir bilimdir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 12. *Bilimin insan yaşamındaki en gerçek yol gösterici olduğuna dikkatimizi çektiğine göre demek ki Atatürk, bilimden başka gerçek yol göstericilerimizin de bulunduğunu kabul etmiş olmaktadır. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 13. *Yani misafirlik böylelikle biraz disiplin altına alınmıştır. Çatkapı misafirliğe gidilemiyor. Fakat buna karşılık sosyete dedikleri, biraz da vakitleri bol takımından olan hanımların kabul günleri, rivayete göre, muhteşem oluyor, misafirler usulü dairesinde giyinmeye, misafirlik günlerinde söz olmasın diye şapkadan pabuca sık sık yenilemeye mecbur oluyorlarmış. Eğer üç kabul gününde bir hanım aynı elbise ile görünürse kocasının işlerinin o günlerde pek iyi gitmediği rivayeti derhâl etrafa yayılıyormuş. Aslında sadece sohbet vesilesi olan, hatır sormaya, haberleşmeye, yaklaşımaya, hatta yardımlaşmaya yaraması lazım gelen misafirlik müessesesinin israfa yol açarak insanları müşküllere sarması, dedikodulara, kırgınlıklara sebep olması doğrusu tatsız bir şeydir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 14. *“Vay akılsız başım vay! dedi. Keramet ne turnada ne de bende. Ne varsa bu gölün suyunda var. Ölümsüzlük suyu bu su. Turnayı bir kere daldırdım, yeniden can buldu. Ne duruyorum öyleyse. Eğilip kana kana içeyim. Hiç bu fırsat bir daha ele geçermi?” (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 15. *... Binbaşı Kadri Bey adında bir komşumuz vardı. Oğlu Ahmet Bey, Selanik Askerî Rüştüyesine (askerî ortaokul) gidiyordu. Onu gördükçe ben de öyle askerî giysi giymeye özeniyordum. Sokaklarda da subaylar görüyordum. Onlar gibi olmak için Askerî Rüştüye gitmek gerektiğini anladım. O günlerde, annem çiftlikten Selanik’e gelmişti. Askerî Rüştüye girmek istediğimi söyledim. Sertçe karşı koydu. Ona sezdirmeden askerî okulun sınavına katıldım. Sınavı kazanınca annem için bir oldubitti yapmış oldum. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 16:

ÖĞRETMEN: Üç yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerde olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın öyle mi?

OSMAN: Evet.

ÖĞRETMEN: Anlat öyleyse.

OSMAN: Peki. Modern fiziğin kurucusu olan Aynştayn çok kötü bir öğrenciymiş, ünlü bilgin Darwin de. Hatta bir gün babası Darwin'e şöyle bağırarak öğretmeni: "Fare kovalamaktan başka bir iş yaptığın yok, ailemizin yüz karası." Dâhi besteci Vagner, büyük ozan Baudelaire (Bodler), ünlü hikâyeci Edgar Allen Poe (Edgır Allen Po) da tembel, başarısız öğrencilermiş. Gelmiş geçmiş romancıların en büyüğü olan Balzac (Balzac) için de gençliğinde şöyle demişler. "Tembel, uyuşuk, dalgacının biri." Ünlü mimarlardan...

ÖĞRETMEN: Ne sonuca vardın evladım?

OSMAN: Öğrencilik yıllarımız birbirine bu kadar benzediğine göre, belki ben de dâhiyimdir. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 17. Bu duyuş, belki sinir bozukluğundan geliyor. Yalnız doğru bir tarafı var ki o da dostumun her tatlı duyguya karşı taş gibi donuk ve soğuk kaldığı hâlde okumaktan kendini alamamasıdır. Demek kültürlü bir insan için düşünen, anlayan, öğrenmek isteyen bir kimse için her eğlence geçebiliyor, her şey sönüp gidiyor, yalnız okumak kalıyor. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 18. Demek ki kitap, insanın acılı günlerinde teselli veren, eşi bulunmaz bir destek, atılımlarında mükemmel bir kılavuz ve sıkıntılarını gidermekte zengin ve cömert bir kaynaktır. Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir. Sıkıntımızı unutmak, donuk hayatımıza biraz renk katmak, kitapla olur. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 19. Kırkpınar güreşlerinin 2009 yılında 647. yapılacaktır. Demek ki 647 yıldan bu yana bu meydana güreş tutuluyor. İçlerinden nice civan pehlivanları çıktı. Son yüzyıl içinde Kel Aliço, Koca Yusuf, Kara Ahmet, Adalı Halil, Kurtdereli Mehmet, Çoban Mehmet, Tekirdağlı Hüseyin gibi sırtı yere gelmeyen pehlivanlar burada güreş tuttular. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 20. Az ötede bir kedi dolaşıyordu. Ona doğru yürüdüm. Varlığımı fark edince durdu, dikkatle yüzüme baktı. Çağırdım kendisini. Önce bir kaçmaya yeltendi. Sonra benim yumuşak sesim onu tereddüde düşürdü. Acaba kaçmalı mı idi? Yok, yok, bu adam zarar verecek bir insana benzemiyor, dedi içinden galiba. Ama gene korkak adımlarla bana doğru yürüdü. Çömelip elimi uzattım. Geldi, başını sürdü elime. Bir taraftan da gözlerimin içini okumak istercesine yüzüme bakıyordu. Gözlerimin içinde sevgiyi görmüş olmalı ki rahat etti. Ellerime teslim oldu. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 21. Büyük bir aileden, milyonlarca yapraklı bir çınar ağacı gibi dallı budaklı bir aileden başka bir şey olmayan toplum da böyle değil midir? Onun huzur içinde olması için güvene ihtiyacı vardır. Her yaprak yanındaki yaprağın, her dal, karşısındaki dalın kendisini sevdiğini bilmelidir; bundan emin olursa güven içinde hayatını sürdürebilir, rüzgârlara dayanma gücü artar. Yoksa sevgiden mahrum kaldıklarını fark eden bu insanlar tetikte durmaya hattâ birbirlerine düşmeye mahkûm olurlar. Bu sebeple insanlar için söylediğimiz gibi insan toplulukları için de "Bir toplumdaki huzursuzluk, güvensizlik artmıştır; o toplumda karşılıklı sevgi azalmıştır." diyebiliriz. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 22. Kral, "Nasıl olsa böyle bir kefil bulamaz. Diyelim ki buldu, sözünde durup gelmez, ben de o zaman kefilini astırırım. Bu, halk üzerinde daha da etkili olur." diye düşündü, sonra şöyle dedi: "Tamam. Sana iki gün izin. Hemen kefilini getir. Bilmiş olasın, iki gün sonra tam bu saatlerde gelmezsen kefilini astırırım." (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 23. Kahramanlarının yaşadıkları şehirde içten dostluk ilişkilerine rastlamıyoruz. Bunlar karşımıza yolda rastlanan eski bir okul arkadaşı ya da aile dostu olarak çıkıyor. Bundan olsa gerek, ilişkiler de hep ayaküstü kurulan ve devamlılığı olmayan türden. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Karşılaştırmalar yapma.

Örnek 1. Yeterli ve dengeli beslenen kişiler sağlıklıdırlar. Hareketli ve esnek bir bedene, düzgün bir cilde, canlı, parlak saçlara ve gözlere sahiptirler. Kuvvetli, gelişimi normal kasları, çalışmaya istekli kişilikleri, boy uzunluğuna uygun vücut ağırlıkları ve normal zihinsel gelişimleri vardır. Sık sık hasta olmazlar. Yetersiz ve dengesiz beslenen kişiler ise yavaş hareket ederler, isteksiz ve sağlıksızdırlar. Şişman veya zayıf bir vücuda, iştahsız, yorgun, isteksiz bir yapıya sahiptirler. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Bursa o günlerde de bugünkü gibi yemyeşildi. Şifalı suları, şırl şırl akan dereleri, güzel ormanları ile şirin bir kentti. Ne var ki, bugüne göre daha dağlık, ormanlık bir yerdi. Dik bayırları, yokuşları çoktu. Kentte büyük yapılar yoktu. Küçük evlerden oluşmuştu kent. Orhan Bey, başa geçer geçmez hanlar, hamamlar, medreseler, okullar, köprüler ve bir de hisar yapılmasını emretti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Bundan yaklaşık 20 yıl önce yazılı olarak haberleşmek için mektup kullanıyorduk. Bu yolla mektupların yerine varması günler, bazen haftalar sürüyordu. Hatta uzaktaki tanıdıklarımıza mektupların aylar sonra ulaştığı bile oluyordu. Ancak 1990'lı yılların sonunda mektup, yerini elektronik postaya (e-posta) bırakmaya başladı. Bugün ise haberleşmek için çoğunlukla elektronik posta kullanıyoruz. İnternet sayesinde yaygınlaşan elektronik posta, yazılı haberleşmenin çok daha hızlı ve kolay gerçekleşmesini sağlıyor. Üstelik bugün elektronik postayla yalnızca yazılı iletileri değil, fotoğraf ya da ses kayıtları gibi farklı dosyaları da gönderebiliyoruz. Elektronik posta sayesinde iletilerimizi sevdiğimizimize, arkadaşlarımıza ulaştırmak için haftalarca beklemek zorunda kalmıyoruz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. “Bu gece doğru dürüst uyuyamadım.” diye konuşmasını sürdürdü: “Şu kitaplıkta sayımız çoğaldıkça saygı kalmadı doğru dürüst. İçinizde en yaşlılardan biri benim. Aynı zamanda en hacimli, en kalın olanı da... Biraz saygı gösterilmez mi adama? Ne yazık ki göstermiyorsunuz. Daha değersiz kitaplarla bir tutmaya kalkışıyorsunuz beni. Yaşlandığım için mi nedir, şu mikiler bile posta koymaya başladılar bana. Aynı yerde yatırıyor, aynı yerde ayakta tutuyorsunuz. Biliyorsunuz, ben soylu sınıftan geliyorum her şeyden önce. Sıradan bir kitapla aramızda bazı farkların olması gerekmez mi? Ben bütün dünya dillerine çevrildim. Aynı zamanda dünyanın en çok okunan kitabıyım. Zamanla yarışım âdeta. Zaman eskidi, ben eskimedim...”(MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. Kümbetleri, kervansarayları, camileri, mescitleriyle Kayseri eski bir şehirdir. Sokakları, caddeleri de öyle... Kayseri'ye girince yedi yüz yıl öteye gidiyorsun. Bizans o kadar değil de Selçuklu Devleti'nin havası öylesine sinmiş ki Kayseri'ye, daha asırlar geçse de çıkmayacağı benziyor. Şu dört yıl içinde Kayseri bambaşka bir Kayseri oldu; evler, apartmanlar, hanlar, oteller yapıldı. Caddeler açıldı. Şöyle uzaktan bakınca eski Kayseri'yi tanıyamaz gibisin... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. Bu dünyadaki dağların en güzeli, en nazlısı Erciyes. Öyle ne heybeti ne haşmeti var. Gökyüzüne çakılmış gibi, sütbeyaz, ışıltılı, bazen duman batmış bazen mor bazen şafakta bir yanı kızarmış. Her zaman da başında dumanı... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Meşe, bir gün, saza demiş:

— Doğrusu Tanrı size haksızlık etmiş.

Minnacık serçe konsa üstünüze

Beliniz bükülür.

*Suları ürperten seher yeli
Baş eğdirir size
Bir de benim şu dağ gibi gövdeme bak!
Güneş bile zor giriyor içime,
Fırtına dallarıma oyuncak.
Her esen yel sana bora,
Bana kasırgalar meltem.
Bari gelip gölgemde yaşasan da
Üzerine kanat gersem.
Ama sizin soy nedense gider
Sulu, rüzgârlı yerlerde biter. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Ağırlık kaldırmada şampiyonumuz kim olabilir? Akla ilk gelen, fil. Dünya üzerinde hiçbir hayvan, Afrika filinin hortumuyla kaldırdığı 1 ton ağırlığı kaldıramaz. Ancak ne yazık ki fil, altın madalyaya aday olarak bile görülüyor. Çünkü filin kaldırdığı bu ağırlık kendi vücut ağırlığına göre pek hafif kalıyor. Yalnızca kendi ağırlığının dörtte biri. Peki, hangi hayvan en güçlü dersiniz? Şaşıracaksınız ama gergedan böceği. Bu tuhaf adlı küçük böcek, kendi vücut ağırlığının tam 850 katı ağırlığı taşıyabiliyor. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Acı dilin zararı yalnız karşısındakine değildir; kendi sahibini de dünya güzeli olsa çirkinleştirir. Nice güzel insan vardır ki dilleri yüzünden sevilmezler. “Şeytan görşün yüzünü!” deyip bucak bucak kaçtığımız insanlar hep o insanlardır. Ama tatlı dil öyle mi ya? “Yılanı deliğinden çıkarır.” derler. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Ne kadar yorgun olursanız olun, ufak bir zahmetin sizi daha fazla yormayacağına kendi kendinizi inandırmaya çalışsınız. İçinizden bir kuvvet bu tatlı emri yerine getirmeniz için sizi sanki zorlar. Çünkü tatlı dil suratınıza çarpmamış, kalbinize işlemiştir. Acı dil onu nasıl kırıverirse tatlı dil de imar eder. Tatlı dilin emrini o keyifsiz hâlinizde yerine getiriverirsiniz. İşte tatlı dilin mucizesi budur. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 11. *Kötümserler gerçekten böyledir. Onların gözlerine boşluklar çarpar. Yüreklere sanki vesvese ile doldurulmuştur. Parmağında küçük bir sivilce çıksa kötümserin aklına ilk gelen şey bunun bir kanser başlangıcı olduğudur, iyimser ise parmağında bir sivilce çıktığını, bunu ona iyi bakarak geçiştirmenin mümkün olduğunu düşünür. Böylelikle kendisine de etrafına da hayatı zehir etmez. Ama kötümser öyle değildir. Hiçbir şeyden memnun olmadığı, en iyi fırsatlar karşısında zihnini kötü ihtimallere doğru işlettiği için her şeyden önce kendisini mahveder, daima kara kara düşündüğünden gülmek fırsatlarını sık sık kaçıırız. Âdeta yaşayamaz... (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Bu dünyada gördüğünüz bütün iyi eserler iyimserlerin eseridir, çünkü insan kötümser olunca eser vermesine imkân kalmaz. Bütün işlerin başlangıcı çetin mücadelelerle doludur. En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yitiveren kötümser, bir kenara çekilip kara düşüncelere dalarken iyimser adam, o mücadelelerin sonunu görebildiği için engellerin üzerine atılmaktan çekinmeyecektir. Hayatın engelleri, sonunun daima iyi olacağına inanan insanların güçleri sayesinde ortadan kalkar. Dünyayı refaha ve bolluğa kavuşturan onlardır. “En iyi iş neşeli bir adamın elinden çıkan iştir.” diye bir söz vardır. İnsan çalışırken neşesini kaybetmemeli. Kötümserlik cemiyette her bakımdan yıkıcı bir rol oynar. Bu sözleri dinlerken tabi aklınıza gelen suali tahmin etmiyorum değilim. Peki, ama nasıl iyimser olmalı? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Otçuların yaylaya varıp obadakilerle buluşması ayrı bir şenlik olur, naralar daha gür atılırdı. Kemeçe daha kıvrak çalardı. Böylece perşembe ve cuma günleri şenlik içinde geçerdi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 14. *Böyle bir aşkın önündeki yegâne engel, sözlüklerimizin pek de biçimsiz olan kalıpları, o kocaman cüsseleridir. Öyle yolculuklara, kaçamak gezmelere pek rahat götürülebilecek cinsten değildir bizimkilerin ebadı... Oysa Frenk dillerinin ne de zarif, hoş endamlı lügatleri vardır! İncecik, nefis kâğıtlardan oluşan el kadar ciltlere, on*

binlerce kelime sığdırılmıştır. Cebinizde, çantanızda rahatlıkla taşıyabilir, uzun yolculuklara çıkarabilirsiniz onları. Dilerim bir gün, Türkçenin de Frenk güzellerini kışkandırarak lügatleri çıkar. Çocuklar, daha okul yıllarında gönül ilişkisine girerler sözlükle; sonra bu ilişki kalıcı sevdalara dönüşür ve Türkçe daha güzel, daha ince konuşulur, yazılır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 15. *İşte Kör Mustafa'nın bu gözü de bir kambur insanın ruh hâletini içine sindirmiş, şıkır şıkır, pırıl pırıl, sevimli, çapkın, canlı bir gözdür. Öteki doğru dürüst göz, onun yanında mahcup, sönük, tatsız tuzsuz, pek de kibirlidir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 16. *Bir gün hayvanat bahçesine gittik. Uuuuuu! Ne kadar büyük bir bahçe! Neredeyse dünyadaki bütün hayvanlar var orada. Maymunlar, aslanlar, kaplanlar, balıklar ve daha bir sürü hayvan. Kediler, köpekler, eşekler, yılanlar bile var. En uzun hayvan zürafa, en büyük hayvan fil. Onlardan korktum önce ama kafeste oldukları için korkum geçti. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 17. *Kuzine hem ısıtmaya hem de üzerinde veya içinde yemek pişirmeye yarayan büyük mutfak sobasıdır. Yakılan odunun veya kömürün dumanı boru aracılığıyla bacaya verilir. Aynı zamanda ısıtma aracı olarak kullanıldığı için açık ocak ve tandırdan daha iyidir. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 18. *Eskiden değişik büyüklükte, kalaylanmış, bakır tas ve tabaklar kullanılırken günümüzde bunların yerini porselen, cam ve paslanmaz çelikten yapılanlar almıştır. Yemekler çoğunlukla sulu olduğundan kaşık başlıca yeme aracıdır. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 19. *Zaman içerisinde insanların çöpe attıkları nesnelere ve çöp kavramı çeşitli değişimlerden geçmiştir. Örneğin, 1950'li yıllara kadar pek az ailenin evinde çöp kutusu bulunmuş. Mutfaktan çıkan yiyecek artıkları evde beslenen hayvanlara yedirilmiş. Diğer çöpler ise genellikle yakılmış. 1950'li yıllardan sonra ekonomik koşullar değişmeye başlamış. Yeni iş alanları doğmaya ve farklı gereksinimleri karşılamaya yönelik çok değişik ürünler üretilmiş. Motorlu araçların yaygınlaşmasıyla bu ürünler çok sayıda insana ulaştırılır olmuş. Eskiden insanların, doğal kaynakların sınırlılığı ve çevre kirliliği gibi konuları düşünmelerine gerek yokmuş. Bugünse bizlerin yaşamının da öteki canlılar gibi doğal kaynakların korunmasına bağlı olduğu bilincindeyiz. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 20. *Eski yıllarda odunla ısıtılan ocak, tandır ve kuzine kullanılırdı. Yemekler, topraktan, bronzdan, bakırdan, demirden yapılmış tencere ve tavaların içerisinde pişirilirdi. Günümüzde ise havagazı, bütan gazı, elektrikle çalışan ocaklar, ocaklı fırınlar, kuzine, ocak ve tandırın yerini almış bulunmaktadır. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 21. *Vitrinler pek zengin. Özellikle Arjantin işi deri giysiler, kunduralar, çantalar, çok ucuz. Yılan ve timsah derisi pek güzel işlenmiş burada. Hem de başka ülkelere göre oldukça ucuz. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 22. *En kötüsü de mide bulantısıdır. Yer çekimini algılayamayan iç kulaktaki denge merkezi şaşkına döner. Bu nedenle, uzayda özellikle ilk günlerde çok şiddetli mide bulantısı ve baş dönmesine neden olur. Bir otomobilde ya da teknede bile azıcık sallandığımızda başımız döner. Uzayda bu olay çok daha yoğun yaşanır. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 23. *Buna karşılık yardımcısız ve küçülebileceği kadar küçülmüş aile çevresi içinde, üstelik kadınları n da çalışmaları mecburiyeti ortaya çıkınca komşunun komşuya yardımı cemiyet hayatının temellerinden biri hâline gelmiştir. Bugün nice aileler çok iyi komşularının yardımıyla karşılaştıkları güçlükleri yenebiliyorlar. Çalışan annenin okuldan gelen küçük çocuklarını koruyan iyi kalpli komşular sayesinde bazı aileler yıkılmaktan ve bazı çocuklar sahipsiz kalmaktan kurtulmaktadırlar. Eski devirlerde kadınlar bütün günlerini daha çok evlerinde, ev işleriyle ve çocuklarının hizmeti ile*

geçirdikleri için komşunun komşuya ihtiyacı daha ziyade yalnızlığı gidermek ve çene çalmak bahsinde oluyordu. Hâlbuki bugün kapı komşuluğu vatandaşlara hizmetler yükliyor. İnsan komşusunu desteklemese onun desteğinden de mahrum kalmaya katlanmalıdır. Kapı karşı komşu bugün akrabadan daha yakındır. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 24. Anneannem konu komşuya dert yanardı: “Eskiden dağlardan kendim toplardım otumu, firt firt oradan oraya koşuştururdum, evin ekmeğini bile yapardım. Şimdi ancak cuma pazarından alabiliyorum otları, o da... yürümeğe göze alabilirsem...” Sanki babamla annem her akşam ona uğrayıp alışverişini yapmıyorlardı. Bir türlü anlayamamıştım, inatla cuma pazarına neden yalnız başına gitmek istediğini. Sonra bir gün keşfettim! (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 25. Dostunuzla darılmanız kabildir. Küsersiniz, küstüğünüzü belli edersiniz, aranız açılır, gözünüzden kaybolur gider; onu bir daha görmezsiniz. Ama komşu öyle değildir. Darılmanız, küsmeniz para etmez. Gene evinizin yanındadır. Apartmanda iseniz ya karşınızda ya üstünüzde ya altınızdadır. İsteseniz de istemeseniz de birbirinizi görürsünüz. Birbirinizin sesini duymasanız bile radyolarınızın sesini işitirsiniz. Gerçi yedikleriniz ayrı gider ama mutfak penceresinden yemeklerinizin kokusu duyulur. Kavganızı, gürültünüzü akrabadan, dosttan saklayabilirsiniz de komşudan saklayamazsınız. Hâlinizin, vaktinizin nasıl olduğunu kimseler bilmez de komşunuz bilir. Üstünüzün kaval, altınızın şişhane olduğunu söyleyecek bir kişi varsa o da komşunuzdur. Sizi isterse tefe koyar, itibarınızı kırar, ipliğinizi pazara çıkarır. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 26. Anneme bezginlik verecek denli çok açardım o dolabı. Açar, bebeğe bakar, orada durduğunu görüp içim rahatlar, onunla konuşur, gülüşür, sonra yine örterdim dolabı. Bir bebekle oynama biçimim buydu işte. Onunla kendime göre nice duygular paylaşırdım. Çok iyi anlaşıyorduk. Kırk arkadaşım olsa biriyle bile böyle anlayamazdım belki. Hiçbiri benimle yüce dağları aşmaz, o dağların ardında ne olduğunu bulmaya gitmez, oraldaki mavi denizlere kavuşamazdı. Bizse bebeğimle o denizleri de aşıyor, gökyüzündeki bütün yıldızları bile tek tek dolaşıyorduk. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 27. Daha iyi bir dünyaya ulaşmak için sevgiyi yüreklerimizden eksik etmemek gerekiyor. Çoluğumuzdan, çocuğumuzdan başlayarak konumuzu komşumuzu da içine alarak aralarında fark gözetmeksizin bütün insanları, olanca sevgimizle kucaklamamız gerekiyor. Ancak böyle bir sevgi hepimizin benliğini güvenle doldurabilir. Birbirlerini seven ve birbirlerini sevdikleri için güvenle dolu insanların, fert olarak da toplum olarak da mesut olmaları işten bile değildir. Buna karşılık, sevgisiz dolayısıyla güvensiz kalmış insanlar birbirlerini kırıp dökmekten başka bir şey yapamayacaklardır. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 28. Benim iyimserliğim insanlara olan inancımın bir sonucudur. İnsan ırkı, soyluluğunu hâlâ koruyor. Ben, bir zorlukla karşılaştığım zaman, onun kötü yönlerinden çok, iyi yönlerini düşünürüm. Bazen kötü gibi gözüken şeyler, iyi sonuç verir. Mesela benim hastalanıp bir ay süreyle odamdan çıkmayacağımı düşünün. Kötümserler, bunu bir felaket sayarlar. Ben ise 30 gün süreyle kitap okuyacağımı, sessiz bir hayat geçireceğimi ve bol bol düşünmek için vakit bulacağımı düşünerek sevinirim. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 29. O zamanlar caddeler böyle gürültülü vasıtalarla dolu değildi. Kütüphane, çarşı ve pazardan uzak bir yerde, büyük bir bahçe içindeydi. Biraz ötesinde Temyiz Mahkemesi vardı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 30. Evde okul kitabı, Kur'an ve bir rüya tabirnamesinden başka kitap yoktu. Kışın mangal kömürü ile ısınırdık. Bilmiyorum, hangi arkadaş, bir gün beni şehir kütüphanesine götürmüştü. Soba gürül gürül yanıyordu. Masalarda düğmesine basınca yanan ampuller ve istediğim her kitabı saygı ile getiren ciddi çehreli memurlar... Yaşadığım hayat ne kadar fakir ve ıstırap verici ise bu güzel kütüphanede geçirdiğim

saatler o kadar geniş, zengin ve mesut edici idi. Hayal kurmayı, düşünmeyi, sevmeyi orada öğrendim, diyebilirim. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 31. Vaktim olduğu zamanlarda Hacı Bayram Veli'yi selamlayıp yemeni, çeşitli boncuklar ve kokulu otlar almaya Kale'ye çıkardım. Birkaç ay önce yine Kale'ye döndüm. Eskisinden daha da güzel ve bakımlıydı: Eski evleri restore edilmiş buldum, çok sevindim. Orada kendimi aynı zamanda eski Roma ve Türkiye'nin kızı hissettim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 32. Gezme için tercih ettiğim yerlerden biri de Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesidir. Bence dünyadaki en önemli arkeoloji müzelerinden biri Ankara diğeri de İstanbul'dakilerdir. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 33. Helen aldığı yanıt karşısında büyük bir düş kırıklığı yaşamış ve arkadaşı adına çok üzülmişti. "Ben New York (Niv York)'un müzelerinde dolaşırken dokunduğum eşyaları keşfetmekten inanılmaz bir heyecan duyuyor, sözcüklerle anlatılmayacak kadar büyük bir mutluluk yaşıyordum." dedi. "Sen nasıl oluyor da görme engelli olmamana karşın çevrendeki böylesi güzelliklerin ayırıcına varamıyorsun?" (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 34. Eskiden kitapları okumaya başlar, yarım bırakırdım. Artık başladığım kitabı bitiriyordum. Bir iki derken kitaplıktaki kitapların büyük bir bölümünü okumuştum. Kitap okumaktan müthiş bir zevk almaya başlamıştım. O güne kadar nasıl olmuştu da kitap okumayı sevmemiştin, bir türlü aklım almıyordu. Şimdi ise kitaplara âşık olmuşum. Kitap okurken sanki kendimden geçiyordum. Kitaplarla seviniyor, kitaplarla üzüliyordum. Onlarsız yapamıyordum. Dünyanın bağımlılık yapan en güzel alışkanlığı okuma sevgisi olmalıydı. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 35. İnsan için düşünsel beceriler kadar duygusal beceriler de önemlidir. İnsan, iyi bir mühendis, iyi bir doktor, iyi bir öğretmen olabilir. Ama iyi bir yürek taşımadıkça mesleklere yönelik edinilen bu bilgi ve becerilerin hiç bir değeri olmaz. Duygusal eğitimden yoksun bir kişi bilgi ve becerilerini kolayca ahlâk dışı kullanabilir. Bunun yanında duygusal eğitimden yoksun olan birey, kendisini geliştiremediği gibi çevresine de kabul ettiremez. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma.

Örnek 1. "Yaşlı, görme engelli bir dede ışıklarda karşıya geçemeyince ona yardım ettim." dedi, "Bu nedenle de geç kaldım öğretmenim."

Öğretmeni kızmadı. Tersine, sesini daha bir yumuşattı:

"Şeker Dede olmalı." dedi, "Yakın bir yerde küçük bir tezgâhı vardır onun. Sakız satar. Her sabah da işine gider. Demek bu gün sana denk geldi."

Öğretmeni hemen ardından şu soruyu sordu:

"Peki, şeker verdi mi sana?"

Ogün şaşırdı. Öğretmeni bunu nereden biliyor olabilir?

"Verdi." dedi gülümseyerek.

Öğretmeni de gülümsedi:

"Peki, yerine geç otur bakalım."

Ogün yerine geçip oturdu. Öğretmeni de şeker Dede'den böyle bir şeker almış olabilir miydi? Dersin bitiminde bunu öğretmenine sormak için birkaç kez niyetlendi. Ama cesaret edip de bir türlü sormadı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Bu güne dek ben mi duymuyordum, yoksa her şeyde olan bu kirlilik televizyonda yeni yeni mi başlamıştı? Anadilimizi sevmeyi, korumayı bilirsek başka sorunları da çözmek için aynı bilinci göstermez miydik? Ne demişti öğretmenim:

“Dil olmadan hiç kimse düşünemez!” Ah, büyüü bir sopam olsa! Gördüğüm her dil yanlına, özentî hâline gelmiş her yabancı sözcük kullanımına dokunursem ve pırıl pırıl Türkçe çıkıverse ortaya. Ardından gözleri mutluluktan ışıldayan ve sorunlarını konuşarak çözebilen insanlar belirirdi herhâlde. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Ogün teleskoplar, Güneş sistemi ve Samanyolu hakkında pek çok şey öğrenen Edwin’i gece uykusu tutmaz. Normalde göremediğimiz gezegenleri teleskopla görebildiğimize göre daha da uzaklarda göremediğimiz neler vardır kim bilir. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Neden üşüyorum yaz sıcaklığında? Kaç tonu var ki bu yeşilin? Gökyüzü nereye kayboldu? Nereden fıskırıyor bu sular? Kim fısıldıyor bu söylenceleri kulağıma? Evet evet, şimdi daha net anımsıyorum... Oksijen sarhoşu olmadan önce, Zeytinli’den çıkmıştım ben yola... (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5.

Yağmur altında

Bir sinemanın kapısında

Babamla.

Babam dedi ki:

“İyi ki ıslandı kirpiklerimiz

Doldu gözlerimiz yalan da olsa.”

Komikti film, çok güldüm,

Bir yandan da düşündüm:

Niye dolsun ki gözlerimiz,

Eğlenceden başka ne olabilir sinema? (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. *Acaba ilk çağlarda yaşayan insanları mağara duvarlarına bir bakıma ilk karikatürler diyebileceğimiz çizimleri yapmaya zorlayan neydi? Niçin böyle bir şey ihtiyacı duydular? Birtakım duygu ve düşünceleri söz ile anlatamadıkları için mi? Birbirleriyle daha iyi bir iletişim kurabilmek için mi? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 7. *Topaç (kendi kendine) — Allah Allah... Bu sefer de başka türlü saçmalamaya başladı. (yüksek sesle) Hayır efendim hayır... Size ismimin Topaç olduğunu söyledim ya... Nasıl değil? Benim başka ismim falan yok ayol? İnanmazsanız işçi idaresinden sorun... Göreceksiniz ki...*

Otelci (sözünü keserek) — İşçi idaresinden mi? Tuuuu... Hay Allah iyiliğini versin...

Şimdi anladım. Siz benim beklediğim garsonsunuz değil mi?

Topaç — Öyle ya...

Otelci — Oysaki ben sizi Güngörmez Ülkesi kralının oğlu sandım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. *Ne iyi; ormanda her şey ışıktan payına düşeni alıyor diye düşünürken tak... tak... sesleri duyuyordum. Galiba bir ağaç kesiyorlar! Sesin geldiği tarafa doğru gidiyorum. Tak taklara yaklaştıkça dikkat kesiliyorum ve iyice yavaşlıyorum. Çünkü anlıyorum ki bu, gagasıyla ağaç kabuklarını oyan bir ağaçkakanıdır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Dünyayı avucunda döndüren kudretli sultanın ülkesinde Türkler acaba kendisine nasıl davranacak? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Köyde ona “Kör Mustafa” derlerdi. Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı. Sağ tarafının beyazı ile göz kapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu. Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştır? Bu arızalı göz, öteki gözden daha parlaktır, daha siyah, daha canlı, daha zekidir. Bana bir kamburu hatırlatıyor bu göz; tuhaf değil mi? Bir kambur insan çirkindir ama bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdırlar, şendirler. Ne severim kamburları! (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 11. *Ancak sevincim fazla uzun sürmedi. Burası neresiydi? Görünüşe göre burada insan izi yoktu. Elbiselerim sırlıskılamdı. Belimde bir bıçaktan başka hiçbir şeyim yoktu. Yiyecek, içecek, barına... Bin türlü soru, bin türlü sorun aklıma birden geliverdi. Ya yırtıcı hayvanlar!.. Bana saldırırlarsa nasıl korunacaktım? Yaşamımı nasıl sürdürecektim? (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 12. *Ama tatlı dil öyle mi ya? Yılanı deliğinden çıkarır, derler. Yılan pek insan dilinden anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya yettiğini anlatmak için herhâlde böyle demişler. Ne kadar öfkeli olursanız olun tatlı dil sizi yatıştırır. En yapmayacağınız işleri size tatlı dille, güler yüzle yaptırverirler. "Haydi şekerim şunu yapar mısın?" demek başka, "Kalk şunu yap!" demek başkadır. "Kalk şunu yap!" dedikleri zaman "Ne etsem de yapmasam?" diye düşünürsünüz. "Ne diye yapacaktım? Mecbur muyum? Başkası yapsın! Hep bize mi yükleniyorlar? Yapmayacağım işte!" dersiniz. Ortada hiçbir sebep olmasa bile dayatmanın yollarını ararsınız; eninde sonunda yapmaya mecbur olsanız daha iyi yapmaz, baştan savarsınız. Çünkü bu emir size dilin tatlı tarafından gelmemiştir. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 13. *Suda yaşam nasıldır? Hangi ilginç bitki ve hayvanlar vardır? Bunlar arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır? Bu ve benzeri birçok sorunun yanıtı için bilim insanları bazı araştırmalar yapmışlar. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 14. *Mektubu iki gün önce postaya vermiş. Hayret ettim. Bu kadar kısa bir süre içinde Almanya gibi uzak bir yerden mektup gelebiliyor. Acaba o filmlerde gördüğümüz posta arabalarıyla gönderilseydi kaç günde gelirdi bu mektup? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 15. *Japon Kaoru İkeya daha küçük bir çocukken akli hep göklerde idi. Yıldızlarla dolu gök kubbede neler vardı? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 16. *Satın aldığımız bazı ürünlerde şöyle bir (geridönüşüm işareti) işaret görürüz. " " Bu işaretin ne anlama geldiğini hiç merak etmiş miydiniz? Bu işaret geri kazanım halkasının simgesidir. Üzerinde bu işaret bulunan ürünleri alınca geri kazanıma siz de katkıda bulunmuş olursunuz. Geri kazanımın ilk aşaması dönüştürülecek malzemelerin toplanmasıdır. Geri kazanım halkasının ilk oku bunu simgeler. Evlerden, geri kazanım kumbaralarından, iş yerlerinden malzemeler toplanır. Türlerine göre gruplandırılarak geri kazanım tesislerine götürülür. Buradan da yeni ürünlere dönüştürülecekleri fabrikalara götürülür. Yeniden üretim geri kazanım işaretinin ikinci okuyla gösterilir. Üçüncü ok, bu ürünün tüketilmesini simgeler. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 17. *Karamelli akide şekerlerini sakladığı kavanozu keşfedeli çok olmuştu. O zaman anlamıştım Cuma pazarına niçin yalnız gitmek istediğini! Çözemediğim bir şey vardı; beni onca seven anneannem, hiçbir şeyini sakınmayan anneannem neden akide şekerlerini saklıyordu?(GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 18. *Kaptaki baharat her ne idiye işe yarıyordu çünkü Ben'e göre Martha dünyanın en iyi aşçısıydı. Sadece Ben değil, Martha'nın pişirdiklerini yiyen aynı şeyi söylerdi. Fakat neden Ben'in o kaba dokunmasına izin vermiyordu? Gerçekten de düşürüp baharatı ziyan edeceklerine mi inanıyordu? Üstelik şu gizemli baharat neye benziyordu? O kadar ince bir tozdu ki Martha baharatı kullandığı zaman, nasıl bir şey olduğunu anlamak bir türlü mümkün olmuyordu. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 19. *Buzdolabında neler olduğuna bakmak üzere mutfığa girer girmez raftaki kap gözüne takıldı. Gözlerini kaptan ayıramıyordu bir türlü. Merakını yenemiyordu. Kabin içinde ne vardı? O kaba neden dokunmaması gerekiyordu? O gizemli baharat neye benziyordu? Ne kadar kalmıştı? (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 20. *Bunlardan söz etse dinler miydi annesi? Hayır hayır, babası gibi o da dinlemezdi. Sen otur dersine çalış, derdi hemen. Ödevini yapması için ne kadar kitabı, defteri var toplayıp getirirdi. Annesini daha fazla kırmamak için çantasını, kitaplarını*

önüne açtı. Ödevlerini yapmış mıydı gerçekten? Tuhaf bir unutkanlık vardı bugün üstünde. Dalgınlığına güldü. Yapmadım, dedi kendi kendine. Üstelik yapmadığımı da unuttum. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 21. Meşhur hikâyedir: Henüz apartman komşuluğunun başlamadığı devirlerde hâli vakti yerinde bir adamın bir ineği varmış. Her sabah ineğini sağdıka dayanamaz, bitişik komşusu ihtiyar kadına da biraz süt gönderirmiş. Adamcağız bir gece, o her gün süt gönderdiği komşusunun gece yarısı, el ayak çekildikten sonra yana yakıla dua ettiğini işitmiş, hoşuna gitmiş, “Bakalım bizim komşunun derdi nedir, Allah’tan ne istiyor?” diyerek kulak kabartmış. Bir de ne duysun:
— Tez vakitte şu bitişik komşunun ineğinin canını al ya Rabbi, der dururmuş.
Adam hayretler içinde kalmış. Bu kadın kendi ineğinden ne ister? Her sabah ona da bir maşrapa süt vermiyor mu? (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 22. Öyle ise okumak nedir, nasıl bir iştir ki böyle sürekli ve kolay ölmeyen bir tadı var? Yazı, bir türlü ölümü ortadan kaldıramayan insanoğlunun ölüme karşı bulabildiği tek çaredir. Yazı, zekânın fotoğrafıdır. Çağlardan çağlara, ellerden ellere geççe geççe, bütün tarihi aşır gelir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 23. Az ötede bir kedi dolaşıyordu. Ona doğru yürüdüm. Varlığımı fark edince durdu, dikkatle yüzüme baktı. Çağırdım kendisini. Önce bir kaçmaya yeltendi. Sonra benim yumuşak sesim onu tereddüde düşürdü. Acaba kaçmalı mı idi? Yok, yok, bu adam zarar verecek bir insana benzemiyor, dedi içinden galiba. Ama gene korkak adımlarla bana doğru yürüdü. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 24. O sabah hava bozmuş, şiddetli bir yağmur başlamıştı. Her taraf seller içindeydi. Bu yüzden güçlükle yürüyordu. Ya geç kalırsam ya zalim kral benim yerime arkadaşımı darağacına asarsa? Ben ne yaparım o zaman? Ağlıyor, haykırıyordu. Irmağın kıyısına varınca üzüntüsü daha da arttı. Kente giden yolun köprüsünü sular almış, götürmüştü. Meroz, bir yandan ağlıyor, bir yandan da “Tanrı’m bana yardım et, şu azgın dalgaları durdur. Biraz daha geç kalırsam zalim kral, arkadaşımı öldürür. N’olur Tanrı’m, bana yardım et.” diye yakarıyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 25. Daha iki akşam önce, Çankaya’da neşe içinde zeybek oynayan Necati, iki sabah sonra Ankara Hastanesinde devrilip gitmişti. Onun mezarı üzerine senin gözyaşlarından daha sıcak bir rahmet dökülmüş müdür? (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 26. Neyse. Harita yapmak da bunlardan birisi miydi? Hangi boyalardan başlasaydı? Eli kendiliğinden mavi pastele uzandı. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 27. Yararlanmak için önüne koyduğu asılı haritaya baktı. Bakar bakmaz da Kızılırmak’ın adını okudu. Kendi kendine güldü. “Irmağın kızılı mı olurmuş?” dedi. Kırmızı boyayla çizseydi öğretmeni kızır mıydı? “Kızarsa kızsın,” dedi. “Bu ırmağın adı gibi kendi de kırmızı olmalı. Çizdim gitti bile.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 28. Kim bilir o an niye dalmışım? Bir kuşun uçuşuna mı, toplanan dağılan bulutlara mı? Babamın resminde ilk göze çarpan gözleri. Her şeyi o parlak gözlerde okumak mümkün. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Edindiği bilgileri sınıflandırma.

Örnek 1. Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk’e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk’ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk’ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk’ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem

çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 2. Aradan iki gün geçmişti. Grup arkadaşlarımız sunum için gerekli bütün hazırlıklarını yapmışlardı. Son bir kez kütüphanede toplanıp çalışmalarımızı kontrol edip son düzeltmelerimizi de yaptık. Daha sonra sunum için sıralama yaptık. Buna göre ben programı açacak, arkadaşlarımı tanıtacaktım. Sırasıyla Serdar, Seçil ve Hilal konuşacaklardı. Hilal çok heyecanlanacağını düşünerek son konuşmacı olmak istediğini söyledi. Böylelikle diğer arkadaşları konuşana dek heyecanını yenebileceğini belirtti. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. Birçok köyün, kasabanın yanı başında “boyalık” denen tarlalar vardır. Boya bitkileri özel olarak bu topraklarda yetiştirilir. Renkler dizi dizi desenlerde yerini alırken, desenler de dizi dizi tezgâha yayılır. Her desenin bir adı vardır: Yılanlı bahçe, horoz ibiği, güneş yangını, karınca izi, yürek ağrısı, cennet çiçeği, güvercin göz bunlar arasındadır. Kimi uğur getirir kimi mutluluk. Tümüyle iyilik ve güzellik. Renkler sevgiye açılan kapı... (MEB, 7. sınıf)

Örnek 4. Soyuk ormanına dalıyorum. Bu orman, benim sevdiğim karışık ormanlardan. Serin nemli bir loşluk içinde ağaçlara baka baka ilerliyorum. Koyu yeşiller köknar, açık yeşiller çam; biliyorum zaten. Altın sarısı lekeler titrek kavak imiş, limon sarısı gürgen, turuncu sarı ve kızıllar kayın, pas renkli benler de meşe. Soyuk ormanının üst eteğinin tacı, üst katı bu ağaçlardan, ama tacın altında ikinci kat, yarı ağaçlar ve çalılar katı var. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. Yaylanın her mevsiminde açan çiçekleri farklı. Kar kalktığında nisan güneşiyle birlikte açan çiçekler yerini mayıs başı çiçeklerine bırakıyor, hazıranda ise sarı ve mor ana renk olmak üzere türlü türlü orman gülleri açıyor. Her orman gülünün yöresel ismi var. Sarı açanına “zifin”, mor açanına “komar” deniyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Korku hastalıkları yani fobiler de çeşitli şeyler ve olaylara ait olmak bakımından çeşitlidirler. Bazıları eşyadan bir kısmına dokunmaktan korkarlar. Mesela sulu şeylere, yahut bir bıçağa veya bir kumaşa dokundukları zaman bunalım geçirenler vardır. Bir kısmı boş, geniş yerlerden, meydanlardan yahut kapalı yerlerden, kalabalıktan veya tren, otomobil gibi vasıtalarından nispetsiz derecede korkarlar. Bazıları yıldırım, şimşek, hava cereyanı gibi tabiat öğelerinden fazla korku duyarlar. Örümcek, fare, yılan, kedi, köpek gibi hayvanlardan nispetsiz derecede korkanlar, hatta bazı otlara ve bitkilere karşı korku besleyenler de vardır. (CEM, 7. sınıf)

Alt Başlık: Bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz-eksik yönlerini ortaya koyma.

Örnek 1. Öğrendiğime göre dersler iyi gitmiyormuş. Zayıf alıyormuşsun sınavlardan. Olabilir. Bu durumu pire gibi görmek, yani önemsememek mümkün mü? Bence hayır. Çünkü başarısızlıklarımızın devam etmesi geleceğimizi olumsuz biçimde etkileyebilir. Peki bu durumu deve yapmak gerekir mi? Ona da hayır, diyorum ben. Çünkü başarısızlık nedenlerimizi değerlendirip önlem alma şansımız hâlâ var. Sana bu konuda birkaç öneride bulunabilirim. Eline kâğıdı kalemi al, sınavda başarısızlıklarının gerekçeleri neler olabilir tek tek belirlemeye çalış. Bu nedenlerin kendinden, okulundan ve bizlerden kaynaklananlarını tek tek ayır. Sonra bu nedenleri aşmak için izlenebilecek yolları sapt. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Eniştem otobüs şirketini arayıp görevlileri iyice azarladı.
– Utanmıyor musunuz, yaşlı kadına yanlış valiz vermeye? İnsan biraz dikkat eder.
- Ne yapalım gözleri iyi görmüyorsa, kendi valizini iyi seçemiyorsa? Doğru valizi teslim etmek sizin görevinizdi! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Türkçe öğretmenimiz derste; Türkçenin son yıllarda çok bozulduğunu, birçok insanın ana diline saygısızlık ettiğini, farkına varmadan belki yok etmeye çalıştığını söyledi. İnsanlar son yıllarda başka dillere özenip kendi dillerine gereken özeni göstermiyorlarmış. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Ben bu dünyada yaşamıyor muydum; yaşıyordum tabii. Ama dilini severek kullanan insanların olduğu bir dünyada yaşamak isterdim. Çağlardan bu yana türkülerle, masallarla, manilerle kültürümüzün taşıyıcısı olmuş anadilimizden utanıyor muyduk? Bir yerlerde birileri İngilizce, Fransızca ya da başka bir dilden sözcükler bulup kullanıyor; kısa bir süre sonra ilginç olsun diye, havalı olsun diye diğer insanlar da kullanmaya başlıyor. Sonra Türkçeye girdi bu, Türkçe sayılır diyorlar. Derken yeni bir sözcük avına çıkılıyor. Hava atmak uğruna dilimizi öldürüyoruz. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *“Aslında sen pek anlaşılacak kitap değilsin.” dedi Güliiver’in Gezileri: “Fazla okunmuyorsan bunun sorumlusu biraz da sensin kuzum. Bu giz, bu kapalılık sende oldukça hep yalnız alacaksın çocukların yanında.” (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 6. *Az okuyoruz, çok az okuyoruz; okumuyoruz hatta. Bizde okumak denince bir meslek elde edene, bir diploma alana kadar okumak anlaşılıyor. “Çok okuyor, kendini harap ediyor zavallı...” diyorlar. Zavallı da arzu edilen kâğıt parçasına kavuştuğu zaman okumaktan, başkalarının gözünde zavallı olmaktan kurtarıyor kendini. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Çoğu zaman çocukların ellerinden ders kitapları dışındaki kitaplar alınmaya çalışılmış; çocuğa, “Dersini çalış, o sana göre değil...” denilmiştir. Çocuk, bellek ve sınıf geçmek zoruyla okunacak kitaplarla baş başa bırakılmıştır. Böyle bir kimse ileride kitapları sevmeyecek, korkacaktır onlardan. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Hayatımızdan bir yıldız gibi kaybolup giden sadece “mahalle” değildi kuşkusuz. Onunla birlikte çok şey kaybettik... İşte yukarıda belki sadece bir kısmını sayabildiğimiz terimler, kavramlar, deyimler ve atasözleri... Mahalle ile birlikte onlar da güzel Türkçemizi sessizce terk edip gitti. Bir daha geri dönerler mi, bilinmez. Bütün bu güzellikleri, geçmiş hayatların bu unutulmaz renklerini, bu günün nesillerinin birer “nostalji” olarak düşünmesi ne kadar doğrudur, bilinmez. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Ama o zaman Sungurlu'nun Kebir köyünden, Mehmet Akpara adındaki dinleyicim, şöyle yakınmaya başlar mektubunda: “30 senedir köyümüze hayat veren suyumuz, son senelerde bize yetmez derecelerde azaldı. Döşediğimiz pöhrenkleri, su borularını her sene seller götürüyor. Doğrusunu sorarsanız eskiden bu suyumuzun çevresi tamamen ormandı. Şimdi ise orman bizden uzaklaştı, su da ondan ayrılmadı, suyu da aldı götürdü. Yıldan yıla, orman da su da uzaklaşmakta, biz de cezasını çekmekteyiz.” Şu acı itirafa bakan, sevgili dinleyenlerim. Artık köylümüz, kentlimiz biliyor, ormansızlığın yurdu ne hâle getirdiğini. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 10. *Savaşçılardan biri koştu, tahtın önünde serili kaftanı topladı. Türk elçisine yetişti:*

— *Buyurunuz, kaftanınızı unutuyordunuz.*

Muhsin Çelebi durdu. Güldü. Çıktığı kapıya doğru dönerek Şah'ın işiteceği yüksek bir sesle:

— *Hayır, unutmuyordum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şiltiniz yok. Hem bir Türk, yere serdiği şeyi, bir daha arkasına koymaz. Bunu bilmiyor musunuz, dedi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 11. *Nihayet geçen hafta annem şöyle dedi:*

— *Bu ufak tefeklerden bıktım usandım çocuklar!*

Annemin ufak tefek dediği şeyler Paşa'nın mirasından çini soba ile borular, ayaklı gaz lambası, bir yığın Fransızca mecmua, eski bir dolap, birkaç da tencereydi. “Küçük odaya bunlardan girilmiyor doğrusu. Satmaktan başka çare yok!” (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. *Hem adıyla hem de tadıyla yüzlerde mutlu bir gülümseme yaratan bu lezzetin iyi bir karbonhidrat olması nedeniyle böbrek hastalarına yemeleri önerilirken, mide ağrıları, yara ve çıban tedavilerinde kullanıldığı da biliniyor. Yine de Şeker Bayramı vesilesiyle çoğumuzun evinden eksik etmeyeceği bu lezzetin fazlasının, alerjik reaksiyon gibi sağlık sorunlarına neden olabileceğini hatırlatmakta fayda var. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Konya ovasına bir uzay üssü kuracakmış. Füze fırlatma rampası için Konya-Karaman sınırı uygunmuş.*

– Niçin Konya-Karaman? diyoruz.

– Araştırdım, diyor, deprem konusunda güvenli. Fay hattı may hattı yok. Allah korusun, tam fırlatma sırasında deprem olsa felaket olmaz mı?

Her şeyi düşünmüş Temel. Ayrıntılara varıncaya kadar hepsini hesaplamış. İlk uzay mekiğinin adını bile koymuş: Birunî. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. *Nazikçe gülümsüyorum. Ben iyi, zararsız bir adamım, diyor sesim. Ne olur “İyi akşamlar!” ve “Günaydın!”dan başka, bir kelimecik daha konuşabilseydik. “Nasılsın?” filan desek birbirimize, “Çoluk çocuk iyi mi?” desek. Olmuyor işte. Bütün samimiyetimi, nezaketimi takınıp selam vermeme rağmen, komşularımın bir kelimenin ötesinde konuşacak şey bulamıyorum. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 15. *Apaydın, ilkel üretimin köylüyü nasıl yıprattığını, nasıl kahrettiğini belirtmek için anlatıyor bunları. İnsan gücünün nasıl harcadığını tekrar tekrar gösteriyor. Köye traktör girerse, ilkel üretimin yerini makineli üretim alırsa köylünün nasıl rahat edeceğini, ne kolaylıklara kavuşacağını gösteriyor. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 16. *Talip Apaydın'ın, bu romanla, okurlarına söylemek istedikleri bunlar. Apaydın'ın bildirisini saygıyla karşılamak gerekir ama gerçeği görüşü bana biraz eksik geldi. Apaydın, köye traktör girmesi sorununu, köy ağalarından birinin oğlu olan Arif (“Babası köyde varlıklı bir kimseydi.” s. 4) gibi görüyor. Traktörün sağlayacağı yakın faydaları, traktörün, yalnız traktörü olanlara sağlayacağı faydaları görüyor. Bunu onların gözü ile görüyor. İkel üretimin yerini makineli üretim alınca bunun gerektireceği ekonomik, toplumsal değişmelere hiç değinmemiş. Traktörle birlikte gelecek yeni sorunlardan habersiz görünüyor. Traktör sorununu görüşü, varlığı, aklı başında, çıkarını bilir köylülerin görüşünden ileri değil. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. *Bunlar iki veya üç katlı, ahşap, kerpiç ve tuğladan yapılmış evlerdir. Alt kat planları, arazinin bozukluğu sebebiyle düzgün değildir. Fakat bu düzensizlik, üst katlar için geçerli olmamıştır. Çünkü sokağa doğru cumba tipindeki çıkıntılarla bu bölümler düzgün bir plana kavuşturulmuştur. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 18. *Kahraman Erzurum'dan söz açıyorum. 24 Nisan 1877'de başlayan savaş Anadolu'da ve Rumeli'de aynı şiddetle devam ediyordu. Anadolu bölgesinde Bayezid, Aleşkirt, Kars ve Ardahan tarafları da olmak üzere 340 kilometrelik bir cepheye ancak elli yedi bin kişilik savunma hattı kurabilmiştik. Kars, Erzurum ve Ardahan istihkâmlarının durumu iyi değildi. Bununla beraber ilk savaşlar bizim için ümit verici oldu. Haziran 1877'de Halyaz Savaşı'nı kazanmış, 10 Temmuzda Kars'ı kuşatmadan kurtarmıştık. Fakat düşman asker ve cepheye bakımından bizden kat kat üstündü. Tren hattı ile bol miktarda savaş malzemesi alabiliyordu. Biz ise ancak Trabzon'dan hayvan sırtında gayet az cepheye getirebiliyorduk. Kış yaklaşmış, soğuklar başlamıştı; askere kışlık elbise henüz verilememişti. Başkumandan Ahmet Muhtar Paşa, Kars-Erzurum arasında bir çekilme yaparak cepheyi kısaltmaya karar verdi. Geri çekilme çok zor oldu. Deveboynu'nda kanlı bir savaş vererek nihayet Erzurum'a çekildik. Deveboynu'nda Erzurum'un kahraman halkı ordu ile beraber dövüşmüş, tertemiz kanını akıtarak birçok şehit vermişti. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 19. *Evet, ne diyorduk, konuk odalarında konuğun önüne dizi dizi yemekler geldikten, kahveler, çaylar içildikten sonra anlatıldığı söz sohbet faslı başlar. Konuğun başından geçmiş, ya da duyduğu ilginç bir olay varsa dinlenir, konuk susuyorsa en yaşlı*

biri söze başlar. Birçok köyün köy odasında Aşık Garip, Kerem ile Aslı, Hazreti Ali Cengi gibi halk hikâyelerinin anlatıldığı bilinir. Anadolu'daki eski Ahi geleneklerine uygun olarak kimi yörelerdeki köy odası toplantılarında yüzük fincan oyunu, tuğra oyunu gibi eğlenceler düzenlendiği, toplu olarak pişmaniye çekildiği, geç saatlerde helvalar yendiği ya da "soğukluk" denen yaş meyveler ikram edildiği görülmüştür. Ne var ki bu geleneklerden çoğu bugün yaygınlığını yitirmek üzeredir. Köy odaları giderek kapanmakta, kahvehanelere dönüşmektedir. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 20. *Maymun, gömüyü duyar da durur mu? Ağırbaşlı, olgun davranmayı unutup şaklaban bir koşuyla gömüyü bulmaya gider. Yeni kralı faka bastıran tilki maymuna şöyle der:*

— Sen daha kendini yönetmesini bilmiyorsun, bizi hiç yönetemezsin.

Diğer hayvanlar da bu düşünceye katılınca maymun krallıktan atılır. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 21. *Benden yaşımın üstünde olgunluk beklemeyin. Bütün kuralları birden öğretmeye kalkmayın; bana süre tanıyın. Yüzde yüz dürüst davranmadığımı görünce ürkmeyin. Beni köşeye sıkıştırmayın; yalana sığınmak zorunda kalırım. Sizi çok bunaltsam bile soğukkanlılığınızı yitirmeyin. Kızgınlığınızı haklı görebilirim, ama beni aşağılamayın. Hele başkalarının yanında onurumu kırmayın. Unutmayın ki ben de sizi yabancıların önünde güç durumlara düşürebilirim. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 22.

Ufkunuzu genişletir,

Yeni bir ışık görmenizi sağlar.

Bir şeyi keşfetmek

Uçağa binip yeni bir yere gitmek gibidir.

Attığımız ilk adım,

Tüm kapıları açar,

Kendinizi daha önceden hiç olmadığı gibi

Görmenizi sağlar. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 23. *Kitap, bir medeniyetin devamlılığında son derece önemli bir rol oynuyor. Cemiyetin geçmişle bağlantısı, zihni seviyede yazılı kültürle sürdürülebilir. Kitap, geçmişin iyi ve kötülerini sinema şeridi gibi gözler önüne sererek geleceğimize ışık tutar.*

Kitap, tarihi getirip önümüze kor; öncekilerin bilgi ve tecrübeleriyle geleceğe emin adımlarla yürümemizi sağlar. Geçmişini bilmeyen bir millet, geleceğini nasıl düzenleyecektir? (CEM, 7. sınıf)

Örnek 24. *Milâd-ı İsa'dan üç asır evvel Efes'te Apelle (Apel) isimli bir ressam yaşarmış. Büyük İskender'in resimlerini yapmakla şöhret bulan Apel'in en büyük özelliği, yaptığı resimleri halka açması ve gizlendiği bir perdenin arkasından onların tenkitlerini dinleyip hoşça gidecek yeni resimler için fikir geliştirmesi imiş. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 25. *O vakit 25 yaşındaydım. Paris'te bir taraftan okuyor bir taraftan yazı yazıyordum. Birkaç kimse, basılmış olan edebî eserlerimi övmüştü. Bunlardan bazılarını kendim de beğeniyordum. Fakat eksik veya yanlışımın nerede olduğunu bilmemekle beraber, içimin derinliklerinde daha iyi eser yaratabileceğimi söyleyen bir duygu vardı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 26. *Fakat biraz daha göz gezdirdikten sonra mırıldandı:*

— Tam omzu üstündeki çizgi füzla sert... Müsaadenizi rica ederim. Heykeltıraş bıçağını aldı. Tahta alet yumuşak çamurun üzerinden hafifçe geçti ve omza daha narin bir parlaklık verdi. Rodin'in kuvvetli elleri hayata uyanmış, gözleri parlamıştı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 27. *"Dile düşeceğine göle düş." demişler. Gerçekten göle düşmek dile düşmekten iyidir. Hepimiz insanız ve olayları kendi açımızdan değerlendirerek doğru*

veya yanlış yargılara varırız. Ama aynı şartlar altında biz bulunsaydık düşündüğümüz gibi hareket edebilir miydik? Bunu kesin olarak söylemek biraz güç ama kendi görüşümüz içinde peşin yargılara varmaktan da kendimizi alamayız. Bu; noksanlarımızdan, kusurlarımızdan biri... (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 28. Haritasına her şeyi eksiksiz yerleştirdiğini sanıyordu ki daha şehirlerin hiçbirini yerine koymadığını gördü. Siyah pastelini hemen bulup Türkiye'nin orta yerine büyükçe bir nokta koydu. Büyük temel harflerle de üstüne "ANKARA" yazdı. Millet Meclisiyle, Anıtkabir'yle, geniş cadde ve bulvarlarıyla yaşanan bir başkentti artık orası da. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 29. Ülkemdeki genel görüşe göre Ankara, Atatürk tarafından kurulan son Türk başkentiydi. Bazıları Gazi'nin neden başkentini yaylada kurduğunu kendine sorup dururdu. Nerdeyse eski başkente bir tezat gibiydi... Ama ben iki nokta üzerinde hemen düşündüm. Birincisi Ankara'nun eskiliği, ikincisi ise düşmanların kolaylıkla ulaşamayacağı laik başkentin Anadolu'nun kalbinde yer almasını isteyen Atatürk'ün akıllılığı... (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 30. Aşağı indiğimde Murat'ın başı kalabalıktı. Tezgâhımız müşteri yağmuruna tutulmuştu. Çiçeklerin bayağı yararı olmuş, tüm mahallenin ilgisini çekmişti. Reklam dediğin böyle yapılmış. Ekrem amcanın işe karışması ne iyi oldu! (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 31. Yumuşak bir ses tonuyla, "Buraya bak Jonathan." dedi babası. "Kıץ gelmek üzere. Balıkçı tekneleri giderek azalacak, balıklar da artık suyun üzerinde değil derinlerde yüzecek. Eğer bir şey öğrenmek istiyorsan nasıl yiyecek bulacağını öğren. Bu uçma çaban gerçekten çok hoş ama uçmanın karın doyumadığını sen de biliyorsun. Şunu hiç aklından çıkarma, senin uçma nedenin yiyecek bulabilmek!" (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Yorum yapma

Örnek 1. Her ne kadar pıreye de deveye de haksızlık etmiş olsak da, bazılarının pıreyi deve yapmakta çok usta oldukları su götürmez bir gerçektir. Adamın eline iğne batar; alır bir telaş, "Ah yandım, tetanoz olacağım." diye tutturur. Çocuk birazcık üşütmüştür; annenın eli ayağı dolaşır. Doktorlara koşulur, torba torba ilaçlar alınır hemen... Öğrenci bir dersten kırık not alır; anne baba başlar, "Bu çocuk okumayacak. Sınıfta kalacak. Emeklere yazık." diye söylenmeye... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Başarı ve başarısızlıklarımızın nedeni de sonucu da genellikle kendimizdedir. Öyleyse yüzünü kendine döndür. Pireleri deve yapmaya da gerek olmadığı açıktır. Ancak pireleri görmezden gelmenin de doğru olmadığı açıktır. Unutma ki önemsemediğimiz, görmezden geldiğimiz küçük sorunlar büyüye büyüye yaşam akışımızı değiştirebilecek nitelik kazanabilir. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Sağlıklı, yeterli ve dengeli beslenme her yaş döneminde olduğu gibi özellikle de çocuklar için çok önemlidir. Hızlı büyüme ve gelişme nedeni ile okul çağı çocuklarının pek çok besin maddesine olan ihtiyacı hayatın diğer dönemlerine oranla daha fazladır. Bu dönemde kazanılacak beslenme alışkanlıkları yaşam boyu sürmektedir. Sürekli büyüme gelişme süreci içinde olan çocuklar, beslenme yetersizliklerinden daha çok etkilenirler. Çocukluk döneminde edinilen yanlış beslenme alışkanlıkları, yetişkinlik döneminde kalp, yüksek tansiyon, şeker hastalığı ve şişmanlık gibi hastalıklar için tehlike oluşturmaktadır. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Sağlık, insan yaşamının sürdürülmesinde, yaşam kalitesinin yükseltilmesinde ve korunmasında özel bir öneme sahiptir. Sağlığın korunması ve geliştirilmesi kişinin öncelikle kendi sağlığına sahip çıkması ve sağlık bilincini geliştirmesi ile mümkün olmaktadır. Sağlıklı yaşam için yeterli ve dengeli beslenme,

düzenli spor, stresten uzak durma ve düzenli sağlık kontrolü şarttır. Sağlık için yaşamın her döneminde yeterli ve dengeli beslenme temel unsurdur. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. *Ben bu dünyada yaşamıyor muydum; yaşıyordum tabii. Ama dilini severek kullanan insanların olduğu bir dünyada yaşamak isterdim. Çağlardan bu yana türkülerle, masallarla, manilerle kültürümüzün taşıyıcısı olmuş anadilimizden utunuyor muyduk? Bir yerlerde birileri İngilizce, Fransızca ya da başka bir dilden sözcükler bulup kullanıyor; kısa bir süre sonra ilginç olsun diye, havalı olsun diye diğer insanlar da kullanmaya başlıyor. Sonra Türkçeye girdi bu, Türkçe sayılır diyorlar. Derken yeni bir sözcük avına çıkılıyor. Hava atmak uğruna dilimizi öldürüyoruz. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6. *Evet, yaşam sürer. Bir yenisine, renklerin belki bir yenisine kavuşacak, belki de çok mutlu olacaksınız. Ne var ki o köşelerde mutlu anılar kalmışsa ve bir daha geri gelmeyecekse sokak kapısından son kez çıkarken buruk bir sesle "işte hayat" demekten kendinizi alamazsınız. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Nedir insanların kitaplara olan bu düşkünlüğü? Kitaplar, hele romanlar ve şiir kitapları, neden insanların hayatında bu kadar büyük bir yer alıyor? Bence bunu cevaplandırmak için "İnsan niçin okur?" sorusunu ilkin cevaplandırmak gerekir. İnsanlar toplu olarak yaşadıkları hâlde yine de yaratıkların en yalnızlarıdır. Dıştan birbirlerine yakındırlar ama içten aralarında ne uzaklıklar vardır. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Kitaplar zararlı olabilir mi? Kötü kitaplar var mıdır? Kitaplarda bizim düşündüklerimizin, inandıklarımızın tamamen aksi olan şeyler yazılabilir. Eğer kendi düşüncelerimiz, okuduğumuz başka yazarlara baskın çıkıyorsa onun da düşüncesine saygı göstermekle birlikte eski düşüncelerimizi sürdürürüz. Ancak geniş görüşlü olmayan kimseler kitaplardan korkarlar, onlara yenilirler. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Kenti "u" biçiminde bölen ana caddenin alt basamağında ise tüm kentin eşsiz güzellikte yapılarıyla en uç noktada kalesiyle bütünleşen başka bir panorama ile karşılaşsınız ki bu Mardin'in tipik, klasik fotoğraflardaki görünümüdür. Gezi sırasında zamanın durmasını istersiniz Mardin'de... Zaman su gibi kayar ayaklarınızın altından. "Geleli kaç gün oldu ki? Daha ne kadar çok göreceğim yer, kuracağım dostluklar var kim bilir?" dedirtir size Mardin. Kentin çok yakınlarında bulunan manastır ve antik kent gezileri günlerce sürebilir. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 10. *Yıllarca oturduğunuz, her köşesinde anılarımızın bulunduğu bir evden çıkmak, oldukça hüznülüdür. Şayet orada güzel, anlamlı anılarınız varsa. Bu, bir renktir ve yaşamımızdaki bir rengi yitirivermişizdir. Belki bir yenisi eklenecek, belki o rengi yine bulacaksınız ama ton farkı her zaman olacak, oturduğunuz ev ve anılar bir kez daha yinelenmeyecektir. Yinelenmeyecektir çünkü bu doğaya ve insana aykırıdır. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 11. *Fakat farklı toplumlardan ya da farklı gruplardan insanlar bir karikatüre baktığında o toplumun dilini hiç bilmeseler de verilmek istenen iletiyi rahatlıkla anlayabilir ve yorum yapabilirler. Bu anlamda Türk karikatürünün önemli isimlerinden Nezih Danyal'ın Karikatür Vakfı Etkinlikleri içerisinde zaman zaman gerçekleştirdiği Farklı Uluslardan Sergiler Projesi de karikatürün bütün insanlara ulaşabilen iletişim gücünden yararlanılması bakımından son derece önemlidir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Karikatürün iletişimle olan ilişkisi ve iletişimdeki yeri çok farklı boyutlarda ele alınabilir. Bu konunun değişik açılardan irdelenmesi şüphesiz ki hem karikatürcü hem karikatür hem de toplum açısından son derece önem taşımaktadır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Doğa ile dinin, Tanrı ya da Tanrıça ile insanın, şiir ile mitolojinin kaynaştığı bir topraktır Anadolu. Burada insanlar, on iki bin yıldır motifler aracılığı ile iletişim kuruyorlar. Orta Anadolu'da Çatalhöyük ve Hacılar'da, Güney Anadolu'da*

Çayönü'nde, yani tarihin ilk yerleşimlerinde görülen simgeleri, günümüz kilim, halı, çorap, eldiven vb. gibi el sanatları ürünlerinde de bulmak olasıdır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Hayatı böyle hep iyi tarafından, rahat tarafından, keyifli tarafından almak, yok yere dertlenmemek, hiç yüzünden, hatta oldukça mühim sebepler bulunsu bile kederlere batmamak ne iyi şey. Böyleleri toprağa tohum serpen çiftçi gibi geçtikleri yerlere saadet dağıtırlar. Bu saadet tohumları buğday misali yeşermekte gecikmez. En ufak şeylerden memnun olurlar. Gündelik hayat onlar için küçük ikramiyelerle doludur. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Bana öyle gelir ki muharrir bu ayrımı yaparken insanların bir kısmının iyimser, bir kısmının da kötümser olduğunu anlatmak istemiştir. İyimser yahut eski tabiriyle “nikbin” dediğimiz insanlar hakikaten yalnız kendilerinin hayatını tatlılaştırmakla kalmazlar, beraber yaşadıkları insanlara da hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler. Böyleleri en feci hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile ümitsizliğe kapılmaz, o karanlık hadisenin, gece içinde parlayan yıldızlar gibi ışık veren bir noktasını bulup ertesi güne o noktadan bakmayı tercih ederler. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. Güzel yazılmış bir yazıyı okumak, sönüp gitmiş bir varlığın fotoğrafına bakmak gibidir. Daha doğrusu, donup kalmış, sessiz bir fotoğraf değil; konuşan, düşündüklerini anlatan canlı ve sesli bir sinema. Onun içindir ki yazı, birçok olamamazlıkları olur yapmıştır. Ölü dirilmez, yüz kuruşa Amerika'ya gidilmez, her büyük adam bizimle konuşmaz. Bu böyledir de, en büyük yazıcıların herhangi bir kitabı pek güzel yüz kuruşa alınır ve bu büyük düşünücü ile baş başa on gün, yirmi gün, bir ay oturup konuşabilirsiniz. İnsanlık içinde, güneş gibi, ışığı kendinden çıkan zekâlara yaklaşmak, biraz yanmak olsa bile, pek çok aydınlanmaktır. Onları anlamak, dediklerini kavramak için dimağ dediğimiz düşünme makinesini işletmek ve onu yormak lazımdır. Hangi varlık yorulmadan işler ve yanmadan parlar. Güneşin kendi bile sonsuz karanlıklara ışıklarını verebilmek için bir ateş kazanı gibi durmadan kaynamıyor mu? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Yalnızlıkta, dost ve arkadaş yokluğunun yerini ancak kitap tutabilir. Bulabildiğiniz kitabı yazan, sizin bu tek başına kaldığınız anda konuşabileceğiniz tek arkadaş değil midir? Yazık okumaya alışmamış, onun tadını almamış olanlara. Onlar, ıssız bir âlemde, yapayalnız yaşayan mahkûmdurlar. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Gazi, yaratıcı bir enerji kaynağı. Yeryüzünde kara topraktan, yeşil ottan, taştan ve tuzlu sudan başka ne varsa hepsi böyle yaratıcıların eseri değil midir? Hava, su ve toprağın içindeki büyük kuvvet esrarlarını onlar sezip buldukları ve maddeleştirdikleri gibi insanın kanı, kemiği ve siniri içindeki kuvvet esrarlarını yine onların gözleri görür, kafaları bulur, karar ve fülleri hakikatleştirir. Onlarsız aradığımızı bulamazdık. İstedimize ulaşamazdık. Yaptığımızı yapamazdık. Gazi'yi bilmek insanın insanlığına vücut veren yaratıcılardan birinin hayat ve eserini öğrenmek demektir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Evliya Çelebi Seyahatname'si, bu üslup üzerine köy, kasaba, şehir devam eder; bazen at üstünde, bazen gemiyle ülkeler aşılar. Bir macera romanı gibi okuyucuyu sürükler. On yedinci yüzyıl tüm yaşantısıyla Evliya Çelebi'nin ekranında görünür. Bu büyük eser, başka milletlerin de dikkatini çekmiş, üzerinde birçok incelemeler yapılmış, ondan fazla yabancı dile çevrilmiştir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Misafirlik gündelik hayatımıza renkler katar. Akşamüstü evimize yorgun argın dönsek bile çoluk çocuğumuzla hoşbeş ederken kapımızın çalınmasını, tanıdıklarımızdan birinin bizi hatırlayıp ziyaretimize gelmesini istediğimiz anlar olur. Yahut biz, günün birinde sevdiklerimizden birinin kapısını çalarak onu evinde görmek, onunla birkaç saati beraber geçirmek hevesine kapılabiliriz. İnsan ne kadar çekingen, başkalarıyla münasebette bulunmaktan ne derece hoşlanmaz bir adam olursa olsun, sohbetinden, misafirliğinden hazzedeceği bir iki dostu veya yakını vardır. Böyle yakın

ahbapların, birbirlerini candan seven insanların dostlukları gibi misafirlikleri de tatlı olur. Çünkü birbirine ağırlık vermezler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. Mağaza vitrinlerindeki mankenleri bilirsiniz. Hepsi güler yüzlüdür. İçlerinde pek de güzelleri vardır. Ama dilleri olmadığı için soğukturlar. Onlar her ne kadar insan benzeri iseler de sahici insanları güzel yapan, sıcak yapan dildir. Ama her dil değil. Dilin de tatlısı olmalı. Bir insan, her şeyi tatlı; ama dili acı konuşuyor ise ne yapsa kâr etmez. Öylesinin sevimli, cana yakın olmasına imkân yoktur. Çünkü o dil ağzın içinde her dönüşünde can yakar, kalp kırar, gönül devirir. Üstelik acı dilin zararı yalnız karşısındakine değildir; kendi sahibini de dünya güzeli olsa çirkinleştirir. Nice güzel insanlar vardır ki dilleri yüzünden sevilmezler. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Gönülleri fetheden tatlı dil, bütün gücünü gönülden alır. İnsanın dilinin tatlı olması için gönlünün tatlı, iyi olması lazımdır. Kötü bir adamın dökeceği tatlı dil, tilkinin kargaya döktüğü tatlı dil gibidir. İnsanı belki kısa bir zaman için aldatır ama çabucak da foyası meydana çıkar. Hakiki tatlı dil iyi insanda olur. Yüreği merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır. İnsan bu geçici dünyada gönül yıkanın, kalp kırmanın boşluğunu sezmeli ki en küçüğünden en büyüğüne kadar tatlı dille, güler yüzle seslenebilsin. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. İşleme yapan bir köylü kızın elindeki iğne, onun fırçası; iplikler, boyası; modeli ise doğadır. Bu saf ruhlu sanatkâr, çevresindeki her şeyi, elindeki kumaş üstüne dilediği gibi işler. İşte bu duyuş ve işleyiş sonucunda motifler meydana gelir. Bu nedenle, işleme motifleri, diğer sanatlardakinden çok daha çeşitlidir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. Herkes ebru yapabilir, fırçayı sallayıp, boyaları dökebilir ama sanatkâr olamaz. Sanatkârlık başka bir ruh gerektirir. Yoksa boyalı kâğıtlardan başka bir şey yapmamış oluruz. O ruhu eserimizin altına verebiliyorsak sanatkârizdir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 25. Ormanlık alanların gün geçtikçe küçüldüğünü, fosil yakıtların ve madenlerin azaldığını hepimiz biliyoruz. Bu gidişata tamamen engel olmak belki mümkün değil. Ancak çeşitli konulardaki bilgi birikimimizi bu durumu en azından yavaşlatmak için kullanabiliriz. Geri kazanım yoluyla üretilmiş ürünleri kullanmak da yavaşlatmanın önemli bir yolu olabilir. Ne dersiniz? (FCM, 5. sınıf)

Örnek 26. Salonda çıt çıkmıyordu. Oradaki önemli kişiler belki şaşkınlıktan, kim bilir belki de utançlarından, sadece konuşmayı değil, herhangi bir tepkiyi de unutmuş gibiydiler. Mustafa Kemal sözlerini bitirince kimsenin yüzüne bakmadan, kimseyi selamlamadan çıkıp gitti. Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu'nun sesini duyan, dinleyen, Anadolu'nun sesini tüm dünyaya duyurup dinleten büyük bir önderdir. İşte, büyük başarılarının gizlerinden biri de budur! (Gizem, 6. sınıf)

Örnek 27. “Bir millet eğitim ordusuna sahip olmadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak eğitim ordusuyla mümkündür.” (Gizem, 6. sınıf)

Örnek 28. Ama bir de Allah iyi tarafından vermişse komşunuz en yakınınızdan daha yakın bir insan olarak size hayatın zahmetlerini unutturur; onları paylaşır, acı günleri tatlıya onunla beraber çevirirsiniz. Akranızın, dostunuzun yetişemeyeceği zaman komşunuz yanınızda, yani başınızdadır. Yeter ki biraz önce de söylediğim gibi Allah iyi tarafından vermiş olsun. Sizi merhametlisine, cömerdine, saygılısına, kışkırtıcı olmayanına çattırması olsun! (Gizem, 6. sınıf)

Örnek 29. Ev sahibi olmak gündelik hayatımızda tek endişe gibi görünüyor. Hâlbuki ev sahibi olmanın pek önemli sayılmadığı devirlerde iyi bir komşuya sahip olmanın önemi çok iyi takdir ediliyordu. Onun için atalarımız, “Ev alma, komşu al!” derlerdi. Bugün bankalarımız vatandaşları ev sahibi etmek için birbirleriyle yarış hâlinde. Fakat komşu meselesini hiç kimse düşünmüyor. Mevduat sahiplerine ev veren bu kadar

bankanın arasından bir banka da çıkıp ihtiyacı olanlara iyi komşular dağıtsaydı kim bilir ne kadar büyük bir ilgi görürdü! (Gizem, 6. sınıf)

Örnek 30. Arjantin, Güney Amerika kıtasının güneydoğusunda. Gerçekten görülmeye değer bir ülke. Buraya ilk olarak Macellan gelmiş. Sonra İspanyollar akın etmiş. Yerliler, nice direndilerse topraklarını beyazlardan kurtaramamışlar. Buenos Aires'i Mendoza kurmuş. Otuz milyonluk nüfusun, yarısı Buenos Aires'te yaşıyor. Arjantin'in yüzölçümü 2 milyon 180 bin 992 km. (Gizem, 6. sınıf)

Örnek 31. İyi bilmeliyiz ki okuduğumuz her satır, kafamızın içinde, yeni bir düşünce âlemi yaratır. Ya eski düşüncelerimizi yerinden oynatarak onları canlandırır ya yeni bir düşünce ile varımızı artırır. Kitap, en gerçek bir dosttur. Dalgınlığa vurmadan okunan güzel bir kitaptan sonra tıpkı çok sevdiğimiz bir arkadaşla konuşmaktan aldığımız tadı duyarız. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. Bir milletin ileriliği, kitap okuyanların sayısı ile orantılıdır. İnsanlarımızdan şikâyetçi isek kesin olarak bilmeliyiz ki kitap okuyanlarımız azdır. Kitaptan uzak kalırsak insanlıktan da uzaklaşır gideriz. "Yabanî milletler dışında, her ülke kitaplar tarafından idare edilir." sözüne yanlış demek mümkün mü? Yusuf Hashâcip, "Yurdu olan onu kılıçla almıştır, yurdu tutan da onu kalemle tutmuştur." der. Yavuz Sultan Selim'in savaş meydanlarına giderken katırlar üzerinde kütüphanesini de taşıması, atalarımızın tarihte büyük imparatorlukları nasıl kurduklarını ifade etmektedir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 33. Toplum, sürekli değişme ve gelişme içindedir. Toplumdaki değişime paralel olarak ahlak kuralları da değişip gelişmelidir. Değişimdeki paralellik bozulduğunda, ulusal ahlaktan beklenen ulusal birlik gerçekleşmez. Atatürk bu konuda da bizi uyarmıştır: "Ulusal ahlakımız, medenî esaslarla ve özgür düşüncelerle beslenmeli ve desteklenmelidir. Bu çok önemlidir; özellikle dikkatinizi çekerim. Tehdit esasına dayanan ahlak, bir erdem olmadığı gibi, güvene de layık değildir." (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. Büyük adamları ancak büyük milletler yetiştirir. Toplumların büyük adamlara ihtiyacı en çok bunalımlı dönemlerde ortaya çıkar. Toplumları, bunalımlı dönemlerden ancak büyük liderler kurtarır. Mustafa Kemal Paşa, bu özellikleri taşıyan çok yönlü bir liderdir. (...) Ayrıca birleştirici ve toplayıcı bir lider, büyük bir asker ve teşkilatçı bir devlet adamıdır. Bütün bu yönleriyle çağa damgasını vuran bir dâhidir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 35. Yaradan cömert davranmış, tüm güzellikleri Bursa'ya vermiş. Dağ, taş, ağaç, su, toprak, ne varsa güzel. Ne zaman kurulmuş, kim kurmuş bu güzel şehri? Tarih bir yana, Türk muhayyilesi bu mutlu insanın ancak Hz. Süleyman olabileceğine inanmış. Çünkü Süleyman, her güzellikte dile gelen güzele âşık, alnında peygamberlik nuru, başında hükümdarlık tacı parlayan, her şeye hükmeden bir padişah'tır. Bir gün koşmuş Uludağ'ın tepesine. Bir de ne görsün, bir yeşil ki bakmaya, bir suyu var ki içmeye, bin türlü meyvesi var tatmaya doyum olmaz. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 36. Kendi yaşamımızın -hatta evrenimizin- dışına çıkıp, başka başka yaşamlara tanıklık etme olanağı sunar kitaplar. Ama bazı kitaplar vardır ki; sanki bize seslenmektedirler. Adımızı çağırır gibi... Bir vitrinden ya da sokakta ikinci el satan bir tezgâhtan göz kırpar büyüklü kitabımız. Bilge Karasu'nun dediği gibi, "Okur kitap arar ama kitabın da okuru aradığını ben çok gördüm. Açıklanabilir bir şey söyleyemiyorum belki, ama 'rastlantıların' çoğu, açıklayamadığımız için rastlantı görünmez mi?" Kitaplar biraz da Pandora'nın kutusu gibi değil midir? Okuma öncesi hazırlıklar yapsak da, yine de kitabın ilk cümlesiyle karşılaşana kadar bizi neyin beklediğinden haberimiz yoktur. Yazarın okura söyleyecek bir sözü vardır. Ancak bu sözler her kulakta başka başka anlamlarla çınlar. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 37. İnsana yakışır sağlıklı davranışlar yalnızca düşüncenin gelişmesine bağlı değildir. Düşünsel yetiler, elbette gereklidir ama yeterli değildir. Bunun yanında duygusal yetilerimizin de eğitilmesi gerekir. İnsanın insanlaşmasını sağlayacak, doğal ve toplumsal çevresine uyumunu artıracak bilgi, beceri ve deneyimlerinin gelişmesi ancak duygusal ve düşünsel yetilerin eş güdüm içinde eğitilmesine bağlıdır. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 38. Üzücü kurallar aşıлып da güpgüzel insan ilişkileri ortaya çıkınca ne rahatlık... Gerçek sevgiler, gerçek saygılar daha açıkça görülebiliyor. İşte, güneyin şipşirin bir kentinde bir vali ve eşi böyle uğurlanıyorlardı. Kalabalık veda yemeğinde Mersin'in dinamik, zeki, açık yürekli Belediye Başkanı: "Hayatımda ilk kez bir vali ile yakından tanıştım. O da pek kısa sürdü..." diyordu. Vali Bey, Mevlana'nın Şeb-i Arus deyimi ile cevap verdi bu konuşmaya. "Bütün ayrılışlar, bütün görevler düğün gecemizdir bizim. Gidelim ki başka arkadaşlar da gelsin..." dedi gözleri buğulanarak... Yenildi, içildi, dans edildi, konuşuldu... Ben de oradaydım. Güzel "insan ilişkileri"ydi yaşanan. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 39. Bazen gözüm o kutuya iliştiğinde orada bir zarif şapkadan daha çok ulaşılamamış umutların var olduğunu düşünüyordum. Ama artık hüznle değil. Annemin armağanı, bu konudaki hüznü alıp götürmüştü. Yine de ulaşılamamış umutlar, doyurulamamış özlemler ve bazı tereddütler duruyordu. Giyilmemiş hasır şapka, onların somut bir simgesi idi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 40. Hayatı iyi karşılamanın sırrını bulabilmek için her şeyden önce gülümsemeyi öğrenmeli. Belki de bilirsiniz: Her hadiseyi güler yüzle karşılayan bir adama, "Eh... Hayatta muvaffak olduğun için sen tabii daima gülersin. Ama biz öyle miyiz ya?" demişler. Adam, bir kere daha gülmüş, "Yanıyorsunuz, hem de çok yanıyorsunuz. Ben hayatta başarılı olduğum için gülmüyorum. Tam tersine! Güldüğüm için hayatta başarılı oluyorum." demiş. Bu söz boşuna söylenmiş bir söz değildir. İçinde bilinmesi gereken bir hakikat saklı. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Amaç-sonuç ilişkisi kurma.

Örnek 1. Bir zamanlar gökyüzünde küçük bir kar tanesi yaşardı. Ailesi ve diğer kar taneleri ile renkli bir hayatı vardı. Her şeye rağmen küçük kar tanesinin yüzünden hüznü ve mutsuzluk eksik olmuyordu. Kar taneleri gökyüzünden yeryüzüne inmek için uygun zamanı ve sıralarının gelmesini beklerlerdi. Küçük kar tanesi bu durumun farkındaydı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Sabahın ilk ışıklarıyla sokak yavaş yavaş hareketlenmeye başladı. Güneş camlardan içeri dolmuş, her yeri sıcacık yapmıştı. Uyanan çocuklar kahvaltılarını dahi yapmadan kardan adamı görmek için dışarı fırladılar. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Hasan her çarşamba Edremit'te kurulan pazarda yetiştirdiği sebzeleri satar. Aynı pazara, Kaz Dağları'nın Sarıkız doruğuna kurulmuş Yörük obasından bir genç kız Emine de süt, peynir getirir. İki genç tanışır ve birbirine sevdalanır. Ancak Yörüklerden kız almak öyle kolay değildir. Hele "dışarıya" kız vermek ne mümkün? Emine'nin ailesi hem işi yokuşa sürmek hem de Hasan'ın Yörüklerin yaşam koşullarına, zor doğa şartlarına dayanıp dayanamayacağını görmek için onu sınava tabi tutar. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Artık çocuklara daha yakındı. Yolculuk sona ermişti. Kendisinden önce yere inmiş kar tanelerinin üstüne yumuşacık konuverdi. Konmasıyla, bir çift elin arasında havalanması bir oldu. Neye uğradığını şaşırıldı. Çocuk onu kartopu hâline getirmek için pat pat vurdu. Daha sonra sağ el ile sol el arasında gitti geldi. Biraz sonra da aşağı yukarı fırlattı durdu. Serseme dönmüştü. Birden yere yapıştı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Edwin Powell (Edvin Pavıl) babasının isteğine karşı çıkamaz ve hukuk öğrenimi için İngiltere'ye gider. 1913 yılında yeni diplomasıyla döndüğü Amerika'da bir süre avukatlık yapar. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Selanik sokaklarında gördüğü üniformalı subaylar Mustafa'nın ilgisini çekiyordu. Bu ilgi onu askerî okulda okumaya yöneltti. Mustafa, asker olmak için Selanik Askerî Rüştıyesi (ortaokul) sınavlarına girdi ve sınavı kazandı. Böylece üstün başarılarla dolu askerlik hayatı başlamış oldu. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Alper, Murat, Temel, Burak, Can... Yani biz, beş kafadar hemen toplanıyoruz. Önce yoruluncaya kadar kar topu oynuyoruz, sonra da dinlenmek için kardan adam yapıyoruz. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. Şimdilerde otuz yaşını karşılayan Ferdinand namlı bir tüccardı. Kumaş ticareti yapmak için İstanbul'a gelmeye karar kıldı. Yeşile çalan ela gözlerinde payitahta ilk defa adım atacak olmanın heyecanı okunuyordu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. Oya, Anadolu'da süslemek ve en önemlisi de kişiler arası iletişim kurmak için yapılan bir örgü türüdür. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 10. Nihayet büyük gün gelmişti. Sunumumuzu bilgisayar ortamında gerçekleştireceğimiz için saydam sunu için gerekli tüm araç gereçleri hazırladık. Ayrıca sunumumuzda kullanmak üzere görsel malzemelerimizi sınıfın uygun yerlerine astık. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. Yukarıda hava öyle soğuk ki Kuzey Kutbu gibi. Bizim minicik su damlası çıktığına çıkacağına pişman oluyor. Saydam bilye gibi bir su damlasıyken donup kristal oluyor. Üşüyor yani. Üşüyünce de azıcık ısınmak için aşağıya inmek istiyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Eski Yunan'ın büyük filozofu Sokrat, hiç yazmadı. Eğer yetiştirdiği Plâton da böyle yapsaydı Sokrat, baldıran ağusuyla değil, yazı yazmamakla kendini öldürmüş olurdu. Kendinden büyüklerin ne düşündüklerini öğrenmek için onların yazılarını okumak, öğretmenlerimizin sayısını çoğaltmaktır. Okulda insanın olsa olsa on hocası olur. Hâlbuki kitap okuyan için her özlü yazıcı bir değerli öğretmendir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 13. Orhan, bu kaleyi fethetmek için önce "Koca Beğ"i serdar ederek "İznimdir, var git." buyurmuş. İşte "İzmit" de "İznim git." ten bozmadır, derler. Bazıları da "Azma git." veya "Ezme git." derler. Fetihden sonra yine Koca Beğ serdar olarak Kalipo vilayetini fethederek adına "Kocaeli" demiştir. Fatih Sultan Mehmet, Anadolu eyaletlerini yazdırdığı sırada İzmit'i de Anadolu'dan bir sancak olarak yazdırmıştır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 14. Bunun dışında empati becerimizi geliştirmek istiyorsak eğer diğerlerinden önce kendimizi tanımamız gerekli. Başkalarının duygularını anlamak ve onlara cevap verebilmek için kendi duygularımızı anlamamız gerekiyor. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 15. Bütün bu olanların ötesinde, balıkçı teknesinin ve kıynın çok uzağında Martı Jonathan Livingston, tek başına uçuş denemeleri yapıyordu. Gökyüzünde, otuz metre yükseklikte, perdeli ayaklarını indiriyor, gagasını kaldırıyor ve kanatlarının acı veren zor bükümlü eğimini koruyabilmek için geriliyor, kendini kasiyordu. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 16. Onu gördün mü toparlanıyor; hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum. Koca yaylamızın üzerinde böyle milyonlarca insan bulunduğunu düşünüyorum. Yine dünya yuvarlağı üzerinde böyle milyonlarca insanın tırnakları, nasırları, çirkinlikleri, tek gözleri, tek kollarıyla bir ejderha ile kavga etmek için bekleştiklerini düşünüyorum. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. *Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan sonra Erzurum ve Sivas toplantılarını yapmış ve Ankara'ya gelmişti. Başlatacağı Kurtuluş Savaşı'na halk desteğini sağlamak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açmıştı. Her ilden gelen Milletvekilleri, onu Meclis Başkanı olarak seçmişlerdi. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 18. *Savaş zaferle sonuçlanınca devletimiz bir süre, 23 Nisanda kurulan Büyük Millet Meclisi adına yönetildi. Ancak bunun bazı zorlukları çıktı ortaya. Bu zorlukları aşmak için Mustafa Kemal Paşa, çoktandır kafasına koyduğu cumhuriyet yönetimine geçmek istedi. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 19. *Kaplumbağa yarışmayı kazanmak için var gücüyle çalışmış. Bu uğraşın sonunda da bitiş yerine tavşandan önce gelmiş. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 20. *Bugün alışveriş yapmak için çarşıya çıktık. Deri ceket almak için bir mağazaya girdik. Satıcı, Almanya'da oturduğumuzu öğrenince Köln'deki bir firmaya gönderdiği malların parasını alamadığını yana yakıla anlatmaya başladı. Babam da, "Benim kızım Almanca'yı iyi bilir. İsterseniz size yardım edebilir." deyince satıcı çok sevindi. Benden telefon etmemi ve parayı niçin göndermediklerini öğrenmemi istedi. Hemen oradan Almanya'ya telefon açtık. Karşıma, firmanın sekreteri çıktı. Durumu anlattım. Sekreter, parayı gönderdiklerini söyledi. Ben de söylenenleri satıcıya çevirdim. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 21. *Tahta ve metalden (kalaylı bakır veya paslanmaz çelik) kaşık ve keçeler, yemeği karıştırmak, tencereden servis tabaklarına ve oradan kişisel tabaklara aktarmak için kullanılır. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 22. *Küçük ülkenin akıllı bir kralı, güzel bir kraliçesi varmış. Halk ikisini de çok severmiş. Kral ve kraliçe, insanların mutluluğu için ellerinden geleni yapar, hiçbir özveriden kaçınmazlarmış. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 23. *"Kafdağı'nın ardında bir ülke varmış. Bu ülke bir gün, 'Gigante' denilen dev kuşların saldırısına uğramış. Giganteler yurtçuymuş, insan yermiş. Kanatları geniş, pençeleri güçlüymiş. Gördükleri insanları pençelerine almış, uçmuş gitmişler. Kaçırılanların arasında, kralın biricik kızı prenses de varmış. Giganteler uçmuş, uçmuş, Kafdağı'nı aşmış, ülkemizin ormanına ulaşmışlar. O sırada Rüzgârların Meleği ormandaymış. Ulu çınarlara yuva yapan minik kuşları seviyor, okşuyormuş. Giganteleri görünce onları ormandan uzaklaştırmak için fırtına estirmiş. Rüzgârın gücüne dayanamayan Giganteler, canlarını kurtarabilmek için oraya buraya uçuşmuşlar. Bu arada pençelerindeki insanları bırakmışlar. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 24. *Bir ayağımı diğer ayağının önüne atabilmek için sarf ettiği çaba inanılmazdı. Onu seyrederken benim nefesim daralıyordu ve sürekli içimden "Haydi, devam et!", diyordum. Bir yandan maratona bırakmasını istiyordum, bir yandan da sonuna kadar devam etmesi ve koşuyu tamamlayabilmesi için dua ediyordum. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 25. *İlkin evlerden eşya toplandı; daha sonra maddi durumları iyi olan ailelerden para yardımı istendi. Onlara yardım etmek için herkes birbiriyle yarıştırdı âdeta. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 26. *Kaslarımız ve kemiklerimiz, ayakta durduğumuzda, yürüdüğümüzde ya da başka fiziksel hareketleri yaparken yer çekimine karşı koyabilecek kadar güçlü. İç kulağımızdaki denge merkezi, yer çekimi merkezine göre bizi dik tutabilmek için yer çekiminden yararlanır. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 27. *Üç gün sonra Hacı İbrahim Efendi'nin Beyazıt'taki evinde ilk dersi aldım. Oradan ayrılırken öğrendiklerimi unutmamak için derste dinlediklerimden başka bir şey düşünmemeye çalışıyordum. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 28. *Mustafa Kemal Atatürk'ün en büyük ideali, millî sınırlarımız içinde millî birlik duygusuyla kenetlenmiş uygar bir toplum oluşturmaktır. Vatanı kurtaran, hür ve bağımsız Türkiye idealini gerçekleştiren Mustafa Kemal, yeni Türkiye'yi modernleştirmek amacı ile çağdaş medeniyet idealine yöneltmiştir. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 29. *Atatürk, Türk kültür ve sanatını dünyaya tanıtmak için çok çalıştı. Bu konuda araştırmalar yapılmasını, sergiler açılmasını ve kültürle ilgili kongreler düzenlenmesini teşvik etti. Sanat ve sanatçılar hakkında takdir ve teşvik edici sözler söyledi. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 30. *Atatürk, sanatçı yetiştiren kurumlar açtı. Çağdaş Türk sanatını geliştirmek amacıyla Avrupa'ya resim, heykel ve müzik öğrenimi için gençler gönderdi. Bu durum, onun sanata ve sanatçıya ne kadar önem verdiğini gösterir. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 31. *Atatürk'e göre kitap yazmak ve çevirmek, ulusal egemenliğin dayanağı ve ulusal kültürün yayılma aracıydı. Bu anlamda, yayınların genişletilmesi için üniversiteleri bu işe özendirerek bir ortam oluşturuldu. Bir yandan basılan ve yeniden yazılması kararlaştırılan kitaplar parasız olarak dağıtılırken, diğer yandan halkı okumaya alıştırmak için çalışmalar yapıldı. "Devlet kitabı" adı altında, parasız olarak yayımlanan, anlaşılması kolay kitaplarla halka öğretim yoluna gidildi. Ülkede eğitim ve öğretimi, bilimsel ve bağımsız bir merkezden yönlendirmek amacıyla "Talim ve Terbiye Dairesi" kuruldu. Bu kurul sayesinde öğretim programları ve kitaplarla ilgili önemli yenilikçi kararlar alındı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 32. *Ertesi günü köyüne vardı Meroz. Kız kardeşini evlendirdi. Verdiği sözü tutmak, kralın söylediği saatte kentte olmak için yollara düştü. Yolda yürümüyor, koşuyordu sanki. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 33. *Atatürk'ün en büyük ideallerinden birisi de milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı meydana getirmektir. İdeallerini gerçekleştirmek için çok çaba harcamıştır. Bu çabalarına örnek olarak 1934'te imzalanan Balkan Antantı, 1937'de imzalanan Sâdâbat Paktı gösterilebilir. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 34. *Bu kitapta, "Sunuş"ta da belirtildiği gibi yabancı kelimeler eserin orijinalliğini bozmamak için değiştirilmemiş. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 35. *Bu insanlar ne kendilerine ne de başkalarına karşı dürüst davranabilirler. Hissettiklerini söylememeyi alışkanlık durumuna getirirler. Toplumda yer edinebilmek için hep başkalarının beğenilerine göre davranırlar. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 36. *Helen Keller, hiçbir engeli olmamasına karşın çevrelerinin "zenginliğini" göremeyen, duymayan kişilerin var olduklarını anlayınca onlara yaşamı "göstermek" ve "duyurmak" için deneyimlerini bir kitapta toplamaya karar verdi. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Bir durumun, olayın, konunun doğruluğunu savunma.

Örnek 1. *Askerî zaferlerde maddî faktörler kadar manevî kuvvet, moral ve inanç gücü de çok önemlidir. Atatürk, ordumuzu azim ve cesaretle hedefe yönelterek başarı kazanmıştır. Mustafa Kemal bu konuda: "Zafer, zafer benimdir diyebilenin; başarı, başaracağım diye başlayanın ve başardım diyebilenindir." demiştir. Millî Kurtuluş Mücadele'miz bu anlayışla kazanılmıştır. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Atatürk, askerî zaferleri amaç değil araç olarak görmüştür. "Hiçbir zafer gaye değildir. Her büyük zaferin kazanılmasından sonra yeni bir dünya doğmalıdır, doğar. Yoksa başlı başına zafer, boşa gitmiş bir gayret olur." sözü ile bunu çok güzel ifade etmiştir. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. Atatürk'ün dil ve kültür alanında gerçekleştirdiği ilk büyük atılım ise 1928 yılında yapılan harf devrimidir. Türk aydınları arasında yıllardır tartışılan ve bir türlü çözülemeyen yazı sorunu, birkaç aylık çalışma sonucunda yapılan harf devrimi ile çözülmüştür. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda tartışılmaya başlanan ve çeşitli girişimlere rağmen bir türlü sonuç alınamayan yazı konusu Atatürk'ün kararlı ve isabetli uygulamasıyla sonuca ulaşmıştır. Harf devrimi müjdesini verirken söylediği şu sözler yazının yanı sıra Türkçeye bakışı ve Türkçeye verdiği değeri göstermesi bakımından son derece önemlidir:

“Güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. “Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olan dillerden biridir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin kısacası bugün kendi milli birliğini oluşturan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir. Milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.” diyerek dil ve tarih konusundaki duyarlılığını her zaman dile getiren ve dil konusuna önem veren Atatürk, Birinci Türk Tarih Kurultayı'nın son günü, dil konusunda çalışmalar yapmak üzere Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulması için talimat vermiştir. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Herkesi şair, ressam, müzisyen, mimar veya heykeltıraş yapmak istemiyoruz. Fakat hangi meslekten olursa olsun herkes sanat eseri karşısında anlayışlı hatta bilgili olmalıdır. Bu kadarı genel kültürden sayılır. Günlük hayatın bin bir yoğunluğunu güzellik heyecanı ile dinlendirmek lazımdır. İşte bunun içindir ki evde, okulda ve hayatta bir sanat eğitimine ihtiyaç vardır. Yani güzel sanat eserleri hakkında bilgi almak, güzel sanat eserlerini okuyup görüp işitip tanımak, güzel sanat eserleri ile sarılı olarak yaşamak ve onlardan tat almak... Bu, herkes için her yaşta mümkündür. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. ... “Kim diyor çocuk romanı olmadığını?” dedi Don Kişot: “Bütün dünya çocukları okumuyor mu beni? Okuyor. Bütün dünya çocukları zevk duymuyor mu? Duyuyor. Öyleyse ben bir İspanyol olduğum kadar dünyalıyım da. Büyüklerin olduğu kadar çocukların da dostuyum.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir. Sıkıntımızı unutmak, donuk hayatımıza biraz renk katmak, biraz ışık vermek, daracık dünyamızda ulamadığımız şeyleri yaşamak için tek çaremiz kitaplara sarılmaktır... Herhangi bir yolculuğa çıkarken hangi okuryazar yanına bir iki roman, bir iki şiir kitabı almayı aldığımız kitaplara okuyamazsak bile onları yine de elimiz altında bulundurmamak isteriz. Çünkü onların can yoldaşı olduğunu biliriz. Düşünüyorum da şu dünyadan kitaplar yok olurse yaşamak ne kadar güçleşir, çekilmez bir ağırlık olur. Romancı veya şair için yazmak nasıl dayanılmaz bir ihtiyaçsa okuyucu için de yazılanları okumak öyledir. En kötümser zamanlarımızda yardıma onlar koflar. Nurullah Ataç, ölüm yatağında, kendisini görmeye gelen Sabahattin Teoman'a “Hastalıkta ağırları dindirici en iyi ilaç şiirmiştir, boyuna şiir okuyorum.” dememiş miydi? (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. Dünyamızı nasıl insansız düşünemezsek insanı da kitapsız düşünemeyiz diyeceğim. Beyninde düşünce kıvılcımının parladığı andan beri insan, düşündüğünü ve duyduğunu türlü şekillerle eline ne geçirdiyse ona aktarmaktan kendini alamamıştır. O gün bugün, insan yazıyor, yazdığını okutuyor. Yıllar, yüzyıllar geçiyor, bu arada kimi kitap unutuluyor, kimi kitap hatırlanıyor. Doğanlardan çok ölenler var. Ama yaşayanlar arasında her zevkten, her düşünceden okuyucuya arkadaşlık edecek kadar tükenmek nedir bilmeyenler de çok... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Atatürk, düşünmeye önem veren bir liderdi. “Bütün ilerlemeler, insan fikrinin eseridir. Fikri harekete geçirmek birinci işimiz olmalıdır.” cümleleri, onun bu konudaki görüşlerini özlü bir şekilde yansıtmaktadır. Fikir üretebilmek için akıl yürütmek gerekir. Bu sebeple o, fikir üretebilmenin temeli olarak akıl ve bilimi görmüştür: “Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, başarı için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir.” özdeyişi onun bu yönünü açıkça ortaya koymaktadır. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Kitapları olup da okumayanlar vardır bir de. Sayfaları okunmak için açılmamış kitaplarını camedânî kitaplıkların karşısında seyredenler vardır. Kitaplar süstür onlar için. “Ne çok kitabı var.” diyecektir eş dost. Tozlarının alınması okunmalarından daha önemlidir. “Futbol seyircisi kadar kitap okuyucusuna kavuştuğumuz gün, uygarlık savaşını kazanacağız.” diyor Oktay Akbal. Çok haklı... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 11. Mehmet Âkif, kalkınmanın sırrının çalışma, ilim ve sanatta olduğunu savunmuştur. Bu konuda Batıdaki bilimsel gelişmelerin ve sanatın da mutlaka alınması gerektiğini belirtmiştir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Mehmet Âkif Ersoy, Osmanlı Devleti'nin parçalanması için hortlatılmaya çalışılan milliyetçilik hareketlerini çok zararlı görek yazdığı şiirlerle bu hareketlere şiddetle karşı çıkmıştır:

Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?

Fikr-i kavmiyeti şeytan mı sokan zihninize?

Birbirinden müteferrik bu kadar akvâmı,

Aynı milliyetin altında tutan İslam'ı,

Temelinden yıkacak zelzele kavmiyettir.

Bunu bir lâhza unutmak ebedî haybettir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Dönen biri için yalnızca iki nokta olduğu yerde duruyor gibi görünür. Bunlardan biri başucu, öteki de ayakucudur. İşte Dünya'da da durum benzerdir. Gezegenin dönme ekseninin doğrultusunda bulunan yıldızlar gökyüzünde hemen hiç hareket etmiyor gibi görünür. Saatler, günler hatta yıllar geçse bile... (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Yıldızların birbirlerine göre yer değiştirmeleriye çok uzun zaman içinde gerçekleşir ve çok karmaşıktır. Her şeyin yerli yerinde durduğunu varsaysak bile önümüzdeki birkaç yüzyıl içinde Kutup Yıldızı artık gerçekten kutup yıldızı olmak için kutup noktasından çok uzaklaşmış olacak. Bunun nedeniyse yukarıda saydıklarımızdan çok farklı. Gezegenimiz Dünya'nın yapmakta olduğu yalpa hareketi. Bunu bir topacın yaptığı yalpa hareketine benzetebiliriz. Topaç kendi ekseninde hızla dönerken aynı zamanda yavaş bir yalpa yapar. Gezegenimizin bu hareketi neden yaptığı konusunda birtakım varsayımlar var. Ancak temelde, Dünya'nın dönüş ekseninin yörlünge düzlemine göre eğik oluşu ve Ay'la Güneş'in kütle çekimi etkilerinin buna yol açtığı düşünülüyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Atatürk'e göre sanat, bir milletin uygarlaşmasında çok önemli bir yere sahiptir. Atatürk sanatı, uygarlık savaşında en etkin, kalpten kalbe giden en sıcak, en dolaysız, en sağlıklı araç saymıştır. Şüphesiz sanatın evrensel bir dili vardır. Sanat, insanlar ve toplumlar arasında kurulan bir barış köprüsüdür. Birçok savaşa katılmış bir komutan olarak Atatürk, savaşın ne denli yıkımlara neden olduğunu çok iyi bilmekteydi. Bunu hayatının önemli bir bölümünde bizzat yaşamış ve birçok fidanın henüz tazelik döneminde solup gittiğine tanıklık etmişti. Bu itibarla Atatürk, barışa ve kardeşçe yaşamaya önem vermiş, bunu sözleriyle de desteklemiştir. Onun “Yurtta barış dünyada barış” sözünün, yüreğindeki insan sevgisini göstermesi bakımından da anlamı çok büyüktür. Bugün Atatürk'ün bu sözüne ne denli ihtiyacımız olduğunu yakın çevremizde devam eden savaşlar ve bu savaşların meydana getirdiği yıkımlardan çok iyi anladığımızı sanıyorum. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. *Güzel yazılmış bir yazıyı okumak, söntüp gitmiş bir varlığın fotoğrafına bakmak gibidir. Daha doğrusu, donup kalmış, sessiz bir fotoğraf değil; konuşan, düşündüklerini anlatan canlı ve sesli bir sinema. Onun içindir ki yazı, birçok olamamazlıkları olur yapmıştır. Ölü dirilmez, yüz kuruşa Amerika'ya gidilmez, her büyük adam bizimle konuşmaz. Bu böyledir de, en büyük yazıcıların herhangi bir kitabı pek güzel yüz kuruşa alınır ve bu büyük düşünücü ile baş başa on gün, yirmi gün, bir ay oturup konuşabilirsiniz. İnsanlık içinde, güneş gibi, ışığı kendinden çıkan zekalara yaklaşmak, biraz yanmak olsa bile, pek çok aydınlanmaktır. Onları anlamak, dediklerini kavramak için dimağ dediğimiz düşünme makinesini işletmek ve onu yormak lazımdır. Hangi varlık yorulmadan işler ve yanmadan parlar. Güneşin kendi bile sonsuz karanlıklara ışıklarını verebilmek için bir ateş kazanı gibi durmadan kaynamıyor mu? (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. *Yalnızlıkta, dost ve arkadaş yokluğunun yerini ancak kitap tutabilir. Bulabildiğiniz kitabı yazan, sizin bu tek başına kaldığınız anda konuşabileceğiniz tek arkadaş değil midir? Yazık okumaya alışmamış, onun tadını almamış olanlara. Onlar, ıssız bir âlemde, yapayalnız yaşayan mahkûmdurlar. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 18. *Empati kurmayı sadece insanlar arasındaki iletişim ve etkileşim olarak değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı olarak değerlendirdiğimizde ise kainatın her zerresinde empatik bir insan göreceğiz. Doğadan hayvanlara, atmosferden uzaya kadar her alanda empatik düşünen insan, en küçük bir canlıyı bile incitmemesi gerektiğinin hisseder. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 19. *Sonuç olarak empati, insanlarla nitelikli ilişki geliştirmemizi sağlayan ve sosyal ilişkilerimizde başarıyı belirleyen ve sosyal ilişkilerimizi yönlendiren bir etmendir. Bunun yanı sıra insanın çevresiyle ve doğayla olan ilişkilerini belirleyen ve toplumumuzun dokusunu koruyan oldukça önemli ve gerekli bir beceridir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 20. *Bana öyle geliyor ki misafirlik her ne kadar isteğe göre tanzim edilemezse de samimiyet dışında cereyan eden, insanların birbirlerini süzmelerine veya birbirlerine yukarıdan bakmalarına sebep olan misafirliğin dostluk ve ahbaplıkla hiçbir ilgisi yoktur. Misafirlik samimi olmalıdır. Onun için insan kimlerle ahbaplık etmek istiyorsa onların misafirliğine gitmeli, ahbaplık etmek istemediklerinin de misafirliklerini kabul etmemeli ki samimiyet dışı bir misafirlik oyununun can sıkıcı tepkilerine uğramasın. Aslında bir insanın sizi aramış olması, sizi görmek için zahmetlere katlanması, onu iyi karşılamanız için yeterli bir sebeptir. Fakat şayet bu geliş, elbisenizi görmek, evinizin içini görmek, hâlinizi, tavrınızı süzmek içinse bir zaman kutsal sayılmış olan misafirlik bu olmadığı için, böyle bir misafiri sevmemenizde hiçbir mahzur yoktur. Misafirlik ya hiç oynanmamalı; oynandığı zaman da hakkıyla oynanmalıdır. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 21. *Ama her dil değil. Dilin de tatlısı olmalı. Bir insan, her şeyi tatlı; ama dili acı konuşuyor ise ne yapsa kâr etmez. Öylesinin sevimli, cana yakın olmasına imkân yoktur. Çünkü o dil ağzın içinde her dönüşünde can yakar, kalp kırar, gönül devirir. Üstelik acı dilin zararı yalnız karşısındakine değildir; kendi sahibini de dünya güzeli olsa çirkinleştirir. Nice güzel insanlar vardır ki dilleri yüzünden sevilmezler. Ama tatlı dil öyle mi ya? Yılanı deliğinden çıkarır, derler. Yılan pek insan dilinden anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya yettiğini anlatmak için herhâlde böyle demişler. Ne kadar öfkeli olursanız olun tatlı dil sizi yatıştırır. En yapmayacağınız işleri size tatlı dille, güler yüzle yaptırırırler. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 22. *Mustafa Kemal, bütün bilimlerde tarihe ayrı bir değer, ayrı bir önem verirdi. Türk milletinin eski devirlere kadar giden geçmişinin yeni kuşaklara bir ilham ve hatıra kaynağı olacağına inanırdı. Mustafa Kemal, tarihi bir dizi olayların sıralandığı ezberlenecek bir cetvel olarak değil, günün gelişmelerine ışık tutacak ve yön verecek bir değer olarak benimserdi. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 23. “Bir millet eğitim ordusuna sahip olmadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak eğitim ordusuyla mümkündür.” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 24. Bir yazarın dediği gibi dostlarımız, akrabalarımızdan daha önemlidir. Çünkü insan dünyaya geldiği zaman akrabalarını hazır bulur. Onlarla ister istemez yakınlık edecektir. Hâlbuki dostlarını kendisi seçer. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 25. Bilmem devlet adamlarının kitap yazmaları dikkatinizi çekiyor mu? Herhalde Alfred de Visny’in dediği gibi “Asıl iktidarın kitapta olduğunu gördükten sonra hükümdarlar da kaleme sarılıp kitap yazmaya başladılar.” ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem’in on sayfalık bir kitapla vazifelendirilişi, insanların kitapsız idare edilemeyeceklerinin en açık delilidir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 26. İnsanlık içinde, güneş gibi ışığı kendinden çıkan zekâlara yaklaşmak, biraz yanmak olsa bile, pek çok aydınlanmaktır. Onları anlamak, dediklerini kavramak için dimağ dediğimiz düşünme makinesini işletmek ve onu yormak lazımdır. Hangi varlık yorulmadan işler ve yanmadan parlar? Güneşin kendi bile sonsuz karanlıklara ışıklarını verebilmek için bir ateş kazanı gibi durmadan kaynamıyor mu? (CEM, 7. sınıf)

Örnek 27. “Hiçbir zaman hatırunuzdan çıkmasın ki cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.” diyen Atatürk, akıl ve mantık adamı idi. Akıl ve mantığa dayanmayan fikirleri hastalıklı fikirler olarak kabul ederdi. Çünkü hastalıklı fikirlere sahip olanların doğru kararlar vermesinin, başarılı uygulamalar yapmasının imkânsız olduğunu çok iyi bilirdi. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 28. Atatürk, ulusal ahlakımızın çağın koşullarına uygun olarak geliştirilip daha da güçlendirilmesinden yanadır. Bu konudaki düşüncelerini de şöyle dile getirmektedir. “Millî ahlakımız, medenî esaslarla ve hür fikirlerle beslenmeli ve kuvvetlendirilmelidir. Bu çok önemlidir; bilhassa dikkatinizi çekerim. Tehdit esasına dayanan ahlak, bir fazilet olmaktan başka, itimada da layık değildir.” Sevgili kızım, millî ahlakın uyandırdığı heves ve heyecanla kişi, bu kurallara uygun davranır. Bireylerin millî ahlak kurallarına uygun davranışı, millî birliği sağlar. Ortak duyuş, düşünüş, davranış gelişir. İnsanlar arasında dayanışma artar, toplum güçlenir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 29. Benim iyimserliğimin sebebi şudur: Şahsen iyimser insanların olayların akışına etki edebileceğine ve dünyayı huzura ve mutluluğa kavuşturabileceğine inanıyorum. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 30. Helen 1880 yılında ABD’nin Tuscumbia (Tuskumbiya) kentinde doğduğu zaman son derece sağlıklı bir bebektir. On sekiz aylık oluncaya dek de ciddi bir sağlık sorunu olmadı küçük kızın. Ama iki yaşını doldurmaya birkaç ay kala ateşli bir hastalık geçirdi. Hastalığın tedavisi bitip yaşamsal tehlikeyi atlattığında Helen Keller (Helen Kelır)’ın yaşamı tümüyle değişmişti. Çevresindeki birçok kişi Helen Keller’ın geçirdiği ateşli hastalık nedeniyle zihinsel yeteneğini yitirdiğine inanıyordu. Bebeklikten çocukluğa geçiş döneminde çevresinde olan biteni çok az anlaması, ele avuca sığmazlığı, asiliği bu inanın onaylandığının göstergesiydi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Edindiği bilgilerin doğruluğunu sınama.

Örnek 1. “Bizimkiler! Bizimkiler!” diye bağıarak uyandı. Doğruldu. Üstündeki kertenkeleler kaçıştı. Limana baktı. Hakikaten kalenin karşısına bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlilerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı, gözlerini açtı. Kalbi hızla çarpmaya başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemileriydi, kenara yanaşıyorlardı. Gözlerine inanamadı. “Acaba rüyam devam mı ediyor?” şüphesine düştü. Fakat uyanırken rüya görülür müydü? Kanaat getirmek için ellerini ısırdı.

Yerden sivri bir taş parçası aldı. Alnına vurdu. Evet işte hissediyordu, uyanıktı. Gördüğü rüya değildi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 2.

— Haydi, Beyin yanına, dediler. Kendini kadırgaya getiren askerlerle beraber büyük geminin kıçına doğru yürüdü. Kara, pala bıyıklı, sırmalı esvabının üzerine demir çelik zirhlar giymiş, iri bir adamın karşısında durdu:

— Sen Kaptan Kara Memiş misin?

— Evet.

— Doğru mu söylüyorsun?

— Ne yalan söyleyeceğim?

— Aç bakalım sağ kolunu!

İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı, sıvadı. Beye uzattı. Pazısında haç şeklinde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı gecesi altı ay süren bir adadan karısını kaçıırken almıştı. Bey ellerine sarıldı, öpmeye başladı.

— Ben senin oğlunum!

— Turgut musun?

— Evet... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. Topaç (kendi kendine) — Allah Allah... Bu sefer de başka türlü saçmalamaya başladı. (yüksek sesle) Hayır efendim hayır... Size isminin Topaç olduğunu söyledim ya... Nasıl değil? Benim başka ismim falan yok ayol? İnanmazsanız işçi idaresinden sorun... Göreceksiniz ki...(MEB, 7. sınıf)

Örnek 4. Ben de kendimce sınamak istedim bunu. Bakayım dedim, uğursuzluk getirecek mi başımıza? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 5. ...

1.OYUNCU:Şimdi bir başka öğrenci.

ÖĞRETMEN: 147 Osman Şaşkınbakkal.

OSMAN: Burda.

ÖĞRETMEN: Ödevini getir.

OSMAN: Getiremem.

ÖĞRETMEN:Niye?

OSMAN: Hazırlayamadım.

ÖĞRETMEN:Yine mi?

OSMAN: Çok önemli bir konuda araştırma yapıyordum, onun için hazırlayamadım.

ÖĞRETMEN:Yaa, neyi araştırıyordun oğlum?

OSMAN: Dâhilerin öğrencilik yıllarını.

ÖĞRETMEN:Üç yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerde olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın öyle mi?

OSMAN: Evet.

ÖĞRETMEN:Anlat öyleyse. (GİZEM, 6. sınıf)

Alt Başlık: Kendi kendini ve başkalarını sorgulayabilme.

Örnek 1. Eniştem otobüs şirketini arayıp görevlileri iyice azarladı.

— Utanmıyor musunuz, yaşlı kadına yanlış valiz vermeye? İnsan biraz dikkat eder.

- Ne yapalım gözleri iyi görmüyorsa, kendi valizini iyi seçemiyorsa? Doğru valizi teslim etmek sizin görevinizdi! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. “İlhan Amca, büfeye niçin bu adı koydun? Türkçe bir ad koysan daha iyi olmaz mıydı?” Şaşırdı, öylece baktı yüzüme. Sanırım şimdiye kadar kimse ona böyle bir soru sormamıştı. “Ne bileyim oğlum, çocukların daha çok hoşuna gider diye düşündüm galiba. Hani çizgi filmi de var ya...” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. İnsanları niçin sinirlendiriyordu bu soru bilmiyorum. “İş yerinize neden Türkçe değil de yabancı bir ad koydunuz?” Bu kez “Moderno Music Centrum” a

girdim, kasetlere şöyle bir baktıktan sonra kasada oturan kişiye aynı soruyu yönelttim. Ters ters yüzüme bakıp, “Bir şey almayacaksan dışarı çık.” dedi. Bir şey almayacaktım, dışarı çıktım. Başıma gelenleri not ediyordum bir yandan. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. *Küçük kar tanesi yeryüzü macerasının bu kadar kısa süreceğini hiç düşünmemişti. Bu kadar kısa sürede yok olmak için mi gökyüzünü terk etmişti? Şimdi ne yapacaktı? Bir kar tanesi iken su damlası olmuş, eriyen karların oluşturduğu derecikte kaybolmuş, kendini bilmeden akıp gidiyordu. Dereciğin içinde istemeden sürükleniyordu. Sanki hayata tutunmak ister gibi kenardan köşeden bir yerlere tutunmaya çalıştı. Ama çabaları boşunaydı. O bir kar tanesi değildi artık. Bu düşünce çok üzüyordu onu. Annesini düşündü. Onu çok özliyordu. Gökyüzünde annesiyle geçirdiği günleri düşündü. Belki de annesi bunun için yeryüzüne inmesini istememişti. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Don Kişot yine atının üstündeydi. Kılıcını sağa sola sallıyordu. Mikilerin çoğu korkmuştu. Biri cesaretini toplayıp konuştu: “Sen herkesi korkutsan da beni korkutamazsın şövalye dostum. O cılız atınla tahta kılıcının forsu Orta Çağlarda kaldı. Yel değirmenleriyle savaşır gibi davranma bizlere. Biraz kibar olmasını öğren bakalım.” (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 6. *“Bu gece doğru dürüst uyuyamadım.” diye konuşmasını sürdürdü: “Şu kitaplıkta sayımız çoğaldıkça saygı kalmadı doğru dürüst. İçinizde en yaşlılardan biri benim. Aynı zamanda en hacimli, en kalın olanı da... Biraz saygı gösterilmez mi adama? Ne yazık ki göstermiyorsunuz. Daha değersiz kitaplarla bir tutmaya kalkışıyorsunuz beni. Yaşlandığım için mi nedir, şu mikiler bile posta koymaya başladılar bana. Aynı yerde yatırıyor, aynı yerde ayakta tutuyorsunuz. Biliyorsunuz, ben soylu sınıftan geliyorum her şeyden önce. Sıradan bir kitapla aramızda bazı farkların olması gerekmez mi? Ben bütün dünya dillerine çevrildim. Aynı zamanda dünyanın en çok okunan kitabıyım. Zamanla yarıştım âdeta. Zaman eskidi, ben eskimedim...” (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Dişsizlikten peltek çıkan bir sesle tekrar sordu:*

— *Ne diye düşüün bu cehennemden bucağına sen?*

Hasan anladığı kadar anlattı. Sonra Kanlıca'daki evlerini tarif etti; komşunun oğlu Mahmut'la balık tuttıklarını, anası doktora giderken tünele bindiklerini, bir kere de kapıya beyaz boyalı hasta otomobili geldiğini, içinde yataklar serili olduğunu söyledi. Bir aralık da kendisi sordu:

— *Sen niye buradasın?*

Eskici başını ve elini şöyle salladı, uzun iş anlamına... Ve mırıldandı:

— *Bir kabahat işledik de kaçtık! (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Evet... Orman küstü bize... Uzaklaşıyor bizden... Daha doğrusu biz küstürdük onu; yaktık, kestik, kemirttik... Hâlâ da baltamız gövdesine dayalı, ateşimiz bağrını kavuruyor, keçimiz ciğerini kemiriyor. Böylesine canına kıydığımız orman, nasıl dizimizin dibinde, gözümüzün önünde durur artık? Alır başını uzaklaşır, dağlara tepelere sığınır, insanoğlunun şerrinden. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9.

Topaç (Soldan girer.) — *Bulguroğlu, sizi bütün kalbimle kutlarım. Kahvaltı doğrusu pek nefisti.*

Otelci (gülerek) — *Memnun oldum. İltifat buyuruyorsunuz. (kendi kendine) Kahvaltı nefisti ha? Sen şimdi bana hesap ver bakalım. (yüksek sesle) Eee, ne dersiniz? Beklediğimiz büyük misafir otelimize bugün geliyormuş... Şimdi telefon ettiler. Şaştınız bu işe değil mi?*

Topaç (Hiç ilgi göstermez.) — *Benim neme lazım?*

Otelci — *Şaşılacak şey doğrusu... Değil mi?*

Topaç — *Bana ne?*

Otelci (kendi kendine) — *Söyletemeyeceğim. Konuyu değiştireyim bari. (yüksek sesle) Güngörmez Ülkesi ne güzel bir memlekettir değil mi?*

Topaç — *Ne, ne? Neresi dediniz?*

Otelci — *Canım sizin ünlü ülkeniz... Doğduğunuz memleket orası değil mi?*

Topaç — *Memleketim mi? Alay mı ediyorsunuz Allah aşkına? Ben Türk'üm yahu, Türk... Memleketim de Türkiye...*

Otelci — *Türk müsünüz? Demek Güngörmez Ülkesinin şehzadesi değilsiniz? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Fakat baktım: En öndeki atlı bana doğru geliyordu. Yaklaşınca atından indi; çiftliğe nereden girildiğini soruyordu.*

— *Siz yanlış yoldan gelmişsiniz. Çiftliğin yolu şuradadır.*

Bu atlı benden adımı da öğrenmek istedi.

— *Mustafa, diye karşılık verince gülümsedi.*

— *Benim de adım Mustafa; demek adaşız!*

Sonra birdenbire:

— *Gazi'yi tanır mısın? diye sordu.*

— *Tanırım, dedim.*

— *Onu sever misin?*

— *Severim!*

— *Niçin seversin? O günkü sığırtmaç aklımla şu karşılığı verdim:*

— *Paşa olduğu için severim!*

Tekrar gülmeye başladı.

Ben, o tarihte, cılız, çelimsiz, hasta bir çocuktum... "Bu adam benimle eğleniyor galiba?" dedim. Fakat o, sorularının arkasını kesmiyordu. Bir aralık sordu:

— *Sen ne iş görürsün?*

Âdeta canım sıkıldı:

— *İşte şu gördüğün sığırları güderim! Dedim.*

— *Ne kazanırsın?*

— *Ayda üç lira.*

— *Peki, söyle bana, ayda üç lira, yılda kaç lira eder?*

Kendisinin ve yanındakilerinin yardımıyla ayda üç liranın yılda ne ettiğini hesaplayarak karşılık verdim.

— *36 lira eder!*

— *Sana bu 36 lirayı versem ne yaparsın?*

— *Hiç, almam ki...*

— *Neden almıyorsun?*

— *Otuz altı lira çok para...*

Sonra biraz düşünerek ilave ettim:

— *Nereden aldın diye sorarlar...*

Tanımadığım yolcu, tekrar gülümseyerek:

— *Aferin oğlum, dedi, böyle olmalı... Fakat bu parayı, yol gösterdiğin için veriyorum sana! Kimse bir şey demez!.. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 11. *Soğuk ama güvenli bir zırhın arkasında, sıcak sohbetlerimiz de "kilitleniyor". Dökme demirden kilit ve anahtarları, kapı eşiklerini, belli belirsiz bir çocukluk anısı olarak da olsa hatırlayacak mı yeni gelen nesil? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmiş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:*

— *Ne yapıyorsunuz yahu? Dedim.*

— *Sana ne? Dediler.*

Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

- Canım, neden söküyorsunuz? dedim.
- Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.
- Ne yapacak bunları?
- Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyor da...
- İngiliz çimi alsın, eksin; mademki adam zengin...
- İngiliz çimiyle bu bir mi?
- Bu daha mı iyi?
- İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün, kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz... İşte böyle bir yerde köyün insanlarını düşünüyorum. Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler. Hayır, şimdi insanları, kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum. Kitaplar dediğime bakıp da büyük ilmi kitaplar yahut da dört meşhur kitaptan birisini okuyup iman ettiğim sanılmasın. Şiirler, romanlar, hikâyeler, masallar bana bu ilmi tahsil ettirmişlerdir. Beyinin vapurdan iner inmez çantasını kapam uşaktan iğrenmeyi, sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlayan adamın çalışmadığını kendi kendime öğrendim. Ama şu sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlayan adam, isterse akşama kadar insanları aldatmak için didinsin. Kaç para eder! Gözümde, milyonu olsa da kalp para ile metelik etmez. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 14. Sonrasında Hellen yalnız devam etti yoluna. Ama artık Hellen'i herkes tanıyordu. Zamanın birçok tanınmış kişisi ile güzel dostluklar kurdu. Hellen'in yaşadığı bir deneyim, görme engelli olmayanların da çoğu zaman "görmeden" yaşadıklarını öğretti ona. Ormanda, parklarda gezintiye çıkan bir arkadaşına heyecanla sormuştu: "Haydi anlat, neler gördün ormanda?" Arkadaşı Hellen'in bu heyecanını anlamaktan uzak "Hiçbir şey" dedi. "Herkesin bildiği sıradan şeyleri gördüm." Hellen aldığı yanıt karşısında büyük bir düş kırıklığı yaşamış ve arkadaşına çok üzülmişti. "Ben New York (Niyork)'un müzelerinde dolaşırken dokunduğum eşyaları keşfetmekten inanılmaz bir heyecan duyuyor, sözcüklerle anlatılamayacak kadar büyük bir mutluluk yaşıyordum." dedi. "Sen nasıl oluyor da görme engelli olmamana karşın çevrendeki güzelliklerin farkına varmıyorsun?" (MEB, 8. sınıf)

Örnek 15. Okumuş, aydın bir dostumla konuşuyordum; zamanın azlığından yakınıyordu. Çünkü yaşlı idi. Önünde ne kadar zaman olduğunu bilmiyordu, ama bunun az olduğunu biliyordu. Eline yabancı dilden bir kitap almıştı. "Bu harikulâde bir kitap!" diyordu. "Bunu tercüme etmek istiyorum. Ama buna bir girişirsem öteki işlerimi yapamayacağım diye korkuyorum. Hâlbuki yapılacak çok iş var. Hepsinin de mutlaka yapılması lazım. Benim vaktim bunlardan hangisini yapmaya yetebilir? Yazık! Çok geç kaldık, çok!" (MEB, 8. sınıf)

Örnek 16. Geleneksel mimarimizde çıkmaların altına, çıkılan bölüme destek olsun diye verevine tahta dayaklar konulur, bunlara "elibeline" adı verilir. Bu adlandırma ise herhâlde, sinirlenen kadınların, annelerin ellerini bellerine dayamalarına bir göndermedir. Kadınlarımızın, annelerimizin öfkelenince ellerini bellerine dayamaları bizleri korkutur. (Anlatılanlar doğruysa annesi elini beline dayayıp bağırma başladığında Cengiz Han, diz çöküp özür dilermiş.) Şimdi bizler, gösteriş uğruna, ana dilimize ihanet edip şirketlerimize, evlerimizin bölümlerine Türkçe olmayan adlar verdiğimizde, ana dilimizin elini beline koyup bize bağırıp çağırmasından endişe ediyoruz. Muhtemelen böylesine bir azarlanmayı da hak ediyoruz. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Şüphesiz, eski binalarda gördüğümüz o süslü edevat, böyle dükkânlarda, bu nezaketle, bu özenle, bu kanaatle işlenir, yapılırdı. Sanata böyle dindarca bir

bağlılık vardı. Her şeyi inkâr eden bu devre gelmemiş olsaydı, şüphesiz bu güzel şeyler sönüp gitmeyecekti. –Yazıklar olsun o zamana ki bütün kutsal değerleri inkâr ettirmiş, kanaatleri öldürmüş, huzur ve rahatı söndürmüş, demiri kaldırmış, yerine tenekeyi doldürmüştür.(MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. *Atila koştu. Birkaç kişi daha gelmişti. Engelli adamı arabasıyla kaldırdılar. O, bir yandan teşekkür ediyor, diğer yandan da yakınıyordu: — Kaldırımlar bu kadar yüksek yapılır mı? Engelliler için düşünülmez?(FCM, 5. sınıf)*

Örnek 19. *Hayır Paşam, Çukurova cennet gibi bir yer. Bir eken yüz biçiyor. Bize tarla da verdiler, çayır da. Allah'a şükür, çocuklarım çalışkandır da. Nerede olursa olsun ekmeklerini çıkarırlar. Geçimimiz çok iyiydi. Rahattık. Hiçbir sıkıntımız yoktu. Yalnız, şu son günlerde işittik ki düşmanlar Erzurum'u almak istiyorlarmış. Kimin malını kimden alıyorlar? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 20. *İhtiyar adam kızdı: — Sen ne diyorsun oğul, dedi. Senin dediğin, insanoğluna yakışmaz. Köyde kalacak, hep birlikte sele karşı savaşacağız, bize bu yakışır. Köylüler arasında en yaşlısı Koca Hasan'dı. Koca Hasan dedi ki: — Bundan yıllarca önce bu köyde, sel nedir kimse bilmezdi. Ama o zamanlar köy böyle değildi. Dağlar, bayırlar, tepeler hep ormandı. Her yan yeşillik içindeydi. Daha sonra o kesti, bu kesti; yavaş yavaş orman tükendi. Dağlar, tepeler, bayırlar kelleşti. Böylece olanlar bize oldu. Artık yağmur yağdı mı ardından da sel geliyor. Şimdi yapacağımız bir iş var. Köyü ağaçlandıracağız. Dağlara, tepelere, bayırlara bol bol ağaç dikeceğiz. Başka çaremiz yok. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 21.
*Hacivat: Karagöz'üm, iki gözüm, gel seninle söyleşelim.
 Karagöz: Ne var Hacivat? Hangi dağda kurt öldü? Sen benimle konuşur muydun?
 Hacivat: Şiirin, tarihin babası sayılan kişiler nerede yaşamışlardır, bilir misin?
 Karagöz: Haa, Hacivat'ım ne bilirim ya... Söyle de öğrenelim.
 Hacivat: Şiirin babası Homeros, İzmirlidir; tarihin babası Heredot, Bodrumludur.
 Karagöz: Ben de Bursalıyım, ne olacak? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 22.
*Bazen sana layık evlatlar olamadık,
 Seni gönülden duyamadık,
 Taşını toprağını işleyemedik.
 Sorma bu gerilik bu uyku niye.
 Affet bizi, affet bizi Türkiye! (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 23. *Bir gün dayanamayıp sordum, “Ben o kavanozun yerini biliyorum, neden gizliyorsun anneanne?” Güzel gözlerini gözlerime dikti, sıcaık baktı, yutkundu: “Çünkü... Çünkü şeker yasak ama çok seviyorum... Haftada elli gram şekerden ne çıkar ki? Annene söyleme e mi?” (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 24. *Mustafa Kemal adı bomba gibi düşüyor salona, solandakilerin başına da. Mustafa Kemal burada mıydı? Oradaki en önemli kişi, tedirgin bir sesle: — Burada olduğunuzu bilmiyorduk Paşa, diyor. Bu konuda siz ne buyurursunuz? Mustafa Kemal Paşa: — Her biriniz konuştunuz, fikirlerinizi söylediniz. Hepinizi dinledik. Efendiler, siz kimin malını kime peşkeş çekiyorsunuz? Bu memleketi korumak için bu milletin özgür yaşaması için yüzyıllardan beri kanını akıtmış, canını vermiş; bu milletin gerçek sahiplerine, kahramanlar kahramanı Anadolu'ya bir şey sordunuz mu? Anadolu halkını dinlediniz mi? Bir de onlara sorun efendiler, bir de onları dinleyin! (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 25. *Biliyorum ara sıra sizi üzüyor, belki de düş kırıklığına uğrattıyorum. Bana verdikleriniz yanında benden istediklerinizin çok olmadığını da biliyorum. Yukarıda sıraladığım istekler size çok geldiyse birçoğundan vazgeçebilirim; yeter ki beni ben olarak seveceğinize olan inancım sarsılmasın. Benden “örnek çocuk” olmamı istemezseniz ben de sizden kusursuz anne baba olmanızı beklemem. Sevecen ve anlayışlı olmanız bana yeter. Sizin çocuğunuz olarak doğmak elimde değildi. Ama seçme hakkım olsaydı sizden başka kimsenin çocuğu olmak istemezdim. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 26.

*ÖĞRETMEN: Söyleyin bakalım, Estergon Kalesi nerededir?
(Kapı vurulur.) Geel.*

1. ÖĞRENCİ: (Güya nefes nefese) Öğretmenim affedersiniz, biraz geciktim.

ÖĞRETMEN: Biraz diyor, yahu bu üçüncü ders, dersin de sonu, niye geç kaldın?

1. ÖĞRENCİ: Anlatayım öğretmenim, evden tam zamanında çıktım öğretmenim, dolmuşa bindim, dolmuş trenle çarpıştı öğretmenim, yedi ölü, on altı yaralı verdik, bir ben sağ salim kurtuldum ama maalesef derse yetişemedim öğretmenim. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. *Kültürü çok geniş değerli bir dostum geçen gün bana diyordu ki:*

— Artık benim için yeryüzünde bir tek eğlence kaldı: okumak. Ne danstan ne toplanmalardan hiçbir şeyden tatlı bir duygu alamıyorum. İnsanlardan kaçan yabani bir mahluk oldum. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 28. *Okumuş, aydın bir dostumla konuşuyordum; zamanın azlığından yakınıyordu. Çünkü yaşlı idi. Önünde ne kadar zaman olduğunu bilmiyordu ama bunun az olduğunu biliyordu. Eline yabancı dilden bir kitap almıştı. “Bu harikulade bir kitap!” diyordu. “Bunu tercüme etmek istiyorum. Ama buna bir girişirsem öteki işlerimi yapamıyacağım diye korkuyorum. Hâlbuki yapılacak çok iş var. Hepsinin de mutlaka yapılması lazım. Benim vaktim bunlardan hangisini yapmaya yetebilir? Yazık! Çok geç kaldık, çok!” (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 29. *Rahatsız ailelere bakınız. Çoğunun her şeyleri tamam gibi görüldüğü hâlde, huzurları yoktur. Ara sıra, “Bir zaman biz böyle değildik, ne oldu bize?” dedikleri bile olur. Bir zaman o ailede sevgi vardı. Birbirlerini seviyorlardı. Sevginin verdiği güvenle kendilerini rahat hissediyorlardı. Sonra sevgi, belki de yavaş yavaş azaldı; birbirlerini sevmeyi bıraktılar; birbirlerine güvenlerini kaybettiler. Onun için çekişiyor, birbirlerini rahatsız ediyorlar. Hâlbuki aslında onlar çırpınıyor, varlıklarına yeni bir destek arıyorlar. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 30. *Bir gün tablonun yerinde olmadığını gördüm. Kaldırılmış olacaklar diye hemen dükkâna girdim. Necip Efendi’ye resmin ne olduğunu sordum. Müşterileri ile meşgul adam, bana cevap bile vermedi. Bekledim. Böyle boynum bükük bekleyişime acımış olacak ki nihayet bana dönüp “Satıldı, oğlum.” dedi. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 31. *— Eserlerinizde halk hikâyeleri ve şiiri, folklor malzemesi ve divan edebiyatı var. Siz kültürümüzden bütünüyle yararlanma taraflısı olduğunuza göre yeni yetişecek sanatçıların nasıl beslenmelerini tavsiye edersiniz? (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 32. *“Dile düşeceğine göle düş.” demişler. Gerçekten göle düşmek dile düşmekten iyidir. Hepimiz insanız ve olayları kendi açımızdan değerlendirerek doğru veya yanlış yargılara varırız. Ama aynı şartlar altında biz bulunsaydık düşündüğümüz gibi hareket edebilir miydik? Bunu kesin olarak söylemek biraz güç ama kendi görüşümüz içinde peşin yargılara varmaktan da kendimizi alamayız. Bu; noksanlarımızdan, kusurlarımızdan biri... (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 33. *Sen ki bütün cefaları önleyecek yapıda göğüslü, bütün küçüklükleri ürkütecek keskinlikte bakışlı, bütün saldırışları yıkacak çelimde duruşlu idin, bu*

yeryüzünde öyle bir sağlam yerleşmişliğin vardı ki!.. En sonunda “Hastalık ciddidir, öldürücü olabilir. Fakat kalbim sağlamdır, dayanacaktır.” Dediğin iki koma arasında başını yastığından güçlükle kımlatıp başbakanına: “Bugün Hatay’dan ne haber var? Yeni raporlar aldınız mı?” diye soruyordun. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 34. “Neden Jon, söylesene neden?” diye inleyerek sordu annesi. “Diğerleri gibi olmak bu kadar mı zor? Alçaktan uçmak pelikanların ve albatrosların işidir. Bunu onlara bırakmalısın. Hem niçin avlanmıyorsun oğlum? Artık bir kemik bir tüy kaldın.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 35. Utancımızdan kıpkırmızı olmuşuk. Bezi bir kenara fırlatıp ders kitaplarını torbaya doldurdum. Öğretmen gittikten sonra Murat söylenmeye başladı: “Bizde şans mı var? Her şeyi yüzümüze gözümüze bulaştırırız.” “Üzülme, olan oldu bir kere. Okulların açılmasına daha iki ay var. O zamana kadar çoktan unuttur bu olayı...” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 36. Helen aldığı yanıt karşısında büyük bir düş kırıklığı yaşamış ve arkadaşı adına çok üzülmişti. “Ben New York (Niv York)’un müzelerinde dolaşırken dokunduğum eşyaları keşfetmekten inanılmaz bir heyecan duyuyor, sözcüklerle anlatılmayacak kadar büyük bir mutluluk yaşıyordum.” dedi. “Sen nasıl oluyor da görme engelli olmamana karşın çevrendeki böylesi güzelliklerin ayırdına varamıyorsun?” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Ön yargılı davranmama.

Örnek 1. Yaşlı adam elini paltosunun cebine attı. Ogün’ün küçük elinin içine bir şey sıkıştırdı. Ogün, telaşlı adımlarla yürürken bir süre avucunun içine bakamadı. Caddedeki kalabalıktan sıyrılınca sıkılı elini açtı. Dedenin eline sıkıştırdığı kâğıt kaplı ucuz bir şekerdi. Vermek için bula bula bunu mu bulmuştu? Sinirlendi. Avucundaki şekeri yol boyunca uzanan parkın içine fırlatacağı ki vazgeçti. Kâğıdını soyup ağzına attı. Hiç beklemediği kadar güzel bir tat alarak çiğnemeye başladı. Kokulu şeker tüm ağzına yayıldı. Hoş bir lezzet bıraktı. Ogün şaşırıldı. “Hayret!” dedi kendi kendine. Anlatıkları masallara gizli bir tat katmasını bilen dedeler, kim bilir verdikleri şekerlere de böylesi bir tat katıyorlardır belki. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. HOCA’NIN KARISI— Ayşe... Kız Ayşe, bir yol git de bak bakalım, bu adam nerede kaldı? Ahmet Ağa’nın köşeye kadar varıver.

AYŞE — ...

HOCA’NIN KARISI— Kız sana söylüyorum, işitmiyor musun? (Dışarıdan bir gürültü kopar.)

HOCA’NIN KARISI — Elin kırılışın inşallah. Yine kim bilir neleri devirdin kız? (Hoca elinde takkesiyle girer.)

HOCA — Kızın günahını alma hanım. İş bir anlayıver de ondan sonra konuş.

HOCA’NIN KARISI — İlahi Hoca, takke o gürültüyü çıkarır mı?

HOCA — Eeee altında ben vardım işte. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. Teneffüste Seçil ve Serdar yanına gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler. Hemen oturduk. Neler yapabileceğimizi ve hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanabileceğimizi konuştuk. Bu sırada duvar kenarında oturan ve yeni tanıştığım Hilal de bizi uzaktan ilgiyle dinliyordu. Dört haftalık gözlemlerime göre Hilal, sessiz, içine kapanık ve sakin biriydi. Sınıfta pek söz almaz, derslere nadiren katılırdı. Onun bizi dinlediğini görünce ona seslendim:

— Hilal sen de bize katılmak istemez misin? Hilal şaşırmıştı, bir şey diyecek oldu, diyemedi. Seçil ve Serdar’ın da bakışları Hilal’e yönelmişti. Tekrar sordum:

— Çalışmamızda seni de aramızda görebilir miyiz?

— Şey ben, dedi Hilal. Nasıl olur ki ben yapabilir miyim? Serdar:

— Dedem söylemişti. Bir işi başarmak istiyorsan önce korkularını yenecek ve kendine güveneceksin. Sonrası iyi bir planlama ve düzenli çalışmadır.

Şimdi herkes Hilal'in gözlerine bakıyor, onun evet demesini bekliyordu. Hilal çok heyecanlanmıştı, bunu gözlerinden okuyabiliyordum.

— Evet evet, ben de çalışmak isterim, isterim de ben ne yapacağımı bilmiyorum ki, deyince hep birlikte gülmüştük. Hilal de bizim kahkahalarımıza katılmış ve yerinden kalkarak yanımıza gelmişti. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 4. İşte bir gün Çanakkale'ye giden bakanlardan birine: “Orada Mehmetçik anıtının başında şehitleri anacaksınız. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere karşı siper etmeseydiniz boğaz elden gider, İstanbul elden giderdi diyeceksin.”

“Evet efendim.”

“Ama Çanakkale’de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşçıları da saygı ile anacaksınız.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 5. Bakanın ricası üzerine bu son söylenecekleri Atatürk'ün kendisi kaleme alır. Nutuk şudur:

“Bu memlekette kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.” İşte dünyada başka bir örneği olmayan sevginin evrensel dili. Bu nutku yabancı gazeteler haber yaptıktan sonra haftalarca, aylarca Avustralya'dan, Yeni Zelanda'dan sevgi ve minnet mektupları yağmıştır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 6. Yaşadığı çağda, birçokları yeryüzünde insan varlığının değersiz olduğu görüşünü öne sürüyordu ama bizim insancıl şairimiz dünyayı eşsiz güzelliklerinin hepsiyle bağrına basıyordu:

“Bu dünya bir gelindir yeşil kızıl donanmış

İnsan böyle geline bakar bakar doyamaz” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 7. Sonunda kaplumbağa bu alaylara ve dalgalara dayanamamış ve bir gün tavşanın karşısına dikilip:

— Dünyanın en hızlı koşan hayvanı sensin zannetme. Ben senden daha hızlı koşabilirim, demiş. Tavşan, bir kendine bakmış bir de kaplumbağaya ve başlamış gülmeye. Çünkü kaplumbağanın sırtındaki kabukla ve kısacık bacaklarıyla kendisini geçmesi imkânsızmış. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 8. Bir gün okul hayatımda önemli değişiklikler olmaya başladı. Öğretmenim galiba beni benden çıkarmaya karar vermişti. Kulüp faaliyetleri seçiminde öğretmenimiz:

— Kütüphanecilik Kulübü Başkanı Sevgi Ünal, dedi.

Ben de dâhil bütün sınıfın ağız açık kalmıştı. Herkes şaşır kalmıştı. Kadir ayağa kalkıp itiraz etti.

— Ama o hiç kitap okumaz ki öğretmenim. Bir kere bile kitaplıktan kitap aldığını gören olmadı. Sevgi yapamaz. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Çelişkileri fark edebilme.

Örnek 1. La Fontaine (La Fonten), sabahleyin erkenden kalkmış, elini yüzünü yıkamış, kahvaltısını yapmıştı. “Tembel dediğiniz o çocuk beni üç kez okudu.” Diye söze karıştı: “Ayrıca defalarca arkadaşlarına anlatıp durdu. Şu koca kitaplıkta daha hiç okunmayanlar varken benim üç kez okunmuş olmam biraz düşündürmeli sizleri, bu durum dünyanın her köşesi için geçerli. La Fontaine'in adını bilmeyen, duymayan

çocuk yoktur yeryüzünde. Hepsi en az bir fablını bilir. Her fablının arkasından güldükleri kadar düşünürler de. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 2. (Acele sağ tarafa koşlar, kulisin kenarında telefonla konuşur.) Alo, alo... Kim konuşuyor? Güngörmez Ülkesi prensinin yaveri mi? Ne diyorsunuz? Prens bugün gelebilecek mi? Peki ama öyleyse... Alo, alo... Hay Allah, telefonu kapadılar. (sahneye gelerek) Allah Allah... Prens bugün gelebilecekse biraz evvel gelen adam kim öyleyse? Hah, işte bu tarafa doğru geliyor. Belli etmeden anlamaya çalışayım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. Halam, ilk çiçeğini veren bitkileri görünce çok mutlu olur, seviniyordu ama bu kez öyle olmadı. Diz çöküp yakından bakmaya başladı, çiçekleri inceledi. Derin derin düşünmeye başladı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 4. Anadolu'da anlatılan bir hikâyeye vardır. Öyle bir köy varmış ki köye gelen konuğu önce iyice bir döverler, sonra da itekleyerek köy odasına götürür; orada yedirir, içirir, ertesi gün de ağızını düzer, cebine harçlığını kor, yolcu ederlermiş. Bir gün bu köye bir atlı gelmiş. Köylüler, gelen yabancıyı yaka paça atından indirerek adamakıllı ıslatmışlar. Sonra atını ahıra çekerek yemini, suyunu vermişler. Konuğu da alarak tatlısıyla tuzlusuyla karnını doyurmuş, eğlendirmiş, yumuşak minderlere yatırmışlar. Ertesi gün atını eğerlemişler. Oda sahibi, konuğun heybesini yiyeceklerle doldurmuş, bir de para dolu kese vermiş. Konuk şaşkın. Atına binip köyden ayrılacağı sırada oda sahibinin kulağına eğilmiş:

— Yahu, konuk ağırlamakta, izzet ikramda eşiniz yok. Ama köye girerken niçin dayak atıyorsunuz? Bunu anlamadım, demiş. Oda sahibi gülmüş:

— Dayak yemeseydin izzet ikramı mızın tadını bilemezdin de ondan, diye cevap vermiş. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 5. Siragüze, güzel bir kentti. Bağlık bahçelikti. Çevresindeki dağlar yemyeşil ormanlarla kaplıydı. Evler, yeşillikler arasında yitip yitmiş gibiydi. Yaz kış, kuş seslerinden geçilmezdi. Böylesine güzel bir kentte halkın da mutlu olması gerekmez miydi? Oysa halk çok mutsuzdu. Kentin başında acımasız bir kral vardı. Halka soluk aldırıyor. Hele köylerde yaşayanlar daha da mutsuzdu. Köylülerin ürettikleri ellerinden alınıyor, karşı koyanlara çok ağır cezalar veriliyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 6. Kitap satışından elimize geçen parayı saydık. Tam 10 liraydı. Oysa ikramiye olarak verdiğimiz toplam 12 liraydı. Bir yerde ufak bir yanlışlık yapmış olmalıydık. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Bir düşünceye, değere etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama.

Örnek 1. Pazartesi, okulun kapısından içeriye girerken elimdeki dosyada yaptığım araştırmalar, kafamda da söyleyeceğim sözler vardı. Birden arkamdan birinin seslendiğini duydum. "Onur yavrum, bak bakalım güzel olmuş mu şimdi?" İlhan Amca'yı seslenen. Hani "Donald Amca Büfesi"ni işleten İlhan Amca. Ödevle ilgili ilk konuşmamı onunla yapmıştım. Nasıl da sevinçli görünüyor! Yeni bir tabela yaptırmış onu gösteriyor bana. Üzerinde "DONALD AMCA" yerine ne yazdırmış biliyor musunuz? "İLHAN AMCA". Demek ki birkaç soru, biraz söyleşmek insanların dil konusunda kıpırdamasına yetecekti. Yeter ki bize sunulan her yeniliğe sorgusuz sualsiz atlamayalım, özellikle dil konusunda. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Şimdi biraz da tartışmakta olanlara kulak verelim. Bakın, yaşlı ve şişmanca bir adam ne diyor:

— Anlaşıyor ki arkadaşlar, İngiliz veya Amerikan himayesinden birini kabul etmekten başka bir çaremiz yok... Yaşlıca adamın sözlerinin yanıtı, bu durumu çoktan kabullenmiş çoğunluğun onaylama sesleri oldu. Sadece bir kişi; genç, heyecanlı bir adam karşı çıktı:

— Rica ederim, siz neler söylüyorsunuz?.. Türk milleti, bir başka devletin sığıntısı, uşağı hâline nasıl getirilir? Şanlı geçmişî zaferlerle dolu... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. Dönemin öğretim kurumları tutucu bir eğitim veriyordu. Neyse ki kendi kendine de olsa Galileo, henüz küçükken edindiği gözlem yapma alışkanlığını, deneylerle desteklemeyi öğrenmişti. Bu konuda da düşüncesinin doğruluğunu ortaya koymak için bir deneyden yararlandı ve herkesin doğruluğuna inandığı “Aristo fiziği” olarak bilinen bilimsel öneriler dizisinde bazı yanlışlar olduğunu kanıtladı. Bunun ne sakıncası olabilirdi ki! Sonuçta Aristo da bir insandı ve elbette o da hata yapabiliirdi (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Bu Çelebi, gayet akıllı bir insandı. Namerde ve ikiyüzlüye muhtaç olmayacak kadar serveti vardı. Çamlıca Ormanı'nın arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fukaraya, gariplere, zayıflara bakar; sofrasından hiç misafir eksik olmazdı. Dindardı ama taassup içinde değildi. Din, millet, vatan, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kudsiliğini anlardı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. Bize öyle bir adam lazım ki hakaret görünce başından korkmasın. Bu hakareti aynıyla iade etsin. Devletini seversen sen, bu fedakârlığı kabul edeceksin.

— Ettim efendim fakat bir şartla...

— Ne gibi?

— Mademki bu bir fedakârlıktır, fedakârlık ücretle olmaz, karşılıksız olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık ne olursa olsun, şahsi kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, makam, ücret filan istemem. Fahri görev olduğu için bu hizmeti görürüm. Şartım budur. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Sadrazam, o akşam kethüdasını Muhsin Çelebi'nin Üsküdar'daki evine gönderdi. Devlete, millete dair bir iş için kendisiyle konuşacağını, yarın mutlaka düşünmeyip gelmesini istiyordu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Muhsin sahne dışında kalabalık bir topluluk içinde bile uzun boylu konuşmaktan kaçınacak kadar sıkılgan bir insandır. Mesleğiyle ters gibi görünen fakat kendisini yakından tanıyanlarca bilinen bu huyu yüzünden Atatürk'ün buyruğunu yerine getiremiyor. Önce bunu bir sanatçı kaprisi sanan Atatürk, gücenir gibi oluyor, hatta öfkeleniyor. Uzun ısrar ve tartışmalardan sonra Muhsin, arkadaşlarının da yardımıyla kendisini kandırmayı başarıyor. Fakat Atatürk isteğinden vazgeçmiyor:

— “Peki, diyor. Seninle bir bahse girelim: Sana bir piyes göndereceğim, bunu oynayacaksın, ben de gelip seyredeceğim. Aman dikkat et, rolünü iyi oynamazsan seni bizzat ben eleştireceğim, kötü bir aktör olduğuna inanacağım; iyi oynarsan o zaman da gerçek bir sanatçı olduğuna inanacağım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8.

Otelci — Hayır efendim, hayır... Estağfurullah efendim... (Saygıyla eğilir.)

Topaç (kendi kendine) — Allah Allah... Bu kadar nazık patron da hiç görmemişim (yüksek sesle) Bulguroğlu, niçin bana öyle... (otelcinin taklidini yaparak) Yok, buyursunlar prens hazretleri; yok, estağfurullah şehzade hazretleri filan diyorsunuz? Benim ismim Topaç, Topaç...

Otelci (hayretle) — Ne? Topaç mı? (kendi kendine) Haa, anladım. Prens seyahat ederken mutlaka ismini değiştirmiş olacak. (yüksek sesle) Baş üstüne efendim... isminiz Topaç olsun. Emredersiniz efendim... (Yerlere kadar eğilir.)

Topaç (kendi kendine) — Allah Allah... Neredeyse ayaklarıma kapanacak. Amma da acayip adam ha! Neme lazım, ben buraya garsonluk etmeye geldim, onu bilirim. (yüksek sesle) Eeee, ne yapacağız bakalım?

Otelci — Emrinize hazırım ef... Ef... Ef... Şey... Bay Topaç... (kendi kendine) Allah Allah... Nasıl isim bulmuş ya... (yüksek sesle) Arzu buyurulursa bu taraftaki (Sol tarafı gösterir.) odaya geçin. Mükemmel kahvaltınız sizi bekliyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. “Bazı şeyleri kestirip atmadan önce düşünmelisin Yılmaz. Onca yıldır insanların denediği, gözlediği, doğru Bellediği şeyleri birdenbire boş inanç deyip atamazsın.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 10. Bir akşam Belçika'nın tanınmış yazarlarından Verhaeren (Verhayren)'in evinde idik. Yaşlı bir ressam, artık plastik sanatların gerilemesinden şikâyet ediyordu. Mücadeleyi seven bir genç olarak ben, bu görüşe şiddetle karşı geldim. İçinde bulunduğumuz şehirde yaşayan ve Michel Ange (Mikel Anj) ile aynı seviyede bulunan bir heykeltıraş yok muydu? Rodin (Roden)'in “Düşünen Adam”ı, “Balzac” (Balzak)'ı, mermerin ömrü olduğu kadar yaşamayacak mıydı? (CEM, 7. sınıf)

4.2. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan yaratıcı düşünmeye ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Bulgular

YARATICI DÜŞÜNME	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
	Yeni, farklı bilgiler, fikirler ve ürünler ortaya koyma	8	1	12	9	3	0	0	2	35
	Olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme	1	3	2	2	0	2	2	2	14
	Sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme	3	3	8	3	0	1	0	0	18
	Konu veya durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme	1	1	3	2	0	0	0	0	7
	Bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama	0	1	4	7	1	0	1	1	15
	Uzak bağdaştırmalar yapabilme	5	14	13	9	11	8	13	7	80
	Kendini ifade etmede farklı yollara başvurma	1	0	11	0	1	0	1	0	14
	Sıra dışı sorular sorma	2	0	7	2	0	1	2	2	16
	TOPLAM	21	23	60	35	16	12	19	14	

Tablo 2'ye bakıldığında, yaratıcı düşünme becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında düzenli olarak dağılım göstermediği görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=21$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=23$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=60$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=35$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=16$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=12$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=19$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=14$) noktada yaratıcı düşünmeye yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 5. sınıf, MEB 6. sınıf ders kitaplarındaki yaratıcı düşünmeye ilişkin bulgular ile FCM 5. sınıf, GİZEM 6. sınıf, CEM 7. sınıf ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki yaratıcı düşünmeye ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine yakın olduğu görülmektedir. MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında incelenen diğer kitaplara oranla daha fazla yaratıcı düşünme becerisine ilişkin ifadelerin yer aldığı görülmektedir ($f=60$). En fazla frekans değerinin bu kitapta görülmesinin rastlantısal olduğu düşünülmektedir.

Alt beceriler açısından bakıldığında, yaratıcı düşünme becerisinin alt beceriler her kitapta ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından incelenen tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde bazı noktalarda benzer değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla yeni, farklı bilgiler, fikirler ve ürünler ortaya koyma ($f=8$; $f=1$; $f=12$; $f=9$; $f=3$; $f=0$; $f=0$; $f=2$); olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme ($f=1$; $f=3$; $f=2$; $f=2$; $f=0$; $f=2$; $f=2$; $f=2$); sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme ($f=3$; $f=3$; $f=8$; $f=3$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=0$); konu veya durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme ($f=1$; $f=1$; $f=3$; $f=2$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama ($f=0$; $f=1$; $f=4$; $f=7$; $f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=1$); uzak bağdaştırmalar yapabilme ($f=5$; $f=14$; $f=13$; $f=9$; $f=11$; $f=8$; $f=13$; $f=7$); kendini ifade etmede farklı yollara başvurma ($f=1$; $f=0$; $f=11$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=0$); sıra dışı sorular sorma ($f=2$; $f=0$; $f=7$; $f=2$; $f=0$; $f=1$; $f=2$; $f=2$); şeklinde yer almaktadır.

Tablo 2'de verilen alt becerilere ilişkin bulgular, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla yeni, farklı bilgiler, fikirler ve ürünler ortaya

koyma (f=35); olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme (f=14); sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme (f=18); konu veya durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme (f=7); bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama (f=15); uzak bağdaştırmalar yapabilme (f=80); kendini ifade etmede farklı yollara başvurma (f=14); sıra dışı sorular sorma (f=16) şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında bu alt becerilerden olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme becerisi ile kendini ifade etmede farklı yollara başvurma becerisi (f=14); bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama (f=15) ile sıra dışı sorular sorma (f=16) gibi bazı alt becerilerin aynı ya da birbirine çok yakın frekans değerlerine sahip oldukları görülse de alt becerilerin yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Alt becerilerin yatay düzlemde toplam değerlerine bakıldığında incelenen kitaplarda en çok frekans değerine sahip alt becerinin “uzak bağdaştırmalar yapabilme” becerisinin olduğu görülmektedir.

Alt becerilerden yeni, farklı bilgiler ve ürünler ortaya koyma becerisine GİZEM 6 ve CEM 7; olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme becerisine FCM 5; sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme becerisine ilişkin FCM 5, CEM 7 ve YILDIRIM 8; konu ya da durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme becerisine ilişkin FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama becerisine ilişkin MEB 5 ve GİZEM 6; kendini ifade etmede farklı yollara başvurma becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, GİZEM 6 ve YILDIRIM 8; sıra dışı sorular sorma becerisine ilişkin MEB 6 ve FCM 5. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır (f=0).

Yaratıcı Düşünme Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Yeni, farklı bilgiler, fikirler ve ürünler ortaya koyma.

Örnek 1. *İşin içine bilgisayar girince akan sular durdu Pınar'da. Odamıza çekilip kâğıtlar üzerinde projeler çizmeye başladık. Heykel, çocuk parkına yapılacağı için hep çocuklara göre bir şeyler çizip duruyorduk. Hepsi de sıradan; basit, kolayca düşünülüp bulunabilecek şeylerdi. Öyle bir şey olmalıydı ki herkesi şaşırtmalıydı; önünden geçenler, öylesine bakıp geçmemeliydiler. Birdenbire, beni çok etkileyen rüya geldi aklıma. Neden olmasın? Projeyi Pınar'a açmadan önce kafamda tasarlamaya çalıştım. Bir çocuk heykeli olacaktı bu. Malzemesi ise kullanılmayan eşyalar... Her tarafı kullanılmayan eşyalardan kurgulanmış dev bir çocuk heykeli, rengârenk... Düşündükçe, gözümün önüne getirdikçe heyecanlanıyordum. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Bir iki saat sonra hepimiz sakinleştik, annem biraz sonra salonun ortasına bir torba dolusu kaçık çorap döktü. “Hadi bakalım, hep beraber bunlardan da bir şeyler üretilim.” dedi. Sonra da makasla onlardan uzun uzun şeritler kesip birbirine eklemeye başladı. Paspas örecekmış!.. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *1901 yılında havada daha uzun kalabilen yeni bir planör tasarımı yaptılar. Bundan bir yıl sonra, tasarımları daha da iyileşmişti; yeni planörün bir de dümeni vardı. Wright Kardeşler, gece gündüz çalışarak çok hafif bir makine tasarlamaya çalışıyorlardı. Sonunda, bunu başlardılar ve makineye bir de pervane yaptılar. Bu sıralarda hem ABD hem de Avrupa’da uçan bir makine üzerinde çalışan birçok buluşçu da vardı... (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Öykümüzün sonuna yaklaşıyoruz. 17 Aralık 1903... Wright Kardeşler, adını “Uçucu-1” koydukları motorlu hava aracının motorunu çalıştırıp el sıkışıyorlar. Orville Wright aracın içine yerleşiyor, kardeşine “hazırım” işaretini veriyor. Araç hareket ediyor. Gittikçe hızlanarak ilerliyor ve sonunda yerden havalanıyor! İşte, ilk uçak! (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *1800’lü yılların sonunda, Amerika Birleşik Devletleri’ndeyiz. Küçük bir bisikletçi dükkânı düşünün. O zamanlar bisiklet, henüz yeni sayılacak bir buluş. Yirmili yaşlarındaki iki kardeş tarafından işletilen bu dükkânda bisikletlerle ilgili ne gerekiyorsa bulunabiliyor. Orville ve Wilbur Wright (Orvayl ve Vilbur Rayt) adlı bu iki kardeşin elinden her iş geliyor, hem bisiklet yapıyor hem de eski bisikletleri tamir ediyorlardı. Bu işten arta kalan zamanlarında da yapacak öyle çok işleri vardı ki! Onlar, düşlerini gerçekleştirmeye, havada uçan bir makine yapmaya çalışıyorlar. Yani bir uçak! (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6. *Şu hâlde orman, sadece zevkimizin, sağlığımızın kaynağı değil; sadece suyumuzun kaynağı değil, toprağımızın da koruyucusudur; boğazımızın, sırtımızın da sigortasıdır. Bu sebeptendir ki geçenlerde Büyük Millet Meclisinde bilgi veren Orman Genel Müdür Yardımcısı: “Ya orman ya keçi.” dedi. “Orman olan yerde keçi, keçi olan yerde orman olamaz.” Ormana zarar veren her şeye karşı koymakla; onu korumakla, çoğaltmakla, vatana ziyet ve bereket kazandırabiliriz. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Ve sonra, iç kapının hemen önünde odaya atıvermiş olan keçe parçasına terliklerinin ucuyla şöyle bir dokundu:*

— O, dedi. Keçe değil, pislik yuvası.

Ertesi gün, bizim küçük mirası çöpçü bile kabul etmedi. "Arabayı abur cuburla dolduramam hanımefendi!" dedi. Yalnız, Aşçı Mehmet başka bir şey yaptı. Keçeyi beş altı su yıkadı. Tele astı. Kuruttu:

— Hanımefendiciğim, dedi. İsterseniz yemek odasının kapısı altına seriverelim. Kuru tahtayı da kapatmış oluruz! (MEB,7. sınıf)

Örnek 8. *Peki şimdi “Türkçezenler” yani Türkçeyi kalpten seven ve bu dili bir kıta gibi karış karış gezenler bir araya gelseler, internette bir forum kursalar, oraya damla damla bildikleri deyimleri, atasözlerini, yöresel ve bölgesel lafları koysalar, aynı zamanda kaybolmasını istemedikleri dilsel nüansları ekleseler, kendi ailelerinden duydukları özgün kelimeleri paylaşırsalar ve böylece ortaya geni, dinamik, genç ruhlu, global bazlı bir platform çıksa fena mı olur?(MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Mehmet Âkif, lise yıllarında şiirle ilgilenmeye başlamış ve ilk şiiri, 28 Aralık 1893 yılında Hazine-i Fünûn dergisinde yayımlanmıştır. 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte Eşref Edip’in çıkardığı Sırat-ı Müstakim ve daha sonra Sebülürreşad dergisinde sürekli yazıları, şiirleri ve çevirileri yayımlanmaya başladı. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. — Haklısın, diyorum. Yazarçizer bir kardan adam olsun. Ne o süpürge filan? Bütün kardan adamlar çöpçü olmak zorunda mı?

— Cep telefonu da olmalı, diyor Burak.

- O kadar da değil, diyorum. Kardan adam cep telefonunu ne yapsın?
- Rica ederim, diyor Burak. İletişim çağındayız, unutmayalım. İletişimden uzak bir kardan adam olur mu?
- Oldu olacak kucağına bir de dizüstü bilgisayar verelim, diyorum. (MEB,7. sınıf)

Örnek 11. Anadolu'da oya onu yapan kadının yaşam öyküsüdür. Kız çocukları 6-7 yaşlarında oya yapmaya başlarlar. İğne, iplik tutamayacak yaşa gelene dek bu örgüyü yapmayı sürdürürler. Tüm yaşam boyunca duygularını, gizlerini, inançlarını, mutluluklarını oya denilen bu yapma çiçekle dile getirirler.(MEB,7. sınıf)

Örnek 12. Daha sonra bir masa, bir sandalye yaptım. Böylece rahat rahat yemek yiyebilecektim. Bunları elimden gelen tüm becerimi kullanarak en iyi biçimde yapmayı başardım. Böylece yerime iyice yerleşip anılarımı yazmaya başladım. Mürekkebibim bitinceye dek yazmayı sürdürdüm. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 13. Göklere durmadan gözlemekle fazla bir sonuç alınamazdı. Küçük de olsa bir teleskop gereklidi. Kaoru yine okul kitaplığına daldı, teleskop yapımı ile ilgili fizik, kimya, optik bilgilerini adeta yuttu. Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan, teleskop parçaları toplayıp kendi teleskopunu yaptı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 14. Bu arada Kaoru, boş vakitlerinde teleskopu için bir de ayna tasarlamıştı.(FCM, 5. sınıf)

Örnek 15. Bir masal ülkesinde üç ana renkte, üç ırmak akarmış. Biri kırmızı, diğeri sarı ve üçüncüsü de mavi renkteki bu ırmaklar suladıkları yerleri kendi renklerinde göstermiş. Ülkenin geri kalan yerleri bembeyazmış. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 16. Bir gün, ırmakların yanına Ali, Veli ve Selami adında üç çocuk gelmiş. Ali, kırmızı ırmak ile sarı ırmağı bir kanal kazarak birleştirmiş. Birleşen su turuncu oluvermiş. Veli de sarı ırmak ile mavi ırmağı birleştirdi bu kez yeşil renk doğuvermiş. Selami ise mavi ırmak ile kırmızı ırmağı birleştirmiş. Sular mor renge dönüşüvermiş. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 17. “Cihanın en uzun meydan muharebesidir.” dedikleri Sakarya'yı durmadan dinlenmeden nasıl yirmi iki gün, gece gündüz uğraşıp baş ettinse; tarihin ancak en zorlu baskınlarından birini yaparak kendininkinden sayıca üstün bir orduyu bir vuruşta darmadağın edip ordunu görülmedik bir hızla on gün içinde Afyonkarahisar'dan İzmir'e nasıl ulaştırdınsa, millet kürsülerinin işittiği belki de en sürekli söz sayılacak yüzlerce sayfalık nutkunu da üşenmeden üç ayda ortaya koydun ve yorulmadan sekiz gün okudun. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 18. Öğle sıcağı iyiden iyiyeye bastırılmıştı. Güneş tepemizi yakıyordu. Beklemekten usanmıştık. O sırada aklıma parlak bir fi kir geldi. Satışımızı artırmak için ikramiye vermeliydik. Günlük gazeteler, dergiler hep bu yolu seçmiyorlar mıydı? Fikir Murat'ın da çok hoşuna gitti. Hemen en yakın eczaneden kocaman bir deniz topunu ödünç aldık. Kitapları tek tek numaraladık. İkramiye 4 numaraya çıkacaktı. Bağıra çağıra ikramiyeli satış yaptığımızı ilan ettik. Tezgâhımızın önü birden kalabalıklaştı. Bütün kitaplar beş dakika içinde kapışıldı. Yüzümüz gülmüştü. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme.

Örnek 1. Küçük kardeşin elinde para yoktu. Tane tane konuşmaya başladı:
-Ben de o parayı mühendislik fakültesi son sınıfta okuyan bir öğrenciye burs olarak verdim. Şimdi o kardeşimiz projesini sunacak, dedi. Herkes hayretle birbirine bakarken bir genç, elindeki dosyalarla girdi salona. Oradakileri selamladıktan sonra anlatmaya başladı:

-Efendim, insanlar en çok suya ve enerjiye gereksinim duyarlar. Ben de bu ikisi üzerinde çalıştım. Enerjiyi araştırırken gördüm ki bazı enerji kaynakları bitmek üzere. Bitmeyen bir enerji var mı, diye düşünürken güneş geldi aklıma. Ben de güneş enerjisiyle su ısıtma ve elektrik elde etme teknikleri üzerinde yoğunlaştım. Ürünümüz on yıl garantili olacak. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Nasrettin Hoca, ters bindiği eşeğini sürüp giderken herkes kakkahalarla güliyordu.

Geriyeye döndü, kendine gülenlere seslendi:

“Eşeğime ters bindiğim için güliyorsunuz değil mi?” dedi. “Evet” diye bağırdılar. “Onun için güliyoruz.” dediler. Nasrettin Hoca: “Bunu otomobil mi sandınız? Üstüne bindiğim bir eşek. Otomobiller gibi dikiz aynası olsa arkamı görürdüm. Olmadığına göre, elbette ki ters bineceğim.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. Mustafa Kemal adı bomba gibi düşüyor salona...

— Mustafa Kemal burada mıydı?

Oradaki önemli bir kişi tedirgin bir sesle:

— Burada olduğunuzu bilmiyorduk, Paşam...

— Bu konuda siz ne buyursunuz?

— Her biriniz konuştunuz, fikirlerinizi söylediniz...

Hepinizi dinledik.. Efendiler, siz, kimin malını kime peşkeş çekiyorsunuz? Bu memleketi korumak için bu milletin özgür yaşaması için yüzyıllardan beri kanını akıtmış, canını vermiş, memleketin gerçek sahiplerine, kahramanlar kahramanı Anadolu'ya bir şey sordunuz mu? Anadolu halkını dinlediniz mi? Bir de onlara sorun, efendiler, bir de onları dinleyin! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Şöyle düşünemez miyiz? Farz edelim ki hiç orman kalmadı ya da hiç orman yoktu yurdumuzda. Ne ile besleyecektik keçimizi? Ne yakacaktık o zaman? Belki daha çabuk yem bitkilerine, yoncaya, korungaya sarılırdık; belki de zengin linyit, taş kömürü ocaklarımız şimdi harıl harıl çalışıyor olacaktı. Biz işin kolayına gidiyoruz. Yarını, çocuklarımızı düşünmüyoruz ormanları tüketmekle. Evet, bir başka vatanımız yok artık, varımızı yoğunu bu vatani cennetleştirmek için kullanmalıyız. Vazifemiz, gelecek nesillere daha mamur bir yurt bırakmak olmalıdır. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. Üzerinde ahşap işlemleri zamanın acımasızlığında kaybolmaya yüz tutmuş cami kapıları, okulların otoriteyi simgeleyen demirden kocaman kapıları... Hangi kapıya gitsen başka bir öyküsü var ardında sakladığı. Sürgülü, döner, katlanır, çarpma, kendiliğinden açılan kapılar... İçeriye ya da dışarıya açılan kapılar; kapıların ardına saklanan dünyalar. Kendimize ve başkasına ait olanı ayıran sınır orası; gürültülü alarmlar, iri yapılı korumalar ve birkaç açılı görüntü kaydeden kameralarla korumaya çalıştığımız. Bunların yanında bir de göremediğimiz kapılar var. Bizi hayal ettiklerimize ulaştırarak geçitler onlar. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Kardan adamın boyun bağıını düzeltirken – Aslında, diyor, kardan adama bir astronot elbisesi giydirebilseydik, ne hoş olurdu.

– Amma attın! diyoruz.

– Öyle demeyin diyor. Kardan adamların da astronot olmaya hakkı var.

– Onlar su damlasıyken buharlaşıp göğe çıkıyorlar, profesör, diyorum. Onların mekiğe filan ihtiyacı yok. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. İngiliz şair Browning (Brovning) de, sayfa sayfa, her kelimesini ayrı ayrı inceleyerek okurmuş sözlüğü. Sözlükte öğütler, kendince eğlendirici şeyler de bulurmuş. Lincoln (Linkoln) ise bu çalışmaya daha romantik bir veçhe katar, ay ışığında oturup bir aşk mektubunu okur gibi çevirmiş sözlüğün sayfalarını. Güzel yazmanın, dahası güzel ve etkili konuşmanın yolunun nereden geçtiğini sanıyorsunuz siz? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 8. *Hellen yaşamı parmak uçlarında hissederek yaşarken fiziksel engelleri olmamasına karşın “görmeden, duymadan” yaşayanlara şöyle sesleniyordu: “Yalnızca üç gün daha görebileceğinizi düşünün. Nasıl tüm ayrıntıları gördüğünüzü anlayacaksınız. Üç gün daha işitebileceğinizi düşünün. Her bir sesin, notanın nasıl özlemle ruhunuza dolduğunu göreceksiniz. Yaşanacak üç gününüzün kaldığını düşünün. Yaşamın tüm saniyelerini nasıl özlemle yaşadığınızı göreceksiniz.” (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 10. *Ev sahibi olmak gündelik hayatımızda tek endişe gibi görünüyor. Hâlbuki ev sahibi olmanın pek önemli sayılmadığı devirlerde iyi bir komşuya sahip olmanın önemi çok iyi takdir ediliyordu. Onun için atalarımız, “Ev alma, komşu al!” derlerdi. Bugün bankalarımız vatandaşları ev sahibi etmek için birbirleriyle yarış hâlinde. Fakat komşu meselesini hiç kimse düşünmüyor. Mevduat sahiplerine ev veren bu kadar bankanın arasından bir banka da çıkıp ihtiyacı olanlara iyi komşular dağıtsaydı kim bilir ne kadar büyük bir ilgi görürdü! (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 11. *“Yazın çalan kışın oynar.” demiş karınca ona. Ne yapmış ağustos böceği? Kışı atlatmaya bakmış. Ne yapıp yapıp gelecek yaza çıkmayı başarmış. Karınca kan ter içinde yuvasına besin taşırken çıkmış dalın üstüne, başlamış şarkısına. Yalnızca besin toplamak, yarını düşünerek çalışmak mıdır yaşamın amacı? Mutluluk duymak, duyurmak, dünyanın hep birlikte yaşanılan bir güvenli yer, yaşamın gelip geçici bir esin olduğunu bilmek. Budur ağustos böceğinin suçu. Karıncanın ise bencilliğin yücelerine çıkmak... (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 12. *Bir an kendinizi tek başınıza bir odaya kapatılmış olarak düşünün. Biraz ekmek ve su bulduktan sonra ilk arayacağınız şey dilinizden anlayan, konuşacak bir insandır, değil mi? Bu his, içinde yaşadığınız toplumdan uzak kalmanın verdiği manevi açlığımızın giderilmesini istemekten ve başka insanlarla olan bağımızın koparılması kaygısından başka ne ifade eder? (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Kötümserler derler ki: “İnsanlara karşı beslediğiniz güven ve inancın bir manası var mıdır? Güven ve iyi niyet her zaman aksi bir sonuç vermiyor mu?” (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 14. *İnsanların mazisi de böyledir. Gökteki eskimiş ay, Nasrettin Hoca'nın dediği gibi kırılıp kırılıp yıldız yapıırken hayatımızdan geçen 365 günlük yıllar bizim için parça parça mazi olmaktadır. Peki, öyle ise yaşamakta olduğumuz şu son yıl acaba mazimize neler işleyerek gidiyor? Onu tabii ben bilmem, herkesten fazla siz bilirsiniz. Ama telaşa da pek lüzum yok. Bu yılın bitmesine daha önümüzde şu kadar gün var. Bu yılı büsbütün boş bile geçirmiş olsanız etekleri sürür gibi son günlerini sürükleyerek gitmekte olan bu yılda iyilikler yaparak mazimize parlak sayfalar eklemeniz yine pekâlâ mümkün değil midir? (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 15. *Helen, yaşamı parmak uçlarında duyumsayarak yaşarken fiziksel engelleri olmamasına karşın “görmeden, duymadan” yaşayanlara şöyle sesleniyordu: “Gözlerinizin, bugünden sonra yalnızca üç gün daha görebileceğini varsayın. İyice düşünün: Yalnızca üç gün daha görebileceksiniz çevrenizi... İşte ancak böyle bir zorunluluk karşısında anlayabileceksiniz baktığınız her yerdeki tüm ayrıntıları... Üç gün daha işitebileceğinizi düşünün. Her bir sesin, her bir notanın nasıl özlemle ruhunuza dolduğunu göreceksiniz. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme.

Örnek 1. *Tam o sırada bir sürü karga geçti. Selçuk birden bağırdı:*

– Ne yaptınız? Uçurtmamı parçaladınız! Sonra etrafına baktı. İyi ki kimse yoktu. Kendi kendine ilk kez konuşuyordu. Gerçekten tam yarışma sırasında böyle bir şey olsaydı ne yapardı? Bunu iyi düşünmeliydi. Belki de kargaları kaçırarak bir resim gerekecekti. Bu ne olabilirdi? Tamam, bulmuştu: Kedi resmi. Neden olmasın? Üstlerine atlayan bir kedi resmini gören kargaları izleyecektiniz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Annem evden çıkmadan önce son bir kez anneannemi aradı:

– Anne, gerekli her şeyi aldın mı yanına? İlaçlarını unutmadın, değil mi? Göz damlan? Tansiyon hapların? Hangi valizi aldın? Taşıyamazsın sen, inince zor olur. Tekerlekli olanı al. Hem sapına kurdele bağlamayı sakın unutma, otobüste başkasının valiziyle karışır falan... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Ertesi gün işçiler iş bıraktılar.

– Karagöz Baba ile Hacivat Usta olmadan çalışmayız biz, diye direttiler. Yöneticiler durumu padişaha ilettiler. Padişah, çok kızdı.

– Kim olurmuş Karagöz Baba ile Hacivat Usta, diye bağırdı. İşçilerim işi nasıl bırakmış onlar için. Bunda bir bit yeniği vardır. Tez düzeltilsin bu iş!

O zamanlar Bursa'da Şeyh Küşteri adlı bir bilge yaşıyordu. Kumandan “Gidip Şeyh’e danışalım.” dedi. Şeyh Küşteri, olanları dinledi. Padişahın kumandanı, ezilip büzülerek:

– Kış çok şiddetli geçtiğinden gerekli taşı vaktinde çektiremedik ocaklardan, dedi. Yapımın gecikmesi biraz da bundandır. Şeyh Küşteri, o zamana kadar yumulu olan gözlerini açtı. Adamlar yanına geldiğinden beri ilk olarak konuştu.

– Merak etmeyin... İşçiler yarın sabah işlerinin başında olacak. Yalnız bu gece hepsini medreseye getireceksiniz. Adamlar gittikten sonra Şeyh, saydamlaştırılmış deve derisine Karagöz Baba ile Hacivat Usta'nın resimlerini çizdi. Resimleri, nakış gibi renk renk boyadı. İkinin de kuşakları ile yemenileri kırmızı kırmızıydı. Karagöz'ün kızıl top sakalı, Hacivat'ın kara sivri sakalı ile aynı boydaydı. Karagöz'ün sarığı Hacivat'ın külahı yerli yerindeydi. Tıpkı yaşarken oldukları gibi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. İyi bir öğrenci olan Mustafa, kısa sürede bütün öğretmenlerinin dikkatini çekti. Özellikle matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Bey onunla yakından ilgilendi. Mustafa'nın derste gösterdiği başarılarından etkilenen öğretmeni ona “Senin adın da Mustafa benim adım da. Bu böyle olmayacak, aramızda bir fark bulunmalı. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun.” dedi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5.

YOLCU — Dur Hoca felaket! Sen yarım saate kadar öleceksin!

HOCA — Yarım saate kadar mı? Aman fenalıklar gelmeye başladı.

(Yolcu, Hoca'yı yığılı hâlde bırakır, gülümseyerek ayrılır.)

YOLCU — Belki yarım saate de kalmaz Hoca, eyvallah. Aksiliğe bak ki ben şehre gitmiyorum. Karına haber verirdim ama olmayacak. Kusura bakma, hakkımı helal ettim. (Hoca boylu boyunca uzanır; eşek, sağa sola koşmaya başlar.)

HOCA — Öldüm, öldüm ama bizim hatuna kim haber verecek. Bari ben gideyim de usulca bildireyim.

(Çıkar, perde kapanır. Hoca perdenin önüne çıkar, öteki kenara gelince yukarı seslenir.)

HOCA — Hanım, hanım, Ayşe, Ayşe gelin, çabuk gelin, ben öldüm. (Hoca'nın karısı ile Ayşe gelirler, ellerinde lamba vardır.)

HOCA'NIN KARISI — Hayrola efendi ne var?

HOCA — Sorma karıcığım, ben öldüm... Mezarın üstünde kimse yoktu ki haber göndereyim. Ne yapayım, meraktan kurtulasın diye ben kendim geldim. (Geri döner, eşiğiyle gider.) (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. “Veteriner, Kınalı'nın yalnızlıktan böyle olduğunu söylemiş. Şimdi ne yapacağız? Onu tekrar dağlara bırakmak da tehlikeli olurmuş, bırakmayız değil mi baba?” dedim. Bu sorunu çözmeden kendisini rahat bırakmayacağımı anlayan babam, bir köşede mahzun mahzun duran Kınalı'ya baktı:

“Haklısın, kendimize alıştırdığımız bir canlıyı tek başına doğaya terk etmek insafsızlık. Geriye bir tek çözüm kalıyor, Kınalı'ya arkadaş bulup getirmek.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Oyalar yüzyıllardır, Anadolu'da okuma yazma oranları düşük, haberleşme araçlarından yararlanamayan kadınların bir çeşit iletişim aracı olmuştur. Günümüzde, kırsal kesimde yaşayan kadınların haberleşmelerine yardımcı olmaya devam etmektedir. Çiçeklerden oluşan bir anlatım dili, sevgililik, nişanlılık ve evlilik aşamalarından geçerek aile ilişkilerini bile düzenleyebilecek boyutlardadır. Anadolu kadını, kaderini (sevdim alamadım), sevincini (şeker pembesi), özlemine (yârim ile), sevgisini (çayır- çimen), nefretini (biber) ve hemen hemen tüm düşüncelerini oyalarla çevresindekilere iletir. Bu gizli iletişimi genellikle kadınlar kullanır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. Sadrazamın şaşmaya hakkı vardı. Bir ay önce dikimi tamamlanan, üzeri en nadir pembe incilerle işlemeli bu kaftanın namını İstanbul'da duymayan yoktu. Vezirler, elçiler, padişaha hediye etmek için Toroğlu'na müracaat ettikçe o, fiyatını arttırıyordu. Muhsin Çelebi de bu meşhur kaftanı nasıl alacağını anlattı:

— Çiftliğimi, mandıramı ve evimi rehine vereceğim; tüccarlardan on bin altın borç toplayacağım. İki bin altını atlarla, hademelere harcayacağım. Geriye kalan sekiz bin altınla da bu kaftanı alacağım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. Ayağı öpülmeyen şah, kızgınlığından sapsarı kesildi. Gözlerinin beyazlığı kayboldu. Mektubu aldı. Muhsin Çelebi, tahtın önünden çekilince şöyle bir etrafına baktı. Oturacak bir şey yoktu. Gülümsedi. İçinden: “Beni mecburen ayakta, saygı vaziyetinde tutmak istiyorlar galiba?” dedi. Bir an düşündü. Bu hakarete nasıl mukabele etmeliydi? Hemen, sırtından “Pembe İncili Kaftan”ı çıkardı. Tahtın önüne serdi. Şah İsmail, vezirleri, kumandanları şaşırılmışlar, hayretle bakıyorlardı. Sonra bu kıymetli kaftanın üzerine bağdaş kurdu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 10. Çok aşına olduğumuz “Turkish delight” tanımlamasının ise İstanbul'dan lokum alan bir İngiliz turistin, ülkesine götürdüğü lokumları o zaman ki adıyla “rahat-ül hulküm” diyememesi ve “Turkish delight” adıyla anlatması üzerine ortaya çıktığı söyleniyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. Ona, birbiriyle tartışan bu insanların bizden ne istediklerini sordum. Dedi ki bunlar Ahilerdir. Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinan'ın adamları, sonradan gelenler de Ahi Duman'ın kardeşleriymiş. Her iki taraf da bizim kendi misafirleri olmamızı isterler, bu yüzden tartışırlarmış. Onların göstermekte olduğu bu yüksek konukseverliğe hayran olmamak elde değildi. Sonunda işi kura çekmek suretiyle halletmeye karar verdiler ve sulh oldular. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine konuk olmamız kararlaştırıldı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Beyin aklına güzel bir fikir gelir. Deniz ortasına bir kale yaptıracaktır. Kızını da oraya yerleştirecektir. Yılan sudan geçemeyeceğine göre de kızı kurtulacaktır. Hemen bu fikrin gerçekleşmesi için planlar hazırlanır ve bugünkü Kız Kalesi'nin bulunduğu yerde binanın yapılmasına başlanır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 13. Öğretmenim ayakkabılarımı sorunca hiç düşünmeden cevap verdim.

“Babam bu akşam getirecek öğretmenim.”

Gösteri yarındı. Eve döndüğümde kendimde değildim. Yatağıma uzanıp gözlerimi tavana diktim. Uzun süre öylece kaldım. Sonra birden aklıma geliveren şeyle yerimden fırladım. Müthiş bir fikirdi. Olabilirdi, denemeye değerd. Yatağımın altındaki plastik çamaşır sepetini çıkarıp eskimeye yüz tutmuş bir çift beyaz çorap buldum, giydim. Kırmızı keçe uçlu kalemimle çorapların üzerini ayakkabı modelinde boyadım. İşte kan kırmızısı ayakkabılarım hazır. Sahneye en yakın oturan kişiyle bile aramda üç metre mesafe olacaktı. Fark etmeleri olanaksızdı. Buluşumla gurur duyuyordum. (GİZEM, 6. sınıf)

Alt Başlık: Konu veya durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme.

Örnek 1. *Ödevi ben alıp öğretmenimizin bu konuyu abarttığını, insanların Türkçeyi yerinde, doğru ve severek kullandıklarını ispat etmek istedim. Hemen parmak kaldırdım. “Ödevi ben almak istiyorum öğretmenim.” Benim pek hevesli görünmeme sevinimişti. Araştırmamı nasıl yapacağımı anlattı. İşe en yakın çevremden başlayacakmışım. Konu, “Çevremizdeki Dil Bozuklukları...” “İş yerlerinin adından başlayabilirsin Onur. Bize göstermek için fotoğrafını çekebilirsin ya da yalnızca adres belirtebilirsin. İş yeri sahipleriyle bu konuda röportaj yapabilirsin. Gazete, televizyon ve radyo yayınlarını, bu yayınlardaki reklamları izleyip sonuçlar çıkartabilirsin. Şimdi sınıfın penceresinden karşıya, sokaktaki büfeye bakın. Büfenin adını okuyun bakalım.” dedi öğretmenimiz. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Balkanlarda hızla yayılan bu ayrılıkçı fikirler, Osmanlı Devleti’ni zaman içinde çok ciddi sıkıntılara düşürmüştür. Aydınlar ve devlet adamları bu sıkıntıları ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli arayışlara girmişler, farklı fikir ve görüşler ortaya koymuşlardır. Bu görüş ve düşüncelerin ortak amacı, Osmanlı Devleti’ni içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmaktır. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 3. *Bu okula geleli dört hafta olmuştu. Okulumu, öğretmenlerimi, arkadaşlarımı tanımaya çalışıyordum. Eski okulumu ve sınıf arkadaşlarımı da çok özliyordum. Burada herkesin arkadaşı vardı. Beni de yanlarına çağırıyorlardı ama... Galiba zamana ihtiyacım vardı. Çarşamba günüydü. Türkçe dersinin sonlarına doğru öğretmenimiz:*

— *Çocuklar, biliyorsunuz, önümüzdeki hafta 10 Kasım Atatürk Haftası. Bu haftayla ilgili olarak neler yapabiliriz? Düşünün bakalım, dedi.*

Ön sıralardan bir arkadaşımız:

— *Öğretmenim, Atatürk’ün hayatını, kişiliğini ve başarılarını konu alan bir oratoryo düzenleyebiliriz.*

— *Olabilir Ali, bunu düşünelim. Başka, aklınıza neler geliyor çocuklar?*

— *Atatürk konulu bir şiir dinletisi düzenleyebiliriz.*

— *Bak bu da güzel bir fikir Tuncay. Bu konu ile sen ilgilen. Bu işin düzenlenmesini sana bırakıyorum, olur mu?*

Öğretmenimizin bu yaklaşımı çok hoşuma gitmişti. Biraz çekinerek ben de elimi kaldırdım. Öğretmenimiz:

— *Seni dinliyoruz Sema, deyince birden heyecanlansam da ayağa kalktım:*

— *Öğretmenim, arkadaşımızla Atatürk’ün kişiliği, fikir hayatı ve değişik konulardaki görüş ve düşüncelerini dile getiren bir program hazırlayabilir miyiz?*

— *Çok iyi düşünülmüşün Sema. Bak ben de böyle bir şey hazırlamanızı isteyecektim. Bu konuyla da sen ilgilen. Arkadaşlarınla hemen çalışmalara başlayın. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 4. *Teneffüste Seçil ve Serdar yanıma gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler. Hemen oturdum. Neler yapabileceğimizi ve hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanabileceğimizi konuştuk. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 5. *Peki şimdi “Türkçezenler” yani Türkçeyi kalpten seven ve bu dili bir kıta gibi karış karış gezenler bir araya gelseler, internette bir forum kursalar, oraya damla damla bildikleri deyimleri, atasözlerini, yöresel ve bölgesel lafları koysalar, aynı zamanda kaybolmasını istemedikleri dilsel nüansları ekleseler, kendi ailelerinden duydukları özgün kelimeleri paylaşırsalar ve böylece ortaya geni, dinamik, genç ruhlı, global bazlı bir platform çıksa fena mı olur? (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6. *Bir yaban keçisi vurdum. Bir tanesini de yaraladım. Yakalayıp evime getirdim. Evde bacağına tedavi etti, iyileşti. Bana alıştı. Çadırımın önündeki otlukta otluyor, hiç kaçmıyordu. Akluma hayvan beslemek düşüncesi geldi. Barut ve kurşunlar bitince bunlarla beslenebileceğimi düşündüm. (MEB, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama.

Örnek 1. *Tartışmalı konuşma başlayalı hayli oldu. Karara varmak elbette zor... Hele böyle her kafadan bir ses çıkarken. Kafadan bile sayılmaz, ağızdan çıkan sesler demek daha uygun sanırım. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 2. *içinde yaşanan ve insan soluğu ile hayat bulan yapıların dış dünyayla ilişkilerini sağlar kapılar. Pencereleleri, dışarıyı bize anlatan, “gösteren” gözlere benzetirsek; kapılar, sevmeyi dışarıda bırakıp sevdiğini içeri alan bir ağız gibidir. Sahip olunana ardına saklayarak sahip olamayanda bir yabancılaşma duygusu yarattı kapılar. İnsanlık tarihi kadar eski bir öykü bu... (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 3. *Anadolu kentlerinde, büyük şehirlerin ücra semtlerinde, hayatın aktığı yerdir kapı eşikleri. Kadınlar eşikte oturup dinlenirken bir yandan da komşularıyla sohbet ederek günlük hayatın sıkıntısından ve tekdüzeliğinden biraz olsun uzaklaşırlar. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 4. *Yaşantılarımıza olduğu kadar deyimlerimize de yerleşmiş kapılar. Sözgelimi, akşam misafirliklerinde “Kapı kapı gezeriz.” Hiç belli olmaz, belki kararımızı değiştiririz diye “açık kapı bırakırız.” Aileye uzak birilerinden bahsederken “dış kapının mandalı” deyiveririz. “El kapılarında” çalışır, ekmeğimizi kazanırız. İstenmediğimiz yerlerden “kapı dışarı” ediliriz. “Kapıdan kovsalar bacadan gireriz” kimi zaman, eğer bir şeyi kafamıza koyduysak. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 5. *Çok aşına olduğumuz “Turkish delight” tanımlamasının ise İstanbul’dan lokum alan bir İngiliz turistin, ülkesine götürdüğü lokumları o zaman ki adıyla “rahat-ül hulküm” diyememesi ve “Turkish delight” adıyla anlatması üzerine ortaya çıktığı söyleniyor. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6. *Gazi, yaratıcı bir enerji kaynağı. Yeryüzünde kara topraktan, yeşil ottan, taştan ve tuzlu sudan başka ne varsa hepsi böyle yaratıcıların eseri değil midir? Hava, su ve toprağın içindeki büyük kuvvet esrarlarını onlar sezip buldukları ve maddeleştirdikleri gibi insanın kanı, kemiği ve siniri içindeki kuvvet esrarlarını yine onların gözleri görür, kafaları bulur, karar ve fülleri hakikatleştirir. Onlarsız aradığımızı bulamazdık. İstedimize ulaşamazdık. Yaptığımızı yapamazdık. Gazi’yi bilmek insanın insanlığına vücut veren yaratıcılardan birinin hayat ve eserini öğrenmek demektir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 7. *Göktürklerin vardıkları ülkede akar sular, büngüldekler, türlü bitkiler, meyve ağaçları ve avlar vardı. Böyle bir yeri görünce Tanrı’ya şükrettiler. Kışın hayvanların etini yediler, yazın sütünü içtiler, derisini giydiler. Ve bu ülkenin adına, Ergenekon dediler. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 8. *Servet, mal, mülk, bunların hiçbiri kıymetli şeyler değildir. Ömrünüz sona erdiği zaman, onların hepsi ortada kalır. Ama faydalı bir iş yaptıysanız sizden sonra gelecekleri daha iyi edecek, onları daha çabuk toparlayacak bir hizmette bulunabildinizse kendiniz gitseniz bile, adınız yaşar. Aslına bakarsınız yaşamak da budur zaten! (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 9. *“Doğubeyazıt nedir? ” diye sorsalar, Ağrı’yı seyretmektir, derim ben. Ağrı’nın muazzam masalını dinlemek... Ahmet Muhip Dıranas, dağın görkemli manzarasını nereden seyretti, ona ne kadar yaklaştı bilmiyorum. Fakat seyrettiğim manzara, bu manzara karşısında duyduklarım, “Ağrı” şiirinin her dizesine sinen “hayranlık” duygusuna katıyor beni. Hayranlık, dağın yüceliği karşısında insanın küçüklüğü ve çaresizliği... (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 10. *Ağrı, sonu gelmez bir şiirdir... İnsan buraya, Doğubeyazıt’a kadar gelmişse bu geliş muhakkak, muazzam sanatlarından birini ve onun şiiriyetini yakından*

görsün diye, Allah'ın yarattığı bir vesile iledir. Bu dağ, kendi şiirini kendisi söyler ve masalını kendisi anlatır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 11. *El işlerinde çizgiler, şekiller, renkler konuşur. Yeşil murattır, mavi umuttur. Beyaz mutluluğu, siyah üzüntüyü, pembe bozuntuyu dile getirir. "Al giyenin gönlü dolu, mor giyenin çoktur malı." derler. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 12.

*Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu,
Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu... (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Helen Keller için yaşam ya tümüyle kişisel cesaret isteyen bir savaşım alanıydı ya da hiçbir şeydi... (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Uzak bağdaştırmalar yapabilme.

Örnek 1. ...

*Bulutlar kara çalıyordu Gelibolu'dan.
Mevsimler boşa susuyordu. Yüreği kan ağlıyordu,
Şanlı bir tarihin.
Denizler yorgun, ağaçlar şaşkındı. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2.

*Sivas, Erzurum, Amasya.
Hazırdı ulusum kanat çırpmaya.
Sürükleniyordu karanlık tutsağı deryalarından.
Düzensiz bir gemi...
Ta ki kartal bakışlı bir kaptan,
"İleri!.." dediğinde... "İlk hedefiniz Akdeniz'dir! İleri!.."
Ne kırk gemi, ne top, ne tüfek...
Bükülmüştü çoktan düşmanın beli.
İşte O, Mustafa Kemal'di. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3.

*İzmir üzümün yurdu
Gündüzleri pırıl pırıl
Işıktan seller akar
Geceleri şırıl şırıl. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4.

*Çuval çuval sarı buğday
Üflenmezsen durmadan say
Mısırımız altın sarısı
Arpası, mercimeği darısı
Anadolu'm ürün anası (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5.

*Anlamaz, bilmezsin sen bizim halkı;
Sevgiyi bulasın yakına gel ki...
Kalıplar gerçeği göstermez belki,
Gönül perdeleri sökülsün de gör. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6.

*Yaşatırsın yücelerde,
Gurur kalmaz nicelerde,
Yol alırım hecelerde,
Kütüphane sevdam benim. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7.

*Ova elleri çiçek, yayla omuzları kar,
Devrimleri önünde yok oldu karanlıklar.
Devcesine dineldi çağı yenileyerek,
Görüntüsü ulaştı tutsak uluslara dek. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8.

*Yaptı bin bir eylemin yerdeki toplamını,
Bin bir yıldızla örttü ülkesini damını.
Kurtuluşun dört yönde ulaştı dört ucuna,
Maviliği sığdırdı evrensel avucuna. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9.

*Yüreğimde sevgi harcı,
Doku sensin öğretmenim.
Her çiçekte burcu burcu,
Koku sensin öğretmenim. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 10.

*Durgun çayı köpüklendi Daday'ın,
Palmiyeler zümriüt tacı Hatay'ın,
Çukurova cennetidir bu ayın,
Aydın ili efelere dar şimdi. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 11.

*Mustafa Kemal'i düşünüyorum;
Yeşilleri alevden al bir ata binmiş,
Aşıyor yüce dağları, engin denizleri
Altın saçları dalgalanıyor rüzgârda
Işık ışık yanıyor mavi gözleri. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12.

*Hülya gibi sessizce kurulmuş,
Masal sofraları ve bir çocuk,
Öylesine sevilmiş doyurulmuş,
Ki bahçeler kuşlar ve kakhaha. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13.

*Güller açardı parmak uçlarımda,
Bakardım güneş avuçlarımda. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 14.

*Gözyaşları gibi ulu dağlardan
Enginden engine çağlayan sular
Derin derin derelerden dönerek
Arayıp aslını ağlayan sular (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 15.

*Her zaman âşığı suyun sesine
Baharda bulanıp çağlamasına
Akar gözyaşlarım gam deryasına
Veysel'in derdini yenleyen sular. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 16.

*Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana sütü gibi candan
Ana sütü gibi temiz*

*Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz
Ah bu türküler köy türküleri
Dilimizin tuzu biberi (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17.

*Mevlana Hüdavendigâr bize nazar kılalı
Onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 18.

*Hani Dadaloğlu, Kuloğlu, Muslu?
Küsmüş parmakları, sazları yaşlı.
Çal ozanların, âşıkların nesli,
Duyur sesini eski ustaların! (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 19.

*Motor sesleriyle uyanır sabah
Kekik kokusuna boyanır sabah.
Özene bezene yaratmış Allah,
Ne geniş ne dardır, güney illeri. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 20.

*Dağlır yaylanın boz dumanları,
Eğilir yıldızlar öper çamları.
Bir başka âlemdir yaz akşamları
Cennet ile birdir güney illeri. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 21.

*Vatan sevdasıdır. Bu söze inan.
Hepimizin annesidir bu vatan.
Uzaktan dönüyorken vatana,
Rüzgâr bir hoş koku getirir sana. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 22.

*Mavi gökler, yeşil sular, şehirler,
Bize şeref fısıldayan nehirler,
Uyan diye uğuldayan korular...
Düşün yavrum bu yerlerde neler var? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 23.

*İnce boylu dört minare,
Sinan'ın dört genç kızdır.
Ufuklarda gönüllere,
Akan Çobanyıldızı'dır. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 24.

*Irmakları gümüş teldir.
Köprüleri altın kemer.
Bu memleket ne güzeldir.
Nerede var böyle bir yer? (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 25.

*Kıvrım kıvrım Nilüfer,
Ovaların kızdır.
Yeşil, Türk sanatının,
En parlak yıldızıdır. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 26.

*Ağruların, Torosların, Kazdağların vardır,
Ulu rüzgârlarla dövüşen.
Altın akıtır toprağa Seyhanların Ceyhanlarını.
Ya senin insanların Türkiye 'm,
Ya senin insanların candır. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 27.

*Oku benim cici yavrum.
Okul cennet meyvesidir.
Okuldadır türlü sanat
Medeniyet membasıdır. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 28.

*Köylere de uğradiysa eğer
Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.
Güneş altında çalışanlara
İmdat eylemiştir. (Rüzgar) (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 29.

*Yeni günleri kucaklarken,
İnsanları bir uyutup, bir uyarırken,
Koşar yeni mevsimlere.
Hep başı kutup yıldızına eğik,
Selamlar güneşi. (Dünya) (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 30.

*Gökyüzünde, afacan aydede;
Ayna olup, yansıtır güneşi bize.
Bir küçümlüp, bir büyürken,
Işıkları sulara sererken,
Neşeyle dünyayı dolandırken
Bir kez daha, yusuvarlak gülümserken,
Kucak açar yeni aylara. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 31.

*Büyümüş yaprağın, açmış çiçeğin
Halıcı kız türküsünde gerçeğin.
Altın tezgâhından geleceğin,
Taptaze bir halı dokunmaktadır. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 32.

*Bir umuttur, tuttu tutar bacaları.
İlmek ilmek boşa verdik acıları.
Gündüz al al, yıldız yıldız geceleri,
Ufukta bir halı dokunmaktadır. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 33.

*Odada yığın yığın
Gölgenin salkımları;
Sofada yalnızlığın
Duyulur adımları. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 34.

*Toplar odam kuş gibi
Sofamın laflarını.
Birer bibloymuş gibi
Süsler boş raflarını. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 35.

*Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar
Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu;
Gökler bulutlanıyor, rüzgâr serinliyordu.
Serpilmeye başladı bir rüzgâr ince ince,
Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 36.

*Bana düşmez can vermek, yumuşacık bir kucakta;
Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!
Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum! (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 37.

*Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara kaderini (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 38.

*Sevinelim övsünler seni
Güneş saçlı, deniz gözlü diye
Övünelim değil mi?
Saçların siyah da olsaydı kumral da
Yine aydınlatırdın yolumuzu; düşüncenin ışığında (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 39.

*Bak, tarlada çift sürüyor
Kızgın güneşin altında;
Yarının altın başağı
Alındaki her damla... (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 40.

*İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını, hep simsiyah, diyor:
Gözüne mül çekilmiş bir âmâ gibi evler. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Kendini ifade etmede farklı yollara başvurma.

Örnek 1. *Heykel, ilk insanlardan beri var olan bir sanat dalı. İlk insanlar, etkilendikleri, beğendikleri, saygı duydukları, onurlandırmak ya da anlamak istedikleri varlıkların heykellerini yaptılar. Böylece kendilerini ifade ettiler. Üstelik bu hâlâ devam ediyor. Heykeltıraşlar yine aynı nedenlerle heykel yapıyorlar. Bu yolla düşünce ve gözlemlerini bize aktarmaya çalışıyorlar. Bunu yaparken de bilgilerinin, deneyimlerinin ve yaratıcılıklarını kullanıyorlar. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Oya, Anadolu'da süslemek ve en önemlisi de kişiler arası iletişim kurmak için yapılan bir örgü türüdür. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 3. *En yaygın olan oyalardan birkaçını inceleyelim. Örneğin gül oya. İslamiyet'ten sonra gül, Hz. Muhammet'in çiçeği sayılmıştır. Günümüzde Kocaeli'nde evlenmek isteyen genç kız yakasına ya da saçına gül takar. Bu tavır "Evlilik çağındayım." demektir. Öte yandan bir genç kıza âşık olan delikanlı, aşkıdan sararıp solduğunu anlatmak için sarı gül taşır. Kız oğlanın önerisini kabul etmişse, kırmızı gül takarak "Ben de sana âşığım." yanıtını verir. Bu örneklerde görüldüğü gibi gül, sevgiyi, iki insanın tanışması için gereken iletişimi sözsüz olarak sağlamıştır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 4. Kadın, eğer sarı nergis oyası takmış ise ayrılık kesindir, kavuşmak olanaksızdır. “Dağ nergisi”, “bayan nergis”, “nergis oya” gibi oya isimleri vardır. Nergis mitolojide ve öykülerde olduğu gibi oyalarda da yalnızlığın ve ayrılığın simgesidir. Yurdumuzda, bazı yörelerde, kadının, erkek çocuk sahibi olana kadar, evde büyüklerin yanında konuşması yasaktır. Konuşması uygun görülmeyen kadınların, duygularını oyalarla anlatması gelenek olmuştur. Örneğin, evliliğin ilk haftasından sonra anne ve baba evine el öpmeye giderken kadın, kocasından memnun olmadığını başına taktığı biber oyası ile anlatır. Eğer kırmızı biber oyası bağlamış ise ilişkinin ümitsiz ve biber gibi acı olduğunu ailesine sessizce belirtmektedir. Gelin eğer mutlu ise “hercai menekşe” veya “çayır çimen” oyası takar. Oya, hem arkeolojik, hem mitolojik, hem de etnolojik anlamda yıllar boyu bitmeden, tükenmeden devam edebilecek türde bir el sanatıdır. Çağdaş iletişim olanaklarına, günümüz teknolojisinin ürünlerine karşın bir iğne bir iplikle dünyalar yaratan bir sistemdir. Yeter ki hâlâ onu yapabilen bir Anadolu kızı olsun. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. Sırat-ı Müstakim'de 1908'den itibaren çıkan Safahat'ın ilk kitabında en çok beğenilen ve Âkif'in tanınmasını sağlayan “Küfe, Hasta, Seyfi Baba, Hasır, Meyhane, Mahalle Kahvesi” gibi şiirlerinde kendi toplumunun çeşitli sıkıntılarını yansıtmaya yollarına gitmiştir. Hayatın çeşitli yönlerini, toplumun acınacak hâllerini manzum hikâyelerinde ustaca işleyen Mehmed Âkif, sanatıyla toplumun sesi olmuştur. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Anadolu süslemelerindeki çizgilerin, şekillerin, desenlerin de dili vardır, her biri ayrı birer anlam taşır. Anadolu kadını, tezgâhının, gergefinin başına oturmaya görsün, bir kitap dokur, bu kitabı ancak o dilden anlayan okur. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Anadolu halkı düşüncelerini ve duygularını şekillerle anlatır. Bunlara çeşitli renkleri katarak her birine ayrı bir anlam verir. Bu anlamlı şekilleri, çizgileri; halısına, kilimine, çorabına varıncaya kadar işler. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 8. Unutmadığım başka bir şey daha vardı: Beni öyle ağırlıksız, tüy gibi, enginlerde dolaştıran, kendini bir bebek biçiminde gösteriveren babamın sevgisiydi. Bunu o güne dek hiç anlamamıştım. İşte şimdi iyice biliyordum. Babam beni seviyordu! Çünkü çok uzaklarda iken beni düşünmüş, düşündüğünü bana anlatabilecek bir yol bile bulmuştu. Bana olan sevgisini oyuncak bir bebek biçimine dökmüş, getirip kucağıma bırakmıştı. Bebek, benim ilk oyuncuğum olmaktan da öte bunun için önemliydi. Çok değerliydi. (CEM, 7. sınıf)

Alt Başlık: Sıra dışı sorular sorma.

Örnek 1. Hiç, bir günde on milyon tane çiçeği ziyaret ettiniz mi? Sofralarımızın tatlı gıdası balı üreten arılar, bizim için imkânsız olan bu ziyaretleri yapabiliyor. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Elektronik posta, yani e-posta, günümüzün en önemli hızlı haberleşme aracı. Elektronik posta sayesinde, yazılı iletilerimizi dünyanın neresinde olursa olsun istediğimiz kişiye anında ulaştırabiliyoruz. Peki, gönderdiğimiz elektronik posta iletilerinin nasıl olup da, saniyeler içinde dünyanın öbür ucuna gidebildiğini merak ettiniz mi? (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Acaba ilk çağlarda yaşayan insanları mağara duvarlarına bir bakıma ilk karikatürler diyebileceğimiz çizgileri yapmaya zorlayan neydi? Niçin böyle bir şeye ihtiyaç duydular? Birtakım duygu ve düşünceleri söz ile anlatamadıkları için mi? Birbirleriyle daha iyi bir iletişim kurabilmek için mi? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 4. Atatürk'ün bu sözüyle bundan yıllar önce söylediği bu sözün bilim ve teknolojideki gelişmelere paralel olarak ne denli önemli olduğunu hiç düşündünüz mü?

Atatürk'ün yaşadığı dönemde bilgisayar var mıydı? Ya internet? Bugün, internet aracılığıyla her türlü bilgiye istediğimiz anda ulaşabiliyoruz. Şu an içinde bulunduğumuz okulun bizim için tek bilgi kaynağı olduğunu kim söyleyebilir? Bilim ve teknolojideki ilerlemenin hızına ulaşmak için sanırım çok daha fazla çalışmak gerekecektir. Bilimsel çalışmalarda gelinen nokta Atatürk'ün ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. “Ters nallanmış ata dönesin!”

“Kansız bite dönesin!”

“Uyuz olmuş ite dönesin!”

Nasıl bir hayal gücüyle çıktı bu laflar? Nasıl bir mizah duygusuyla şekil aldılar aklımı kurcular. Anadolu'nun dört köşesinde geze geze toplamak lazım bu kelimeleri. Gerçi bunu yapan gönüllüler, dil sevdalıları var. Ama bilgi ve iletişim yüzyılında esas mesele tüm bu birikimi internete aktarabilmek. Farkında mısınız internette Türkçe ile ilgili ne kadar az nitelikli kaynak var? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Peki şimdi “Türkçezenler” yani Türkçeyi kalpten seven ve bu dili bir kıta gibi karış karış gezenler bir araya gelseler, internette bir forum kursalar, oraya damla damla bildikleri deyimleri, atasözlerini, yöresel ve bölgesel lafları koysalar, aynı zamanda kaybolmasını istemedikleri dilsel nüansları ekleseler, kendi ailelerinden duydukları özgün kelimeleri paylaşırsalar ve böylece ortaya geni, dinamik, genç ruhlu, global bazlı bir platform çıksa fena mı olur? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Eskiden durum daha farklıydı, özellikle de pusulanın bulunuşundan önce. O zamanlar denizcilerin en önemli yol göstericilerinden biri Kutup Yıldızı'ydı. Bu yıldız bakılarak yönler bulunabildiği gibi yeryüzünde bulunulan enlem de hesaplanabiliyordu. Peki, Kutup Yıldızı gerçekten de eski denizcilerin düşündüğü gibi hep aynı yerde mi duruyor? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. Küçük Sinan (Mimar Sinan), dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı. Bir gün camiyi gezerken dedi ki:

- Dedeciğim, acaba biz de böyle büyük yapılar yapamaz mıyız? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 9. Toplumsal konular. Atatürk gene bir konu, konuyu açacak bir soru atıyor ortaya:

— İlk asker kadınlar, dünyanın hangi ülkesinde yaşamıştır? (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 10. Babam, dükkânında satacağı öteberiyi İstanbul'dan getirirdi. Demek, oraya bir gidişinde içinden kopmuş bana o bebeği getirmişti işte. Giyinik bir bebek değildi. Ama sadece gözlerini açıp kapamakla kalmıyor, kollarını, bacaklarını da oynatabiliyordu. Çocuk, görmeyi bile aklından geçiremediği böyle bir oyuncuğa kavuşursa nasıl olur? Bunu yine en iyi siz çocuklar bilebilirsiniz. Ya da bir yanları hep çocuk kalmış büyükler bilir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 11. Kötümserler derler ki: “İnsanlara karşı beslediğiniz güven ve inancın bir manası var mıdır? Güven ve iyi niyet her zaman aksi bir sonuç vermiyor mu?”(CEM, 7. sınıf)

Örnek 12. Bir yılı tamamlayıp yenisine gireceğimiz günlerde, “Peki ama saniye saniye, dakika dakika, saat saat yaşayarak sonuna yaklaştığımız bu bir yıl ne olacak?” diye soranlar bilmem aranızda var mıdır? (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 13. Gerçekten, insanların tüm anlamıyla bir yerden kopmaları mümkün müdür? Bastıkları yerler, soludukları hava, dokundukları eşya onlardan bir şeyler saklamaz mı? Ekilen fidanlar, sulanan çiçekler onları aramaz mı? Doğa, genellikle

daha vefalıdır, sakladığını kolay kolay vermez. İnsanlar unutupuyor oysa... Çoğu kez “giden aғam, gelen paşam”dır. (YILDIRIM, 8. sınıf)

4.3. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan İletişim Kurma Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan iletişim kurma becerisine ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan İletişim Kurma Becerisine İlişkin Bulgular

İLETİŞİM KURMA	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
	Uygun olarak kullanması gereken konuşma üslubunu belirleme,	1	1	3	1	1	0	0	1	8
	Uygun şekilde hitap etme,	12	17	22	18	11	8	14	7	109
	Aktif olarak dinleme,	10	24	21	13	22	10	11	7	117
	Grupla uyum ve iletişim içinde olma	18	22	25	17	11	16	6	8	123
	Empati kurabilme	1	3	0	4	0	2	0	0	10
	Ses tonunu uygun şekilde kullanma	3	0	2	1	0	1	1	5	13
	Beden dilini uygun şekilde kullanabilme	6	2	2	0	2	0	0	0	12
	İletişim engellerini ortadan kaldırabilme	0	3	14	2	1	1	1	1	23
	Başkalarının düşüncelerine saygılı olma	2	3	0	0	0	4	1	1	11
	Geri bildirimde bulunabilme	8	19	19	12	17	10	10	7	102
	Tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama	2	1	5	4	1	1	1	0	15
	Kurduğu iletişimi sürdürebilme	4	7	6	3	2	2	2	2	28
	TV, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme.	4	0	4	0	0	0	1	0	9
	TOPLAM	71	102	123	75	68	55	48	39	

Tablo 3'e bakıldığında, iletişim kurma becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında düzenli olarak dağılım göstermediği görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=71$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=102$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=123$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=75$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=68$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=55$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=48$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=39$) noktada iletişim kurma becerisine yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 5. sınıf, MEB 8. sınıf, FCM 5. sınıf ders kitaplarındaki iletişim kurma becerisine ilişkin bulgular ile MEB 6. sınıf ve MEB 7. sınıf ders kitaplarındaki iletişim kurmaya ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca iletişim kurma becerisini yansıması bakımından MEB 6. sınıf ($f=102$) ile MEB 7. sınıf ($f=123$) ders kitaplarının diğer ders kitaplarına oranla daha baskın olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından bakıldığında, iletişim kurma becerisinin alt becerileri gerek incelenen her kitapta ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından incelenen tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde bazı noktalarda benzer değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla uygun olarak kullanması gereken konuşma üslubunu belirleme ($f=1$; $f=1$; $f=3$; $f=1$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=1$); uygun şekilde hitap etme ($f=12$; $f=17$; $f=22$; $f=18$; $f=11$; $f=8$; $f=14$; $f=7$); aktif olarak dinleme ($f=10$; $f=24$; $f=21$; $f=13$; $f=22$; $f=10$; $f=11$; $f=7$); grupla uyum ve iletişim içinde olma ($f=18$; $f=22$; $f=25$; $f=17$; $f=11$; $f=16$; $f=6$; $f=8$); empati kurabilme ($f=1$; $f=3$; $f=0$; $f=4$; $f=0$; $f=2$; $f=0$; $f=0$); ses tonunu uygun şekilde kullanma ($f=3$; $f=0$; $f=2$; $f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=1$; $f=5$); beden dilini uygun şekilde kullanabilme ($f=6$; $f=2$; $f=2$; $f=0$; $f=2$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); iletişim engellerini ortadan kaldırmayı ($f=0$; $f=3$; $f=14$; $f=2$; $f=1$; $f=1$; $f=1$; $f=1$); başkalarının düşüncelerine saygılı olma ($f=2$; $f=3$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=4$; $f=1$; $f=1$); geri bildirimde bulunabilme ($f=8$; $f=19$; $f=19$; $f=12$; $f=17$; $f=10$; $f=10$; $f=7$); tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama ($f=2$; $f=1$; $f=5$; $f=4$; $f=1$; $f=1$; $f=1$; $f=0$); kurduğu iletişimi sürdürebilme

(f=4; f=7; f=6; f=3; f=2; f=2; f=2; f=2); TV, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme (f=4; f=0; f=4; f=0; f=0; f=0; f=1; f=0) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 3'te verilen alt becerilere ilişkin bulgular, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla uygun olarak kullanması gereken konuşma üslubunu belirleme (f=8); uygun şekilde hitap etme (f=109); aktif olarak dinleme (f=117); grupla uyum ve iletişim içinde olma (f=123); empati kurabilme (f=10); ses tonunu uygun şekilde kullanma (f=13); beden dilini uygun şekilde kullanabilme (f=12); iletişim engellerini ortadan kaldırabilme (f=23); başkalarının düşüncelerine saygılı olma (f=11); geri bildirimde bulunabilme (f=102); tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama (f=15); kurduğu iletişimi sürdürebilme (f=28); TV, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme (f=9) şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında bu alt becerilerden empati kurabilme (f=10); başkalarını düşüncelerine saygılı olma (f=11); beden dilini uygun şekilde kullanabilme (f=12); ses tonunu uygun şekilde kullanma (f=13) alt becerileri ile aktif olarak dinleme (f=117); grupla uyum ve iletişim içinde olma (f=123) gibi bazı alt becerilerin birbirine çok yakın frekanslara sahip oldukları görülse de alt becerilerin yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Gerek yatay düzlemde gerekse dikey düzlemde frekansların belirli alt becerilerde yığıldığı görülmektedir.

İletişim kurma becerisinin alt becerilerinden uygun olarak kullanması gereken üslubu belirleme becerisine ilişkin GİZEM 6 ve CEM 7; empati kurabilme becerisine ilişkin MEB 7, FCM 5, CEM 7, YILDIRIM 8; ses tonunu uygun şekilde kullanma becerisine ilişkin MEB 6 ve FCM 5; beden dilini uygun şekilde kullanabilme becerisine ilişkin MEB 8, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; iletişim engellerini ortadan kaldırabilme becerisine ilişkin MEB 5; başkalarının düşüncelerine saygılı olma becerisine ilişkin MEB 7, MEB 8, FCM 5; tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama becerisine ilişkin YILDIRIM 8; TV, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye (f=0) rastlanmamıştır.

İletişim Kurma Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Uygun olarak kullanması gereken üslubu belirleme.

Örnek 1. *O akşam yine televizyon haberleri tam yemek saatine rastlamıştı. Haber sunucusu haberleri görüntülerle birlikte vermeye başladı:*

“Sayın seyirciler, son günlerde çoğalan çöp evlere bu gün bir yenisi daha eklendi. Komşuların şikâyetleri üzerine ortaya çıkan bu olay mahalledeki herkesi şaşırttı. Yetmiş iki yaşındaki Şerife Hanım, evindeki çöpler belediye çalışanları tarafından götürülürken gözyaşlarını tutamıyordu.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *HOCA’NIN KARISI — Elin kırılınsın inşallah. Yine kim bilir neleri devirdin kız?*

(Hoca elinde takkesiyle girer.)

HOCA — Kızın günahını alma hanım. İşini bir anlayıver de ondan sonra konuş.

HOCA’NIN KARISI — İlahi Hoca, takke o gürültüyü çıkarır mı?

HOCA — Eeee altında ben vardım işte. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. *Ne kadar öfkeli olursanız olun tatlı dil sizi yatıştırır. En yapamayacağınız işleri size tatlı dille, güler yüzle yaptırırırler. “Haydi şekerim şunu yapıver.” demek başka, “Kalk şunu yap!” demek başkadır. İşleriniz biraz ters gitmiş, eve yorgun gelip koltuğa henüz sırtınızı dayamış bile olsanız bu tatlı dil sizi yerinizden kaldıırır. İşleriniz ters gitmişse “Bunda evdekilerin ne suçu var?” diye düşünürsünüz. Ne kadar yorgun olursanız olun, ufak bir zahmetin sizi daha fazla yormayacağına kendi kendinizi inandırmaya çalışırsınız. İçinizden bir kuvvet bu tatlı emri yerine getirmeniz için sizi sanki zorlar. Çünkü tatlı dil suratınıza çarpmamış, kalbinize işlemiştir. Acı dil onu nasıl kırırıverirse tatlı dil de imar eder. Tatlı dilin emrini o keyifsiz hâlinizde yerine getiriririrsiniz. İşte tatlı dilin mucizesi budur. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 4. *Şah İsmail, vezirleri, kumandanları şaşırmışlar, hayretle bakıyorlardı. Sonra bu kıymetli kaftanın üzerine bağdaş kurdu. İnce dev, ejderha resimleri işlenmiş sivri kubbeyi, yaldızlı kemerleri çınlatan gür sadasıyla:*

— Mektubunu verdiğim büyük padişahım, Oğuz Kara Han neslindedir, diye haykırdı. Dünya yaratıldığından beri, onun atalarından kimse kul olmamıştır. Hepsini padişah, hepsi hakandır. Ataları yaratılıştan itibaren hükümdar olan bir padişahın elçisi, hiçbir yabancı ülke padişahı karşısında divan durmaz. Çünkü kendi padişahı kadar dünyada asil bir padişah yoktur. Çünkü...

— Muhsin Çelebi, kaba Türkçeyle bağırırken, Şah kızarıyor, sararıyor, morarıyor, elinde heyecandan açamadığı mektup, tir tir titriyordu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. *Fakat annem uzatmadı:*

— Bana bak, dedi. Bizim alayla düzenle işimiz yok. Hepsine on lira ver, al git.

Adam, diğer eşyaların bulunduğu odaya girmeden keçeyi derleyip topladı, koltuğuna aldı:

— Hanımcığım, dedi. Şimdi bir araba getirip ötekileri de alırım! (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. *“Bak Jonathan.” dedi babası, kırıcı olmayan bir sesle. “Kış pek uzak değil. Balıkçı tekneleri azalacak ve yüzey balıkları derinlere inecekler. Eğer çalışman gerekiyorsa, bir şeyler öğrenmen gerekiyorsa yiyeceğini nasıl bulacağını öğren. Bütün bu uçma işi iyi, güzel de biliyorsun, süzülme yiyeceğini. Unutma ki uçmanın nedeni karın doyurmaktır.”- (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 7. *Ama tath dil öyle mi ya? Yılanı deliğinden çıkarır, derler. Yılan pek insan dilinden anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya yettiğini anlatmak için herhâlde böyle demişler. Ne kadar öfkeli olursanız olun tatlı dil sizi yatıştırır. En yapmayacağınız işleri size tatlı dille, güler yüzle yaptırırırler. “Haydi şekerim şunu yapar mısınız?” demek başka, “Kalk şunu yap!” demek başkadır. “Kalk şunu yap!” dedikleri zaman “Ne etsem*

de yapmasam?” diye düşünürsünüz. “Ne diye yapacakmışım? Mecbur muyum? Başkası yapsın! Hep bize mi yükleniyorlar? Yapmayacağım işte!” dersiniz. Ortada hiçbir sebep olmasa bile dayatmanın yollarını ararsınız; eninde sonunda yapmaya mecbur olsanız daha iyi yapmaz, baştan savarsınız. Çünkü bu emir size dilin tatlı tarafından gelmemiştir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 8. Dolabı kilitledim, sınıftan çıkarken Kadir’le karşılaştım. Kadir bana kızgın kızgın:

— Bana bak! Sen Kütüphanecilik Kulübü başkanlığı yapamazsın. Şimdi git o anahtarı öğretmene teslim et, dedi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Uygun şekilde hitap etme.

Örnek 1. Sevgili Oğlum, Her toplumun deneyimlerinden süzüp çıkardığı çok güzel sözler vardır... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2.

Düşmüştüm bahçede dizim kanamış,
Gözlerim yaş dolmuş, canım çok yanmış.
Tüm sevgini vermiş, merhemim olmuş,
Ağlama yüreğim, demiştin bana. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. O akşam yine televizyon haberleri tam yemek saatine rastlamıştı. Haber sunucusu haberleri görüntülerle birlikte vermeye başladı:

“Sayın seyirciler, son günlerde çoğalan çöp evlere bu gün bir yenisi daha eklendi. Komşuların şikâyetleri üzerine ortaya çıkan bu olay mahalledeki herkesi şaşırtdı. Yetmiş iki yaşındaki Şerife Hanım, evindeki çöpler belediye çalışanları tarafından götürülürken gözyaşlarını tutamıyordu.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Her gün heyecanımız daha da artıyordu. O akşam kapı çaldı. Koşup açtım, babam... Yüzünde bir sevinç bir sevinç... Daha ayakkabılarını bile çıkarmadan mutfağa seslendi. “Gülây, Pınar siz de gelin önemli bir haberim var!” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Kafam karmakarıştı. Ülkemizde turizm patlaması değil yabancı sözcük patlaması olmuş da biz farkına varmamışız. Bu düşünceler içinde dalgın dalgın yürürken arkamdan birinin seslendiğini duydum. “Hey Onur bekle beni!” Arkadaşım Ömer bu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Don Kişot yine atının üstündeydi. Kılıcını sağa sola sallıyordu. Mikilerin çoğu korkmuştu. Biri cesaretini toplayıp konuştu:

“Sen herkesi korkutsan da beni korkutamazsın şövalye dostum. O cılız atınla tahta kılıcının forsu Orta Çağlarda kaldı. Yel değirmenleriyle savaşır gibi davranma bizlere. Biraz kibar olmasını öğren bakalım.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Daha konuşacaktı ki orta sıralardan Güliver’in Gezileri sözünü kesti:

“Bir kez senin çocuk romanı olup olmadığın hâlâ belli değil, Don Kişot kardeş.” dedi. “Ayrıca özetlenip kısaltılmışsın. Çocuklar daha kolay anlayıp sevsinler diye mi yapıyorlar bunu? Doğrusu senin durumuna düşmeyi hiç istemezdim, olduğum gibi çıkardım okurlarımın karşısına. Sen çocuklar için yazılmadığından yapıyorlar bunu. Senin yerinde olsam çıkıp giderim şu çocuk kitaplarının arasından.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. Adam omuzlarımı bırakmıyordu. Dükkân sahibine dönüp:

— Veysel Dayı, dedi. Ver o kitabı bu delikanlıya... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. HOCA’NIN KARISI— Ayşe... Kız Ayşe, bir yol git de bak bakalım, bu adam nerede kaldı? Ahmet Ağa’nın köşeye kadar varıver.

AYŞE — ...

HOCA'NIN KARISI— Kız sana söylüyorum, işitmiyor musun? (Dışarıdan bir gürültü kopar.) (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. *Ninem bayramın birinci gününden tutturdu: “Beni bayram yerine götür.” diye. “Aslan nineciğim, pamuk nineciğim, sen büyüksün, bayramın birinci günü evde oturmalısın, konu komşu elini öpmeye gelecekler.” dedim. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 11. *Benim bu sözlerimden sonra sınıfta güçlü bir alkış koptu. Hilal bu alkışlarla kürsüye geldi:
Değerli arkadaşlar, Ben de sizlere Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önemi anlatacağım. Öncelikle sizlere Atatürk'ün şu sözlerini hatırlatmak istiyorum:
“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”
“Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz; vekil olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu sanatçıları sevelim.” (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Değerli Arkadaşlar,
Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önemi birkaç dakika içinde anlatmak elbette mümkün değildir. Bana ayrılan süre içinde sizlerle bu kadarını paylaşabildim. Umuyorum ve diliyorum ki sizler de bu konuda daha farklı bilgi ve belgelere ulaşmak için araştırarak, Atatürk'ün barış ve sevgi için sanata ne denli önem verdiğini daha yakından görmek isteyeceksiniz. Sözlerimi tamamlarken beni dinlediğiniz için ayrıca teşekkürü bir borç biliyorum. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Mutlu olmak isteyen, ne yazık ki mutluluğu bir türlü bulamayan bir padişah, derdini bir bilgine açar. Bilgin:
— Padişahım! Sizin mutluluğunuz, mutlu olduğunuzu söyleyen bir insanın gömleğinde saklıdır. Böyle bir insanı bulur, gömleğini giyerseniz mutlu olursunuz, der. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 14. *Halam:
— Kuzum Hanife, dedi. Allah aşkına şu keçe parçasını uşakla yollayıp bahçe duvarlarından içeriye attır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 15. *Halam duramadı. Elini uzatmak, parmaklarıyla yoklamak istedi. Fakat birdenbire yan tarafımızda odacılardan biri atıldı:
— Hanım, dedi. Bak, peşin haber vereyim. El sürmek, dokunmak yasak. Bunlar antika şeylerdir çünkü. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 16.
*Çocuklar, çocuklar, altın kalpli çocuklar,
Güvenin kitaba.
Herkesten, her şeyden çok... (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. *Türk Milleti!
Kurtuluş Savaşı'na başladığımızın 15'inci yılındayız. Bugün cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğu en büyük bayramdır. Kutlu olsun! Bu anda büyük Türk milletinin bir ferdi olarak bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 18. *Yurttaşlarımız!
Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürütmesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. ... (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 19. Pişekâr'dan sonra, yine zurna ve dümbelek gürültüsü ile şişman kavuklu gelir, meydanı bir kere azametle döner ve ikinci tura başlamadan Pişekâr Küçük İsmail Efendi seslenirdi:

— Vay Hamdi'ciğim! Hamdi birdenbire korkar, kavuğu başından havaya fırlar fakat şaşılacak bir hünerle yere düşürmeden yakalardı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Küçük hanımlar! Bugünlerde bir gün nişanlınız size koyu al renkli karanfiller gönderecektir. Dikkat edin, belki Mustafa'ninkilerdir. Küçük beyler! Domatesler göreceksiniz çarşıda. Elmalar, ferik elmaları gibi kokulu, şekerli, tatlıdır. Keserseniz içinde çekirdekleri altın gibi parlar. Belki de lokantada bir gün şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz ve tadını fevkalade bulursunuz. Yunan tanrılarının ölmek için içtiği nektar lezzetini damağınızda hissedersiniz. Emin olun ki Mustafa'nın domateslerinden bir tanesi içtiğiniz suya katılmıştır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. Büyüsünler ve o dünyayı geri getirsinler. Benim öyküm de bu, sevgili Martı! Önceleri tek dostum akasyaydı. Şimdi sen de varsın. Bundan böyle, iki dostum olduğu için, iki kez mutluyum, dedim.

Martının solgun gözleri renklendi:

—Doktor, dedi. “Son nefesimde bile, böyle güzel sözlere inanabilirim ve savaşabilirim. Gök ile deniz arasında uçabildiğim sürece, sana olanları anlatacağım. Sen de bunları yaz! Ama şimdi gitmeliyim doktor!.. Kanatlarımı denizin solgun sularına değdirip ona yaşadığımızı anımsatmalıyım. Biliyorsun o çok yalnız ve suları çok derin.”(FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Oğulları yanına gelip sıralandılar. Bir yanında Gün, Ay, Yıldız diğer yanında ise Gök, Dağ, Deniz yer almıştı. Onlara şöyle buyurdu:

— Oğullarım, gönlüm avlanmak istiyor. Ne var ki yaşlandığım için gücüm buna yetmiyor. Bu nedenle sözüme kulak verin ve dediklerimi aynen yapın. Büyük oğullarım; Gün, Ay, Yıldız! Sizler doğuya gidin. Küçük oğullarım; Gök, Dağ, Deniz! Sizler de batıya gidin, dedi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Daha sonra Oğuz Kağan yurdunu oğulları arasında paylaştırdı:

— Ey oğullarım! Ben çok yaşadım. Çok savaşlar gördüm. Çok kargı ve çok ok attım. At üstünde çok yol aldım. Düşmanlarımı ağlattım. Dostlarımı güldürdüm. Allah'a olan borcumu ödedim. Şimdi sizlere yurdumu bırakıyorum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. “Bay Watson (Vatsın), buraya geliniz lütfen! Sizi görmek istiyorum.” Kısa boylu ve sakallı İskoçyalının ağzından dökülen bu sözcükler, insanlık tarihinde yeni bir çığır açacaktır. Çünkü, Alexander Graham Bell (Aleksandır Graham Bel), telefonda ilk cümlesini söylemiştir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 25. – Yüzbaşım!.. Yüzbaşım!.. Alçalmaya başladık. Durum çok kötü!..

– Hemen safra atın!

– Fakat, zaten son safrayı da attık efendim!

– Peki, balon yükseliyor mu?

– Hayır...

– Dalgaların sesi duyulmaya başladı.

– Demek ki deniz hemen balonun altında...

– Sanırım; deniz hemen aramızda sadece yüz elli metre bir mesafe var! Ne bulursanız hepsini aşağı atın! (FCM, 5. sınıf)

Örnek 26. Birkaç gün sonra bilgeler kralın huzuruna çıkmış. Prens de babasının yanında yer almış. Gördüklerini, duyduklarını bilgelere anlatmış. Bunun üzerine herkesin “Bilge Dede” dediği yaşlı bir bilge söz almış. “Yüce kralım” diye söze başlamış: “Uzun bir süre önce duyduğum bir olayı anımsadım. İzninizle anlatmak isterim.” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. “Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatları! Yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz... Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar. Türk Gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan, yorulmadan yürüyecektir. Tarihi yaşadığımız gibi yazdık, fakat geleceği cumhuriyete inananlara, onu koruyanlara ve yaşatacaklara emanet etmek lazımdır. Gençler cesaretimizi takviye ve idame eden sizlersiniz. Siz, almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile insanlık ve medeniyetin, vatan sevgisinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız. Yükselen yeni nesil, istikbal sizsiniz. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak sizsiniz.” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Kendi kendine, “Herhâlde bir sebebi olmalı, yarın şunu sorup öğreneyim.” demiş. Sahiden ertesi sabah, gene her günkü gibi komşusuna bir maşrapa süt verirken:

— Canım kardeşim, sanıyorum ki şimdiye kadar benim ineğimin sana hiç zararı dokunmamıştır. Acaba neyine kızdın da dün gece ineğimin canını alması için Allah'a yalvardın? Pek merak ettim, söyle, demiş. Birdenbire böyle bir soru karşısında kalınca kadının akşamki bedduayı inkâr etmeye dili varmamış:

— Komşu, komşu, sana doğrusunu söyleyeyim mi? Ben senin ineğinin hiçbir zararını görmedim. Ama her sabah onu şarıl şarıl sağman yok mu? İşte onu çekemiyorum. Ne bu sütü içeyim ne o sesi işiteyim, diye cevap vermiş. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. Evin avlusuna benden başka hiçbir çocuk giremezdi. Onun her türlü işini yaptığım için beni çok seviyordu. Bana her zaman “Benim oğlum, paşa oğlum!” diyordu. Bu övücü sözler, pek hoşuma gidiyordu. Ben de bir dediğini iki etmiyordum. Ona pazardan her gün ekmek, süt, yoğurt gibi öteberi almak benim görevimdi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 30. Sevgili Anneciğim, Babacığım, Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim size şunları söylemek isterdim:

Sürekli bir büyüme ve değişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 31. Sevgili kızım Asude Dilagah,

Gönderdiğin elektronik postayı aldım. Çok mutlu oldum. Haftaya pazartesi Ankara'ya dönüyorum. Buradaki işlerimi bitirmek üzereyim. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. Sevgili kızım, millî ahlakın uyandırdığı heves ve heyecanla kişi, bu kurallara uygun davranır. Bireylerin millî ahlak kurallarına uygun davranışı, millî birliği sağlar. Ortak duyuş, düşünüş, davranış gelişir. İnsanlar arasında dayanışma artar, toplum güçlenir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 33. Anadolu turnesinde temsil verdikten sonra heyetçe Marmara Köşkü'ne giden tiyatro sanatçılarımızı büyük salona kabul eden Dr. Reşit Galip sanatçıları gösterip “Paşam, müsadenezle elinizi öpmek istiyorlar.” demiş. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. Geçen sabah karımla bir işten dolayı aramızda ufacık bir tartışma geçmişti. Evden çıkarken bizim komşu ile karşılaştık. Tartışmamızı duymuş olacak ki:

— Hayrola Hoca Efendi! Evinizdeki gürültü ne idi, diye sordu. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 35. Altın saçlı, ayva tenli, yakut dudaklı Sarı Kız bir gün, aşağıya sarı ineğin yanına inmiş. Yine sütünü içip balını emecekmiş. Bu sırada derinden derine, inler gibi dokunaklı bir ses duymuş:

— Sarı Kız, Sarı Kız! Ha geldim ha geliyorum. Ağlayarak mı geleyim, çağlayarak mı? (CEM, 7. sınıf)

Örnek 36. Böyle dedi, kent meydanına doğru koşmaya başladı. Meydana vardığı zaman arkadaşının boynuna ip takmışlar, asmak için kaldırıyorlardı. Meroz, var gücüyle bağırdı:

— *Dur cellat! İşte ben geldim. Onu değil, beni asacaksınız. O, benim kefilimdir; asılacak olan benim...* (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 37. *Köylü fakir mi fakir, konuğuna hiçbir şey ikram edememenin üzüntüsü içerisinde. Durur durur sonra yerinden fırlayarak;*

— *Bak efendi, sana hiçbir şey ikram edemedim, kusura bakma. Ama oynayıp seni eğlendirebilirim, der ve başlar şakır şakır oynamaya.* (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 38. *Ne yapsındı Nasrettin? Seslenir oğluna:*

— *Gördün ya oğlum! Bu halkın dilinden kurtulana aşk olsun. Sen söylenenlere bakma, doğru bildiğin yolda yürü. Halkın ağızı torba değil ki büzesin.* (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 39. *“Heheheey! Dut ağacı bana bak! Seneye meyve vermezsen seni katur kutur keserim. Anladın mı? Anladıysan yapraklarını hışırdatma!”* (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 40. *Ey Türk istikbalinin evladı!*

İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur! (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Aktif olarak dinleme.

Örnek 1. *Evet anne, gitmek zorundayız. İş toplantısı. Tatile gitmiyoruz... Evet, güneyde ama... Evet, her olasılığa karşı mayomuzu da alacağız ama...*

Ben ansiklopedideki resimlere bakarak akvaryuma hangi semenderi alacağıma karar vermeye çalışıyordum ki annem telefonu kapayıp, “Ohhh, tamam!” dedi.

— *Her ikisinde de kalmayacaklar; İzmir’e gidiyorlar!*

— *Ne? Nereden çıktı İzmir?*

— *Madem öyle, ben de torunumu alıp İzmir’deki kızıma gideyim, dedi.*

Yaz gelmiş, biraz deniz havası alsınlarmış. Haksız da sayılmaz. Bu yıl doğru dürüst bahar bile görmedik bu kentte... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Bu çalışmayı sürdürmek gittikçe canımı sıkmaya başlamıştı. Son olarak “Star Market”e girdim. Sahibi beni iyi karşıladı, oturmam için yer gösterdi. Ona, iş yerinin adının neden “Star” olduğunu, niçin Türkçe bir ad koymadığını sorduğumda güldü.*

“Oğlum bu sözcük artık Türkçe sayılır. Her yerde kullanılıyor. Sen bu dünyada yaşamıyor musun? Televizyonda, radyoda, gazetelerde hep kullanılıyor. Büyük şarkıcılar için ‘megastar’ deniyor, duymadın mı hiç?” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. — *Uçurtmanın boyutları belli mi? Yoksa herkes istediği büyüklükte ve renkte uçurtma yaparak yarışmaya katılabilir mi?*

Kız güldü:

— *İstediğin şekil ve renkte. İstediğin boyda bir uçurtma ile yarışmaya katılabilirsin. Ancak yarışma saatinden yarım saat önce rıhtımda hazır olmalısın.*

— *Saat kaçta?*

— *Saat tam on dört otuzda. Rıhtımda.*

Yanında da uçurtman. Anladın mı?

Selçuk istediğini öğrenmişti. Teşekkür etti. Sekreter arkasından bağırды.

— *Hey küçük biraz gelir misin?*

Selçuk kapıdan geri döndü.

— *Başvurunu yazmalıyım. Adın ve soyadın ne?*

— *Selçuk Akça.*

— *Tamam artık gidebilirsin. Unutma. Perşembe günü saat on dört otuzda, rıhtımda. — Tamam.* (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. *Hepimiz şaşkın şaşkın birbirimize baktık. Teyzem, telefonu anneannemin elinden aldı:*

– Valiziniz burda, dedi. Lacivert kareli, tekerlekli, değil mi?

Annem sevinçle çığlık attı:

– Orada mı? Nasıl olur?

– Annemle senin valizleriniz aynı mıydı?

– Evet, dedi annem. Aynı yerden almıştık.

Ama ben karışmasın diye kurdele bağlamıştım. Arabadan otobüse verirken valizler karışmış olmalı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. *Birkaç yıl sonra Hoca Ahmet Yesevî, eğitimini tamamlayan Bektaş'a:*

“Oğul, biz sana öğretebileceklerimizi öğrettik. Artık biz yaşlandık. Bundan sonra toplumu aydınlatmak görevi senindir. Var git Anadolu'da birliğin ve dirliğin meşalesini yak.” dedi.

Bektaş da:

“Hocam, siz bizlere hep iyiyi, doğruyu ve güzeli öğrettiniz. Sizin her sözünüz bizim için emirdir.” Dedi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. *“Uzun zamandır sizleri dinliyorum.” dedi Andersen:*

“Bakıyorum da herkes kendini övmeye çalışıyor. Hepiniz övünürken Danimarkalı Andersen'in masallarını unutup gidiyorsunuz. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. *Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları taze, gevrek, billur sesiyle biteviye konuşuyordu. Aklına ne gelirse söylüyordu. Eskici hem çalışıyor hem de ara sıra “Ha! ya? Öyle mi?” gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söylesiyordu; artık erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli hem yaşlı dinliyordu; geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Süleyman Peygamber'in iki veziri de bu şehri çok sevmiş. Büyük vezir, “Doğrusu cennet burası.” demiş. Küçük vezirin kulağı az işitirmiş “Cennet burası.” Sözüünü “Cennet Bursa” diye anlamasın mı! O gün bu gündür, bu şehrin adı Bursa kalmış. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Türklerin yanına yaklaşınca önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı, gözlerinden yaşlar akıyordu, hâline bakanların hepsi duygulanmıştı.*

Biraz heyecanı sükün bulunca ona sordular:

— Kaç yıldır esirsin?

— Kırk!

— Nerelisin?

— Edremitli.

— Adın ne?

— Kara Memiş.

— Kaptan mıydın?

— Evet...

İhtiyarın etrafındaki askerler birbirine karıştı. Bir çığlıktır koptu. “Beye haber verin! İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. *“Kim diyor çocuk romanı olmadığımı?” dedi Don Kişot:*

“Bütün dünya çocukları okumuyor mu beni? Okuyor. Bütün dünya çocukları zevk duymuyor mu? Duyuyor. Öyleyse ben bir İspanyol olduğum kadar dünyalıyım da. Büyüklerin olduğu kadar çocukların da dostuyum.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 11. — *Tebriz'e bir elçi göndermek istiyoruz. Tarafımızdan, sen gider misin oğlum?*

— Ben mi?

— Evet.

- Ne münasebetle ben?
 - Aradığımız gibi adam bulamıyoruz da...
 - Ben şimdiye kadar devlet mansıbına girmedim.
 - Niçin girmedin?
- Muhsin Çelebi biraz durdu. Yutkundu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Çarşamba günüydü. Türkçe dersinin sonlarına doğru öğretmenimiz:

- Çocuklar, biliyorsunuz, önümüzdeki hafta 10 Kasım Atatürk Haftası. Bu haftayla ilgili olarak neler yapabiliriz? Düşünün bakalım, dedi. Ön sıralardan bir arkadaşımız:
 - Öğretmenim, Atatürk'ün hayatını, kişiliğini ve başarılarını konu alan bir oratoryo düzenleyebiliriz.
 - Olabilir Ali, bunu düşünelim. Başka, aklınıza neler geliyor çocuklar?
 - Atatürk konulu bir şiir dinletisi düzenleyebiliriz.
 - Bak bu da güzel bir fikir Tuncay. Bu konu ile sen ilgilen. Bu işin düzenlenmesini sana bırakıyorum, olur mu?
- Öğretmenimizin bu yaklaşımı çok hoşuma gitmişti. Biraz çekinerek ben de elimi kaldırdım.
- Öğretmenimiz:
- Seni dinliyoruz Sema, deyince birden heyecanlansam da ayağa kalktım:
 - Öğretmenim, arkadaşımızla Atatürk'ün kişiliği, fikir hayatı ve değişik konulardaki görüş ve düşüncelerini dile getiren bir program hazırlayabilir miyiz?
 - Çok iyi düşünmüşsün Sema. Bak ben de böyle bir şey hazırlamanızı isteyecektim. Bu konuyla da sen ilgilen. Arkadaşlarınla hemen çalışmalara başlayın. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Dağılan sürümü toplayarak Balaban deresinden çıktım. Sığırları otlata otlata çiftliğe geliyordum. Derken uzakta yirmi kadar atlı belirdi. Sık sık böyle atlılara rastladığım için aldurmuyarak yoluma devam ettim. Kim olduklarını merak bile etmemiştim.

Fakat baktım: En öndeki atlı bana doğru geliyordu. Yaklaşınca atından indi; çiftliğe nereden girildiğini soruyordu.

- Siz yanlış yoldan gelmişsiniz. Çiftliğin yolu şuradadır. Bu atlı benden adımı da öğrenmek istedi.
 - Mustafa, diye karşılık verince gülümsedi.
 - Benim de adım Mustafa; demek adaşız!
- Sonra birdenbire:
- Gazi'yi tanır mısın? diye sordu.
 - Tanırım, dedim.
 - Onu sever misin?
 - Severim!
 - Niçin seversin?
- O günkü sığırtmaç aklımla şu karşılığı verdim:
- Paşa olduğu için severim! (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Bir gece yarısı hiç unutmam, hastaneye gelmişti. Doğruca benim yattığım odaya girdi. Onu görünce şaşırılmışım. Ayağa kalkmak istedim. Atatürk eliyle önleyerek:

- Sen ayağa kalkmayı bırak da buradan nasıl çıkacağını düşün diye gülümsedi. Sonra:
- Hani, dedi, seninle pazarlığa girişmiştik, dört lira aylığa razı olmuştun! Şimdi ver bakalım hastane paralarını...

Küçüktüm, sığırtmaçtım ama şaka ettiğini anlamıştım:

- Sen koskoca Gazi Paşa'sın... Elbette hastane parasını da verirsin dedim. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Bütün efendiliğimi ve nezaketimi takınıp sesime nazik bir ton vererek komşuma "İyi akşamlar!" diyorum. Apartman kapısında nadir karşılaşmalarımızdan biri bu. "İyi akşamlar!" diyor, o da. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. İşte bir gün Çanakkale'ye giden bakanlardan birine: "Orada Mehmetçik anıtının başında şehitleri anacaksın. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere karşı siper etmeseydiniz boğaz elden gider, İstanbul elden giderdi diyeceksin."

“Evet efendim.”

“Ama Çanakkale’de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşçıları da saygı ile anacaksın.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Bu iki sanatçının orta oyununu birçok kere seyretmiştim. Muhaverelerine nükte ve orijinallik bakımından doyum olmazdı. Bu oyunu muhaverelerden hiç unutmadığım bir tanesini kısaca anlatayım:

— Vay, Hamdi’ciğim, nasılsın?

— Sorma başıma geleni.

— Ne oldu?

— Ne olacak. Ölümlerden kurtuldum.

— Yaa... vah vah... Allah korusun!

— Bak anlatayım da dinle! (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. — Aman Hamdi’ciğim, kaç, ecinni tayfasıdır.

— Nereye kaçayım! Her taraf kapalı fakat sesler gittikçe yükseliyor. Başımı kaldırıp baktım ki tepe camları da aydınlanmakta. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. 1953 yılında Sürmene dolaylarında elli altmış kadını arkası arkasına dizilmiş, bin incecik çiğirden, bir yamacı tırmanırken gördüm. Sırtlarındaki sepetlerde toprak vardı.

“Nedir bu?” dedim.

“İmece” dediler.

“Götürdüğünüz ne?” diye sordum.

“Toprak” dediler. Kışın tarlaları sel aldı gitti de... Şu aşağılara doldurdu da toprağı... Bunların imecesi o kadar sevinçli değildi. Ağır toprak yükünün altında kadınlar iki büklümdüler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Kral merakla sordu:

— Bu nasıl olmuş?

Beydebâ:

— Rivayet olunur ki bir gün karganın biri yuvasında bulunuyorken çirkin yüzlü, omzunda ağ, elinde değnek bulunan bir avcının ağaca doğru yaklaştığını gördü. Karga avcıdan korktu ve kendi kendine:

— Bu adamı buraya ya benim ecelim ya da benden başka birinin eceli sürüklemiştir. Yerimden hiçbir yere kıpırdamayacağım, bakalım bu herif ne yapacak göreceğim, diye söylendi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. Hacivat: Karagöz’üm, iki gözüm, gel seninle söyleşelim.

Karagöz: Ne var Hacivat? Hangi dağda kurt öldü? Sen benimle konuşur muydun?

Hacivat: Şiirin, tarihin babası sayılan kişiler nerede yaşamışlardır, bilir misin?

Karagöz: Haa, Hacivat’ım ne bilirim ya... Söyle de öğrenelim.

Hacivat: Şiirin babası Homeros, İzmirlidir; tarihin babası Heredot, Bodrumludur.

Karagöz: Ben de Bursalıyım, ne olacak? (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Hacivat: Karagöz’üm, iki gözüm, sen hiç fabl okudun mu?

Karagöz: Hayır Hacivat’ım, okumadım. Sen bu soruları bırak da akşam bize yemeğe gel. Akşam yemekte kuzu kapama var.

Hacivat: Hem güldüren hem düşündüren hayvan masalları vardır ya; onun babası Ezop’tur.

Karagöz: Haa, akşam evde kuzu kapamanın yanında acılı ezme de var.

Hacivat: Ezme değil Karagöz’üm, Ezop. Ezop, 2600 yıl önce Bandırma’da doğdu. Onun masalları bugün bile anlatılır. Bak sana da bir fabl sunayım da dinle. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Bir sincap çevikliğiyle dallara tırmanmaya başladım. İhtiyar komşu, ellerini yüzüne kapatarak:

- Aman dallar çatırdıyor... Düşüceksiniz Feride Hanım, diye bağıyordu. Ben bu telaşa aldırılmıyor, söyleniyordum:
 – Merak etmeyin düşmeye o kadar alışığım ki...
 – Aman kızım... Düşeceksiniz...
 – Bitti efendim bitti. Yalnız onları size nasıl vereceğim? Buldum efendim, ona da çare buldum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. Yine bir gün tam ona şarkılar söylerken birden arımdan bir ses duydum:
 —Ne kadar güzel şarkı söylüyorsun!..
 Başımı çevirdim ve yaşlı bir martıyla göz göze geldim. Çok şaşırmışım. Kentte hiç martı kalmadığını sanıyordum.
 Emin olmak için:
 —Çocukluğumun martularına benziyorsun! Sanırım sen de bir martısın!.. dedim. “Evet” anlamında sevgiyle gülümsedi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 25.

-
 – Baba, hayvanları niçin kafeste saklıyorlar?
 – Hem kaçmasınlar hem de insanlar onları görüp tanısınlar diye.
 – Özgür olsalar daha iyi değil mi?
 – Elbette iyi. Ama yırtıcı olanlar insanlara zarar verebilir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 26. Bir gün dayanamayıp sordum, “Ben o kavanozun yerini biliyorum, neden gizliyorsun anneanne?” Güzel gözlerini gözlerime dikti, sıcacık baktı, yutkundu:
 “Çünkü... Çünkü şeker yasak ama çok seviyorum... Haftada elli gram şekerden ne çıkar ki? Annene söyleme e mi?”
 “Anneanne, doktor yasakladıysa yemesen...”
 “Azıcık yiyorum zaten...” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Bilirsiniz, Hazreti Ayşe bir gün peygamberimize:
 — Ya Resulallah, iki komşum var. Birinin kapısı karşımda, öbürünüki biraz uzaktadır. Bende olan bir şey ekseriya ikisine birden vermeme yetmiyor. Böyle bir hâlde hangisinin hakkı daha büyüktür? diye sormuş.
 Peygamberimiz de:
 — Kapısı karşıda olan komşunun! diye cevap vermiş. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. 1. OYUNCU: Bunlar doğal gelişimler. Bu sırada genç insanlara sabırla, anlayışla yardımcı olan, yol gösterenlere selam olsun. Biz yanlış örnekleri sergilemeye devam edeceğiz. Bir ev.
 KIZ : Anne, bugün bulaşığı ben yıkayayım.
 ANNE: Hayır, her şeyi kırarsın.
 KIZ: Öyleyse kek yapayım.
 ANNE: Hayır, mutfağı alt üst edersin.
 KIZ: İnsan yapa yapa öğrenir bir işi.
 ANNE: Bir de ukalalık ediyor. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. Tartışmakta olan önemli kişilerden pek çoğu kapının açıldığını, birinin içeri girdiğini sezinlemediler. Ama kimi ağızlarından bir fisiltü yükseliverdi; saygıyla korku karışımı fisiltular:
 — Mustafa Kemal... Mustafa Kemal geldi.
 — Çağrılmış mıydı?
 — Bilmiyorum, sanmıyorum da.
 Tartışanların çoğu bu fisiltuları da duymadı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 30. Farenin her tehlikeye karşı hazırladığı yüz deliği vardı. Başkan onun adıyla çağırırdı:
 – Zeyrek, diye bağırdı.
 Fare, deliğin içinden cevap verdi:

- Sen kimsin?
 – Ben, senin dostun güvercinlerin başkanıyım.
 Fare derhâl koşup geldi, onu ağın içinde görünce şaşırarak sordu:
 – Nasıl oldu da bu duruma düştün?
 Başkan anlattı:
 – Bilmiyor musun, iyi kötü ne varsa hepsi başa gelebilir, güneş ve ay bile tutulur.
 (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 31. Savaşçılar çimenlere uzanıp biraz dinlendiler. “Gelin güreş turalım.” dedi birisi, “Tam güreş tutulacak yer.” “Güreşelim!” dedi otuz dokuzu birden. Çarçabuk eşlendiler. “Ya Allah!” deyip güreşmeye başladılar. Hepsi de gençti. Güçlüydü. Uzun boylu, kalın pazı, geniş omuzlu. (CEM, 7. sınıf)

- Örnek 32.** Ertesi gün yola çıkacakları vakit, padişah oduncuya sormuş:
 — Efendi! Bizi ihya ettin, harlı ateşin sayesinde geceyi pek rahat geçirdik. Söyle bakalım borcumuz ne kadar? Oduncu, fırsatı değerlendirmenin zamanıdır deyip rayıcı yüksek tutmuş:
 — Bin altın beyzadem!
 Vekilharç hemen atılmış:
 — Ne masraf ettin ki bin altın istersin bre densiz?
 — Sabaha kadar ateşi aynı kıvamda tuttum. Böyle dağ başında bu ateş az bulunur.
 — Ama ateş bu denli pahalı mıdır?
 O sırada padişah vekilharçına dönüp:
 — Ağa, demiş, ateş iyiydi, şimdi pahasını verin! (CEM, 7. sınıf)

- Örnek 33.** Vezirine dönmüş:
 — Cennet burası, demiş.
 Kulağı ağır işiten ihtiyar vezir, padişahın bu sözünü “Cennet Bursa” diye anlamış. Hemen mimarlara emir vermiş, kısa süre içinde bir şehir kurmuşlar. O günden sonra buraya “Bursa” denmiş. Hz. Süleyman da bir süre bu şehirde, Belkıs Sultan’la baş başa, murat alıp murat vermiş. (CEM, 7. sınıf)

- Örnek 34.** Atatürk daha cümlesi bitmeden Dr. Reşit Galip’e cevap verdi:
 — Hayır, müsaade etmem.
 — Hepimiz donduk kaldık.
 Hemen arkasından sözlerine devam etti.
 — Sanatçı, kimsenin elini öpmez. Biz hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz, hatta reisicumhur olabiliriz. Ancak hiçbirimiz sanatkâr olamayız. Onun için sanatkâr eli öpmez. Sanatkârın eli öpülür. (CEM, 7. sınıf)

- Örnek 35.** Atatürk’ün bu sözleri sonradan biraz değişik olarak aksetti. Doğrusu budur. Reşit Galip bu söze şöyle karşılık verdi:
 — Evet paşam! Hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz, hatta reisicumhur olabiliriz. Ama hiçbirimiz bir Mustafa Kemal olamayız. Onun için müsaade edin, elinizi öpsünler, dedi ama gene dediği olmadı. (CEM, 7. sınıf)

- Örnek 36.** Omzuna dokundum:
 “Yazacağım hikâyenin kahramanı olur musun?”
 “Olur ama bir şartla.” dedi. “Okuduğum şu kitap da olacak hikâyede. Şu kitabı, yazacağım hikâyenin içinde de olsa bitirmeliyim.” “Neden olmasın?” dedim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

- Örnek 37.** Yine bahar geldi, çiçeklendi ağaçlar. Bahçemizdeki dut ağacının dallarında bir tek dut yok yine.
 “Anne, bu ağaç hiç dut vermez mi?”
 “Bilmem, ben görmedim. Ama bir kere de babana sorsan iyi edersin. O, çocukluğundan beri bu evde oturuyor.” Babam kapının önünde ayakkabılarını boyuyordu. Yanına gelince yardım etmek istediğimi sandı, bir fırça uzattı.

“Al bakalım şunu, boyadıklarımı sıkı sıkı fırçala.”
 “Ama ben şeyi merak etmiştim. Dut ağacını.”
 “İyi ya, otur şöyle. Hem çalışalım, hem konuşalım. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 38. Fenerli adam, peşindekilere döndü:

“Gördünüz mü? Öldürmeyi göze almış bir hırsızmış.” dedi. “Allah korudu yine.”
 “Evet.” dedi penceredeki ses. “Bıçak, çakı, ne istersen var. Onlarla kesecek, çarşafı boğacaktı herhâlde.”
 “Yok canım, hiç polisiye roman okumadın mı? Çarşaf genellikle üst kata tırmanmak için kullanılır.”
 Aniden bekçi düdüklü karanlığı böldü. İçim ürpermişti. Bekçiler bahçeye üşüştiler. Kesici aletleri bir kâğıda not ederek torbaya doldurdular. Bekçilerden biri bıyıklarını burarak bizim evi gösterdi.
 “Bu evdekilerin haberi var mı?”
 “Yoo!” dedi mavi pijamalı. “Onlar uyanmadılar.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 39. Kral, “Getirin şu haini, onunla ben konuşacağım, cezasını ben vereceğim.” dedi. Bunun üzerine, muhafızlar Meroz’u sürükleyerek kralın karşısına çıkardılar. Kral öfkeyle sordu:

“Söyle bakalım ey hain, bu hançerle ne yapacaktın?”
 Meroz, başı dimdik, korkusuz bir sesle şöyle yanıtladı: “Sizi öldürecek, kenti bir zalimden kurtaracaktım.” Kralın öfkesi daha da arttı. “Bu isteğin cezasını şimdi canınla ödeyecek, darağacında asılacaksın.” dedi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 40. “Neden Jon, söylesene neden?” diye inleyerek sordu annesi. “Diğerleri gibi olmak bu kadar mı zor? Alçaktan uçmak pelikanların ve albatrosların işidir. Bunu onlara bırakmalısın. Hem niçin avlanmıyorsun oğlum? Artık bir kemik bir tüy kaldın.”
 “Bir kemik bir tüy kalmak umurumda bile değil anne. Ben sadece havada ne yapıp ne yapamayacağımı öğrenmek istiyorum, anlıyor musun, hepsi bu. Sadece öğrenmek istiyorum.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Grupla uyum ve iletişim içinde olma.

Örnek 1. Selçuk, bu haberi arkadaşlarından almıştı. Önce dudak bükmüştü. Ama üç bin liralık ödül ona çekici gelmişti. Bunu arkadaşlarından saklayacaktı. Öyle yaptı. Çarşıdan el işi kâğıtlarını alırken kimse görmesin istemişti. Akşamüzeri gizlice kâğıtları bir dosya arasına gizlemiş, eve öyle gelmişti. İş kâğıtla bitmiyordu. Şenliği yönetenlere işin aslını sormalıydı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Okul başarıyla ilgili değerlendirmeyi en doğru ve en etkili kendin yapabilirsin. Gerek değerlendirme, gerek çözümleme aşamasında benden istediğin destek olursa bunu seve seve yapmaya çalışacağımı bil. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Atatürk’ün fikir yaşamını oluşturan üçüncü bir temel ilke ise insan sevgisi ve evrenselliğidir. Bu ilkeler doğrultusunda ulusu yanı sıra bütün insanlığı da kucaklamış, yurttan ve dünyada barışın sevgi ve saygıyla oluşabileceğine inanıp Türk ulusuna da bu düşünceyi aşılamaştır. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Atatürk insan emeğinin üstünlüğünü kabul eder, sadece kişisel değil ulusal açıdan da bencil olmamayı öğütlerdi. Bu konuda: “Elbet kendimiz için gerekli şeyleri düşüneceğiz, gerekeni yapacağız. Fakat bundan sonra bütün dünya ile ilgileneceğiz. Unutmamak gerekir ki dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu sağlamaya çalışmak demektir.” Demişti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Daha fazla dayanamayıp Pınar’a anlattım projeyi. Ben anlattıkça o da heyecanlanıyor, kendisi de bir şeyler eklemeye çalışıyordu. “Haydi kaba taslak bir şey çiz Pınar. Çizerken daha iyi düşünebiliriz.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Nasrettin Hoca, ters bindiği eşeğini sürüp giderken herkes kakkahalarla gülüyordu. Geriye döndü, kendine gülenlere seslendi:

“Eşeğime ters bindiğim için gülüyorsunuz değil mi?” dedi.

“Evet” diye bağırıldılar. “Onun için gülüyoruz.” dediler.

Nasrettin Hoca: “Bunu otomobil mi sandınız? Üstüne bindiğim bir eşek. Otomobiller gibi dikiz aynası olsa arkamı görürdüm. Olmadığına göre, elbette ki ters bineceğim.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Kaplumbağanın biri bıkmış, usanmış yaşadığı yerden. Uzak ülkelerin özlemine çekmeye başlamış. Derdini iki ördeğe açmış: “İstersen seni dünyanın öbür ucuna uçururuz.” demiş ördekler. “Hem gezer hem bilgini, görgünü artırırsın”. “Olur.” demiş kaplumbağa. İki ördek bir değnek almışlar ağızlarına: “Haydi, tutun bakalım.” demişler. “Ama sakın ağzımı açayım deme.” Kaplumbağa söz vermiş konuşmamaya. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. Sonunda Atatürk:

— Dünyada kadınlar, seçmek ve seçilmek hakkını kazanmak için çok mücadele etmişlerdir. Biz, size hiç mücadele etmeden bu hakkı veremedik. Fakat büyük Türk tarihi boyunca analarınız bu mücadeleyi yapmışlardır. Siz de onların hakkı olan seçmek ve seçilmek hakkına ereceksiniz. Fakat demin söylediklerimi hatırlamanız gerekir. Milletvekili seçer ve milletvekili olursunuz fakat aynı zamanda asker de olacaksınız. Sınıfı dolduran genç kızlar, hep bir ağızdan:

— Oluruz, diye bağıştılar.

Herkes yeni bir inkılabın tarihî gününü yaşadığını anlamıştı. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Hasan vapurda eğlendi; gırıl gırıl işleyen vinçlere, üstleri yazılı cankurtaran simitlerine, kurutulacak çamaşırlar gibi iplere asılı sandallara, vardiya değiştirilirken çalınan kampanaya bakarak çok eğlendi. Beş yaşındaydı; peltek, şirin konuşmalarıyla da güverte yolcularını epeyce eğlendirmişti. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Fakat vapur şuraya buraya uğrayıp bir sürü yolcu bıraktıktan sonra sıcak memleketlere yaklaşınca kendisini bir durgunluk aldı. Kalanlar bilmediği bir dilden konuşuyorlardı ve ona İstanbul’daki gibi “Hasan gel!”, “Hasan git!” demiyorlardı; ismi değişik gibi olmuştu. Hassen şekline girmişti:

— Taal hun ya Hassen, diyorlardı, yanlarına gidiyordu.

— Ruh ya Hassen, derlerse uzaklaşıyordu. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 11. Tenefüste Seçil ve Serdar yanıma gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler. Hemen oturduk. Neler yapabileceğimizi ve hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanabileceğimizi konuştuk. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Hilal’in de aramıza katılmak istemesi bizi hem şaşırtmış hem de mutlu etmişti. Artık biz bir ekip olmuştuk. Şimdi neler yapacağımızı görüşecek ve aramızda görev dağılımı yapacaktık. Bunun için öğle tatilinde okul kütüphanesinde buluşmak üzere sözleştik. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk’e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk’ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk’ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk’ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Değerli Arkadaşlar,

Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önemi birkaç dakika içinde anlatmak elbette mümkün değildir. Bana ayrılan süre içinde sizlerle bu kadarını paylaşabildim. Umuyorum ve diliyorum ki sizler de bu konuda daha farklı bilgi ve belgelere ulaşmak için araştırarak, Atatürk'ün barış ve sevgi için sanata ne denli önem verdiğini daha yakından görmek isteyeceksiniz. Sözlerimi tamamlarken beni dinlediğiniz için ayrıca teşekkürü bir borç biliyorum. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Mehmet Âkif, dilde sadeleştirmeden yana olmuştur. Bunun yanı sıra asla aşırılığa kaçılmaması gerektiğini de ifade etmiştir. Mehmet Âkif'e göre edebiyat halka hitap etmeli; edebiyatçı da asla halktan kopuk olmamalıdır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. Dünyanın herhangi bir yerinde bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız. Hadise ne kadar zor olursa olsun, bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş insanları, milletleri ve hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik şahsi olsun, millî olsun daima fena sayılmalıdır." (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. — Size her zaman söylerim, yalnız kendi başınıza ve kendiniz için çalıştığınız zaman herkes gibi böyle bir sonuç ile karşılaşmanız mümkündür hatta sık sık olabilir. Kurumu, ben bunun için kurdum; buradaki üyeler yurt içinde ve dışında tarihe ait yapılan çalışmalardan ve kendi incelemeleri sonucundan birbirlerini haberdar ederek, birbirlerini tamamlayarak çalışırlarsa sonuç daha olumlu olur. Bunu yaparken şahsınıza ait bir buluşun başkaları tarafından kullanılmasından ve mutlu sonuçların isminize değil, bağlı olduğunuz kuruma ve millete mal edilmesinden kuşkunuz olmasın; millet bunun değerini bilir. Millet sevgisi kadar büyük ödül yoktur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Derken insanları anlayış ve dayanışmaya, birliğe ve dirliğe davet eder. Onun bu çağırısı "sevgi" ocağıdır. Seslenir:

Gelin tanış olalım

İşi kolay kılalım.

Sevelim sevillelim

Dünya kimseye kalmaz. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Martuların ölümleri çok ilginçtir, çünkü önce şeffaflaşır daha sonra ölürlür. Jonathan, Chiang ölünce kendi yurduna döner. Burada Jonathan, uçmayı bilen ama daha fazlasını öğrenmek isteyen bir martıyla tanışır. Bu martının adı Fletcher (Fileçir)'dir. Sürüden kovulan diğer martularla üç veya dört kişilik grup kurarlar ve bu gruplar Jonathan'ın öğrencileri olur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Jonathan itaatle başını salladı. Sonraki birkaç gün içinde diğer martular gibi davranmaya çalıştı; gerçekten çabaladı, iskelelerin ve balıkçı teknelerinin çevresinde, sürüyle birlikte çığlıklar attı, onlarla kavgalar etti, balık ve ekmeğin artıklarına dalışlar yaptı. Ama bu işi sürdürmedi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. Atila, okula gitmek için evden çıktı. Bakkalın olduğu köşeden, ana caddenin yaya kaldırımına indi. Trafik ışıklı işaret cihazının bulunduğu yaya kaldırımının başına ulaştı. Bekledi. Yürüme engelli bir adamın engellilere özgü arabasıyla beklediğini gördü. Az sonra yeşil ışık yandı ve tüm yayalar yürümeye başladılar. Bu sırada Atila "Ah!" diye bir ses duydu. Hemen sesin geldiği yöne baktı. Bir de ne görsün? Yürüme engelli adam arabasıyla yola devrilmişti. Atila koştu. Birkaç kişi daha gelmişti. Engelli adamı arabasıyla kaldırdılar. O, bir yandan teşekkür ediyor, diğer yandan da yakınıyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Cumhuriyete kavuşmak için nasıl bir yol izlenecekti? Neler yapılacaktı? Atatürk, bu soruları n yanıtını halk içinde, halkla birlikte aradı. Bu amaçla kongreler düzenledi. Kongrelere katılanların düşüncelerini dinledi. Onlara, kendi görüşlerini açıkladı. Cumhuriyete giden yolu, halkla birlikte kararlaştırdı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. *Bu söz Mustafa Kemal Paşa'yı duygulandırmıştı. Yanındakilere döndü. Onlara şunu söyledi:*

– *Bu milletle neler yapılmaz!...*

Sonra, ihtiyaçla vedalaşıp ayrıldı. Aynı gün işe koyuldu. Altı saat süren uzun bir toplantı yaptı. Toplantıda, bize dünyanın durumunu anlattı. Yurdumuzun içinde bulunduğu güçlükleri bir bir açıkladı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. *1923 yılı Martının 15. Pazar günüydü. Atatürk, Adana istasyonunda trenden inmiş, sağı solu dolduran halkın coşkun alkışları ve “Yaşa, var ol!” sesleri arasında yaya olarak şehre giriyordu. Yarı yolda karalar giymiş olan bir kadın kalabalığı göze çarptı. Sonra kalabalığın arasından, ellerinde pankart taşıyan dört genç kız çıktı. Atatürk'ün önünde durdular. Arkalarından bir kız daha görüldü ve o da Atatürk'ün önünde durdu. Yalvaran bakışlarla konuşmaya başladı. Bu genç kızın şahsında henüz esir bulunan İskenderun'la Antakya'nın Türk olan bütün halkı: “Bizi de kurtar!” diye yalvarıyordu. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 25. *Önce eşek yarışı yapıldı. En arkada kalan eşeğin binicisine armağanlar verildi. Halk gülmekten yerlere yattı. Ardından sıra çuval, yoğurt yeme, deve koşusu gibi yarışlara geldi. Bütün bu yarışlar hepimizi güldürdü, eğlendirdi. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 26. *Gerçekten güvercinlerin hepsi, kendilerini toplayıp kanat birliği yaptılar, birdenbire ağı da taşıyarak gökyüzüne doğru yükseldiler. Avcı, yorulacaklarını umarak yükselen kuşların tekrar döneceklerini sandı. Güvercinlerin başkanı, durumu gözden geçirerek arkadaşlarına döndü, ikinci tedbirini açıkladı:*

– *Avcı peşimizedir, böyle açıkta uçarsak bizi görür, nereye konacağımızı anlar. Kapalı yerlerde uçarsak bizi izleyemez, peşimizi bırakmak zorunda kalır. Biz de benim en yakın dostum farenin ülkesine gider, orada ağdan kurtuluruz. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 27. *Kral ve kraliçenin tek çocuğu varmış; bir prens. Prens evlenme çağına gelmesine karşın, bir türlü evlenmemiş. Kimseleri beğenmezmiş. Ülkenin en güzel kızları, komşu ülkelerin prensesleri prense âşıkmuş... Ama neye yarar, hiçbirinde gözü yokmuş prensin. Prens çok yakışıklıymış. Güçlüymüş, cesurmuş. Doğayı, insanları severmiş. Ülkesini karış karış gezer, halkın sorunları ile ilgilenirmiş. Halk da prense hayranmış. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 28. *Öykü bittikten sonra kral gözyaşlarını tutamamış. Prens de ağlamış için için. “Peki Bilge Dede ne yapabiliriz?” diye sormuş kral. “Bilemem yüce kralım, düşünelim.” yanıtını vermiş Bilge Dede. Bilgeler düşünmüşler, düşünmüşler... Sonunda genç bir bilge söz almış. “Yüce kralım!” diye söze başlamış: “Sorunu ancak Çiçeklerin Meleği çözebilir. Bir yolunu bulup onunla konuşmamız gerek. Bildiğiniz gibi, Çiçeklerin Meleği Venüs'te oturur. Anka Kuşu'na binip önce Kafdağı'na, oradan da Venüs'e ulaşılabilir. Ancak bu yolculuk ölümcül tehlikelerle doludur. Kim cesaret edebilir? Bilemem!” (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 29. *Onu “otlu börekler ustası” seçince annemin gücüne gider gibi olmuştu da hemen düzeltmiştim hatamı:*

“*Otlu börekler ustasının ustası!*” *Bu sözüm hem annemi hem de anneannemi memnun etmeye yetmişti. İster sac böreği ister kol böreği ya da bildiğimiz tepsi böreği olsun, o yaptı mı parmaklarınızı da yerdiniz. Marul, maydanoz, arapsacı, pazı yaprakları, pancar yaprakları, ısırgan, taze soğan, gelincik, ıspanak... Onlarca ot koyardı böreklerin içine. Kokusu anasona benzeyen arapsacını sevmediğimi bilir, benim böreğime asla bu ottan katmazdı. Sofraya kırma yeşil zeytin ve taze peynir de koydu mu keyfime diyecek olmazdı. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 30. *Evet,
Sevgimi, bölüm bölüm ettim miniklerime.
Bana bakan gözlerde
Sevgiyi görüyorum.*

*Yürekten bağlandığım
Öyle çok kişi var ki. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 31. *Atatürk'ün, milletine sonsuz bir güveni vardı. Türk milletinin şan ve şerefle dolu tarihindeki başarılarına yenilerini ilave edeceğine bütün kalbiyle inanmıştı. (...) Bütün başarıları milletine mal etmekten zevk duyardı. Mustafa Kemal bir konuşmasında "Millî Mücadele'yi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir, milletin evlatlarıdır." demişti. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 32. *Atatürk'ün birleştirici ve bütünleştirici özelliği sayesinde, Millî Mücadele başarıya ulaşmıştır. Atatürk, Millî Mücadele'nin karanlık günlerinde, değişik fikirlere sahip insanları bir mecliste, kendi etrafında toplamayı başardı. (...) O, yalnız askerlerin değil, sivil halkın da güvenini kazanmıştı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 33.

*Biz yürekten bağlıyız elli yıldır bu yola,
"Yurtta barış" ilk hedef, "Cihanda sulh" parola.
Koparamaz hiçbir güç bizi millî birlikten,
Ata'mızın izinde koşuyoruz kol kola... (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 34. *Bursa fetholunduğu gün, kazanlar kaynadı; aç halka yemek verilmeye başlandı. Orhan Gazi'nin o gün kendi eliyle halka yemek dağıttığını tarihçiler söyler. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 35. *Savaşçılar çimenlere uzanıp biraz dinlendiler. "Gelin güreş tatalım." dedi birisi, "Tam güreş tutulacak yer." "Güreşelim!" dedi otuz dokuzu birden. Çarçabuk eşlendiler. "Ya Allah!" deyip güreşmeye başladılar. Hepsi de gençti. Güçlüydü. Uzun boylu, kalın pazılı, geniş omuzlu. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 36. *Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen yer yoktu. Bütün kavimler birleşerek Göktürklerden öğ almaya yürüdüler. Türkler çadırlarını, sürülerini bir yere topladılar, çevresinde hendekler kazdılar, beklediler. Düşman geldi. Vuruş başladı. On gün boyunca vuruştular. Vuruşmanın sonunda Göktürkler üstün geldi. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 37. *Ergenekon'da dört yüzyıldan çok oturduktan sonra hayvanları, nüfusları o kadar çoğaldı ki artık sığılamaz oldular. Çare bulmak için kurultay toplandı. Dediler ki: "Atalarımızdan işittik, Ergenekon'un dışında geniş yerler, güzel yurtlar varmış. Bizim yurdumuz eskiden oralarda imiş. Düşmanlar, güç birliği yapıp yurdumuzu almışlar, insanlarımızı kırıp geçirmişler. Tanrıya şükür, biz şimdi o hâlde değiliz ki düşmandan korkup da dağda kapanıp oturalım. Dağın arasından yol arayıp bulalım, göçüp çıkalım. Bize dost olanlarla görüşelim, düşman olanlarla savaşalım." Herkes bu düşüncüyü doğru buldu. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 38. *Atatürk, bütün inkılaplarını gerçekleştirmeden önce kamuoyunu hazırlamaya, millete inkılapların gerekliliğini anlatmaya büyük özen göstermiştir. Ona göre: "Milleti hazırlamadan inkılaplar yapılamaz." Atatürk, yurt gezilerinde halkla konuşmalar yaparak bunu gerçekleştirmiştir. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 39. *Mustafa Kemal Atatürk, doğru bildiği şeyleri açıkça söylemekten çekinmemiştir. Şu sözleri bunun en güzel örneğidir: "Ben düşündüklerimi sevdiğime olduğu gibi söylerim. Aynı zamanda lüzumu olmayan bir sırrı kalbimde taşımak iktidarında olmayan bir adamım. Çünkü ben bir halk adamıyım. Ben düşündüklerimi daima halkın huzurunda söylemeliyim." (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 40. *Bir sonraki yıl bir kişi hariç, bütün arkadaşların oyuyla sınıf başkanı seçildim. Okul piyeslerinde başkan oldum. Nerede bir sosyal çalışma var, ben*

oradaydım. Bu başarılarımı kitaplara borçluydum. Küçük yaşta hayatımın aşkını bulmuştum. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Empati kurabilme.

Örnek 1. Oğün'ün içini okula geç kalma korkusu sardı. Işıkların hangi renkte yandığına bakmadan kendini karşıya atacaktı ki kendi elinin o yaşlı dedenin elinin içinde olduğunu farkına vardı. Yaşlı adamın eli kocamandı. Derisi buruşuk ve çilliydi. Kendisinin küçük eli onun elinin içinde kaybolup gitmişti. Bir an okulu unutup adamı düşündü. Kendi de bu adamın yaşına gelince eli böyle kocaman, buruşuk ve çilli mi olacaktı? Kendini birden yaşlanmış, bastona dayanmış gibi gördü. Tıpkı onun gibi dizleri titriyordu. Evet evet, tıpkı onun gibi her iki gözü de görmüyordu. "Olamaz." Dedi Oğün, "Bu kadar çabuk yaşlanamam!" (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Hasan yüreği burkularak sordu:

— Gidiyor musun?

— Gidiyorum ya, işimi tükettim.

O zaman gördü ki küçük çocuk, memleketlisi minimini yavru ağlıyor... Sessizce, titreye titreye ağlıyor. Yanaklarından gözyaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini, geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle, bağrının sarsıntılarıyla yerlerinden oynayarak, vuruşarak içlerinde güneşli mavi gök, pırl pırl akıyor.

— Ağlama be! Ağlama be!

Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hiçkırta hiçkırta, katula katula ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

— Ağlama diyorum sana! Ağlama.

Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeye çalıştı amma yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici döküldüğünü duydu. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. Anneciğim sana bir şey soracağım. Her zaman bilhassa gece uyumadan önce bunu düşünüyorum. Yine çok üzülüyor, yoruluyor musun? Anneciğim, inşallah inşallah hayır. Kardeşlerim de benim gibi senden biraz ayrılırsalar, seni daha hiç üzmezler. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. "Ben de veterinere senin bana sorduğun gibi sordum. Onun tek sorunu varmış, o da yalnızlık..." Şaşırdım kaldım... Demek yalnızlık böyle sorunlara yol açabiliyormuş! Düşündükçe hak verdim Kınalı'ya. Biz evde üç kişiydik, birbirimizle konuşur, birlikte eğlenir, her şeyi paylaşırdık. Üstelik apartmanda ve okulda birçok arkadaşım vardı. Annemin ve babamın da öyle...

Ya Kınalı? Kendine benzer bir canlı yoktu çevresinde. Benim onu taklit ederek çıkardığım sesler onun yalnızlığını gidermezdi ki?.. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. Nasrettin Hoca eşeğinden düşer ve acıyla kıvrılır. Başına toplananlar: "Hemen bir doktor çağırın..." diye bağırsırken Hoca "Bana doktor değil, eşekten düşmüş birini bulun..." der. Nasrettin Hoca bu davranışı ile eşekten düşenin çektiği acıyı ve yaşadığı duyguyu sadece eşekten düşen başka birinin anlayabileceğini ifade etmektedir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 6. Empati kurabilmek için karşımızdaki insanın karşılaştığı olayı yaşamak zorunda değiliz elbet. Onun yaşadığı olayda kendimizi görebiliyorsak, eğer kendimizi onun yerine koyup onunla aynı duyguları yaşayabiliyorsak, olaya onun bakış açısından bakabiliyorsak ve bunun ona iletebiliyorsak empati kurmuşuz demektir. Bu nedenle empatik iletişimde aslolan, olayları yaşamak değil doğru olarak anlamaktır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 7. Yakın çevremizden uzağımıza doğru yaşadığımız toplumun ne kadar empatik bir yapıya sahip olduğunu şöyle bir değerlendirelim isterseniz: Yolda

yürüyoruz... İnsanlar ile toplum ile iç içeyiz. Karşımızdan gelen orta yaşlarda bir insan ağız dolusu tükürüyor. O tabloyu gözlerinizde canlandırın lütfen. Neler hissediyorsunuz? (MEB, 8. sınıf)

Örnek 8. İşte bizim empati seviyemiz bu, örnekleri çoğaltmaya gerek yok. Günümüzde başkalarını düşünerek atılan bir adım, yapılan bir uğraş yok. Bir empati muhasebesi yaparsak; öğretmen kendini öğrencinin yerine koysa, doktor kendisini hastasının yerine koysa, patron kendisini işçisinin yerine koysa, anne ya da baba kendini evladının yerine koysa, erkek kendini kadının yerine, kadın kendini erkeğin yerine koysa, özgür olan kendini hükümlünün yerine koysa, para kazanabilen biri kendini işsiz arkadaşının yerine koysa keşke... (MEB, 8. sınıf)

Örnek 9. Sevgili Anneciğim, Babacığım, Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim size şunları söylemek isterdim. Sürekli bir büyüme ve değişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 10. Fabrikanın açılış günleri yaklaştıkça babasının da heyecanlandığını biliyordu. Oraya işçi olarak girecekti. Kendini dinlemediği için babasına kızmadı. Heyecanına, dalgınlığına verdi. Daha fazla üstelemedi. Gidip cama yüzünü dayadı. (GİZEM, 6. sınıf)

Alt Başlık: Ses tonunu uygun şekilde kullanma.

Örnek 1. “Yaşlı, görme engelli bir dede ışıklarda karşıya geçemeyince ona yardım ettim.” Dedi, “Bu nedenle de geç kaldım öğretmenim.” Öğretmeni kızmadı. Tersine, sesini daha bir yumuşattı: “Şeker Dede olmalı.” Dedi, “Yakın bir yerde küçük bir tezgâhı vardır onun. Sakız satar. Her sabah da işine gider. Demek bu gün sana denk geldi.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Atatürk askerlerin parlayan gözlerine baktı. Askerin ruhunda saklı olan cevhere hitap ederek: – Merhaba asker, demiş, yüksek ve sert bir sesle onların hatırını sormuştu. O an sanki bir yıldırım çakmıştı. Bu canlı sesi duyan o yorgun ve bitkin asker, birdenbire bu sesle uyandı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Çalışmamı bir an önce tamamlamak için sabırsızlanıyordum. “Mistik Pizza’ya girdim. Önce beni müşteri zannetti garson. Oranın sahibiyile ya da yetkili bir kişiyle görüşmek istediğimi söyledim. Sahibi sandığım bir kişi yanıma geldi. Dükkânın adıyla ilgili sorumu yöneltince de kaba davranmaya başladı, azarlarcasına: “Bir ben miyim yahu! Burası turistik bir yer değil mi? Yabancılık çekmesinler diye böyle adlar koyuyoruz, ne olmuş yani? Çattık vallahi, herkes yabancı isim koyuyor! Üstelik benimki, onlarınkiyle karşılaştırılınca Türkçe bile sayılabilir. Sen git de onlarla röportaj yap.” dedi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Şah İsmail, vezirleri, kumandanları şaşırmışlar, hayretle bakıyorlardı. Sonra bu kıymetli kaftanın üzerine bağdaş kurdu. İnce dev, ejderha resimleri işlenmiş sivri kubbeyi, yaldızlı kemerleri çınlatan gür sadasıyla: – Mektubunu verdiğim büyük padişahım, Oğuz Kara Han neslindedir, diye haykırdı. Dünya yaratıldığından beri, onun atalarından kimse kul olmamıştır. Hepsi padişah, hepsi hakandır. Ataları yaratılıştan itibaren hükümdar olan bir padişahınelçisi, hiçbir yabancı ülke padişahı karşısında divan durmaz. Çünkü kendi padişahı kadar dünyada asil bir padişah yoktur. Çünkü... – Muhsin Çelebi, kaba Türkçeyle bağırırken, Şah kızarıyor, sararıyor, morarıyor, elinde heyecandan açamadığı mektup, tir tir titriyordu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. *Bütün efendiliğimi ve nezaketimi takınıp sesime nazik bir ton vererek komşuma “İyi akşamlar!” diyorum. Apartman kapısında nadir karşılaşmalarımızdan biri bu. “İyi akşamlar!” diyor, o da. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6. *“Bak Jonathan.” dedi babası, kırıcı olmayan bir sesle. “Kış pek uzak değil. Balıkçı tekneleri azalacak ve yüzey balıkları derinlere inecekler. Eğer çalışman gerekiyorsa, bir şeyler öğrenmen gerekiyorsa yiyeceğini nasıl bulacağını öğren. Bütün bu uçma işi iyi, güzel de biliyorsun, süzülme yiyeceğimi. Unutma ki uçmanın nedeni karın doyurmaktır.” (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 7. *Farenin her tehlikeye karşı hazırladığı yüz deliği vardı. Başkan onun adıyla çağırırdı:*

– Zeyrek, diye bağırdı.

Fare, deliğin içinden cevap verdi:

– Sen kimsin?

– Ben, senin dostun güvercinlerin başkanıyım.

Fare derhâl koşup geldi, onu ağın içinde görünce şaşırarak sordu:

– Nasıl oldu da bu duruma düştün?

Başkan anlattı:

– Bilmiyor musun, iyi kötü ne varsa hepsi başa gelebilir, güneş ve ay bile tutulur. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 8. *Günlerden birinde bir kunduracı, Apel’in resimlerinden birini tepeden tırnağa süzüp tenkide başlamış. Önce resimdeki çizmeler üzerinde görüşlerini bildirip kunduracılık sanatı bakımından tenkitlerini sıralamış. Apel, bunları dinleyip gerekli notları almış. Ancak bir müddet sonra adam, resmin üst kısımlarını da eleştirmeye ve hatta teknik yönden, sanat açısından, renklerin kontrastı ve gölgelerin derecesi üzerine de ileri geri konuşmaya başlayınca Apel, perdenin arkasından bağırılmış: — Efendi, haddini bil, çizmeden yukarı çıkma! (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Bir genç gür sesle:*

— Ben “Ferda”sını söyleyebilirim Ata’m! (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 10. *Yumuşak bir ses tonuyla, “Buraya bak Jonathan.” dedi babası. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 11. *O sırada tezgâhın önünde birinin durduğunu fark ettim, hemen yanına sokuldum. Sesimin en yumuşak tonuyla:*

“Size yardım edebilir miyim?” dedim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 12. *Dönüp bakınca bizim sınıftan Kadir’i gördüm. Yüzünde hiç de hoş olmayan bir gülümseme vardı. Nedense benden hiç hoşlanmazdı. Alaycı bir ses tonuyla, — Listeye yukarıdan aşağıya bakıp yorulma! Aşağıdan yukarı bakarsan ismini daha çabuk bulursun, dedi. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 13. *Kararımdan o anda vazgeçtim. Kadir’i haklı, öğretmenimizi haksız çıkaramazdım. Öğretmenimiz bana güvenmişti. Onu hayal kırıklığına uğratmamalıydım. Kararlılığımı belli eden ciddi bir ses tonuyla:*

— Sen öyle zannet. Hem de başarılı bir şekilde yapacağım, dedim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Beden dilini uygun şekilde kullanabilme.

Örnek 1.

*Mavi önlüğüm ve küçük çantamla,
Okulun ilk günü koştum sana.
Dilim tutulmuştu o heyecanla,*

Göz kırpmış, adın ne demiştin bana. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Babam, şirketin bahar toplantısına annemi de götürmek istedi. Annem, durmadan benim bulunduğum yöne göz atıp bir şeyler söylüyor, babamsa kaşlarını oynatıp duruyordu. Konunun beni de ilgilendirdiğini anlayıp sevinçle yanlarına gittim. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. —*Ne var bunda? Siz işe gidince ben zaten her zaman anneannemle kalıyorum, dedim.*

— *Evet ama her akşam iş dönüşü uğrayıp seni alıyoruz. Bu kez tam üç günden söz ediyoruz. Annem, parmaklarıyla göstere göstere üçe kadar sayıp bana sürenin ne kadar uzun olduğunu anlatmaya çalıştı. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Babam hemen ansiklopediye uzandı.*

— *Kertenkeleye benzeyen bir çeşit sürüngen... Akvaryumda da yaşayabilen...*

— *Aaa, biz de alalım, diye bağırdım. Akvaryuma koyarız. Babam ters ters baktı (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Arıların kovana yiyecek taşınması sırasındaki davranışları, birbirlerine ve yuvalarına bağlılığın en güzel örneklerindedir. Arılardan birisi, bir besin kaynağı bulduğunda kovana dönüp vücudunu titreterek, diğer arkadaşlarına besinin yerini tarif eder. Arkadaşlarının mesajlı dansını izleyen diğer arılar, önce gideceği mesafe için yeterli olacak kadar bal yer ve birkaç saniye içinde kovandan ayrılır. Kovandakilere besin kaynağını bildiren arı ise arkadaşlarına haber getirmeden önce kaynaktan hiç bal özü almaz. Bir an önce haberi taşıyarak arkadaşlarıyla beraber beslenmeyi tercih eder. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6. *Çok sabretti, dayanamadı, yanındaki askere parmağıyla göstererek sordu; o güldü:*

— *Gemel, gemel, dedi. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Babam sözünü bitirir bitirmez boynuna sarılıp öptüm. Çok sevinmiştim. Annem de sevindi bu karara. Kınalı'yı okşayıp:*

— *"Haydi gözün aydın, yakında yine şen şakrak ötmeye başlarsın." dedi. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısardı. Esmer lekelerin Adalar istikametine gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görececek olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar.*

— *Bizim pilavlıklar geldi, derdi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Ferdinand sonunda işlerini halledebilmişti. Daha önceden sipariş verdiği kumaşları görmek için eski çarşıya uğradı. Hasan Ağa onu kapıda gülümseyerek karşıladı. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Adamcağız, iri bir dalın üstüne ata biner gibi oturmuş, büyükçe bir kızın güldüğünü görünce dayanamadı. Hiddetle kaşını gözünü oynatarak:*

— *Bravo hanım kızım! Hiç yakıştıramadım. Maşallah, hem de sizin gibi erişmiş, yetmiş koskoca bir hanuma... (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 11. — *Ankara'daki Gazi Çiftliği Marmara Köşkü'ndeydik. Atatürk o zaman daha Gazi Mustafa Kemal Paşa idi. Dr. Reşit Galip de daha Maarif Vekili olmamıştı. Birtakım devlet adamları ve birkaç sanatkârla geçen bir gecenin yarısından sonra ayrılma zamanı gelince Atatürk kalktı, bizi ayakta uğurlamak istedi...*

— *Paşam, dedi. Müsaade ederseniz sanatkâr arkadaşlar ayrılmadan önce elinizi öpmek istiyorlar...*

O masmavi gözleri birden karardı... Yüzünün o tatlı yumuşak ifadesi aniden kayboldu... Kaşları çatıldı ve şiddetle:

— *Hayır, diye gürlledi sanki...*

Birden içime korku girdi... Bir suç işlemiş hissettim kendimi. O gene sert bir sesle: — Hayır, diye tekrarladi. Çünkü sanatkârlar el öpmez. Biz hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz, reisicumhur oluruz, ama sanatkâr olamayız. İşte bunun içindir ki sanatkâr el öpmez ama onun eli öpülür. Bu sözler hepimizi şaşkırttı ve hatta ağlattı. Hiçbirimizde ona cevap verecek bir hâl kalmamıştı. (FCM, 5. sınıf)

Alt Başlık: İletişim engellerini ortadan kaldırabilme.

Örnek 1. *Her zaman duymazdı bu sesi. Kitaplar mı konuşmazdı, kendi kulakları mı sağır olurdu, anlayamazdı. O zaman tek kitap olsun okuyamazdı. İçi kararırdu. Çoktandır böyleydi. Ama hava güzel mi, morali yüksek mi, duyardı onların sesini. Bu sesi duydu mu tamamdı, okumaya iştahı var demektir. Gelsin o zaman kitaplar... Üzerlerine kapanırdı onların. Saatlerce kendinden geçer, her şeyi unutup giderdi... (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 2. *Hasan durgun, tıkanık; susuyor, susuyordu. Öyle, haftalarca sustu... Anlamaya başladığı Arapçayı, küçücük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu. Daha büyük bir tehlikeden korkarak deniz altında nefes almamaya çalışan bir adam gibi tıkanıldığını duyuyordu, yine susuyordu. Hep sustu... (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 3. *Satıcı, iskemlesine oturdu. Hasan da merakla karşısına geçti. Bu dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde öyle canı sıkılıyordu ki... Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu: Mukavvaya benzettiği kalın deriyi iki tarafı keskin incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağzına bir avuç çivi doldurmasına, sonra bunları birer birer, İstanbul'da gördüğü maymun gibi avurdandan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mihlayışına, deri parçalarını pis bir suya koyup ıslatışına, pis çanakdaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu. Susuyor ve bakıyordu. Bir aralık nerede ve kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgalılığından ana diliyle sordu:*

— Çiviler ağzına batmaz mı senin?

Eskici başını hayretle işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan'ın yüzüne baktı..

— Türk çocuğu musun be?

— İstanbul'dan geldim.

— Ben de o taraflardan... İzmit'ten! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. *Acı dilin zararı yalnız karşısındakine değildir; kendi sahibini de dünya güzeli olsa çirkinleştirir. Nice güzel insan vardır ki dilleri yüzünden sevilmezler. “Şeytan görsün yüzünü!” deyip bucak bucak kaçıttığımız insanlar hep o insanlardır. Ama tatlı dil öyle mi ya? “Yılanı deliğinden çıkarır.” derler. Yılan insan dilinden pek anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya yettiğini anlatmak için herhâlde böyle demişler. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 5. *Tatlı konuşmalarıyla tanınmış insanlar vardır. Onları dinlemek başlı başına bir zevktir. Hatta bu tür insanlarla konuşmaya gittiniz mi söz yavaş yavaş güzel konuşanın, tatlı dillinin ağzında kalır. O söyler, siz dinlersiniz. Saatlerce hiçbir şey söylemeseniz bile o tatlı sözlerle siz konuşmuş gibi olursunuz. Hani bazı insanlar için “Ağzından bal akıyor.” derler, işte bu ağızdan akan bal, tatlı dilin balıdır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6. *Güler bir yüz, tatlı bir dille tamamlandığı zaman insana bütün kapılar açılır. Söze başlarken de söylediğim gibi tatlı dil, sevimli görünmeyen hatta soğuk görünen yüzleri bile ısıtır, cana yakın kılar. Tatlı dile bütün kapıların açılması bundandır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 7. *Gönülleri fetheden tatlı dil bütün gücünü gönülden alır. İnsanın dilinin tatlı olması için gönlünün tatlı, iyi olması lazımdır. Kötü bir adamın döküleceği tatlı dil, tilkinin kargaya döktüğü tatlı dil gibidir. İnsanı belki kısa bir zaman için aldatır ama çabucak da foyası meydana çıkar. Hakiki tatlı dil iyi insanda olur. Yüreği merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır. Bu geçici dünyada gönül yıkmanın,*

kalp kırmanın boşluğunu sezecek kadar olgun bir hayat anlayışına varmalı ki insan, en küçükünden en büyüğüne kadar tatlı dille, güler yüzle seslenebilsin. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. İletişim; kişiler arası, toplumlar arası ya da birey ile toplum arasında oluşan bir süreçtir. Bir kişinin toplumla yüz yüze kurduğu iletişimde ulaşabileceği insan sayısı sınırlıdır. Ancak karikatürcü uygun zemin oluştuğunda çizgileriyle bütün dünya insanlarına seslenme olanağı bulmaktadır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. Empatik anlayış insanları birbirlerine yaklaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. İnsanlar, kendileriyle empati kurulduğunda başkaları tarafından anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler. Bu da insanları rahatlatır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 10. Karga buna karşılık şöyle dedi:

— Dost olmanın yollarından biri de dostunun dostuna dost olmak ve dostunun düşmanına düşman olmaktır. Benim seni sevmeyecek bir tane bile arkadaşım ya da dostum yoktur. Şayet benim aslımdan gelip de seni endişelendirecek tarzda davranan olursa onunla bir gün bile dost kalamam! Böylelikle fare karganın yanına geldi ve tokalaşıp samimiyet gösterdi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 11. Didim'deki son günüm... Bir aydır doğru dürüst gazete bile okumadım. Dünyada olan bitenden haberim yok. Dinlenmesine dinlendim, ama bu çağda Robenson olmak çok zor. İnsan dünyada olan biteni izlemezse kendisini yapayalnız hissediyor. Elveda Didim, elveda tatil... Merhaba gazeteler, dergiler, kitaplar, radyolar, televizyonlar dünyası... Merhaba bilgisayarım. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 12. Bana kesin ve kararlı davranmaktan çekinmeyin. Yoldan saptığımı görünce beni sınırlayın. Koyduğunuz kurallar ve yasakların hepsini beğendiğimi söyleyemem. Ancak hiç kısıtlanmayınca ne yapacağımı şaşırıyorum. Tutarsız davrandığınızı görünce hem bocalıyor hem de bundan yararlanmadan edemiyorum. Öğütlerinizden çok davranışlarınızdan etkilendiğimi unutmayın. Beni eğitirken ara sıra yanlışlar yapabilirsiniz. Bunları çabuk unutturum. Ancak birbirinize saygı ve sevginizin azaldığını görmek beni yaralar ve sürekli tedirgin eder. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 13. Eski dostlar aralarında şundan bundan konuşurlarken bana orada bulunması istenmeyen davetsiz bir misafirmişim hissi gelmişti. Fakat en büyük adamlar, en alicenap olanlardır. Veda etmek üzere iken Rodin bana döndü:

— Heykellerimden bir ikisini görmek istediğinizi tahmin ederim, dedi fakat burada hemen hemen hiçbir şey bulamayacaksınız. Pazar günü bana Meudon (Mödon)'a öğle yemeğine geliniz.

Rodin'in kendi hâlindeki kır evinde, küçük bir masa başında tam bir ev yemeği yedik. Az zamanda, yumuşak gözlerinin cesaret verici bakışları, şahsının sadeliği utangaçlığımı gidermişti. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 14. Onun, tüm engelleri yok sayarak sağladığı başarıları, dönemin birçok tanınmış kişinin önce dikkatini, sonra hayranlığını çekiyor; daha sonra ise içlerinde, Helen'i daha yakından tanımak isteği oluşturuyordu. Bunun sonucu olarak Helen Keller, döneminin hemen hemen tüm ünlüleriyle yakından tanışıp onlarla dostluk kurma olanağı buldu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Başkalarının düşüncelerine saygılı olma.

Örnek 1. İnsanların işine burnumu sokmayı ben de sevmem ama bu dil.. Yine öğretmenimizin bir sözü geldi aklıma:

“Dil bir ortaklıktır. Bizi çevreleyen gökyüzü gibi, soluduğumuz hava gibi onu da paylaşırsız diğer insanlarla. Bunun için onun üzerinde hepimizin hakkı ve sorumluluğu vardır.” O zaman dil konusunda birisini uyarmak, başkalarının işine karışmak sayılmaz değil mi? (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Caminin bittiği sabah, Mimar Sinan, bütün ustalarını, işçilerini, ırgatlarını avluda topladı. Hepsini de el birliğiyle gerçekleştirdikleri yapıyı övünçle seyrettiler. O sırada oradan, mahallenin çocuklarından biri geçiyordu. Birçok adamın meraklı meraklı camiye baktıklarını görünce, o da onlar gibi ellerini arkasına bağlayıp durdu. Aynı yere bakmaya başladı. Çocuğu gören Sinan, yanına yaklaştı:

– E, sen ne dersin bakalım küçük, diye sordu, camimizi nasıl buldun, güzel olmuş mu?

Çocuk gözlerini kısarak baktığı camiyi parmağıyla gösterdi.

– Bak, o minare eğri olmuş dede, dedi Sinan'a.

O ana kadar sesi çıkmayan ustalar, işçiler:

– Nasıl olur, parmak kadar çocuk nereden bilirmiş, diye homurdanmaya başladılar.

Sinan, elini kaldırarak konuşanları susturdu:

– Ustalar, çocuk doğru söyledi, dedi.

Hepsi Sinan'ın yüzüne şaşkınlıkla bakıyordu. Sinan, aldırmadı. Kalfalarından birini yanına çağırırdı. Kalfaya, palangasının kalın ipini alıp çocuğun gösterdiği minareye çıkmasını söyledi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. “Senin de pek özelliğin yok.” dedi Fransalı Küçük Prens. “Kendi kafana göre iki düş ülkesi yaratmışsın. Birinde Güliveri devlerle karşılaştırıyorsun, birinde de cücelerle... Hiç normal insan bulunmaz mı senin dünyanda kuzum?” “Güleyim bari senin bu sözüne.” dedi Güliveri'nin Gezileri: “Her insanın bir dev, bir cüce yanı bulunur. Ben bunu temsil ediyorum. Herkes kendini bende bulduğu için bunca sevildim. Filmlerim, tiyatrolarım yapıldı ayrıca. Hepsini çok çok beğenildi. Ama seni... Kitaplığımızın sahibi bile okumadı daha! Öyle değil mi?” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Atatürk, akademik konuların görüşüldüğü, tartışıldığı ünlü “sofra sohbetleri”nden birinde bir akşam, sofrasındaki konuklarına hiç de beklemedikleri bir soru sordu:

“Mimar Sinan neden büyüktür?” dedi.

Konukların, konuşma sırası kendilerine geldiğinde görüşlerini bildirmelerinden sonra sözü kendi aldı:

“Sizlerin de belirttiğiniz gibi Mimar Sinan, elbette yapıtlarının çokluğu, çeşitli oluşu, eşsizliği nedeniyle de büyüktür ama...” dedi ve kişisel görüşünü belirtti:

“Mimar Sinan, her şeyden önce bir insan olduğu, kelimenin tam anlamıyla bir insan olduğu için emsalsizdir.” dedi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. Sadece bir kişi; genç, heyecanlı bir adam karşı çıktı:

— Rica ederim, siz neler söylüyorsunuz?.. Türk milleti, bir başka devletin sığıntısı, uşağı hâline nasıl getirilir? Şanlı geçmiş zafetlerle dolu... Birkaç kişi birden kesiyor gencin konuşması nı. İçlerinden biri, biraz da tersliyor genç adamı:

— Edebiyatı bırak! Gördün işte, tüm olasılıklar, olanaklar gözden geçirildi. Günlerden beri aynı konu üzerinde çalışıyoruz. “Manda”dan başka çare olsaydı elbette biz de görürdük. Yok işte, yok! (MEB, 6. sınıf, GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 6. Onların gönüllü olarak savaşa gitmek istediklerini öğrenen kadın:

— Vatan uğruna savaşmak istemeniz güzel bir davranış. Fakat giysileriniz askerî okul öğrencisi olduğunuzu gösteriyor. İleride iyi yetişmiş subaylara daha çok gereksinim olacak. Önce okulunuzu bitirmelisiniz, dedi. Kadının doğru sözleri üzerine iki arkadaş okula döndüler. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 7. Şimdi, sıra içeride yeni bir düzenin kurulmasına gelmişti. İlk iş olarak 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu. Mustafa Kemal, Meclisin oylarıyla Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı oldu. ... (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 8. Fırtınalı, soğuk, çetin bir kış gecesi... Buzlu yollardan geçerek Birinci Dünya Savaşı sonu hükümetinin önemli kişilerinin toplantı hâlinde oldukları binaya gelelim. Büyücek bir oda... Ortada mermer bir masa ve çevresinde Türk ulusunun geleceği üstünde hayati kararlar almak için toplanmış insanlar var. Bu konuda yetkili olduklarına inanan insanlar... Tartışmalı konuşma başlayalı hayli oldu. Karara varmak

elbette zor... Hele böyle bir gün her kafadan bir ses çıkarken... Kafadan bile sayılmaz, ağızlarından çıkan sesler demek daha uygun sanırım. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 9. *Resim yaparken arkasına biriken halkın, çoluk çocuk da olsa ileri geri konuşmalarını büyük bir hoşgörülükle karşılar, onlarla görüşür, yaptığı resim hakkında fikirlerini sorardı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Atatürk'ün birleştirici ve bütünleştirici özelliği sayesinde Millî Mücadele başarıya ulaşmıştır. Atatürk, Millî Mücadele'nin karanlık günlerinde değişik fikirlere sahip insanları bir mecliste, kendi etrafında toplamayı başarmıştır. Kısacası Atatürk'süz Millî Mücadele düşünülemezdi. Atatürk'ün birleştirici gücü, kişisel özelliğinden ve karakterinden geliyordu. O, yalnız askerlerin değil, sivil halkın da güvenini kazanmıştı. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Geri bildirimde bulunabilme.

Örnek 1.

"Onur, ne kadar dalgınsın! Kaç kez seslendim."

"Bir ödevim var da onu düşünüyordum."

"Yarın boş musun? Güzel bir planım var."

"Hayır, ödevim için araştırma yapmam gerek."

"Yarın cumartesi oğlum, pazar günü yaparsın ödevini. Arkadaşlarla toplanıp aquaparka gideceğiz, sen de gel şamata yapalım biraz." (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Birkaç yıl sonra Hoca Ahmet Yesevî, eğitimini tamamlayan Bektaş'a:*

"Oğul, biz sana öğretebileceklerimizi öğrettik. Artık biz yaşlandık. Bundan sonra toplumu aydınlatmak görevi senindir. Var git Anadolu'da birliğin ve dirliğin meşalesini yak." dedi.

Bektaş da:

"Hocam, siz bizlere hep iyiyi, doğruyu ve güzeli öğrettiniz. Sizin her sözünüz bizim için emirdir." Dedi(MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Ben peçeteyle yüzümü temizlerken dışarıda bekleyen kalabalıkta dayıma benzer birini gördüm.*

"Anne, sanırım dayım gelmiş."

"Hani nerede?"

"Aaa gerçekten o! Ali! Kardeşim!.."

"Dur anne, camdan mı sarılacaksın dayıma." (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. *Hepimiz şaşkın şaşkın birbirimize baktık. Teyzem, telefonu anneannemin elinden aldı:*

– Valiziniz burada, dedi. Lacivert kareli, tekerlekli, değil mi?

Annem sevinçle çılgık attı:

– Orada mı? Nasıl olur?

– Annemle senin valizleriniz aynı mıydı?

– Evet, dedi annem. Aynı yerden almıştık.

Ama ben karışmasın diye kurdele bağlamıştım. Arabadan otobüse verirken valizler karışmış olmalı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. *Öğretmeni hemen ardından şu soruyu sordu:*

"Peki, şeker verdi mi sana?"

Ogün şaşırdı. Öğretmeni bunu nereden biliyor olabilirdi?

"Verdi." Dedi gülümseyerek.

Öğretmeni de gülümsedi:

"Peki, yerine geç otur bakalım."

Ogün yerine geçip oturdu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Güneş, ufuktan kulağını daha yeni göstermişti ki Walt Disney (Volt Disney)'in mikileri uyandı, kitapların üstünde atlayıp zıplamaya başladı. Mikilerin sesini duyan diğer kitaplar da gözlerini açtı.

“N’oluyor?” diye gür sesiyle bağırdı Don Kişot:

“Her sabah sizin gürültünüzle mi uyanacağım Allah aşkına!”

Don Kişot yine atının üstündeydi. Kılıcını sağa sola sallıyordu. Mikilerin çoğu korkmuştu.

Biri cesaretini toplayıp konuştu:

“Sen herkesi korkutsan da beni korkutamazsın şövalye dostum. O cılız atınla tahta kılıcının forsu Orta Çağlarda kaldı. Yel değirmenleriyle savaşır gibi davranma bizlere. Biraz kibar olmasını öğren bakalım.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. “Kim diyor çocuk romanı olmadığını?” dedi Don Kişot:

“Bütün dünya çocukları okumuyor mu beni? Okuyor. Bütün dünya çocukları zevk duymuyor mu? Duyuyor. Öyleyse ben bir İspanyol olduğum kadar dünyalıyım da. Büyüklerin olduğu kadar çocukların da dostuyum.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. Tartışmakta olan “önemli kişiler”den pek çoğu kapının açıldığını, birinin içeri girdiğini sezinlemediler... Ama kimi ağızlarından bir fısıltı yükseliverdi, saygıyla korku karışımı fısıltılar:

— Mustafa Kemal... Mustafa Kemal geldi.

— Çağrılmış mıydı?

— Bilmiyorum... Sanmıyorum da. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Bir aralık nerede ve kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgınlığından ana diliyle sordu:

— Çiviler ağızına batmaz mı senin?

Eskici başını hayretle işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan'ın yüzüne baktı.

— Türk çocuğu musun be?

— İstanbul'dan geldim.

— Ben de o taraflardan... İzmit'ten! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Türklerin yanına yaklaşınca önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı, gözlerinden yaşlar akıyordu, hâline bakanların hepsi duygulanmıştı. Biraz heyecanı sükûn bulunca ona sordular:

— Kaç yıldır esirsin?

— Kırk!

— Nerelisin?

— Edremitli.

— Adın ne?

— Kara Memiş.

— Kaptan mıydın?

— Evet...

İhtiyarın etrafındaki askerler birbirine karıştı. Bir çığlıktır koptu. “Beye haber verin! İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 11. Dağılan sürümü toplayarak Balaban deresinden çıktım. Sığırları otlata otlata çiftliğe geliyordum. Derken uzakta yirmi kadar atlı belirdi. Sık sık böyle atlılara rastladığım için aldırmayarak yoluma devam ettim. Kim olduklarını merak bile etmemiştim. Fakat baktım: En öndeki atlı bana doğru geliyordu. Yaklaşınca atından indi; çiftliğe nereden girildiğini soruyordu.

— Siz yanlış yoldan gelmişsiniz. Çiftliğin yolu şuradadır.

Bu atlı benden adımı da öğrenmek istedi.

— Mustafa, diye karşılık verince gülümsedi.

— Benim de adım Mustafa; demek adaşız!

Sonra birdenbire:

— Gazi'yi tanım mısın? diye sordu.

— Tanırım, dedim.

— Onu sever misin?

- Severim!
 — Niçin seversin?
 O çünkü sığırtmaç aklımla şu karşılığı verdim:
 — Paşa olduğu için severim! (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Ertesi gün Kaplıca'lara çağırdılar. Kapıdan içeri girince hiç şaşalamadım. Hemen gidip elini öptüm:

- Mustafa, dedi. Seni çifiliğime kâhya yapacağım! İster misin?
 — Kâhya ne demek?
 — Çobanların en büyüğü odur!
 Karşılık vermedim. O yeniden sordu:
 — Kâhyalık işi için ayda dört lira versem yetişir mi?
 — Siz bilirsiniz, dedim.
 — Hayır, Mustafa... Seni kâhya yapmayacağım, okula göndereceğim. Orada okuyup yazma öğreneceksin! (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Bir gece yarısı hiç unutmam, hastaneye gelmişti. Doğruca benim yattığım odaya girdi. Onu görünce şaşırılmışım. Ayağa kalkmak istedim. Atatürk eliyle önleyerek:

- Sen ayağa kalkmayı bırak da buradan nasıl çıkacağını düşün diye gülümsedi. Sonra:
 — Hani, dedi, seninle pazarlığa girişmiştik, dört lira aylığa razı olmuştun! Şimdi ver bakalım hastane paralarını...
 Küçüktüm, sığırtmaçtım ama şaka ettiğini anlamıştım:
 — Sen koskoca Gazi Paşa'sın... Elbette hastane parasını da verirsin dedim. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. İki eskici ile anlaşamadık. Ertesi gün getirdiğim biri de topuna birden üç buçuk lira verince annem:

- Dilenciye veririm de bu adamlara yine satmam! dedi.
 Adamı da kapı dışarı etti. Sadece eskiciyi kapıya doğru uğurluyordum ki birdenbire durdu.
 — Beyim, dedi. Bunu satıyor musunuz?
 — Hangisini?
 — Şu keçeyi canım!
 Annem:
 — Allah Allah, dedi. Adam çıldırmış galiba!
 Ayol kaç para verirsin ona sen!
 — Dört lira vereyim hanım!
 — Aaa, sen sahiden aklını oynatmışsın ayol.
 Canım çini soba ile sedirlere on lirayı çok gör de pis keçeye dört lira? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Genç adam yüklenen malların arkasından gitmek için yola koyulduğu sırada arkasından Hasan Ağa'nın koşarak geldiğini gördü. Zavallıcık zaten kiloluydu. Yanakları kıpkırmızı kesilmiş, nefes nefese kalmış, alı al, moru mor olmuştu. Ferdinand şaşkın bakışlarını Ağa'ya çevirerek sordu:

- Hayrola Hasan Efendi?
 — Sorma beyim yanlışlık yapmışsınız. Kumaşların arasına önceden hatalı diye ayırdığım kumaş topu da karışmış.
 — Olsun ağam, o kadar mal arasında ne önemi var?
 — Olmaz efendim, olmaz. Sana hatalı mal satamam.
 — Hadi sen biliyorsun meseleyi, ya senden satın alanlar? Sonra Osmanlı kusurlu mal satıyormuş derler. Ben ecnebi diyarlarda devletimin şerefini düşürmem, milletimin adını lekeleyemem. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. İşte bir gün Çanakkale'ye giden bakanlardan birine: "Orada Mehmetçik anıtının başında şehitleri anacaksın. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere karşı siper etmeseydiniz boğaz elden gider, İstanbul elden giderdi diyeceksin."
 "Evet efendim."

“Ama Çanakkale’de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşçıları da saygı ile anacaksın.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Bu iki sanatçının orta oyununu birçok kere seyretmişim. Muhaverelerine nükte ve orijinallik bakımından doyum olmazdı. Bu oyunu muhaverelerden hiç unutmadığım bir tanesini kısaca anlatayım:

- Vay, Hamdi’ciğim, nasılsın?
- Sorma başıma geleni.
- Ne oldu?
- Ne olacak. Ölümlerden kurtuldum.
- Yaa... vah vah... Allah korusun!
- Bak anlatayım da dinle! (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. — Aman Hamdi’ciğim, kaç, ecinni tayfasıdır.

— Nereye kaçayım! Her taraf kapalı fakat sesler gittikçe yükseliyor. Başımı kaldırıp baktım ki tepe camları da aydınlanmakta. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. 1953 yılında Sürmene dolaylarında elli altmış kadını arkası arkasına dizilmiş, bin incecik çiğirden, bir yamacı tırmanırken gördüm. Sırtlarındaki sepetlerde toprak vardı.

“Nedir bu?” dedim.

“İmece” dediler.

“Götürdüğünüz ne?” diye sordum.

“Toprak” dediler. Kışın tarlaları sel aldı gitti de... Şu aşağılara doldurdu da toprağı... Bunların imecesi o kadar sevinçli değildi. Ağır toprak yükünün altında kadınlar iki büklümdüler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Nihayet tasmalı güvercin farenin yerine ulaşınca diğer güvercinlere yere düşüp konmalarını emretti. Farenin her tehlikeye karşı hazırladığı yüz deliği varmış. Tasmalı onu kendi adıyla “Zeyrek” diye çağırırdı. Fare de deliğinin içinden:

— Sen kimsin, diye karşılık verdi.

— Ben, dostun tasmalı güvercinim!

Fare koşarak tasmalı güvercinine geldi ve:

— Seni bu hâle düşüren nedir? diye sordu.

Tasmalı güvercin şöyle cevap verdi:

— Hayır ya da şer, hiçbir şey kaderinin dışında meydana gelmez. Beni de bu tehlikeye düşüren odur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. O dakika yer yarılrsa yerin içine girecektim. Yüzüm kim bilir ne renklere girmişti? Ağaçtan düşme tehlikesine rağmen, ellerimi göğsümün üzerine kavuşturdum. Hafifçe boynumu büktüm.

— Beni affediniz beyefendi, dedim. Böyle olmasını istemezdim. Büyük dikkatsizlik...

Bu masum yalvarmalarım, ihtiyarcığı insafa getirecekti. Tahminimde aldanmamıştım...

Komşu Bey, benim bu hareketime ve sesimdeki titreyişe dayanamadı yumuşadı.

— Sizin adınız ne, bakayım?

— Çalukuşu.

— Bu nasıl isim böyle?

— Beni okulda böyle çağırırlar da... Asıl ismim Feride... Yalnız şimdilik izin verirseniz, size birkaç kiraz ikram edebilir miyim? (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Bir sincap çevikliğiyle dallara tırmanmaya başladım. İhtiyar komşu, ellerini yüzüne kapatarak:

— Aman dallar çatırıyor... Düşüceksiniz Feride Hanım, diye bağıırıyordu. Ben bu telaşa aldırıyor, söyleniyordum:

— Merak etmeyin düşmeye o kadar alıştığım ki...

— Aman kızım... Düşüceksiniz...

– Bitti efendim bitti. Yalnız onları size nasıl vereceğim? Buldum efendim, ona da çare buldum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Yine bir gün tam ona şarkılar söylerken birden arımdan bir ses duydum:

—Ne kadar güzel şarkı söylüyorsun!..

Başımı çevirdim ve yaşlı bir martıyla göz göze geldim. Çok şaşırılmışım. Kentte hiç martı kalmadığını sanıyordum.

Emin olmak için:

—Çocukluğumun martularına benziyorsun! Sanırım sen de bir martısın!.. dedim.

“Evet” anlamında sevgiyle gülümsedi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24.

Hacivat: Karagöz'üm, iki gözüm, gel seninle söyleşelim.

Karagöz: Ne var Hacivat? Hangi dağda kurt öldü? Sen benimle konuşur muydun?

Hacivat: Şiirin, tarihin babası sayılan kişiler nerede yaşamışlardır, bilir misin?

Karagöz: Haa, Hacivat'im ne bilirim ya... Söyle de öğrenelim.

Hacivat: Şiirin babası Homeros, İzmirlidir; tarihin babası Herodot, Bodrumludur.

Karagöz: Ben de Bursalıyım, ne olacak? (FCM, 5. sınıf)

Örnek 25.

....

– Baba, hayvanları niçin kafeste saklıyorlar?

– Hem kaçmasınlar hem de insanlar onları görüp tanısınlar diye.

– Özgür olsalar daha iyi değil mi?

– Elbette iyi. Ama yırtıcı olanlar insanlara zarar verebilir. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 26. Bir gün dayanamayıp sordum, “Ben o kavanozun yerini biliyorum, neden gizliyorsun anneanne?” Güzel gözlerini gözlerime dikti, sıcacık baktı, yutkundu:

“Çünkü... Çünkü şeker yasak ama çok seviyorum...”

Haftada elli gram şekerden ne çıkar ki?

Annene söyleme e mi?”

“Anneanne, doktor yasakladıysa yemesen...”

“Azıcık yiyorum zaten...” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Tartışmakta olan önemli kişilerden pek çoğu kapının açıldığını, birinin içeri girdiğini sezinlemediler. Ama kimi ağızlarından bir fısıltı yükseliverdi; saygıyla korku karışımı fısıltılar:

— Mustafa Kemal... Mustafa Kemal geldi.

— Çağrılmış mıydı?

— Bilmiyorum, sanmıyorum da. Tartışanların çoğu bu fısıltıları da duymadı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Bilirsiniz, Hazreti Ayşe bir gün peygamberimize:

— Ya Resulallah, iki komşum var. Birinin kapısı karşımda, öbürününki biraz uzakcadır.

Bende olan bir şey ekseriya ikisine birden vermeme yetmiyor. Böyle bir hâlde hangisinin hakkı daha büyüktür? diye sormuş.

Peygamberimiz de:

— Kapısı karşıda olan komşunun! diye cevap vermiş. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. Durup düşündü. Bu arada leyleklere bir kez daha baktı. Sahi yapmış mıydı?

– Leylekler, dedi annesine. Gördün mü?

– Sen leyleği meyleği bırak da ödevlerini yap, dedi annesi.

Leylekler yuva yapma telaşlarındaydı. Ağızlarındaki çöplerle biri gelip biri gidiyordu.

– Biliyor musun, dedi annesine. Leylekler getirdikleri o çöplerle yuva yapacaklar. Sonra da yumurtlayacaklar.

Sonra da gök dolusu leylek. O leyleklerin tamamı benim olacak. Gökyüzü de tamam mı?

– Sen leyleklerden başka bir şey düşünmüyorsun herhâlde, dedi annesi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 30.

KIZ: Baba, beni sinemaya götürür müsün?

BABA: Vaktim yok.

KIZ: Tiyatroya götür öyleyse.

BABA: İşim çok.

KIZ: Ben gideyim.

BABA: Olmaz.

KIZ: Kapının önüne çıkamaz mıyım?

BABA: Çıkamazsın.

KIZ: Televizyon seyredeyim?

BABA: Ders çalış.

KIZ: Bir arkadaşımı çağırayım bari, ne olur?

ANNE-BABA: Ha-yır!

KIZ : (Tepinerek bağırılmaya başlar) Aaaaaaaa!..

ANNE: Farkında mısın Zülfü, bu kızda bir anormallik başladı.

BABA: Haklısın karıcığım, neden acaba?

KORO: Ah şu gençler! (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 31. Atatürk daha cümlesi bitmeden Dr. Reşit Galip'e cevap verdi:

— Hayır, müsaade etmem.

— Hepimiz donduk kaldık.

Hemen arkasından sözlerine devam etti.

— Sanatçı, kimsenin elini öpmez. Biz hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz, hatta reisicumhur olabiliriz. Ancak hiçbirimiz sanatkâr olamayız. Onun için sanatkâr el öpmez. Sanatkârın eli öpülür. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. Atatürk'ün bu sözleri sonradan biraz değişik olarak aksetti. Doğrusu budur. Reşit Galip bu söze şöyle karşılık verdi:

— Evet paşam! Hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz, hatta reisicumhur olabiliriz. Ama hiçbirimiz bir Mustafa Kemal olamayız. Onun için müsaade edin, elinizi öpsünler, dedi ama gene dediği olmadı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 33. Bir gün tablonun yerinde olmadığını gördüm. Kaldırmış olacaklar diye hemen dükkâna girdim. Necip Efendi'ye resmin ne olduğunu sordum. Müşterileri ile meşgul adam, bana cevap bile vermedi. Bekledim. Böyle boynum bükük bekleyişime acımış olacak ki nihayet bana dönüp "Satıldı, oğlum." dedi. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. Ertesi gün yola çıkacakları vakit, padişah oduncuya sormuş:

— Efendi! Bizi ihya ettin, harlı ateşin sayesinde geceyi pek rahat geçirdik. Söyle bakalım borcumuz ne kadar?

Oduncu, fırsatı değerlendirmenin zamanıdır deyip rayici yüksek tutmuş:

— Bin altın beyzadem!

Vekilharç hemen atılmış:

— Ne masraf ettin ki bin altın istersin bre densiz?

— Sabaha kadar ateşi aynı kıvamda tuttum. Böyle dağ başında bu ateş az bulunur.

— Ama ateş bu denli pahalı mıdır?

O sırada padişah vekilharçına dönüp:

— Ağa, demiş, ateş iyiydi, şimdi pahasını verin! (CEM, 7. sınıf)

Örnek 35. Yine bir komşu geçen sabah gelmiş, benim eşeği bir günlüğüne istiyordu. Dağdan odun taşıyacaktı. Zavallı eşek, zaten benden çekeceği kadar çekiyor. Bir de konunun komşunun eziyetini mi çeksin? Hemen aklıma uygun bir bahane geldi:

— Eşek burada değil, dedim.

— Sağlık olsun, diyerek gidiyordu ki bizim Karakaçan ahırında anırmağa başlamasın mı?

Komşu o zaman hemen döndü:

— Yazıklar olsun sana Hoca Efendi, dedi. Bir de aksakalına bakmadan yalan söylersin! Hani eşeğin burada değildi?

Zor durumda kalmıştım ama Allah'ın izni ile işin içinden çıktım:

—Sen benim sözüme mi inanırsın, eşeğin sözüne mi? Bu soru, onu iyiden iyiye şaşırtmıştı, verecek bir cevap bulamadan uzaklaştı gitti. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 36. “Neden Jon, söylesene neden?” diye inleyerek sordu annesi. “Diğerleri gibi olmak bu kadar mı zor? Alçaktan uçmak pelikanların ve albatrosların işidir. Bunu onlara bırakmalısın. Hem niçin avlanmıyorsun oğlum? Artık bir kemik bir tüy kaldın.” “Bir kemik bir tüy kalmak umurunda bile değil anne. Ben sadece havada ne yapıp ne yapamayacağımı öğrenmek istiyorum, anlıyor musun, hepsi bu. Sadece öğrenmek istiyorum.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 37. Omzuna dokundum:

“Yazacağım hikâyenin kahramanı olur musun?”

“Olur, ama bir şartla.” dedi. “Okuduğum şu kitap da olacak hikâyede. Şu kitabı, yazacağın hikâyenin içinde de olsa bitirmeliyim.”

“Neden olmasın?” dedim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 38. Yine bahar geldi, çiçeklendi ağaçlar. Bahçemizdeki dut ağacının dallarında bir tek dut yok yine.

“Anne, bu ağaç hiç dut vermez mi?”

“Bilmem, ben görmedim. Ama bir kere de babana sorsan iyi edersin. O, çocukluğundan beri bu evde oturuyor.”

Babam kapının önünde ayakkabılarını boyuyordu. Yanına gelince yardım etmek istediğimi sandı, bir fırça uzattı.

“Al bakalım şunu, boyadıklarımı sıkı sıkı fırçala.”

“Ama ben şeyi merak etmişim. Dut ağacını.”

“İyi ya, otur şöyle. Hem çalışalım, hem konuşalım. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 39. Kral, “Getirin şu haini, onunla ben konuşacağım, cezasını ben vereceğim.” dedi. Bunun üzerine, muhafızlar Meroz'u sürükleyerek kralın karşısına çıkardılar. Kral öfkeyle sordu:

“Söyle bakalım ey hain, bu hançerle ne yapacaktın?”

Meroz, başı dimdik, korkusuz bir sesle şöyle yanıtladı: “Sizi öldürecek, kenti bir zalimden kurtaracaktım.”

Kralın öfkesi daha da arttı. “Bu isteğin cezasını şimdi canınla ödeyecek, darağacında asılacaksın.” dedi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 40. Bize yanaşınca bütün dişlerini göstererek sırıttı:

“Ne o? İşportacılığa mı başladınız?”

Alaycı konuşmalarına alıştık, karşılık vermedik.

Elindeki fileyi duvarın üstüne bıraktı, kitapları karıştırmaya başladı. Avucunda para vardı. Kesin, ekmek almaya gidiyordu. Kitaplardan birini kenara ayırdı.

“Bunu alayım, okuyunca getiririm.”

Birbirimize baktık. Kitapların satılık olduğunu bir türlü söyleyemedik. Burak kitabı almış, çoktan uzaklaşmıştı bile. Gülmeye başladık.

“Amaan, boş ver. Burak sınıf arkadaşımız. Para isteseydik ayıp olurdu.”

“Elbette.” dedim. “Üstelik okuyunca getirecek.”

“Yoksa istese miydik? Bize işportacı dedi.” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama.

Örnek 1. Kısa zamanda büyük işler yapıldığını fark eden halk, Hacı Bektaş'ı daha çok sevmeye başladı. Herkes, ünü yayılmaya başlayan Hacı Bektaş'a koşuyordu. O, her geleni gönül kucağı ile sarıyor ve onlara ümit veriyordu. “İlimden gidilmeyen yolun

sonu karanlıktır.” diyerek insanları iyi, doğru ve güzel davranışlara yönlendiriyordu. O artık halkın Hacı Bektaş Velî’si olmuştu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Hacı Bektaş Velî, Anadolu insanına en zor zamanında destek oldu. Herkesi sevgi ile kucakladı. Onun sayesinde Anadolu’da birlik sağlandı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Kitaplar zararlı olabilir mi? Kötü kitaplar var mıdır? Kitaplarda bizim düşündüklerimizin, inandıklarımızın tamamen aksi olan şeyler yazılabilir. Eğer kendi düşüncelerimiz, okuduğumuz başka yazarlara baskın çıkıyorsa onun da düşüncesine saygı göstermekle birlikte eski düşüncelerimizi sürdürürüz. Ancak geniş görüşlü olmayan kimseler kitaplardan korkarlar, onlara yenilirler. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Otelci (sözünü keserek) — İşçi idaresinden mi? Tuuuu... Hay Allah iyiliğini versin... Şimdi anladım. Siz benim beklediğim garsonsunuz değil mi?

Topaç — Öyle ya...

Otelci — Oysaki ben sizi Güngörmez Ülkesi kralının oğlu sandım.

Topaç — Olur şey değil vallahi... (Katıla katıla güler.) Hah, hah, hah...

Otelci — Peki, niçin bana kim olduğunuzu söylemediniz?

Topaç — Nasıl kim olduğumu söylemedim? Siz dinlemek ve inanmak istemediniz ki...

Otelci — Doğru... Bütün kabahat bende. İnsan anlamadan, dinlemeden iş yaparsa böyle olur... Eyyahlar olsun! Şimdi bu olay duyulunca herkes alay edecek. Bizim Yolcu Konmaz Oteli'nin şöhreti mahvolacak. (Ağlamaya başlar.) Benimle de bir güzel eğlenecekler.

Topaç — Fena mı? Sen de otelinin ismini değiştirir, Güngörmez Oteli yaparsın. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. Şah İsmail “Pembe İnci” yi yalnız masalarda işitmişti, daha nasıl bir şey olduğunu görmemişti. Kendisinin daha görmediği şeye sahip olan bu zengin elçiye karşı nefsinde derin bir kin duydu. Onu hakareti altında ezmeye karar verdi. Huzuruna kabul etmezden evvel, tahtın arkasına cellatlarını hazırlattı. Tahtının önündeki ipekli şilteleri, ipek seccadeleri kaldırttı. Sağında vezirleri, solunda savaşıları duruyordu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Ferdinand’ın hiç alışık olmadığı, gerekçesini bir türlü anlayamadığı karşılıksız iyilikte bulunma onlar için sıradan davranışlardı. İstanbul dışına çıktığı bir gün, çevre köylülerin yolculara ayran dağıttıklarına şahit olmuştu. Para vermeyi teklif ettiğinde garip garip yüzüne bakmışlar, bu küçücük yardım için para alacak kadar açgözlü olmadık dercesine çıkıklayarak ellerindeki boş ayran güğümleriyle uzaklaşmışlardı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Anadolu’nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım isterseniz. Bu konukseverliğin kökleri tarihin derinliklerine iner. Türklerin kendi ülkeleri ve şehirlerine, köyelerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, dostça davranışları, kısacası konukseverlikleri çok eskidir. Bugün de Anadolu’nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları “misafirhaneler” vardır. Bir konuk geldiği zaman bu odalarda ağırlanır, yedirilir, içirilir. Karşılığında hiçbir şey beklenmez. Bu odaların giderleri, sıra ile ya o köyde oturan varlıklı aileler tarafından ya da köy sandığından karşılanır. Aslolan konuğu hoşnut etmektir. Bunun için yapılması gereken ne varsa yapılır, ayrılırken konuğun gideceği yere kadar azığı düzülür. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. Dilsiz Bahri Amca ile Sıdika Nine’nin katmerlerini anneanne verecek. Biz elimizde kalan iki katmerle eve dönerken köşede odunlarını duvar dibine indirmiş iki oduncuyla karşılaştık. Birisi yerdeki ipleri topluyor, diğeri de eşeğinin semerini düzeltiyordu. Oduncuları görür görmez Neşe’nin de benim de aklımdan aynı şeyler geçti ki adımlarımızı yavaşlattık. Kendilerine doğru yürüdüğümüzü görünce ikisinin de yüzünde yorgun ama umutlu bir ifade belirdi. Yaşlı, sakalları ağırılmış, zayıf insanlardı. Neşe, size katmer versek kabul eder misiniz amca, diye soruyor. İçimden, işte

katmerlerin nasiplisi meçhul insanlar, diyorum. Kim bilir hangi köyden geldiler, ekme parası için bu soğukta odun satmaya çalışıyorlar. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. *İşte bir gün Çanakkale'ye giden bakanlardan birine:*

“Orada Mehmetçik anıtının başında şehitleri anacaksın. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere karşı siper etmeseydiniz boğaz elden gider, İstanbul elden giderdi diyeceksin.”

“Evet efendim.”

“Ama Çanakkale’de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşılarını da saygı ile anacaksın.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 10. *Bakanın ricası üzerine bu son söylenecekleri Atatürk'ün kendisi kaleme alır. Nutuk şudur:*

“Bu memlekette kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağında. Huzur içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.” İşte dünyada başka bir örneği olmayan sevginin evrensel dili. Bu nutku yabancı gazeteler haber yaptıktan sonra haftalarca, aylarca Avustralya’dan, Yeni Zelanda’dan sevgi ve minnet mektupları yağmıştır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 11. *Köyde ona “Kör Mustafa” derlerdi. Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı. Sağ tarafının beyazı ile göz kapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu. Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştır? Bu arzalı göz, öteki gözden daha parlaktır, daha siyah, daha canlı, daha zekidir. Bana bir kamburu hatırlatıyor bu göz; tuhaf değil mi? Bir kambur insan çirkindir ama bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdırlar, şendirlir. Ne severim kamburları! (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 12. *Araplar, İspanya'ya yerleştikleri zaman misafirserverliklerini ora halkına da yaymışlar. Gırnatalı bir ihtiyarın hikâyesini bilmem bilir misiniz? Bir gün o ihtiyarın kapısı çalınmış. Adam açmış. Yüzü gözü kan içinde bir yabancı Tanrı misafiri olduğunu söyleyerek kendisini içeri almasını ihtiyardan rica etmiş, o da adamı içeri almış. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 13. *Günde iki kez, ölgün suların üzerinde, şöyle bir uçuyorum. Uçarken yaşlı gövde, bir kez asitli sularına değdiriyorum. Bu kanatlarıma çok acı veriyor. Ama ona hiç bir şey belli etmemeye çalışıyorum. Çünkü bu ona, az da olsa bir yaşama sevinci veriyor. Eğer bundan acı duyduğumu anlarsa bu küçük mutluluğunu da yitirir. İşte benim öyküm bu. Günlerdir bu parka geliyorum ve akasyaya söylediğin o güzel şarkıları dinliyorum. Kim olduğunu, ne iş yaptığını bile bilmiyorum. Ama seni seviyorum. Çünkü bu kocaman kentin tek akasya ağacının, yalnız sen farkındasın. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 14. *Hayvanlar sırayla kafalarına giyerler tacı ama hiç kimseye uymaz. Kimine büyük gelir kimine küçük. Bazılarının da boynuzu engel olur tacın kafaya oturmasına. Kimsenin, maymunu adam yerine koyduğu yok ya yine de maymun giymek ister tacı. A, o da ne? Taç, tam olarak oturmamış mı maymunun başına? Herkes şaşırıp kalır. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 15. *Bursa fetholunduğu gün, kazanlar kaynadı; aç halka yemek verilmeye başlandı. Orhan Gazi'nin o gün kendi eliyle halka yemek dağıttığını tarihçiler söyler. (CEM, 7. sınıf)*

Alt Başlık: Kurduğu iletişimi sürdürebilme.

Örnek 1. *Annem buluşunun önemsenmemesine birazcık bozuldu.*

“Ne yapalım yani dayını taa Adana'dan buraya çağıracak değiliz ya.”

“O zaman biz gidelim anne. Yıllardır görüşmüyorsunuz da!
İyi olur. Ben dayımın yüzünü hatırlamıyorum bile. Hem özlem gidermiş oluruz, hem de
ödevimi yapmış olurum.” Annem önce olmaz gibilerinden baktı. Sonra bakışları
yumuşadı. Kardeşini görme düşüncesi bile onu mutlu etmeye yetmişti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Mutfakta kahvaltı hazırlayan anneme koştum, rüyamı anlattım. O da
rüyasında görmüş dayımı. Ama tekerleme söylerken değil portakal bahçesinde
çalışırken görmüş. Kahvaltıda hep yolculuğu ve Adana’da geçireceğimiz günleri
konuştuk. Annem:

“İyi ki öğretmeniniz böyle bir ödev vermiş. Onun sayesinde kardeşimi, doğup
büyüdüğüm toprakları bir kez daha görme şansım olacak.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Aradan yıllar geçti,

Ne mi oldu küçük serçeye?

Öykünün bittiği yerde

Büyümüştü çoktan serçe.

Öğrencileri olmuş, çocukları olmuştu.

Ama o her gece

Gururla bakıp gökyüzüne,

Yaşadıklarını ve yıldız dostlarını

Anımsadı hep tebessümle.

Ay’a el salladı, yıldızlara göz kırptı.

Ve onlar da hiç yalnız bırakmadılar küçük serçeyi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Akşamüzeri Ahmet Bey’den telefon geldi. Fabrikatör Davut Bey’in kalp
krizi geçirdiğini öğrenen Yunus Dede çok üzüldü. Sabah erkenden bahçeye çıktı.
“Gülleri dermek gerek, can dostu görmek gerek.” diye mırıldanarak bir demet gül
topladı. İlk arabayla da şehrin yolunu tuttu. Yunus Dede’nin geldiğini gören Davut
Bey’in yanağında güller açtı. Günlerin hasretini eritmek için sarıldılar.

– Gözlerim yollardaydı. Geleceğini biliyordum dostum, dedi Davut Bey.

– Bugün değilse ne zaman gelinir, dedi Yunus Dede. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Anne, Anneciğim,

Babam yazıyor ki annen bize yazdığın mektuplarla yetinmiyor. Ayrı mektup istiyor.

Peki, anneciğim işte yazıyorum. Kolayca okumanız için iri iri yazmaya çalışıyorum.

Fakat bilmem okuyabilecek misin anne? (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. Zannediyorum ki biraz şişmanladım bile. Büyükannemin ellerinden öperim.
Hafız teyzemin abisinin, Belkis ablalarımın, Müzeyyen, Hafız teyzelerimin, artık
hepsinin ellerinden öperim. Hiçbirini unutmadım. Fakat hiçbirine mektup yazamadım.
Anneciğim sana çok uzun yazmak isterdim. Fakat bu mektubum kısa oldu. Kardeşlerim
seni öpünce sen de onları benim için öp anneciğim. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Aslı bir keşiş kızı, Kerem bir Türk beyinin oğlu... Birbirlerine âşıklar. Keşiş,
kızı vermemek için bir gece evini barkını yükler, düşer yollara. Kerem de arkasından...
Sora sora... Dağlara, ağaçlara, kuşlara, yolculara sora sora düşer yollara. Arada kıza
rastlar, kaçıır... En son duyar ki keşiş gelmiş Kayseri’de mekân tutmuş. Karısı dişçilik
yapıyor, hayatlarını böylece kazanıyorlar. Kerem nasıl girecek evlerine? En iyi usul, diş
ağrısı bahanesi. Bunun üstüne Kerem başını gözünü sarar, oturdukları evi sorar, bulur.
Varır eve. Diş çektireceğini söyler. Onlar Kerem’i tanımazlar. Anası Kerem’in dişini
çekmek için kerpeteni ağzına sokar. Diş sağlam, diş çıkmaz. Yardım için kızını çağırır.
Kız Kerem’in başını tutar, dizlerine kor. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. O anda kafamda bir şimşek çaktı:

“Anne, kimse keklik almıyorsa evine, biz alalım! Baba sen de sevdin değil mi kekliği?”

Anneme baktım, sanki hiç duymamıştı söylediklerimizi. Geçmiş günleri, çocukluğumu
düşünüyor gibiydi.

“Anne, çok mu severdin o kekliği?”

“Evet, çok severdim. Hastalandığında öyle üzül müştüm ki... Kınalı'nın ötüşü kesilmiş, ağzından salyalar akıyordu. Deden onu kasabamızın veterinerine götürdü. Bir hafta orada kaldı Kınalı. Kınalı iyileşip eve döndüğünde bayram sevinci yaşamıştık.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. HOCA — Bana bak hemşehri... Hey! Beri gel biraz hemşehri...

(Kalkar, koşarak geri getirir.)

Söyle sen ermiş misin?

YOLCU — Ne münasebet Hoca, ben neden ermiş olayım. Senin hâlini gören herkes sana aynı şeyi söylerdi.

HOCA — Yok sen ermişsin. Benim ağaçtan düşeceğimi bildin, ne zaman öleceğimi de bilirsin söyle.

YOLCU — Aman Hoca, buna imkân yok, ben sana nasıl söylerim.

HOCA — Sen bilirsin söyle. Beni bu deritten kurtar.

YOLCU — Allah, Allah. Ver bakayım elini öyleyse.

HOCA — Al. Ne zamanmış?

YOLCU — Dur Hoca felaket! Sen yarım saate kadar öleceksin! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Bu soruları çoğaltmak mümkündür. Kaldı ki bu insanlar yüzyıllar öncesi bıraktıkları duvar resimleriyle bugünün insanıyla iletişim kurup bazı iletileri aktarmışlardır. Buradan hareketle bugünün karikatürcüsünün de çizgi yoluyla verdiği mesajların yüzyıllar sonrası insanına ulaşabilmesi olası görünmektedir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. Anadolu'da oya onu yapan kadının yaşam öyküsüdür. Kız çocukları 6-7 yaşlarında oya yapmaya başlarlar. İğne, iplik tutamayacak yaşa gelene dek bu örgüyü yapmayı sürdürürler. Tüm yaşam boyunca duygularını, gizlerini, inançlarını, mutluluklarını oya denilen bu yapma çiçekle dile getirirler. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Aradan iki gün geçmişti. Grup arkadaşlarımız sunum için gerekli bütün hazırlıklarını yapmışlardı. Son bir kez kütüphanede toplanıp çalışmalarımızı kontrol edip son düzeltmelerimizi de yaptık. Daha sonra sunum için sıralama yaptık. Buna göre ben programı açacak, arkadaşlarımı tanıtacaktım. Sırasıyla Serdar, Seçil ve Hilal konuşacaklardı. Hilal çok heyecanlanacağını düşünerek son konuşmacı olmak istediğini söyledi. Böylelikle diğer arkadaşları konuşana dek heyecanını yenebileceğini belirtti. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Hilal'in bu etkileşimli ve şaşırtıcı konuşması bittikten sonra sınıfta bir alkış tufanı koptu. Hatta bazı arkadaşlarımız onu ayakta alkışladı. Öğretmenimiz de yerinden kalkarak önce Hilal'i sonra bizi tek tek tebrik etti. Hepimiz bu işi beraberce başarmanın verdiği gurur ve mutlulukla kürsüden indik. O haftadan sonra Hilal artık derslere sık sık katılıyor, kendini rahatça ifade edebiliyordu. Seçil, Serdar, Hilal ve ben çok iyi arkadaş olmuştuk. Ben de yeni okulumda yeni arkadaşlar bulmanın verdiği güvenle geleceğe umutla bakıyordum. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Karadeniz malum, coğrafyanın şartlarından dolayı yerleşim yerleri birbirine uzak. Gençlerin birbirlerini görmeleri, tanınmaları zor. Fakat görüşmeleri, gönüllerine ateş düşürerek, nesillerini devam ettirmeleri lazım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Empati, bakabilme ve görebilme sanattır. Kendini başkasının yerine koyabilme, onu anlayabilme işidir. Günümüz insanları geçen zamanla teknoloji ve bilim çağının ağına takılarak iletişimde durağanlık, kopukluk yaşamakta ve dolayısıyla insani ilişkiler zayıflamakta, insanlar birbirine uzak, yabancı, birbirini anlamayan ve böylelikle sevgisiz, saygısız, hoşgörüsüz bir dünya oluşturmaktalar. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 16. 1946 ve 1955 yılları arasında beş kıtada otuz beş ülkeyi dolaşan Hellen Keller gittiği her ülkede milyonlarca görme engelliye yaşama sevinci ve aydınlığı götürdü. Hellen Keller için yaşam, ya cesaret isteyen bir deneyim ya da bir hiçti. Hellen Keller 1968 yılında 88' inci doğum gününe çok az kala Arcan Ridge (Arkın Riç) 'te öldü.

Külleri tüm yaşamı boyunca ayrılmaz bir ikili oluşturduğu öğretmeni A. Sullivan'ın yanında yerini alan Hellen Keller'i Senatör Lister Hill (Listir Hiyl)'in sözleri çok güzel tanımlıyor:

“O, ölmedi, yaşamaya devam edecek. Hellen Keller, hiç ölmek üzere doğmuş, az rastlanan ölümsüz isimlerden birisidir. Tüm dünyaya, cesaret ve inancın sınırları olmadığını gösteren bu kadının kitapları okunduğu, öyküleri anlatıldığı sürece o yaşayacak.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Aslına bakarsanız bugün “Türk evi” dediğimiz şey bir anda ortaya çıkmamıştır, yukarıdaki bölümde de belirtildiği üzere zaman içinde, farklı kültürlerden etkilenerek oluşmuştur. Uzun süren bu oluşum sırasında, yüzde yüz olmasa bile Türkçe adlandırmalar varlığını korumuştur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Kentin tek akasya ağacı bu parktaydı. Parkta yalnız bu ağaç vardı. İnsanlar ağaçları önemsememeye başlayınca ağaçlar da birer birer hastalandılar. Artık kimse onlara güzel sözler söylemiyordu. Sevilmediklerini ve istenmediklerini düşünmeye başladılar. Unutulmanın acısıyla daha fazla yaşayamadılar. Kurudular ve öldüler. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 19. Akasyanın tozlu yaprakları vardı. Her yeni gelen bahar, dallarını daha geç yeşillendiriyordu. Hep, bir sonraki baharda, onun kurumuş olabileceğini düşünerek korkuyordum. Zayıf ve çelimsizdi. Tek dostu bendim. Her akşamüzeri onu görmeye gidiyor, ona şarkılar söylüyordum. Onu seviyordum ve yaşamasını istiyordum. Eğer o da kurursa bu kentteki çocukların sonsuza değin, akasya ağacı göremeyeceğini düşünüyordum. Bu beni çok korkutuyordu. Söylediğim şarkılarla, onun yalnızlığını ve umutsuzluğunu gidermeye çalışıyordum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 20. Bizim okulun karşısındaki üç katlı apartmanın orta katında otururdu. Balkonunda yetiştirdiği çiçekleri sular, büyütür, bin renge boyardı her yanı. Çiçekleriyle konuşmaya başladı mı dilindeki sözcükler bitmek bilmezdi! Lastikli pazen eteği ve kahverengi örgü şalıyla kapıyı gülmeyerek açar; her defasında damarları fırlamış, titreyen elleriyle şalını çekiştirirdi. Gök mavisi gözleriyle kapının dışını kolaçan eder, “Hoş geldin, hemen gir; yemekler sıcak.” derdi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 21. Durup düşündü. Bu arada leyleklere bir kez daha baktı. Sahi yapmış mıydı?

– Leylekler, dedi annesine. Gördün mü?

– Sen leyleği meyleği bırak da ödevlerini yap, dedi annesi.

Leylekler yuva yapma telaşlarındaydı. Ağzlarındaki çöplerle biri gelip biri gidiyordu.

– Biliyor musun, dedi annesine. Leylekler getirdikleri o çöplerle yuva yapacaklar. Sonra da yumurtlayacaklar. Sonra da gök dolusu leylek. O leyleklerin tamamı benim olacak. Gökyüzü de tamam mı?

– Sen leyleklerden başka bir şey düşünmüyorsun herhâlde, dedi annesi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 22. Atatürk:

— Tiyatro, bir memleketin kültür seviyesinin aynasıdır. Bu çalışmalara devam edelim, emrini verdi. O zaman ben:

— Efendim! Bu işleri başka gayeler için kurulmuş okullardaki öğrencilere yaptırmak güç olur. Emir buyurulursa bu iş için bir özel okul kurulmalıdır, dedim. Derhâl:

— Uygun. Hemen bir rapor hazırlayın, emrini verdi. Ertesi gün rahmetli Necip Ali:

— İşin büyüğüne gitme. Orta hâlli bir şey düşün de gerçekleşsin, dedi.

Ben de bir rapor yazdım. Millî Eğitim'in Ankara Belediyesinin küçük yardımlarıyla kurulacak böyle bir okulun planını hazırladım. Atatürk'e sundum. O, raporun arkasına şunları yazdı:

“Bu kadar önemli bir iş böyle yarım tedbirlerle başarılamaz. Bir kanunla Millî Temsil Akademisinin kurulması temin edilmeli ve Münir Hayri, yabancı memleketlerde tetkiklerde bulunarak bize lazım olan uzmanları getirmelidir.” (CEM, 7. sınıf)

Örnek 23. *Unutamadığım başka bir şey daha vardı: Beni öyle ağırlıksız, tüy gibi, enginlerde dolaştıran, kendini bir bebek biçiminde gösteriveren babamın sevgisiydi. Bunu o güne dek hiç anlamamıştım. İşte şimdi iyice biliyordum. Babam beni seviyordu! Çünkü çok uzaklarda iken beni düşünmüş, düşündüğünü bana anlatabilecek bir yol bile bulmuştu. Bana olan sevgisini oyuncak bir bebek biçimine dökmüş, getirip kucağıma bırakmıştı. Bebek, benim ilk oyuncuğım olmaktan da öte bunun için önemliydi. Çok değerliydi. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 24. *Tüm eğitimi ve çalışmaları sırasında öğretmeni A. Sullivan, onun yanından hiç ayrılmadı. Öğrencisinin başarısı için çabalıyor, onunla birlikte ardi ardına kitaplar okuyor, konferanslara katılıyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 25. *Öğretmeni A. Sullivan'ın 1905 yılında John Macy (Con Meki) ile evlenmesi, öğretmen ve öğrencisini ortak amaçlarından uzaklaştırmadı. Helen öğretmeninin evinde yaşamaya başladı. Bay ve Bayan Macy onun tüm çalışmalarında, etkinliklerinde ellerinden gelen yardımı gösterdiler. Öğretmen ve öğrencisi Helen'in bu uyumlu birlikteliği A. Sullivan'ın yaşamını yitirdiği 1936 yılına değin sürdü. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: TV, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme.

Örnek 1. *Bu kez annemle anneannem arasında telefon trafiği başladı:*

– Anne, emin misin? Bak, sana zor olacaksa... Yok yok, yanımıza alamayız. Çocuk yok, dediler. Evet, üç günlük bir seminer... Hayır, yumurtadan yeni çıkmadı. Semender değil anne, seminer seminer!.. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Eniştem otobüs şirketini arayıp görevlileri iyice azarladı.*

– Utanmıyor musunuz, yaşlı kadına yanlış valiz vermeye? İnsan biraz dikkat eder. Ne yapalım gözleri iyi görmüyorsa, kendi valizini iyi seçemiyorsa? Doğru valizi teslim etmek sizin görevinizdi! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Bir iki saat sonra telefon çaldı. Hepimiz telefona saldırdık. Öylesine hazırlamıştık ki kendimizi, otobüs şirketinden arayacaklar diye, ahizeden annemin sesi gelince neredeyse hep birlikte düş kırıklığına uğradık. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Akşamüzeri Ahmet Bey'den telefon geldi. Fabrikatör Davut Bey'in kalp krizi geçirdiğini öğrenen Yunus Dede çok üzüldü. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Yapılan küçük bir mimikten, uydular aracılığıyla gerçekleşen kıtalar arası haberleşmeye kadar çok geniş bir daire içinde ele alınabilecek iletişimde karikatürün bir ileti (mesaj) olarak önemi yadsınamaz. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6. *İnsanlar iletişim kurabilmek için değişik semboller kullanırlar. Duygu ve düşünceler daha çok harf dediğimiz işaretlerin oluşturduğu kelimelerle ifade edilmeye çalışılmış ve yazı dili gelişmiştir. Ancak bütün anlatımlarda bu yazı dili tek başına yeterli olmamış; resim, müzik, edebiyat vb. sanat dalları ortaya çıkarak özellikle duygu aktarımında büyük roller üstlenmiştir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 7. *Bu gün otelime çok meşhur bir yolcu gelecek de onun için böyle sevinç ve neşe içindeyim. Güngörmez Ülkesi kralının oğlu, bugün bizim otele geliyor. Büyük bir prens... Bir şehzade... Dün akşam bana telefon edip de bunu haber verdikleri zaman hemen işçi idaresine başvurdum ve bugün için fazladan bir garson istedim. Elbet ya... Birçok iş olacak ama garson daha gelmedi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 8. *III. Sahne*

Otelci — Ohh! Çok rahat ve memnunum. Aferin sana Bulguroğlu...

Doğrusu her şey yolunda... Ne de nazik ne de kibar bir adam... Doğrusu bir şehzade ile konuşmanın bu kadar kolay olacağını hiç sanmıyordum. Bu şereşi ve büyük günü hiç unutmuyacağım. Gazeteler kim bilir neler yazacak? (Kulisten telefon sesi gelir.) Ne o? Telefon çalıyor. Kim acaba? Mutlaka gazetecilerdir. Galiba benimle röportaj yapmak istiyorlar. (Öksürür, gazetecilere hitap ediyormuş gibi bir tavır alır.)

Hayır, sayın gazeteciler hayır... Çok meşgulüm... Büyük misafirimizin hizmetleriyle meşgulüm... Sizinle konuşmaya vaktim yok... (hiddetle) Yok dedim ya efendim... Yok... (Telefon şiddetli çalar.) Dur, dur, geliyorum.

(Acele sağ tarafa koşar, kulisin kenarında telefonla konuşur.)

Alo, alo...

Kim konuşuyor? Güngörmez Ülkesi prensinin yaveri mi? Ne diyorsunuz? Prens bugün gelemecek mi? Peki ama öyleyse... Alo, alo... Hay Allah, telefonu kapadılar. (sahneye gelerek) Allah Allah... Prens bugün gelemecekse biraz evvel gelen adam kim öyleyse? Hah, işte bu tarafa doğru geliyor. Belli etmeden anlamaya çalışayım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. *Sevgili kızım Asude Dilagah,*

Gönderdiğin elektronik postayı aldım. Çok mutlu oldum. Haftaya pazartesi Ankara'ya dönüyorum. Buradaki işlerimi bitirmek üzereyim. (CEM, 7. sınıf)

4.4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan problem çözme becerisine ilişkin bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan İletişim Problem Çözme İlişkin Bulgular

	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
PROBLEM ÇÖZME	Problemi sezme	6	2	1	3	6	2	1	4	25
	Problemi belirleme	3	6	1	1	1	2	0	2	16
	Problemin çözümü için çözüm yolları üretme	8	10	11	3	7	6	5	5	55
	Çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme	1	0	0	1	1	0	0	0	3
	Probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşabilme	3	10	0	1	0	0	0	0	14
	Kısa yollar geliştirebilme	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	Olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme	1	1	3	1	2	1	0	2	11
	TOPLAM	22	29	17	10	17	11	6	13	

Tablo 4'e bakıldığında, problem becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında diğer beceriler gibi düzenli olarak dağılım göstermediği görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=22$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=29$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=17$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=10$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=17$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=11$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=6$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=13$) noktada problem çözme becerisine yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 7. sınıf ve FCM 5. sınıf ders kitaplarındaki problem çözme becerisine ilişkin bulgular ile MEB 5. sınıf ve MEB 6. sınıf ders kitaplarındaki iletişim kurmaya ilişkin bulguların toplam değerler açısından benzer ya da birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca problem çözme becerisini yansıtması bakımından MEB 5. sınıf ($f=22$) ile MEB 6. sınıf ($f=29$) ders kitaplarının diğer ders kitaplarına oranla az da olsa biraz daha fazla frekansa sahip olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından bakıldığında, problem çözme becerisinin alt becerileri gerek incelenen her kitapta ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından incelenen tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde bazı noktalarda benzer değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermekte ve belirtili alt becerilerde yığılmalar olduğu görülmektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla problemi sezme ($f=6$; $f=2$; $f=1$; $f=3$; $f=6$; $f=2$; $f=1$; $f=4$); problemi belirleme ($f=3$; $f=6$; $f=1$; $f=1$; $f=1$; $f=2$; $f=0$; $f=2$); problemin çözümü için çözüm yolları üretme ($f=8$; $f=10$; $f=11$; $f=3$; $f=7$; $f=6$; $f=5$; $f=5$); çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme ($f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=1$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşabilme ($f=3$; $f=10$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); kısa yollar geliştirebilme ($f=0$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme ($f=1$; $f=1$; $f=3$; $f=1$; $f=2$; $f=1$; $f=0$; $f=2$) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 4'te verilen alt becerilere ilişkin bulgular, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla problemi sezme ($f=25$); problemi belirleme ($f=16$); problemin çözümü için çözüm yolları üretme ($f=55$); çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme ($f=3$); probleme farklı bakış açılarıyla

yaklaşabilme (f=14); kısa yollar geliştirebilme (f=1); olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme (f=11); şekilde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında bu alt becerilerden problemi belirleme (f=16); probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşabilme (f=14); olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme (f=11) gibi bazı alt becerilerin birbirine yakın frekanslara sahip oldukları görülse de alt becerilerin yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Yatay düzlemde de frekansların belirli alt becerilerde yığıldığı görülmektedir.

Problem çözme becerisinin alt becerilerinden problemi belirleme becerisine ilişkin CEM 7; çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme becerisine ilişkin MEB 6, MEB 7, GİZEM 6, CEM 7, YILDIRIM 8; probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşabilme becerisine ilişkin MEB 7, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; kısa yollar geliştirebilme becerisine ilişkin MEB 5, MEB 6, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme becerisine ilişkin CEM 7. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye (f=0) rastlanmamıştır.

Problem Çözme Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Problemi sezme.

Örnek 1. *Bunun üzerine padişah, bu ikisinin cezalandırılmasını istedi. Karagöz'le Hacivat, evlerinden alınıp götürüldükleri gecenin sabahında öldürüldüler. Ertesi gün işçiler iş bıraktılar.*

– *Karagöz Baba ile Hacivat Usta olmadan çalışmayız biz, diye direttiler. Yöneticiler durumu padişaha ilettiler. Padişah, çok kızdı.*

– *Kim olurmuş Karagöz Baba ile Hacivat Usta, diye bağırdı. İşçilerim işi nasıl bırakmış onlar için. Bunda bir bit yeniği vardır. Tez düzeltilsin bu iş! (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Günler haftaları, haftalar ayları kovaladı. Yıl dolmak üzereydi, caminin bitirilmesi gerekiyordu. Ama yapım bitecek gibi görünmüyordu. İş, yavaş yürüyordu. Neden? (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Türkçe öğretmenimiz derste; Türkçenin son yıllarda çok bozulduğunu, birçok insanın ana diline saygısızlık ettiğini, farkına varmadan belki yok etmeye çalıştığını söyledi. İnsanlar son yıllarda başka dillere özenip kendi dillerine gereken özeni göstermiyorlarmış. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Yeşil ışık kendinden buyruk almış gibi yanıverdi. İnsan selinin içinden kayarak hızlıca karşıya geçti. Yoluna devam edecekti ki kendileriyle birlikte bekleyen görme engelli dedeyi hatırladı. Bu karmaşada karşıya geçebilmiş miydi? Dönüp baktı.*

Hayır, geçememişti. Tek başına bekliyordu orada. Demir çubuğa benzeyen bastonunu sağa sola sallıyor, atacağı adımın yerini bulmaya çalışıyordu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. *Birkaç gün sonra ders çalışırken bir yandan da televizyondaki o yaşlı kadını düşünüyordum. Kim bilir o çöpler kadıncağının gözünde ne kadar değerliydi! Yoksa niçin ağlasın ki... Bu konu ikiz kardeşim Pınar'ın kafasını kurcalayıp duruyormuş meğer. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6. *Çoğu zaman çocukların ellerinden ders kitapları dışındaki kitaplar alınmaya çalışılmış; çocuğa, "Dersini çalış, o sana göre değil..." denilmiştir. Çocuk, bellek ve sınıf geçmek zoruyla okunacak kitaplarla baş başa bırakılmıştır. Böyle bir kimse ileride kitapları sevmeyecek, korkacaktır onlardan. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *O gün okuldaki derslerimden hiçbir şey anlamadım. Öğretmenim de fark etmiş dalgınlığı mı, sordu:*

"Hasan, ne oldu, hasta mısın oğlum?"

"Hayır öğretmenim, ben hasta değilim; keklüğümüz hasta, onu düşünüyorum." (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. *Muhsin Çelebi, tahtın önünden çekilince şöyle bir etrafına baktı. Oturacak bir şey yoktu. Gülümsedi. İçinden: "Beni mecburen ayakta, saygı vaziyetinde tutmak istiyorlar galiba?" dedi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Kapalıçarşı'ya gitmişim. Şöyle biraz seyrandan sonra Cevahir Bedesteni'ni de göreyim dedim. Orada dolaşırken bir köşede, dolaplardan birinin yanında (O daracık, yüksekçe setli dükkânlara dolap denilirdi.) bir gevşeklik geldi üstüme. Uyuşmuşum. Bir de gözlerimi açınca ne göreyim! Bedesten'in içi zindan gibi karanlık. Gece çökmüş, bekçiler beni görmeden kapıları kapayıp odalarına çekilmişler. Kalmış mıyım yapayalnız! Aldı içimi bir korku. Gecenin saat kaçını bilmiyorum. Sabah yakın mı acaba? Derken birtakım karışık sesler işitmeğe başladım. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 10. *Ancak kaygımız, dilimizde erozyona uğrayan kelimelerin ve kuralların, yeni üretilen kelimelere oranla çok daha fazla olmasıdır. Ana dilimiz konusunda yeterince duyarlılık göstermediğimizde, bir süre sonra, nice dilin başına gelen şey bizim dilimizin de başına gelebilir; Türkçe ölü diller arasına girebilir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 11. *Ana dilimizden, anneannelerimizden özür dilemeliyiz. Eğer onlar olmasaydı bugün bizim evlerimiz de olmazdı. Geleneklere, kültüre, büyüklere saygı dilde başlamalı. Evlerimizin sağında solunda ninelerimizden kalma bir iki eşya, birkaç iç mimarlık esintisi olmalı. Daha da önemlisi, evlerimizin çeşitli bölümlerini adlandırırken, pencereden görünen sokaktaki mağazaya tabela asarken anneannelerimizin kullandığı dili kullanmalıyız. (Kullanmazsak ne olur? Fazlaca bir şey olmaz; tarihte Hititlerin yanında yerimizi alırız, dilimiz de Ölü Diller Mezarlığı'na yerleşir.) (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 12.

...

– Yüzbaşım!.. Yüzbaşım!.. Alçalmaya başladık. Durum çok kötü!.. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 13.

Zenginlik kaynakları,

Düşünüldüğü çok az.

Bu gidişle dünyamızı

Beklemekte bir çıkmaz! (FCM, 5. sınıf)

Örnek 14. *Engelli adam, elleriyle arka tekerlekleri hızla çevirdi. Yolun karşı kenarına geçti. Şimdi aynı durum yine vardı. Kaldırımlar yine yüksekti. Üstelik bu sırada yayalara kırmızı ışık da yanmıştı. Araçlar hızla geçiyorlardı. Dikkatli*

geçmeseler, engelli adama çarpabilirlerdi. Atila ve birkaç kişi, engelli adamı arabasıyla kaldırıma çıkardılar. Engelli adam çok korkmuştu. Yüzünden boncuk boncuk akan terleri sildi. Kendisine yardım edenlere tek tek teşekkür etti. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 15. Atay'ın sıra arkadaşı Hüseyin, ders boyunca hıçkırıyor durdu. Öğretmenin anlattıklarını dinlemiyordu, bütün gece ağlamış gibiydi. Dersin bittiğini belirten zil çaldı. Öğrenciler birer ikişer çıkıp koridora döktüler. Atay dışarı çıkmadı. Sınıfta kalarak Hüseyin'e yaklaştı. "Ne oldu sana Hüseyin? Neyin var?" diye sordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 16. Petrol tükeniyor hızla
Aman biraz yavaşla!
Korkarım ki arabamız,
Kalıverecek yolda. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 17. Onu "otlu börekler ustası" seçince annemin gücüne gider gibi olmuştu da hemen düzeltmişim hatamı:
"Otlu börekler ustasının ustası!" Bu sözüm hem annemi hem de anneannemi memnun etmeye yetmişti. İster sac böreği ister kol böreği ya da bildiğimiz tepsi böreği olsun, o yaptı mı parmaklarınızı da yerdiniz. Marul, maydanoz, arapsacı, pazı yaprakları, pancar yaprakları, ısırgan, taze soğan, gelincik, ıspanak... Onlarca ot koyardı böreklerin içine. Kokusu anasona benzeyen arapsacını sevmediğimi bilir, benim böreğime asla bu ottan katmazdı. Sofraya kırma yeşil zeytin ve taze peynir de koydu mu keyfime diyecek olmazdı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 18. Top Dağı'nın ilerisinde bulunan Aziziye Tabyası'nda kopan kızıl kıyametin serpintisi şehre kadargelmişti. Halk top sesleri ile uykusundan uyanmış, kışladaki taburlar silah başı etmişti. Tan yeri ağarırken Top Dağı'na çıkan Ahmet Muhtar Paşa korkunç bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Aziziye Tabyaları'nın ancak bir tanesinde savaş oluyordu. Diğer ikisi çoktan susmuştu. Dürbünle iyice inceledikten sonra sessiz duran tabyalarda Türklerden kimse kalmadığı, düşmanın duruma hâkim olduğu anlaşıldı. Felaketli anlar geçiriyorduk. Erzurum istihkâmları aslında Top Dağı ile Kiremitlik'ten ibaretti. Bu istihkâmlar şehre bir perde vazifesi görüyordu. Top Dağı'nı kaybettiğimiz gün, Erzurum da kaybedilmiş sayılırdı. Bu sırada Kaymakam Bahri Bey'den gelen mektup işi bütün acılığı ile ortaya koydu. Erzurum düşüyordu. Onu kurtarmak lazımdı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 19. Bu şartlar altında altı ay düzenli olarak çalışmak âdeta vereme tutulmuş bir insan gibi beni inceltmiş, sarartmıştı. Sağlam yapımın göze çarpan bu çöküşünü ustam bile fark ederek:
"Sana ne oluyor?" diye soruyordu.
Zavallı anneciğim ise:
"Evlâdım... Neyin var? Baksana, iğne ipliğe döndün! Derdini söylemeyen dermanını bulamaz. Anlat ki bir çare arayalım. Allah büyüktür. O, insana imtihan etmek için dert verir ama dermanını da onunla birlikte verir, ihsan eder." diyerek beni sıkıştırıyor ve ikide bir benden, içimi erittiğini zannettiği gizli derdin ne olduğunu öğrenmeye çalışıyordu. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 20. Tören alanında büyük bir kalabalık vardı. Alanı dolduranlar, kralın önüne geliyor, diz çöküp ona bağlılıklarını gösteriyorlardı. Bunu görünce Meroz öfkelenmişti. Eli, belindeki hançere gitti. "Şu zalimi öldürüp kenti bu beladan kurtarayım." diye düşündü. Tam krala yaklaşıyordu ki muhafızlar, Meroz'un belindeki hançeri gördüler. Hemen üzerine atıldılar, yakaladılar. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 21. Nedense ilk olan her şey heyecanlandırırdu onu. Bir çeşit korkuturdu da. Denizde ilk yüzüşü, bayramda ilk kez şiir okuyuşu, ilk uçağa binışı... Okula başladığı ilk gün de öyle olmamış mıydı? Günler öncesinden hazırlık yaptığı, heyecanla, merakla

koşup geldiği okulun kapısından içeriye adımını atamamıştı. Bu durumu Halil öğretmen görmüştü de gelip okuldan içeriye sokmuştu onu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 22. *Nedeni neydi bilmiyordu ama neredeyse kanatlarının suya değdiği bir yükseklikte, az bir çabayla havada daha uzun süre kalabiliyordu. Süzülerek uçuşması, her zamanki gibi ayaklarının denize çarpmasıyla değil, aksine bedenine iyice yapıştırdığı ayaklarının suya değdikçe ardında bıraktığı uzun, dümdüz çizgilerle hoş bir şekilde son buluyordu. Ancak alçakta süzülmeyi kumsalda da denemeye ve kumsalda bıraktığı izlerle yarışmaya başlayınca ailesinin kaygısı daha da arttı. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 23. *Yumuşak bir ses tonuyla, “Buraya bak Jonathan.” dedi babası. “Kış gelmek üzere. Balıkçı tekneleri giderek azalacak, balıklar da artık suyun üzerinde değil derinlerde yüzecek. Eğer bir şey öğrenmek istiyorsan nasıl yiyecek bulacağını öğren. Bu uçuş çaban gerçekten çok hoş ama uçmanın karın doyurmadığını sen de biliyorsun. Şunu hiç aklından çıkarma, senin uçuş nedenin yiyecek bulabilmek!” (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Problemi belirleme.

Örnek 1. *Öğrendiğime göre dersler iyi gitmiyormuş. Zayıf alıyormuşsun sınavlardan. Olabilir. Bu durumu pire gibi görmek, yani önemsememek mümkün mü? Bence hayır. Çünkü başarısızlıklarımızın devam etmesi geleceğimizi olumsuz biçimde etkileyebilir. Peki bu durumu deve yapmak gerekir mi? Ona da hayır, diyorum ben. Çünkü başarısızlık nedenlerimizi değerlendirip önlem alma şansımız hâlâ var. Sana bu konuda birkaç öneride bulunabilirim. Eline kâğıdı kalemi al, sınavda başarısızlıklarının gerekçeleri neler olabilir tek tek belirlemeye çalış. Bu nedenlerin kendinden, okulundan ve bizlerden kaynaklananlarını tek tek ayır. Sonra bu nedenleri aşmak için izlenebilecek yolları sapt. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Öyle bir yere geldik ki tıkdık kaldık. Bacaklar... Gövdenin alt bölümüne öyle bir şey yerleştirmeliydik ki hem bütünlüğü uygun bir biçimde tamamlamalıydı hem de çok çarpıcı ve çocukların çok sevdiği bir şey olmalıydı. “Buldum!” diye öyle bir haykırışım ki elma yiyen Pınar şaşkınlıktan ağzındaki kocaman parçayı çiğnemedен yutuverdi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Bütün yöneticiler, suçu kendi üstlerinden atıyordu. Kabak işçilerin başına patladı en son. Onlar yavaş çalışıyor, dalga geçiyordu. Suç, yıkıla yıkıla Karagöz’le Hacivat’ın üstüne yıkıldı. Padişaha Hacivat’la Karagöz’ün sözde şakalarla işçileri güldürdüğü bu yüzden de işlerin aksadığı haberi ulaştı. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Düşüncelerini gerçekleştirmek için çeşitli seçenekler belirledi. İstanbul’da bulunduğu müddetçe devletin ileri gelenleriyle görüştü, onlarla fikirlerini paylaştı ancak bu görüşmelerden pek olumlu bir netice alamadı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, devletin ve milletin İstanbul’da oturularak kurtulamayacağını anladı. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 5. *Kentten kaçan şehirli epeyce uzakta, tarlalar içinde bir çiftlik evi kurdu, oraya yerleşti. Oh, temiz hava, kuş sesleri falan demeye kalmadı yanına yöresine kooperatif ormanları inşa edildi, marketler açıldı, oteller, rezidanslar yapıldı ve fukara “Kent kaçkını” yine bina ve otoların arasına sıkışıp kaldı. Üstelik şimdi arabası ile işine gitmek daha fazla zaman alıyordu. Ne yapsın adam, işi gücü bırakıp dağ başına çıkarak çadır mı kursun? Kentler, pençesinden kimsenin kurtulamayacağı bir zindana dönüşmüştür. Buna sebep olan Ford’un kendisidir. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 6. *“Ne yapacağız anne? Onu geldiği yere mi yollayacağız?”
Annem düşünceliydi:*

“Bilmiyorum, o bize çok alıştı. Doğaya yeniden alışması güç olabilir. Tüm insanları dost zannettiği için avcılardan kaçmayacaktır, bu da çok tehlikeli. En iyisi babanla konuştuktan sonra karar vermek.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Evet... Orman küstü bize... Uzaklaşıyor bizden... Daha doğrusu biz küstürdük onu; yaktık, kestik, kemirttik... Hâlâ da baltamız gövdesine dayalı, ateşimiz bağrını kavuruyor, keçimiz ciğerini kemiriyor. Böylesine canına kıydığımız orman, nasıl dizimizin dibinde, gözümüzün önünde durur artık? Alır başını uzaklaşır, dağlara tepelere sığınır, insanoğlunun şerrinden. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. Babamın gelme saatine kadar kara kara düşündüm. Babam gelince ona: “Veteriner, Kınalı'nın yalnızlıktan böyle olduğunu söylemiş. Şimdi ne yapacağız? Onu tekrar dağlara bırakmak da tehlikeli olurmuş, bırakmayız değil mi baba?” dedim. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. 650 yıl önce bunları söyleyen Seyyah İbni Batuta, bir Anadolu yolculuğunda Denizli'ye uğrar. Bundan sonrasını İbni Batuta'dan dinleyelim: “Şehre girdiğimiz sırada, çarşıdan geçerken dükkânlardan çıkan birçok insan atlarımızı çevirerek yularlarına sarıldı. Bir başka topluluk ise bunları durdurarak onlarla tartışmaya başladı. Aralarında tartışma uzayıp kızıştı. Ne konuştuklarını anlamadığımızdan korkuya düştük, bunların yol kesen eşkıyalar olduğu kuşkusuna kapıldık. Sonra Arapça bilen birisi ortaya çıktı. Ona, birbirleriyle tartışan bu insanların bizden ne istediklerini sordum. Dedi ki bunlar Ahilerdir. Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinan'ın adamları, sonradan gelenler de Ahi Duman'ın kardeşleriymiş. Her iki taraf da bizim kendi misafirleri olmamızı isterler, bu yüzden tartışırlarmış. Onların göstermekte olduğu bu yüksek konukseverliğe hayran olmamak elde değildi. Sonunda işi kura çekmek suretiyle halletmeye karar verdiler ve sulh oldular. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine konuk olmamız kararlaştırıldı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 10. Zaman içerisinde, her seferinde, böyle oldu. Dikkatli olduğu kadar, yeteneğinin son sınırına kadar çalışmasına karşın, yüksek hızda kontrolünü kaybediyordu. Üç yüz metreye tırmandı. Önce bütün gücüyle ileri atılıp kanatlarını çırparak dimdik bir pikeye geçti ama her seferinde sol kanadı bocalayıp şiddetle sola yuvarlanıyor, sağ kanadı ile dengesini sağlamaya çalışıyorsa da sağa dönerek alabora oluyordu. Bu savruluşta, bir türlü yeteri kadar dikkatli olamıyordu. On kez denedi. Onunda da hızı saatte yetmiş mili aştığında, kontrolden çıkıp çalkalanan bir tüy yığını biçiminde suya çakıldı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 11. Her şey birkaç saat içinde olup bitti. Önce bir yağmur boşandı, sonra da dağlardan köye, yaman bir sel geldi. Önüne ne çıktıysa alıp götürdü. Evlerle birlikte bütün eşyalar da selle gitti. Bunun üzerine köylüler toplandılar. — Bu böyle olmaz, dediler. Bu iş böyle gitmez. Bu bizim köy, bahtsız bir köy. Çünkü iki dağ arasında. Yağmur boşandı da sel indi mi her şeyimizi sele veriyoruz. Bir şey yapmamız gerek. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 12. Bir ormanın kralı aslan sizlere ömür; ölünce yerine yeni kral seçme sorunu çıkar. Hayvanlar, yeni kralı seçmek için bir araya gelirler. Krallık tacını da ortaya çıkarırlar. Taç, kimin kafasına olursa kral o olacaktır. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 13. Ben, siyah melon şapka, beyaz atlet, beyaz şort, beyaz çorap ve kırmızı ayakkabı giyecek, beyaz atletin üzerine kırmızı papyon takacaktım. Öğretmenimiz, babasının şapkasını bana verebileceğini söyledi. Atletim, jimnastikte giydiğim şortum ve çorabım tamamı. Papyon yerine kırmızı bir kurdele boynuma bağlanıp fiyonk yapılacaktır. Ama “Şimdi hapi yuttum!” diye düşündüm. Bu hiç aklıma gelmemişti. Kırmızı pabuçlar... Bunu bulmak zordu. Siyah, beyaz, kahverengi olsaydı neyse, ama oyunun esprileri renklere ve benim tuhaf kıyafetime dayanıyordu. Ayakkabımın kırmızı olmaması oyunun tamamen yeniden yazılmasını gerektirirdi. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 14. *Yeterince dikkatli olmayı becerememişti. On kere denedi; saatte yetmiş mili aştığı her on denemede de sadece bir tüy yumağıymış gibi güçsüz kaldığını hissediyor, kontrolünü kaybediyor ve suya, kelimenin tek anlamıyla çakılıyordu. Sırlıklam bir hâlde tüm mesele, yüksek bir hızda kanatları dümdüz tutabilmek, diye düşündü. Böylece elli mile çıkana kadar kanatlarını çırpmaya, daha sonra kanatlarını dümdüz sabit tutmaya karar verdi. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 15. *Burada sorun, duygusallığı düşünsel becerilerle uyum içinde dışa vurabilmek, doğru olarak karşımızdakine aktarabilmektir. Çünkü her eylem ve etkinlikte duygusallık vardır. Önemli olan; duyguların denetimini, anlatımını, aktarımını bilgi birikiminin getirdiği düşünsel tutumlarla gerçekleştirebilmektir. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Problemin çözümü için çözüm yolları üretme.

Örnek 1. *Tam el çırpıp sevinçli haberi vermek için lalasını çağıracağı sırada Sinan, padişahı durdurdu. Padişah şaşırmişti.*

– Ne var?

– İstanbul’da cami yapılacak başka tepe kalmadı devletlim! Hele Süleymaniye ile boy ölçüşebilecek bir yer düşünemiyorum artık. Süleymaniye’nin yeri, seçtiğim en son ve en güzel tepelerden biriydi. Ona eş bir tane daha bulunamaz.

Padişahın sevinci bir anda uçup gitmişti.

– O hâlde nereye yapmayı düşünürsün?

– Edirne’ye devletlim!

– Edirne mi? Gerçi eski başkentlerimizdendir. Ama İstanbul’a uzaktır. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *“Anne, dayımın söylediği tekerlemelerden hiç kalmadı mı aklında?”*

Annem sanki büyük bir buluşmuş gibi heyecanla konuştu:

“Dur dur! Bir tanesi kalmış aklımda: Bir berber bir berbere!”

“Bunu herkes biliyor anne! Bu olmaz!”

Annem buluşunun önemsenmemesine birazcık bozuldu.

“Ne yapalım yani dayını taa Adana’dan buraya çağıracak değiliz ya.”

“O zaman biz gidelim anne. Yıllardır görüşmüyorsunuz da! İyi olur. Ben dayımın yüzünü hatırlamıyorum bile. Hem özlem gidermiş oluruz, hem de ödevimi yapmış olurum.” Annem önce olmaz gibilerinden baktı. Sonra bakışları yumuşadı. Kardeşini görme düşüncesi bile onu mutlu etmeye yetmişti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Öyle bir yere geldik ki tıkanık kaldık. Bacaklar... Gövdenin alt bölümüne öyle bir şey yerleştirmeliydik ki hem bütünlüğü uygun bir biçimde tamamlamalıydı hem de çok çarpıcı ve çocukların çok sevdiği bir şey olmalıydı. “Buldum!” diye öyle bir haykarmışım ki elma yiyen Pınar şaşkınlıktan ağzındaki kocaman parçayı çiğnemedен yutuverdi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Bir süre sonra Hacı Bektaş, Anadolu’nun diğer yerlerini de ziyaret etmek istedi. Halk Hacı Bektaş’ı çok sevmiştir. Onun gitmesini istemediler. Suluca Karahöyük’te boş araziler çoktu. Köylüler büyük ve verimli bir arazi vermeyi teklif ettiler. Hacı Bektaş buraya dergâh yapıp insanları aydınlatmak şartıyla kabul etti. Halk bunu sevinçle karşıladı. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Selçuk koşarak çarşıyı geçti. Rıhtıma döndü. Deniz kenarı boyunca uzayan bu beton yolda durdu. Burada uçurtmasını uçuracaktı. Kalbi çırpılmaya başladı. Başını gökyüzüne çevirdi. Masmavi idi. Kendi eliyle yapacağı uçurtma işte orada yükselecekti. Bütün uçurtmaların üstünde ve hepsinden alımlı. Tam o sırada bir sürü karga geçti. Selçuk birden bağırdı:*

– Ne yaptınız? Uçurtmamı parçaladınız! Sonra etrafına baktı. İyi ki kimse yoktu. Kendi kendine ilk kez konuşuyordu. Gerçekten tam yarışma sırasında böyle bir şey olsaydı ne yapardı? Bunu iyi düşünmeliydi. Belki de kargaları kaçırarak bir resim gerekecekti. Bu

ne olabilir? Tamam, bulmuştu: Kedi resmi. Neden olmasın? Üstlerine atlayan bir kedi resmini gören kargaları izleyecektiniz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir. Sıkıntımızı unutmak, donuk hayatımıza biraz renk katmak, biraz ışık vermek, daracık dünyamızda bulamadığımız şeyleri yaşamak için tek çaremiz kitaplara sarılmaktır... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Balkanlarda hızla yayılan bu ayrılıkçı fikirler, Osmanlı Devleti'ni zaman içinde çok ciddi sıkıntılara düşürmüştür. Aydınlar ve devlet adamları bu sıkıntıları ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli arayışlara girmişler, farklı fikir ve görüşler ortaya koymuşlardır. Bu görüş ve düşüncelerin ortak amacı, Osmanlı Devleti'ni içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmaktır. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. İyi bir öğrenci olan Mustafa, kısa sürede bütün öğretmenlerinin dikkatini çekti. Özellikle matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Bey onunla yakından ilgilendi. Mustafa'nın derste gösterdiği başarılarından etkilenen öğretmeni ona "Senin adın da Mustafa benim adım da. Bu böyle olmayacak, aramızda bir fark bulunmalı. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun." dedi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Yirmi senenin yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi sene içinde birkaç defa halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Fakat onun çelikten daha sert adaleli bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız abdest alamadığı için üzüldü. Daima güneşin doğduğu tarafa soluna alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vaktini gizli gizli, işaretle eda ederdi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Eşim bahçeye inince yavrucağı ona da gösterdim. Toprak üstünde yürümeye çalışıyor, düşüyor, iniyor, sızlanıyordu. Çok acıktığı belliydi. Eşim dedi ki:

"Bunun hâli ne olacak? Nereye gidebilir? Kime sığınabilir? Besleyip büyütelim bari. Hem bize can yoldaşı olur." Bahçe kıyasına bir yer yaptık. İçine yerleştirdik. Sütle besledik. Birkaç gün sonra gözleri açıldı. Ayaklarının üzerine daha sağlam basmasını öğrendi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 11. Tatlı dil insan için başlı başına bir kuvvettir. İnsanlar başkaları hakkındaki ilk hükümlerini onların yüzlerine bakarak verir, sonra konuşmalarını incelerler. Gerçi insanın dili ağzının içinde kolay dönmüyorsa, düşüncelerini çabucak, güzel cümleler hâlinde ağzından dökemiyorsa bu gibi hâllerde susmak en emin çaredir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Yurdumuzda, bazı yörelerde, kadının, erkek çocuk sahibi olana kadar, evde büyüklerin yanında konuşması yasaktır. Konuşması uygun görülmeyen kadınların, duygularını oyalarla anlatması gelenek olmuştur. Örneğin, evliliğin ilk haftasından sonra anne ve baba evine el öpmeye giderken kadın, kocasından memnun olmadığını başına taktığı biber oyası ile anlatır. Eğer kırmızı biber oyası bağlamış ise ilişkinin ümitsiz ve biber gibi acı olduğunu ailesine sessizce belirtmektedir. Gelin eğer mutlu ise "hercai menekşe" veya "çayır çimen" oyası takar. Oya, hem arkeolojik, hem mitolojik, hem de etnolojik anlamda yıllar boyu bitmeden, tükenmeden devam edebilecek türde bir el sanatıdır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Muhsin Çelebi, tahtın önünden çekilince şöyle bir etrafına baktı. Oturacak bir şey yoktu. Gülümsedi. İçinden: "Beni mecburen ayakta, saygı vaziyetinde tutmak istiyorlar galiba?" dedi. Bir an düşündü. Bu hakarete nasıl mukabele etmeliydi? Hemen, sırtından "Pembe İncili Kaftan"ı çıkardı. Tahtın önüne serdi. Şah İsmail, vezirleri, kumandanları şaşırılmışlar, hayretle bakıyorlardı. Sonra bu kıymetli kaftanın üzerine bağdaş kurdu. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. *Mutlu olmak isteyen, ne yazık ki mutluluğu bir türlü bulamayan bir padişah, derdini bir bilgine açar. Bilgin:*

— *Padişahım! Sizin mutluluğunuz, mutlu olduğunuzu söyleyen bir insanın gömleğinde saklıdır. Böyle bir insanı bulur, gömleğini giyerseniz mutlu olursunuz, der. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 15. — *Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya men ettiler. Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey'e ceza bile kesilmedi. Belediye Talimatnamesi'nde, yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı gerektirmiyormuş. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 16. *Bu savruluşta, bir türlü yeteri kadar dikkatli olamıyordu. On kez denedi. Onunda da hızı saatte yetmiş mili aştığında, kontrolden çıkıp çalkalanan bir tüy yığına biçiminde suya çakıldı. Her yanından sular damlarken sonunda püf noktasını bulmuştu: Yüksek hızlarda kanatlarını hareketsiz tutmalıydı. Hızı saatte elli mile varıncaya değin kanat çırpmalı daha sonra onları hareket ettirmemeliydi. Altı yüz metreye çıkıp yeniden denedi. Gagasını aşağı dikip denize doğru pikeye geçti. Hızı, saatte elli mili aşınca kanatlarını gerdi ve hareketsiz bıraktı. Bu deney, olağanüstü güç tüketmişti onda. Ama sonunda başarmıştı. On saniye içinde hızı saatte doksan mile ulaşmış, martılar arası dünya hız rekorunu kırmıştı. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. *Dört yüz yıl sonra Ergenekon'da hem kendileri hem sürüleri o kadar arttı ki ülkeye sığmaz oldular. Bu yüzden toplanıp konuştular, çare bulmak istediler. Dediler ki: "Atalarımızdan duyardık, Ergenekon'un dışında geniş yerler, güzel yurtlar olurmuş. Eskiden oraları bizim yurdumuzmuş. Dağların arasından bir çıkılacak yol arayıp bulalım, çıkıp buradan göçelim. Ergenekon'un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım." Böyle konuşulup karar verince Ergenekon'dan çıkmak için bir yol aramaya başladılar, bulamadılar. O zaman bir demirci dedi ki: "Bu dağda bir demir madeni var. Yalın kata benzer. Madenin demirini eritsek bir yol olurdu." (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 18. *Güvercinler tasmalı güvercinin dediklerini tutarak, birbirleriyle el birliği ederek, güçlerini toparlayıp, hep birlikte ağı koparıp onunla havaya yükseldiler. Fakat avcı yine de ümidini onlardan kesmedi. Biraz uçtuktan sonra onların düşeceklerini sandı. Bu arada olup biteni seyreden karga, kendi kendine: "Bu güvercinleri mutlaka takip etmeli ve sonuçlarının ne olacağını görmeliyim." dedi. Bir ara güvercin beyi etrafına baktı ve avcının kendilerini izlediğini fark etti. Bunun üzerine güvercinlere şöyle dedi:*

— *Görülüyor ki bu avcı sizi takip etmekte kararlı. Açıkta değil de yerleşim yerlerinden doğru gidersek ona izimizi kaybettiririz, o da çekip gider. Filan yerde bir fare dostum var, şayet ona ulaşabilirsek şu ağımızı keser. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 19. "Üzülme!" dedi Atay. "Bir çözüm bulunur. Bundan kuşkun olmasın ."

Hüseyin'in sesi yine titremeye başlamıştı:
"Senin için böyle konuşmak kolay. Çünkü hasta olan senin annen değil." Atay, arkadaşının elini tuttu. "Sana yardım edeceğim." dedi. "Söz veriyorum, bir çözüm bulacağız. Ne olursun, daha fazla üzülme!" Hüseyin, Atay'ın bu güç duruma çözüm bulabileceğine doğrusu hiç mi hiç inanmıyordu. Ama yine de giriş zili çaldığında oldukça rahatlamış görünüyordu. Üzüntülerini bir arkadaşı ile paylaşmasının rahatlığı içindeydi. Şimdi kendini derse katılmaya hazır hissediyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 20. *Bir sincap çevikliğiyle dallara tırmanmaya başladım. İhtiyar komşu, ellerini yüzüne kapatarak:*

— *Aman dallar çatırıyor... Düşeceksiniz Feride Hanım, diye bağıriyordu. Ben bu telaşa aldırılmıyor, söyleniyordum:*

— *Merak etmeyin düşmeye o kadar alışığım ki...*

— *Aman kızım... Düşeceksiniz...*

— *Bitti efendim bitti. Yalnız onları size nasıl vereceğim? Buldum efendim, ona da çare buldum. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 21. Savaş zaferle sonuçlanınca devletimiz bir süre, 23 Nisanda kurulan Büyük Millet Meclisi adına yönetildi. Ancak bunun bazı zorlukları çıktı ortaya. Bu zorlukları aşmak için Mustafa Kemal Paşa, çoktandır kafasına koyduğu cumhuriyet yönetimine geçmek istedi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22.

...
 – Yüzbaşım!.. Yüzbaşım!.. Alçalmaya başladık. Durum çok kötü!..
 – Hemen safra atın!
 – Fakat, zaten son safrayı da attık efendim!
 – Peki, balon yükseliyor mu?
 – Hayır...
 – Dalgaların sesi duyulmaya başladı.
 – Demek ki deniz hemen balonun altında...
 – Sanırım; deniz hemen aramızda sadece yüz elli metre bir mesafe var! Ne bulursanız hepsini aşağı atın! (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Akşama doğru saat dört civarında, balon denizden yalnızca yüz yirmi metre kadar yükseklikteydi. Bu durum yolcuların kaçınılmaz sona yaklaştıklarını gösteriyordu. İşte bu sırada korkudan eser olmayan, kararlı bir erkek sesi duyuldu:
 – Şimdi herkes ağlara tutunsun! Balonun sepetini atmalyız! Balonda bulunan ve davranışlarıyla hiç de sesin sahibinden geri kalmayan adamlar bu emre uyararak ağlara tutundular ve sepetin iplerini kestiler. Yükten kurtulan balon metrelerce yükseldi. Fakat bir süre sonra tekrar alçalmaya devam etti. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. Öykü bittikten sonra kral gözyaşlarını tutamamış. Prens de ağlamış için için. “Peki Bilge Dede ne yapabiliriz?” diye sormuş kral. “Bilemem yüce kralım, düşünelim.” yanıtını vermiş Bilge Dede. Bilgeler düşünmüşler, düşünmüşler... Sonunda genç bir bilge söz almış. “Yüce kralım!” diye söze başlamış: “Sorunu ancak Çiçeklerin Meleği çözebilir. Bir yolunu bulup onunla konuşmamız gerek. Bildiğiniz gibi, Çiçeklerin Meleği Venüs’te oturur. Anka Kuşu’na binip önce Kafdağı’na, oradan da Venüs’e ulaşılabilir. Ancak bu yolculuk ölümcül tehlikelerle doludur. Kim cesaret edebilir? Bilemem!” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 25. — Çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey, okula gitmek konusuna aittir. Annem ilahilerle mektebe başlamamı, mahalle mektebine gitmemi istiyordu. Gümrükte memur olan babam, o zaman yeni açılan Şemsi Efendi Okuluna gitmemi ve yeni yöntemlere göre öğrenim görmemi yeğ tutuyordu. Sonunda babam işi ustaca çözdü. Önce geleneksel törenle mahalle mektebine başladım. Böylece annemin gönlü yapılmış oldu. Birkaç gün sonra mahalle mektebinden çıktım, Şemsi Efendi Okuluna yazıldım. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 26. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı’nın sonunda İtilaf Devletleri (Fransa, İngiltere, Rusya) ile Mondros Mütarekesi’ni imzaladı (1918). İtilaf Devletleri bu anlaşmanın koşullarına uymadılar. Anadolu’yu her taraftan işgal ettiler. Bunun üzerine Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktı. 22 Haziran 1919’da Amasya’da yayımladığı genelgeyle milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağını ilan etti. Sivas, Erzurum Kongrelerini yaparak vatanın kurtuluşu için izlenecek yolun belirlenmesini sağladı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Güvercinlerin başkanı, durumu gözden geçirerek arkadaşlarına döndü, ikinci tedbirini açıkladı:

– Avcı peşimizedir, böyle açıkta uçarsak bizi görür, nereye konacağımızı anlar. Kapalı yerlerde uçarsak bizi izleyemez, peşimizi bırakmak zorunda kalır. Biz de benim en yakın dostum farenin ülkesine gider, orada ağdan kurtuluruz. Güvercinler başkanın sözünü dinlediler. Avcı da bunları ele geçiremeyeceğini anlayıp geri döndü. Güvercinler gide gide farenin bulunduğu yere vardılar, burada yere indiler. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Öğretmenim ayakkabılarımı sorunca hiç düşünmeden cevap verdim.

“Babam bu akşam getirecek öğretmenim.”

Gösteri yarındı. Eve döndüğümde kendimde değildim. Yatağıma uzanıp gözlerimi tavana diktim. Uzun süre öylece kaldım. Sonra birden aklıma geliveren şeyle yerimden fırladım. Müthiş bir fikirdi. Olabilirdi, denemeye değerd. Yatağımın altındaki plastik çamaşır sepetini çıkarıp eskimeye yüz tutmuş bir çift beyaz çorap buldum, giydim. Kırmızı keçe uçlu kalemimle çorapların üzerini ayakkabı modelinde boyadım. İşte kan kırmızısı ayakkabılarım hazır. Sahneye en yakın oturan kişiyle bile aramda üç metre mesafe olacaktı. Fark etmeleri olanaksızdı. Buluşumla gurur duyuyordum. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. Ocağa asılmış kör kandilimin ışığında, geceleri o kadar çok okuyordum ki bunun zararını gözlerim çekmeye başladı. Fakat kazancım biraz çoğalınca daha iyi ışıkta okumak imkânına kavuştum ve gözlerimi tehdit etmeye başlayan tehlikeden kurtuldum (CEM, 7. sınıf)

Örnek 30. Vaktiyle Osmanlı hükümdarlarından biri maiyetiyle avlanmaya çıkmış. Bir ceylanın peşinden koşarken vakit bir hayli ilerlemiş ve gün batmaya yüz tutmuş. Bu sırada gök kararmış ortalığı şiddetli bir rüzgâr sarmış ve ardından da savruntulu bir yağmur bastırmış. Hünkâr ve adamları, en yakın kulübeye kendilerini zor atmışlar. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 31. Bolu Beyi'ne başkaldıran ünlü eşkiya Köroğlu (şair Köroğlu ile karıştırılmasın) bir gün atını çaldırılmış. Asil bir hayvan olan atını aramak için tebdil-i kıyafet ile diyar diyar dolaşmış ve sonunda yolu İstanbul'a düşmüş. Atını, satılmak üzere pazara getirilen hayvanlar arasında görünce hemen alıcı rolüne bürünüp:

— Efendi, demiş, bu at güzele benziyor. Ancak binip bir denemek istiyorum. Satıcı, onu tanımadığı için binmesine izin vermiş. At, üzerine binen eski sahibini tanıyıp dötrnala koşmaya başlamış. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. Yine bir komşu geçen sabah gelmiş, benim eşeği bir günlüğüne istiyordu. Dağdan odun taşıyacaktı. Zavallı eşek, zaten benden çekeceği kadar çekiyor. Bir de konunun komşunun eziyetini mi çeksin? Hemen aklıma uygun bir bahane geldi:

— Eşek burada değil, dedim.

— Sağlık olsun, diyerek gidiyordu ki bizim Karakaçan ahırında anırmağa başlamasın mı?

Komşu o zaman hemen döndü:

— Yazıklar olsun sana Hoca Efendi, dedi. Bir de aksakalına bakmadan yalan söylersin! Hani eşeğin burada değildi? Zor durumda kalmıştım ama Allah'ın izni ile işin içinden çıktım:

— Sen benim sözüme mi inanırsın, eşeğin sözüne mi? Bu soru, onu iyiden iyiyeye şaşırtmıştı, verecek bir cevap bulamadan uzaklaştı gitti. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 33. Bir zamanlar çok öfkeli ve hırçın bir çocuk vardı. Çocuk, sonradan üzülse de kolayca öfkelenip hırçın davranışlar göstermekten kendini alamıyordu. Bir gün, yaptığı bir hırçınlığın ardından öfkesi yatışıp üzüntü hissetmeye başladığında, babası bir torba çivi verdi. “Ne zaman sinirlenip hırçınlık yaparsan bu çivilerden birini arka bahçedeki çitlere çak.” dedi. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. “Yurdumuza varalım desek dört taraftaki iller hep bize düşman. En iyisi dağlar arasında kimsenin yolu düşmeyecek bir yer bulalım.” deyip sürülerini dağa doğru sürdüler. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 35. Ergenekon'da dört yüzyıldan çok oturduktan sonra hayvanları, nüfusları o kadar çoğaldı ki artık sığılamaz oldular. Çare bulmak için kurultay toplandı. Dediler ki: “Atalarımızdan işittik, Ergenekon'un dışında geniş yerler, güzel yurtlar varmış.

Bizim yurdumuz eskiden oralarda imiş. Düşmanlar, güç birliği yapıp yurdumuzu almışlar, insanlarımızı kırıp geçirmişler. Tanrıya şükür, biz şimdi o hâlde değiliz ki düşmandan korkup da dağda kapanıp oturalım. Dağın arasından yol arayıp bulalım, göçüp çıkalım. Bize dost olanlarla görüşelim, düşman olanlarla savaşalım.” Herkes bu düşünceyi doğru buldu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 36. *Onların göstermekte olduğu bu yüksek konukseverliğe hayran olmamak elde değildi. Sonunda işi kura çekmek suretiyle halletmeye karar verdiler ve sulh oldular. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine konuk olmamız kararlaştırıldı. Kura, Ahi Sinan tarafına düştü. Ahi Sinan sevinçliydi. Adamlarıyla birlikte bizi karşıladı, birlikte tekkesine giderek konuğu olduk. Bize hemen çeşitli yiyecekler getirdiler. Yiyip içip dinlendikten sonra Ahi Sinan hepimizi hamama götürdü. Yıkandık. Üç dört kişi bir arkadaşımızın hizmetindeydi. Hamamdan çıktıktan sonra yeniden büyük bir sofraya kurdular; meyveler, tatlılar ikram ettiler. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 37. *Murat, sabah erkenden bizim eve uğradı. Okunmuş eski kitaplarını bir torbaya koyup getirmişti. Ben de akşamdan ayırdığım kitapları bir kâğıda sardım, birlikte dışarı çıktık. Kitapları gözümüze kestirdiğimiz alçak bir duvara yan yana dizdik. İkimiz de geçen hafta babalarımıza güç bela birer çift spor ayakkabısı aldığımızdan, artık kitap istemeye yüzümüz yoktu. Çaresiz eskileri satacak, yenilerini alacaktık. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 38 *“Malınızı pazarlamak için reklam yapmalı, göz boyamalısınız. Önce şu tezgâhınızı çekici hâle getirin. Herkes yanınızdan geçerken alışveriş etmese bile şöyle bir iki dakika durup baksın, içi açılsın. Hem sonra, ticarete arkadaşlık olmaz. Az önce bir çocuk, okumak için kitap aldı gitti. Bu duruma dur demezseniz biraz sonra onu duyan başkaları da gelir, kitapları alıp giderler. O hâlde ne yapalım? Hemen bir tabela hazırlayalım. “Okuma ücreti 25 kuruş yazalım. Tabelayı gören artık ne yapamaz? Kitabı alıp elini kolunu sallaya sallaya gidemez. Anlaşıldı mı?” (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme.

Örnek 1. *Hasan her çarşamba Edremit’te kurulan pazarda yetiştirdiği sebzeleri satar. Aynı pazara, Kaz Dağları’nın Sarıkız doruğuna kurulmuş Yörük obasından bir genç kız Emine de süt, peynir getirir. İki genç tanışır ve birbirine sevdalanır. Ancak Yörüklerden kız almak öyle kolay değildir. Hele “dışarıya” kız vermek ne mümkün? Emine’nin ailesi hem işi yokuşa sürmek hem de Hasan’ın Yörüklerin yaşam koşullarına, zor doğa şartlarına dayanıp dayanamayacağını görmek için onu sınava tabi tutar. Hasan’dan kırk okkalık tuz dolu çuvalı sırtlayıp taşınması istenir. Hasan çuvalı yüklenir, koyulur yola. Ancak zaman geçtikçe çuval ağırlaşmakta, tuz Hasan’ın sırtını yakmaktadır. Sonuçta Hasan imkânsız başaramaz. Bu durumda ne köyüne dönebilir ne de Emine’sine gidebilir. Günler sonra Emine, Hasan’a hediye ettiği “çevreyi” Gökbüvet’in sularında bulur. Artık Gökbüvet’in adı sevda yükünün altında ezilen Hasan’ın akıbetinin adını almıştır: Hasan Boğuldu. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Bu savruluşta, bir türlü yeteri kadar dikkatli olamıyordu. On kez denedi. Onunda da hızı saatte yetmiş mili aştığında, kontrolden çıkıp çalkalanan bir tüy yığını biçiminde suya çakıldı. Her yanından sular damlarken sonunda püf noktasını bulmuştu: Yüksek hızlarda kanatlarını hareketsiz tutmalıydı. Hızı saatte elli mile varıncaya değin kanat çırpmalı daha sonra onları hareket ettirmemeliydi. Altı yüz metreye çıkıp yeniden denedi. Gagasını aşağı dikip denize doğru pikeye geçti. Hızı, saatte elli mili aşınca kanatlarını gerdi ve hareketsiz bıraktı. Bu deney, olağanüstü güç tüketmişti onda. Ama sonunda başarmıştı. On saniye içinde hızı saatte doksan mile ulaşmış, martılar arası dünya hız rekorunu kırmıştı. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 3. Akşama doğru saat dört civarında, balon denizden yalnızca yüz yirmi metre kadar yüksekliyeydi. Bu durum yolcuların kaçınılmaz sona yaklaştıklarını gösteriyordu. İşte bu sırada korkudan eser olmayan, kararlı bir erkek sesi duyuldu:
– Şimdi herkes ağırlara tutunsun! Balonun sepetini atmamız! Balonda bulunan ve davranışlarıyla hiç de sesin sahibinden geri kalmayan adamlar bu emre uyararak ağırlara tutundular ve sepetin iplerini kestiler. Yükten kurtulan balon metrelerce yükseldi. Fakat bir süre sonra tekrar alçalmaya devam etti. (FCM, 5. sınıf)

Alt Başlık: Probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşılabilir.

Örnek 1. Ah, büyüdü bir sopam olsa! Gördüğüm her dil yanlısına, özentî hâline gelmiş her yabancı sözcük kullanımına dokunursem ve pırıl pırıl Türkçe çıkıverse ortaya. Ardından gözleri mutluluktan ışıdayan ve sorunlarını konuşarak çözebilen insanlar belirirdi herhâlde. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Ben bu dünyada yaşamıyor muydum; yaşıyordum tabii. Ama dilini severek kullanan insanların olduğu bir dünyada yaşamak isterdim. Çağlardan bu yana türkülerle, masallarla, manilerle kültürümüzün taşıyıcısı olmuş anadilimizden utanıyor muyduk? Bir yerlerde birileri İngilizce, Fransızca ya da başka bir dilden sözcükler bulup kullanıyor; kısa bir süre sonra ilginç olsun diye, havalı olsun diye diğer insanlar da kullanmaya başlıyor. Sonra Türkçeye girdi bu, Türkçe sayılır diyorlar. Derken yeni bir sözcük avına çıkılıyor. Hava atmak uğruna dilimizi öldürüyoruz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Çocuk, gider gitmez kalfalarla ustalar Sinan'ın çevresini aldılar. Yaşlı mimara biraz da kızmışlardı.
– Bu nasıl bir iştir, diye sordular. Minarenin dümdüz olduğunu bizim kadar siz de biliyordunuz. Kendi elinizle ölçüp biçtiğiniz minareyi ne diye iple çektiydiniz bize? Böyle gülünç bir şey görmedik Şimdiye dek. Ak sakallı koskoca bir mimar bir çocuğun sözüne uyar mı hiç?
Sinan gülümseyerek baktı yüzlerine.
– Minarenin doğru olduğundan ben de emindim. İple çekilerek düzeltilemeyeceğini ben de biliyordum. Ama bir çocuğun gözünde bile, Selimiye'nin özürünü sanılmasını istemem. Onun için yaptım bunu. Bundan böyle kimse Selimiye'nin herhangi bir özürü olduğunu söyleyemeyecektir. Yüzyıllar boyunca eksiksiz bir yapı olarak anılacaktır. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. “Derslerden, oyundan bana zaman ayırmadıysa, azıcık da tembelse bunun suçu bende mi?” dedi Küçük Prens: Baksana, neredeyse güneş doğacak. Kuşlar uyandı; çiçekler, kitaplar uyandı, o hâlâ yatıp duruyor.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 5. “Tembel dediğiniz o çocuk beni üç kez okudu.” Diye söze karıştı: “Ayrıca defalarca arkadaşlarına anlatıp durdu. Şu koca kitaplıkta daha hiç okunmayanlar varken benim üç kez okunmuş olmam biraz düşündürmeli sizleri, bu durum dünyanın her köşesi için geçerli. La Fontaine'in adını bilmeyen, duymayan çocuk yoktur yeryüzünde. Hepsi en az bir fablomu bilir. Her fablomu arkasından güldükleri kadar düşünenler de. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. Nedir insanların kitaplara olan bu düşkünlüğü? Kitaplar, hele romanlar ve şiir kitapları, neden insanların hayatında bu kadar büyük bir yer alıyor? Bence bunu cevaplandırmak için “İnsan niçin okur?” sorusunu ilkin cevaplandırmak gerekir. İnsanlar toplu olarak yaşadıkları hâlde yine de yaratıkların en yalnızlarıdır. Dıştan birbirlerine yakındırlar ama içten aralarında ne uzaklıklar vardır. (...) (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. *Aydın saydıklarımızın okumaya, kitaba düşkün olmayışlarının sebepleri aileden başlayıp okulda bitmektedir. Ailesinde kitaba, okuyana; okulunda kitaplığa; öğretmeninde okuma yolunda örneğe, rehberine rastlamayan elbette okumayacaktır. Elbette kitapları sevmeyecek, onları katlanılması gereken bir yük olarak kabul edecektir. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *“Keçi ucuza bakılıyor; sütü, eti, kılı.” diyecekler. Size haklısınız desem de acı gerçeği örtebilir miyim? Çare, bir hazır yiyici gibi ormanları tüketmek, yedirmektir diyebilir miyim? Çünkü sonu belli, böylesine mirasyedi davranışın. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Birçok alanda yaptığımız gibi (örneğin tabelalara Türkçe yazmamak gibi) eğer mimaride de ana dilimize ihanet edersek bu durumdan sadece ana dilimize değil, geleneksel mimarimize de ihanet etmiş olacağız. (MEB, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Kısa yollar geliştirebilme.

Örnek 1. *Kuzey gök kutbu bölgesinde çok sayıda parlak yıldız olmadığı için kutup yıldızı biraz yardımla kolayca bulunabilir. Kutup Yıldızı'nı bulmak için genellikle Büyükayı takımyıldızından yararlanılır. Büyük Ayı, onun bir bölümünü oluşturan ve kepçeye benzeyen (Bir tava ya da cezveye de benzetilebilir.) belirgin şekil sayesinde gökyüzünde kolayca bulunabilir. Bunun için yüzümüzü kuzeye dönmemiz yeter. Kutup Yıldızı'na yakın konumda yer aldığı için bu takımyıldızı Türkiye'nin bulunduğu enlem ve daha kuzeydeki enlemlerde hiç batmaz. Büyükayı takımyıldızını bulduktan sonra yapmamız gereken kepçenin dış kenarını oluşturan iki yıldızdan geçen ve kepçenin yukarısına doğru uzanan bir doğru çekerek iki yıldız arasındaki uzaklığın beş katı kadar ilerlediğinizde Kutup Yıldızı'na ulaşmış olacaksınız. (MEB, 7. sınıf)*

Alt Başlık: Olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme.

Örnek 1. *Birkaç gün sonra ders çalışırken bir yandan da televizyondaki o yaşlı kadını düşünüyordum. Kim bilir o çöpler kadıncağızın gözünde ne kadar değerliydi! Yoksa niçin ağlasın ki... Bu konu ikiz kardeşim Pınar'ın da kafasını kurcalayıp duruyormuş meğer. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Örneğin 'Kibritçi Kız' sınımsıcak bir masaldır, değil mi? Danimarka'nın karına, buzuna, fırtınasına karşı koyan o küçük kızın kibritlerinin alevi değil, yüreğinin sıcaklığıdır. Bütün Danimarkalıların o soğuklara benim masallarımınla direnip karşı koyduklarını hiç düşündünüz mü? Bana inanmazsanız bir soğuk havada açıp okuyun masallarımı. Sınımsıcak olacaktır içiniz. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 3. *Akıl ve bilim arasında nasıl bir ilişki vardır? Akıl, düşünmeyi, soru sormayı gerektirir. Soru sormak, merak etmek bilimsel düşüncenin temelidir. Her şey soru ile başlar. Bilim, sorulan bu sorulara akıl ve mantık süzgecinden geçirerek deneysel yollarla cevap arar. “Akılcılık ve bilimcilik ilkesi, aklın hâkimiyetini, yani olayları akılla değerlendirmeyi ve bilimin rehberliğini benimser.” Bugünkü bilimsel gelişmelerin temelini hiç şüphesiz akıl ve mantık oluşturur. Ancak bilinmelidir ki Atatürk karşılaştığı her soruna akılcı ve bilimsel çözümler üretmiş, akıl ve bilimin gösterdiği yoldan asla ayrılmamıştır. Onun, “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” sözü bu yaklaşımın en önemli göstergesidir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 4. *Atatürk'ün bu sözüyle bundan yıllar önce söylediği bu sözün bilim ve teknolojiye paralel olarak ne denli önemli olduğunu hiç düşündünüz mü? Atatürk'ün yaşadığı dönemde bilgisayar var mıydı? Ya İnternet? Bugün, İnternet aracılığıyla her türlü bilgiye istediğimiz anda ulaşabiliyoruz. Şu an içinde bulunduğumuz okulun bizim için tek bilgi kaynağı olduğunu kim söyleyebilir? Bilim ve teknolojiye ilerlemenin hızına ulaşmak için sanırım çok daha fazla çalışmak*

gerekecektir. Bilimsel çalışmalarda gelinen nokta Atatürk'ün ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. Mademki kelimelerle düşünüyor, kelimelerle kendimizi ifade ediyor ve gene kelimelerle hayal kuruyor, muhabbet yayıyor yahut yanlış anlaşıyoruz; bir dilin zenginliği aynı zamanda gönüllerimizin zenginliğidir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Şüphesiz bilincin getirisi olan tüm kültür unsurlarının dil ile etkileşimi vardır; yani dil, bilinci ve kültürü etkiler ancak onlar da dili etkiler. Bu durumda, diğer tüm kültür ürünleri gibi mimarinin de temel taşında dil vardır ve dil ile mimari arasında etkileşim ortaya çıkar; yani diliniz, üretirken kullandığınız düşünme şeklinizi, yaşam biçiminizi ve ürettiğiniz yapıyı bir şekilde etkiler ve aynı zamanda ürettiğiniz yapı da bu konudaki düşünme şeklinizi, yaşam biçiminizi ve kullanacağınız dili etkiler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 7. Anadolu kilimlerinde renkler ve desenler gelişi güzel seçilmez. Her yörenin kendine özgü bir kilimi vardır. İşin ustaları haliya göz atınca onun nerede, ne zaman dokunduğunu kolayca anlarlar. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 8. Balonda beş kişiydiler ancak şu an dört kişi kalmışlardı. Herhâlde dalga balona çarptığı zaman denize düşmüştü. Balon da onun ağırlığından kurtulduğu için birkaç yüz metre yükselmişti. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 9. Şehir halkı, yoğun olarak yaşayan Türkler olmak üzere Rumlardan, Yahudilerden, Makedonlardan, Boşnaklardan oluşuyordu. Bu nedenle Selanik'te farklı diller konuşuluyordu. Türklerle bu azınlıklar genellikle iyi geçiniyorlardı. Fakat aynı zamanda Osmanlı Devleti'ne karşı Balkanlarda ayaklanmalar başlamıştı. Bu ayaklanmalar, Atatürk'ün millî duygularının gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 10. Helen ve öğretmeni bir gün bahçedeki tulumbanın yanına gittiler. Öğretmen tulumbadan suyu çekerken Helen'in elini akan suyun altına tuttu. Soğuk su Helen'in bir eline akarken öğretmeni diğer eline "su" sözcüğünü önce yavaş, sonra hızlıca heceledi. İşte o anda Helen'in kalbi yerinden fırlarcasına çarpmaya başladı. Öğretmenin vermeye çalıştığı mesajı almıştı. Yaşamının ilk on sekiz ayında zihninde yer etmiş olan tek sözcüktü "su". Bu tek sözcükten yola çıkarak dokunduğu nesnelere harfler arasında bir bağlantı olduğunu, her nesnenin sözcüklerle ifade edildiğini anladı. O gün akşam karanlığına dek otuz sözcük öğrenmişti Helen. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 11. Murat tezgâhtarlık rolüne iyi uyum sağlamıştı. Elini kolunu oynatıyor, avazı çıktığı kadar bağıriyordu. Tabelaları yetiştirmek için telaşla tezgâha doğru koştum. Şaşılacak şey! Müşterilerin hepsi kadındı. Yanlarına yaklaşınca durumu anladım. Kadınlar kitapları değil, çiçekleri satın almak istiyorlardı. Murat, çiçeklerin dekor için konulduğunu, satılık olmadığını söylemeye çalışıyor, anlatamıyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

4.5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan araştırma becerisine ilişkin bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Bulgular

ARAŞTIRMA	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
	Anlamli tahminlerde bulunma	1	2	5	0	2	2	0	2	14
	Yeni gelişmelere karşı meraklı olma	6	6	6	12	3	6	4	6	49
	Uygun araştırma ortamına karar verme	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	Bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	Uygun araç gereç ve kaynak kullanma	3	0	3	1	1	0	0	0	8
	Bulguları uygun bir dille ifade etme	1	0	1	2	2	0	1	0	7
	Konuyla ilgili bilgi toplama	10	3	5	3	3	3	4	3	34
	Gözlem yapma	4	3	11	10	11	5	1	4	49
	Araştırma için bir konu belirleme	0	1	2	1	1	1	0	1	7
	Tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikirler üretme	1	0	1	1	1	1	0	0	5
	TOPLAM	26	15	36	30	24	18	10	16	

Tablo 5'e bakıldığında, araştırma becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında diğer becerilerde olduğu gibi düzenli olarak dağılım göstermediği görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=26$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=15$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=36$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=30$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=24$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=18$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=10$); YILDIRIM 8.

sınıf Türkçe ders kitabında ($f=16$) noktada araştırma becerisine yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 5. sınıf, MEB 8. sınıf ders kitaplarındaki araştırma becerisine ilişkin bulgular ile MEB 6. sınıf, GİZEM 6. sınıf ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki araştırma becerisine ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine yakın olduğu görülmektedir. MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında, incelenen diğer kitaplara oranla biraz daha fazla araştırma becerisine ilişkin ifadelerin ($f=36$) yer aldığı görülmektedir. İncelenen kitaplarda araştırma becerisine yönelik en az ifadenin CEM 7. sınıf ders kitabında ($f=10$) olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından bakıldığında, araştırma becerisinin alt becerileri gerek her kitapta ayrı ayrı değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından incelenen tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde diğer temel becerilerde olduğu gibi bazı noktalarda benzer ya da yakın değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla anlamlı tahminlerde bulunma ($f=1$; $f=2$; $f=5$; $f=0$; $f=2$; $f=2$; $f=0$; $f=2$); yeni gelişmelere meraklı olma ($f=6$; $f=6$; $f=6$; $f=12$; $f=3$; $f=6$; $f=4$; $f=6$); uygun araştırma ortamına karar verme ($f=0$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama ($f=0$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); uygun araç gereç ve kaynak kullanma ($f=3$; $f=0$; $f=3$; $f=1$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$); bulguları uygun bir dille ifade etme ($f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=2$; $f=2$; $f=0$; $f=1$; $f=0$); konuyla ilgili bilgi toplama ($f=10$; $f=3$; $f=5$; $f=3$; $f=3$; $f=3$; $f=4$; $f=3$); gözlem yapma ($f=4$; $f=3$; $f=11$; $f=10$; $f=11$; $f=5$; $f=1$; $f=4$); araştırma için bir konu belirleme ($f=0$; $f=1$; $f=2$; $f=1$; $f=1$; $f=1$; $f=0$; $f=1$); tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikirler üretme ($f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=1$; $f=1$; $f=1$; $f=0$; $f=0$) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 5'te verilen alt becerilere ilişkin bulgular, toplam değerler açısından soldan sağa doğru incelendiğinde sırasıyla anlamlı tahminlerde bulunma ($f=14$); yeni gelişmelere meraklı olma ($f=49$); uygun araştırma ortamına karar verme ($f=1$); bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama ($f=1$); uygun araç gereç ve kaynak kullanma ($f=8$); bulguları uygun bir dille ifade etme ($f=7$); konuyla ilgili bilgi toplama ($f=34$); gözlem yapma ($f=49$); araştırma için bir konu belirleme ($f=7$); tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikirler üretme ($f=5$); şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında incelenen ders kitaplarında bu alt

becerilerden bulguları uygun bir dille ifade etme becerisi ile araştırma için bir konu belirleme (f=7); uygun araştırma ortamına karar verme becerisi ile bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama (f=1); yeni gelişmelere meraklı olma becerisi ile gözlem yapma becerisi (f=49) gibi bazı alt becerilerin aynı ya da birbirine çok yakın frekans değerlerine sahip oldukları görülse de alt becerilerin dikey düzlemde olduğu gibi yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Alt becerilerin yatay düzlemde toplam değerlerine bakıldığında incelenen kitaplarda en çok frekans değerine sahip alt becerinin “yeni gelişmelere karşı meraklı olma” ile “gözlem yapma”; “uygun araştırma ortamına karar verme” ile “bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama” alt becerilerinin de en az frekans değerine sahip olduğu görülmektedir.

Alt becerilerden anlamlı tahminlerde bulunma becerisine MEB 8 ve CEM 7; uygun araştırma ortamına karar verme becerisine MEB 5, MEB 6, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama becerisine ilişkin MEB 5, MEB 6, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; uygun araç gereç ve kaynak kullanma becerisine ilişkin MEB 6, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; bulguları uygun bir dille ifade etme MEB 6, GİZEM 6, YILDIRIM 8; araştırma için bir konu belirleme becerisine ilişkin MEB 6, CEM 7; tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikir üretme MEB 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye (f=0) rastlanmamıştır.

Araştırma Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Anlamlı tahminlerde bulunma.

Örnek 1. *“Dinle Çınar, belki bizim apartmanda da öyle biri yaşıyordur. Düşünsene, tam elli daire var bu koca binada. Bunlardan biri de öyle olabilir. Öyle bir insan varsa onun yardıma ihtiyacı var demektir. Televizyona, belediyeye haber vermeden böyle insanlara yardımcı olmak gerekir.” (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Gerek okula gidip gelirken gerekse küçük kardeşimi gezdirmeye çıkardığımda, bu dükkânın önünde beş on dakika oyalanırdık. Benim asıl dikkatimi çeken şey, sol taraftaki tozlu vitrine konulmuş bir masal kitabıydı. Kapağındaki renkli resimlere bayılıyordum. Kim bilir, içinde daha ne güzel şeyler vardı. Dükkân sahibinin aylardan beri değiştirmedığı tek yer, bu küçük vitrindi. Buraya kartasiye dükkânı gözüyle bakmanın gerçek nedeni de bu olsa gerek. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 3. *İnşaat başlayınca kompresörlerin, dozerlerin gürültüsünden önce kuşlar nasibini alacak. Burası da elden çıktı, göçelim diyecekler. Bir sabah kalktığımızda arsadan hiç kuş sesi gelmeyecek. Kuşsuz kalan ağaçlar belki üzüntüden kuruyacak. Ortada gölcük falan kalmayacak. Biz yine pencereleri sıkı sıkı kapatıp perdeleri*

çekeceğiz. Bütün kent insanları gibi beyaz cama dönüp okyanus adalarında devam eden “vahşi tabiat” tan ayrıntıları seyretmeye devam edeceğiz. O boş arsa hayatımızdan bir serinlik gibi gelip geçecek. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana; sulh, şiir, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin Efendi mâni oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 5. Yıldızların birbirlerine göre yer değiştirmeleriye çok uzun zaman içinde gerçekleşir ve çok karmaşıktır. Her şeyin yerli yerinde durduğunu varsaysak bile önümüzdeki birkaç yüzyıl içinde Kutup Yıldızı artık gerçekten kutup yıldızı olmak için kutup noktasından çok uzaklaşmış olacak. Bunun nedeniye yukarıda saydıklarımızdan çok farklı. Gezegelimiz Dünya'nın yapmakta olduğu yalpa hareketi. Bunu bir topacın yaptığı yalpa hareketine benzetebiliriz. Topaç kendi ekseninde hızla dönerken aynı zamanda yavaş bir yalpa yapar. Gezegelimizin bu hareketi neden yaptığı konusunda birtakım varsayımlar var. Ancak temelde, Dünya'nın dönüş ekseninin yöre göre düzlemine göre eğik oluşu ve Ay'la Güneş'in kütle çekimi etkilerinin buna yol açtığı düşünülüyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Dünya'nın bir yalpa hareketini tamamlaması yaklaşık 25.800 yıl sürüyor. Bu süre içinde gezegelimizin ekseninin doğrultusu da önemli ölçüde değişiyor. Bu da bu süre içinde gök kutbunun yer değiştirdiği anlamına geliyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Günümüzde Güney Yarıküre'de yaşayanlar, Kutup Yıldızı konusunda bize göre daha şanssızlar. Çünkü güney gök kutbu yakınında belirgin bir yıldız yok. Çıplak gözle görülebilen en yakın yıldız, Altılık. Ne var ki bu yıldızın parlaklığı da çıplak gözün görme sınırına yakın. Bu nedenle yerleşim yerlerinden görülmesi neredeyse olanaksız. Durum günümüzde böyle olsa da gelecek yıllarda Güney yarıkürede yaşayanlar bize göre daha şanslı olacak. Çünkü güney gök kutbu bölgesi görece daha zengin ve önümüzdeki 25.800 yıl boyunca birçok parlak yıldız “güney yıldızı” olarak parlayacak. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 8. Her ağaç, dalını, komşusunun dallarından kalan boşluğa uzatmış, her dal, yapraklarına, üstteki dalların yapraklarının gölgesine düşmeyecek yeri, yönü bulmuş ve vermiş. Ne iyi; ormanda her şey ışıktan payına düşeni alıyor diye düşünürken tak... tak... sesleri duyuyordum. Galiba bir ağaç kesiyorlar! Sesin geldiği tarafa doğru gidiyorum. Tak taklara yaklaştıkça dikkat kesiliyorum ve iyice yavaşlıyorum. Çünkü anlıyorum ki bu, gagasıyla ağaç kabuklarını oyan bir ağaçkaktır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 9. Yeşil, süngerlerle karnını doyurdu. Yanında başka arkadaşları da vardı. Onlar dururken o yüzeye yükseldi ve kafasını sudan çıkarıp derin bir nefes aldı. Yeniden daldı. Derinlere doğru hızla yüzdü. Yine kayalıklara, arkadaşlarının yanına yöneldi. Kayaların arasına girdi. Kameranın hep aynı yeri göstermesinden hareket etmediği anlaşılıyordu. Kayaların arasında kendini kaybettirmiş, dinleniyor olmalıydı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 10. Balonda beş kişiydiler ancak şu an dört kişi kalmışlardı. Herhâlde dalga balona çarptığı zaman denize düşmüştü. Balon da onun ağırlığından kurtulduğu için birkaç yüz metre yükselmişti. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 11. Alp, babasına el salladıysa da onunla bir türlü göz göze gelemedi. İçinden babasına biraz kızar gibi oldu. Ona inat, gözünü kalabalıktan alıp leyleklere baktı. Onlar da telaşlarını bitirmişlerdi. Artık çöp taşıyorlardı yuvalarına. Birisi otururken öbürü tek ayakta bekliyor, ara sıra gagalarını birbirlerine sürüyorlardı. Uzun

yorgunluklardan sonra yeni kurulan yuvalarının keyfini çıkarıyor olmalıydı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 12. Odaya girmiş bir ağustos böceği. Perdelerin kıvrımında bir yerde... Siz hiç ağustos böceği gördünüz mü? Ben görmedim. Görmek de istemem. Küçük, güzel kanatlı bir böcektir. Nasıl çıkar o ses? O bitip tükenmeyen şarkıları nasıl söyler durmadan? Nerden alır o gücü, nasıl bulur o coşkuyu? Pencereyi açmışım, o zaman girmiş olmalı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 13. Yolda bir kaynağın başında durdu, yıkandı, temizlendi. Yeniden koşmaya başladı. Yoldan geçenler vardı. Bunlar, kentten köylerine dönenlerdi. Birinin şöyle dediğini duydu: "Gün doğmadan kurmuşları darağacını. Belki de şimdi onu darağacına çekiyorlardır." (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 14. ...Kalbim nasıl kırıldı, içim nasıl acıyla doldu, anlatamam ki. Evin büyükleri de ilk kez, durup dururken neden böyle ağladığımı, neden yüzümü annemin boynuna saklayıp huçkırdığımı bilemediler bir türlü. Birbirlerine sordular usul usul. Sonunda büyük dayı "Belki de" dedi, "Babasını özlemiştir." (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Yeni gelişmelere karşı meraklı olma.

Örnek 1. Kısa sürede hazırlandım. Mutlu ve bir o kadar da meraklanmışım. Ebrunun nasıl yapıldığını göreceğim, bu konuda bilgi sahibi olacaktım. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. 1800'lü yılların sonunda, Amerika Birleşik Devletleri'ndeyiz. Küçük bir bisikletçi dükkânı düşünün. O zamanlar bisiklet, henüz yeni sayılacak bir buluş. Yirmili yaşlarındaki iki kardeş tarafından işletilen bu dükkânda bisikletlerle ilgili ne gerekiyorsa bulunabiliyor. Orville ve Wilbur Wright (Orvayl ve Vilbur Rayt) adlı bu iki kardeşin elinden her iş geliyor, hem bisiklet yapıyor hem de eski bisikletleri tamir ediyorlardı. Bu işten arta kalan zamanlarında da yapacak öyle çok işleri vardı ki! Onlar, düşlerini gerçekleştirmeye, havada uçan bir makine yapmaya çalışıyorlar. Yani bir uçak! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Mustafa Kemal, okumayı, araştırmayı, incelemeyi çok severdi. Kültürlü ve aydın bir kişiydi. Hayatta gerçek yol göstericinin ilim ve fen olduğuna inandı. Toplumsal konulara ilgi duydu. Devlet ve toplum hayatıyla ilgili konulardaki görüşlerini, hep bu bilimsellik temeline oturttu. O, bize ışık oldu, yol gösterdi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Atatürk, aynı zamanda Türk kültür tarihinde çok önemli atılımları gerçekleştirmiş eşsiz bir düşünce adamıdır. Kültür alanında yaptığı atılımlarla Türkiye'nin çağdaşlaşması yolunda büyük adımlar atmıştır. Atatürk, kültür ve düşünce sorunlarıyla sadece ilgilenmekle kalmamış, sürekli olarak bu konulardaki çalışmalara katkıda bulunmuş, pek çoğuna da öncülük etmiştir. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Gelecekte, uzun süreli uzay uçuşlarının yapılması kaçınılmaz. Şimdilik Ay'dan öteye insanlı uçuş yapılmadı. Yakın bir gelecekte Mars'a gidilmesi düşünülüyor. Bu da yalnızca gidişi bile en azından 6 ay sürecek bir yolculuk demek. İnsan bedeninin bunun gibi bir yolculuğa dayanıp dayanamayacağı sınıyor. Astronotlar, Dünya'nın yörüngesindeki uzay istasyonlarında uzun süre yaşıyorlar. Uzayda kalma rekoru şimdilik Rus kozmonot Valeri Polyakov'a ait. Polyakov, 1995 yılında gittiği Mir Uzay İstasyonunda 428 gün kalmıştı. Bu deneyimlerin ışığında, geleceğin Mars yolculuğu biraz sıkıntılı da olsa yapılabilir gibi görünüyor. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Kaplumbağanın biri bıkmış, usanmış yaşadığı yerden. Uzak ülkelerin özlemini çekmeye başlamış. Derdini iki ördeğe açmış: "İstersen seni dünyanın öbür ucuna uçururuz." demiş ördekler. "Hem gezer hem bilgini, görgünü artırırsın". "Olur." demiş kaplumbağa. İki ördek bir değnek almışlar ağızlarına: "Haydi, tutun

bakalım.” demişler. “Ama sakın ağzımı açayım deme.” Kaplumbağa söz vermiş konuşmamaya. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. *Atatürk, başarılı bir asker ve devlet adamı olmanın yanında bir düşünce adamı olarak da özel hayatında çok farklı ilgileri olan örnek bir kişiliğe sahipti. Zengin bir kütüphanesi olan Atatürk, kitap okumayı çok sever ve okuduğu bir kitabı bitirmeden bırakmazdı. Fransızca ve Almancayı bilirdi. Müzik dinlemek, ata binmek ve yüzmek onun özel hobileri arasında yer alırdı. Yöresel oyunlarımızdan Zeybek oyununu, ata sporumuz güreşi çok sever, Rumeli türkülerini ilgi ve beğeni ile dinlerdi. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Galileo: Açıkçası ben Aristo'nun bu konuyu yanlış açıkladığını düşünüyorum ve bunu kanıtlayacağım.*

A: Olur mu öyle şey Galileo? Koskoca Aristo hata yapar mı hiç? (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. *Dönemin öğretim kurumları tutucu bir eğitim veriyordu. Neyse ki kendi kendine de olsa Galileo, henüz küçükken edindiği gözlem yapma alışkanlığını, deneylerle desteklemeyi öğrenmişti. Bu konuda da düşüncesinin doğruluğunu ortaya koymak için bir deneyden yararlandı ve herkesin doğruluğuna inandığı “Aristo fiziği” olarak bilinen bilimsel öneriler dizisinde bazı yanlışlar olduğunu kanıtladı. Bunun ne sakıncası olabilirdi ki! Sonuçta Aristo da bir insandı ve elbette o da hata yapabiliyordu. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 10. *Atatürk, düşünmeye önem veren bir liderdi. “Bütün ilerlemeler, insan fikrinin eseridir. Fikri harekete geçirmek birinci işimiz olmalıdır.” cümleleri, onun bu konudaki görüşlerini özlü bir şekilde yansıtmaktadır. Fikir üretilebilmek için akıl yürütmek gerekir. Bu sebeple o, fikir üretilebilmenin temeli olarak akıl ve bilimi görmüştür: “Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, başarı için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir.” özdeyişi onun bu yönünü açıkça ortaya koymaktadır. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 11. *Mehmet Âkif, kalkınmanın sırrının çalışma, ilim ve sanatta olduğunu savunmuştur. Bu konuda Batıdaki bilimsel gelişmelerin ve sanatın da mutlaka alınması gerektiğini belirtmiştir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Kar nasıl oluşuyor? Merak edip araştırdım, birkaç kitap karıştırdım. Çok ilginç bir serüveni var kar tanelerinin. Hayret verici bir yolculuk. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. ...

– *Olmalı, diyor Temel. Amerika'da NASA varsa bizde de TUZAM neden olmasın?*

Bu çocuk uçuyor. Gök bilimleriyle kafayı bozmuş.

– *Astronomi okuyacağım, diyor. Uzaya çıkan ilk Türk astronot ben olacağım. İlk Türk uzay mekiğini ben uçuracağım.*

Konya ovasına bir uzay üssü kuracakmış. Füze fırlatma rampası için Konya-Karaman sınırı uygunmuş.

– *Niçin Konya-Karaman? diyoruz.*

– *Araştırdım, diyor, deprem konusunda güvenli. Fay hattı may hattı yok. Allah korusun, tam fırlatma sırasında deprem olsa felaket olmaz mı?*

Her şeyi düşünmüş Temel. Ayrıntılara varıncaya kadar hepsini hesaplamış. İlk uzay mekiğinin adını bile koymuş: Birünî. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14.

İncelemek öğrenmek her Türk'ün görevidir,

Araştırıp okumak topyekûn ödevidir.

Odur Türkçeyi öven savunurdu kollardı,

Çıkmazdan kurtararak geleceğe yollardı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. *Sözlerimi Atatürk'ün şu sözleriyle tamamlamak istiyorum: “Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp*

dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayı ve şart yoktur.” “Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak güçtür, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır.” (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. “Hepsi o kadar anlamsız ki” diye düşündü, zor kazanılmış bir hamsiyi, kendisini kovalayan yaşlı, aç bir martının önüne bilerek düşürürken. “Bütün bu zamanı uçmayı öğrenerek geçiriyor olabilirdim. Öğrenecek bu kadar şey varken!” Kısa bir süre sonra Martı Jonathan, yine bir başına uzaklardaydı, açık denizde, aç, mutlu ve yine öğreniyordu. Uğraştığı konu “hız” konusuydu ve bir haftalık denemeden sonra bu konuda, yeryüzünde yaşayan en hızlı martıdan daha çok şey öğrendi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Bir gün Hellen ve öğretmeni bahçedeki tulumbanın yanına gittiler. Öğretmen tulumbadan suyu çekerken Hellen’in elini suyun altına tuttu. Soğuk su Hellen’in bir eline akarken öğretmen diğer eline “su” sözcüğünü önce yavaş, sonra hızlıca heceledi. İşte o anda Hellen’in kalbi yerinden fırlarcasına çarpmaya başladı. Öğretmenin vermeye çalıştığı mesajı almıştı. Yaşamının ilk on sekiz ayında zihninde yer etmiş olan tek sözcüktü su. Bu tek sözcükten yola çıkarak dokunduğu nesnelere harfler arasında bir bağlantı olduğunu, her nesnenin sözcüklerle ifade edildiğini anladı. O gün akşam karanlığına dek otuz sözcük öğrenmişti Hellen. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. “Bir gün koleje gideceğim.” diyordu. Hellen Keller için “vazgeçmek” yoktu. Önce Radcliffe (Redklif) Kolejine hazırlık olan Cambrige (Kembiriç) Okuluna başladı, 1904 yılında ise edebiyat fakültesi diplomasını aldı. Tüm eğitimi ve çalışmaları sırasında öğretmeni A. Sullivan daima yanındaydı. Öğrencisinin başarısı için çabalıyor, Hellen’le birlikte ardi ardına kitaplar okuyor, konferanslara katılıyordu. Öğretmen A. Sullivan’ın 1905 yılında John Macy (Con Meysi) ile evlenmesi, öğretmen ve öğrencisini amaçlarından uzaklaştırmadı. Hellen öğretmenin evinde yaşamaya başladı. Bay ve Bayan Macy onun tüm çalışmalarında, etkinliklerinde ellerinden gelen yardımı gösterdiler. Öğretmen ve öğrencisi Hellen’in bu uyumlu birlikteliği A. Sullivan’ın 1936 yılında ölümüne kadar sürdü. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Medrese öğrenimini İstanbul’da tamamlayan Evliya Çelebi, müzik ve yazı dersleri almış, hafız olmuş, şairliğe özenmiş, birçok el sanatında hüner kazanmıştı. 24 yaşındayken Osmanlı Sarayı’nda görev almış, bir gün Dördüncü Murat’ın huzuruna kabul olunarak besteler okumuş, nükteli konuşmasıyla padişahın gönlünü çalmıştı. O günden sonra dört yıl, sarayda padişah musahibi olarak kalmış, sonunda sipahiler zümresine katılarak 1640 yılında meşhur seyahatlerine başlamıştır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir. Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. Doğru söylemek gerekirse küçüğün gök merakı annesinin de hoşuna gitmiyordu. Ne çıkacaktı gökleri izlemekten? Ama Kaoru için gökyüzü kitaptı. Kaoru on iki yaşına doğru, okulun kitaplığına dadandı. Gök bilim ile ilgili ne varsa okuyor, not alıyordu. Gök haritalarını nerede bulursa alıyor, bunlara kendi gözlemlerini işliyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. *Gökleri durmadan gözlemekle fazla bir sonuç alınamazdı. Küçük de olsa bir teleskop gerekliydi. Kaoru yine okul kitaplığına daldı, teleskop yapımı ile ilgili fizik, kimya, optik bilgilerini adeta yuttu. Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan, teleskop parçaları toplayıp kendi teleskopunu yaptı. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 23. *Fabrika müdürünün tepkisi, bu değerli işçisi için bir fon açtırmak oldu. Kaoru'nun bulduğu kuyruklu yıldıza "İkeya Kuyruklu Yıldız 1963-a" resmî adı verildi. Kaoru ikinci buluşunu, yine kendi yaptığı bir teleskopla, 1964 yılı Temmuz ayında yaptı. Buna da "Kuyruklu Yıldız 1964-f" adı verildi. Genç amatör gök bilimci üçüncü yıldızı kendisi gibi amatör gök bilimci Tsutomu Seki ile yaptı, buna da "İkeya-seki" adı verildi. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 24. *Ben, gözlerini kaçırdı kaptan ve tezgâhın üzerindeki kek kabının kapağını kaldırdı. Ohh! Martha'nın o güzel keklerinden birinin yarısı olduğu gibi duruyordu. Hemen büyük bir dilim kesti, mutfak masasına oturdu ve kekini yemeye başladı ama gözü yine raftaki kaba kaymıştı. Ne olurdu ki kabın içine bir göz atsa? Hem Martha neden bu kadar gizemli davranıyordu bu konuda? Ben, kekenden bir lokma daha ısırıldı ve kendisiyle çatışmaya başladı, açmalı mıydı yoksa açmamalı mıydı? Gözleri kabın üzerinde, kekenden beş lokma daha ısırıldı ve sonunda duyduğu meraka daha fazla karşı koyamadı. Masadan kalktı ve dikkatle kabı raftan indirdi. İçine bakarken bir fiskeğini bile ziyan etmekten korkarak. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 25. *Bu özellikleri nedeniyle matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi, ona "olgun, yetkin" anlamına gelen "Kemal" adını verdi. Bundan sonra adı Mustafa Kemal oldu. 1896 yılında Askerî Rüştiyeyi bitirdi. Aynı yıl Manastır Askerî İdadisine (askerî lise) başladı. Başarılarını burada da sürdürdü. Fransızcasını ilerletmek için kurslara katıldı. Fransızca'yı öğrenince Voltaire (Volter), Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Ruso), M. De Robespierre (Robespiyer) gibi Fransız düşünürlerin kitaplarını da okumaya başladı. Bu kitaplardan Fransız Devrimini öğrendi. Özellikle Fransız Devrimini öğrenmesi, onu düşünce yönünden çok etkiledi. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 26.

*Onları evrenle
Yıldızlarla tanıştırıyorum.
Gözleri, kocaman açılıyor.
Nasıl şaşırıyorlar!
Nasıl seviyorlar! (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 27. *Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisini 1899'da bitirdi. 13 Mart 1899 günü İstanbul'da Harp Okuluna girdi. Bu yıllarda Fransızcasını daha da ilerletti. Kendisinde özgürlükçü düşüncelerin uyanmasında ve gelişmesinde büyük etkisi olan Namık Kemal'in eserlerini de okumayı sürdürdü. 1902 yılında Harp Okulunu üstün başarıyla bitirerek teğmen oldu. Aynı yıl Harp Akademisine başladı. Derslerine yine iyi çalışıyordu. Ders kitaplarıyla yetinmiyor, bol bol ders dışı kitaplar da okuyordu. Merak ettiği konular hakkında araştırmalar yapıyor, arkadaşlarıyla görüş alışverişinde bulunuyordu. Öğrendiği yeni bilgilerin etkisiyle bilime ve akla uygun düşünmenin önemini kavradı. Bilgi ve düşünceleri geliştikçe vatan sorunlarıyla daha çok ilgilenmeye başladı. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 28. *1. OYUNCU: Bunlar doğal gelişimler. Bu sırada genç insanlara sabırla, anlayışla yardımcı olan, yol gösterenlere selam olsun. Biz yanlış örnekleri sergilemeye devam edeceğiz. Bir ev.*

KIZ : Anne, bugün bulaşığı ben yıkayayım.

ANNE: Hayır, her şeyi kırarsın.

KIZ: Öyleyse kek yapayım.

ANNE: Hayır, mutfağı alt üst edersin.

KIZ: İnsan yapa yapa öğrenir bir işi.

ANNE: Bir de ukalalık ediyor. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. *Bir gün, yalnız bulunduğu sırada yanına girdim. Utanıp sıkılarak, kızara bozara:*

“Efendi amca, benim sizden çok büyük bir ricam var.” dedim.

O merakla yüzüme bakarken, topladığım cesaretimi kaybetmemeye çalışarak:

“Çok istediğim hâlde bugüne kadar okuma yazma öğrenemedim. Cahil olarak kaldım: Ancak, henüz çok genç olduğumu düşünerek bir gün bu isteğimi gerçekleştirebileceğimi umuyorum. Sizden istediğim şey, uygun zamanlarınızda bana okumayı yazmayı öğretmenizdir. Karşılık olarak size, yapmamı istediğiniz her işinizi yaparım. Dükkânınızı siler, süpürür, hatta isterseniz geceleri evinize gelerek gösterebileceğiniz işleri de görebilirim!” dedim. Benim bu sözlerim, Hacı İbrahim Efendi’nin çok hoşuna gitmişti. Dedi ki:

“Hay hay yavrurum. Gerçi benim öğretme alışkanlığım pek yok ama bildiklerimi elimden geldiği kadar öğretmeye çalışırım. Karşılık olarak da hiçbir şey istemem. Eğer okuma yazma öğrenir de memnun kalırsan arkamdan edeceğin hayır duası, bana yeter.” (CEM, 7. sınıf)

Örnek 30. *Fakat ben, sağlığıma pek aldırmyordum. Vücutça zayıf düştüğüm hâlde, neşem yerindeydi. Çünkü bu geçen altı ay içinde epey şey öğrenmiştim. Güçlülük de olsa artık okuyup yazabiliyordum. Ne yazık ki altı ay sonra hocam hastalandı ve ben, onun derslerinden mahrum kaldım. Ancak o zamana kadar öğrendiklerimin de yardımıyla, artık kendi kendime de çalışabilirdim. Bir taraftan aylığımdan arttırabildiğim parayla kitap, dergi, gazete alıyor durmadan okuyup yazıyordum; bir taraftan da başka bir lisan öğrenmeye başlamanın çarelerini araştırıyordum. Nihayet günün birinde bu emelime de kavuştum. Dükkânını sabah akşam süpürmem kaydıyla Galata’da bir Frenk’ten ders almaya başladım. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 31. *Ocağa asılmış kör kandilimin ışığında, geceleri o kadar çok okuyordum ki bunun zararını gözlerim çekmeye başladı. Fakat kazancım biraz çoğalınca daha iyi ışıktaki okumak imkânına kavuştum ve gözlerimi tehdit etmeye başlayan tehlikeden kurtuldum. Bilginin dimağını aydınlatıcı temiz ve tükenmez ışığına doğru koştuğum hevesim ve hızım büsbütün artıyordu. Duyduğum bu şiddetli hevesle bazen kitabı ekmeğe bile tercih ederek ekme paramı kitapçıya verdiğim oluyordu. Öğrenilecek şeylerin bereketine kavuşmak, bana yiyecek yokluğunun acısını unutturuyordu. Başım doydukça karnımın açlığını duymuyordum. Okudukça da konuşma tarzım, hareketlerim, düşüncelerim ve etrafımdaki insanlara karşı duygularım değişiyor ve bambaşka bir insan oluyordum. O kadar ki ustam ve babam bile, bana karşı davranışlarını tamamıyla değiştirmek ihtiyacını duymuşlardı. Bana saygı gösteriyorlardı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 32. *Bin, iki bin, binlerce yıl önceki bilim ve fen dilinin çizdiği genel kuralları, şu kadar bin yıl sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette bilim ve fennin içinde bulunmak değildir.” diyen Atatürk, Türk milletinin ancak bilim ve teknik alanda gelişmesi oranında çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabileceğine inanıyordu. Bu yüzden ömrü boyunca Türk milletinin bilim ve fende ilerlemesi için didindi durdu. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 33. *Dut ağacının neden meyve vermediğini soracaktın değil mi? O ağacı deden dikmiş. Önceleri birkaç kez meyve vermiş ama son on yıldır bir tek dut bile vermedi. Deden ikide bir, bunu korkutmak gerek, der dururdu.”*

“Korkutmak mı? Nasıl şey o?”

“Sana garip gelecek ama benim çocukluğumda meyve vermeyen ağaçları korkutmak çok denen bir yoldu. Faydalı olduğu bile söylenirdi.”

“Yaa! Kim yapardı bu işi?”

“Kim olursa. Baltalı kişiler ağacın başına dikilir, seneye meyve vermezsen seni keseceğiz, derlerdi. Dallarına ve gövdesine baltayla hafifçe vurup yaralarlardı. Ağaç bu konuşmaları işitir, seneye meyve vermezse kesileceğini anlardı. Kimi korkusundan ertesi sene çiçek açar, meyve verirdi.”

“Aaa! Olmaz öyle şey! Ağaçlar bizim dilimizden anlamazlar ki!” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 34. *Zar zor avladığı hamsiyi yaşlı, aç bir martının önüne bilerek düşürürken, “Bunların tümü çok anlamsız.” diye düşündü Jonathan. “Onca zamanı boşu boşuna geçireceğime uçmayı öğrenebilirdim. Öğrenecek ne çok şey var!” Tekrar eski Martı Jonathan olması uzun sürmedi. Denizde, çok ötelerde yine öğreniyordu; aç fakat mutlu. Hedefi hızlı uçmaktı ve bir hafta süren çalışmadan sonra hız hakkında, yaşayan en hızlı martıdan bile daha çok şey biliyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 35. *“Neden Jon, söylesene neden?” diye inleyerek sordu annesi. “Diğerleri gibi olmak bu kadar mı zor? Alçaktan uçmak pelikanların ve albatrosların işidir. Bunu onlara bırakmalısın. Hem niçin avlanmıyorsun oğlum? Artık bir kemik bir tüy kaldın.” “Bir kemik bir tüy kalmak umurumda bile değil anne. Ben sadece havada ne yapıp ne yapamayacağımı öğrenmek istiyorum, anlıyor musun, hepsi bu. Sadece öğrenmek istiyorum.” (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 36.

*İncele, araştır, düşün,
Şöyle bir bak çevrene;
Farkına varırsın o zaman
Sen olmuş, senin yerinde... (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 37. *Ankara'nın gün doğmadan önceki sabah serinliğini ve orada dolaşmayı severdim. Sık sık, bana bir Çin bahçesini andıran Gençlik Parkı'na giderdim. Bir köprüden geçer, açıkta oturup oynayan çocuklara bakardım. Kış akşamlarında küçük öğrenci kahvelerine giderek sahlep içip çevremdeki konuşmalardan yeni kelimeler öğrenmeye çalışırdım. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Uygun araştırma ortamına karar verme.

Örnek 1. *Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk'ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)*

Alt Başlık: Bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama.

Örnek 1. *Sözlerimi Atatürk'ün şu sözleriyle tamamlamak istiyorum: “Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.” “Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak boş ve çabuk yoldur, doğru yoldan sapmaktır.” (MEB, 7. sınıf)*

Alt Başlık: Uygun araç gereç ve kaynak kullanma.

Örnek 1. *Selçuk koşarak marangoz Servet Amca'nın dükkânına gitti, sevinerek çitaları aldı, arka sokaklardan eve geldi. Malzeme tamamı. Bir yumak ipi evde vardı. Onu vaktiyle babası almıştı. Masanın başına geçti. Çitaları orta yerlerinden üst üste koydu. Eşit aralıklarla açtı. Bağladı. Sonra çitanın uçlarına yakın yerden kertikler açtı.*

İp kaymamalıydı. Ortalarından bağlayarak çıtarın aynı aralıkta kalmasını sağladı. Sonra orta yerine bir ip bağlayarak askıya aldı. Çıta yere paralel duruyordu:

– Tamam.

Selçuk heyecanlanmıştı. Sıra el işi kâğıtlarına gelmişti. Ama önce yapışkan yerine kullanacağı hamuru yapmalıydı.

– Görün bakın uçurtma nasıl uçarmış? Kendi kendine konuşuyordu. Biraz sonra uçurtma hazırды. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Ben de yolculukta yanıma alacağım küçük bir çanta hazırladım. içine otobüste ve dayımlarda okumak için öykü kitabı ve bir roman koydum. Bunları doğum günümde arkadaşlarım almıştı. Romana başlamış henüz bitirememiştim, sonunu çok merak ettiğim için bir an önce okumak istiyordum. Bir de defter ve kalemlerimden birkaçını attım çantama, tekerlemeleri yazmak için gerekli olacaktı. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Neyse ki aldığı bu tepki Hubble'ın moralini bozmak yerine uzun yıllar sürecektir çalışmalarına dört elle girişmesini sağlar. Bu teleskopla Samanyolu'na komşu oluşumları da inceleyebilirim sanırım. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk'ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 5. *Kar nasıl oluşuyor? Merak edip araştırdım, birkaç kitap karıştırdım. Çok ilginç bir serüveni var kar tanelerinin. Hayret verici bir yolculuk. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6. *Her şeyi düşünmüş Temel. Ayrıntılara varıncaya kadar hepsini hesaplamış. İlk uzay mekiğinin adını bile koymuş: Birunî.*

– Niçin Birunî? diye soruyor Alper.

Temel, bir bilim adamı ciddiyetiyle cevap veriyor:

– Bir sürü ansiklopedi karıştırdım. Biruni ilk Türk astronomi bilginlerinden biri. Bin yıl önce yaşamış. Dünyanın hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında döndüğünü ilk defa o ispatlamış. Yerin çapını da ilk defa o ölçmüş. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. *Salonun bir ucunda kara tahta, kenarda etajerlerin üzerinde sözlükler, ansiklopediler... Yemek odasına bir okul dershanesi durumunu vermişti ve orası gerçekten bir okuldu. İstenilen şeyler geldikten sonra Atatürk her iki arkadaştan savlarını yazı ile saptamalarını istedi, tartışmalarda başlangıçtaki iddiaların unutulması sık sık görülen bir şey olduğu için buna gerek gördüğünü ilave etti. Sonra arkadaşlardan sözlerini doğrulamaları için ne gibi bilimsel belgelere ve kaynaklara başvuracaklarını sordu. Bunlar da kâğıtlara yazıldı. Kütüphaneden istenilen kitaplar geldikten sonra okuma ve çeviri başladı. Sonunda bir taraf hak kazandı. O zaman Atatürk, davayı kaybeden arkadaşımıza dönerek bu sonucun yüksek kıymetini küçültecek bir olay olmadığını ifade ederek gönülünü aldı. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 8. *Doğru söylemek gerekirse küçüğün gök merakı annesinin de hoşuna gitmiyordu. Ne çıkacaktı gökleri izlemekten? Ama Kaoru için gökyüzü kitaptı. Kaoru on iki yaşına doğru, okulun kitaplığına dadandı. Gök bilim ile ilgili ne varsa okuyor, not alıyordu. Gök haritalarını nerede bulursa alıyor, bunlara kendi gözlemlerini işliyordu. (FCM, 5. sınıf)*

Alt Başlık: Bulguları uygun bir dille ifade etme.

Örnek 1. İnsanları niçin sinirlendiriyordu bu soru bilmiyorum. “İş yerinize neden Türkçe değil de yabancı bir ad koydunuz?”

Bu kez “Moderno Music Centrum” a girdim, kasetlere şöyle bir baktıktan sonra kasada oturan kişiye aynı soruyu yönelttim. Ters ters yüzüme bakıp, “Bir şey almayacaksan dışarı çık.” dedi. Bir şey almayacaktım, dışarı çıktım. Başıma gelenleri not ediyordum bir yandan. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Her şeyi düşünmüş Temel. Ayrıntılara varıncaya kadar hepsini hesaplamış. İlk uzay mekiğinin adını bile koymuş: Birunî.

– Niçin Birunî? diye soruyor Alper. Temel, bir bilim adamı ciddiyetiyle cevap veriyor:
– Bir sürü ansiklopedi karıştırdım. Biruni ilk Türk astronomi bilginlerinden biri. Bin yıl önce yaşamış. Dünyanın hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında döndüğünü ilk defa o ispatlamış. Yerin çapını da ilk defa o ölçmüş. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. Kendi ifadesine göre bir gece düşünde, Ahî Çelebi Camisi’ne girmiştir. Burada Hazret-i Peygamber’i sahabeyle birlikte görmüş, Peygamber’e hayran kalarak mübarek ellerini öpmüş: (Şefa’at Ya Resulüllah!..) diyeceği yerde, heyecandan dili dolaşmış (Seyahat Ya Rasulüllah!..) diyerek ondan seyahat dilemiştir. Duygulu ve şefkatli ulu Peygamber, onun her iki dileğini de yerine getirmiştir. Bu mutlu rüyadan sonra, gezilerine başlayan Evliya Çelebi, önce İstanbul’un bütün cami ve türbelerini, kahvehane ve divanlarını dolaşmış, gördüklerini, öğrendiklerini bir bir defterine geçirmiştir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 4. Kendisi (Seyyah-ı âlem ve nedim-i beni âdem Evliya-yı bî-riyâ) yani (Dünya gezgini, insanoğlunun dostu, riyasız Evliya) diye takdim eden Evliya, gördüklerini tatlı üslubu içinde, biraz da abartarak yazmış, seyahat edebiyatımıza ölümsüz bir eser kazandırmıştır. Ziyaret ettiği yerlerin tarihçesi, eski eserleri, halkının yaşayış tarzı, folkloru, gelenekleri, giyimleri, sanatları, inançları, ne varsa Seyahatnâme’sinde dile getirilmekte, bu arada günlük olaylar, bu olayların yorumu da yer almaktadır. On büyük ciltte toplanan Evliya Çelebi Seyahatnâme’si bir kültür, sanat ve inceleme hazinesi olarak büyük önem taşır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 5. Bilim insanları araştırmalarının birinde, bir su kaplumbağası yakalayıp üzerine kamera yerleştirmişler. Bu kaplumbağaya da bir ad vermişler: Yeşil. Yeşil’in yolculuğunu kamera aracılığıyla izleyerek sudaki yaşamın ve denizaltı dünyasının kimi ilginç yönleri hakkında bilgi edinmeyi hedeflemişler. İncelemelerini bir rapora dökmüşler. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 6. Doğru söylemek gerekirse küçüğün gök merakı annesinin de hoşuna gitmiyordu. Ne çıkacaktı gökleri izlemekten? Ama Kaoru için gökyüzü kitaptı. Kaoru on iki yaşına doğru, okulun kitaplığına dadandı. Gök bilim ile ilgili ne varsa okuyor, not alıyordu. Gök haritalarını nerede bulursa alıyor, bunlara kendi gözlemlerini işliyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 7. Mesajında, bilgi istediğin konularla ilgili sana yardımcı olacak bir kaynakça göndereceğim. Bu konuda kütüphanemde işine yarayacak kitapların listesini yollayacağım. Sana önerim araştırma yapacağın kaynaklardan konuyla ilgili notlar almayı unutma. Aldığın notların altına da kaynakçalarını mutlaka yaz. (CEM, 7. sınıf)

Alt Başlık: Konuyla ilgili bilgi toplama.

Örnek 1. Bu çalışmayı sürdürmek gittikçe canımı sıkmaya başlamıştı. Son olarak “Star Market” e girdim. Sahibi beni iyi karşıladı, oturmam için yer gösterdi. Ona, iş

yerinin adının neden “Star” olduğunu, niçin Türkçe bir ad koymadığını sorduğumda güldü.

“Oğlum bu sözcük artık Türkçe sayılır. Her yerde kullanılıyor. Sen bu dünyada yaşamıyor musun? Televizyonda, radyoda, gazetelerde hep kullanılıyor. Büyük şarkıcılar için ‘megastar’ deniyor, duymadın mı hiç?” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Kahvaltı yaptıktan sonra yanıma kalemimi ve not defterimi alıp dışarı çıktım. İlk işim, dün gitmeye cesaret edemediğim “Galeria SHOW Tekstil Shopping (Galerya Şov Tekstil Şoping)’in vitrini önünde durmak oldu. Vitrin camına bir yığın yabancı marka adları yazılmıştı. Ayrıca indirim yaptıklarını belirtmek için birçok yere “sale” sözcüğünü serpiştirmişlerdi. Her şey rengârenk ve pırıl pırıl görünmesine karşın bu bir kirlenmeydi işte: Dil kirlenmesi! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. İnsanları niçin sinirlendiriyordu bu soru bilmiyorum. “İş yerinize neden Türkçe değil de yabancı bir ad koydunuz?” Bu kez “Moderno Music Centrum” a girdim, kasetlere şöyle bir baktıktan sonra kasada oturan kişiye aynı soruyu yönelttim. Ters ters yüzüme bakıp, “Bir şey almayacaksan dışarı çık.” dedi. Bir şey almayacaktım, dışarı çıktım. Başıma gelenleri not ediyordum bir yandan. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Babama sordum:

– Semender ne?

– Semender, semender...

Babam hemen ansiklopediye uzandı.

– Kertenkeleye benzeyen bir çeşit sürüngen... Akvaryumda da yaşayabilen... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. İşin en güzel yanı heykeltıraşlar, yaptıkları işten çok ama çok heyecan duyuyorlar. Biliyor musunuz, onların eserlerini görünce biz de aynı heyecanı duyuyoruz. Bu nedenle bir merdivene bakınca etkilenmiyoruz ama bir merdiven heykeline bakınca güzel duygular hissedebiliyoruz. İşte sanatla neden ilgilendiğimizizin yanıtı bu! Bilim insanları da zaten bunu araştırıyorlar; yani neden sanat eserlerinin bizde güzel duygular uyandırdığını! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. “Nine, bundan sekiz yıl önce bayram yeri buradaydı.”

“A oğlum, bayram yeri dediğin kalabalık olur, hani insan minsan yok.”

Oradan geçen birine sordum:

“Kardeşim, bayram yeri nerede?” dedim.

Adam, apartmanların ardını işaret etti:

“Şuradan gidin, ilerideki blok apartmanların arkasında.” dedi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. “Bu ağacın altında sakızcılar olurdu.” dedi, “Yayla sakızlarını ipe dizerlerdi. Sor bakalım, sakızcı nereye gitmiş?”

“Nine” dedim, “Şimdi yayla sakızı ne arar, ciklet çıktı.”

Benden önce davrandı, geçen adamın birine sordu:

“Evladım baksana, buradaki sakızcı nereye gitti?”

Adam bir benim yüzüme, bir ninemin yüzüne baktıktan sonra:

”Ne sakızcısı hanımefendi?” diye sordu.

“Yayla sakızcısı, oğlum.” dedi.

Adam:

“Vallahi ileride bir Yayla Gıda Pazarı olacak, şu apartmanın altında ama buralarda yayla sakızcısı filan yok.” dedi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. “Ay, demirhindi de mi yok?”

“Bilmem ki nine.” dedim.

Adamın birine seslendi:

“A oğlum, demirhindici nerede?” diye sordu.

Sakızcıyı sorduğu adam gibi bu adam da bir ninemin yüzüne baktı, bir benim yüzüme, sonra:

“Demirhindi mi nine?” dedi.

“Hı, dedi ninem.”

“Vallahı nine, şuradan geçerken hindi gördüm ama demirden değildi.” dedi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk'ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 10. Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmiş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

— Ne yapıyorsunuz yahu? dedim.

— Sana ne? dediler.

Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

— Canım, neden söküyorsunuz? dedim.

— Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.

— Ne yapacak bunları?

— Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyor da...

— İngiliz çimi alsın, eksin; mademki adam zengin...

— İngiliz çimiyle bu bir mi?

— Bu daha mı iyi?

— İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. Her ağaç, dalını, komşusunun dallarından kalan boşluğa uzatmış, her dal, yapraklarına, üstteki dalların yapraklarının gölgesine düşmeyecek yeri, yönü bulmuş ve vermiş. Ne iyi; ormanda her şey ışıktan payına düşeni alıyor diye düşünürken tak... tak... sesleri duyuyordum. Galiba bir ağaç kesiyorlar! Sesin geldiği tarafa doğru gidiyorum. Tak taklara yaklaştıkça dikkat kesiliyorum ve iyice yavaşlıyorum. Çünkü anlıyorum ki bu, gagasıyla ağaç kabuklarını oyan bir ağaçkaktır. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Kar nasıl oluşuyor? Merak edip araştırdım, birkaç kitap karıştırdım. Çok ilginç bir serüveni var kar tanelerinin. Hayret verici bir yolculuk. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Her şeyi düşünmüş Temel. Ayrıntılara varıncaya kadar hepsini hesaplamış. İlk uzay mekiğinin adını bile koymuş: Biruni.

— Niçin Biruni? diye soruyor Alper.

Temel, bir bilim adamı ciddiyetiyle cevap veriyor:

— Bir sürü ansiklopedi karıştırdım. Biruni ilk Türk astronomi bilginlerinden biri. Bin yıl önce yaşamış. Dünyanın hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında döndüğünü ilk defa o ispatlamış. Yerin çapını da ilk defa o ölçmüş. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Salonun bir ucunda kara tahta, kenarda etajerlerin üzerinde sözlükler, ansiklopediler... Yemek odasına bir okul dershanesi durumunu vermişti ve orası gerçekten bir okuldu. İstenilen şeyler geldikten sonra Atatürk her iki arkadaştan savlarını yazı ile saptamalarını istedi, tartışmalarda başlangıçtaki iddiaların unutulması sık sık görülen bir şey olduğu için buna gerek gördüğünü ilave etti. Sonra arkadaşlardan sözlerini doğrulamaları için ne gibi bilimsel belgelere ve kaynaklara başvuracaklarını sordu. Bunlar da kâğıtlara yazıldı. Kütüphaneden istenilen kitaplar geldikten sonra okuma ve çeviri başladı. Sonunda bir taraf hak kazandı. O zaman

Atatürk, davayı kaybeden arkadaşımıza dönerek bu sonucun yüksek kıymetini küçültecek bir olay olmadığını ifade ederek gönlünü aldı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 15. Kendisi (Seyyah-ı âlem ve nedim-i beni âdem Evliya-yı bî-riyâ) yani (Dünya gezgini, insanoğlunun dostu, riyasız Evliya) diye takdim eden Evliya, gördüklerini tatlı üslubu içinde, biraz da abartarak yazmış, seyahat edebiyatımıza ölümsüz bir eser kazandırmıştır. Ziyaret ettiği yerlerin tarihçesi, eski eserleri, halkın yaşayış tarzı, folkloru, gelenekleri, giyimleri, sanatları, inançları, ne varsa Seyahatnâme'sinde dile getirilmekte, bu arada günlük olaylar, bu olayların yorumu da yer almaktadır. On büyük ciltte toplanan Evliya Çelebi Seyahatnâme'si bir kültür, sanat ve inceleme hazinesi olarak büyük önem taşır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 16. Tanyerleri ısırken biz, bütün köy Kısıkgediği aşmış, tarlalara düşmüştük. Öndeki topluluktan bir türkü geliyordu. Şimdiye kadar bu türküyü hiç duymamıştım. Belki köydeki kimse de duymamıştı. Bir tuhaf, esikli kesikli, çok uzunlu, çok kısalsı bir türküydü bu. Türkü ne üstüne söylenmişti, neyi anlatıyordu bilmiyorum, anlamıyordum. Çok kişi de bilmiyor, anlamıyordu. Türküyü bir daha hiç duymadım. Kimin söylediğini de bilmiyorum. Çok kişiye sordum, kimsecikler de o türküyü söyleyeni bilmiyordu. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Bilim insanları araştırmalarının birinde, bir su kaplumbağası yakalayıp üzerine kamera yerleştirmişler. Bu kaplumbağaya da bir ad vermişler: Yeşil. Yeşil'in yolculuğunu kamera aracılığıyla izleyerek sudaki yaşamın ve denizaltı dünyasının kimi ilginç yönleri hakkında bilgi edinmeyi hedeflemişler. İncelemelerini bir rapora dökmüşler. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 18. Anamla babam bize Dolmabahçe Sarayı'nı, Topkapı Sarayı'nı, çeşmeleri, surları, Ayasofya'yı ve daha birçok camiyi gezdirdi. Her gezdiğimiz yerde bize bilgiler verdiler. Öğrenmekle bitmeyecek bir dünya İstanbul. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 19. Doğru söylemek gerekirse küçüğün gök merakı annesinin de hoşuna gitmiyordu. Ne çıkacaktı gökleri izlemekten? Ama Kaoru için gökyüzü kitaptı. Kaoru on iki yaşına doğru, okulun kitaplığına dadandı. Gök bilim ile ilgili ne varsa okuyor, not alıyordu. Gök haritalarını nerede bulursa alıyor, bunlara kendi gözlemlerini işliyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 20. Kurum, Gazi Mustafa Kemal'in özel ilgisi ve yönlendirmesi ile yoğun bir çalışmaya girer. Eski Çağ, Orta Çağ ve Yakın Çağ Tarihi üzerinde değerli araştırmalar yapar, eserler yayınlar. Ayrıca arkeolojik kazılardan çıkan eserlerle de ilgilenerek tarihî kökenleri araştırır ve onları müzelerimize kazandırır. Kurum, Türk ve Türkiye Tarihi yanında İslam ve Türk-İslam devrine de yönelerek yazıtları ve eserleri değerlendirir, her dönem için geniş bir kaynak araştırması yapar. Ayrıca yaptığı millî ve milletlerarası kongrelerle Türk Tarih tezini geliştirmeye ve bütün dünyaya açıklamaya çalışır. Türk milleti, dünyadaki birçok medeniyetin kuruluş gelişmesini olumlu yönde etkilemiş ve pek çoğuna da katkılarda bulunmuştur. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 21. Kendi kendine, "Herhâlde bir sebebi olmalı, yarın şunu sorup öğrenirim." demiş. Sahiden ertesi sabah, gene her günkü gibi komşusuna bir maşrapa süt verirken:

— Canım kardeşim, sanıyorum ki şimdiye kadar benim ineğimin sana hiç zararı dokunmamıştır. Acaba neyine kızdın da dün gece ineğimin canını alması için Allah'a yalvardın? Pek merak ettim, söyle, demiş. Birdenbire böyle bir soru karşısında kalınca kadının akşamki bedduayı inkâr etmeye dili varmamış:

— Komşu, komşu, sana doğrusunu söyleyeyim mi? Ben senin ineğinin hiçbir zararını görmedim. Ama her sabah onu şarıl şarıl sağman yok mu? İşte onu çekemiyorum. Ne bu sütü içeyim ne o sesi işiteyim, diye cevap vermiş. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 22. *Top Dağı'nın ilerisinde bulunan Aziziye Tabyası'nda kopan kızıl kıyametın serpintisi şehre kadar gelmişti. Halk top sesleri ile uykusundan uyanmış, kışladaki taburlar silah başı etmişti. Tan yeri ağarırken Top Dağı'na çıkan Ahmet Muhtar Paşa korkunç bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Aziziye Tabyaları'nın ancak bir tanesinde savaş oluyordu. Diğer ikisi çoktan susmuştu. Dürbünle iyice inceledikten sonra sessiz duran tabyalarda Türklerden kimse kalmadığı, düşmanın duruma hâkim olduğu anlaşıldı. Felaketli anlar geçiriyorduk. Erzurum istihkâmları aslında Top Dağı ile Kiremitlik'ten ibaretti. Bu istihkâmlar şehre bir perde vazifesi görüyordu. Top Dağı'nı kaybettiğimiz gün, Erzurum da kaybedilmiş sayılırdı. Bu sırada Kaymakam Bahri Bey'den gelen mektup işi bütün acılığı ile ortaya koydu. Erzurum düşüyordu. Onu kurtarmak lazımdı. (CEM, 6. sınıf)*

Örnek 23. *Edison'un, bir şey icat etmek istediği zaman uyguladığı metod şu idi: O konu ile ilgili ne kadar kitap varsa okumak ve kitapların bıraktıkları yerden işe başlamak. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 24. *Fakat ben, sağlığıma pek aldırmyordum. Vücutça zayıf düştüğüm hâlde, neşem yerindeydi. Çünkü bu geçen altı ay içinde epey şey öğrenmişim. Güçlkle de olsa artık okuyup yazabiliyordum. Ne yazık ki altı ay sonra hocam hastalandı ve ben, onun derslerinden mahrum kaldım. Ancak o zamana kadar öğrendiklerimin de yardımıyla, artık kendi kendime de çalışabilirdim. Bir taraftan aylığımdan arttırabildiğim parayla kitap, dergi, gazete alıyor durmadan okuyup yazıyordum; bir taraftan da başka bir lisan öğrenmeye başlamanın çarelerini araştırıyordum. Nihayet günün birinde bu emelime de kavuştum. Dükkânını sabah akşam süpürmem kaydıyla Galata'da bir Frenk'ten ders almaya başladım.” (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 25. *Atatürk, öğrencilik günlerinden başlayarak çok okuyan, araştıran; okuduğunu, öğrendiğini de benliğine sindiren bir kişiydi. Öğrencilik yıllarından başlayarak milletin tarihini çok iyi araştırmıştır. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 26. *Başarılı olmanın surlarından birisi de sabır ve disiplindir. O, meseleler karşısında önce düşünür, gerekli araştırmayı yapar, tartışır, kararını ondan sonra verirdi. Verdiği kararı uygulamaya koyarken uygun zamanı beklerdi. Zamanlamaya çok önem verirdi. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 27. *O, meseleler karşısında önce düşünmüştür, gerekli araştırmayı yapmış, tartışmış, kararını ondan sonra vermiştir. Verdiği kararı uygulamaya koyarken uygun zamanı beklemiştir. Zamanlamaya çok önem vermiştir. Samsun'a çıkmadan çok önce millet egemenliğine dayanan bağımsız yeni bir Türk devleti kurmayı düşünmüştü. Bu fikrini, o zaman açıklamamıştır. Samsun'a çıktıktan bir süre sonra vatanın kurtuluşu ile ilgili fi kirlerin uygulamaya başlamıştır. Kongreler toplamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisini açmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman saltanatı kaldırıp cumhuriyet yönetimini kurmayı düşünmüştür. Fakat mecliste saltanat yanlıları olduğundan zamanlamayı uygun görmemiştir. Ancak Kurtuluş Savaşı başarıya ulaştıktan sonra açılan İkinci Meclis Döneminde Atatürk'ün önderliğinde saltanat kaldırılıp cumhuriyet ilan edilmiştir. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 28. *Dut ağacının neden meyve vermediğini soracaktın değil mi? O ağacı deden dikmiş. Önceleri birkaç kez meyve vermiş ama son on yıldır bir tek dut bile vermedi. Deden ikide bir, bunu korkutmak gerek, der dururdu.” “Korkutmak mı? Nasıl şey o?”*

“Sana garip gelecek ama benim çocukluğumda meyve vermeyen ağaçları korkutmak çok denenen bir yoldu. Faydalı olduğu bile söylenirdi.”

“Yaa! Kim yapardı bu işi?”

“Kim olursa. Baltalı kişiler ağacın başına dikilir, seneye meyve vermezsen seni keseceğiz, derlerdi. Dallarına ve gövdesine baltayla hafifçe vurup yaralarlardı. Ağaç bu konuşmaları işitir, seneye meyve vermezse kesileceğini anlardı. Kimi korkusundan

ertesi sene çiçek açar, meyve verirdi.” “Aaa! Olmaz öyle şey! Ağaçlar bizim dilimizden anlamazlar ki!” (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 29. Akşamüstü, o koca hayatın bir köşesinde evin çocuklarıyla oynarken büyük dayıya bir konuk geldi. Neler konuşuyorlardı bilmiyorum. Ama bir ara kulağıma “Çarşıda büyük bir yangın çıktı” haberi erişti. Oyunu bıraktım, usulca onlara yaklaştım. Konuk bey, yangına uğrayan dükkânları sayıyordu. Bunların içinde Orozdibak da vardı. Korktuğuma uğramıştım. Kalbim nasıl kırıldı, içim nasıl acıyla doldu, anlatamam ki. Evin büyükleri de ilk kez, durup dururken neden böyle ağladığımı, neden yüzümü annemin boynuna saklayıp hıçkırığımı bilemediler bir türlü. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Gözlem yapma.

Örnek 1. Artık öğretmenimize hak verir gibi olmaya başlamıştım. Eve dönerken gözüm ister istemez, dükkânların tabelalarına takılıyor ve bugüne kadar bütün bunları nasıl olup da fark etmediğime şaşırıyordum. Bir yandan da not defterime, gördüğüm yabancı sözcükleri yazıyordum. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Zeytinli, çam ağaçlarını üzerine siper etmiş, Kaz Dağları'nın eteğinin altına saklanmış. Burası Kaz Dağları'na yolculuğun en önemli giriş noktalarından biri. Kaz Dağları'nın bitki örtüsü öyle kolay kolay anlatılacak gibi değil. Bölgede yaklaşık 800 bitki çeşidi tespit edilmiş. Bunlardan en önemlisi Kaz Dağı köknarı. Zaten ağaçları göğü öyle bir kaplıyor ki gökyüzünü görmekte zorlanıyorsunuz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Küçüklüklerinden beri uçurtmayı çok seviyorlardı. Uçurtmanın havada nasıl asılı kaldığını incelemeye başladılar. İlginç uçurtmalar yapıp uçurarak yüzeylerin farklı rüzgâr koşullarına nasıl tepki verdiğini gözlemliyorlardı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Diyelim ki bir sergiye gittiniz. Bu sergide birçok heykel var. Bu heykellerin arasında dolaştığınızı düşünün. Her birini tek tek inceleyin. Heykeller ne anlatıyor? Heykeller, size bir şey çağırıyor mu? Örneğin, bir hayvanı, bir bitkiyi ya da bir insanı? Yani gerçek yaşamda var olan bir şeyi mi anlatıyorlar? Yoksa bunlar birer düşünür mü? İlk anda ne olduklarını anlamak zor mu? (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Küçük bir Anadolu kasabasında oturuyorduk. Bahar gelmişti. Evimizin bahçesindeki çelimsiz kayısı ağacı çiçekler içindeydi. Bahçeyi belletmiştik. Kendi elimle soğan, marul falan ekecektim. Gerekli şeyleri aldım, bahçeye indim. Hafif, iniltiye benzeyen bir ses duydum. Nereden geliyordu? Şöyle bir bakındım, bir şey göremedim. Küçük bir hayvan yavrusunun sesine benziyordu. Dikkat ettim, çalılardan geliyordu ses. Bakınırken çalılardan kıpırdandığını gördüm. Ortaya bir köpek yavrusu çıktı. O kadar küçüktü ki daha gözleri bile açılmamıştı. Rengi siyahtı. Başının üzerinde, sağrısının iki yanında iri, beyaz benekler vardı. Sızlanıyor, kıpırdanıyor, çok ince bir sesle ağlıyordu... (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. O gün okuldaki derslerimden hiçbir şey anlamadım. Öğretmenim de fark etmiş dalgınlığı mı, sordu:

"Hasan, ne oldu, hasta mısın oğlum?"

"Hayır öğretmenim, ben hasta değilim; keklüğümüz hasta, onu düşünüyorum." (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Galileo kısa sürede bu yeni aleti geliştirir ve gökyüzü gözlemlerine girişir. Gördükleri çok çarpıcıdır. Jüpiter gezegeninin yakınında bulunan ve yıldız oldukları sanılan gök cisimlerinin, aslında onun çevresinde dönen uydular olduğunu anlar. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. *Soyuk ormanına dalıyorum. Bu orman, benim sevdiğim karışık ormanlardan. Serin nemli bir loşluk içinde ağaçlara baka baka ilerliyorum. Koyu yeşiller köknar, açık yeşiller çam; biliyorum zaten. Altın sarısı lekeler titrek kavak imiş, limon sarısı gürgen, turuncu sarı ve kızilllar kayın, pas renkli benler de meşe. Soyuk ormanın üst eteğinin tacı, üst katı bu ağaçlardan, ama tacın altında ikinci kat, yarı ağaçlar ve çalılar katı var. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Ormanın ikinci katı renkçe de, çeşitçe de daha zengin. İşte fındık şimdiden küpelerini sarkıtmış, üvez ve muşmulaların yaprakları kızarmış, kızılığın, alıcın, papaztakkesinin yemişleri pembe, kırmızı; yaprakları sarı. Derken biraz ilerideki bir meşeden bir kestane kargası kalkıyor, cıyak cıyak ortalığı velveleye vererek orman halkına, “Tetik davranın, sessiz, yavaş yavaş, şüpheli birisi geliyor.” diye bana haber veriyor. Fakat uzaklaştıkça ormanın sessizliğini yırtan cıyakları yavaş yavaş gene ormanın sessizliği içinde boğulup gidiyor. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Nerede olduğunu şimdi hemen toparlayamıyorum fakat bir yerde okumuştum, iyimser insanla kötümser insanı birbirinden ayırmak için güzel bir usul bulmuşlar. Bir masanın üzerine yarım bardak su koyup insanları teker teker davet ederek masanın üzerinde ne gördüğünü sormuşlar. Kötümser adam, yani o her şeyi kara, her şeyi korkunç, her şeyi noksan gören adam: “Yarısı boş bir bardak görüyorum.” dermiş. Buna karşılık iyimser olan kimseler: “Yarisına kadar dolu bir bardak.” gördüklerini söylemişler. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 11. *Vaktiyle bu Ada'ya, bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvı cıvı öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı. İki senedir gelmiyorlar. Belki geliyor da ben farkına varmıyorum! Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Sadece bir haftalığına geldiği şehirde işleri uzayan Ferdinand, yaklaşık bir ay kaldı. Ancak genç adamın bu durumdan gocunduğu söylenemezdi. Gemiden inerken yaşadığı olay bu gizemli şehre ve insanlarına ısınmasına, onları kendinden bilmesine sebep olmuştu. İşlerinden fırsat bulduğu zamanlarını şehri karış karış gezmeye, sokakta rastladığı insanları gözlemlemeye ayırdı. Dillerini konuşabilseydi, mutlaka uzun uzun sohbetlere girişirdi. Kim bilir belki de ela gözlerinden fıskıran samimi bakışlar ve yüzüne yapıştırdığı yayvan gülümseme kelimelerden daha etkiliydi. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *... Bu İzmit Kalesi, Bizans'ın elinde iken 731 Hicri yılında Orhan Gazi zamanında fethedilmiştir. Fethinde güçlük çekildiğinden alındıktan sonra kalesi yer yer yıkılmıştır. Hâlâ yıkıntı kalıntısı olarak deniz kıyısında dört köşe, bir kapılı büyük bir kalesi vardır. İçinde Dizdar ve neferleri varsa da içi gemi alayı ve kerestelerle doludur. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 14. *Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün, kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz... (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 15. *Köyde ona “Kör Mustafa” derlerdi. Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı. Sağ tarafının beyazı ile göz kapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu. Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştır? Bu arızalı göz, öteki gözden daha parlaktır, daha siyah, daha canlı, daha zekidir. Bana bir kamburu hatırlatıyor bu göz; tuhaf değil mi? Bir kambur insan çirkindir ama bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdır, şendirler. Ne severim kamburları! (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 16. *Gölün suları ayna gibi duru, dupduruydu. Işıl ışıl parlıyordu. Bir bulut geçmeye görsün, bir anda ışıklı sular sönüyor, kararıyor, bulut geçer geçmez de gene ışığa kesiyordu Birçok çiçek açmıştı kıyısında. Çiçek her yerde olur. Buradaki çiçekler*

ise bir başkaydı. Renkleri daha canlı, daha parlak, daha ışıktıydı. En küçük çiçek bile kocamandı, el gibi, el gibiydi. Hele bir yaban süsenleri vardı ki sarının en tatlısıydı. Bir de güzel kokuyorlardı, insanın başı dönüyordu. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Evliya Çelebi, bu sevimli Türk gezgini, bundan üç yüz elli yıl önce Bingöl yaylalarından geçerken göllerin çoğunu görmüştür. Gördüklerini, duyduklarını da kitabında yazmıştır. Der ki “Göllerin her birinde değişik nitelikte sular vardır. Kimi huyludur, kimisi de kötü. Gölün birisi, suyunu içeni sallabaş yapar. İnsan yanılıp bir yudum içecek olsa başı saat sarkacı gibi hiç durmadan bir o yana bir bu yana sallanıp durur. Bir başka gölün dibinde altın, gümüş doludur. İçinde insanları yutup parçalayan azgın canavarlar yaşadığı için kimse bu göle giremez.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Kaoru 1963 başında iyice giyinerek dama çıktı, göğü taramaya başladı. Önce göğün doğu tarafını taradı, sonra güney kubbesine çevirdi teleskopunu. Bir ara toz duman arasında bir ışık sezer gibi oldu. Önündeki gök haritalarına baktı: Öyle bir şey görünmüyordu. Kaoru birden dikkat kesildi. Toz bulutunu bir daha, bir daha inceledi. Kararını verdi: Kimsenin bilmediği bir kuyruklu yıldız idi bu. Kaoru sabah erkenden telgrafhaneye koştu, buluşunu Tokyo Gözlemevi'ne bildirdi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 19. Atay'ın sıra arkadaşı Hüseyin, ders boyunca hıçkırıyor durdu. Öğretmenin anlattıklarını dinlemiyordu, bütün gece ağlamış gibiydi. Dersin bittiğini belirten zil çaldı. Öğrenciler birer ikişer çıkıp koridora döküldüler. Atay dışarı çıkmadı. Sınıfta kalarak Hüseyin'e yaklaştı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 20. Mustafa Kemal Paşa, yurdumuzun içinde bulunduğu durumu anlatıyordu. Bir aralık, gözleri Ilıca'nın batısındaki sırtlara kaydı. Buradan aşağıya doğru, bir adam ağır ağır iniyordu. Mustafa Kemal'in bakışları, bu gelen adama takılmıştı. Herkes o tarafa doğru bakmaya başladı. Az sonra, bize doğru gelen adamın ardından beş on kağıt belirdi. Bunlar kadınlı erkekli, otuz kişilik bir göçmen kafilesiydi. Önde yürüyen adam yaklaşık adamın gür ve ak sakallı, dinç bir ihtiyar olduğunu gördük. İhtiyar, konukların yanına gelince durdu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 21. Sesi titriyordu. Anlatılması güç bir acı vardı sanki sesinde. Yüzü her zamankinden daha solgundu. Elleri, bal mumu rengini almıştı. Gözlerinin etrafındaki mor halkalar birer derin kuyuyu andırıyordu. Deniz mavisi gözleri, sanki laciverte dönmüş gibiydi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Aile, bir ara sanayi kenti Nagoya'dan Bentenjima kasabasına taşındı. Oğul o sırada henüz altı yaşında idi. Yeni ev, aradığı tüm özellikleri taşıyordu. Evin damı dümdüzdü, yıldızları izlemeye uygundu. Kaoru yollarda çocuklarla oynayacak yerde, günlerini damda geçiriyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Gece olmuş. Heyecandan prens uyuyamamış. Yatakta bir o yana dönmüş, bir bu yana. Prensesi merak ediyormuş. “Kim bilir ne kadar güzeldir!” diye mırıldanmış. Yataktan kalkmış, pencereden bahçeye bakmış. Bahçede çeşit çeşit gül varmış. Lacivert güllerin arasında bir kız görmüş. Başında tacı, uzun saçları, elinde asasıyla çok güzelmiş. Asanın ucunda küçücük bir yıldız pırıl pırıl parlıyormuş. Şaşkınlıktan ne yapacağını bilememiş prens. Bahçeye koşmuş. Gördükleri gerçekmiş. Güzel kız prense tatlı tatlı gülümsemiş. Kimmiş bu güzel kız biliyor musunuz? Çiçeklerin Meleği. Meğerse Çiçeklerin Meleği, bilgelerin toplantısında konuşulanların hepsini duymuş. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 24. Bu yıllarda Osmanlı Devleti, dağılma süreci içine girmişti; siyasal, ekonomik, kültürel ve askerî durumu kötüye gidiyordu. Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti'nin çökmekte olduğunu görüyordu. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 25. Top Dağı'nın ilerisinde bulunan Aziziye Tabyası'nda kopan kızıl kıyametin serpintisi şehre kadar gelmişti. Halk top sesleri ile uykusundan uyanmış,

kışladaki taburlar silah başı etmişti. Tan yeri ağarırken Top Dağı'na çıkan Ahmet Muhtar Paşa korkunç bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Aziziye Tabyaları'nın ancak bir tanesinde savaş oluyordu. Diğer ikisi çoktan susmuştu. Dürbünle iyice inceledikten sonra sessiz duran tabyalarda Türklerden kimse kalmadığı, düşmanın duruma hâkim olduğu anlaşıldı. Felaketli anlar geçiriyorduk. Erzurum istihkâmları aslında Top Dağı ile Kiremitlik'ten ibaretti. Bu istihkâmlar şehre bir perde vazifesi görüyordu. Top Dağı'nı kaybettiğimiz gün, Erzurum da kaybedilmiş sayılırdı. Bu sırada Kaymakam Bahri Bey'den gelen mektup işi bütün acılığı ile ortaya koydu. Erzurum düşüyordu. Onu kurtarmak lazımdı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 26. Sonunda tek başına kalmıştı. Koşucuların çoğu yarışı çoktan bitirmişti. Koltukta oturmuş, ağlayarak saygı, dehşet ve şaşkınlıkla, kararlılıkla ve inanılmaz bir çaba harcayarak koşmaya devam eden kadını izliyordum. Bitiş çizgisi görüldüğünde her yer çöp içindeydi ve yolun iki yanında tezahürat eden kalabalık çoktan dağılmıştı. Bitiş çizgisinde ise yalnız başına bir adam bekliyordu. Bir ucu bir direğe bağlanmış krepon kâğıdından bir şerit tutuyordu. Yavaş adımlarıyla şeridi geçti. Göğsüne yapışan şeridin iki ucu arkasından dalgalandı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Tango'nun doğduğu yer olan gemiciler mahallesine gidiyoruz. Burası, geçen yüzyıldan kalma iki üç katlı evlerden oluşuyor. Hepsinin de dış duvarları, değişik renkte boyanmış. İnsan kendini, tiyatro dekoru içinde sanıyor. Sokaklarda, ünlü tangocuların heykelleri var. Kimi evlerden hâlâ tango sesleri yayılıyor. Kimi balkonlarda tango yapılıyor. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Böyle bir korkudan ötürü, bebekle bilindiği biçimde oynamıyordum. Yani onu her dakika her yere taşıyor, oturup onunla kap kacak ovmuyor, ekmeğ pişirmiyor, bir tasa sokup onun saçlarını yıkamaya kalkmıyor, günde elli kez uyutup uyandırmıyor, yatırıp kaldırmıyor, gözlerini kapayıp açsın diye bakmıyordum ona. Annem de bebeğe verdiğim değişik değeri anlamıştı. Onu oturma odasındaki dolabın en üst rafına koymasını istemiştim. Annem bebeği oraya koymuştu. İki kolu öne uzanmış, gözleri açık, bacakları da iki yana ayrıık olarak oturmuştu rafın üstüne. Bebeğin öylece oturuşuna uzun uzun bakmıştım. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 29. Anıtkabir'i ziyaretim modern Türkiye'nin önemini bana anlattığı gibi Anadolu Medeniyetleri Müzesini ziyaretlerim de Anadolu'nun tarihî önemini ifade ediyordu. Salondan salona o kültür tapınağında Akdeniz'in en eski medeniyetlerini geziyordum. Paleolitikten Hititlere, Hititlerden Klasik Çağa bütün dünya müzelerini kısıktırarak eşyalar var: Değerli taşların, takıların, heykellerin, paraların, vazoların, taşların, yazıtların ve özellikle Hititlerden kalma eserlerin önünde duruyordum. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 30. Uzaktan Burak göründü. Yürüyüşünden tanıdım. Yataktan az önce kalktığı her hâlden belli oluyordu. Saçı başı darmadağınık, pantolonunun fermuarı açık, gömleğinin düğmeleri yanlış iliklenmişti. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 31. Teneffüste herkes sınıftan çıkınca önüne gidip kitaplığı inceledim. Oldukça zengin bir kitaplığımız vardı. Anahtarla dolabı açıp kitaplara dokundum. Artık onların sorumluluğu bendeydi. Kitap alanların isimlerini yazacaktım. Kitapların tekrar getirilip getirilmediğini kontrol edecektim. Kitapların hepsinin isimlerini gözden geçirdim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 32. İşte onunla Çamlıca'da ailece çektiğimiz resim... Büyük bir ağacın altına bir hasır sermişiz, üstüne uzanmışız, solumuzda bir testi, bardaklar, sağımızda yemekler, meyveler... Babam, annem ortada, ben önlerinde, ağabeylerim yanlarımızda kollarını kavuşturmuşlar... Mevsim besbelli yaz sonlarına doğru bir gün, ağacın yaprakları dökülmeye başlamış, güneş hafif, fotoğraf oldukça soluk çıkmış... Birer birer yüzlerimizi seyrediyorum. Annem başında krep örtüsü ile mahzun duruyor. Büyük ağabeyim kaşlarını çatmış, saçları taralı, Valentino kuşağının tam bir örneği, ötekisi

hayal içinde, saçlarını rüzgâr uçuruyor, ben dünyadan habersiz bir gülüşle babamın kucağına başımı dayamışım, gökyüzüne bakıyorum. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Araştırma için bir konu belirleme.

Örnek 1. Hız, güç ve dayanıklılık... Geçtiğimiz ay olimpiyat yarışlarında çeşitli alanların birincilerinin kimler olacağını merakla izledik. Aslında hayvanlarla ilgili belgesellerde de çoğunlukla böyle yarışlara tanık oluyoruz. Bu yarışlar olimpiyat oyunlarını pek aratmıyorlar. Ancak onların dünyasında yarışlar altın madalya için değil, yaşamın sürmesi için. Hayvanlar karınlarını doyurabilmek, çiftleşmek, avcı hayvanlardan kaçmak ve dış etkenlere karşı durabilmek için her gün inanılmaz rekorlar kırıyorlar. En hızlı koşan hayvan hangisi? En iyi yüzen? Ya halter kaldırmada altın madalyayı hangi hayvan aldı? Gelin hayvanlar âlemindeki olimpiyatların kahramanlarına bir göz atalım...(MEB, 6. sınıf)

Örnek 2. Çarşamba günüydü. Türkçe dersinin sonlarına doğru öğretmenimiz:

— Çocuklar, biliyorsunuz, önümüzdeki hafta 10 Kasım Atatürk Haftası. Bu haftayla ilgili olarak neler yapabiliriz? Düşünün bakalım, dedi.

Ön sıralardan bir arkadaşımız:

— Öğretmenim, Atatürk'ün hayatını, kişiliğini ve başarılarını konu alan bir oratoryo düzenleyebiliriz.

— Olabilir Ali, bunu düşünelim. Başka, aklınıza neler geliyor çocuklar?

— Atatürk konulu bir şiir dinletisi düzenleyebiliriz.

— Bak bu da güzel bir fikir Tuncay. Bu konu ile sen ilgilen. Bu işin düzenlenmesini sana bırakıyorum, olur mu?

Öğretmenimizin bu yaklaşımı çok hoşuma gitmişti. Biraz çekinerek ben de elimi kaldırdım. Öğretmenimiz:

— Seni dinliyoruz Sema, deyince birden heyecanlansam da ayağa kalktım:

— Öğretmenim, arkadaşımızla Atatürk'ün kişiliği, fikir hayatı ve değişik konulardaki görüş ve düşüncelerini dile getiren bir program hazırlayabilir miyiz?

— Çok iyi düşünülmüşün Sema. Bak ben de böyle bir şey hazırlamanızı isteyecektim. Bu konuyla da sen ilgilen. Arkadaşlarınla hemen çalışmalara başlayın. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. Kar nasıl oluşuyor? Merak edip araştırdım, birkaç kitap karıştırdım. Çok ilginç bir serüveni var kar tanelerinin. Hayret verici bir yolculuk. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 4. Salonun bir ucunda kara tahta, kenarda etajerlerin üzerinde sözlükler, ansiklopediler... Yemek odasına bir okul dershanesi durumunu vermişti ve orası gerçekten bir okuldu. İstenilen şeyler geldikten sonra Atatürk her iki arkadaştan savlarını yazı ile saptamalarını istedi, tartışmalarda başlangıçtaki iddiaların unutulması sık sık görülen bir şey olduğu için buna gerek gördüğünü ilave etti. Sonra arkadaşlardan sözlerini doğrulamaları için ne gibi bilimsel belgelere ve kaynaklara başvuracaklarını sordu. Bunlar da kâğıtlara yazıldı. Kütüphaneden istenilen kitaplar geldikten sonra okuma ve çeviri başladı. Sonunda bir taraf hak kazandı. O zaman Atatürk, davayı kaybeden arkadaşımıza dönerek bu sonucun yüksek kıymetini küçültecek bir olay olmadığımı ifade ederek gönülünü aldı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 5. Suda yaşam nasıldır? Hangi ilginç bitki ve hayvanlar vardır? Bunlar arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır? Bu ve benzeri birçok sorunun yanıtı için bilim insanları bazı araştırmalar yapmışlar. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 6. Kurum, Gazi Mustafa Kemal'in özel ilgisi ve yönlendirmesi ile yoğun bir çalışmaya girer. Eski Çağ, Orta Çağ ve Yakın Çağ Tarihi üzerinde değerli araştırmalar yapar, eserler yayınlar. Ayrıca arkeolojik kazılardan çıkan eserlerle de ilgilenerek tarihi kökenleri araştırır ve onları müzelerimize kazandırır. Kurum, Türk ve Türkiye Tarihi yanında İslam ve Türk-İslam devrine de yönelerek yazıtları ve eserleri değerlendirir, her dönem için geniş bir kaynak araştırması yapar. Ayrıca yaptığı millî

ve milletlerarası kongrelerle Türk Tarih tezini geliştirmeye ve bütün dünyaya açıklamaya çalışır. Türk milleti, dünyadaki birçok medeniyetin kurulup gelişmesini olumlu yönde etkilemiş ve pek çoğuna da katkılarda bulunmuştur. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 7. 1966 yılında ilk defa Ankara'ya gittim. Tarihini değil Atatürk ve cumhuriyetini daha iyi anlamak istiyordum. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikirler üretme.

Örnek 1. Atatürk, sadece günlük çalışma saatlerinde değil, gece geç saatlere kadar süren yemek sohbetlerinde de dil konuları üzerinde çalışırdı. Atatürk'ün sofrası âdeta bir bilim kürsüsüyüdü. Bilim insanı ve sanatçıların çoğunlukta olduğu sofrada, dil tartışmaları yapılırdı. Bu yemekleri Atatürk, "sofra dil dersleri" olarak adlandırmaktaydı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Çarşamba günüydü. Türkçe dersinin sonlarına doğru öğretmenimiz:

— Çocuklar, biliyorsunuz, önümüzdeki hafta 10 Kasım Atatürk Haftası. Bu haftayla ilgili olarak neler yapabiliriz? Düşünün bakalım, dedi.

Ön sıralardan bir arkadaşımız:

— Öğretmenim, Atatürk'ün hayatını, kişiliğini ve başarılarını konu alan bir oratoryo düzenleyebiliriz.

— Olabilir Ali, bunu düşünelim. Başka, aklınıza neler geliyor çocuklar?

— Atatürk konulu bir şiir dinletisi düzenleyebiliriz.

— Bak bu da güzel bir fikir Tuncay. Bu konu ile sen ilgilen. Bu işin düzenlenmesini sana bırakıyorum, olur mu?

Öğretmenimizin bu yaklaşımı çok hoşuma gitmişti. Biraz çekinerek ben de elimi kaldırdım. Öğretmenimiz:

— Seni dinliyoruz Sema, deyince birden heyecanlansam da ayağa kalktım:

— Öğretmenim, arkadaşımızla Atatürk'ün kişiliği, fikir hayatı ve değişik konulardaki görüş ve düşüncelerini dile getiren bir program hazırlayabilir miyiz?

— Çok iyi düşünülmüşün Sema. Bak ben de böyle bir şey hazırlamanızı isteyecektim. Bu konuyla da sen ilgilen. Arkadaşlarınla hemen çalışmalara başlayın. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. İstenilen şeyler geldikten sonra Atatürk her iki arkadaşın savlarını yazı ile saptamalarını istedi, tartışmalarda başlangıçtaki iddiaların unutulması sık sık görülen bir şey olduğu için buna gerek gördüğünü ilave etti. Sonra arkadaşlardan sözlerini doğrulamaları için ne gibi bilimsel belgelere ve kaynaklara başvuracaklarını sordu. Bunlar da kâğıtlara yazıldı. Kütüphaneden istenilen kitaplar geldikten sonra okuma ve çeviri başladı. Sonunda bir taraf hak kazandı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 4. — Biliyor musunuz, dedi. Benim fakülte'deki öğretmenlerimden biri görme engelliydi. Mithat Enç Bey... Hiç unutamam, onun çok güzel bir sözü vardı:

"Herkes bir gün engelli olabilir."

Bu söz üzerine konuştular. Engelliler için neler yapılabileceğini tartıştılar. İlginç sonuçlara ulaştılar. Engelliler de hemen her işi başarabiliyorlardı. Spor yapabiliyorlardı. Onlar için yapılacak çok iş vardı. Ancak, yolda, iş yerinde, evde rahatça hareket edebilecekleri düzenlemelere ihtiyaçları vardı. Engellilere güzel ve rahat bir yaşam sunulabilmesi için bu düzenlemelerin hemen yapılması gerekiyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 5. Bir iki gün sonra Mustafa Kemal Atatürk, Ankara Kız Lisesindedir. Girdiği ders, yurt bilgisi... Ortaya atılan konu seçme, seçilme hakları ve askerlik görevidir. Atatürk'ün sorularına aldığı yanıtlar gayet zekicedir, düzgündür; pırıl pırıl çocuklar, genç kızlar, pırıl pırıl bir heyecan içinde ve bütün içtenlikleriyle konuşmaktadırlar. Atatürk bu durumdan çok memnundur elbette. Mutludur âdeta. Büyük bir düzen içinde sürüp giden tartışmada söz almayan öğrenci yoktur. Her akşam sofrasını dolduran "günün önemli adamları"yla konuşurken, onları dinlerken kendini bu kadar doygun hissetmemiştir Atatürk. (GİZEM, 6. sınıf)

4.6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan karar verme becerisine ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Bulgular

KARAR VERME	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
	Bağımsız olarak karar verme sorumluluğu üstlenme	4	1	1	4	2	1	1	1	15
	Olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma	11	4	3	5	4	8	1	5	41
	Seçenekleri karşılaştırma, gözden geçirme	2	0	0	0	0	0	0	0	2
	Seçeneklerden birine karar verme	4	0	2	0	0	0	1	0	7
	Seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma	2	1	1	1	0	0	0	1	6
	TOPLAM	23	6	7	11	6	9	3	7	

Tablo 6'ya bakıldığında, karar verme becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında diğer becerilerde olduğu gibi düzenli olarak dağılım göstermediği hatta yok denecek kadar az frekansa sahip olduğu görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=23$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=6$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=7$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=11$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=6$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=9$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=3$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=7$) noktada karar verme becerisine yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 6. sınıf ve FCM 5. sınıf ders kitaplarındaki karar verme becerisine ilişkin bulgular ile MEB 7. sınıf ve YILDIRIM

8. sınıf ders kitaplarındaki karar verme becerisine ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine benzer olduğu görülmektedir. MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında, incelenen diğer kitaplara oranla biraz daha fazla karar verme becerisine ilişkin ifadelerin (f=23) yer aldığı görülmektedir. İncelenen kitaplarda karar verme becerisine yönelik en az ifadenin CEM 7. sınıf ders kitabında (f=3) olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından incelendiğinde, karar verme becerisinin alt becerileri gerek kitaplarda ayrı ayrı değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından incelenen tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde diğer temel becerilerde olduğu gibi bazı noktalarda benzer ya da yakın değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Karar verme becerisine ilişkin frekansların diğer temel becerilere oranla çok daha az yer aldığı görülmektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla bağımsız olarak karar verme sorumluluğu üstlenme (f=4; f=1; f=1; f=4; f=2; f=; f=1; f=1); olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama (f=0; f=0; f=0; f=1; f=0; f=0; f=0; f=0); seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama (f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma (f=11; f=4; f=3; f=5; f=4; f=8; f=1; f=5); seçenekleri karşılaştırma, gözden geçirme (f=2; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); seçeneklerden birine karar verme (f=4; f=0; f=2; f=0; f=0; f=0; f=1; f=0); seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma (f=2; f=1; f=1; f=1; f=0; f=0; f=0; f=1) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 6'da verilen alt becerilere ilişkin bulgulara, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla bağımsız olarak karar verme sorumluluğu üstlenme (f=15); olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama (f=1); seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama (f=0); karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma (f=41); seçenekleri karşılaştırma, gözden geçirme (f=2); seçeneklerden birine karar verme (f=7); seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma (f=6); şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında incelenen ders kitaplarında karar vermeye ait alt becerilerin birbirinden farklı frekans

değerlerine sahip oldukları görülse de alt becerilerin dikey düzlemde olduğu gibi yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Alt becerilerin yatay düzlemde toplam değerlerine bakıldığında incelenen kitaplarda en çok frekans değerine sahip alt becerinin “karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma (f=41)”; “seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama (f=0)” alt becerisinin de en az frekans değerine sahip olduğu görülmektedir.

Alt becerilerden bağımsız olarak karar verme sorumluluğu üstlenme becerisine MEB 5, MEB 6, MEB 7, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma becerisine ilişkin MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; seçeneklerden birisine karar verme becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6 ve YILDIRIM 8; seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma becerisine ilişkin FCM 5, GİZEM 6 ve CEM 7. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye (f=0) rastlanmamıştır. Ayrıca “seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama” alt becerisine ilişkin ifadeye hiçbir ders kitabında rastlanmamıştır.

Karar Verme Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Bağımsız olarak karar verme sorumluluğunu üstlenme.

Örnek 1. *Ogün, ne yapacağına bir anda karar veremedi. Dönüp dedeye yardım etse okuluna geç kalabilirdi. Yardım etmese, içi rahat etmeyecekti. Trafik ışıklarına baktı. Yeşil ışık hâlâ yanıyordu. Ani bir kararla gerisin geri döndü. Yaya geçidinden koşar gibi geçti karşı tarafa. Gözleri görmeyen adamı elinden tutup karşıya geçirecekti ki kırmızı ışık yanıverdi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Birdenbire, beni çok etkileyen rüya geldi aklıma. Neden olmasın? Projeyi Pınar'a açmadan önce kafamda tasarlamaya çalıştım. Bir çocuk heykeli olacaktı bu. Malzemesi ise kullanılmayan eşyalar... Her tarafı kullanılmayan eşyalardan kurgulanmış dev bir çocuk heykeli, rengarenk... Düşündükçe, gözüümün önüne getirdikçe heyecanlanıyordum. Daha fazla dayanamayıp Pınar'a anlattım projeyi. Ben anlatırken o da heyecanlanıyor, kendisi de bir şeyler eklemeye çalışıyordu. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Çocuklar sıcacık evlerinde, anne ve babalarının sevgi dolu kollarındaydılar. Kendi annesini düşündü. Ne kadar da severdi onu. Şimdi çok uzaklardaydı. Soğuk kış gecelerinin hüznü dolu yalnızlığı çöktü. Buraya ne hayallerle gelmişti. Birden kötü düşüncelerden ve mutsuzluğundan kurtulması gerektiğine karar verdi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. Wright Kardeşler makinelerden de çok iyi anlıyorlardı. Ancak, uçan bir makine yapmak için, önce uçurtma işini çok iyi anlamaları gerektiğine karar verdiler. Küçüklüklerinden beri uçurtmayı çok seviyorlardı. Uçurtmanın havada nasıl asılı kaldığını incelemeye başladılar. İlginç uçurtmalar yapıp uçurarak yüzeylerin farklı rüzgâr koşullarına nasıl tepki verdiğini gözlemliyorlardı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5.

*Ey şimdi süzgülün, rüzgârlarda dalgalı;
Barışın güvercini, savaşın kartalı...
Yüksek yerlerde açan çiçeğim;
Senin altında doğdum,
Senin dibinde öleceğim.* (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6.

*Sadrizam, bu hareketi akıllıca bulmadı:
— Geldikten sonra, bu kaftan senin işine yaramaz. Yalnız bir debdebe aletidir. Mallarını elinden kaçıracaksın. Fakir düşeceksin.
— Hayır, sekiz bin altına alacağım kaftanı altı ay sonra Toroğlu, benden geri alır. Yedi bin altınla ben çiftliğimi, rehinden kurtarırım. Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem varsın babamın yadigâr bıraktığı mandıram devlete feda olsun. Devletten hep alınmaz ya, biraz da verilir.* (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Ramazanda orta oyunu, İstanbul'un her semtinde, Karagöz oyunları gibi, herhangi bir kahvehanede oynanabilirdi. Fakat orta oyuncular, hiç şüphesiz, bir kıraathane bulamasalar bile hiç değilse büyücek kahvehaneleri tercih ederlerdi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 8. Beyitiyle himmet nazarının gönlüne ayna olduğunu söylemiştir. Çeşitli söylentiler, Yunus Emre'nin yaşantısına renk katar. Bir kutluk günü Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına varmış, buğday istemiş. Ona, buğday yerine "himmet" teklif edilmiş. "Hayır, demiş buğday isterim." Çuvallarını buğdayla doldurmuşlar. Köyüne dönerken yarı yolda aklı başına gelmiş. Geri dönerek Hacı Bektaş'tan "erenler himmeti" dilemiş. "Senin kısmetin Taptuk Emre'dedir" demişler ve Taptuk Emre'ye ismarlamışlar. Yunus, tam kırk yıl Taptuk Emre'nin dergâhı'na odun taşımış. "Taptuk Dergâh'ına odunun eğrisi bile gerekmez." diyerek kırk yıl tek bir eğri odun getirmemiş. Sonunda, muradına ermiş. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 9.

*Çal, söyle bir türkü uzun havadan,
Bir varsağı çağır, sonra bir destan,
Arkadan yine bir Karacaoğlan,
Günahsa boynuma hep kadalının.* (MEB, 8. sınıf)

Örnek 10. Önterinde uzun ve engellerle dolu bir yol vardı. Ama Hellen yenilgiye uğramayı kabullenmektense durmaksızın çalışarak mücadeleden başarıyla çıkmayı seçmişti. Kısa sürede alfabeyi öğrendi. Sonra elini kullanarak yazmaya ve görme engelliler için hazırlanmış yazıları okumaya başladı. Öğretmen A. Sullivan ve Hellen Keller kısa sürede ayrılmaz bir ikili oluşturdular. Hellen Keller on yaşına geldiğinde konuşmayı öğrenmeye karar verdi. Norveç'te görme ve işitme engelli küçük bir kızın konuşmayı başardığından haberi olmuştu. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 11. Gökyüzü, şimdi Kaoru'nun önüne yıldızları, gezegenleri, düşen yıldızları, kuyruklu yıldızları ile açılmaya başladı. O andan itibaren genç Kaoru kararını verdi. Yeni bir kuyruklu yıldız bulacak ve buna adının verilmesini sağlayacaktı. Amatör birçok gök bilimci yok mu idi? Bunların içinde kuyruklu yıldız bulmuş birçokları vardı. Kendisi de bunlardan biri olacaktı. Kaoru daha büyük bir hızla çalışmaya başladı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 12. *Kaoru 1963 başında iyice giyinerek dama çıktı, göğü taramaya başladı. Önce göğün doğu tarafını taradı, sonra güney kubbesine çevirdi teleskopunu. Bir ara toz duman arasında bir ışık sezer gibi oldu. Önündeki gök haritalarına baktı: Öyle bir şey görünmüyordu. Kaoru birden dikkat kesildi. Toz bulutunu bir daha, bir daha inceledi. Kararını verdi: Kimsenin bilmediği bir kıvrıklı yıldız idi bu. Kaoru sabah erkenden telgrafhaneye koştu, buluşunu Tokyo Gözlemevi'ne bildirdi. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 13. *Kış yaklaşmış, soğuklar başlamıştı; askere kışlık elbise henüz verilememişti. Başkumandan Ahmet Muhtar Paşa, Kars-Erzurum arasında bir çekilme yaparak cepheyi kısaltmaya karar verdi. Geri çekilme çok zor oldu. Deveboynu'nda kanlı bir savaş vererek nihayet Erzurum'a çekildik. - (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 14. *Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi'nde, vatanın bütünlüğünün ve milletin istiklalinin tehlikede olduğunu söyledi. Erzurum Kongresi'nde, millî sınırlar içinde vatanın parçalanmaz bir bütün olduğunu bütün dünyaya ilan etti. Kurtuluş Savaşı'nı bunun için başlattı. Bu konuda hiçbir taviz vermedi. Vatan savunmasını her şeyin üzerinde tuttu. Sakarya Savaşı sırasında "Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz." diyerek bu konudaki kararlılığını gösterdi. Vatani için her şeyini feda etmeye hazır olduğunu şu sözü ile açıkça ifade etmiştir: "Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini ebedî hayatta yaşatmak için feyizli kalacaksın." (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 15. *Kitapların hiçbirini okumamıştım. Kitap okumayı da hiç sevmiyordum. Ben Kütüphanecilik Kulübü başkanı olmaya layık değildim. Gidip anahtarı öğretmene teslim etmeye, yapamayacağımı söylemeye karar verdim. Dolabı kilitledim, sınıftan çıkarken Kadir'le karşılaştım. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama.

Örnek 1. *O zamanlar Göktürklerin başında İl Han, hakan olarak bulunuyordu. İl Han'ın da birçok oğlu vardı. Çocukların hepsi bu savaşta öldü. Yalnız Kayan adındaki en küçük oğlu sağ kaldı. Kayan (Kayı Han) o yıl evlenmişti. İl Han'ın Tukuz (Dokuz Oğuz) adında bir de yeğeni vardı. Kayan ile Tukuz (Kayı Han ile Dokuz Oğuz) her ikisi de düşmana esir olmuşlardı. Fakat on gün geçmeden kadınlarını da kurtarıp beraberlerine alarak atlanıp bir gece düşmandan kaçtılar ve esirlikten kurtuldular. Göktürk yurduna geldiler. Burada düşmandan kaçıp gelen birçok deve, at öküz ve koyun buldular. Oturup düşündüler: "Dört bir yanımız düşman dolu bizi yaşatmazlar." dediler; "En iyisi dağların içinde insan yolu düşmez sapa bir yer bulup orada yerleşelim." diye karar verip sürülerini de alarak dağa doğru varıp göçtüler. (MEB, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma.

Örnek 1. *Birdenbire, beni çok etkileyen rüya geldi aklıma. Neden olmasın? Projeyi Pınar'a açmadan önce kafamda tasarlamaya çalıştım. Bir çocuk heykeli olacaktı bu. Malzemesi ise kullanılmayan eşyalar... Her tarafı kullanılmayan eşyalardan kurgulanmış dev bir çocuk heykeli, rengarenk... Düşündükçe, gözümün önüne getirdikçe heyecanlanıyordum. Daha fazla dayanamayıp Pınar'a anlattım projeyi. Ben anlattıkça o da heyecanlanıyor, kendisi de bir şeyler eklemeye çalışıyordu. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *"Buldum!" diye öyle bir haykırmışım ki elma yiyen Pınar şaşkınlıktan ağzındaki kocaman parçayı çiğnemedi yutuverdi.*

“Ne buldun da öyle bağırdın?”

“Bisiklet Pınar, bisiklet! Bacaklarını çocuk bisikletlerinden yapmalıyız.” Hemen yarım kalan heykel çiziminin başına geçtik. Bir bacağını o, diğerini ben bisiklet çizimiyle tamamlayıverdük. Annemle babama projemizle ilgili fikirlerini sorduk. Babam, “Çocuklar, siz beğendinizse temiz bir biçimde yeniden çizin, projenizin yazılı açıklamasını başka bir kağıda yazın. Ben yarın, kapalı bir zarfla site yönetimine teslim ederim. Bundan sonrası jüriye ait.” dedi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Benim pek hevesli görünmeme sevinmişti. Araştırmamı nasıl yapacağımı anlattı. İşe en yakın çevremden başlayacaktım. Konu, “Çevremizdeki Dil Bozuklukları...” “İş yerlerinin adından başlayabilirsin Onur. Bize göstermek için fotoğrafını ekebilirsin ya da yalnızca adres belirtebilirsin. İş yeri sahipleriyle bu konuda röportaj yapabilirsin. Gazete, televizyon ve radyo yayınlarını, bu yayınlardaki reklamları izleyip sonuçlar çıkartabilirsin. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Bu, söylenmesi zor tekerlemeyi de güzelce yazdım. Otobüste yazdığım tekerlemeyi de ona okudum. Çok beğendi ve birkaç kez defterimden okuduktan sonra ezberledi. Kendisi de eski bir defter çıkardı ortaya. Meğer o da, o güne kadar duyduğu her tekerlemeyi yazmış. Defteri incelediğimde birbirinden değişik tekerlemeler buldum. Hepsini yazdım. Ben yazarken o da başımda durup tekerlemeleri kimlerden topladığını, niçin yazdığını anlatıyordu:

“Bir gün unutulur diye korkuyorum, gezip gördüğüm her yerde yaşlı insanlardan mani, türkü, tekerleme ne bulursam topluyorum. Hatta çocukların sayışma tekerlemelerini bile yazıyorum. Bütün bunlar kültürümüzün bir parçası. Yeteri kadar birikince kitap çıkarmayı düşünüyorum.” Dayımın yaptığı derleme çalışması beni gerçekten etkilemişti. O anlatırken ben de kendi kendime bir karar almıştım. Bundan sonra, kitaplara geçmemiş, insanlar arasında söylenen her türlü eğlence ve oyun sözlerini yazacaktım. Hatta masal, hikâye, fıkra dinlediğimde onları da yazacaktım defterime. Böylece ileriki yaşlarımda elimde zengin bir halk kültürü derlemesi olacaktı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. ...

Bir erik ağacının üstünde şiirler okudu arkadaşlarına.

Hayallerini anlattı onlara.

Ay'ın yanına nasıl gideceğini paylaştı onlarla

Güldü tüm küçük serçeler:

“Sen daha yeni öğrendin uçmayı,

Nasıl gidersen o kadar uzaklara” dediler.

Küçük serçe bu, hiç pes eder mi, vazgeçer mi hayallerinden?

Dinlemedi hiç birini, yanıt bile vermedi onlara

Gün boyunca düşler kurdu, planlar yaptı-

Ve sonunda gün batımıyla birlikte geldi Ay tüm parlaklığıyla.

Küçük serçe hazırda işte.

Artık uçabilirdi Ay'a...

Uçtu küçük serçe. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. TBMM'nin açılması, cumhuriyet idaresine giden yolun ilk adımlarıydı. Bununla birlikte saltanat devam ediyor ve bu durum ulusal egemenliğin önünde önemli bir engel olarak duruyordu. 1 Kasım 1922'de, Türkiye Büyük Millet Meclisinde alınan kararla saltanat kaldırıldı. Mustafa Kemal, Mecliste yaptığı konuşmada bundan sonra ülke yönetiminin Türkiye Büyük Millet Meclisi eliyle olacağını ilan etti. 13 Ekim 1923'te Ankara, TBMM kararı ile başkent seçilirken 29 Ekim 1923'te de Cumhuriyet ilan edildi ve Mustafa Kemal ilk cumhurbaşkanımız seçildi. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Tartışmalı konuşma başlayalı hayli oldu. Karara varmak elbette zor... Hele böyle her kafadan bir ses çıkarken. Kafadan bile sayılmaz, ağızdan çıkan sesler demek daha uygun sanırım. (olumsuz örnek) (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. *Sadece bir kişi; genç, heyecanlı bir adam karşı çıktı:*

— Rica ederim, siz neler söylüyorsunuz?.. Türk milleti, bir başka devletin sığıntısı, uşağı hâline nasıl getirilir? Şanlı geçmişi zaferlerle dolu... Birkaç kişi birden kesiyor gencin konuşmasını. İçlerinden biri, biraz da tersliyor genç adamı:

— Edebiyatı bırak! Gördün işte, tüm olasılıklar, olanaklar gözden geçirildi. Günlerden beri aynı konu üzerinde çalışıyoruz. “Manda”dan başka çare olsaydı elbette biz de görürdük. Yok işte, yok! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. *Mustafa Kemal adı bomba gibi düşüyor salona...*

— Mustafa Kemal burada mıydı?

Oradaki önemli bir kişi tedirgin bir sesle:

— Burada olduğunuzu bilmiyorduk, Paşam...

— Bu konuda siz ne buyurursunuz?

— Her biriniz konuştunuz, fikirlerinizi söylediniz... Hepinizi dinledik.. Efendiler, siz, kimin malını kime peşkeş çekiyorsunuz? Bu memleketi korumak için bu milletin özgür yaşaması için yüzyıllardan beri kanını akıtmış, canını vermiş, memleketin gerçek sahiplerine, kahramanlar kahramanı Anadolu'ya bir şey sordunuz mu? Anadolu halkını dinlediniz mi? Bir de onlara sorun, efendiler, bir de onları dinleyin! (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. *Büyük kubbeli serin divan, bugün daha sakin, daha gölgeliydi. Pencerelelerinden süzülen mavi, mor, sincabi, bahar ışınları; çinilerin yeşil derinliklerinde birikiyor, koyulaşıyordu. Yüksek ipek şiltelere diz çökmüş yorgun vezirler önlerindeki halının renkli nakışlarına bakıyorlar. Uzun beyaz sakalını zayıf eliyle tutan ihtiyar sadrazamın sönük gözleri, gayet uzak, gayet karanlık şeyler düşünüyor gibi, mevcut olmayan noktalara dalıyordu.*

— Cesur bir adam gerekiyor paşalar, dedi. Biz onun sırmalara, altınlara, elmaslara gark ederek gönderdiği elçisine padişahımızın elini öptürmedik. Şüphesiz o, karşılığını vermeye kalkacak.

— Şüphesiz.

— Hiç şüphesiz.

— Mutlaka.

Kubbealtı vezirlerinin tamamıyla kendi fikrinde olduğunu anladığı sadrazam, düşündüğünü daha açık söyledi:

— O hâlde, bizden elçi gidecek adamın çok cesur olması gerek. Öyle ki ölümden korkmasın. Devlet şanına dokunacak hareketlere karşı koysun. Ölüm korkusu ile, uğrayacağı hakaretlere boyun eğmesin... (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. *...Altından bir yay gördü, uyur iken uykuda,*

Yayın bulunuyordu, üç gümüşten oku da.

Ta doğudan battıya, altın yay uzanmıştı.

Üç gümüş ok kuzeye, sanki kanatlanmıştı.

Anlattı Oğuz Han'a, uyanınca uykudan,

Rüyayı tabir etti, içindeki duygudan.

Dedi: “Bu düşüm sana, dirlik düzenlik versin!

Hakanıma inşallah, birlik güvenlik versin!

Rüyada ne gördüysem Göktanrı'nın sözüyle,

Seni de öyle yapsın, Tanrı kutsal özüyle!

Yeryüzünün ki hepsi, dolup taşar boyuna,

Tanrı'm, bağışlayıver! Oğuz Kağan soyuna!”

Oğuz Han çok beğendi, Uluğ Türük'ün sözün,

Öğüt ver dedi bana, tuttu onun öğüdün.

Sabah olunca gördü, kendinden büyüklere,

Çağırarak getirtti, kendinden küçükleri.

Dedi: “Hey! Gönlüm benim! Avlansana haydi der!

Başa geldi ihtiyarlık, cesaretin hani der?

Gün, Ay ve Yıldız sizler, gidin gün doğusuna,

Gök, Dağ ve Deniz siz de gidin gün batısına!” (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. *Kardan adamın gövdesi, kafası tamamlanınca sıra giydirmeye, kuşatmaya, süslemeye geliyor. Murat,*

– *Boyunbağı benden, diyor.*

Alper atlıyor:

– *Kalemi de benden. Şöyle sağ elinde bir tükenmez kalem olmalı.*

– *Tükenmez kalem mi? diyorum. Elinde kalem olan bir kardan adam hiç görmedim ben.*

– *İyi ya işte, diyor Alper. İlki bizimki olacak. Eli kalem tutan bir kardan adamımız olsa fena mı olur?*

– *Haklısın, diyorum. Yazar çizer bir kardan adam olsun. Ne o süpürge filan? Bütün kardan adamlar çöpçü olmak zorunda mı?*

– *Cep telefonu da olmalı, diyor Burak.*

– *O kadar da değil, diyorum. Kardan adam cep telefonunu ne yapsın?*

– *Rica ederim, diyor Burak. İletişim çağındayız, unutmayalım. İletişimden uzak bir kardan adam olur mu?*

– *Oldu olacak kucağına bir de dizüstü bilgisayar verelim, diyorum.*

– *Harika! diye bağırtıyor Murat.*

– *Ama nereden bulmalı? diye ekliyor.*

Alper, "Beş dakikaya kalmaz gelirim." Deyip ayrılıyor. Biraz sonra elinde bir tükenmez kalem ve birkaç zeytin tanesiyle yanımıza dönüyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. — *Size her zaman söylerim, yalnız kendi başınıza ve kendiniz için çalıştığınız zaman herkes gibi böyle bir sonuç ile karşılaşmanız mümkündür hatta sık sık olabilir. Kurumu, ben bunun için kurdum; buradaki üyeler yurt içinde ve dışında tarihe ait yapılan çalışmalardan ve kendi incelemeleri sonucundan birbirlerini haberdar ederek, birbirlerini tamamlayarak çalışırlarsa sonuç daha olumlu olur. Bunu yaparken şahsınıza ait bir buluşun başkaları tarafından kullanılmasından ve mutlu sonuçların isiminize değil, bağlı olduğunuz kuruma ve millete mal edilmesinden kuşkunuz olmasın; millet bunun değerini bilir. Millet sevgisi kadar büyük ödül yoktur. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 14. *Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu; yani bütün ülkeye Göktürkler hâkimdi. Bu durum ise diğer bütün öteki kavimlere acı geliyordu, üstelik Göktürkleri de kaskanyorlardı. Bir araya gelip birleştiler ve Türklerden öğ almaya karar verdiler, onların üzerlerine yürüdüler. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 15. *Bu yenilgi üzerine Göktürlere düşman olan kavimler büsbütün hiddetlendiler, av yerinde toplandılar ve bir arada konuştular. Dediler ki: "Göktürlere hile yapmazsak işimiz sonunda pek yaman olacak." Bu konuşmadan sonra, tan ağarınca sanki baskına uğramışlar gibi işe yaramayan mallarını bırakıp kaçtılar. Bunu gören Göktürkler: "Düşmanlarımızda savaşacak hâl kalmadı, kaçıyorlar." diye düşünerek kaçanların arkasına düştüler. Düşmanlar, Göktürkleri görünce hemen geri döndüler, Göktürkleri gafil avladılar, vuruşmaya başladılar. Düşmanlar galip geldi. Çadırlarını ve mallarını öyle bir yıkıp yağmaladılar ki bir ev bile kalmadı. Büyüklerin hepsini kılıçtan geçirdiler, küçükleri kul edindiler ve her birini alıp kendi evlerine götürdüler. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 16. *O zamanlar Göktürklerin başında İl Han, hakan olarak bulunuyordu. İl Han'ın da birçok oğlu vardı. Çocukların hepsi bu savaşta öldü. Yalnız Kayan adındaki en küçük oğlu sağ kaldı. Kayan (Kayı Han) o yıl evlenmişti. İl Han'ın Tukuz (Dokuz Oğuz) adında bir de yeğeni vardı. Kayan ile Tukuz (Kayı Han ile Dokuz Oğuz) her ikisi de düşmana esir olmuşlardı. Fakat on gün geçmeden kadınlarını da kurtarıp beraberlerine alarak atlanıp bir gece düşmandan kaçtılar ve esirlikten kurtuldular. Göktürk yurduna geldiler. Burada düşmandan kaçıp gelen birçok deve, at öküz ve koyun buldular. Oturup düşündüler: "Dört bir yanımız düşman dolu bizi yaşatmazlar." dediler; "En iyisi dağların içinde insan yolu düşmez sapa bir yer bulup orada yerleşelim." diye karar verip sürülerini de alarak dağa doğru varıp göçtüler. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. Dört yüz yıl sonra Ergenekon'da hem kendileri hem sürüleri o kadar arttı ki ülkeye sığmaz oldular. Bu yüzden toplanıp konuştular, çare bulmak istediler. Dediler ki: "Atalarımızdan duyardık, Ergenekon'un dışında geniş yerler, güzel yurtlar olurmuş. Eskiden oraları bizim yurdumuzmuş. Dağların arasından bir çıkılacak yol arayıp bulalım, çıkıp buradan göçelim. Ergenekon'un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım." Böyle konuşulup karar verince Ergenekon'dan çıkmak için bir yol aramaya başladılar, bulamadılar. O zaman bir demirci dedi ki: "Bu dağda bir demir madeni var. Yalın kata benzer. Madenin demirini eritsek bir yol olurdu." (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Cumhuriyete kavuşmak için nasıl bir yol izlenecekti? Neler yapılacaktı? Atatürk, bu soruların yanıtını halk içinde, halkla birlikte aradı. Bu amaçla kongreler düzenledi. Kongrelere katılanların düşüncelerini dinledi. Onlara, kendi görüşlerini açıkladı. Cumhuriyete giden yolu, halkla birlikte kararlaştırdı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 19. 29 Ekim 1923'te Büyük Millet Meclisi toplandı ve Anayasa'mızın birinci maddesine, "Türkiye Devleti'nin hükümet şekli cumhuriyettir." fıkrası eklendi ve oylanarak kabul edildi. Arkasından da cumhurbaşkanı seçimi yapıldı. 158 oyla Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Devleti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 20. Bunun üzerine köylüler toplandılar.

— Bu böyle olmaz, dediler. Bu iş böyle gitmez. Bu bizim köy, bahtsız bir köy. Çünkü iki dağ arasında. Yağmur boşandı da sel indi mi her şeyimizi sele veriyoruz. Bir şey yapmamız gerek.

Bir genç:

— Alıp başımızı gidelim, dedi. Büyük şehirlere gidelim. Oralarda iş yok mu? İş bulur çalışırız.

Bir ihtiyar:

— Olmaz öyle şey, dedi. Evden, yurttan ayrılmak kolay değil. Herkes bırakır giderse köy kime kalacak? Şu güzel dağ, şu güzel tepeler, şu bahçeler ne olacak? Bu köyü bırakamayız, başka yerlere gidemeyiz.

Bir başka genç:

— Her yıl sel geliyor. Emeklerimiz boşa gidiyor. İnsan nerede olsa çalışır, nerede olsa karnını doyurur, dedi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 21. Oğuz Kağan, kurultaya katılanların görüşlerini aldıktan sonra, çadırının sağ yanına kırk kulaç uzunluğunda bir ağaç diktirmişti. Bu direğin üzerine bir altın tavuk yerleştirerek altına da bir ak koyun bağlattı. ... (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Öykü bittikten sonra kral gözyaşlarını tutamamış. Prens de ağlamış için için. "Peki Bilge Dede ne yapabiliriz?" diye sormuş kral. "Bilemem yüce kralım, düşünelim." yanıtını vermiş Bilge Dede. Bilgeler düşünmüşler, düşünmüşler... Sonunda genç bir bilge söz almış. "Yüce kralım!" diye söze başlamış:

"Sorunu ancak Çiçeklerin Meleği çözebilir. Bir yolunu bulup onunla konuşmamız gerek. Bildiğiniz gibi, Çiçeklerin Meleği Venüs'te oturur. Anka Kuşu'na binip önce Kafdağı'na, oradan da Venüs'e ulaşılabilir. Ancak bu yolculuk ölümcül tehlikelerle doludur. Kim cesaret edebilir? Bilemem!" (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 23. Şimdi, sıra içeride yeni bir düzenin kurulmasına gelmişti. İlk iş olarak 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu. Mustafa Kemal, Meclisin oylarıyla Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı oldu. ... (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 24. Fırtınalı, soğuk, çetin bir kış gecesi... Buzlu yollardan geçerek Birinci Dünya Savaşı sonu hükümetinin önemli kişilerinin toplantı hâlinde oldukları binaya gelelim. Büyücek bir oda... Ortada mermer bir masa ve çevresinde Türk ulusunun geleceği üstünde hayati kararlar almak için toplanmış insanlar var. Bu konuda yetkili olduklarına inanan insanlar... Tartışmalı konuşma başlayalı hayli oldu. Karara varmak

elbette zor... Hele böyle bir gün her kafadan bir ses çıkarken... Kafadan bile sayılmaz, ağızlarından çıkan sesler demek daha uygun sanırım. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 25. *Bilirsiniz, Hazreti Ayşe bir gün peygamberimize:*

— *Ya Resulallah, iki komşum var. Birinin kapısı karşımda, öbürününki biraz uzaktadır. Bende olan bir şey ekseriya ikisine birden vermeme yetmiyor. Böyle bir hâlde hangisinin hakkı daha büyüktür? diye sormuş.*

Peygamberimiz de:

— *Kapısı karşımda olan komşunun! diye cevap vermiş. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 26. *Ahmet Muhtar Paşa emrinde bulunan kumandaları çağırarak mektubu onlara da okudu.*

— *Arkadaşlar, dedi. Düşman kapımızdadır. Ben verilecek cevabı biliyorum. Fakat bir defa da sizin fikrinizi almak istedim. Paşalar kalenin savunulması üzerinde durdular. Ahmet Muhtar Paşa memnun oldu.*

— *Teşekkür ederim arkadaşlar, teslim olmayacağız. Doğunun son kalesini ölünceye kadar savunacağız. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 27. *Ne zamandı, anımsamıyorum. Babam:*

— *“Canım, sen zaten oynamıyordun. Dolapta durup duruyordu.” dedi. Anneme bakmıştım. Yüzü iyice ter içinde, sanki hâlâ yer süpürüyor. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 28. *Bir gün av yerinde bütün illerin hanları ve beyleri toplanıp konuştular. “Göktürklerle hile yapmazsak işimiz yaman olur.” dediler. Ertesi gün şöyle bir hileye başvurdular: Tan ağarırken baskına uğramış asker gibi yükleri, işe yaramayan hayvanları bırakarak kaçtılar. Göktürkler “Bunların savaşma gücü kalmadı da ondan kaçıyorlar.” diye arkalarından varıp yetiştiler. Düşmanlar, Göktürkleri görünce birden geri döndüler, saf tuttular, vuruştular, galip geldiler. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 29. *Ergenekon’da dört yüzyıldan çok oturduktan sonra hayvanları, nüfusları o kadar çoğaldı ki artık sığılamaz oldular. Çare bulmak için kurultay toplandı. Dediler ki: “Atalarımızdan işittik, Ergenekon’un dışında geniş yerler, güzel yurtlar varmış. Bizim yurdumuz eskiden oralarda imiş. Düşmanlar, güç birliği yapıp yurdumuzu almışlar, insanlarımızı kırıp geçirmişler. Tanrıya şükür, biz şimdi o hâlde değiliz ki düşmandan korkup da dağda kapanıp oturalım. Dağın arasından yol arayıp bulalım, göçüp çıkalım. Bize dost olanlarla görüşelim, düşman olanlarla savaşalım.” Herkes bu düşüncüyü doğru buldu. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 30. *Yine bu konuda, Hoca’nın köyü Hortu’da dinlediğimiz bir hikâyeye var:*

Hoca’nın ev yaptıracağı gelir. Arsayı ölçer biçer, tam kararını vereceği sırada biri gelir:

— *Şuraya da bir mutfak koy.*

Hoca’nın aklı yatar, temeli de ona göre açar. Derken biri daha gelir:

— *Olmamış. Şuraya da iki oda, bir misafirhane...*

Planı bozar, yeniden temel açar. Birkaç gün sonra, bir başkası daha gelir, başlar fikir yürütmeye...

Hoca, bakar ki olacak gibi değil, halkın elinden kurtuluş yok. Koşar Akşehir meydanına:

— *Ey ahali! Görüyorsunuz ev yaptırıyorum... Allah aşkına, ne söyleyecekseniz hepiniz birden peşinen söyleyin de ben de rahat rahat işimi bitireyim, der. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 31. *Bir kahkaha sesiyle ikimiz de susup başımızı sesin geldiği yana çevirdik. Karşı balkonda Ekrem amca şezlonguna uzanmış çayını içiyordu.*

— *“Çocuklar, öyle suratınızı asıp durmayın. İyi bir satıcı güler yüzlü, sabırlı olmalı.”*

Ekrem amca emekli banka memuruydu. Yıllarca çalışmış, deneyim sahibi olmuştu. Oysa bu bizim ilk işimizdi.

“Malınızı pazarlamak için reklam yapmalı, göz boyamalısınız. Önce şu tezgâhınızı çekici hâle getirin. Herkes yanınızdan geçerken alışveriş etmese bile şöyle bir iki dakika durup baksın, içi açılsın. Hem sonra, ticarete arkadaşlık olmaz. Az önce bir çocuk, okumak için kitap aldı gitti. Bu duruma dur demezseniz biraz sonra onu duyan başkaları da gelir, kitapları alıp giderler.

O hâlde ne yapalım? Hemen bir tabela hazırlayalım. “Okuma ücreti 25 kuruş yazalım. Tabelayı gören artık ne yapamaz? Kitabı alıp elini kolunu sallaya sallaya gidemez. Anlaşıldı mı?” Söyledikleri doğrudu. Gerçekten tezgâhımızın zavallı bir görünüşü vardı. Çevresini çiçeklerle süslersek çok gösterişli olabilirdi. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 32. Bir sabah annem “Hadi, seninle çarşıya gidelim.” dedi, “İster misin?” İşte o çarşığı, önünden geçtiğimiz dükkânları, mağazaları, satıcıları da anımsıyorum. Bunların içinde, camları yere kadar inmiş büyük bir mağazanın önünden geçiyorduk. Annem durdu ve vitrinde müşteriye sunulan eşyayı seyretmeye başladı. Ben de öyle... (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Seçenekleri karşılaştırma, gözden geçirme.

Örnek 1. Anadolu'daki pek çok il ve ilçemizin adında, Türkçemizin güzel söyleyişlerinin izini bulabilirsiniz. Konya'nın, “Kon ya!”dan; Eğridir'in “Eğri dur!”dan; Hopa'nın “Hoppa..”dan geldiği yöre insanlarımız tarafından anlatılır durur. Oranın adının gerçekten böyle bir gerçek hikâyesi var mı yoksa insanımız mı yakıştırmış? Orasını biz bilemeyiz, kararı siz vereceksiniz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Yunus Dede büyük kardeşe dönüp:

– Ne düşünüyorsun evladım, diye sordu.

Kardeşine gururla baktıktan sonra:

– En güzel yatırımı küçük kardeşimiz yapmış efendim, dedi. Sözü biter bitmez de gidip kardeşinin alnundan öptü. Ortanca kardeşten de aynı cevabı alan Yunus Dede:

– Evet Davutcan, eskilerin güzel bir sözü var: “Bir yıl sonrasını düşünüyorsan buğday ek. On yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik. Elli yıl sonrasını düşünüyorsan insana ve bilgiye yatırım yap.”

Bana göre de en güzel yatırımı küçük oğlunuz yapmış. Davut Bey üç oğlunu da alınlarından öptükten sonra:

– Evlatlarım, hepimizle gurur duyuyorum. Ben de Yunus Dede'niz gibi düşünüyorum. Bundan sonra için başına küçük kardeşinizi getiriyorum, dedi. (MEB, 5. sınıf)

Alt Başlık: Seçeneklerden birine karar verme.

Örnek 1. Oğün, ne yapacağına bir anda karar veremedi. Dönüp dedeye yardım etse okuluna geç kalabilirdi. Yardım etmese, içi rahat etmeyecekti. Trafik ışıklarına baktı. Yeşil ışık hâlâ yanıyordu. Ani bir kararla gerisin geri döndü. Yaya geçidinden koşar gibi geçti karşı tarafa. Gözleri görmeyen adamı elinden tutup karşıya geçirecekti ki kırmızı ışık yanıverdi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Türkçeyi yok saymanın havası da var demek. Gerçekten üzmeye başladı beni bu durum. Önceleri inanmamıştım böyle olduğuna; izleyince gördüm, gördükçe üzüldüm. “Gelemem Ömer, Türkçeye yapılan saygısızlıkla ilgili bir ödev aldım. Onu hazırlamam gerek.” Ömer, alay edercesine süzdü beni. “Biz free (fri) takılıyor, sen bilirsin.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Wright Kardeşler makinelerden de çok iyi anlıyorlardı. Ancak, uçan bir makine yapmak için, önce uçurtma işini çok iyi anlamaları gerektiğine karar verdiler. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. *Sözü biter bitmez de gidip kardeşinin alnundan öptü. Ortanca kardeşten de aynı cevabı alan Yunus Dede:*

– *Evet Davut can, eskilerin güzel bir sözü var: “Bir yıl sonrasını düşünüyorsan buğday ek. On yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik. Elli yıl sonrasını düşünüyorsan insana ve bilgiye yatırım yap.”*

Bana göre de en güzel yatırımı küçük oğlunuz yapmış. Davut Bey üç oğlunu da alınlarından öptükten sonra:

– *Evlatlarım, hepinizle gurur duyuyorum. Ben de Yunus Dede’niz gibi düşünüyorum. Bundan sonra işin başına küçük kardeşinizi getiriyorum, dedi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5.

*Oğuz kızı görünce aklı gitti beyninden,
Kıza vuruldu birden, sevdi kızı gönlünden,
Kızla gerdeğe girdi, aldı dilediğinden.
Gebe kalmış idi kız, gün geceler dolunca.
Gözleri aydın oldu, üç oğlancık doğunca.
Birinci oğlancığa, Gün adını koydular.
İkinci oğlanaysa Ay adını buldular,
Yıldız olsun üçüncü, diye memnun oldular! (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 6.

*Oğuz kızı görünce aklı başından gitti,
Nedense yüreğine, kordan bir ateş girdi.
Gönülden sevdi kızı, tutup aldı elinden,
Kızla gerdeğe girdi, aldı dilediğinden.
Birinci oğlancığa Gök adını koydular,
İkinci oğlanaysa Dağ adını buldular,
Deniz olsun üçüncü diye memnun oldular. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 7. *Servet ve şöhret sahibi olanlardan en mutlu saatlerini kitap okumakla geçirdiklerini itiraf eden kimseler çıkmıştır. Bunlardan Makauley (Makoli) bir kız çocuğuna yazdığı mektupta şunları söyler: “Pek hoş mektubuna teşekkür ederim. Sevgili küçük kızımın bahtiyarlığına sebep olduğumdan dolayı ben de bahtiyarım. Onun kitapları sevdiğini görmek kadar beni memnun eden bir şey olmaz. Zira benim gibi büyüyünce görecektir ki kitaplar, pastalardan, şekerlerden, bütün oyuncaklardan ve dünyanın her türlü eğlencelerinden değerlidir. Bana, sarayları, bahçeleri, güzel yemekleri, arabaları, gösterişli elbiseleri ve yüzlerce hizmetçisiyle dünyanın en büyük kralı olacaksın, deseler, istemezdim. Okumayı sevmeyen bir kral olmaktansa tavan arasında kitap yığınları ortasında oturan bir fakir olmayı tercih ederdim.” (CEM, 7. sınıf)*

Alt Başlık: Seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma.

Örnek 1. *“Ömer, hiç düşündün mü? Niçin su parkı ya da su adası demiyoruz da aquapark, aqualand diyoruz?”*

“Cahil cahil konuşma oğlum! Bir duyan olsa dilin dönmüyor, söyleyemiyorsun sanacak. Oraya herkes öyle diyor, tabelasında öyle yazıyorsa tabii biz de öyle diyeceğiz. Hem daha havalı oluyor böyle söylemek.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Küçük kar tanesi yeryüzü macerasının bu kadar kısa süreceğini hiç düşünmemişti. Bu kadar kısa sürede yok olmak için mi gökyüzünü terk etmişti? Şimdi ne yapacaktı? Bir kar tanesi iken su damlası olmuş, eriyen karların oluşturduğu derecikte*

kaybolmuş, kendini bilmeden akıp gidiyordu. Dereciğin içinde istemeden sürükleniyordu. Sanki hayata tutunmak ister gibi kenardan köşeden bir yerlere tutunmaya çalıştı. Ama çabaları boşunaydı. O bir kar tanesi değildi artık. Bu düşünce çok üziyordu onu. Annesini düşündü. Onu çok özliyordu. Gökyüzünde annesiyle geçirdiği günleri düşündü. Belki de annesi bunun için yeryüzüne inmesini istememişti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Şimdi biraz da tartışmakta olanlara kulak verelim. Bakın, yaşlı ve şişmanca bir adam ne diyor:*

— *Anlaşıyor ki arkadaşlar, İngiliz veya Amerikan himayesinden birini kabul etmekten başka bir çaremiz yok...*

Yaşlıca adamın sözlerinin yanıtı, bu durumu çoktan kabullenmiş çoğunluğun onaylama sesleri oldu. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 4. *Sadrazam, bu hareketi akıllıca bulmadı:*

— *Geldikten sonra, bu kaftan senin işine yaramaz. Yalnız bir debdebe aletidir. Mallarını elinden kaçıracaksın. Fakir düşeceksin.*

— *Hayır, sekiz bin altına alacağım kaftanı altı ay sonra Toroğlu, benden geri alır. Yedi bin altınla ben çifliği, rehinden kurtarırım. Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem varsın babamın yadigar bıraktığı mandıram devlete feda olsun. Devletten hep alınmaz ya, biraz da verilir. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 5. *Beyitiyle himmet nazarının gönlüne ayna olduğunu söylemiştir. Çeşitli söylentiler, Yunus Emre'nin yaşantısına renk katar. Bir kutluk günü Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına varmış, buğday istemiş. Ona, buğday yerine “himmet” teklif edilmiş. “Hayır, demiş buğday isterim.” Çuvallarını buğdayla doldurmuşlar. Köyüne dönerken yarı yolda aklı başına gelmiş. Geri dönerek Hacı Bektaş'tan “erenler himmeti” dilemiş. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 6. *Perkins Görme Engelliler Okulundan yeni mezun olan 20 yaşındaki genç öğretmen Anne Mansfi eld Sullivan (En Mensfiyıld Sulivin), Helen Keller'a öğretmenlik yapmak üzere Tuscumbia kentine geldiğinde karşısında duran konuşma, görme ve işitme engelli küçük kızın, insan beyninin doğru kullanıldığında olağanüstü bir kapasitesi olduğunu tüm dünyaya göstereceğini bilmiyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

4.7. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Bulgular

BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
	Kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma,	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme, elde etme	4	0	1	0	2	0	0	0	7
	Bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma	4	1	1	0	3	0	2	0	11
	Birden fazla bilgi teknolojisini kullanma	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma	1	0	1	0	1	0	1	0	4
	Teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme	1	0	1	0	2	0	0	0	4
	TOPLAM	11	1	4	0	8	0	3	0	

Tablo 7’ye bakıldığında, bilgi teknolojilerini kullanma becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında diğer becerilerde olduğu gibi düzenli olarak dağılım göstermediği hatta yok denecek kadar az frekansa sahip olduğu görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=11$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=1$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=4$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=0$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=8$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=0$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=3$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=0$) noktada karar verme becerisine yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 5. sınıf ve FCM 5. sınıf ders kitaplarındaki bilgi teknolojilerini kullanma becerisine

ilişkin bulgular ile MEB 7. sınıf ve CEM 7. sınıf ders kitaplarındaki bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine yakın olduğu görülmektedir. MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında, incelenen diğer kitaplara oranla yeterli olmasa da biraz daha fazla bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ilişkin ifadelerin (f=11) yer aldığı görülmektedir. İncelenen kitaplarda karar verme becerisine yönelik en az ifadenin MEB 8, GİZEM 6 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarında (f=0) olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından incelendiğinde, bilgi teknolojilerini kullanma becerisinin alt becerileri gerek her kitapta ayrı ayrı değerlendirildiğinde gerekse alt beceriler açısından tüm kitaplar birlikte değerlendirildiğinde diğer temel becerilerde olduğu gibi bazı noktalarda benzer ya da yakın değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ilişkin frekansların diğer temel becerilere oranla karar verme becerisi gibi ders kitaplarında çok daha az yer aldığı görülmektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme (f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma (f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma (f=1; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme, elde etme (f=4; f=0; f=1; f=0; f=2; f=0; f=0; f=0); bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma (f=4; f=1; f=1; f=0; f=3; f=0; f=2; f=0); birden fazla bilgi teknolojisini kullanma (f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma (f=1; f=0; f=1; f=0; f=1; f=0; f=1; f=0); teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme (f=1; f=0; f=1; f=0; f=2; f=0; f=0; f=0) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 7’de verilen alt becerilere ilişkin bulgulara, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme (f=0); bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma (f=0); bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma (f=1); teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme, elde etme (f=7); bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma (f=11); birden fazla bilgi teknolojisini kullanma (f=0); teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma (f=4); teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme (f=4)

şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında incelenen ders kitaplarında bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ait alt becerilerin birbirinden farklı frekans değerlerine sahip oldukları görülse de alt becerilerin dikey düzlemde olduğu gibi yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Alt becerilerin yatay düzlemde toplam değerlerine bakıldığında incelenen kitaplarda en çok frekans değerine sahip alt becerinin “bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma (f=11)”; “kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme”, “bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma” ve “birden fazla bilgi teknolojisini kullanma” alt becerilerinin de en az frekans değerine (f=0) sahip olduğu görülmektedir.

Alt becerilerden “kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme”, “bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma” ve “birden fazla bilgi teknolojisini kullanma” alt becerilerine ilişkin, örneklem olarak alınan ders kitaplarının hiçbirinde bu beceriler ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Ayrıca bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma becerisine ilişkin MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme, elde etme becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8; bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma becerisine ilişkin MEB 8, GİZEM 6 ve YILDIRIM 8; teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, GİZEM 6 ve YILDIRIM 8; teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye (f=0) rastlanmamıştır.

Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: Bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma.

Örnek 1. *Elektronik posta alıp gönderebilmek için öncelikle bir elektronik posta sunucusundan kendinize bir elektronik posta almanız gerekir. Bu işlemin ardından elektronik posta sunucusu size seçtiğiniz kullanıcı adıyla başlayan bir adres verir. `levant@bilimcocuk.com` gibi. Kuyruklu a işareti (@) bir çeşit araç gibi görev yapar. İşaretin sağında kalan kısım, sizin İnternet üzerindeki elektronik posta sunucu adresinizdir. Bunu mahallenizdeki postanenin adresiymiş gibi düşünebilirsiniz. (MEB, 5. sınıf)*

Alt Başlık: Teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme, elde etme.

Örnek 1.

A:İşte, Güneş sistemimizdeki gezegenler bunlar çocuklar...

B:Ama öğretmenim, göğe baktığımızda onları göremiyorum. Görenler nasıl görüyor?

A:Bunun için teleskoplar kullanılıyor Edwin. Şöyle ki... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. 1800'lü yılların sonunda, Amerika Birleşik Devletleri'ndeyiz. Küçük bir bisikletçi dükkânı düşünün. O zamanlar bisiklet, henüz yeni sayılacak bir buluş. Yirmili yaşlarındaki iki kardeş tarafından işletilen bu dükkânda bisikletlerle ilgili ne gerekiyorsa bulunabiliyor. Orville ve Wilbur Wright (Orvayl ve Vilbur Rayt) adlı bu iki kardeşin elinden her iş geliyor, hem bisiklet yapıyor hem de eski bisikletleri tamir ediyorlardı. Bu işten arta kalan zamanlarında da yapacak öyle çok işleri vardı ki! Onlar, düşlerini gerçekleştirmeye, havada uçan bir makine yapmaya çalışıyorlar. Yani bir uçak! (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. 1898 yılında, özel bir ip sistemiyle kontrol ettikleri kanatlı bir uçurtma yaptılar. Bunu, adını "Wright Nu.:1" adını verdikleri ilk planör izledi. Bu planörün içindeki kişi, yüzü yere bakacak biçimde duruyordu. Ellerine aldığı iki iple planörün kanatlarını kontrol ediyordu. İki kardeş planörü sırayla kullanarak uçmanın tadına varıyorlardı. Ancak planör havada yalnızca 10 saniye kalabiliyordu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. 1901 yılında havada daha uzun kalabilen yeni bir planör tasarımı yaptılar. Bundan bir yıl sonra, tasarımları daha da iyileşmişti; yeni planörün bir de dümeni vardı. Wright Kardeşler, gece gündüz çalışarak çok hafif bir makine tasarlamaya çalışıyorlardı. Sonunda, bunu başardılar ve makineye bir de pervane yaptılar. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Gökyüzünde en çok sevdiğiniz yıldız hangisi? Çoğumuzun bu soruya vereceği yanıt Kutup Yıldızı ya da bir başka adıyla Polaris olacaktır. Çünkü bu yıldız bize "her zaman" kuzeyi gösterir. Bu sayede yönümüzü bulabiliriz. Aslında gökyüzü gözlemciliği ile uğraşmayanlar için Kutup Yıldızı günümüzde bu işlevini önemli ölçüde yitirmiş durumda. Hatta birçoğumuz onu gökyüzünde bulmakta bile zorlanırsınız. Ne de olsa günümüzde yönleri basit bir pusula yardımıyla kolayca bulabiliyoruz. Hatta yeryüzündeki konumumuzu çok duyarlı bir şekilde gösteren GPS (Küresel Konumlandırma Sistemi) alıcıları var. Bunlara artık herkes ulaşabiliyor. Hatta cep telefonumuza, kol saatimize bile girdiler. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. Kısa zamanda bilgisini ve yeteneklerini çevresine kabul ettiren Bell, Boston Üniversitesi profesörlüğüne atandı. O sıralarda Bell, "telgraf" üzerinde çalışmalar yapıyordu. Bir hat üzerinden, arka arkaya pek çok mesaj yollamaya çalışıyordu. Bir yandan da elektrikten yararlanarak konuşmayı daha hızlı iletme amacıyla çalışmalar yapıyordu. Bell ve yardımcısı Watson, tuttıkları ucuz bir evin iki odasında, gece gündüz, durmadan çalışıyorlardı. 10 Mart 1876 günü, evin mahzeninde elindeki aracı kulağına yapıştırıp dinleyen Watson, birden irkildi. Tek tek anlaşılabilen sözcükler geliyordu kulağına. Açık seçik bir cümle duyuluyordu araçtan "Bay Watson, buraya geliniz lütfen! Sizi görmek istiyorum." (FCM, 5. sınıf)

Örnek 7. Dışarda sicim gibi yağmur yağıyor. İstanbul'daki hava durumunu merak ediyorum. Teleteksi açıyorum. İstanbul'da sıcaklık 36 derece, hava açık. Bir ışınlanma olsa da bir an önce yurduma varsam diyorum. (FCM, 5. sınıf)

Alt Başlık: Bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma.

Örnek 1. Annem evden çıkmadan önce son bir kez anneannemi aradı:

– Anne, gerekli her şeyi aldın mı yanına? İlaçlarını unutmadın, değil mi? Göz damlan? Tansiyon hapların? Hangi valizi aldın? Taşıyamazsın sen, inince zor olur. Tekerlekli

olanı al. Hem sapına kurdele bağlamayı sakın unutma, otobüste başkasının valiziyle karışır falan... (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. O akşam yine televizyon haberleri tam yemek saatine rastlamıştı. Haber sunucusu haberleri görüntülerle birlikte vermeye başladı:

“Sayın seyirciler, son günlerde çoğalan çöp evlere bu gün bir yenisi daha eklendi. Komşuların şikâyetleri üzerine ortaya çıkan bu olay mahalledeki herkesi şaşırttı. Yetmiş iki yaşındaki Şerife Hanım, evindeki çöpler belediye çalışanları tarafından götürülürken gözyaşlarını tutamıyordu.” İki kardeşimle ben bu haberi ilginç bulduğumuzdan şaşkınlıkla izledik. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Elektronik posta, yani e-posta, günümüzün en önemli hızlı haberleşme aracı. Elektronik posta sayesinde, yazılı iletilerimizi dünyanın neresinde olursa olsun istediğimiz kişiye anında ulaştırabiliyoruz. Peki, gönderdiğimiz elektronik posta iletilerinin nasıl olup da, saniyeler içinde dünyanın öbür ucuna gidebildiğini merak ettiniz mi? (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Bundan yaklaşık 20 yıl önce yazılı olarak haberleşmek için mektup kullanıyorduk. Bu yolla mektupların yerine varması günler, bazen haftalar sürüyordu. Hatta uzaktaki tanıdıklarımıza mektupların aylar sonra ulaştığı bile oluyordu. Ancak 1990’lı yılların sonunda mektup, yerini elektronik postaya (e-posta) bırakmaya başladı. Bugün ise haberleşmek için çoğunlukla elektronik posta kullanıyoruz. İnternet sayesinde yaygınlaşan elektronik posta, yazılı haberleşmenin çok daha hızlı ve kolay gerçekleşmesini sağlıyor. Üstelik bugün elektronik postayla yalnızca yazılı iletileri değil, fotoğraf ya da ses kayıtları gibi farklı dosyaları da gönderebiliyoruz. Elektronik posta sayesinde iletilerimizi sevdiklerimize, arkadaşlarımıza ulaştırmak için haftalarca beklemek zorunda kalmıyoruz. Tam tersine, iletilerimizi “tek tık”la anında sevdiklerimize ulaştırabiliyoruz. Üstelik gönderdiğimiz kişinin dünyanın neresinde olduğu da hiç fark etmiyor. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Tam cümlesi bitmişti ki gözü televizyondaki bir görüntüye takıldı kaldı:

“Aaa! Kınalı keklik! Ne hoş! Bizim de böyle bir kekliğimiz vardı eskiden.” Belgesel filmin sunucusu, keklik hakkında bilgiler veriyordu:

“Batı Trakya’dan Orta Asya’ya kadar uzanan bölgede yaşayan kınalı keklik, 33 cm uzunluğundadır. Vücudunun yan tarafları ve gerdanı beyaz, öbür bölümleri bozdur. Yanlarındaki beyaz bölgelerde siyah ve kahverengi bantlar vardır. Bitkisel besinlerle beslenen kınalı keklik, Türkiye’nin bütün bölgelerinde ‘yerli kuş’ olarak yaşar. Ne yazık ki son yıllarda aşırı avlanma nedeniyle sayıları çok azalmıştır.” (MEB, 6. sınıf)

Örnek 6. “Ters nallanmış ata dönesin!”

“Kansız bite dönesin!”

“Uyuz olmuş ite dönesin!”

Nasıl bir hayal gücüyle çıktı bu laflar? Nasıl bir mizah duygusuyla şekil aldılar aklımı kurcalar. Anadolu’nun dört köşesinde geze geze toplamak lazım bu kelimeleri. Gerçi bunu yapan gönüllüler, dil sevdalıları var. Ama bilgi ve iletişim yüzyılında esas mesele tüm bu birikimi İnternete aktarabilmek. Farkında mısınız İnternette Türkçe ile ilgili ne kadar az nitelikli kaynak var? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. Dışarda sicim gibi yağmur yağıyor. İstanbul’daki hava durumunu merak ediyorum. Teleteksi açıyorum. İstanbul’da sıcaklık 36 derece, hava açık. Bir ısınlanma olsa da bir an önce yurduma varsam diyorum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 8. Bugün alışveriş yapmak için çarşıya çıktık. Deri ceket almak için bir mağazaya girdik. Satıcı, Almanya’da oturduğumuzu öğrenince Köln’deki bir firmaya gönderdiği malların parası nı alamadığını yana yakıla anlatmaya başladı. Babam da, “Benim kızım Alıncayı iyi bilir. İsterseniz size yardım edebilir.” deyince satıcı çok sevindi. Benden telefon etmemi ve parayı niçin göndermediklerini öğrenmemi istedi. Hemen oradan Almanya’ya telefon açtık. Karşıma, firmanın sekreteri çıktı. Durumu

anlattım. Sekreter, parayı gönderdiklerini söyledi. Ben de söylenenleri satıcıya çevirdim. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 9. Satıcı:

“Öyleyse paranın gönderi makbuzunu bize faksolasınlar. Biz bankadan araştıralım.” dedi.

“Ama ben adama “Faks ne, Almanca nasıl denir? Bilmiyorum.” dedim.

Babam:

“Sen faks de, anlar onlar.” deyince ben de denileni yaptım. Aradan beş dakika geçmemişti ki yakınımdaki bir makinenin kendiliğinden çalıştığını ve içinden bir kâğıt çıktığını gördüm. Ben şaşkın şaşkın bakarken satıcı kâğıdı aldı: “İşte beklediğimiz kopya bu. Bu araç da fakstır.” dedi. Ben de böylece fakası öğrenmiş oldum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 10. Sevgili kızım Asude Dilagah,

Gönderdiğin elektronik postayı aldım. Çok mutlu oldum. Haftaya pazartesi Ankara’ya dönüyorum. Buradaki işlerimi bitirmek üzereyim. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 11. Sanırım bu kadar bilgi ödevin için işine yarayacaktır. Ödevini hazırlarken takıldığın noktalarda bana elektronik mektup gönderebilirsin. Ne zaman İhtiyaç duyarsan bana yaz kızım. (CEM, 7. sınıf)

Alt Başlık: Teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma.

Örnek 1.

Teknoloji, ilmin, hizmet aracı,

Zamandan kazanır, her kullanıcı;

Doğru kullananın, başının tacı

Hedefe varmanın, teknik ilacı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Peki şimdi “Türkçezenler” yani Türkçeyi kalpten seven ve bu dili bir kıta gibi karış karış gezenler bir araya gelseler, İnternette bir forum kursalar, oraya damla damla bildikleri deyimleri, atasözlerini, yöresel ve bölgesel lafları koysalar, aynı zamanda kaybolmasını istemedikleri dilsel nüansları ekleseler, kendi ailelerinden duydukları özgün kelimeleri paylaşırsalar ve böylece ortaya geniş, dinamik, genç ruhlu, global bazlı bir platform çıksa fena mı olur? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. Bugün alışveriş yapmak için çarşıya çıktık. Deri ceket almak için bir mağazaya girdik. Satıcı, Almanya’da oturduğumuzu öğrenince Köln’deki bir firmaya gönderdiği malların parasını alamadığını yana yakıla anlatmaya başladı. Babam da, “Benim kızım Almancayı iyi bilir. İsterseniz size yardım edebilir.” deyince satıcı çok sevindi. Benden telefon etmemi ve parayı niçin göndermediklerini öğrenmemi istedi. Hemen oradan Almanya’ya telefon açtık. Karşıma, firmanın sekreteri çıktı. Durumu anlattım. Sekreter, parayı gönderdiklerini söyledi. Ben de söylenenleri satıcıya çevirdim. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 4. Sevgili kızım Asude Dilagah,

Gönderdiğin elektronik postayı aldım. Çok mutlu oldum. Haftaya pazartesi Ankara’ya dönüyorum. Buradaki işlerimi bitirmek üzereyim. (CEM, 7. sınıf)

Alt Başlık: Teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme.

Örnek 1.

Yeni kuşaklara, tez öğretelim,

“BİLGİ ÇAĞI”ndayız, bunu bilelim;

Aziz yurdumuzu, hep yüceltelim

Çağdaş uygarlığa, tez erişelim. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Atatürk'ün bu sözüyle bundan yıllar önce söylediği bu sözün bilim ve teknolojiadaki gelişmelere paralel olarak ne denli önemli olduğunu hiç düşündünüz mü? Atatürk'ün yaşadığı dönemde bilgisayar var mıydı? Ya İnternet? Bugün, İnternet aracılığıyla her türlü bilgiye istediğimiz anda ulaşabiliyoruz. Şu an içinde bulunduğumuz okulun bizim için tek bilgi kaynağı olduğunu kim söyleyebilir? Bilim ve teknolojiadaki ilerlemenin hızına ulaşmak için sanırım çok daha fazla çalışmak gerekecektir. Bilimsel çalışmalarda geline nokta Atatürk'ün ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 3. Didim'deki son günüm... Bir aydır doğru dürüst gazete bile okumadım. Dünyada olan bitenden haberim yok. Dinlenmesine dinlendim, ama bu çağda Robenson olmak çok zor. İnsan dünyada olan biteni izlemezse kendisini yapayalnız hissediyor. Elveda Didim, elveda tatil... Merhaba gazeteler, dergiler, kitaplar, radyolar, televizyonlar dünyası... Merhaba bilgisayarım. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 4. Gökleri durmadan gözlemekle fazla bir sonuç alınamazdı. Küçük de olsa bir teleskop gerekiyordu. Kaoru yine okul kitaplığına daldı, teleskop yapımı ile ilgili fizik, kimya, optik bilgilerini adeta yuttu. Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan, teleskop parçaları toplayıp kendi teleskopunu yaptı. (FCM, 5. sınıf)

4.8. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Bulgular

Ortaokul (5, 6, 7, 8. Sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan girişimcilik becerisine ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Bulgular

	ALT BECERİLER	MEB 5.	MEB 6.	MEB 7.	MEB 8.	FCM 5.	GİZEM 6.	CEM 7.	YILDIRIM 8.	TOPLAM
		f	f	f	f	f	f	f	f	
GİRİŞİMCİLİK	İnsan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme	17	15	19	10	6	12	7	2	88
	Görev ve sorumluluklarını planlama	7	2	6	3	0	5	1	5	29
	Risk alma	1	1	0	1	0	0	0	1	4
	Planlarını uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme	19	4	10	7	4	3	5	10	62
	Sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme	17	5	9	5	6	5	4	3	54
	İkna edebilme	4	0	3	0	0	0	2	1	10
	Kendine güvenebilme	9	6	8	6	2	5	3	7	46
	TOPLAM	74	33	55	32	18	30	22	29	

Tablo 8'e bakıldığında, girişimcilik becerisine yönelik bulguların Türkçe ders kitaplarında diğer becerilerde olduğu gibi yine düzenli bir dağılım göstermediği hatta bazı noktalarda yok denecek kadar az frekansa sahip olduğu görülmektedir. Bulguların toplam değerleri yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde, MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=74$); MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=33$); MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=55$); MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=32$); FCM 5. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=18$); GİZEM 6. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=30$); CEM 7. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=22$); YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitabında ($f=29$) noktada girişimcilik becerisine yönelik ifadeler bulunmaktadır. MEB 6. sınıf, MEB 8. sınıf, GİZEM 6. sınıf ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki girişimcilik becerisine ilişkin bulgular ile FCM 5. sınıf ve CEM 7. sınıf ders kitaplarındaki girişimcilik becerisine ilişkin bulguların toplam değerler açısından birbirine yakın olduğu görülmektedir. MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında, incelenen diğer kitaplara oranla girişimcilik becerisinin ders kitabına yansıtıldığı ($f=74$) görülmektedir. İncelenen kitaplarda girişimcilik becerisine yönelik en az bulgunun FCM 5. sınıf ders kitabında ($f=18$) olduğu görülmektedir.

Alt beceriler açısından incelendiğinde, girişimciliğin alt becerileri gerek her kitapta ayrı ayrı gerekse alt beceriler açısından tüm kitaplarla birlikte değerlendirildiğinde diğer temel becerilerde olduğu gibi bazı noktalarda benzer ya da yakın değerler gösterse de bu alt beceriler genel olarak düzensiz bir dağılım göstermektedir. Bu alt becerilere ait bulguların çeşitli noktalarda yığılmalar yaşadığı görülmektedir. Alt becerilerin MEB 5, MEB 6, MEB 7, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarındaki dağılımına bakıldığında sırasıyla insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme ($f=17$; $f=15$; $f=19$; $f=10$; $f=6$; $f=12$; $f=7$; $f=2$); görev ve sorumluluklarını planlama ($f=7$; $f=2$; $f=6$; $f=3$; $f=0$; $f=5$; $f=1$; $f=5$); risk alma ($f=1$; $f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=1$); planlarını uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme ($f=19$; $f=4$; $f=10$; $f=7$; $f=4$; $f=3$; $f=5$; $f=10$); sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme ($f=17$; $f=5$; $f=9$; $f=5$; $f=6$; $f=5$; $f=4$; $f=3$); ikna edebilme ($f=4$; $f=0$; $f=3$; $f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=2$; $f=1$); kendine güvenebilme ($f=9$; $f=6$; $f=8$; $f=6$; $f=2$; $f=5$; $f=3$; $f=7$) şeklinde yer almaktadır.

Tablo 8'de verilen alt becerilere ilişkin bulgulara, toplam değerler açısından soldan sağa doğru bakıldığında sırasıyla insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar

gösterme (f=88); görev ve sorumluluklarını planlama (f=29); risk alma (f=4); planlarını uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme (f=62); sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme (f=54); ikna edebilme (f=10); kendine güvenebilme (f=46) şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında incelenen ders kitaplarında girişimcilik becerisine ait alt becerilerin birbirinden farklı frekans değerlerine sahip oldukları görülmekte, alt becerilerin dikey düzlemde olduğu gibi yatay düzlemde de genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Alt becerilerin yatay düzlemdeki toplam değerlerine bakıldığında incelenen kitaplarda en çok frekans değerine sahip alt becerinin “insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme (f=88)”; en az frekans değerine sahip alt becerinin de “risk alma (f=4)” olduğu görülmektedir.

Alt becerilerden görev ve sorumluluklarını planlama becerisine ilişkin FCM 5. sınıf; risk alma becerisine ilişkin MEB 7, FCM 5, GİZEM 6 ve CEM 7; ikna edebilme becerisine ilişkin MEB 6, MEB 8, FCM 5, GİZEM 6. sınıf ders kitaplarında herhangi bir ifadeye (f=0) rastlanmamıştır.

Girişimcilik Becerisine Yönelik Türkçe Ders Kitaplarından Örnekler

Alt Başlık: İnsan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme.

Örnek 1. *Emin adımlarla tam karşıya geçmişlerdi ki yeşil ışık yerini sarıya, hemen ardından da kırmızıya bıraktı. Yolun her iki yakasında biriken arabalar, kapağı çekilmiş baraj suları gibi akmaya başladı. “Benim okuluma yetişmem gerekiyor.” dedi Ogün. “Bundan sonrasını yalnız başına gidebilir misin dede?” “Gidebilirim.” dedi yaşlı adam, “Sağ ol! Dur, sana bir şey vereyim de öyle git evlat.” (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Bir diğer temel ilke dayanışma ve barışçılıktır. Böylece güç sağlanmış olacak, güç de güvencelerden birini oluşturacaktır. Barış ise mutlu yaşamak, gelişmek ve üretmek için ilk şarttır. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” Diyen Atatürk, uluslaşmanın dil birliği ile gerçekleşeceği düşüncesindeydi. Bu sebeple millet olmanın gereğini ortak bir dile sahip olmakta görmüştür. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Bu düşünceler içinde “Star Market” sahibine teşekkür edip dışarı çıktım. Artık öğretmenim gibi düşünüyordum. Bunu bir onur meselesi yapmalıydık. “Prestij Kuaför”ün önünden geçerken yazacağım ödevin başlığını bulmuştum bile: DİLİM DİLİM GÜZEL DİLİM. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Hacı Bektaş Anadolu’da gezmeye başladı. Her tarafta kıtlık, yoksulluk, güvensizlik ve ümitsizlik hakimdi. Bunları gören Hacı Bektaş, hocasının ne demek istediğini daha iyi anlamıştı. Birçok yeri gezdikten sonra yolu Suluca Karahöyük*

denilen yere düştü. Burada dinlenmek için konakladı. Orada da halkın durumu diğer yerlerden farklı değildi. Hacı Bektaş, burada oturanlara:
 “Sıkıntılı günler birlik ve beraberlikle aşılabılır. El ele verince güzel günler çabuk gelir.” dedi. Halka öğüt vererek onların moralini yükseltti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. *Kaplumbağanın biri bıkmış, usanmış yaşadığı yerden. Uzak ülkelerin özlemine çekmeye başlamış. Derdini iki ördeğe açmış:*

“İstersen seni dünyanın öbür ucuna uçururuz.” demiş ördekler. “Hem gezer hem bilgini, görgünü artırsın”. “Olur.” demiş kaplumbağa. İki ördek bir değnek almışlar ağzlarına: “Haydi, tutun bakalım.” demişler. “Ama sakın ağzımı açayım deme.” Kaplumbağa söz vermiş konuşmamaya. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. *Bu sözleri özlem dolu bir burukluk ile söylemişim. Küçük kardeşimin merhamet duyguları iyice kabarmış olacak ki ani bir hareketle elindeki yirmi beş kuruşu bana uzattı.*

— Hadi öyleyse, dedi. Horoz şekerlerinden vazgeçtim. Girip alalım.

O andaki sevincimi bir görmeliydiniz. Küçük kardeşimi üç kere kucaklayıp öptüm. Daha sonra onu da yanıma alıp içeri daldım. Elimdeki paraları tezgâhın üzerine bırakıp:

— Vitrindeki masal kitabını istiyorum, dedim. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. *Atatürk, ne bir mimar ne de sanatın herhangi bir dalında uzmanlık sahibi bir kişiydi. Fakat o, sanatçının ve sanatkârın bir ülkenin gelişmesindeki itici gücünü çok iyi bilen, sanata ve sanatçıya saygılı bir “aydın”dı. Onun, Mimar Sinan’ın heykelinin yapılması için emir vermesi ise bir devlet adamlığı sorumluluğu yanı sıra bir aydın saygısının da sonucuydu. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Yükleme işi tamamlanınca konu komşuyla, bizi geçirmeye gelenlerle vedalaştık. Kamyona geçip oturduk. Mercan ilk defa çömeldiği yerden kalktı, kamyona tırmanmaya çalıştı fakat beceremedi. Hareket ettik. O da bir müddet arkamızdan koşturdu. Bir yandan da acı acı havladı. Uzaklaştık. İki yılımızı geçirdiğimiz bu küçük kasabayı ve sevgili köpeğimizi dağların arkasında bıraktık. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 10. *Mahalle odalarında mahalle için önemli kararlar alınır, mahalle için gerekli sosyal dayanışma ve yardımlaşma, en kutlu projeler burada görüşülüp karara bağlanırdı. İhtiyaç sahibi olanların, maddi manevi zor durumda kalanların imdadına önce o mahallenin hâli vakti yerinde eşrafi yetişir, gizlice toplanan yardımlar yine gizlice ihtiyaç sahiplerinin kapısına bırakılırdı. İhtiyaç sahipleri bu yardımların kimden geldiğini bile bilmezdi. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 11. *Tatlı konuşmalarıyla tanınmış insanlar vardır. Onları dinlemek başlı başına bir zevktir. Hatta bu tür insanlarla konuşmaya gittiniz mi söz yavaş yavaş güzel konuşanın, tatlı dillinin ağzında kalır. O söyler, siz dinlersiniz. Saatlerce hiçbir şey söylemeseniz bile o tatlı sözlerle siz konuşmuş gibi olursunuz. Hani bazı insanlar için “Ağzından bal akıyor.” derler, işte bu ağzından akan bal, tatlı dilin balıdır. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Alman İmparatoru Charles Quint (Şarl Ken), saat meraklısı idi. İş gücü, etrafına topladığı on, on beş saati aynı zamanda çaldırmaya, daima hepsinin aynı zamanı göstermelerini temin etmeye çalışmaktı. Dünya hükümrânlığı peşinde koşan Charles Quint günün birinde “Ben on saati ayar etmekten aciz olan bir insan, milletleri nasıl ayar edebilirim?” diyerek üzüntüye kapılmıştır. Fakat o açgözlüydü. İnsanları zorla emri altına almak, kırıp dökerek onlara hâkim olmak istiyordu. Hâlbuki tatlı dilli adam böyle bir üzüntüye kapılmaz, kimse kendisine direktmeyeceği için her gittiği yere huzur götürür. Onun tatlı dili en tembeli, en gönülsüzü bile şevke getirdiği için hayat yükü ağırlığını hissettirmez olur. Dakikalar, yatağına almış bir su gibi şırıltılar içinde akar gider. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Hilal’in bu etkileşimli ve şaşırtıcı konuşması bittikten sonra sınıfta bir alkış tufanı koptu. Hatta bazı arkadaşlarımız onu ayakta alkışladı. Öğretmenimiz de*

yerinden kalkarak önce Hilal'i sonra bizi tek tek tebrik etti. Hepimiz bu işi beraberce başarmanın verdiği gurur ve mutlulukla kürsüden indik. O haftadan sonra Hilal artık derslere sık sık katılıyor, kendini rahatça ifade edebiliyordu. Seçil, Serdar, Hilal ve ben çok iyi arkadaş olmuştuk. Ben de yeni okulunda yeni arkadaşlar bulmanın verdiği güvenle geleceğe umutla bakıyordum. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Anneannemin laflarını düşünürüm o zaman. “Kimseye eğri gözle bakma / her sabah yeniden doğar güneş, eski defterleri karıştırma / yazar ol meşhur ol padişah ol fark etmez, yeter ki insan evladı ol / sen sen ol, yere düşene tekme atma / kalp kırma kalp kazan / eski kafalıya yeni laf anlatamazsın evladım/ güneş görmemiş yarasaya ışıği tarif edebilir misin? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Bahçeye girdiğimizde burnumuzu katmer kokusu dolduruyor. Annem, bütün komşulara götürün, dedi. Koku çok yayılmış, canları isteyebilirmiş. Doğru. Komşunun kokuda bile hakkı var. Böyle düşündüğü için, herkesi, komşuları düşündüğü için, annem gözümde daha çok büyüyor. Kokunun hakkı. Bunu düşünen kaldı mı? (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. Bakanın ricası üzerine bu son söylenecekleri Atatürk'ün kendisi kaleme alır. Nutuk şudur:

“Bu memlekette kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.” İşte dünyada başka bir örneği olmayan sevginin evrensel dili. Bu nutku yabancı gazeteler haber yaptıktan sonra haftalarca, aylarca Avustralya'dan, Yeni Zelanda'dan sevgi ve minnet mektupları yağmıştır. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17.

Ben gelmedim dava için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldim. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Üst üste gelen kutluk ve sürekli kuraklıklar, bitkin ve ezik halkın yaşama umudunu kırmış, halk, “gerçek mutluluğun ölümden sonra var olacağını, bu geçici dünyada, arı-duru bir gönülle Tanrı'ya yönelmeyi...” telkin eden mutasavvıf şeyhlerin çevresinde küme küme toplanmıştır. Yunus, bu ortamda, bir aşk ve sevgi güneşi olarak Anadolu'da doğmuş, umutsuzlara umut vermiş, Anadolu'nun gönlü ve dili olmuştur. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Derken tarlaya geldik. Büyük bir tarlanın ekini biçilecekti. Şimdi aklımda kaldığına göre tarlanın sahibi altı aydır hastaydı. Bu imece, bir yardım imecesiydi. Tarlanın ekini biçilecek, sonra harman edilecekti. Orakları çeken delikanlılar, orta yaşlılar ekine hemen giriştiler. Kızlar, kadınlar desteleri harmana hemencecik taşımaya başladılar. Yaşlılar harman yerinde kalmışlar, bir yandan konuşuyorlar, bir yandan da harmanı yapıyorlar. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20.

Herkesle düşüp kalkarken erdemli kalabilersen
Unutmayabilersen halkı krallarla gezerken
Dost da düşman da incitemezse seni
Ne küçümser ne de büyültürsen çevreni
Her saatin her dakikasına
Emeğini katarsan hakçasına
Her şeyiyle dünya önüne serilir.
Üstelik oğlum adam oldun demektir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. “Üzülme!” dedi Atay. “Bir çözüm bulunur. Bundan kuşkun olmasın.” Hüseyin’in sesi yine titremeye başlamıştı:

“Senin için böyle konuşmak kolay. Çünkü hasta olan senin annen değil.”

Atay, arkadaşının elini tuttu. “Sana yardım edeceğim.” dedi. “Söz veriyorum, bir çözüm bulacağız. Ne olursun, daha fazla üzülme!” Hüseyin, Atay’ın bu güç duruma çözüm bulabileceğine doğrusu hiç mi hiç inanmıyordu. Ama yine de giriş zili çaldığında oldukça rahatlamış görünüyordu. Üzüntülerini bir arkadaşı ile paylaşmasının rahatlığı içindeydi. Şimdi kendini derse katılmaya hazır hissediyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Atila, okula gitmek için evden çıktı. Bakkalın olduğu köşeden, ana caddenin yaya kaldırımına indi. Trafik ışıklı işaret cihazının bulunduğu yaya kaldırımının başına ulaştı. Bekledi. Yürüme engelli bir adamın engellilere özgü arabasıyla beklediğini gördü. Az sonra yeşil ışık yandı ve tüm yayalar yürümeye başladılar. Bu sırada Atila “Ah!” diye bir ses duydu. Hemen sesin geldiği yöne baktı. Bir de ne görsün? Yürüme engelli adam arabasıyla yola devrilmişti. Atila koştu. Birkaç kişi daha gelmişti. Engelli adamı arabasıyla kaldırdılar. O, bir yandan teşekkür ediyor, diğer yandan da yakınıyordu. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Dört arkadaş, aynı kararlılıkla konuştular:

– Arkadaşlar! Mühendis Smith(Simit)’i hemen aramalıyız! Belki şu an yüzerek buraya ulaşmak için dalgalarla boğuşuyordur! O korkunç fırtınada sürüklenen ve şu an karaya çıkmayı başaran bu insanlar ne sporcu ne seyyahtı. Bunlar, kaderin garip koşulları içinde bir araya gelmiş, savaş tutsaklarıydı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. Mevsim boyunca hep halkımı düşündüm. Sınırsız bir gayretle işlerine sarılan halkım, beni durmaksızın meşgul etti. Konuşurken, yürürken gözlerimin önünde onlar vardı. Kalbim hep onların sevgisiyle doldu. Onlara gönlümden kolaylıklar diledim, hep başarılı olmalarını istedim, durdum. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 25. Önlüğümün cebinden mendilimi çıkardım, kirazları içine doldurarak bir çıkın gibi bağladım.

– Mendili hiç merak etmeyin. Gayet temizdir. Şimdi onu yere düşürmeden tutmanızı rica ederim. Bir... İki... Üç... Yakalamıştı...

– Çok teşekkür ederim kızım, dedi. Yalnız ben şimdi mendilinizi nasıl geri vereceğim?

– Ziyanı yok... Size hediyem olsun!

Biraz evvel birbirimizle kavga etmemize az bir şey kaldığı hâlde şimdi ihtiyar komşu ile gülüşüyor, ayrılırken birbirimize el sallıyorduk. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 26. Küçük ülkenin akıllı bir kralı, güzel bir kraliçesi varmış. Halk ikisini de çok severmiş. Kral ve kraliçe, insanların mutluluğu için ellerinden geleni yapar, hiçbir özveriden kaçınmazlarmış. Ülkede herkesin işi, aşu, evi varmış. Toprak verimli, su bol, hava temizmiş. Yüreklere sevgi ile doluymuş. Kimse kimseyi kırmaz, hiçbir kötü olay olmazmış. İnsanlar mutluymuş hem de çok mutlu... (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Bir süre sonra rüzgâr kesilmiş, sular durulmuş. Nilüferler insan olmaya başlamış. Prens’in gözü kırmızı nilüferdeymiş. Derken kırmızı nilüfer yok olmuş, yerini dünya güzeli bir kız almış. Elbisesi kırmızı, saçları kızılmış. Gözleri de zeytin yeşili. Yeniden insan olmanın sevinci içinde, herkes birbirine sarılmış, sevinç gözyaşları dökmüş. Onlar mutluluğu böylesine paylaşırken Çiçeklerin Meleği bir eli ile Nilüfer Prenses’in, öteki ile prensin elini tutmuş; birlikte havalanmışlar. Yeşil bir deniz gibi uzanan ormanın üstünden uçarak saraya varmışlar. Çiçeklerin Meleği, prens ve prensesi lacivert güllerin arasına bırakmış. İkisinin de yanaklarından öpmüş; onlara ömür boyu mutluluk dilemiş. Sonra, uçsuz bucaksız gökyüzüne bırakmış kendini. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. “Biz kimsenin düşmanı değiliz! Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. *O gece düşman ordusu kumandanına şöyle bir cevap verildi:*

“Kaleyi son damla kanımıza kadar savunacağız.” Kumandanlık halka hitaben şu ilanı yaydı : “Bizim burada kuşatılma ve her türlü zorluğa düşme ihtimalimiz olduğu gibi düşmanla savaşmamız da mümkündür. Savaş sırasında korku ve telaş olacağından bu günden itibaren Erzurum halkının şehri terk etmesi lazımdır.” Fakat Erzurum halkı buna razı olmadı.

— Hayır, dediler. Vatanımızın uğrunda biz de asker kardeşlerimizle beraber dövüşeceğiz. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 30. *Her şey oldu bitti. Çok başarılıydık. Oyunumuz umduğumuzdan da çok beğenilmişti. Tebrikler, kutlamalar, çiçekler... Veliler yavaş yavaş kulise gelmeye başlamışlardı. Annemle babam yanıma gelip beni kucakladılar. Babam, “Yavrum, kırmızı ayakkabı gerektiğini neden bana söylemedin? Durumu annenden öğrendiğimden oyunun başlamasına çok az kalmıştı. Hemen koşup ayakkabıcıya gittim. Ama sana yetiştiremedim. Fakat görüyorum ki birisinden bulmuşsun. Geciktiğim için özür dilerim.” dedi. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 31. *“Birkaç yıl içinde, bizim çarşının en bilgili insanı ben olmuştum. Bilgim sayesinde kazancım da artmıştı. Çünkü birçok kimse ücret karşılığında Anadolu’daki yakınlarına gönderecekleri mektupları bana yazdırmaya başlamıştı. Bu arada fakirlerin mektuplarını da bedava yazıyordum. Bu basit iyiliğim de bana paradan çok daha kıymetli bir şey kazandırıyor. Kendilerine yardımda bulunduğum bu temiz ve fakir insanlar, bakışlarından okumakla derin ve masum bir lezzet duyduğum bir sevgiyle bana bağlanıyorlardı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 32. *Bursa fetholunduğu gün, kazanlar kaynadı; aç halka yemek verilmeye başlandı. Orhan Gazi’nin o gün kendi eliyle halka yemek dağıttığını tarihçiler söyler. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 33. *Müşteri saati alır Hindistan’a gider ve yedi yıl sonra İngiltere’ye döner, Graham’ı bulur ve der ki :*

— Saatimi alırken yedi yıl içinde beş dakika geri kalırsa paramı geri vereceğinizi söylemişsiniz, bu müddet içinde saatiniz beş değil yedi dakika geri kaldı.

Graham, “Evet öyle bir söz verdiğimi hatırlıyorum, bırakınız saat bende bir kaç gün kalsın.” Aradan bir hafta geçer, müşteri tekrar gelir. Graham, “Hakkınız var, alınız paranızı.” deyince, müşteri: “Fakat ben saatimden memnunum. Siz yedi yılda beş dakika geri kalmaz demiştiniz. Size o sözünüzün doğru olmadığını söylemek istedim.” Graham da: “Pekâlâ işte paranız! Benim için de verdiğim sözü tutmak bir namus borcudur.” diyerek saati geri almış ve onu bir kronometre olarak kullanmıştır. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. *Nihayet bir kurtuluş nefesi alarak bıçağını attı, heykeli yaş bezlerle örttü. Artık iri yapılı ihtiyar adam, arkasına dönerek gitmeye koyuldu. Tam kapıya yaklaşırken beni gördü. Dalgın dalgın yüzüme baktı. Sonra hatırlayarak galiba nezaketsizliğinden utandı:*

— Affedersiniz, dedi, sizi tamamıyla unutmuştum fakat bilirsiniz... Elini tuttum, teşekkürle sıktım. Gülümsedi ve oradan çıkarken elini omzuma koydu. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 35. *Bu bir baba vasiyetiydi. Babasının tahtına oturan Orhan Gazi, bu vasiyeti yerine getirecekti. Bursa Kalesi yeniden kuşatıldı. Kalenin bütün bağlantıları kesildi. Kan dökmek istemiyor, sulh yoluyla teslimini arzuluyordu. Kuşatma iki yıl sürdü. Bu süre içinde Bursa halkı, aç susuz, perişan kırılıyor, Türklerin bir an önce Bursa’ya girmelerini özliyordu. Son olarak Orhan Gazi, yakın arkadaşı Köse Mihal’i Tekfur’a gönderdi:*

— Git söyle, inat etmesin, dedi. Er geç kale bizindir. Baş yarılmadan, kan dökülmeden teslim razı olursa kimsenin kılına dokunulmayacak, dileyen şehirde kalacak dileyen gidecek. Bu son sözüm. Ondan sonrasını kendi bilir. Köse Mihal biraz sonra geri dönerken Bursa Kalesi’nin kapıları da Türklere açılıyordu. Tekfur çaresiz razı olmuştu.

Yıl 1326, aylardan nisan. Bursa halkı, kurtarıcılar olarak Türk askerlerini alkışlarla karşılıyor, üzerlerine demet demet çiçek serpiyorlardı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 36. *Anadolu'nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım isterseniz. Bu konukseverliğin kökleri tarihin derinliklerine iner. Türklerin kendi ülkeleri ve şehirlerine, köyelerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, dostça davranışları, kısacası konukseverlikleri çok eskidir. Bugün de Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları, "misafirhane"ler vardır. Bir konuk geldiği zaman bu odalarda ağırlanır, yedirilir, içirilir. Karşılığında hiçbir şey beklenmez. Bu odaların giderleri, sıra ile ya o köyde oturan varlıklı aileler tarafından ya da köy sandığından karşılanır. Aslolan konuğu hoşnut etmektir. Bunun için yapılması gereken ne varsa yapılır, ayrılırken konuğun gideceği yere kadar azığı düzülür. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 37. *Öğretmeni A. Sullivan'ın 1905 yılında John Macy (Con Meki) ile evlenmesi, öğretmen ve öğrencisini ortak amaçlarından uzaklaştırmadı. Helen öğretmeninin evinde yaşamaya başladı. Bay ve Bayan Macy onun tüm çalışmalarında, etkinliklerinde ellerinden gelen yardımı gösterdiler. Öğretmen ve öğrencisi Helen'in bu uyumlu birlikteliği A. Sullivan'ın yaşamını yitirdiği 1936 yılına değin sürdü. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Görev ve sorumluluklarını planlama.

Örnek 1. *Annem, kendisi ve babam için tek valiz, benim için de bir sırt çantası hazırladı. Nasılsa gerektiğinde, kuzenimin giysilerini kullanabilirdim, fazla eşya taşımam gerekmiyordu. Biletler, valizler, her şey tamamdı. Anneanneme uğrayıp onu ve valizini alacak, oradan otobüs terminaline gidecektik. Biz yola çıkınca, aramızdan onlar da arabayla devam edip güneye inceklerdi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 2. *Askerî zaferlerde maddi faktörler kadar manevi kuvvet, moral ve inanç gücü de çok önemlidir. Atatürk, ordumuzu azim ve cesaretle hedefe yönelterek başarı kazanmıştır. Mustafa Kemal bu konuda: "Zafer, zafer benimdir diyebilenin; başarı, başaracağım diye başlayanın ve başardım diyebilenindir." demiştir. Millî Kurtuluş Mücadele'miz bu anlayışla kazanılmıştır. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 3. *Atatürk, bir yandan Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasına çalışıyordu. Diğer yandan da eğitim ve iktisat alanlarında yaptığı yeniliklerle toplum hayatımızı yeni baştan düzenlemeye uğraşıyordu. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Kovanda en çok göreve sahip fertler, dışı olan işçi arılardır. Ana arı ve erkek arılar ise arı neslinin devamını sağlamaktan sorumludur. Arı ailesi içerisinde düzen ve iş birliğinin sağlanmasında da ana arının rolü büyüktür. Ana arı, vücudunda meydana getirdiği bazı salgılarla ailedeki erkek ve işçi arıları kontrol eder. Arı ailesinin en kalabalık kısmını teşkil eden işçi arılar, kovanda ailenin hayatını sürdüreceği gerekli donanıma sahiptir. Ömürleri 4-5 hafta olan işçi arıların, hem kovan içinde hem de bal yapımında görevleri vardır. Binlerce arıdan her birisinin görevi belli olmak üzere, kovanın genel temizliği yapılır, petekler temizlenir, ana arıya ve yavrulara bakılır. Ayrıca kovan havalandırılır, dış tehlikelerden korunur, kovana yiyecek taşınır, çiçek tozu ve nektar toplanır, bal yapılır. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 5. *Kovana gidip gelirken yolunu, gün ışığının gelme açısına bakarak bulan arılar, bal özü veren çiçekleri de koku alma ve görme duyularıyla bulur. Yarım kilogram saf balı hazırlamak için yaklaşık 17 bin arı çalışır ve bu arılar 10 milyon tane çiçeği ziyaret ederler. Toplama işi bitince de bal özünü bala çevirme işlemi başlar. İşçi arılar çiçeklerden topladıkları bal özünü, midelerinden önce gelen ve bal midesi denilen kısımda toplar. Bal özünü, bal midesinde bal hâline getirirler. Arıların hazırladığı bal, kendi ihtiyaçlarından çok daha fazladır. Bal; kıvamlı, bol enerji ve şifa veren bir*

besindir. Öte yandan pek çok hastalıkta koruyucu ve tedavi edici etkileri vardır. Sayıları binleri bulan arı ailelerinde herhangi bir karışıklıktan eser olmadığı gibi durmaksızın bir çalışma vardır. Boyundan büyük işler yapan bu minik canlılar ne yapacaklarını bilerek dünyaya gelir. Hem kendi hayatı hem de bizim için gerekli olan bir gıdayı üretir. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. *Tüm çalışmalarında planlı hareket eden Mustafa Kemal Paşa'ya göre artık Anadolu'ya geçip Millî Mücadeleyi başlatmaktan başka çare yoktu. İzmir'in düşmanlar tarafından işgalinden bir gün sonra Mustafa Kemal Paşa müfettişlik göreviyle Samsun'a hareket ederek burada Kurtuluş Hareketini başlattı. Millî Mücadele ruhu etrafında Türk milletini düşmana karşı birleştirdi. Samsun'da başlayan Millî Mücadele hareketi kısa bir zaman içinde tüm ülkeye yayıldı. Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'na önderlik ederek Türk milletini bu savaşta zafere ulaştırdı. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *Okul hayatından beri arkadaşlık. Hastalığının ağır olduğunu üzüntü ile anlattı. Teselli edecek söz bulamadım. Birdenbire kendini toplayarak Hatay'ı mutlaka kurtarmamızı söyledi. Bunları söyledikten sonra rahatlamış görüldü. Bu örnekle onun yatakta hastayken bile vatan işleriyle uğraştığını belirtmek istedim. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Teneffüste Seçil ve Serdar yanıma gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler. Hemen oturduk. Neler yapabileceğimizi ve hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanabileceğimizi konuştuk. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 9. *Hilal'in de aramıza katılmak istemesi bizi hem şaşırtmış hem de mutlu etmişti. Artık biz bir ekip olmuştuk. Şimdi neler yapacağımızı görüşecek ve aramızda görev dağılımı yapacaktık. Bunun için öğle tatilinde okul kütüphanesinde buluşmak üzere sözleştik. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 10. *Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk'ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 11. *Aradan iki gün geçmişti. Grup arkadaşlarımız sunum için gerekli bütün hazırlıklarını yapmışlardı. Son bir kez kütüphanede toplanıp çalışmalarımızı kontrol edip son düzeltmelerimizi de yaptık. Daha sonra sunum için sıralama yaptık. Buna göre ben programı açacak, arkadaşlarımı tanıtacaktım. Sırasıyla Serdar, Seçil ve Hilal konuşacaklardı. Hilal çok heyecanlanacağını düşünerek son konuşmacı olmak istediğini söyledi. Böylelikle diğer arkadaşları konuşana dek heyecanını yenebileceğini belirtti. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Muhsin ve arkadaşları 1932 yılının ilk aylarında Akin'ı oynamak üzere hazırlığa başlıyorlar. Dekorlar, kostümler yapılıyor. Roller dağıtılıp ezberleniyor... Yapıtta Türk hakanı İstemi Han'ı bizzat Muhsin oynayacaktır. Öteki roller Galip, Emin Beliş, Hüseyin Kemal, Talât, Neyyire Neyyir, Şaziye ve Zehra arasında bölünüyor. Provalar ilerlerken Atatürk birkaç defa yapıtın hazır olup olmadığını soruyor. Nihayet yapıt oynanacak duruma geldikten sonra, temsillere başlanabileceği Atatürk'e bildiriliyor ve şubat ayının ilk haftalarında Akin oynanıyor. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 13. *Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne*

çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmalıdır. Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti milli birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 14. Bütün bu olanların ötesinde, balıkçı teknesinin ve kıynın çok uzağında Martı Jonathan Livingston, tek başına uçuş denemeleri yapıyordu. Gökyüzünde, otuz metre yükseklikte, perdeli ayaklarını indiriyor, gagasını kaldırıyor ve kanatlarının acı veren zor bükümlü eğimini koruyabilmek için geriliyor, kendini kasiyordu. Bu eğitim demektir ki eskisinden daha yavaş uçabilecekti. Rüzgâr, yüzünde sanki bir fısıltı gibi kalana kadar, altındaki okyanus hareketsizleşene değin yavaşlıyor, bütün dikkatini toplayıp gözlerini kısıyor, soluğunu tutuyor, zorluyor... tek... bir... santim... daha... eğitim... Ve sonra tüyleri birbirine karışmış bir hâlde, bocalayıp düşüyordu. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 15. Hellen yazılarını önce görme engellilerin kullandığı Braille (Breyli) daktilosunda yazıyor, sonra normal daktiloya geçiriyordu. Hellen'in Radcliffe'de okuduğu sırada, aralıklarla yazmaya başladığı yaşam öyküsünü bitirmesi elli yıl sürdü. "Benim Yaşam Öyküm" adını verdiği kitabı önce Ladies Home Journal (Leydiiz Hom Jörnül)'da kitap biçiminde seri olarak çıktı. Hellen Keller'in en çok tanınan bu eseri günümüzde elliden fazla dile çevrildi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 16.

....
Bir bahçıvanım şimdi
Toprakta fidanlarım var.
En iyi biçimde yetişmeli
Benim fidanlarım.
Kurumasına izin veremem
Cılız olanların. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 17. Sene sonu, sınıfımızın düzenlediği gösteride hemen hemen herkes görev almıştı. Programda çeşitli parodiler, şiirler, şarkular, taklitler vardı. En önemlisi, müzikli bir oyun oynanacaktı. Başrole ben seçilmiştim. Gecemi gündüzüme katmış çalışıyordum. Hepimiz çok başarılıydık. Provaları seyreden arkadaşlar gülmekten kırılıyorlardı. Çok heyecanlıydım. Ailem bir hafta sonra yapılacak olan gösteride bulunabilmek için şimdiden program yapıyordu. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 18. Okulun son günleri olduğu için dersler bitmiş, bütün gücümüzle gösteri provalarını yapıyorduk. Sıra oyunda giyilecek kostümlerin seçimine geldi. Öğretmenimiz hepimize neler giyeceğimizi söylüyordu. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 19. Yaşadığım kentte her yıl geleneksel olarak düzenlenen maraton koşusu genellikle korkunç sıcak bir güne denk gelir. Bir yıl, maraton koşusunda ambulansla yarışmacıları takip etmekle görevliydim. Bu, koşu sırasında meydana gelebilecek herhangi bir kaza veya yarışmacıların fenalaşması olasılığına karşı bir önlemdi. Ambulans şoförü ve ben, yaklaşık yüz koşucunun arkasında, klimalı bir ambulansın içinde çıkış işaretini bekliyorduk. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 20. O kadının adını bilmiyorum ama o gün, benim yaşamımın çok önemli sık anımsadığım bir parçası oldu. Onun için önemli olan hızlı koşup diğerlerini geçmek veya bir ödül kazanmak değil başladığı koşuyu ne olursa olsun bitirmektir. Ne zaman zor, çok emek ve zaman gerektiren bir iş olsa onu anımsıyorum ve birden en zor işin bile benim için aslında ne kadar kolay olduğunu fark ediyorum. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 21. Atatürk, 1923 yılında yapılacakları da planlamıştı. Buna göre ülkemizde ilk ve orta eğitimin düzeltilmesi ve düzenlenmesi için Anadolu'da oluşturulacak bölgelerde öğretmen okulları açılacaktı. Bu okulların güçlü öğretmen kadrosu sayesinde öğretim merkezleri oluşacaktı. Bu merkezlerde bilimsel temsiller verilecek, konferanslar, okuma yazma kursları düzenlenecek ve gece kursları verilecekti. Merkezlerdeki öğretmen kurulları basınla işbirliği yaparak genel eğitimi destekleyen ve halkı bilgilendiren yayınlar yapacaklardı. Ayrıca ilköğretimde okuyan öğrenciler için yatılı okullar kurulacaktı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 22. O, meseleler karşısında önce düşünmüştür, gerekli araştırmayı yapmış, tartışmış, kararını ondan sonra vermiştir. Verdiği kararı uygulamaya koyarken uygun zamanı beklemiştir. Zamanlamaya çok önem vermiştir. Samsun'a çıkmadan çok önce millet egemenliğine dayanan bağımsız yeni bir Türk devleti kurmayı düşünmüştü. Bu fikrini, o zaman açıklamamıştır. Samsun'a çıktıktan bir süre sonra vatanın kurtuluşu ile ilgili fikirlerini uygulamaya başlamıştır. Kongreler toplamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisini açmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman saltanatı kaldırıp cumhuriyet yönetimini kurmayı düşünmüştür. Fakat mecliste saltanat yanlıları olduğundan zamanlamayı uygun görmemiştir. Ancak Kurtuluş Savaşı başarıya ulaştıktan sonra açılan İkinci Meclis Döneminde Atatürk'ün önderliğinde saltanat kaldırılıp cumhuriyet ilan edilmiştir. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 23. Atatürk, Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra yaptığı inkılapları çok önceden planlamıştır. Ancak bunları uygulayacak ortam sağlanıncaya kadar büyük bir sabırla beklemiş ve tam bir disiplin ile düşündüklerini gerçekleştirmeyi başarmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, daha Birinci Dünya Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti'nin hızla felakete doğru sürüklendiğini görüp çareler aramaya başlamıştır. Ülkemizin içinde bulunduğu durumu en doğru şekilde tespit etmiş ve ilerisi için en doğru kararları almıştır. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 24. Atatürk, eğitimi sosyal ve kültürel kalkınmanın en etkili araçlardan biri olarak görmüştür. Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra yeni devletin varlığını sürdürebilmesi için çağdaş eğitim metotlarıyla yetiştirilecek bir nesle ihtiyaç vardı. Bu sebeple eğitim konusuna büyük bir önem vermiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kendisine sorulan "İşte, memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?" sorusuna Atatürk, "Maarif vekili olarak millî irfanı yükseltmeye çalışmak, en büyük emelimdir." cevabını vermiştir. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 25. Yazılarını önce görme engellilerin kullandığı Braille (Bireyl) daktilosunda yazıyor, daha sonra normal daktiloya geçiyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 26. Yüzlerce hikâye kahramanı var bu defterin içinde. Ama çoğunun hikâyesini kimse yazmadı henüz. Ne ben ne de başkası... Bir hikâye yazacağım zaman defteri açar, onlarla konuşurum önce. İçlerinden birini ya da birkaçını seçer, sonra da hikâyelerimi yazmaya başlarım. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Risk alma.

Örnek 1. Ogün, ne yapacağına bir anda karar veremedi. Dönüp dedeye yardım etse okuluna geç kalabilirdi. Yardım etmese, içi rahat etmeyecekti. Trafik ışıklarına baktı. Yeşil ışık hâlâ yanıyor. Ani bir kararla gerisin geri döndü. Yaya geçidinden koşar gibi geçti karşı tarafa. Gözleri görmeyen adamı elinden tutup karşıya geçirecekti ki kırmızı ışık yanıverdi. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Vatanını ve milletini çok seven Atatürk, bu uğurda canını feda etmekten kaçınmazdı. Ülkesi ve milleti için girdiği savaşlarda hep ön safta olması bunun en güzel

örneğidir. Çanakkale Savaşları'nda Anafartalar Grubu Komutanı olan Mustafa Kemal Atatürk'ün vücuduna bir şarapnel parçası isabet etmiş, sağ cebinde taşıdığı saat kendisini ölümden kurtarmıştı. Sakarya Meydan Savaşı devam ederken talihsiz bir şekilde atından düşmüş, bunun üzerine kaburga kemiği kırılmıştı. Milleti için her türlü zorluğa katlanan Mustafa Kemal Atatürk, bu olay sonrasında cepheden ayrılmamış, sedye üzerinde bile olsa savaşı yerinde yönetmeye devam etmiştir. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 3. “Neden Jon, neden?” diye sordu annesi. “Sürüdeki diğerleri gibi olmak, onlara benzemek senin için neden bu kadar zor Jon? Alçaktan uçmayı neden pelikanlara ve albatroslara bırakmıyorsun? Neden yemiyorsun? Jon, bir tüy bir kemik kaldın!”

“Bir tüy bir kemik kalmaya aldırmiyorum anne. Yalnızca havada neler yapıp neler yapamayacağımı bilmek istiyorum, hepsi bu. Yalnızca bilmek istiyorum.” (MEB, 8. sınıf)

Örnek 4. Mustafa Kemal, vatani ve milleti için canını feda etmekten kaçınmamıştır. Daha Çanakkale Savaşları sırasında Anafartalar Grubu Komutanı iken en ön safta savaşmıştır. Bu savaş sırasında Atatürk'e bir şarapnel parçası isabet etmiş fakat sağ cebinde bulunan saati kendisini ölümden kurtarmıştır. Sakarya Savaşı sırasında ise atından düşmüş ve kaburga kemikleri kırılmıştır. Buna rağmen cepheden ayrılmamış, savaşı sedye üzerinden yönetmiştir. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Planlarını uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme.

Örnek 1. Pencereden dışarı baktı. Evet, orada uçurtmayı denemek akıllık olacaktı. Kapıyı açtı. Elinde uçurtma, kıra doğru koştu. Yamacı tırmandığında kimseler görünmüyordu. Elindeki uçurtmayı denedi. Uçurtma birden havalandı. İp bırakıldıkça yükseldi. Havada hiç yalpa yapmadan süzülüyordu. Selçuk başarmıştı. Tam dengeli bir uçurtma yapmıştı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Selçuk bir sakınca görmedi. Bir an önce uçurtmasını uçurmak istiyordu. Görsünler bakalım. Uçurtma nasıl uçarmış? Hemen ipi çözüp ilerledi. Sonra koşmaya başladı. Uçurtma birden yükseldi. Gittikçe yükseldi. Gökyüzünde süzülerek duruyordu. Ritme gelenler onu gösteriyor ve beğendiklerini söylüyorlardı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Türk askeri, içinde doğduğu Türk milletinin temsilcisiydi. Atatürk, bağımsızlığımızı gerçekleştirmek için elimizdeki tüm maddi imkânları kullanarak ordumuzu kumanda ediyordu. Bunun yanında Türk askerinin moral gücünü ve azmini de harekete geçiriyordu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Atatürk, Türk ulusu için en iyi yönetim şeklinin cumhuriyet olduğuna inandı ve bu konudaki kararlarını, Kurtuluş Savaşı sırasında ve sonrasında uyguladı. Ulus egemenliğine dayanan yeni Türk devletini kurma çalışmalarına başladı. TBMM'nin açılmasına ve yeni bir hükümetin kurulmasına önder oldu. En iyi yönetim şekli olması sebebiyle cumhuriyetin ilan edilmesini sağladı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Bu ilkeler uğruna, çalışma saati diye bir kavram tanımamış; yapacağı işi bitirinceye kadar dinlenmeden, yirmi dört saat çalışmıştır. Her zaman çok sevdiği milletine hizmet etmekten büyük bir zevk duymuştur. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Bir cumartesi günüydü. Babamın küçük kardeşime yirmi beş kuruş verdiğini gördüm. Allah biliyor ya, onu ikna edip elinden almayı düşündüm. Kendi harçlığımla birleştirip vitrindeki masal kitabını alabileceğimi düşünüyordum ama kardeşim bu işe hiç yanaşmıyordu. Onun niyeti horoz şeker almaktı. Hem de beş tane... Ne kadar dil döktüysem fayda vermedi. Yine de bir umut ışığı belirir diye, onunla birlikte okul yolundaki bakkallara kadar ben de yürüdüm. El ele tutuşmuştuk. Belki niyetini değiştirir

diye onunla daha yumuşak ve daha samimi konuşmaya çalışıyordum. Bakkalların bulunduğu yere yirmi üç ayaklı bir taş merdivenden iniyorduk. Basamakların birinde kocaman bir ekmeğin parçası gördük. Takır takır kurumuştur. Gelip geçenlerin ayakları altında parça parça ezilip dağılmıştı. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Ali Rıza Efendi'nin ölümü üzerine Zübeyde Hanım çocukları ile birlikte, Selanik yakınlarında yaşayan kardeşi Hüseyin Efendi'nin çalıştığı çiftliğe yerleşti. Çiftlik hayatı sebebiyle Mustafa'nın öğrenim hayatı bir süre aksadı ancak Mustafa'nın en büyük isteği eğitim hayatına devam etmek, ülkesi ve milletine hizmet edecek bir genç olarak yetişmekti. Bu düşünce ve istekle Mustafa eğitimine devam etmek için annesinin de onayıyla Selanik'e döndü. Burada teyzesinin yanında öğrenimine devam etti. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. Antlaşmadan sonra cephedeki görevi son bulan Mustafa Kemal, 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a geldi. Burada İtilaf Devletlerinin donanmasıyla karşılaşınca yanındaki yaverine dönerek "Geldikleri gibi giderler." dedi. Bu söz, onun düşmanı yurttan atma kararlılığında olduğunu gösteriyordu. Düşüncelerini gerçekleştirmek için çeşitli seçenekler belirledi. İstanbul'da bulunduğu müddetçe devletin ileri gelenleriyle görüştü, onlarla fikirlerini paylaştı ancak bu görüşmelerden pek olumlu bir netice alamadı. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Yıllar geçer. Galileo Galilei zaman zaman yaşadığı kenti terk etmek zorunda kalma pahasına da olsa düşüncelerinden ödün vermeden çalışmayı sürdürür ve birçok yararlı buluş gerçekleştirir. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Teneffüste Seçil ve Serdar yanıma gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler. Hemen oturduk. Neler yapabileceğimizi ve hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanabileceğimizi konuştuk. - (MEB, 7. sınıf)

Örnek 11. Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk'ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. I. Dünya Savaşı sonrasında Anadolu'da başlayan İstiklal Harbi'ni desteklemek üzere Anadolu'ya geçerek Balıkesir'de etkili bir konuşma yaptı. Bunun üzerine 1920'de Dârü'l Hikmet'deki görevine son verildi. Bu tarihten sonra Sebülürreşâd dergisi Kastamonu'da yayımlanmaya başladı. Mehmet Âkif, burada halkın İstiklal Savaşı'na desteğini hızlandıran çalışmalarını sürdürdü. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. Bir sabah alacakaranlıkla yola düştük. Ben Bursa'da büyümüştüm ve yaylayla ilk defa tanışacaktım. Neler olacağını kavrayamıyor, yürüyordum. Etraftan yeni kabileler bize katılıyordu. Göçü yönetenlerin sert bağırıışları arasında, ineklerimiz yanımda tırmanıyorduk. Benim de yürütmek zorunda olduğum bir inek vardı. Çok sonra anladım ama o inekle birlikte bana da bir sorumluluk verilmişti. Yoruluyordum ama bir şey diyemiyordum. Kimse yorulduğunu söylemiyordu çünkü o gün yaylaya varılacaktı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Altı ay içinde Muhsin Çelebi, büyük çiftliğini, mandırasını, dükkânlarını, bahçesini, bostanını rehine koydu. Tüccarlardan para topladı. Atlarını, hizmetçilerini düzdü. Bunların hepsi, hakikaten benzeri görülmedik derecede görkemliydi. Dönüşte yedi bin liraya iade etmek şartıyla Toroğlu'ndan "Pembe İncili Kaftan"ı da aldı. Genç karısıyla iki çocuğunu akrabasından birinin evine bıraktı. Altı aylık nafakalarını

ellerine verdi. Sonra padişahın mektubunu koynuna koyarak yola düzıldı. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Amerikalı yazar Mark Twain (Mark Tiveyn)'in ilk gençlik yılları, Missourie ile Nevada arasında işleyen posta arabasındaki yolculuklarla geçer. Bu sıkıcı yolculuklarda Twain, yanında daima Webster (Vebster)'in bir sözlüğünü taşımış. Dağlardan aşarken, uçsuz bucaksız çölleri geçerken ve haydutların kol gezdiği tehlikeli yollar boyunca bu sözlüğü karıştırır dururmuş. Biricik gayesi, kelimelere hâkim olmak, onlara kendi sesinin yankısını katabilmek... (MEB, 8. sınıf)

Örnek 16. Cuma günü Yemiş İskelesi'nde elbiselerimizi gemiye koyduk. Cuma namazını yine o iskeledeki Ahî Çelebi Camisi'nde kılarken aklıma, rüyamda o camide Hazreti Peygamber'in imamlık ettiği sabah namazı, Peygamber'in elini öperken meclisin heybetinden şaşırarak "şefaât" yerine "seyahat" dilediğim geldi. "Tanrı'ya hamdolsun, seyahat kısmet oldu" diye şükrederek yüzümü yere sürdüm. Sonra gemiye binerek poyraz rüzgârı ile Üsküdar tarafından Kadıköy Burnu'na, Kalamış Burnu'na, Hünkâr'ın Fener Bahçesi Burnu'na, Yelkenkaya Burnu'na uğrayarak rüzgârı arkadan almak sureti ile Darıca Kalesi'ne geldik. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu; yani bütün ülkeye Göktürkler hâkimdi. Bu durum ise diğer bütün öteki kavimlere acı geliyordu, üstelik Göktürkleri de kıskanıyorlardı. Bir araya gelip birleştiler ve Türklerden öğ almaya karar verdiler, onların üzerlerine yürüdüler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Hep birlikte gidip demir madenini gördüler. Demircinin sözlerini de beğendiler. Dağın geniş yerine bir kat odun, bir kat da kömür dizdiler. Sonra da dağın üstünü, arka yanını, öte yanını ve beri yanını bir sıra odun ve bir sıra kömürle doldurduktan sonra yetmiş deriden yetmiş körük yapıp yetmiş yerde kurdular; odunlarla kömürleri ateşleyip körükleri körüklediler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Derken tarlaya geldik. Büyük bir tarlanın ekini biçilecekti. Şimdi aklımda kaldığına göre tarlanın sahibi altı aydır hastaydı. Bu imece, bir yardım imecesiydi. Tarlanın ekini biçilecek, sonra harman edilecekti. Orakları çeken delikanlılar, orta yaşlılar ekine hemen giriştiler. Kızlar, kadınlar desteleri harmana hemencecik taşımaya başladılar. Yaşlılar harman yerinde kalmışlar, bir yandan konuşuyorlar, bir yandan da harmanı yapıyorlar. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. On altı yıl sonra Hatay davasının en heyecanlı günlerinde hasta ve bitkin olmasına ve doktorların mutlak istirahat önerisine karşın, Hatay'a yakın olmak için tekrar Adana'ya gitti... Dört saat ayakta durmak ve çalışmak gibi olağanüstü bir dayanıklılık gösterdi. Hatay kurtuldu. Fakat Atatürk'ü kaybettik. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 21. Kaplumbağa yarışmayı kazanmak için var gücüyle çalışmış. Bu uğraşın sonunda da bitiş yerine tavşandan önce gelmiş. Tavşan uyanıp da kaplumbağanın birinci olduğunu görünce hatasını anlamış ve bir daha, "En hızlı ben koşarım." diye böbürlenmemiş. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Aradan yıllar geçti. Anamı, köyümü özledim. Köyümün dağları, toprakları burnumda tüter oldu. "Varayım, köyümü, anamı bir yol daha göreyim." diyerek yönümü ülkemden yana çevirdim. Kervanlardan birine katıldım, kona göçe yol almaya başladık. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. Gökyüzü, şimdi Kaoru'nun önüne yıldızları, gezegenleri, düşen yıldızları, kuyruklu yıldızları ile açılmaya başladı. O andan itibaren genç Kaoru kararını verdi. Yeni bir kuyruklu yıldız bulacak ve buna adının verilmesini sağlayacaktı. Amatör birçok gök bilimci yok mu idi? Bunların içinde kuyruklu yıldız bulmuş birçokları vardı. Kendisi de bunlardan biri olacaktı. Kaoru daha büyük bir hızla çalışmaya başladı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. *Prensın insan sevgisiyle, özveriyle dolu sözlerinden çok etkilenmiş. Onun tehlikelerle dolu bir yolculuk yapmasına gönü razi olmamış. Kıyamamış yakışıklı prense. Anka Kuşu'nun da bir kanadı yaralıymış zaten. Kuşun acılar içinde uçması onu çok üzecekmiş. Bu nedenle prensi Venüs'te beklemek yerine, kendisi gelmeyi yeğlemiş. Çiçeklerin Meleği'nin duygu yüklü bu davranışı prensi de duygulandırmış. Prens, meleğin elini öpmüş, melek de prensin yanğını. Çiçeklerin Meleği prense, "Haydi, bütöte gidelim, Nilüfer Prenses'i kurtaralım!" demiş. Sonra prensin elinden tutmuş, birlikte havalanmışlar. Ağaçların, derelerin üzerinden uçmuşlar. Uçarken Çiçeklerin Meleği'nin elleri titremiş, yüreciği güm güm atmış. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 25. *Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nın sonunda İtilaf Devletleri (Fransa, İngiltere, Rusya) ile Mondros Mütarekesi'ni imzaladı (1918). İtilaf Devletleri bu anlaşmanın koşullarına uymadılar. Anadolu'yu her taraftan işgal ettiler. Bunun üzerine Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. 22 Haziran 1919'da Amasya'da yayımladığı genelgeyle milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağını ilan etti. Sivas, Erzurum Kongrelerini yaparak vatanın kurtuluşu için izlenecek yolun belirlenmesini sağladı. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 26. *Gazi Ahmet Muhtar kılıcını çekmiş, halkın önüne düşmüştü. Kars Kapısı'na doğru yürüyordu. Bu ne yürüyüştü, ya Rabbi! Bu iman karşısında hangi ordu durabilirdi! Hangi düşman bu cesareti gösterebilirdi? Sanki Erzurum ayağa kalkmıştı. Ön sırada saçı sakalı bembeyaz olmuş bir ihtiyar çapasını kapmış, bir yanında altmışlık karısı, öteki yanında kocasını şehit vermiş yirmilik gelini, arkalarında su taşıyan on iki yaşlarında bir yavru vardı. Paşalar, askerler halkla omuz omuza gidiyor, analar, babalar, kızlar ve delikanlılar hep beraber Kars Kapısı'ndan çıkıyorlardı. Kapıdan ilk çıkanlar arasında Fatma adında genç bir Türk kadını ile aynı yaşlarda üç kız arkadaşı vardı. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 27. *Samsun'a çıkmadan çok önce, millet egemenliğine dayanan bağımsız, yeni bir Türk devleti kurmayı düşünmüştü. Bu fikrini, o zaman açıklamadı. Samsun'a çıktuktan bir süre sonra vatanın kurtuluşu ile ilgili fikirlerini uygulamaya başladı. Kongreler topladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açtı. Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman, saltanatı kaldırıp cumhuriyet yönetimini kurmayı düşünüyordu. Fakat mecliste saltanat yanlıları olduğundan zamanlamayı uygun görmemişti. Ancak Kurtuluş Savaşı başarıya ulaştıktan sonra açılan ikinci meclis döneminde Atatürk'ün önderliğinde saltanat kaldırılıp cumhuriyet ilan edilmiştir. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 28. *Atatürk, milletimizi çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracak ileri bir zihniyetin yerleşmesi çabasıındaydı. Bu yolda birtakım inkılaplar yaptı. İnkılapların amacı, modern bir devlet, çağdaş bir toplum meydana getirmektir. Atatürk, Türk milletini çağdaş milletlerin seviyesine çıkartmak için siyasal, toplumsal, ekonomik alanlarda inkılaplar yapmıştır. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 29. *Atatürk'e göre ulusun durumuna, toplumsal gereksinimlere, yerel koşullara ve çağın gereklerine uygun bir eğitim uygulanmalıydı, ilk olarak cahilliği yok etmeyi amaçlıyordu. Bu yolda ilerlerken "bir ulusun efendisi" olarak nitelendirdiği köylüye öncelik verdi. Okuma-yazma ve dört işlemi öğretme, coğrafya, tarih, din ve ahlâkla ilgili bilgiler verme amacıyla bir seferberlik başlattı. Diğer yandan da çocukları toplumsal yaşamda daha etkili ve yararlı kılacak çalışmalar gerçekleştirilmesine önayak oldu. Bunun için de bilgileri uygulamalı bir biçimde çocuklara aktaracak bir eğitim programı planladı. (CEM, 7. sınıf)*

Örnek 30. *Atatürk'e göre çağdaş ülkelerin düzeyine erişebilmek, ulusal kültürü yüceltmekle olasıydı. Bunun için o zamanlar henüz olmayan orta eğitimin de oluşturulması gerektiğini düşündü. Orta eğitimin amacı, ülkenin gereksinim duyduğu çeşitli hizmet ve sanat elemanlarını yetiştirmek ve yükseköğretime aday hazırlamak*

olmalıydı. Atatürk, kadınların da aynı öğretim aşamalarından geçirilerek yetiştirilmeleri yönündeki çalışmalarını başlattı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 31. Atatürk, ilköğretimin genel ve zorunlu olmasını, ülkede eğitim birliğinin sağlanmasını, orta öğretimin geliştirilmesini, meslek öğretiminin ilk ve orta dereceden en yüksek dereceye kadar sağlanmasını, yükseköğretim görenlerin artmasını ve çağın gereksinimlerine uygun bir eğitimi hedef aldı. Bu hedeflere ulaşabilmek için de alfabenin değiştirilmesinden tutun da eğitimin millileştirilmesi, üniversitelerin kurulmasına kadar ne gerekiyorsa onu yaptı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. 1966 yılında ilk defa Ankara'ya gittim. Tarihini değil Atatürk ve cumhuriyetini daha iyi anlamak istiyordum. Türkiye'de her zaman yapmış olduğum gibi evim olabilecek oteli kendim seçmek istedim ve Atatürk Bulvarı üzerinde şimdi artık olmayan bir oteli seçtim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 33. Öğretmen A. Sullivan, Perkins (A.Sulivin Perkins) Görme Engelliler Okulundaki öğrencilerinin Helen'e götürmesi için yaptıkları oyuncak bebekle başladı işine. Elleri ile Helen'in ellerine "b-e-b-e-k" sözcüğünü heceledi. Onun, nesnelere ve harfler arasında bir bağlantı kurmasını sağlamak istiyordu. Helen harfleri doğru olarak yapmasını çok hızlı öğrendi ama bunu yaparken henüz bir sözcüğü hecelediğini ya da böyle bir sözcük olduğunu bilmiyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 34. O gün okuldan eve dönerken kitaplıktan bir tane kitap aldım. Kitaplıktan birkaç kitap okuyayım da mahcup olmayayım, diye düşünüyordum. Eve gelir gelmez aldığım kitabı okumaya başladım. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 35. Moralimiz iyiden iyiye bozulmuştu. Bu mahallede kitaplarımızı satamayacağımızı anlamıştık. Bütün kitapları torbaya doldurduk, otobüs durağına geldik. İlk gelen otobüse binecek, üçüncü durakta inecektik. Bizi orada kimse tanımadı. Öyle de yaptık. Durağın hemen arkasındaki sokakta kaldırım kenarına kitapları yerleştirdik. Tabelaları en dikkat çekici yerlere koyduk, beklemeye başladık. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 36. Bizim dut ağacının meyve vermesini öylesine çok istiyorum ki! Onun için her şeyi yapabiliyordum. Yüreğini ağzına getirecek bir korkutma töreni bile düzenleyebilirdim. Ama önce havanın kararması gerekiyordu. Karanlıkta cisimlerin korkunç hâle geldiğini biliyordum. Geceleri her şeyin koca bir gölgesi olur ve sessiz boşlukta tuhaf yaratıklara dönüşür. Gece el etek çekildikten sonra balta, bıçak, çekiç ve çakıyı alet dolabından alıp bir torbaya koydum. Kafamdan aşağı beyaz çarşaf geçirdim. Bir hayaletten farksız olmuştum. Bahçeye çıktım. Dut ağacının karşısında durdum. Yaprakları hafif hafif titremeye başladı. Tabansızın tekiymiş, hemencecik korktu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: Sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme.

Örnek 1. Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra genç Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Yapılacak pek çok şey vardı; son yirmi yıl pek çok cephede açılan savaşlarla geçmiş, ülke işgal döneminden sonra bağımsızlığını elde etmişti. Cumhuriyetin ilanının ardından çeşitli alanlarda atılımlar yapılırken, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal, kültür konularına büyük önem veriyor, kültür alanında yeni uygulamalara girişiyordu. Atatürk'ün bu dönemde çeşitli kültür kurumları kurduğuna, tanık oluruz. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. Yeni Türk harflerinin halka öğretilmesinde Atatürk bir öğretmen gibi yazı tahtasının önünde elinde tebeşirle kadına, erkeğe, çocuğa, gence, yaşlıya yeni harfleri tanıtmıştır. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. Atatürk, dil çalışmalarının nasıl ve hangi alanlarda yürütüleceği konularını ele almak üzere büyük bir dil kurultayı toplanmasını ister. Kurultay hazırlıklarına hemen başlanır. Kurumun kuruluşundan iki buçuk ay sonra, 26 Eylül 1932'de Birinci Türk Dil Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda toplanır. Atatürk, başından sonuna kadar kurultayı izler. Sadece birinci kurultayı değil 1934 ve 1936 yıllarındaki ikinci ve üçüncü kurultayı da büyük bir ilgi ve dikkatle izlemiş, oturum aralarında dil bilginleriyle sohbet etmiştir. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. Günler geçip giderken bir akşam babam, oturduğumuz site yönetiminin çocuk parkına bir heykel yapılması için yarışma açtığını söyledi. İşin güzel yanı bu yarışmaya sanatçılar değil, on beş yaşına kadar olan çocuklar projeleriyle aday olabilecekti. Babam katılmamız için ısrar ediyordu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. Bir süre sonra Hacı Bektaş, Anadolu'nun diğer yerlerini de ziyaret etmek istedi. Halk Hacı Bektaş'ı çok sevmiştir. Onun gitmesini istemediler. Suluca Karahöyük'te boş araziler çoktu. Köylüler büyük ve verimli bir arazi vermeyi teklif ettiler. Hacı Bektaş buraya dergâh yapıp insanları aydınlatmak şartıyla kabul etti. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 6. Osmanlı aydınları, özellikle Selanik şehrinde örgütlenmişler, düşüncelerini geniş kitlelere yaymak amacıyla burada çeşitli gazete ve dergiler çıkarmışlardı. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 7. Kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik kanunlar düzenlendi. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. Harf inkılabı gerçekleştirilerek günümüzde kullandığımız "Yeni Türk Harfleri" kabul edildi (1 Kasım 1928). (MEB, 6. sınıf)

Örnek 8. "Kültür işlerimiz üzerine milletçe gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini doğru temeller üzerine kurmak, öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışmakta olduğumu söylemeliyim." Bu cümleler, onun akıl ve bilim ışığı altında kültürümüzün bir parçası olan tarihimize bilinçli bir şekilde baktığını göstermektedir. Büyük bir tarih sevgisine ve bilgisine sahip olduğunu, yaptığı çalışmalarla da ortaya koymuştur. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini kurmuş, kurucu ve koruyucu başkanı olmuştur. Yoğun işlerine rağmen cemiyetin toplantılarına bizzat katılması, onun tarihe olan sevgisini göstermektedir. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 9. Kenti "u" biçiminde bölen ana caddenin alt basamağında ise tüm kentin eşsiz güzellikte yapılarıyla en uç noktada kalesiyle bütünleşen başka bir panorama ile karşılaşsınız ki bu Mardin'in tipik, klasik fotoğraflardaki görünümüdür. Gezi sırasında zamanın durmasını istersiniz Mardin'de... Zaman su gibi kayar ayaklarınızın altından. "Geleli kaç gün oldu ki? Daha ne kadar çok göreceğim yer, kuracağım dostluklar var kim bilir?" dedirtir size Mardin. Kentin çok yakınlarında bulunan manastır ve antik kent gezileri günlerce sürebilir. (MEB, 6. sınıf)

Örnek 10. Erciyes'in resmini Halit Doral yapar, türküsünü Talashılar, Hacılarlılar çağırır. Halit Doral, Kayseri Müzesinin müdürüdür. Akademiden çıkmış bir ressamdır. Yillardan beri Kayseri'dedir. Yillardan beri de hep Erciyes resmi yapar. Türlü türlü... Erciyes'in tadı, tuzu Halit Doral'ın resimlerindedir. Halit Doral, yıllar yılı o kadar çok Erciyes resmi yapmıştır ki kendisi de sayısını unutmuştur. Değerli bir ressam arkadaşım der ki: "Şu Halit Doral, bir Erciyes sergisi açsa da cümle âlem görse hünerini." (MEB, 6. sınıf)

Örnek 11. Nihayet büyük gün gelmişti. Sunumumuzu bilgisayar ortamında gerçekleştireceğimiz için saydam sunu için gerekli tüm araç gereçleri hazırladık. Ayrıca sunumumuzda kullanmak üzere görsel malzemelerimizi sınıfın uygun yerlerine astık. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 12. Onun “Yurtta barış, dünyada barış.” sözünün, yüreğindeki insan sevgisini göstermesi bakımından da anlamı çok büyüktür. Bugün Atatürk'ün bu sözüne ne denli ihtiyacımız olduğunu yakın çevremizde devam eden savaşlar ve bu savaşların meydana getirdiği yıkımlardan çok iyi anladığımızı sanıyorum. İşte bu söze içten inanmış Atatürk, barışa ve sevgiye giden yolların en önemlilerinden birinin de sanat olduğunu çok iyi bilmekteydi. Bunun için Cumhuriyeti kurduktan hemen sonra Atatürk çağdaş Türk sanatını geliştirmek amacıyla Avrupa'ya resim, heykel ve müzik öğrenimi için gençler göndermiş. Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve Operasını, Filarmoni Orkestrasını kurduştur. Özellikle Rumeli türkülerini dinlemeyi çok seven Atatürk, ülkemizin gerçek sanat değerlerini çıkarmak için yaptığı çalışmaları da yerinde takip etmiştir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13.

Ulu Önder Atatürk tutkundu Türk diline,
Nereye gitti ise kalem aldı eline.
Dilin güçlülüğüne inanırdı ezelden,
O harfleri öğretti çocuk gence tez elden. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 14. Atatürk, bir yıl önce tarihî sözleriyle şeref verdiği bu sanatın gönülleri tok çocuklarını bir akşam sofrasında konukluyor, onlarla uzun saatler oturup meslekleri, sanatları üzerinde konuşuyor. Bu konuşma bir an öyle bir biçim alıyor ki Atatürk kurula başkanlık eden Muhsin Ertuğrul'dan oynadığı yapıtlardan birinin bir sahnesini, bir parçasını huzurunda tekrar etmesini, oynamasını veya yüksek sesle okumasını rica ediyor. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 15. Odcu Haftası Şenlikleri, Sis Dağı Yaylası'nın en çılgın zamanı. Kesin bir tarihi yok. Temmuz ayının dördüncü cumartesi günü, ayın kaçınıcı gününe geliyorsa o zaman yapılıyor ve 180 yıldır kutlanmasına rağmen kimselere duyurulmuyor. Sadece o bölgenin insanları bilir zamanını ve her yıl o insanlar, o cumartesi günü orada olurlar. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 16. Bir gün Ankara Halkevinin Tarih Kurumu bölümünde taslakları okumak için toplanmıştık. Görüşmeler hararetli oldu. Özellikle iki arkadaş arasında konuşma, tartışma biçimini aldı. O akşam Atatürk, lütfen Kurum üyelerini sofrasına davet buyurdular. Günlük çalışma hakkında bilgi aldıktan ve her zaman olduğu gibi çalışanları iltifatlarla özendirildikten sonra tartışmanın karşılığında devamını, kendilerine özgü incelikle, rica ettiler. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 17. Kendi yerli kıyafetlerine göre giyinen diğer bütün tipler Karagöz'dekilerin canlısı idi. Rollerinin ustası olan erkeklerin, nazlı nazlı yürüyüşler ve kadın sesleri çıkararak oynadıkları zenneler. Sonra bütün taklitli tipler. Bunların arasında Arap Bacı ve Abdal Oğlan. Bu rolleri oynayanların çoğu esnaf takımından kimselerdi ve bütün yıl dükkânlarını kapadıktan sonra, akşamları, Ramazan olsun, başka aylarda olsun, gerek şehirde, gerek yazları banliyölerde hünelerini gösterirlerdi. Hepsinin bir veya iki tipte ustalığı vardı ve bu tipleri, mesela Yahudi'yi, Acem'i, Laz'ı, Kürd'ü, otuz senedir oynaya oynaya taklitlerini mükemmelleştirmişlerdi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 18. Hellen Keller bir yandan yazılarını yazarken diğer yandan üyesi olduğu Amerika Görme Engellileri Derneği ve Dünya Körler Birliği için ülke ülke dolaşarak konferanslara katıldı, yardımlar topladı. Birçok kitap, makale, biyografi yazan Hellen Keller, etkinlikleri ve çalışmaları nedeniyle defalarca üstün hizmet ödülü ve çeşitli üniversitelerin onursal doktorasını aldı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 19. Tanrı'nın gücü ve inayeti ile ateş kızdı. Kızdıkça demir dağın demiri erimeğe başladı, eriyip akıverdi. Dağ delindi ve yüklü bir deve geçebilecek kadar yol oldu. O kutsal yılın, kutsal ayının kutsal gününün, kutsal saatinde Göktürkler, Ergenekon'dan çıktılar. O günü, o ayı ve o saati iyi bellediler. Bu kutsal gün, o günden sonra Göktürkler için bayram oldu. Her yıl, o gün gelince büyük törenler yapıldı. Bu

törenlerde, bir parça demir alınıp ateşte kızdırılıyordu. Sonra da kızdırılan demiri önce Göktürk Hakan'ı kıskaçla tutup örse koyuyor, çekiçle dövüyordu. Ondan sonra da diğer Türk beyleri aynı hareketi yaparak bayramı başlatıyorlardı. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. Oyunlar başladı. Bir yanda delikanlılar halay çektiler. Abdal Musa zorlu davul çalıyordu. Hösük de zurnaya çökmüştü. Sonra ustaca bir oyun oynadı. Türlü kılıklara girip oynadı. Önce kirpi, sonra ayı, sonra sansar, tilki, çakal oldu. Her girdiği donda o hayvanın huyunu husunu alıyordu. Tilki de kurnaz, çakal da hırsız. Öylesine gerçek öykünüyordu ki, bu hayvanlara millet gülmekten kırılıyordu. En sonunda ustaca Arap oldu, bir apak insan çıkardılar karşısına. İki arasında bir savaştır başladı. İmece cümbüşü o gün, gün batıncaya kadar sürdü. Herkes çalışmayı, her bir şeyi, yorgunluğu unutmuştu. Herkesin damağında eğlencenin tadı kalmıştı. Bu tarlayı hasta adamın karısı bir ayda biçtirip harman edemezdi. Bir öğleye kadar, iş tamam. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 21. Cumhuriyete kavuşmak için nasıl bir yol izlenecekti? Neler yapılacaktı? Atatürk, bu soruların yanıtını halk içinde, halkla birlikte aradı. Bu amaçla kongreler düzenledi. Kongrelere katılanların düşüncelerini dinledi. Onlara, kendi görüşlerini açıkladı. Cumhuriyete giden yolu, halkla birlikte kararlaştırdı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 22. Cumhuriyetin 15. yıl dönümüydü. Bayram, bütün ülkede törenlerle kutlanıyordu. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Ankara'daki törenlere katılmak istemiş, katılamamıştı. Ağır hastaydı, doktorları izin vermemişlerdi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 23. 28 Ekim 1923 günü Mustafa Kemal Paşa, İsmet İnönü ile birlikte bazı silah arkadaşlarını Çankaya Köşkü'ne davet etti. Düzenlediği toplantıda onlara "Yarın cumhuriyeti ilân edeceğiz." dedi. O gece bazı hazırlıklar yapıldı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 24. Gide gide kervanimız görkemli bir kente ulaştı. Sokaklar adam doluydu. Bağıran, çağırın, gülen, ağlayan belirsizdi. Her yerde büyük bir hazırlık göze çarpıyordu. Sorduk, öğrendik ki ertesi gün o ülkenin kurtuluş bayramı kutlanacaktı. Yarışlar, gösteriler, şölenler düzenlenecekti. Bizi de davet ettiler.
– Kalın, eğlencemize katılın, dediler.

Kervancıbaşı, kalma kararını verince sevindik, bir hana yerleştik. Sabahın erken saatlerinde gürültüler uyandırdı hepimizi. Gösteriler başlamıştı. Biz de koşup halkın toplandığı alana vardık. Açılıştan sonra yarışlar başladı. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 25. Önce eşek yarışı yapıldı. En arkada kalan eşeğin binicisine armağanlar verildi. Halk gülmekten yerlere yattı. Ardından sıra çuval, yoğurt yeme, deve koşusu gibi yarışlara geldi. Bütün bu yarışlar hepimizi güldürdü, eğlendirdi. (FCM, 5. sınıf)

Örnek 26. Sabah herkes olanları öğrenmiş. Kral sevincinden bayram ilan etmiş ülkede. Prense Nilüfer Prenses evlenmişler. Düğünde, Nilüfer Prenses'in annesi, babası, büğetteki nilüfer arkadaşları ve bilgeler varmış. Ayrıca, sarayın bahçesinde, lacivert güllerin yanı başında davetsiz iki konuk da sessiz sedasız düğünü izlemiş. Ama onları kimse görememiş... "Kimmiş bunlar?" diye sormayın lütfen! Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine... (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nın sonunda İtilaf Devletleri (Fransa, İngiltere, Rusya) ile Mondros Mütarekesi'ni imzaladı (1918). İtilaf Devletleri bu anlaşmanın koşullarına uymadılar. Anadolu'yu her taraftan işgal ettiler. Bunun üzerine Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. 22 Haziran 1919'da Amasya'da yayımladığı genelgeyle milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağını ilan etti. Sivas, Erzurum Kongrelerini yaparak vatanın kurtuluşu için izlenecek yolun belirlenmesini sağladı. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Şimdi, sıra içeride yeni bir düzenin kurulmasına gelmişti. İlk iş olarak 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu. Mustafa Kemal, Meclisin oylarıyla Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı oldu. Gerçekleştirdiği devrimlerle Türkiye'nin çağdaş ve

uygar ülkeler arasında yer almasını sağladı. Saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı, Türk Medeni Kanunu ile laik hukuk düzenine geçilmesi, yeni Türk harflerinin kabulü bu devrimlerden bazılarıdır. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 29. Mustafa Kemal, 27 Nisan 1930 tarihinde toplanan Türk Ocakları Kurultayı'nda "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" kurulmasını ister. Türk tarih ve uygarlığını bilimsel açıdan inceleyip değerlendirmekle görevlendirilecek bu kurul, faaliyete başladıktan bir yıl sonra 12 Nisan 1931 tarihinde "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" (daha sonra Türk Tarih Kurumu) adıyla bağımsız olarak çalışmaya devam eder. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 30. Sene sonu, sınıfımızın düzenlediği gösteride hemen hemen herkes görev almıştı. Programda çeşitli parodiler, şiirler, şarkılar, taklitler vardı. En önemlisi, müzikli bir oyun oynanacaktı. Başrole ben seçilmiştim. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 31. Atatürk, Türk kültür ve sanatını dünyaya tanıtmak için çok çalıştı. Bu konuda araştırmalar yapılmasını, sergiler açılmasını ve kültürle ilgili kongreler düzenlenmesini teşvik etti. Sanat ve sanatçılar hakkında takdir ve teşvik edici sözler söyledi. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 32. Atatürk, sanatçı yetiştiren kurumlar açtı. Çağdaş Türk sanatını geliştirmek amacıyla Avrupa'ya resim, heykel ve müzik öğrenimi için gençler gönderdi. Bu durum, onun sanata ve sanatçıya ne kadar önem verdiğini gösterir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 33. Atatürk'e göre, eğitim ve öğretim, bilgiyi yaşamda başarılı olmayı sağlayan kullanışlı bir araç hâline getirmeliydi. Eğitim Bakanlığı da Atatürk gibi bu konuya çok önem veriyordu. Modern kütüphaneler, bitki ve hayvanat bahçeleri, konservatuvarlar, atölyeler, müzeler ve güzel sanatlar sergileri kurulması için daha o yıllarda çalışmalar başlatıldı, ilçe merkezlerine kadar bütün ülkenin basımevleriyle donatılması için girişimlerde bulunuldu. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 34. Ölümünden sonra 1933'te Eminönü Halkevinde onun 200 parça eseri sergilendi. 1956'da Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde tertiplenen sergide de 128 suluboya, 80 yağlıboya, 250 karakalem teşhir edildi. 1960'ta ise Millî Kütüphane 450 eserini satın aldı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 35. Göktürkler, o günü bayram sayarlar. Her yıl aynı gün bir parça demiri ateşe koyup kızıl hâle getirirler. Önce han, bunu demir kışkaçla tutarak örsün üzerine koyar ve çekiçle döver. Ondan sonra beyler de öyle yapar. Bugünü, ata yurduna dönüldüğü gün olduğu için kutsal bilirler. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 36. Kuşkusuz, Atatürk sadece edebiyata değil (cumhuriyeti kurduktan sonra) güzel sanatların her türüsüne önem vermiş, ulus ve toplum için bunların gerekliliğini her konuşmasında dile getirmiştir. En büyük özelliği de konuşmalarını sözde bırakmamış, kurduğu halkevlerini birer sanat ve kültür merkezi hâline getirmişti... (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 37. Helen Keller bir yandan kitabını hazırlıyor, bir yandan da çeşitli dergilere yazılar yazıyor, bunların dışında ayrıca, kendisinin de üyesi olduğu Amerika Görme Engelliler Derneği ve Dünya Körler Birliği için ülke ülke dolaşarak konferanslar veriyor, bağış topluyordu. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Alt Başlık: İkna edebilme.

Örnek 1. Günler geçip giderken bir akşam babam, oturduğumuz site yönetiminin çocuk parkına bir heykel yapılması için yarışma açtığını söyledi. İşin güzel yanı bu yarışmaya sanatçılar değil, on beş yaşına kadar olan çocuklar projeleriyle aday olabilecekmiş. Babam katılmamız için ısrar ediyordu. Pınar kestirip attı:

“Ben aday değilim, hiç öyle becerilerim yoktur.”

Onu ikna etmeye çalıştım.

“Heykeli oturup biz yapmayacağız ki yalnızca projeyi hazırlayıp vereceğiz. Ayrıca para ödülü ile bir bilgisayar da alabiliriz.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Hacı Bektaş Anadolu’da gezmeye başladı. Her tarafta kıtlık, yoksulluk, güvensizlik ve ümitsizlik hakimdi. Bunları gören Hacı Bektaş, hocasının ne demek istediğini daha iyi anlamıştı. Birçok yeri gezdikten sonra yolu Suluca Karahöyük denilen yere düştü. Burada dinlenmek için konakladı. Orada da halkın durumu diğer yerlerden farklı değildi. Hacı Bektaş, burada oturanlara:*

“Sıkıntılı günler birlik ve beraberlikle aşılabılır. El ele verince güzel günler çabuk gelir.” dedi. Halka öğüt vererek onların moralini yükseltti. Halk Hacı Bektaş’ın konuşmalarından çok memnun kalmıştı. Onu dinledikçe ümitleri yeşeriyor, çalışma ve yardımlaşma arzusu çoğalıyordu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3. *Yeryüzüne inme arzusu küçük kar tanesi için dayanılmaz bir hâle geldi. Başka bir şey düşünemez olmuştu. Annesi de artık ona engel olamayacağını hissediyordu. Küçük kar tanesinin, yeryüzüne inmek için kendisine yalvardığı bir gün ona, “Benim küçük kar tanem, madem yeryüzüne inmek senin için bu kadar önemli, inebilirsin. Seni gökyüzünde daha fazla tutamayacağımı hissediyorum. Daha fazla üzülmeni de istemiyorum.” dedi. Minik kar tanesinin sevinci görülmeye değerdi. Onu hiçbir şey bu kadar mutlu edemezdi. O gün kar tanesinin içi içine sığmıyordu. Onun yeryüzüne inmesi için en uygun zamandı. Aniden kendisini bırakıverdi. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 4. *Sinan bir an gözlerini kapadı. Önerisini yapmıştı. Bu öneriyi yaparken bir yandan da Edirne’yi düşünüyordu usta mimar. Edirne’deyken Meriç boyundan, dümdüz oviden, hep o tepeye bakardı. Gözleriyle ölçüp biçirdi orayı. Oraya kurulacak bir yapının görünümünü tasarlardı kafasında. Birden Selimiye oraya konmuş gibi, bütün görkemle canlandı kafasında. Gökyüzüne asılı parlak bir kandil gibiydi. Bu düşün etkisiyle Mimar Sinan’ın yüzü ışıdı.*

– Daha uygun yer yoktur, Devletlim, dedi.

Padişah mimarbaşının sevinçle yaptığı bu öneriyi engel olmak istemedi. Padişah camisinin Edirne’de yapılmasını buyurdu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. *Muhsin sahne dışında kalabalık bir topluluk içinde bile uzun boylu konuşmaktan kaçınacak kadar sıkılgan bir insandır. Mesleğiyle ters gibi görünen fakat kendisini yakından tanıyanlarca bilinen bu huylu yüzünden Atatürk’ün buyruğunu yerine getiremiyor. Önce bunu bir sanatçı kaptisi sanan Atatürk, gücenir gibi oluyor, hatta öfkeleniyor. Uzun ısrar ve tartışmalardan sonra Muhsin, arkadaşlarının da yardımıyla kendisini kandırmayı başarıyor. Fakat Atatürk isteğinden vazgeçmiyor:*

“Peki, diyor. Seninle bir bahse girelim: Sana bir piyes göndereceğim, bunu oynayacaksın, ben de gelip seyredeceğim. Aman dikkat et, rolünü iyi oynamazsan seni bizzat ben eleştireceğim, kötü bir aktör olduğuna inanacağım; iyi oynarsan o zaman da gerçek bir sanatçı olduğuna inanacağım. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 6. *Bu arada birinci perde kapanmıştır. İlk alkışlar, en değerli alkışlar Atatürk’ün locasından yükseliyor. Temsilden sonra başta Muhsin olmak üzere yapıtta rol alan sanatçıları yanına kabul eden Atatürk, hepsini tebrik ediyor, güzel sözlerle hepsinin gönüllerini hoş ediyor ve teşvik ediyor, sonra Muhsin’e dönerek:*

“Bahsi kazandın.” diyor. “Sen bizim en değerli sanatçımızsın.” (MEB, 7. sınıf)

Örnek 7. *Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman adamlar, bir müddet beklesirler, sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru, yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık ederiyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlardı. Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 8. *ilk dersi düşünmenin büyük zevkini duyarak yanından ayrıldım. Fakat ne yazık ki bu zevkim uzun sürmedi. Ustamla konuşunca okuma yazma öğrenmeme engel olan güçlüklerin henüz bitmediğini büyük bir acı duyarak anladım. Ustam, benim okuma yazma hevesimi hoş karşılamadı. Hatta bana:*

“Bu heves de nereden çıktı? Okuyup ta kâtip ya da diplomat mı olacaksın? Sen, zanaatını ilerlet yeterli. Tam da işe elin yatmağa başlamışken başka şeylere yönelme...” dedi. Haftada altı saat dükkândan ayrılmama da razı olmadı. Ne döktüğüm gözyaşları onu insafa getirebildi ne de aylığımdan kesmesini söylemem onu ikna edebildi. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 9. *Bu bir baba vasiyetiydi. Babasının tahtına oturan Orhan Gazi, bu vasiyeti yerine getirecekti. Bursa Kalesi yeniden kuşatıldı. Kalenin bütün bağlantıları kesildi. Kan dökmek istemiyor, sulh yoluyla teslimini arzuluyordu. Kuşatma iki yıl sürdü. Bu süre içinde Bursa halkı, aç susuz, perişan kırılıyor, Türklerin bir an önce Bursa'ya girmelerini özlüyordu. Son olarak Orhan Gazi, yakın arkadaşı Köse Mihal'i Tekfur'a gönderdi:*

— Git söyle, inat etmesin, dedi. Er geç kale bizimdir. Baş yarılmadan, kan dökülmeden teslim razı olursa kimsenin kılına dokunulmayacak, dileyen şehirde kalacak dileyen gidecek. Bu son sözüm. Ondan sonrasını kendi bilir. Köse Mihal biraz sonra geri dönerken Bursa Kalesi'nin kapıları da Türklere açılıyordu. Tekfur çaresiz razı olmuştu. Yıl 1326, aylardan nisan. Bursa halkı, kurtarıcılar olarak Türk askerlerini alkışlarla karşıyor, üzerlerine demet demet çiçek serpiyorlardı. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 10. *Şimdi önünde yeni bir hedef vardı Helen Keller için: Üniversitede okumak. “Bir gün üniversiteye gideceğim.” diyordu ve bir gün bunu yapacağına tüm kalbiyle inanıyordu. 1904 yılında edebiyat fakültesinden mezun olup diplomasını alırken yaşamının önündeki bölümünde de “yapmak istediği her şeyi yapabileceğine” yalnızca kendisi inanmakla yetinmiyor, buna çevresindeki herkesi de inandırıyor. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Alt Başlık: Kendine güvenebilme.

Örnek 1. – *Ne var bunda? Siz işe gidince ben zaten her zaman anneannemle kalıyorum, dedim.*

– Evet ama her akşam iş dönüşü uğrayıp seni alıyoruz. Bu kez tam üç günden söz ediyoruz.

Annem, parmaklarıyla göstere göstere üçe kadar sayıp bana sürenin ne kadar uzun olduğunu anlatmaya çalıştı. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 2. *Askerî zaferlerde maddî faktörler kadar manevî kuvvet, moral ve inanç gücü de çok önemlidir. Atatürk, ordumuzu azim ve cesaretle hedefe yönelterek başarı kazanmıştır. Mustafa Kemal bu konuda:*

“Zafer, zafer benimdir diyebilenin; başarı, başaracağım diye başlayanın ve başardım diyebilenindir.” demiştir. Millî Kurtuluş Mücadele'miz bu anlayışla kazanılmıştır. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 3.

“Ordu yok.” dediler, “Kurulur.” dedi.

“Para yok.” dediler, “Bulunur.” dedi.

“Düşman çok.” dediler, “Yenilir.” dedi.

Ve...

Bütün dedikleri oldu. (MEB, 5. sınıf)

Örnek 4. *“Bir yazarımız şöyle diyor çocuklar. ‘Kişinin yarısı dil, öteki yarısı kalbidir.’ İçinizden birine dil kirlenmesi konusunda bir ödev vermek istiyorum. İşin çığırından çıktığını, ödevi alacak olan arkadaşınızın çalışmaları sonucunda da göreceksiniz.” Ödevi ben alıp öğretmenimizin bu konuyu abarttığını, insanların*

Türkçeyi yerinde, doğru ve severek kullandıklarını ispat etmek istedim. Hemen parmak kaldırdım. “Ödevi ben almak istiyorum öğretmenim.” (MEB, 5. sınıf)

Örnek 5. *Sinan, padişahın önünde bir daha eğilerek:*

– *Devletlim, dedi. Şehzadebaşı benim çıraklık dönemimin yapısı, Süleymaniye’yi kalfalık dönemimde yaptım. Ustalık dönemimin yapısıysa Selimiye olacak. Bundan kuşkunuz olmasın. (MEB, 5. sınıf)*

Örnek 6. *Meşe, bir gün, saza demiş:*

— *Doğrusu Tanrı size haksızlık etmiş. Minnacık serçe konsa üstünüze Beliniz bükülüverir. Suları ürperten seher yeli Baş eğdirir size Bir de benim şu dağ gibi gövdeme bak! Güneş bile zor giriyor içime, Fırtına dallarıma oyuncak. Her esen yel sana bora, Bana kasırgalar meltem. Bari gelip gölgemde yaşasan da Üzerine kanat gersem. Ama sizin soy nedense gider Sulu, rüzgârlı yerlerde biter. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 7. *“Anlattığın pek de komik değil.” dedi ev sahibi durumunda olan Nasrettin Hoca Fıkraları: “Evet, La Fontaine herkesi güldürebilir, düşündürebilir. Ama Nasrettin Hoca’nın güldürüp düşündürmesinin ayrı bir tadı vardır. İnsanları güldürüp düşündürenler biraz Nasrettin Hoca’dır. Ünum dünyaya yayılmıştır. Size La Fontaine gibi fıkra anlatmayacağım. Adımı anmanız, komikliğini çağrıştırmaya yeter de artar bile.” (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 8. *Vitrindeki masal kitabının büyüğü görüntüsüne rağmen sadece bir seyirci olarak kalıyordum. Okul harçlığımın azlığı nedeniyle, fiyatını bile sormaya cesaret edemiyordum. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 9. *Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale Savaşları’nda, emrindeki askerlerine Şöyle söylemiştir: “Ben size taarruzu değil, ölmeyi emrediyorum.” Çanakkale Savaşları’ndaki başarıya rağmen Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup ayrıldı. Savaşı kazanan ülkeler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşmanın sonucunda ülkemiz işgal edilmeye başlandı. Antlaşmadan sonra cephedeki görevi son bulan Mustafa Kemal, 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul’a geldi. Burada İtilaf Devletlerinin donanmasıyla karşılaşınca yanındaki yaverine dönerek “Geldikleri gibi giderler.” dedi. Bu söz, onun düşmanı yurttan atma kararlılığında olduğunu gösteriyordu. (MEB, 6. sınıf)*

Örnek 10. *Galileo: Açıkçası ben Aristo’nun bu konuyu yanlış açıkladığını düşünüyorum ve bunu kanıtlayacağım.*

A: Olur mu öyle şey Galileo? Koskoca Aristo hata yapar mı hiç? (MEB, 6. sınıf)

Örnek11. *Serdar:*

— *Dedem söylemişti. Bir işi başarmak istiyorsan önce korkularını yenecek ve kendine güveneceksin. Sonrası iyi bir planlama ve düzenli çalışmadır. Şimdi herkes Hilal’in gözlerine bakıyor, onun evet demesini bekliyordu. Hilal çok heyecanlanmıştı, bunu gözlerinden okuyabiliyordum.*

— *Evet evet, ben de çalışmak isterim, isterim de ben ne yapacağımı bilmiyorum ki, deyince hep birlikte gülmüştük. Hilal de bizim kahkahalarımıza katılmış ve yerinden kalkarak yanımıza gelmişti. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 12. *Seçil müthiş bir öz güvenle konuşmaya başladı:*

Sevgili Arkadaşlar,

Ülkesi ve milletini çok seven Atatürk, büyük bir asker, güçlü bir komutan ve çok değerli bir devlet adamıdır. Çocukluğundan itibaren yüksek bir okuma merakı ve ilgisi olan Atatürk aynı zamanda ileriye çok iyi gören bir fikir insanıdır. Onun fikir hayatını oluşturan en önemli etkenlerden birisi tarihe olan ilgi ve sevgisi ise diğeri de şüphesiz kültürümüzdür. “Kültür”ün birçok tanımı vardır. Türk Dil Kurumunun İnternet sitesinde kültür “ Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın

doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.” olarak tanımlanmaktadır. Kültür, zaman içinde oluşan bir birikim olup kökünü tarihin derinliklerinden alır. Kültürün bu özelliği, Atatürk'ün tarih bilgisi ve sevgisinin onun fikir hayatını oluşturmada neden önemli olduğunu da göstermektedir. (MEB, 7. sınıf)

Örnek 13. *Arkadaşlar, sizce Atatürk bu sözlerinde ne demek istemiştir? Hilal'in bu sorusu sınıfta önce bir sessizliğe sonra hafif hafif kıpırdanmalara sebep olmuştu. Hilal'in sınıf içerisinde bu derece rahat konuşması hatta soru sorması herkesi şaşırtmıştı. Onu benden daha çok tanıyan sınıf arkadaşları Hilal'deki bu değişimden cesaret alarak onun sorusuna istekle cevap verdiler. Hilal arkadaşlarımızı dinledi ve söz almak isteyenlere sırasıyla söz hakkı verdi. Artık sesi daha gür çıkıyordu. Konuştukça kendine güveni geliyor, arkadaşlarının gözlerinin içine bakmaktan çekinmiyordu. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 14. – *Olmalı, diyor Temel. Amerika'da NASA varsa bizde de TUZAM neden olmasın? Bu çocuk uçuyor. Gök bilimleriyle kafayı bozmuş.*
– *Astronomi okuyacağım, diyor. Uzaya çıkan ilk Türk astronot ben olacağım. İlk Türk uzay mekiğini ben uçuracağım. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 15. *Birçok iş olacak ama garson daha gelmedi. Neden acaba? Merak ediyorum doğrusu. Fakat ben her tarafı topladım. Her şeyi düzenledim. Korkmam artık... Hele kendi elimle prens hazretlerine öyle bir kahvaltı hazırladım ki senelerce tadı damağında kalacak vallahi. Ah, bugün benim için ne kutlu bir gün! Bizim otel için bundan güzel reklam olur mu? Ünlü bir kralın oğlu otelime gelecek, otelimde kalacak, otelimin bir odasında oturacak, otelimin bir yatağında yatacak... Aman Yarabbi! Sevincten çıldıracağım. Dahası var. Bütün gazeteler şüphesiz hep bundan bahsedecek. (MEB, 7. sınıf)*

Örnek 16.

*Çevrende herkes şaşırsa bunu da senden bilse
Sen akli başında kalabilirsen eğer
Herkes senden kuşku duyarken hem kuşkuya yer bırakır.
Hem kendine güvenebilirsen eğer
Bekleyebilirsen usanmadan
Yalanla karşılık vermezsen yalana
Kendini evliya sanmadan
Kin tutmayabilirsen kin tutana (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 17. *Öğretmen A. Sullivan ve Hellen Keller kısa sürede ayrılmaz bir ikili oluşturdular. Hellen Keller on yaşına geldiğinde konuşmayı öğrenmeye karar verdi. Norveç'te görme ve işitme engelli küçük bir kızın konuşmayı başardığından haberi olmuştu. Kendisine duyduğu sonsuz güvenle “Bir başkası başardıysa ben de başarabilirim.” diyordu. Böylece Horace Mann (Horis Men) okulundan gelen Bayan Sarah Fuller (Sera Föllir) ile konuşma derslerine başladı. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 18. *Kaya bitip de yumuşak, esmer pembe bir funda toprağı bir karış meydana çıkınca bir meşe palamudunun korkunç yılan gibi kökü önüne çıkardı. Onu söküncü orman memurunu karşısında bulurdu. O gidince zehirli bir diken başparmağını şişirirdi. Kazma körlenir, kürek bulamaz, taş yar gibi yığılırdı. İnsan büyüklüğünde bir kaya yumuşak toprağın üstünde, altındaki bir insan büyüklüğünde cüssesini hiç belli etmeden yosunlu yüzüyle dikilir. Omuzları, tırnakları, ayakları, göğsü, sırtı, bütün kuvveti ile dayanır, onu yener, yıkardı. Kazma iş görmediği zaman yumruğu, yumruğu yetmediği zaman parmakları, parmakları kalın geldiği zaman tırnakları ile toprağı tırmalardı. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 19. *Kör Mustafa nasıl becerdi bilmem... Denize diklemesine inen bu çalılığın bir kısmını ne pahasına ayıkladı, biliyor musunuz; tırnakları pahasına. O çalı çırpının sere serpe geliştigi, bu denizlere inen toprak öyle taşlık, öyle taşlıktı ki... Sonra Mustafa*

gündüzleri başka yerde çalışmak mecburiyetinde idi. Akşam olunca çalılarının arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarınca kadar söküyor, koparıyor, kazıyordu. Kazdıkça kaya, kazdıkça taş. Bütün bir yaz, bütün bir kış, orman memurunun taziyeki, çalı, palamut, defne, kocayemiş, diken, ot, kök ona karşı koydular. Bu korkunç mücadeleye üç evlek toprak için Mustafa'dan başka bizim köyde kimse girişemezdi. (MEB, 8. sınıf)

Örnek 20. *Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir. Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir. (MEB, 8. sınıf)*

Örnek 21. *Tavşanın güldüğünü gören kaplumbağa:*

— *Seni geçeceğime inanmıyor musun yoksa? İstersen yarışalım. Kim kimden hızlı koşuyormuş görelim, demiş. Tavşan, sonuçtan emin bir şekilde yarışma teklifini kabul etmiş ve yarışa başlamışlar. Yarışın yarısını tamamlayan tavşan, içinden, "Nasıl olsa ben onu geçirim. Biraz dinleneyim, sonra uyanıp bir koşuda kazanırım yarışmayı." deyip sırtüstü uzanmış bir ağacın gölgesine. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 22. *Gökyüzü, şimdi Kaoru'nun önüne yıldızları, gezegenleri, düşen yıldızları, kuyruklu yıldızları ile açılmaya başladı. O andan itibaren genç Kaoru kararını verdi. Yeni bir kuyruklu yıldız bulacak ve buna adının verilmesini sağlayacaktı. Amatör birçok gök bilimci yok mu idi? Bunların içinde kuyruklu yıldız bulmuş birçokları vardı. Kendisi de bunlardan biri olacaktı. Kaoru daha büyük bir hızla çalışmaya başladı. (FCM, 5. sınıf)*

Örnek 23. *Bir yolunu bulup onunla konuşmamız gerek. Bildiğiniz gibi, Çiçeklerin Meleği Venüs'te oturur. Anka Kuşu'na binip önce Kafdağı'na, oradan da Venüs'e ulaşılabilir. Ancak bu yolculuk ölümcül tehlikelerle doludur. Kim cesaret edebilir? Bilemem!" Genç bilge daha sözünü tamamlamadan prens atılmış, "Yüce kralım, sevgili babacığım, izin verin ben gideyim! Prensisi ve masum insanları kurtarayım!" demiş. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 24. *O gece düşman ordusu kumandanına şöyle bir cevap verildi:*

"Kaleyi son damla kanımıza kadar savunacağız."

Kumandanlık halka hitaben şu ilanı yaydı : "Bizim burada kuşatılma ve her türlü zorluğa düşme ihtimalimiz olduğu gibi düşmanla savaşmamız da mümkündür. Savaş sırasında korku ve telaş olacağından bu günden itibaren Erzurum halkının şehri terk etmesi lazımdır." Fakat Erzurum halkı buna razı olmadı.

— *Hayır, dediler. Vatanımızın uğrunda biz de asker kardeşlerimizle beraber dövüşeceğiz. (GİZEM, 6. sınıf)*

Örnek 25. *8 Kasım 1877 akşamı hava karardıktan sonra Türk askerlerinin uykuda olmasından faydalanan büyük bir düşman kolu, öncülerine fes giydirerek Aziziye Tabyalarına 2 baskın yapmıştı. İki ve üç numaralı tabyalar boğaz boğaza bir mücadeleden sonra düşmüştü. Yalnız bir numaralı tabyada bulunan kaymakam Bahri Bey süratli bir kararla duruma hâkim olmaya çalışmış ve topçu erlerini süngü hücumuna kaldırarak bütün şiddetiyle beş misli fazla olan düşman üzerine atılmıştı. Bahri Bey yaralandığı hâlde son gücüne kadar dövüşüp askeri idare etmişti. Fazla kan kaybetmesinden dolayı yavaş yavaş kuvvetten kesilirken bir erle Erzurum'a şu mektubu yollamıştı:*

“İkinci ve üçüncü tabyalar düşmüştür. Birinci tabya fedakârca dövüşmektedir. Ben ağır yaralıyım. Askerin bundan henüz haberi yoktur. Vaziyet çok tehlikelidir. Bununla beraber son nefere kadar dövüşecek ve şehit olmadan tabyayı vermeyeceğim.” (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 26. Deneme ile öğrenirim. Bana ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz. Oyunda, arkadaşlıkta ve uğraşlarımda özgürlük tanıyın. Beni her yerde, her zaman koruyup kollamayın. Davranışlarımda sonuçlarını kendim görürsem daha iyi öğrenirim. Bırakın kendi işimi kendim göreyim. Büyüdüğümü başka nasıl anlarım? (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 27. 1. OYUNCU: Bunlar doğal gelişimler. Bu sırada genç insanlara sabırla, anlayışla yardımcı olan, yol gösterenlere selam olsun. Biz yanlış örnekleri sergilemeye devam edeceğiz. Bir ev.

KIZ : Anne, bugün bulaşığı ben yıkayayım.

ANNE: Hayır, her şeyi kırarsın.

KIZ: Öyleyse kek yapayım.

ANNE: Hayır, mutfağı alt üst edersin.

KIZ: İnsan yapa yapa öğrenir bir işi.

ANNE: Bir de ukalalık ediyor. (GİZEM, 6. sınıf)

Örnek 28. Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi'nde, vatanın bütünlüğünün ve milletin istiklalinin tehlikede olduğunu söyledi. Erzurum Kongresi'nde, millî sınırlar içinde vatanın parçalanmaz bir bütün olduğunu bütün dünyaya ilan etti. Kurtuluş Savaşı'nı bunun için başlattı. Bu konuda hiçbir taviz vermedi. Vatan savunmasını her şeyin üzerinde tuttu. Sakarya Savaşı sırasında “Vatanın her karış toprağı, vatanışın kaniyla islanmadıkça terk olunamaz.” diyerek bu konudaki kararlılığını gösterdi. Vatani için her şeyini feda etmeye hazır olduğunu şu sözü ile açıkça ifade etmiştir: “Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedatıyız. Fakat sen Türk milletini ebedî hayatta yaşatmak için feyizli kalacaksın.” (CEM, 7. sınıf)

Örnek 29. Eskişehir-Kütahya Savaşları'ndan sonra Yunanlılar, Ankara'ya doğru ilerlemeye başladıkları zaman, Mustafa Kemal, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından başkomutanlık görevine getirilmişti. Başkomutan olarak yaptığı ilk konuşmasındaki “Milletimizi esir etmek isteyen düşmanları, behemehal (ne yapıp edip) yeneceğimize dair güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır.” sözleri onun hiçbir zaman ümitsizliğe yer vermediğini ve mücadelesindeki kararlılığı gösteren başka bir örnektir. (CEM, 7. sınıf)

Örnek 30. Rivayete göre sabah vakti Müslüman orduların karargâhlarını uzaktan keşfe çıkan bir Haçlı müfrezesi, onların sabah alacasında dereye indiklerini, ellerindeki ağaç parçalarını dişlerine aşağı yukarı sürdüklerini sonra su ile ellerini, yüzlerini, kollarını, ayaklarını yıkayıp gittiklerini görüp bunun ne olduğunu anlayamayınca bir nevi harbe hazırlık seremonisi yaptıklarına kendilerini inandırırılar. Gelip ordu içinde bunu dillendirdiklerinde ortalık birbirine girer ve şu yolda cümleler yüksek sesle söylenmeye başlar:

— Müslümanlar, yine bilmediğimiz bir harp hilesi yapıyorlar anlaşılan. Hem bu sefer dişlerini de bileyerek bizi parçalamak niyetindedeler. Başınızı kurtarın! (CEM, 7. sınıf)

Örnek 31. Önlerinde uzun ve engellerle dolu bir yol vardı. Ama Helen yenilgiye uğramayı kabullenmektense durmaksızın çalışarak bu savaşımdan başarıyla çıkmayı seçmişti. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 32. Kararımdan o anda vazgeçtim. Kadir'i haklı, öğretmenimizi haksız çıkaramazdım. Öğretmenimiz bana güvenmişti. Onu hayal kırıklığına uğratmamalıydım. Kararlılığımı belli eden ciddi bir ses tonuyla:

— Sen öyle zannet. Hem de başarılı bir şekilde yapacağım, dedim. (YILDIRIM, 8. sınıf)

Örnek 33. *Kitaplar, içimdeki beni dışarı çıkarmışlardı. Kendine güvenen, başarılı bir öğrenciydim artık. Cesaretsizliğim, korkaklığım kaybolmuştu. Yine hatalarım, yanlış cevaplarım oluyordu. Yanlış cevabıma arkadaşlarım kahkahalarla yere yatana kadar gülseler de artık üzülmiyordum. Ben de onlara gülüyorum. Hatalar ders almak içindi. Utanmak için değildi. Bunu öğrenmiştim. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 34. *Haritama başka nereyi koysam diye düşünüyordu ki Van Gölü'nü gördü. Ta Bulgaristan sınırından, bir atlayışta Van Gölü'nün yanına geldi. Durgundu Van Gölü'nün suyu, sodalıydı. İnce uzun boynu, yuvarlak karnıyla haciyatmaz oyuncaklarına benziyordu. Eli de işliyordu artık. En zor şeyleri bile kolaylıkla yapabileceğine güveniyordu. Bir iki boya darbesiyle Van Gölü'nü de ortaya çıkarınca hiç şaşmadı. Yalnız, yaptığı bu güzel gölün ortasından bir adanın kendiliğinden çıkışına pek şaşıtı. "Akdamar Adası", dedi oradaki sandalcılardan birisi. Sandalina bindirip o adanın tarihi, turistik yerlerini bile gezdirdi. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

Örnek 35. *Atatürk, kararlı ve mücadeleci bir liderdi. Güçlükler karşısında yılmayan, ümitsizliğe düşmeyen kişiliği onun Millî Mücadele'nin lideri olmasını sağlamıştır. Samsun'a çıktıktan sonra, Kâzım Karabekir Paşa'ya çektiği bir telgrafla o günlerdeki ağır durumu belirttikten sonra "Bununla beraber bütün umutlar kaybolmuş değildir. Memleketi bu durumdan ancak Türk milletinin mukavemet azmi kurtarabilir." demiştir. Eskişehir-Kütahya Savaşlarından sonra Yunanlılar, Ankara'ya doğru ilerlemeye başladıkları zaman Mustafa Kemal, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından başkomutanlık görevine getirilmiştir. Başkomutan olarak yaptığı ilk konuşmasındaki "Milletimizi esir etmek isteyen düşmanları, behemehal (ne yapıp edip) yeneceğimize dair güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır." sözleri onun hiçbir zaman ümitsizliğe yer vermediğini ve mücadelesindeki kararlılığı gösteren başka bir örnektir. (YILDIRIM, 8. sınıf)*

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Temel Becerilere İlişkin Tartışma ve Sonuç

Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan temel becerilerin Ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne kadar sıklıkla ve nasıl yer aldığı, “*Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel ve Alt Beceriler Ölçeği*” ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bu ölçek 8 temel boyuttan ve bu boyutlara ait çeşitli alt boyutlardan meydana gelmiştir. Aşağıda bu boyutlara ilişkin ulaşılan bulgular tartışılmaktadır.

1.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Etkili ve kaliteli bir eğitimin dinamik ve sağlam bir nesil yetiştirmede ne kadar önemli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Çünkü günümüzde, her türlü girişimin, iletişimin, ürün elde etmenin, teknolojiyi kullanmanın vb. birçok etkinliğin yolu eğitim kavramından geçmektedir. 21. yüzyılda tüm öğrencilerin bazı temel becerilere sahip olmaları, ekip halinde çalışabilmeleri, değişikliklere kolayca uyum sağlayabilmeleri, karar verme ve problem çözebilmeleri, yazılı ve sözlü iletişim kurabilmeleri ve sorumluluk alabilmeleri beklenmektedir (Kalyoncu, 2012: 109). Bu beklentilerin karşılanmasında okullarımızın önemli bir yer tuttuğu ortadadır. Bahsedilen becerilerin kazandırılmasında başta Türkçe dersi olmak üzere diğer derslerin birbiriyle uyumlu ve etkili bir iletişim içinde olması gerekmektedir. İyi birer düşünür ve karar verebilen bireyler olarak çocuklarımızın toplumda yer edinmelerini sağlamak için, bireylerin üst düzey düşünme becerilerine sahip olmalarını sağlamamız gerekmektedir. Bu becerileri öğrencilere kazandırmada “Türkçeyi doğru, güzel etkili kullanma” becerisinden sonra üzerinde önemle durulması gereken ikinci temel nokta, bireyin bilgiyi sorgulayarak kabul etmesini, alternatif bakış açıları geliştirerek etkili kararlar almasını sağlayan eleştirel düşünme becerisidir. Çünkü yeni İlköğretim Programı, bireylerin kendilerinin öğrenmelerine ve edindikleri bilgiyi yapılandırmalarına vurgu yapmış, “öğrenmeyi öğrenme” üzerinde durmuştur. Bu durum öğrenmenin sadece sınıf içinde değil, yaşamın içinde gerçekleştirilen bir kavram olarak da kabul görmesine zemin hazırlamaktadır (Hayırsever, 2010: 205).

Araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında eleştirel düşünme becerisini içermesi açısından gerek MEB yayınlarına ait gerekse FCM, Gizem, CEM ve

YILDIRIM yayınlarına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının oldukça zayıf kaldığı görülmektedir. Bazı sınıf seviyelerinde eleştirel düşünme becerisi ders kitaplarında çok fazla yer bulurken bazılarında diğerlerine oranla önemli ölçüde az yer almıştır. Örneğin, MEB 6. sınıf ders kitabında toplam değerler açısından eleştirel düşünmeye yönelik (f=67) noktada bulgu görülürken MEB 8. sınıf ders kitabında (f=144) bulgu elde edilmiştir. Eleştirel düşünme becerisinin evrendeki Türkçe ders kitaplarındaki yerine, sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında (f=69; f=67; f=119; f=144; f=62; f=100; f=126; f=124) şeklinde yer aldığı görülmüştür. Genel dağılıma bakıldığında çocuğun zihinsel gelişimi de dikkate alınarak eleştirel düşünme becerisinin hem MEB yayınlarının hem de özel yayınevlerinin (FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8) Türkçe ders kitaplarında 5. sınıftan 8. sınıfa doğru artan bir grafik sergilediğini söylemek mümkündür. Sınıf kademesi arttıkça zihinsel becerilerin de artacağı, çocuğun üst düzey düşünmeye başlayacağı düşünülürse bu durum beklenen yönde bir gelişme olduğu söylenebilir. Ayrıca MEB yayınlarının 8. sınıf ders kitabı ile özel yayınevlerinden CEM 7. ders kitabının eleştirel düşünme becerisini yansıtmaması bakımından diğer sınıf seviyelerine göre daha yüksek düzeyde (MEB 8. sınıf, f=144; CEM 7. sınıf, f=126) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte MEB 7, GİZEM 6, ve YILDIRIM 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bu becerinin azımsanmayacak bir düzeyde (f=119; f=100; f=124) yer aldığı sonucuna da ulaşılmıştır. MEB 5. ve 6. sınıflarda birbirine çok yakın frekansların (f=69; f=67) yer aldığı ayrıca MEB 5. sınıf ile FCM 5. sınıfa ait frekansların sınıf bazında birbirine yakın değere sahip (f=69; f=62) olduğu görülse de eleştirel düşünme becerisini kazandırma açısından diğer sınıflara oranla yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durumun 5. sınıflardaki ders kitaplarında yer alan metinlerde yapılan kısaltmalardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Diğer sınıf seviyeleri ve yayınevleri kendi aralarında değerlendirildiğinde eleştirel düşünme becerisini yansıtmaması bakımından GİZEM 6. sınıf ders kitabının MEB 6. sınıf ders kitabına göre (f=100- f=67); CEM 7. sınıfın MEB 7. sınıfa göre (f=126- f=119); MEB 8. sınıf ders kitabının YILDIRIM 8. sınıf ders kitabına göre daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f=144-f=124).

Araştırmadan elde edilen sonuçlara eleştirel düşünme becerisinin alt becerileri açısından bakıldığında, bu becerilerin ders kitaplarının hiçbirinde homojen

bir dağılım göstermediği görülmektedir. Örneğin sebep-sonuç ilişkileri kurma becerisine araştırma evreninde yer alan Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına, sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=6; f=3; f=12; f=32; f=9; f=21; f=24; f=29); okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma (f=5; f=0; f=4; f=6; f=6; f=9; f=2; f=12); amaç sonuç ilişkisi kurma (f=8; f=1; f=5; f=10; f=7; f=10; f=6; f=10) şeklinde dağılım göstermektedir. Ayrıca alt becerilerden yorum yapma (f=26; f=23; f=23; f=21; f=17; f=29; f=45; f=32); sebep-sonuç ilişkilerini bulma (f=6; f=3; f=12; f=32; f=9; f=21; f=24; f=29) gibi becerilerin diğer becerilere oranla daha belirgin olduğu görülmektedir. Öteki alt becerilere ise evrenindeki diğer ders kitaplarında yeteri kadar yer verilmediği tespit edilmiştir. Bir bireyin edindiği bilgileri sınıflandırması, bilgilerin doğruluğunu sınaması, bir düşünceye, inanca etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmaması, benzerlikleri ve farklılıkları yakalayabilmesi, çelişkileri fark edebilmesi çağa ayak uydurma ve başarılı olma yolunda en az diğerleri kadar önemli alt becerilerdir. Bu alt becerilerin ders kitaplarında yeteri kadar yer almaması, çağın gerektirdiği insan tipinin yetiştirilmesi adına önemli bir eksikliklerdir. Bu eksiliğe dikkat çekmek gerekmektedir. Ders kitaplarındaki metinlerin bu kıstaslardan hareketle yeniden düzenlenmesi bu becerilerin kazandırılması açısından önemlidir.

Eleştirel düşünmeye ilişkin alt becerilerin Türkçe ders kitapları arasında nasıl bir dağılım gösterdiği, araştırmada incelenen noktalardan bir diğeridir. Buna göre Türkçe ders kitapları eleştirel düşünmeye ilişkin alt becerileri içerme açısından oldukça düzensiz bir dağılım gösterdiği bulgularla desteklenip ortaya konulmuştur. Araştırmaya paralel doğrultuda Temizkan (2014)'ın yaptığı araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Temizkan (2014), 2012 – 2013 eğitim-öğretim yılında Hatay il merkezindeki ortaokullarda okutulmakta olan 5. Sınıf Ada Yayınları Türkçe ders kitabı, 6. Sınıf Doku Yayınları Türkçe ders kitabı, 7. Sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabı ve 8. sınıf Enderun Yayınları Türkçe ders kitabı üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada eleştirel düşünme becerisinin ders kitapları arasında düzensiz bir dağılım gösterdiğini tespit etmiştir. Araştırmacıya göre ders kitapları, öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini kazandırma açısından yetersizdir. Bu sonuç, araştırmamızda elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Temizkan ve Zevfi (2014)'nin yapmış olduğu bir başka çalışmada eleştirel düşünmeye yönelik bulguların bu araştırmayla benzer sonuçlar içerdiği görülmüştür. Temizkan ve Zevfi (2014) 'nin, MEB yayınlarının 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisini yansıtması açısından yaptıkları incelemede, elde edilen sonuçların eleştirel düşünme becerisinin Türkçe ders kitaplarında çok fazla yer bulmadığı ortaya konulmuştur. Munzur (1999) da “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Eleştirel Düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme” adlı ders kitaplarının eleştirel düşünme eğitimine katkılarını incelediği araştırmasında, kitapların eleştirel düşünme eğitimi vermede yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Yapılan araştırma ile ilgili olduğu düşünülen bir başka çalışma ise Hezen (2009)'e ait çalışmadır. Hezen'in çalışmasında elde ettiği sonuçlarla bu araştırmada elde edilen sonuçların birbiriyle ilgili olduğu düşünülmektedir. TDÖP (1-5. sınıflar)'te yer alan kazanımların temel becerileri verme açısından uygunluğunu belirleme amacıyla yapmış olduğu çalışmada Hezen (2009: 126), tüm sınıf seviyelerindeki kazanımların, temel becerileri geliştirmeye uygunluğunu incelemiştir. Eleştirel düşünme becerisinin görülme sıklığının (f=163) olduğunu ifade etmiştir. Ders kitapları ile kılavuz kitaplarının arasındaki ilişki düşünüldüğünde araştırmadaki verilerin Hezen'in elde ettiği verilerle tutarlı olduğu görülmektedir. Araştırmacı öğretim programı ve kılavuzunda eleştirel düşünme becerisinin diğer becerilerden daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Yapılan bu araştırmada da eleştirel düşünme becerisinin diğer becerilere oranla daha fazla ders kitaplarında yer aldığı görülmektedir. Bu iki sonuç ders ve kılavuz kitabındaki becerileri verme açısından tutarlılık gösterip olumlu bir gelişme olarak görülse de temel becerilerin gerek kılavuz kitaplarında gerekse ders kitaplarında dengeli olarak dağılmamış olması tamamlanması gereken bir eksiklik olarak düşünülebilir.

Gülveren (2007), eğitim fakültesinin beş farklı öğretmenlik programında öğrenim gören 1302 öğrenci ile; Çekiç (2007), ilköğretim matematik öğretmenliği üçüncü sınıf ve ortaöğretim matematik öğretmenliği ikinci sınıf öğrencilerinden oluşan 167 kişilik bir grup ile; Özden (2005), eğitim fakültesi ilköğretim bölümü anabilim dallarının birinci ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören 450 öğrenci ile; Kürüm (2002) eğitim fakültesinin beş farklı bölümündeki on bir öğretmenlik eğitimi programında öğrenim gören birinci, ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinden 1047 öğrenci

ile yapmış oldukları çalışmalarda üniversite öğrencilerinin orta düzeyde eleştirel düşünme becerilerine sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Saçlı ve Demirhan (2008: 104) da eleştirel düşünme becerilerinin aday öğretmenlerde ve görev yapmakta olan öğretmenlerde eksik olmasının yanı sıra, bu becerilerin nasıl öğretileceğinin anlaşılması konusunda da eksik olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte Kan (2006), yaptığı çalışmada öğrencilerin yeni programda Türkçe Dersi Öğretim Programının eleştirel düşünme becerisini kazandırmada etkili bulunduğu sonucuna ulaşsa da ders kitaplarındaki eksiklikler göz önüne alındığında öğretim programının ders kitaplarına yeterli derecede yansıtılmadığı söylenebilir.

Elde edilen bulgular dikkatle incelendiğinde yapılandırmacı sistemi benimseyip bu doğrultuda ilerlemeye çalışan Türkçe Dersi Öğretim Programının ve ilgili ders kitaplarının bu beceriyi kazandırmada ne derece yeterli olduğu ortadır. Bu durum tartışmaya açık bir konudur. Ders kitaplarının bu beceriyi vermesi bakımından yeterli diyebileceğimiz her hangi bir kıstası da yoktur. Buradaki ölçüt, ders kitaplarının olabildiğince bu beceriye ve alt becerilere fazlaca yer vermesidir. Belirtilen araştırmalar, okutulmakta olan ders kitaplarının eleştirel düşünme becerisini yansıtmada ve kazandırmada yetersiz olduğu savımızı doğrulamaktadır. Wood (1998'ten akt. Aybek, 2007: 56)'a göre, düşünmeyi öğretmenin en önemli amaçlarından birisi, öğrencileri ders için istekli hale getirmektir. Eğer, öğretmenler, öğrencileri düşünme becerilerinin yaşamın her alanında hayati önem taşıdığına inandırmak istiyorlarsa öğrencilere bu becerileri sınıf ortamında kazandırmak zorundadırlar. Bu becerileri kazandırmanın bir yolu da kitaplardan geçtiğine göre kitaplara gerekli önemin verilmesi, ilgili düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

1.2. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Bireylerin yaşam boyu edindikleri bilgilerin, kendilerine üst düzey düşünme becerilerine sahip olmalarını sağlamasında üzerinde durulan üçüncü temel nokta yaratıcı düşünme becerisidir. Araştırma kapsamında incelenen yaratıcı düşünmenin araştırma evreninde yer alan Türkçe ders kitaplarındaki yerine, sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=21; f=23; f=60; f=35; f=16; f=12; f=19; f=14) şeklinde bir tablo

görülmektedir. Yaratıcı düşünmeyle ilgili elde edilen bu bulgular hem oran olarak çok az hem de öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme adına yetersizdir. Ayrıca bu verilerin sınıf düzeyleri arasında düzensiz bir dağılım gösterdiği gözle çarpılmaktadır. MEB 5 ve 6. sınıf ile CEM 7. sınıf ders kitaplarında yaratıcılıkla ilgili birbirine çok yakın frekanslar ($f=21$; $f=23$; $f=19$) elde edilmiş olmasına rağmen bu oranların MEB 7. sınıf ders kitabına oranla çok daha az olduğu görülmüştür. İlkokul kademesinden ortaokul kademesine geçen çocukların zihinsel seviyeleri göz önünde bulundurulduğunda 5. ve 6. sınıf kitaplarının yaratıcı düşünme becerisi açısından daha verimli olması beklenirken burada tersine bir durum söz konusudur. Geniş bir hayal dünyasıyla ortaokula gelen öğrencinin II. kademe de hayalden ve yaratıcılıktan soyutlanmaması gerekmektedir. Çünkü yaratıcılık yaşamın tüm safhalarında insanoğlunun kullandığı en önemli becerilerden biridir. Bu bilgi ışığında, incelenen gerek MEB yayınlarının gerekse özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarının yaratıcı düşünme becerisini kazandırma açısından tatmin edici düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaratıcı düşünme becerisine ait bulgular ile eleştirel düşünme becerisine ait bulgular karşılaştırıldığında yaratıcı düşünme becerisinin ders kitaplarında ne kadar az yer aldığı görülecektir.

Araştırmada yaratıcılıkla ilgili verilere alt beceriler açısından bakıldığında, ders kitaplarının bu beceriye homojen bir şekilde sahip olmadığı görülmektedir. Örneğin; yeni, farklı bilgiler ve ürünler ortaya koyma alt becerisine araştırma evreninde sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında bu becerinin sırasıyla ($f=8$; $f=1$; $f=12$; $f=9$; $f=3$; $f=0$; $f=0$; $f=2$); olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme ($f=1$; $f=3$; $f=2$; $f=2$; $f=0$; $f=2$; $f=2$; $f=2$); bir kavramı kendine göre tanımlayıp yorumlama ($f=0$; $f=1$; $f=4$; $f=7$; $f=1$; $f=0$; $f=1$; $f=1$) şeklinde dağılım göstermiştir. Ayrıca alt becerilerden yeni, farklı bilgiler ve ürünler ortaya koyma ($f=8$; $f=1$; $f=12$; $f=9$; $f=3$; $f=0$; $f=0$; $f=2$) ve uzak bağdaştırmalar ($f=5$; $f=14$; $f=13$; $f=9$; $f=11$; $f=8$; $f=13$; $f=7$) gibi bazı alt becerilerin daha ön plana çıktığı ve diğer alt beceriler üzerinde fazla durulmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu durum, öğrencilerin ders kitaplarında yaratıcı düşünme becerisiyle dengesiz bir şekilde karşılaştığını göstermektedir. Ayrıca uzak bağdaştırmalar yapma alt becerisine yoğun olarak şiir metinlerinde rastlanmıştır. Bilgilendirici metin türlerinde ise bu beceriye hiç rastlanmamıştır. Bununla birlikte araştırmada yakın

bağdaştırmalara ayrıca yer verilmemiştir. Çünkü yakın bağdaştırmalar uzlaşımaldır. Çocuklar dil öğrenme sürecinde yakın bağdaştırmalar yapma becerisini kazanmaktadırlar. Buna ek olarak yaratıcı düşünme becerisinin alt becerileri arasında yer alan “uzak bağdaştırmalar yapabilme” alt becerisinin diğer alt becerilere oranla daha çok sayıda yer alması kitaplarda yer alan şiir metinleriyle ilişkilendirilebilir. Çünkü şiirlerin kısa ve öz oluşu uzak bağdaştırmalar sayesinde. Bu da uzak bağdaştırmaların şiir metinlerinde fazlaca yer almasına yol açmaktadır. Ders kitaplarındaki dengesiz dağılımın, kitaplara metinler seçilirken bu becerileri yansıtmama açısından bir farkındalık oluşmadığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

İncelenen ders kitaplarındaki verilerden hareketle yaratıcı düşünme becerisi ile eleştirel düşünme becerisi toplam frekanslar açısından karşılaştırıldığında, tüm ders kitaplarında eleştirel düşünme becerisinin (f=811) yaratıcı düşünme becerisinden (f=200) önemli ölçüde daha fazla yer aldığı görülmektedir. Eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisinden dört kattan daha fazladır. Aynı durum, Temizkan (2014)’in yaptığı çalışmada da söz konusudur. Temizkan’ın çalışmasında eleştirel düşünme becerisine yönelik ifadelerin (f=83) yaratıcı düşünme becerisine yönelik ifadelerden daha yoğun olduğu görülmektedir (f=12). Yapılan bu çalışmada da dört kattan fazla bir yoğunluğun olduğu görülmektedir.

Temizkan ve Zevfi (2014)’nin yapmış olduğu çalışmada, yaratıcı düşünme becerisinin (f=163) eleştirel düşünme becerisinden (f=399) yaklaşık üç kat daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Munzur (1999) da “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Eleştirel Düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme” adlı ders kitaplarının yaratıcı düşünme eğitimi katkılarını incelediği çalışmada, kitapların yaratıcı düşünme eğitimi vermede yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Hezen (2009)’in öğretim programı ve kılavuzu üzerine yaptığı çalışmada programda yer alan yaratıcı düşünmeye ilişkin kazanımların da eleştirel düşünmeden daha az yer aldığı görülmektedir (yaratıcı düşünme f=106). Bunun aksine Kan (2006)’ın, yaptığı çalışmada öğrencilerin yeni programda Türkçe Dersi Öğretim Programının yaratıcı düşünme becerisini kazandırmada etkili bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Ders kitaplarındaki eksiklikler göz önüne alındığında yaratıcı düşünme becerisinin eleştirel düşünmede olduğu gibi, ders kitaplarına yeterli derecede yansıtılmadığı

söylenbilir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ders kitaplarında yaratıcı düşünmenin az yer bulduğu söylenbilir.

Sonuç olarak ders kitaplarında yaratıcı düşünme becerisinin çok az yer bulduğu, yaratıcı düşünme becerisinin tatmin edemeyecek kadar az işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca MEB Türkçe ders kitaplarının bu becerileri verme açısından diğer yayınevlerinin Türkçe ders kitaplarından daha zengin olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte incelenen kitaplarda yaratıcı düşünme becerisinin alt becerilerine ilişkin ifadelerin orantılı olarak dağılmadığı görülmüştür. Bulgular, bazı noktalarda tek bir alt beceride yığılma gösterirken bazı alt becerilere ilişkin hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Bu durumun, ders kitabı yazarlarının kitapları yazarken bu alt becerileri ve TDÖP'teki diğer temel becerileri verme konusunda farkındalık oluşturmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ders kitabı yazma kriterlerine uymak amacıyla bazı metinlerde yapılan kısaltma ve değiştirmeler ile temel becerileri uygunluğa dikkat etmeden yapılan metin seçimlerinin de bulgulardaki dengesiz dağılıma sebep olduğu düşünülmektedir. Bu noktada bir farkındalık oluşturmak gerekmektedir. Ders kitaplarında oldukça az yer alan yaratıcı düşünme becerisinin daha güzel bir şekilde verilebileceği metinlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu beceriler verilirken alt becerilerin kendi içinde orantılı olarak dağılımlarına ve birbirleriyle olan ilişkilerine dikkat edilmelidir. Önümüzdeki yıllarda, yazılan ya da yazılacak olan ders kitaplarında temel beceriler noktasında gerekli düzeltmelerin yapılacağı düşünülmektedir. Çünkü çağdaş ve refah bir toplum, farklı düşünen, eleştiren, sorgulayan, araştıran, yaratıcı, girişimci, iletişim kurabilen, dilini ve teknolojiyi iyi kullanabilen bireylere ihtiyaç duymaktadır.

Gündelik yaşamda önemi açıkça hissedilen yaratıcı düşünme becerisi gerek eğitimde gerekse günlük yaşamı renklendirmede önemli bir araçtır. Yaratıcı düşünme yenilik arayan, sorunlara farklı çözüm yolları getirebilen, yeni şeyler keşfeden bireyin kendisine özgü düşünme biçimidir. Buradan hareketle yaratıcı düşüncenin ayırt edici özelliğinin “farklılık, farklı olmak” olduğu söylenbilir. Ancak farklılığın hem çizgi dışı hem de makul olması gerekmektedir. Yaratıcılık bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini, birbirleriyle ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi ve ortaya özgün bir ürün çıkarabilmesidir. Yaratıcılık öğrenilmiş bir beceri ve davranış değildir. Öğrenilmiş bir davranış olmadığı için yaratıcılığı

çocuklarda gözlemlemek daha kolaydır. Dolayısıyla kritik dönemde olan çocukların eğitiminde gereken hassasiyetin gösterilmesi oldukça önemlidir. Çocuğun saf doğası ve yetişkinin akılcılığı birleştirilerek yaratıcılık teşvik edilebilir, geliştirilebilir. Çünkü genetik sınırlar içinde herkesin yaratıcılık potansiyelinin geliştirilebileceği kabul edilmektedir.

1.3. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan İletişim Kurma Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmada üzerinde önemle durulan dördüncü temel nokta iletişim kurma becerisidir. İletişim kurma becerisinin, araştırma evrenindeki ders kitaplarında bulunma sıklığına, sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=71; f=102; f=123; f=75; f=68; f=55; f=48; f=39) şeklinde yer aldığı görülmüştür. İletişim kurma becerisi ile ilgili elde edilen bulguların oran olarak yaratıcı düşünme becerisinden biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat bu verilerin iletişim becerisini geliştirme adına yeterli olduğu düşünülmemektedir. Ayrıca elde edilen bulguların, diğer becerilerde olduğu gibi sınıf düzeyleri arasında düzenli bir dağılım göstermediği de göze çarpmaktadır. MEB 6 ve 7. sınıf ders kitaplarının iletişim becerisine ilişkin yakın değerlere (f=102; f=123) sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu değerlerin MEB 5 ve 8. sınıf ile FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarına oranla daha yüksek değere sahip olduğu görülmüştür. Anne karnından başlayıp ömür boyu süren iletişim sürecinin çocuklara kazandırılmasında etkili olan ders kitaplarında iletişim becerisine gereği kadar yer verilmediği ortadadır. Bilgi, bilim ve bilişimin hâkim olduğu bir çağda bireylerin iletişimden soyutlanmaması gerekmektedir. Gittikçe yalnızlaşan ve bir o kadar kalabalıklaşan dünyada iletişimin insan yaşamının en temelinde yer aldığı unutulmamalıdır. Bu sonuçlardan hareketle hem MEB yayınlarının hem de özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarının iletişim kurma becerisini kazandırma açısından tatmin edici düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İletişim kurma becerisine ait bulgular, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisine ait bulgularla kıyaslandığında iletişim kurma becerisinin eleştirel düşünme becerisinden daha az; yaratıcı düşünme becerisinden daha çok ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Temel becerilerin dengesiz bir dağılıma sahip olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Aradaki frekans farkının önemli ölçüde fazla olduğu görülmüştür.

Araştırmadaki bulgulardan hareketle evrendeki ders kitaplarının iletişim kurma becerisi açısından genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Örneğin; uygun olarak kullanması gereken konuşma üslubunu belirleme alt becerisinin evrende yer alan Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına önce MEB yayımları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=1; f=1; f=3; f=1; f=1; f=0; f=0; f=1); aktif olarak dinleme (f=10; f=24; f=21; f=13; f=22; f=10; f=11; f=7); tv, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme (f=4; f=0; f=4; f=0; f=0; f=0; f=1; f=0) şeklinde bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Bu bulgulara benzer şekilde bazı alt becerilere ait ifadelerin daha çok ön plana çıktığı, bazı alt becerilerde yığılmalar yaşanırken diğer alt becerilerin yok denecek kadar az bir frekans değerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, ders kitaplarının iletişim becerisini yansıtmada yeterli derece iyi olmadığını, görülen düzensiz dağılımın öğrencilere de düzensiz şekilde yansıtılabileceğini göstermektedir. Örneğin MEB 7. sınıf ders kitabını kullanan öğrenci (f=123) kez iletişim kurma becerisiyle ilgili ifadelerle karşılaşacakken CEM 7. sınıf ders kitabından öğrenim gören çocuk sadece (f=48) kez iletişim becerisine yönelik ifadelerle karşılaşacaktır. Bu gibi örnekleri bulgulara ait tablolar incelendiğinde çoğaltmak mümkündür. Bu orantısız dağılımın gerekli düzeltmelerle giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca alt becerilerden aktif olarak dinleme, uygun şekilde hitap etme, grupta uyum ve iletişim içinde olma ve geri bildirimde bulunma gibi bazı alt becerilerin önemli oranda fazla olmasının (f >100), ders kitaplarındaki metinler içerisinde yer alan hikâye ve olaya dayalı diğer metin türlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ders kitaplarına ilişkin bulgulardan hareketle iletişim kurma becerisi, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri ile toplam frekanslar açısından kıyaslandığında bu becerilerin eleştirel düşünme becerisinden az (f=811>581), yaratıcı düşünme becerisinden oldukça fazla olduğu (f=200<581) görülmektedir. Bu sonuç, Temizkan (2014)'ın yaptığı araştırmada elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Temizkan araştırmasında eleştirel düşünme becerisine yönelik ifadelerin (f=83), yaratıcı düşünme becerisine yönelik ifadelerin (f=12), iletişim becerisine ifadelerin de (f=4) olduğunu ifade etmiştir. Araştırma kapsamında iletişim becerisine ilişkin bulguların eleştirel düşünme becerinden daha az frekansa sahip olduğu sonucu,

Temizkan'ın yapmış olduğu araştırmayla paralellik gösterirken iletişim becerisinin yaratıcı düşünmeye oranı açısından araştırmacının elde ettiği sonuçlarla farklılık göstermektedir. Araştırmacı yaratıcı düşünme becerisinin iletişim becerisinden daha fazla ders kitaplarında yer aldığı sonucuna ulaşırken bu araştırmada iletişim kurma becerisinin yaratıcı düşünme becerisinden daha fazla frekans değerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken nokta iletişim becerinin yaratıcı düşünme becerisinden daha fazla ders kitaplarında yer aldığı değil, gerek iletişim becerisinin gerekse yaratıcı düşünmenin tatmin edici düzeyde ders kitaplarında yer almamasıdır. Her iki araştırmacı da bu becerilerin yeterince yansıtılmaması konusunda hemfikirdir.

Araştırma sonuçlarıyla ilgisi olduğu düşünülen bir başka araştırma Yeşilyaprak (1986)'ın yaptığı araştırmadır. Yeşilyaprak, araştırmasında lise ve üniversite öğrencilerinin iletişim yeterlikleri üzerinde durmuş ve iletişim yeterlilikleri ile ilgili sorunlar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ulaştığı başlıca sorunların topluluk içinde konuşamamak, karşı cinsle arkadaşlık etmekten çekinmek, ana-baba ile sorunlarını tartışamamak gibi sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Yine, Çulha ve Atlas Dereli (1987)'nin yaptıkları araştırmada Türkiye'de iletişim sorunlarının artma eğilimi gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu iki araştırmacının çalışmalarında belirttikleri iletişim sorunları; duygu ve düşüncelerini açıkça söyleyememe, rahat konuşamama, özellikle yaş ve sosyal statü olarak daha üstün olanlarla rahat konuşamama, bir arkadaş grubuna girememe ve karşı cinsle arkadaş olamama gibi benzer sorunlardır. Her iki araştırma göz önünde alındığında ortaokul düzeyinden çıkıp üst eğitim kademelerine gelindiğinde dahi iletişim sorunlarının devam ettiği görülmektedir. Bu durumun yapılan bu araştırma ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Çünkü gerek ilkokul gerekse ortaokul seviyesinde öğrencilere iletişim becerilerinin kazandırılmaması ilerleyen zamanlarda hayatlarının başka alanlarında da problemlere neden olmaktadır. Dolayısıyla bireylerin iletişim becerilerine iyi derecede sahip olmalarının ne denli önemli ve işlevsel olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Ortaokul seviyesinde bu becerilere gerek ders kitapları aracılığıyla gerekse öğretmenler ve idareciler tarafından gereken önemin gösterilmesi gerekmektedir.

Kalyoncu (2012)'nin yaptığı araştırmaya göre öğrencilerin iletişim ve işbirliği becerilerine yönelik öğretmen ve yöneticilerin görüşleri branşlara göre farklılık göstermiştir. Branşı Sosyal Bilgiler ve Türkçe-Edebiyat olan öğretmen ve yöneticilerin öğrencilerin iletişim ve işbirliği becerilerine yönelik algı düzeylerinin branşı Fen Bilimleri olanlara göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç aslında durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Üstelik branşı Sosyal Bilgiler ve Türkçe-Edebiyat olan öğretmen ve yöneticilerin ve öğrencilerin iletişim becerisiyle ilgili algılarının düşüklüğü problemin ciddiyetini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ayrıca Kan (2006)'ın, yaptığı araştırmada öğrencilerin yeni programda Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın iletişim becerisini kazandırmada etkili bulunduğu sonucuna ulaşsa da ders kitaplarındaki eksiklikler göz önüne alındığında diğer beceriler gibi iletişim becerisinin de ders kitaplarına yeterli derecede yansıtılmadığı söylenebilir.

1.4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmada üzerinde önemle durulması gereken beşinci temel nokta problem çözme becerisidir. Problem çözme becerisinin evrende yer alan Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına ve sınıf seviyesine göre, önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru sırasıyla (f=22; f=29; f=17; f=10; f=17; f=11; f=6; f=13) şeklinde ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Problem çözme ile ilgili elde edilen bu bulguların frekans olarak çok az olmakla birlikte öğrencilerin problem becerilerini geliştirme adına da oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu frekansların öğrencilerde problem çözme becerisini ve bilincini yerleştirmede yeterli ve etkili olacağı düşünülmemektedir. Ayrıca bu bulguların yetersiz olmakla birlikte sınıf düzeyleri arasında da çok düzensiz bir dağılım gösterdiği göze çarpmaktadır. MEB 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında problem çözmeye ilişkin birbirine yakın frekanslar (f=22; f=29) elde edilmiştir. Bu iki frekansın ders kitaplarının problem çözme becerisini yansıtması açısından en yüksek iki frekans olduğu saptanmıştır. Ortaokul kademesine geçen çocukların zihinsel seviyeleri göz önünde bulundurulduğunda çocuk, büyüdükçe daha çok problemle karşı karşıya gelecektir. Ders kitaplarının problem çözme açısından daha verimli olması beklenirken burada tersine bir durum söz konusu olmuştur. Büyüdükçe daha karmaşık hale gelen

yaşamda birey problem çözme becerisine sahip olmalı ve bu becerisini aktif olarak kullanmalıdır. Çünkü problem çözme yaşamın tüm safhalarında insanoğlunun kullandığı en önemli becerilerden biridir. Yapılandırmacı sistemde çocuğun problemleri çözmenin yanında olumlu anlamda problemler de üretmesi beklenmektedir. Yani sadece problemle karşılaşp onu çözmemel, zihninde problemler üretip çözüm yolları üretmelidir. Bu bilgi ışığında incelenen Türkçe ders kitaplarının problem çözme becerisini kazandırma açısından tatmin edici olmanın da altında bir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca problem çözme becerisi; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve iletişim kurma becerisine ait bulgular ile karşılaştırıldığında problem çözmenin ders kitaplarında bu üç temel beceriden de az frekans değerine sahip olduğu görülmüştür. Bu durumun ciddi bir eksiklik olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aradaki frekans farkının önemli ölçüde fazla olduğu aşikârdır.

Alt beceriler açısından bakıldığında incelenen ders kitaplarının problem çözme becerisinin eşit bir dağılıma sahip olmadığı görülmektedir. Örneğin, yeni gelişmelere karşı meraklı olma alt becerisinin Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarına 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=6; f=6; f=6; f=12; f=3; f=6; f=4; f=6); gözlem yapma (f=4; f=3; f=11; f=10; f=11; f=5; f=1; f=4); uygun araştırma ortamına karar verme ile bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama alt becerisinin (f=0; f=0; f=1; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0) şeklinde dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca alt becerilerden yeni, gelişmelere karşı meraklı olma ve gözlem yapma alt becerilerinin daha ön plana çıktığı (f=49) ve diğer alt becerilerin yok denecek kadar az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarındaki bu düzensiz dağılımın ders kitaplarına metinler seçilirken bu becerileri yansıtmaya açısından daha dikkatli davranılması gerekmektedir.

Elde edilen bulgulardan hareketle problem çözme becerisi; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve iletişim kurma becerisi gibi beceriler ile toplam frekanslar açısından karşılaştırıldığında, ders kitaplarında problem çözme becerisinin eleştirel düşünme (f=811); yaratıcı düşünme (f=200) ve iletişim kurma becerisinden (f=581) önemli ölçüde daha az yer aldığı görülmektedir (f=125). Temizkan (2014) yaptığı araştırmada temel becerilerinin ders kitaplarındaki yerlerine bakmıştır. Problem

çözme becerisinin ders kitaplarında çok az frekansla yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Temizkan (2014)'nın yaptığı araştırma sonucu ile bu çalışmada elde edilen sonuçlar paralellik göstermektedir. Her iki çalışmada problem çözme becerisinin ders kitaplarında çok az yer bulunduğu görülmüştür.

Hezen (2009: 126), tüm sınıf seviyelerinde kazanımların becerileri geliştirmeye uygunluğu incelendiğinde problem çözme becerisinin (f=88) olduğunu ifade etmiştir. Munzur (1999) da yaptığı “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Eleştirel Düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmasında problem çözme eğitimi vermede ders kitaplarının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ders kitapları ile kılavuz kitaplarının birbiriyle olan ilişkisi düşünüldüğünde çalışmada elde edilen verilerin Hezen'in ve Munzur'un elde ettiği verilerle tutarlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar literatürle uygunluk göstermektedir. Yani ders kitapları problem çözme becerisini yansıtmaması ve kazandırması bakımından yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer becerilere göre problem çözme becerisinin ders kitaplarında daha siki olduğu düşünülmektedir. Bu iki sonuç ders ve kılavuz kitabındaki becerileri verme açısından tutarlılık göstermesi olumlu bir gelişme olarak görülse de temel becerilerin gerek kılavuz kitaplarında gerekse ders kitaplarında dengeli olarak dağılmamış olması ciddi bir eksiklik olarak görülmelidir.

Kan (2006), yaptığı çalışmada problem çözme becerisine ilişkin öğrencilerin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın problem çözme becerisini kazandırmada yeterli bulduklarını; Kalyoncu (2012), yaptığı çalışmada öğretmen ve yöneticilerin görüşlerine göre öğrencilerin problem çözme algılarının okul mevcutlarına göre farklılık gösterdiğini; Ersever (1996) ise problem çözme becerisinin gelişmeye açık olduğu, bu becerinin beceri eğitimi yoluyla geliştirilebildiğini ifade etmiştir. Bu çalışmalardan hareketle problem çözme becerisinin daha iyi şekilde ortaokul öğrencilerine kazandırılması için başta ders kitaplarının TDÖP'e uygun şekilde getirilmesi için gerekli düzenlemeye tabii olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

1.5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmada üzerinde önemle durulan altıncı temel nokta araştırma becerisidir. Araştırma becerisinin, Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=26; f=15; f=36; f=30; f=24; f=18; f=10; f=16) şeklinde yer aldığı görülmüştür. Araştırma becerisi ile ilgili bulguların oran olarak yaratıcı düşünme, problem çözme gibi temel becerilerle benzer şekilde ders kitaplarında yeterli derecede yer almadığı görülmektedir. Ayrıca elde edilen bulguların, diğer becerilerde olduğu gibi sınıf düzeyleri arasında düzenli bir dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. MEB 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının araştırma becerisine yönelik birbirine en yakın değerlere sahip olduğu (f=36; f=30) ve bu değerlerin diğer ders kitapları içerisinde en yüksek iki değer olduğu saptanmıştır. Bu değerlerin evrendeki diğer ders kitaplarına oranla daha yüksek olmasına rağmen yine de çok düşük ve yetersiz oldukları görülmüştür. Çağın gerektirdiği araştıran, sorgulayan, keşfeden, gözlem yapan bireyleri yetiştirmede öğrencilere bu özellikleri örnekleyebilecek olan ders kitaplarımızın temel becerileri yansıtmada bu derece zayıf olması üzücü bir durumdur. Bunun üzerinde durulması gereken ciddi bir problem olduğu düşünülmektedir. Bilgi, bilim ve bilişimin hâkim olduğu bir çağda başta çocuklar olmak üzere hiç kimsenin araştırma ve sorgulama eyleminden soyutlanmaması gerekmektedir.

Araştırma becerisinin alt becerileri açısından bakıldığında evrendeki ders kitaplarının genel olarak düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Örneğin; gözlem yapma alt becerisinin Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına, sınıf seviyesine göre önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=4; f=3; f=11; f=10; f=11; f=5; f=1; f=4); yeni gelişmelere meraklı olma (f=6; f=6 f=6; f=12; f=3; f=6; f=4; f=6); konuyla ilgili bilgi toplama (f=10; f=3; f=5; f=3; f=3; f=3; f=4; f=3) gibi becerilerde yığılmalar olduğu görülmüştür. Uygun araştırma ortamına karar verme (f=0; f=0; f=1; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0) ve bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama (f=0; f=0; f=1; f=0;

$f=0$; $f=0$; $f=0$; $f=0$) gibi becerilerde ise neredeyse ($f=0$) seviyelerine düşecek şekilde dağılım gözlenmiştir. Bu durum, ders kitaplarının araştırma becerisini yansıtmada yeterli derece olmadığını, görülen düzensiz dağılımın öğrencilere de düzensiz şekilde yansıtılabileceğini göstermektedir. Örneğin MEB 7. sınıf ders kitabını kullanan öğrenci yeterli derecede olmasa da ($f=36$) kez araştırma becerisi ile ilgili ifadelerle karşılaşacakken CEM 7. sınıf ders kitabından öğrenim gören öğrenci sadece ($f=10$) kez araştırma becerisine yönelik ifadelerle karşılaşacaktır. Bu gibi örnekleri bulgulara ait tablolara bakarak çoğaltmak mümkündür. Bu dengesiz dağılımın diğer temel becerilerde olduğu gibi gerekli düzeltmelerle giderilmesi gerekmektedir.

Araştırmada ulaşılan bir başka nokta araştırma becerisini yansıtmaması açısından MEB'in yayınlamış olduğu Türkçe ders kitaplarının araştırma evrenindeki özel yayınevlerine ait ders kitaplarına göre daha zengin olduğudur. MEB ders kitaplarının araştırma becerisi açısından diğer ders kitaplarından zengin olmasına rağmen bu temel beceriyi vermesi bakımından yine de eksik kaldığı, bu beceriye ilişkin ifadelerin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle MEB yayınlarının ve özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarının, araştırma becerisi bakımından tatmin edici düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eldeki bulgulardan hareketle araştırma becerisini; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme becerisi ile toplam frekanslar yönünden kıyasladığımızda, araştırma becerisinin eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve iletişim kurma becerilerinden az; problem çözme becerisinden ise biraz daha fazla değere sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlarla Temizkan (2014)'ın farklı yayın evlerinin ders kitapları üzerine yaptığı araştırmada elde edilen sonuçlar benzerlik göstermektedir. Temizkan çalışmasında, araştırma becerisine yönelik ($f=13$) bulgu elde etmiştir. Bu araştırmada ise araştırma becerisine yönelik ($f=175$) bulgu elde edilmiştir. İki araştırmada da elde edilen bulguların farklı frekans değerine sahip olmasına rağmen nasıl benzer oldukları konusunda araştırma evreninin ve örneklemin farklılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmacının elde ettiği sonuçlarla bu araştırmada elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, her iki araştırma bu becerinin ders kitaplarında yeteri kadar yer almadığı düşüncesini desteklemektedir.

Tan ve Temiz (2003), öğrencilerin bilimsel süreç becerileriyle ilgili genel durumu ortaya koyan çalışmalarında öğrencilerin ilköğrenimden ortaöğrenime geçiş aşamasında bilimsel süreç becerileriyle ilgili ciddi problemleri bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Temiz (2001)'in yapmış olduğu çalışmada da buna benzer sonuçları ortaya koyduğu görülmektedir. Her iki araştırma, yapılan bu araştırmayla yakından ilgilidir. İlköğrenimde bu becerileri iyi kazanamayan çocuğun ortaöğrenime geçtiğinde bu becerilerle ilgili sıkıntı yaşayacağı açıktır. Dolayısıyla bu iki araştırmanın sonucu, yapılan bu araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Çünkü ilköğrenimde bu beceriler ile karşılaşmayan çocuk ortaöğrenimde bir bakıma bocalamaktadır. Sonuç olarak birey araştırma ruhu eksik olarak yaşamına devam etmektedir. Ortaokul seviyesinde bu beceriye diğer becerilere olduğu gibi gerek ders kitapları aracılığıyla gerekse öğretmenler ve idareciler aracılığıyla gereken hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Hezen (2009: 126), tüm sınıf seviyelerinde kazanımların becerileri geliştirmeye uygunluğunu incelemiş ve araştırma becerisinin (f=88) olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kan (2006) ise yaptığı çalışmada, öğrencilerin yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın araştırma becerisini kazandırmada etkililik düzeyine bakmış ve puan ortalamasını 2,59 olarak bulmuştur. Öğrencilere göre yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın araştırma becerisini kazandırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar dikkate alındığında araştırma becerisini verme açısından öğretim programı ve algıların olumlu yönde olduğu fakat araştırma becerisinin diğer becerilerde olduğu gibi ders kitaplarında dengeli olarak dağılmadığı ve yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular literatür ile örtüşmektedir.

1.6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmada üzerinde tartışılan yedinci temel nokta karar verme becerisidir. Karar verme becerisinin Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına önce MEB yayınları daha sonra FCM 5, GİZEM 6, CEM 7 ve YILDIRIM 8. sınıf ders kitaplarının sıralaması dikkate alınarak 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=23; f=6; f=7; f=11; f=6; f=9; f=3; f=7) şeklinde ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Karar verme ile ilgili elde edilen bu frekansların çok az olduğu

ve öğrencilerin karar verme becerisini geliştirme adına da oldukça yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu frekansların, öğrencilerde problem çözme becerisini ve bilincini yerleştirmede yeterli ve etkili olacağı düşünülmemektedir. Ayrıca bu bulguların yetersiz olmakla birlikte sınıf düzeyleri arasında da çok düzensiz bir dağılım gösterdiği göze çarpmaktadır. MEB 5. sınıf ders kitabında karar verme becerisi ile ilgili (f=23) noktada bulguya rastlanmış ve bu bulgu evrendeki tüm ders kitaplarında karar verme becerisine ait en yüksek frekans değerini oluşturmuştur. 5. sınıftan başlayarak sınıf kademesi arttıkça karar verme becerisinin de gelişeceği düşünüldüğünde elde edilen bulgular ile olması gereken durum arasında oldukça büyük farklılıklar görülmüştür. Ortaokul kademesine geçen çocukların zihinsel seviyeleri göz önünde bulundurulduğunda çocuğun büyüdükçe daha çok problemle karşı karşıya geleceği ve bunlara çözümler üretirken kararlar alıp, tercihlerde bulunacağı için ders kitaplarının bu beceriyi kazandırmada önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Fakat karar verme becerisi açısından sınıf seviyesindeki yükselişle karar verme becerisine ilişkin bulguların aynı yönde artacağı konusundaki beklentilerde tersine bir durum söz konusudur. Gün geçtikçe zorlaşan ve değişen yaşam koşullarında bireylerin sağlam kararlar verebilmeleri, problemleri daha akılcı şekilde çözebilmeleri, fikirler alıp fikirler verebilmeleri bu becerinin iyice ve etkili şekilde kazandırılmasıyla yakından ilgilidir. Bu bilgi ışığında bakıldığında incelenen MEB yayınlarının ve özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarının karar verme becerisini kazandırma açısından tatmin edici olmanın da altında bir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca karar verme becerisinin; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, iletişim kurma, problem çözme ve araştırma becerisine oranla ders kitaplarında daha az frekans değeriyle yer aldığı görülmüştür. Bu durumun ciddi bir eksiklik olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aradaki frekans farkının önemli ölçüde çok olduğu ortadadır.

Alt beceriler yönünden bakıldığında incelenen ders kitaplarının karar verme becerisinin eşit bir dağılıma sahip olmadığı görülmektedir. Bazı noktalarda yığılmalar yaşanırken bazılarında bu alt becerilere ilişkin hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Örneğin, karar vermede başkalarının da duygu ve düşüncelerini dikkate alma alt becerisinin evrende yer alan ders kitaplarındaki kullanım sıklığına diğer becerilerdeki sıralama dikkate alınarak bakıldığında sırasıyla (f=11; f=4; f=3; f=5; f=4; f=8; f=1; f=5) şeklinde dağılım gösterirken seçeneklerin olumlu ve olumsuz

yönleri hakkında bilgi toplama (f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0); olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama (f=0; f=0; f=0; f=1; f=0; f=0; f=0; f=0) şeklinde dengeli olmayan bir dağılımın olduğu görülmüştür. Ayrıca alt becerilerden karar vermede başkalarının da duygu ve düşüncelerini dikkate alma alt becerisi diğer alt becerilere oranla daha ön plana çıktığı (f=41), diğer alt becerilerin yok denecek kadar az düzeyde olduğu hatta bazı noktalarda hiçbir bulgunun olmadığı görülmüştür. Ders kitaplarındaki bu dengesiz dağılımın ders kitaplarına metinler seçilirken bu becerileri yansıtması bakımından daha dikkatli yapılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Karar vermeye ilişkin ulaşılan bulgulardan hareketle bu becerinin diğer beceriler arasında en az frekansa sahip beceri olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada elde edilen frekans değerinin (f=72) olmasına rağmen durumun pek de iç açıcı olduğu söylenemez. Çünkü bu frekans değeri evrendeki 8 adet ders kitabından elde edilmiştir. Hezen (2009), yaptığı tüm sınıf seviyelerinde kazanımların becerileri geliştirmeye uygunluğu incelendiğinde karar verme becerisinin (f=122) noktada yer aldığını ifade etmiştir. Kan (2006), yaptığı araştırmada ise karar verme becerisine ilişkin öğrenci algılarının toplam puan ortalamasını 2,61 olarak bulmuş ve TDÖP'ün karar verme becerisini geliştirmede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu iki araştırma sonucu dikkate alındığında sonuçların olumlu yönde olduğu fakat bu olumlu sonuçlar doğrultusunda becerilerin ders kitaplarına yeterince yansıtılmadığı görülmektedir. Yeterli derecede yansıtılmayan becerilerden birisi de karar verme becerisidir. Bu bilgilerden hareketle Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarının karar verme becerisini yansıtması ve kazandırması bakımından yetersiz olduğu kanısına varılmıştır. Bununla birlikte diğer becerilere göre karar verme becerisinin daha az belirgin olduğu görülmüştür.

Alver (2004: 104), "Güzel Sanatlar Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri Ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi" adlı çalışmasında, öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre, bireylerin kararsızlık puanları arasında anlamlı farklılaşmalar bulmuştur. Buna göre; ikinci sınıfta öğrenim görenler ile birinci sınıfta öğrenim görenler arasında; üçüncü sınıfta öğrenim görenler ile birinci, ikinci ve dördüncü sınıfta öğrenim görenler arasında; dördüncü

sınıfta öğrenim görenler ile birinci sınıfta öğrenim görenler arasında anlamlı farklılaşmalar bulunmuştur. Alver'in yapmış olduğu araştırma, karar verme becerisinin ve bu beceri ile ilgili durumların sadece ilköğrenim ve orta öğrenimde ortaya çıkmadığını, yaşamın her safhasında karar vermenin hayatımızda yer aldığını bir kez daha göstermiştir. Karar verme becerisinin ilköğrenimde bir başka ifadeyle temel eğitimde sağlam bir biçimde kazandırılmış olması çocuğun hayatını daha istikrarlı ve verimli bir şekilde sürdürmesine katkı sağlayacaktır.

Karar verme becerisinin ders kitaplarındaki eksikliğine daha önce değinilmişti. Fakat bireylere karar verme becerileri kazandırılırken tüm eksikliği başka bir tabirle suçu ders kitaplarına atmamak gerektiğinin altı çizilmelidir. Ders kitaplarında eksikler olması her zaman muhtemeldir. Fakat çocuklara karar verme becerilerinin sadece ders kitaplarıyla kazandırılmayacağı, hem öğretmenlerin hem anne babaların çocuklarını destekleyici olmaları, onları baskı altında tutup yanlış kararlar vermelerine neden olmamalıdır. Karar stratejileri ve ana- baba tutumları arasındaki ilişkisi üzerine bir araştırma yapan Eldeleklioğlu (1999), olumsuz anne baba tutumlarının ergenlerin karar verme becerilerini gelişiminde olumsuzluk yarattığı; Hamamcı ve Hamurlu (2005), meslek gelişimine karşı olumlu tutumları olan babaların mesleki kararsızlık düzeylerinin olumsuz tutuma sahip olan babalara göre daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Kuzgun (2003), yaptığı çalışmada bağımlı olarak yetişen bireylerin karar verirken yeterli bilgiye sahip değillerse başkalarının görüşlerine başvurdukları, bu bireylerin meslekleri yeteri kadar araştırmayıp değerlendirmediklerini ifade etmiştir. Sonuç olarak karar verme becerisi hem bireysel hem de çevresel etkenlerle şekillenmektedir. Bu yüzden bu becerinin bireylere küçük yaşlardan itibaren iyice kazandırılması gerekmektedir. Çünkü bu beceriyi iyi kazanmış ve işlevsel olarak kullanan bir birey gerek kendisi gerekse çevresi için en iyi ve faydalı kararı vermeye yönelecektir.

1.7. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Üzerinde tartışılacak sekizinci temel nokta bilgi teknolojilerini kullanma becerisidir. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisinin Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına bakıldığında bu becerinin sırasıyla (f=11; f=1; f=4; f=0; f=8; f=0; f=3; f=0) şeklinde ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Bu beceri ile ilgili

frekans değerlerinin bu kadar az değere sahip olması dikkat çekicidir. Çünkü bilim, bilgi ve teknolojinin dünyaya hâkim olduğu bir çağda bu becerinin ders kitaplarında yok denecek kadar az olması hatta bazı ders kitaplarında hiçbir şekilde yer bulmaması gerçekten ilginçtir. Bununla birlikte öğrencilerin bilgi teknolojisini kullanma becerisini geliştirme adına ders kitaplarının oldukça yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu frekansların öğrencilerde teknolojiyi kullanma becerisini ve teknoloji bilincini kazandırmada yeterli ve etkili olamayacağı düşünülmektedir. Bir başka açıdan bakıldığında bu beceriye ilişkin bulguların sınıf düzeyleri arasında diğer becerilerde olduğu gibi düzensiz bir dağılım gösterdiğini söylemek bile mümkün olmamaktadır. Diğer beceriler incelenirken bu becerilerin homojen olarak dağılmadığı sürekli ifade edilmişti. Fakat bu beceri düzensiz dağılım gösterecek kadar frekansa bile sahip değildir. Bu durum üzücü ve üzerinde durulması gereken bir konu olarak görülmektedir.

Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine MEB 5. sınıf ders kitabında ($f=11$) noktada bulguya rastlanmış ve bu bulgu evrendeki ders kitaplarında bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ait en yüksek frekans değerini oluşturmaktadır. Çocukların henüz yürümeye dahi başlamadan tutmaya başladıkları telefon, tablet, kumanda gibi teknolojik aletler düşünüldüğünde ders kitaplarından bu kadar az elde edilen bulgular konunun önemini ve ciddi bir eksiklik arz ettiğini ortaya koymaktadır. Yaşadığımız çağın özellikleri düşünüldüğünde bu becerilerin kazandırılması için olması gereken durum ile ortaya koyulan sonuç arasında çok keskin farklılıklar görülmüştür. Ortaokul kademesine geçen çocukların zihinsel seviyeleri göz önünde bulundurulduğunda çocuğun büyüdükçe teknolojiyi daha çok görüp kullanmak isteyeceği, sorunlara teknolojiyi kullanarak çözümler üreteceği, kararlarında teknolojiden faydalanıp tercihler yapmak isteyeceği düşünüldüğünde bu becerinin ne denli önemli olduğu ortadadır. Günümüz dünyasında teknolojiye hâkim toplumların ayakta kaldığı düşünülürse çocuklara bu becerinin en iyi şekilde kazandırılmasının geleceğin egemen toplumunu yaratmada önemli bir faktör olduğu anlaşılacaktır.

Gün geçtikçe zorlaşan ve değişen yaşam koşullarında bireylerin sağlam kararlar verebilmeleri, iletişim kurmaları, problemleri daha akılcı şekilde çözebilmeleri, fikirler alıp fikirler verebilmelerinde teknolojinin ne kadar önemli

olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu becerinin etkili şekilde kazandırılması girişimci, dinamik ve aktif bireyler yetiştirilmesiyle yakından ilgilidir. Bu bilgiler doğrultusunda, incelenen gerek MEB yayınlarının gerekse özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarının bu beceriyi kazandırma açısından tatmin edici olmanın da altında bir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu becerinin; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma ve karar verme becerilerinin tümünden daha az frekans değerine sahip olduğu görülmüştür. Bu durumun ciddi bir eksiklik olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aradaki frekans farkının önemli ölçüde çok olduğu ortadadır.

Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine alt beceriler yönünden bakıldığında, ders kitaplarında bu becerinin eşit bir dağılıma sahip olmadığı hatta yok denecek kadar az olduğu ifade edilmişti. Çok az da olsa elde edilen bulguların diğer becerilerdeki dağılıma benzer olarak bazı noktalarda yığılmalar yaşadığı birçok noktada bu alt becerilere ilişkin hiçbir bulgunun olmadığı görülmüştür. Örneğin, bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma alt becerisinin ders kitaplarındaki kullanım sıklığına bakıldığında sırasıyla (f=4; f=1; f=1; f=0; f=3; f=0; f=2; f=0) şeklinde dağılım ve yığılma gösterirken kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme, bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma, birden fazla bilgi teknolojisini kullanma gibi alt beceriler ders kitaplarında (f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0; f=0) şeklinde düzensiz bir dağılım göstermiştir. Buna ek olarak alt becerilerden bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma alt becerisinin diğer alt becerilere oranla daha ön plana olduğu (f=11) saptanmıştır. Ders kitaplarındaki bu beceriye ilişkin yaşanan kıtlıktan hareketle ders kitaplarına metin seçiminin bu becerileri yansıtmaması bakımından daha dikkatli yapılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymuştur.

Tor ve Erden (2004), araştırmalarında öğrencilerin ödevlerini yaparken yararlandıkları kaynaklar arasında ilk sırayı ders kitaplarının aldığını, bunu sırasıyla ansiklopediler ve yardımcı ders kitapları, bilgisayar ve eğitim VCD'lerinin izlediğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler bilgisayarı kullanmayı değişik yerlerde ve değişik şekillerde öğrendikleri, kız öğrencilerin bilgisayarı kullanmayı kendi kendilerine (%55,8) arkadaşlarından ya da anne babalarından (%26,7), okuldan (%12,9), internet kafelerden (%3,5), kurslardan (%2,1) öğrenirken erkek öğrencilerin bilgisayar

kullanmayı; kendi kendilerine (%47.8), internet kafelerden (%22,2), arkadaşlarından anne-babasından (%12,2), kurslardan ve okuldan (% 8,9) öğrendikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırma sonucuna göre öğrencilerde teknolojiye karşı olumlu tutumlu geliştirmenin ve okullarda bilgi teknolojileri üzerinde yeterince durulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu araştırma sonucu ders kitaplarının bu beceriyi kazandırması için yeterli seviyeye getirilmesi gerektiği haklılığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Öğrencilerin en çok haşır neşir olduğu kitapların daha iyi seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

Hezen (2009)'in dolaylı da olsa bu araştırmayla ilgili olduğu düşünülen çalışmasında, tüm sınıf seviyelerinde kazanımların becerileri geliştirmeye uygunluğunu incelenmiş ve bilgi teknolojilerini kullanma becerisinin (f=109) olduğunu bulmuştur. Kalyoncu (2012) ise yaptığı araştırmada öğrencilerin bilgi ve teknoloji becerilerine yönelik öğretmen ve yöneticilerin görüşlerinin branşlara göre farklılık gösterdiğini; branşı Sosyal Bilgiler, Türkçe-Edebiyat, Matematik, Güzel Sanatlar, Yabancı Dil ve Fen Bilimleri olan öğretmen ve yöneticilerin, öğrencilerin bilgi ve teknoloji becerilerine yönelik algı düzeylerinin branşı Beden Eğitimi ve diğer olanlara göre daha düşük olduğu ifade etmiştir. Branşı Sosyal Bilgiler, Türkçe-Edebiyat ve Matematik olan öğretmen ve yöneticilerin, öğrencilerin bilgi ve teknoloji becerilerine yönelik algı düzeylerinin branşı Yabancı Dil ve Fen Bilimleri olanlara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğretmen ve yöneticilerin öğrencilerin bilgi ve teknoloji becerilerine yönelik görüşlerinin farklılık gösterdiğini, görevi yönetici olanların, öğrencilerin bilgi ve teknoloji becerilerine yönelik algı düzeylerinin öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Akkoyunlu (1995) da araştırmasında, öğretmenlerin genellikle bilgisayara karşı olumlu tutum geliştirdiklerini bununla birlikte, evinde bilgisayara sahip olan öğretmenler ile elektrik, fizik, matematik ve fen alanından gelen öğretmenlerin bilgisayara karşı tutumlarının diğer öğretmenlere göre daha olumlu olduğunu ifade etmiştir. Çavaş, Kışla ve Twining (t.y)'in yaptığı dICTatEd adlı araştırmalarında yaptıkları anketi cevaplayanların çoğunun bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğu fikrine katılmışlardır. Elde ettikleri bir başka önemli sonuç ise çalışmaya katılan kişilerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitimi desteklenmesi gerektiği görüşünde oldukları sonucudur. Bu araştırma sonuçlarından hareketle gerek bu becerinin kazandırılmasında öğretim programının yeterli olduğuna gerekse

yönetici ve idarecilerin bilgi teknolojilerine karşı algı düzeylerinin olumlu yönde olduğu sonucuna ulaşılsa da ilköğrenim kademesinde ve diğer öğrenim kademelerinde, öğretmen, öğrenci ve öğretim materyallerinin işbirliği içinde daha etkili bir eğitim öğretim sağlayacağı unutulmamalıdır. Öğretmen ve öğretim programının yeterli etkili olduğu bir yerde ders kitabının yetersiz olması eğitim öğretimin başarıya ulaşmasında sıkıntılar meydana getirecektir. Sonuç olarak Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarının bilgi teknolojilerini kullanma becerisini yansıtması ve kazandırması bakımından yetersiz olduğu kanısına varılmıştır. Bu bağlamda literatürde önemine değinilen bu becerinin yeteri kadar kitaplarda yer bulmadığı sonucuna ulaşılmıştır.. Bu becerinin eksikliği konusunda da bir farkındalık oluşturulması ve gerekli düzenlemeler için hemen harekete geçilmesi gerektiği düşünülmektedir.

1.8. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmada üzerinde önemle durulan son temel nokta girişimcilik becerisidir. Girişimciliğin Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=74; f=33; f=55; f=32; f=18; f=30; f=22; f=29) şeklinde yer aldığı görülmüştür. Araştırma becerisi ile ilgili elde edilen bu bulguların oran olarak yaratıcı düşünmeye çok yakın, eleştirel düşünmeden ve iletişim kurma becerisinden çok daha az olduğu görülmüştür. Bu becerinin karar verme, araştırma, problem çözme gibi temel becerilerden daha fazla frekans değeri ile ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Elde edilen bulguların, diğer becerilerde olduğu gibi sınıf düzeyleri arasında düzenli bir dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. MEB 5 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki girişimcilik becerisine ilişkin bulguların birbirine en yakın değerlere sahip olmasalar da (f=74; f=55) sahip oldukları bu değerlerin en yüksek iki değer olduğu; evrendeki diğer ders kitaplarına oranla daha yüksek değere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Fakat genel olarak girişimcilik becerisini yansıtması açısından ders kitaplarının yeterli seviyede olmadığı görülmüştür. Çağın gerektirdiği dinamik, etkileşimi seven, insanlarla uyumlu davranışlar gösteren, risk alabilen, kendine güvenen, sosyal hayatın içinde yer alabilen, araştıran, sorgulayan, keşfeden, gözlem yapan bireyleri yetiştirmenin kısacası girişimci ruha sahip nesil yetiştirmenin önemli olduğu gerçeğinden hareketle bu nesli yetiştirecek birçok önemli faktörün

yanında ders kitaplarına da gereken önem verilmesi gerekmektedir. Öğrencilerimize bu özellikleri, becerileri örnekleyip yansıtabilecek olan ders kitaplarımızın bu beceriyi de yansıtmada yetersiz olması üzücü bir durumdur. Bu durumun, üzerinde durulması gereken ciddi bir problem olduğu düşünülmektedir. Çünkü girişimcilik ruhu çocukluktan itibaren gelişen ve tüm yaşamın akışını değiştirebilecek bir beceridir. Dolayısıyla bilgi, bilim ve bilişimin hâkim olduğu bir çağda çocuklarımızın girişimcilik ruhunu edinmeleri ve bu beceriyi etkin olarak kullanmaları gerekmektedir.

Girişimciliğe alt beceriler açısından bakıldığında ders kitaplarının girişimcilik becerisi açısından düzensiz bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Örnekleyecek olursak; insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme alt becerisinin Türkçe ders kitaplarındaki kullanım sıklığına 5. sınıftan 8. sınıfa doğru bakıldığında sırasıyla (f=17; f=15; f=19; f=10; f=6; f=12; f=7; f=2); planlarını uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme (f=19; f=4; f=10; f=7; f=4; f=3; f=5; f=10) ve sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme (f=17; f=5; f=9; f=5; f=6; f=5; f=4; f=3) gibi becerilerde yığılmalar yaşanmıştır. İkna edebilme alt becerisi gibi önemli bir alt beceri (f=4; f=0; f=3; f=0; f=0; f=0; f=2; f=1); kendine güvenebilme (f=9; f=6; f=8; f=6; f=2; f=5; f=3; f=7) şeklinde düzensiz ve yetersiz bir dağılım göstermiştir. Kendine güvenebilme, özgüveni de içinde barındırdığından bu kadar az olmaması gerekmektedir. Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu ve Alparslan (2012)'nin yaptığı çalışmada başarılı bir girişimcide bulunması gereken en önemli kişilik özellikleri sorulduğunda 44 kişinin söylediği kişilik özelliğinin özgüven olduğunu, bununla birlikte dürüstlük, ticari ahlak anlamlı olarak ikinci sırada yer almaktadır. Girişimciler özellikle özgüven ve cesaretin bir iş yeri açmanın ön koşulu olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan açıklamalar girişimciliğin ne denli önemli bir beceri olduğuna işaret etmektedir. Ders kitaplarının girişimcilik becerisinin yansıtılmasında yeterli olmadığı ve görülen düzensiz dağılımın öğrencilere de düzensiz şekilde yansıyabileceği düşünülmektedir. Örneğin MEB 5. sınıf ders kitabını kullanan öğrenci girişimcilik becerisi ile ilgili ifadelerle (f=74) kez karşılaşacakken FCM 5. sınıf ders kitabını kullanan öğrenci sadece (f=18) kez girişimcilik becerisine yönelik ifadelerle karşılaşacaktır. Bulgular tablosu dikkatle incelendiğinde genel olarak MEB yayınlarının kitaplarını kullanan okullardaki öğrenciler girişimcilik becerisine ilişkin ifadelerle daha çok karşılaşacakken diğer

yayınevlerini kullanan okullardaki öğrenciler MEB yayınlarına oranla çok daha az girişimcilik becerisine ilişkin ifadeyle karşılaşacaklardır. Bu durum diğer beceriler için de genellenebilir. Bu gibi örnekleri bulgulara ait tablolar incelendiğinde çoğaltmak mümkündür. Bu dengesiz dağılımın diğer becerilerde olduğu gibi girişimcilik becerisinde de gerekli düzeltmelerle giderilmesi gerekmektedir.

Araştırmada ulaşılan bir başka nokta girişimcilik becerisini yansıtması bakımında MEB'in yayınlamış olduğu Türkçe ders kitaplarının evrendeki özel yayınevlerine ait ders kitaplarına göre daha zengin olduğu sonucudur. MEB ders kitaplarının girişimcilik becerisini yansıtması açısından diğer yayınların ders kitaplarından zengin olmasına rağmen bu temel beceriyi yansıtma da yine eksik olduğu, kitapta yer alan ifadelerin yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle MEB'in ve özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarının girişimciliği yansıtması bakımından tatmin edici düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eldeki bulgulardan hareketle girişimciliği, şimdiye kadar üzerinde tartışılan ve çeşitli sonuçlara varılan eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma becerileri ile toplam frekanslar yönünden kıyasladığımızda, girişimcilik becerisinin eleştirel düşünme ve iletişim kurma becerilerinden daha az; yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma gibi temel becerilerden ise daha fazla olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar Temizkan (2014)'ın farklı yayın evlerinin ders kitapları üzerine yaptığı araştırmada elde ettiği sonuçlarla karşılaştırıldığında diğer becerilerdeki benzerliklerden farklı olarak değişik bir sonuca ulaşılmıştır. Temizkan (2014) araştırmasında, girişimcilik becerisine yönelik hiçbir bulguya rastlamamıştır ($f=0$). Bu araştırmada ise araştırma becerisine yönelik ($f=293$) bulgu elde edilmiştir. İki araştırmada da elde edilen bulgular arasında bu kadar çok frekans farkının olması dikkat çekicidir. Bu durumun araştırma evreni kapsamında incelenen ders kitapları sayısının fazlalığından, ölçekteki maddelerin biraz daha fazla oluşundan ve yayınevlerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sonuç olarak Temizkan'ın elde ettiği sonuçlarla bu araştırmada elde edilen sonuçlar girişimcilik becerisinin ders kitaplarında yeteri kadar yer almadığı hatta bazı noktalarda hiçbir bulguya rastlanmadığı düşüncesini desteklemektedir.

Kan (2006) yaptığı çalışmada yeni Türkçe Dersi Öğretim Programının öğrencilerde girişimcilik becerisini geliştirmede etkililik düzeyinin 2,60 ile olumlu yönde olduğunu; Hezen (2009) ise öğretim programının girişimcilik becerisini kazandırma ile ilgili bulguların (f=14) olduğunu ifade etmiştir. Bu iki sonucun öğretim programının temel becerileri verme açısından tutarlı olduğunu gösterse de girişimcilik becerisinin bu sonuçlara uygun olarak ders kitaplarında yeteri kadar görülmediğini söylemek yerinde olacaktır. Bu becerinin gerek kılavuz kitaplarında gerekse ders kitaplarında dengeli olarak dağılmamış olması bir eksiklik olarak görülmelidir. Bu sonuçlar dikkate alındığında girişimcilik becerisini vermesi açısından öğretim programı ve buna yönelik algıların olumlu yönde olduğu fakat girişimciliğin diğer becerilerde olduğu gibi ders kitaplarında dengeli olarak dağılmadığı ve yeterli seviyede olmadığı düşünülmektedir. Elde edilen bulguların literatür ile örtüşmediği görülmüştür. Çünkü bu iki araştırmacının elde ettiği sonuçlar, girişimcilik becerisinin kazandırılmasında Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın yeterli olduğunu ortaya koyarken bizim araştırmamızda bu becerinin öğrencilere kazandırılmasında eksiklikler olduğu ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak araştırmada tüm temel becerilerin ders kitaplarında yeteri kadar yer almadığı görülmüştür. Bilgilendirici türdeki metinlerde temel becerilere yönelik ifadelerin (f=0)'a yakın olduğu gözlemlenmiştir. Sadece eleştirel düşünme becerisinin, incelenen diğer 7 temel beceriye göre tüm ders kitaplarında baskın şekilde yer aldığı, diğer becerilerin ders kitaplarında biraz daha zayıf kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilgi teknolojilerini kullanma ve karar verme becerileri araştırmada en zayıf noktalar olarak belirlenmiştir. Tüm becerilere oranla bu iki becerinin daha yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Temel becerileri yansıtması ve kazandırması açısından, MEB yayınları ile özel yayınevlerinin Türkçe ders kitapları karşılaştırıldığında MEB yayınlarının çıkarmış olduğu Türkçe ders kitaplarının özel yayınevlerine ait ders kitaplarından daha zengin olduğu görülmüştür. Tüm ders kitaplarından beklenen, temel becerilere yer verirken en az eleştirel düşünme becerisine ait bulgular kadar diğer temel becerilere ilişkin bulgular içermesidir. Ayrıca gerek MEB yayınlarının gerekse özel yayınevlerinin çıkarmış oldukları bu ders kitaplarında sınıf seviyelerinin farklılığına göre azalıp artması konusunda bir uygunluk olmadığına ulaşılmıştır. Beklenen durum çocuğun yaş itibariyle ve zihinsel gelişim süreci de dikkate alınarak ders kitaplarına bu becerilerin uygun şekilde

yerleştirilmesidir. Bununla birlikte ders kitaplarındaki bu eksikliklerin ve düzensiz dağılımın ders kitaplarına metinler seçilirken gerek metinlerde yapılan kısaltmalardan gerekse seçilen metin türlerinden kaynaklanmış olabileceği de düşünülmektedir. Örneğin MEB 7. sınıf ders kitabında yer alan “Tatlı Dil” başlıklı metin orijinal şekliyle ders kitabında yer alırken aynı metin FCM 5. sınıf ders kitabında kısaltılarak düzenlemeye gidilmiştir. Kısacası elde edilen sonuçlar yapılandırmacı eğitim sistemi doğrultusunda ilerleyen milli eğitimimiz için yeterli seviyede değildir. Türkçe ders kitaplarımız benimsenen bu sisteme uygunluk açısından biraz havada kalmaktadır.

Hiçbir temel beceri diğerinden daha az öneme sahip değildir. Tüm temel beceriler Türkçe dersinin önemli birer sacayağıdır. Bu becerilerin birini diğerinden daha önemli tutarken diğerini görmezden gelmek ya da üzerinde fazla durmamak yetişecek nesli sağlam adımlarla yürümek yerine ağır aksak yürümeye mahkûm edecektir. Elde edilen tüm sonuçlardan hareketle tüm sorunu, sıkıntıları, eksiklikleri sadece ders kitaplarına yüklememek gerektiği de unutulmamalıdır. Çünkü ailenin ekonomik ve sosyal durumu, bireysel farklılıklar ve içinde bulunulan sosyal çevre küçüklükten itibaren çocuktaki temel becerilere doğrudan ya da dolaylı yoldan etki etmektedir. Çocuk yetiştiği koşullara bağlı olarak bu temel becerilere yatkın olarak okula başlamakta ya da tam tersine bu becerilere yabancı olarak okula gelmektedir. Durum böyle olunca da ders kitaplarının becerileri kazandırmaya etkisi azalmaktadır. Bununla birlikte okulun sadece ders kitaplarından ibaret olmadığı, ders kitaplarındaki bu eksiliğin ve öğrenciler arasındaki temel becerilere yönelik bireysel farklılıkların öğretmenlerimizce tespit edilip değişik etkinlikler ve uygulamalarla giderilmesi gerekmektedir. Bunun yanında okul ile birlikte ailenin de öğrencileri yetiştirirken çok yönlü bireyler olarak yetiştirmeye özen göstermeleri gerekmektedir. Ancak bu şekilde çağa ayak uydurabilen, sağlam duruşlu, bilinçli ve dinamik bir toplum yetiştirilebilir.

2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle ders kitaplarına ve öğretim materyallerine, ders kitabı yazarlarına ve yayınevlerine, öğretmenlere, velilere ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

2.1. Ders Kitaplarına ve Öğretim Materyallerine Yönelik Öneriler

Türkçe dersi tüm derslerle ilintili bir derstir. Öğrenciler bu temel becerileri sadece Türkçe dersinden kazanmamaktadır. Tüm derslerin birbirini tamamladığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarının yanında diğer ders kitaplarının da bu becerileri yansıtacak içeriklere sahip olması gerekmektedir. Bu becerilerin eksik kaldığı noktaları çalışma kitapları tamamlamaya çalışmalıdır. Ayrıca bu kitaplar haricinde resim, dergi, teknolojik aletler derslere daha sık getirilerek öğrencilerin aktif olarak öğrenmenin içerisinde yer almaları sağlanmalıdır. Bununla birlikte ders kitaplarında bu becerileri yansıtabilen görsellere daha fazla yer verilmelidir.

2.2. Ders Kitabı Yazarlarına ve Yayınevlerine Yönelik Öneriler

Ders kitabı yazarları, metin seçimi yaparken Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel becerileri daha ayrıntılı inceleyip bu doğrultuda metinler üretebilirler. Ayrıca metinler yazılırken ya da hazır metinler ders kitabına seçilirken yapılan kısaltmalarda daha dikkatli davranmaları gerekmektedir. Kısaltma yapılan bölümün temel becerilerden herhangi birini yansıtmayı yansıtmadığı dikkate alınarak gerekli işlem yapılmalıdır. Yayınevleri de kitapları hazırlamada bu becerilerin ders kitaplarına yeterince yansıtılıp yansıtılmadığını kontrol etmeli, gerekirse ilgisiz metinler kitaptan çıkarılmalı, yerlerine yeniden yazılmış metinleri ya da bu becerileri yansıtabilecek daha zengin metinleri kitaplara koymalıdır. Bu ve buna benzer işlemler sadece Türkçe ders kitabı ve çalışma kitapları için değil, tüm ders kitapları ve bu kitapların çalışma kitapları üzerinde yapılarak ders kitapları daha kaliteli ve temel beceriler bakımından daha zengin hale getirilmelidir. Yayınevleri gerekirse belirli dönemler halinde öğretmenler ve öğrencilerden ders ve çalışma kitaplarına ilişkin geri bildirimler alarak her yıl ya da belirlenen dönemlerde kitaplarda gerekli düzenlemeleri yapabilir ve daha verimli materyaller geliştirebilirler.

2.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Öğretmenler ders ve çalışma kitaplarını iyice analiz edip öğretim programına uygunluğu ve temel becerileri yansıtması açısından kontrol edebilirler. Ders kitaplarının eksik olduğu yerlerde gerekirse bu becerileri verecek türde metinleri sınıfa getirip öğrencilerle paylaşabilirler. Bununla birlikte gerekli ve eksik görülen becerilerde dinleme/izleme (video, ses kaydı, slayt vb.) yoluyla bu beceriler örneklendirilmeli ve çocuklara kazandırılmalıdır. Öğretmenlerimiz öğrencilere gerekli sorumlulukları vermeli ve öğrencileri gerek okul içinde gerekse okul dışında bu becerileri kazanmayı destekleyecek etkinliklere yönlendirmelidir. Ayrıca bu becerilerin kazanılıp kazanılmadığı öğretmenlerimizce takip edilmelidir. Bireysel farklılıkların bu becerileri geç ya da erken kazanmada etkili olduğu unutulmamalı ve öğrenciler gözlenirken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

2.4. Velilere Yönelik Öneriler

Eğitimin ilk olarak aile başladığı ve okul süreciyle bu durumun desteklendiği unutulmamalıdır. Veliler çocuklarına doğumdan itibaren en uygun yetiştirme ortamlarını sağlarken bu temel becerilerin farkında olarak işe koyulmalıdırlar. Okul çağına gelene dek çocuklarının bu becerilere aşına olmalarını sağlamalıdırlar. Okul çağına geldiklerinde bu becerilere yatkın olarak okula gelen öğrenciler olmaları için biraz daha çabalamalıdırlar. Çocuğu belirli sınırlar çerçevesinde biraz daha özgür bırakmalı, kendi başına kararlar alabilmeye teşvik etmeli, kendine güvenen, girişimci, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, iletişim becerisi yüksek bireyler olarak yetiştirmede gerekli hassasiyeti göstermelidirler.

2.5. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Türk Eğitim Sistemimizde ders kitapları belirli sürelerle yürürlükte kalmakta ve gerekli görüldüğü takdirde ders kitabı olarak okutulmaktan vazgeçilmektedir. Araştırmacılar Türkçe ders kitapları için yaptığımız bu araştırmaya benzer olarak diğer derslerin ders kitapları üzerine araştırmalar yapıp ders kitaplarının yeterliliklerini ortaya koyabilir ve ders kitaplarının daha verimli hale gelmesine katkıda bulunabilirler. Ayrıca ilerleyen yıllarda Türkçe dersi ile ilgili olarak bu araştırmanın bir benzeri daha geniş bir örneklem grubu ve daha ayrıntılı bir ölçek ile

yapılarak ders kitaplarında gerekli değişim ve düzenlemenin yapılıp yapılmadığı kontrol edilebilir. Araştırmacılar, öğretmen ve öğrencilerin ders kitaplarının temel becerileri yansıması konusunda görüşlerine başvurabilir, gerekli düzenlemeleri yapmaya katkıda bulunabilirler.

Eğitim sürecinin temel becerilere yönelik çıktısını görme ve temel becerilerin ne derece kazanılıp bu becerileri bireylerin yaşamlarına ne kadar aktardıklarını saptama amaçlı üst öğrenim kademelerinde öğrenciler üzerinde yeni bir araştırma yapılabilir.

Türkçe dersleri ve diğer derslerin öğretim programlarında yer alan temel becerilerin kazandırılmasına yönelik ders kitaplarına ek olarak farklı etkinlik örnekleri sunma yönünden çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akıllı, Nuray (2012). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ve Yaratıcılık Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Akinoğlu, Orhan (2003). *Bir Eğitim Değeri Olarak Eleştirel Düşünme*. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 7-26.
- Akkoyunlu, Buket (1995). *Bilgi Teknolojilerinin Okullarda Kullanımı Ve Öğretmenlerin Rolü*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 105-109.
- Aktamış, Hilal ve Ergin, Ömer (2007). *Bilimsel Süreç Becerileri İle Bilimsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33, 11-23.
- Akyürek, Çisem (2013). *İlkokul Öğretmenlerinin Girişimcilik Becerisine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Alkan, Cevat (1987). *Bilgisayarın Eğitimde Kullanımı*. Eğitim ve Bilim Dergisi, 11 (62), Ankara.
- Altun, Murat (2000). *İlköğretimde Problem Çözme Öğretimi*. Millî Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi (Temmuz, Ağustos, Eylül 2000), Sayı: 147. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/147/altun.htm (Erişim Tarihi: 07.05.2015).
- Alver, Birol (2004). *Güzel Sanatlar Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri Ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (2), 93-108.
- Apaydın, Fevzi (1999). *Girişimcilik Ve Başarılı Girişimcilik Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arhan, Serdar, Başar, Sema ve Demirel, Tuncay (2014). *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı (Birinci Baskı)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Arslan, Çiğdem (2002). *İlköğretim Yedinci Ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Stratejilerini Kullanabilme Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Bursa.
- Atkıncı, Halime (2001). *İlköğretim Birinci Kademe Eğitim Programlarının Yaratıcı Düşünmenin Gelişmesine Etkileri*. Yüksek Lisan Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Avcu, Yunus Emre (2014). *Yaratıcı Düşünme Etkinliklerinin Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerine Ve Akademik Başarılarına Etkisi: Coğrafya Dersi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Aybek, Birsal (2006). *Konu Ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Ve Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Aybek, Birsal (2007). *Konu Ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Ve Düzeyine Etkisi*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 43-60.
- Aydınoğlu, Funda (2003). *Bilgi Teknolojileri Ve Bilgi Toplumu İçinde Eğitimin Önemi Türkiye`de Eğitim Politikaları Ve AR-GE*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Azak, Seçkin (2015). *Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözmede Kullandıkları Stratejilerin Ve Üstbilişsel Davranışlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Balaban, Fatih (2001). *Orta Öğretim Kurumlarında Sportif Faaliyetlere Katılan Öğrencilerin Öğretmenlerle İletişim Kurmasında Sportif Faaliyetlerin*

Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Van.

Başar, Sema ve Zeybek Köken, Seda (2013). *İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı (Dördüncü Baskı)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Başçam Çelik, İlkay (2011). *İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırma Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Başoğlu, Nuran (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Eleştirel Düşünme Eğitimine Uygunluğu*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Bently, Trevor (1999). *Yaratıcılık*. (Çev. Onur Yıldırım). İstanbul: Hayat Yayınları.

Beyer, Barry (1987). *Practical Strategies For Thr Teaching Of Thinking*. Boston: Allyn and Bacon, INC.

Bodur, Hamide (2010). *İlköğretim İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde İçerik Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bolat, Alev (2010). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilişsel Ve Duyuşsal Becerileri Açısından Türkçe Dersi Öğretim Araçları*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Bolat, Salih (1996). *Eğitim Örgütlerinde İletişim: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Uygulaması*. Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 75-80.

Bökeoğlu Çokluk, Ömay, Yılmaz, Kürşad (2005). *Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünmeye Yönelik Tutumları İle Araştırma Kaygıları Arasındaki İlişki*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Kış (41), 47-67.

Budak, Selçuk (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Büyükarıslan, Zühal (2011). *İlköğretim Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerileriyle Örtüşme Düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Cambazoğlu, Ömer (1984). *Fen Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar Ve Nedenleri* (Edt. Peker, Ömer). Orta Öğretim Kurumlarında Fen Öğretimi Ve Sorunları. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Cantürk Günhan, Berna, Başer, Neşe (2009). *Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar, 7 (2), 451-482.
- Ceylan, Faika (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Günlük Hayat Problemlerini Çözme Envanteri Puanları İle Matematik Problemlerini Çözme Başarıları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Collins, Ayşe (2005). *İlköğretim Türkçe Programları Pilot Uygulama Değerlendirmesi. Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*. Erciyes Üniversitesi, Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayınları, 220–229 Kayseri.
- Cüceloğlu, Doğan (1994). *İnsan Ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları* (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (1997). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2001). *İyi Düşün Doğru Karar Ver*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlayan Öztürk, Çiğdem (2013). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç, Eleştirel Düşünme Ve Yaratıcı Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakmak, Gülsüm (2010). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Öğretim Programının Öğrencilerin Yaratıcı Düşüncelerini Geliştirmeye Etkisine Yönelik*

Öğretmen Görüşleri (Tokat İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Çam, Sabahattin. (1997). *Öğretmenlik Formasyonu Eğitimi Programının Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerisi Algılarına Etkisi*. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, 15, 52-61.

Çavaş, Bülent, Kışla, Tarık ve Twining, Peter (t.y.). *Eğitimde Bilgi Ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımına Yönelik Bir Araştırma: dICTatEd Yaklaşımı*. <http://kn.open.ac.uk/public/getfile.cfm?documentfileid=4551> (Erişim Tarihi: 07.05.2015).

Çekiç Sevim (2007). *Matematik Öğretmenliği Lisans Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Gücü Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Ortaöğretimde Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Çelik, Osman (2014). *Sosyal Bilgiler Ve Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Girişimcilik Bilgi Ve Beceri Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Çelikkaleli, Öner ve Gündüz, Bülent (2010). *Ergenlerde Problem Çözme Becerileri Ve Yetkinlik İnançları*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (2), 361-377.

Çetin, Özlem (2014). *Temel Becerilerin Geliştirilmesi Açısından İlköğretim İkinci Kademedeki Türkçe Öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Çetinkanat, Canan (1996). *İnsan İlişkilerinde İletişim*. Çağdaş Eğitim Dergisi, 21, 223, 18- 20.

Çetinkaya Bozkurt, Özlem, Kalkan, Adnan, Koyuncu, Osman ve Alparslan, Ali Murat (2012). *Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012/1, Sayı:15.

- Çetinkaya, Zeynep (2011). *Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*. Kastamonu Eğitim Dergisi, Mayıs 2011 Cilt: 19 No: 2, 567-576.
- Çulha, Meral ve Atlas Dereli, Aynur (1987). *Atılganlık Eğitimi Programı*. Psikoloji Dergisi, Sayı 21, (Cilt 6), s.124.
- Daştan, İkrâm (2006). *Eğitimde Bilgi Teknolojilerinden Yararlanma Düzeyi Ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.
- Demirci, Cavide (2000). *Yaratıcı Düşünce*. Dil Dergisi, Sayı: 88, s. 5-14, Ankara.
- Demirel, Özcan (2001). *Eğitim Sözlüğü*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Deniz, İbrahim (2003). *İletişim Becerileri Eğitiminin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin İletişim Becerisi Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Derin, Rukiye (2006). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Ve Denetim Odağı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İzmir İli Örnekleme)*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Doğan, Halime (2014). *İlkokul Programında Yer Alan Ortak Temel Becerilerin Öğrenci Çalışma Kitaplarında Bulunan Etkinliklerde Yer Alma Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dökme, İlbilge (2005). *Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) İlköğretim 6. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabının Bilimsel Süreç Becerileri Yönünden Değerlendirilmesi*. ilköğretim-Online, 4 (1), 7-17, [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>, Cilt 4, Sayı 1.
- Dökmen Üstün (1989). *Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi Ve Psikodrama İle Ölçülmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21 (1-2), 155-190.

- Dökmen, Üstün (1994). *İletişim Çalışmaları Ve Empati Sanatta Ve Günlük Yaşamda*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Eldeleklioğlu, Jale (1999). *Karar Stratejileri Ve Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi, 11 (2), 7-13.
- Ennis, Robert H. (1985). *Goals For Critical Thinking Curriculum*. A. Costa (Ed.), *Developing Minds (54-57)*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Ergin, Akif ve Birol, Cem (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergişi, Kemal (2005). *Bilgi Teknolojilerinin Okulda Etkin Kullanımı İle İlgili Okul Yöneticilerinin Teknolojik Yeterliklerinin Belirlenmesi (Kırıkkale İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Ersever, Ömür Hakan (1996). *Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının Ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gagne, Robert Millis (1965). *The Conditions Of Learning*, New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc. Lind, K. (1998, June). *Science Process Skills: Preparing for the future*, Monroe.
- Glasser, William (2000). *Kaliteli Eğitimde Öğretmen*. (Çeviren: Ulaş Kaplan). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Gökdaş, İbrahim (1996). *Bilgisayar Eğitimi Öğretim Teknolojisi -Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarında*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gömleksiz, Mehmet Nuri ve Kan, Ayşe Ülkü (2009). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme Ve Girişimcilik Becerilerini Kazandırmadaki Etkililiğinin Belirlenmesi (Diyarbakır İli Örneği)*. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 39-49.

- Görücü, Erendiz (2014). *Altıncı, Yedinci Ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları İle Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güçlü, Nezahat (2001). *İletişim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gültekin, Mehmet (2004). *Öğrenme Öğretme Sürecinde Yeni Yaklaşımlar*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (14), 25-51.
- Gülveren, Hakan. (2007). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Bu Becerileri Etkileyen Eleştirel Düşünme Faktörleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gürol, M. Ali. (2000). *Türkiye’de Kadın Girişimci Ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler*. Atılım Üniversitesi Yayını, 2, Ankara.
- Hamamcı, Zehra ve Hamurlu, Mehmet Kürşat (2005). *Anne Babaların Meslek Gelişimine Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumlar Ve Bilgi Düzeylerinin Çocuklarının Mesleki Kararsızlıklar İle İlişkisi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10, 55–69.
- Hayırsever, Fahriye (2010). *Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Temel Beceriler Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hazır, Arzu ve Türkmen, Lütfullah (2008). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Beceri Düzeyleri*. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 26, 81 -96.
- Hezen, Ebru (2009). *İlköğretim 1-5. sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzunun Öğelerinin Öğretim Programında Yer Alan Temel Becerileri Geliştirmeye Uygunluğu*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Hızır, Burcu (2014). *İlköğretimde Yaratıcı Okumanın Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Holland, Jhon L. (1985). *Making Vocational Choices*. 2nd Edit. Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall.
- Hotaman, Davut, (2008). *Yeni İlköğretim Programının Kazandırmayı Öngördüğü Temel Becerilerin Öğretmen, Veli ve Öğrenci Alguları Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İlgin, Havva (2010). *İlköğretim İkinci Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Metinlerle Geliştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı (2005)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- İpşiroğlu, Zehra (1992). *Eleştirinin Eleştirisi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- İpşiroğlu, Zehra (t.y.). *Türkçe Öğretiminde Yaratıcılık Almanya'daki Yeni Öğretmenler: Göçmen Kökenli Üçüncü Kuşak*. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/760/9648.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2015).
- Kabasakal, Zekavet ve Uz Baş, Aslı (2013). *Öğretmen Adaylarında Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Problem Çözme Becerileri*. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Şubat 2013 Cilt: 2 Sayı: 1.
- Kalyoncu, Ayşe Tuğçe (2012). *Yirmibirinci Yüzyılda Öğrencilerin Sahip Olması Gereken Bazı Temel Becerilere İlişkin Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kan, Ayşe Ülkü (2006). *Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi. (Diyarbakır İli Örneği)*.

Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Kanik, Figen (2010). *Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Anlayışlarının Ve 7. Sınıf Düzeyinde Eleştirel Düşünmeyi Geliştirmeye İlişkin Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaplan, Şükran ve Yıldırım Şen, Gülay (2014). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.

Kaplan, Şükran ve Yıldırım Şen, Gülay (2014). *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.

Kaptan Fitnat ve Korkmaz, Hünkâr (2001). *Fen Eğitiminde Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımı*. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 20, 191-192, Ankara.

Karabacak, Hilal (2011). *İlköğretim Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri Ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyi (Erzurum İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Karalı, Yalçın (2012). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri: İnönü Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Karasar, Niyazi (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (23. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Keser, Hafize (1991). *Eğitimde Nitelik Geliştirmede Bilgisayar Destekli Eğitim Ve Ders Yazılımlarının Rolü*. Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri Metinleri İçinde (13-14 Nisan 1991). İstanbul: Özel Kültür Okulları Eğitim-Araştırma-Geliştirme Merkezi, 178-183.

Kiper, Aydın (2008). *İlköğretim Öğretmenlerinin Bilgi Teknolojilerini Derslerde Kullanım Durumları Ve Bilgi Teknolojileri İle İlgili Almış Oldukları Hizmet*

İçer Eğitimler Hakkındaki Görüşleri (Sakarya İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kreitner, Robert (2004). *Management*. Ninth Editions, Houghton Mifflin Company, Boston.

Komisyon, (2013). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı (Üçüncü Baskı)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Komisyon, (2013). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı (İkinci Baskı)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kökdemir, Doğan (2003). *Belirsizlik Durumlarında Karar Verme Ve Problem Çözme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Köken, Nevzat (2004). *Düşünme Ve Eğitim. Eğitime İlişkin Çeşitlemeler I*. (Edt. Musa Gürsel). 109-129. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Kurfallı, Hakkı (2007). *Yeni İlköğretim Müfredatında Bilgi Teknolojilerinin İşlevselliği*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Afyon.

Kurtoğlu, Naci (2005). *İlköğretim Okulu Öğretmen Ve Yöneticilerinin Bilgi Teknolojilerini Takip Etme Ve Kullanabilme Düzeyi (Sakarya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kurudayıoğlu, Mehmet ve Çetin, Özlem (2011). *Temel Beceriler Ve Türkçe Öğretimi*. IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (22-24 Aralık 2011), Muğla Üniversitesi, Muğla. (Bildiri Kitabı: II. Cilt, s.551-564, Ankara, 2012).

Kuzgun, Yıldız (1993). *Karar Stratejileri Ölçeği: Standardizasyonu*, VII. Ulusal Psikoloji Bilimsel Çalışmaları. Türk Psikologlar Derneği, Ankara.

Kuzgun, Yıldız (2003). *Meslek Rehberliği Ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Küplü, Nesibe (2012). *Devlet İlköğretim Ve Özel İlköğretim Okullarının Teknoloji Yeterlilikleri Ve Bu Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Bilgi Teknolojileri Okuryazarlık Düzeylerinin Karma Metot Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kürüm, Dilruba (2002). *Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Levy, David Anthony (1997). *Tools Of Critical Thinking: Metathoughts For Psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- May, Rollo (1994). *Yaratma Cesareti*. (Çev. Alper Oysal). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mayesky, Mary (2006). *Creative Activities For Young Children (Eight Edition)*. New York, Usa: Thomson Delmar Learning.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar), Öğretim Programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Tebliğler Dergisi* (2014, Ocak). Cilt 77. Sayı: 2676. Ankara.
- Morgan, Clifford, T. (2005). *Psikolojiye Giriş* (Çev. Sirel Karakaş, 16. Baskı) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Munzur, Fatma (1999). *Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Eleştirel Düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Müftüoğlu, Alev ve Bektaş, Selahattin (2014). *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 5. Sınıf*. FCM Yayıncılık Anonim Şirketi, İstanbul.
- Numanoğlu, Gülcan. (1999). *Bilgi Toplumu-Eğitim-Yeni Kimlikler-II: Bilgi Toplumu Ve Eğitimde Yeni Kimlikler*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32 (1-2), 341-350, Ankara.

- Ögülmüş, Selahiddin (2001). *Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri Ve Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Önsarı, Habibe (2004). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Örge Yaşar, Funda (2013). *Ortaokul (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe Ders Kitaplarının Temel Beceriler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Özatalay, Hülya (2007). *İlköğretim I. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Temel Becerilerin Ders Kitaplarında Kullanılmasına İlişkin Durum Çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özben, Şüheda ve Argun, Yasemin (2001). *Üniversite Öğrencilerinin Yaratıcılık Düzeyleri İle İlgili Değişkenlerin İncelenmesi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı İçinde (s.66-78). Cilt 1. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Özcan, Fatih Mustafa (2005). *İlköğretim 2. Kademedeki 6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Stratejileri Ve Matematiksel Modellemenin Problem Çözmedeki Yeri Ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özden Bülent (2005). *Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı Programlarının Eleştirel Düşünme Becerilerinin Gelişimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özden, Yüksel (2002). *Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Özden, Yüksel (2003). *Öğrenme Ve Öğretme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Özer, Ümit (2014). *İlköğretim Öğrencilerinin Araştırma Becerilerinin Veli Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Öztunç, Mustafa (1999). *Ailenin Çocukların Yaratıcı Düşünme Yeteneği Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sakarya.
- Öztürk, Şafak (2004). *Eğitimde Yaratıcı Düşünme*. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, (2004) 77-84.
- Palandökenler, İlnur (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pica, Rae (2005). *Unlocking Children's Creativity Through Movement And Music*. http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_view.aspx?ArticleID=261 (Erişim Tarihi: 06.05.2015).
- Polat, Gülşah Burcu (2012). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Türkçe-Matematik Birlikteliğinin Öğrencilerin Problem Çözme Becerisine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Polat, Seyat (2014). *Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Razgatlıoğlu, Mehmet (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Düşünme Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Saban, Ahmet (2000). *Öğrenme Öğretme Süreci*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saçlı, Fatma ve Demirhan Gıyasettin (2008). *Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Programında Öğrenim Gören Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Saptanması Ve Karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Spor Bilimleri Dergisi, 19 (2), 92-110.

- San, İnci (1979). *Sanatsal Yaratma Ve Çocukta Yaratıcılık*. Ankara: Tisa Matbaası.
- San, İnci (1985). *Sanat ve Eğitim*. İkinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:151.
- Saraçoğlu, Sibel, Böyük, Uğur ve Tanık, Nagihan (2012). *Birleştirilmiş Ve Bağımsız Sınıflarda Öğrenim Gören İlköğretim Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Beceri Düzeyleri*. Türk Fen Eğitimi Dergisi, Yıl 9, Sayı 1, Mart 2012, 83-100.
- Sardoğan, Mehmet E. , Karahan, T. Fikret ve Kaygusuz, Canani (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Kullandıkları Kararsızlık Stratejilerinin Problem Çözme Becerisi, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi Ve Fakülte Türüne Göre İncelenmesi*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 2, Sayı 1, 78-97.
- Selçuk, Ziya ve Güner, Nedret (2004). *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları* (4. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Semerci, Nuriye (1999a). *Öğretmenin Görevi: Düşünmeyi Geliştirmek*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (9) 1, 209-216.
- Semerci, Nuriye (1999b). *Kritik Düşünmenin Mikro Öğretim Dersinde Eleştiri Becerisini Geliştirmeye Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Semerci, Nuriye (2000). *Yaratıcılık, Kritik Düşünme Ve Problem Çözme*. Çağdaş Eğitim Dergisi, 271, 37-41.
- Semiz, Ayşegül (2011). *4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Soruların Eleştirel Düşünmeye Uygunluğu Ve Etkinlikler Üzerine Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Sezen, Gülşah ve Paliç, Günay (2011). *Lise Öğrencilerin Problem Çözme Becerisi Algılarının Belirlenmesi*. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications 27-29 April, 2011 Antalya-Turkey.
- Sönmez, Veysel (1992). *Yaratıcı Okul, Öğretmen, Öğrenci, Yaratıcılık ve Eğitim*. Ankara: TED Yayınları, No:17.

- Sungur, Nuray (1992). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Özgür Yayınları (1. Baskı).
- Sungur, Nuray (1997). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Evrim Yayınevi (2. Baskı).
- Süzen, Derya (1987). *İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinde Yaratıcı Düşünme Yeteneği İle Benlik Kavramı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisan Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Şahbaz Dağlıoğlu, Elif (2014). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*. Cem Web Ofset Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, Ankara.
- Şahinel, Semih (2005). *Eleştirel Düşünme*. (Ed. Özcan Demirel) Eğitimde Yeni Yönelimler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şenşekerci, Erkan ve Bilgin, Asude (2008). *Eleştirel Düşünme Ve Öğretimi*. Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 14, 1.
- Şeyhun, Herdentaze (2000). *Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Ankara.
- Tan, Mustafa, Temiz, Burak Kağan (2003). *Fen Öğretiminde Bilimsel Süreç Becerilerinin Yeri Ve Önemi*. Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 89 - 101.
- Temiz, Burak Kağan (2001). *Lise 1. Sınıf Fizik Dersi Programının Öğrencilerin Bilimsel Süreç Becerilerini Geliştirmeye Uygunluğunun İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Temizkan, Mehmet (2010). *Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi*. Türklük Bilimi Araştırmaları, s.27, 621-643, Niğde.

- Temizkan, Mehmet (2014). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi*. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 49-72.
- Temizkan, Mehmet ve Zevfi, Recep (2014). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eleştirel Ve Yaratıcı Düşünme Açısından İncelenmesi*. Düşünce Ve Siyaset Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, 5 (29), 133-164.
- Titiz, M. Tınaz (2001). *Ezbersiz Eğitim Yol Haritası*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Top, Seyfi (2006). *Girişimcilik Keşif Süreci*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tor, Hacer. Erden Orhan (2004). *İlköğretim Öğrencilerinin Bilgi Teknolojilerinden Yarar Araştırma*. The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET January 2004 ISSN: 1303-6521 volume 3 Issue 1 Article 16
- Turan, Gözde (2014). *Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sınıf Atmosferi Alguları İle Eleştirel Düşünmeye Karşı Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2015). *Güncel Türkçe Sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5513f3483c8653.24936225 (Erişim tarihi: 26.03.2015)
- Türkmen Dağlı, Melek (2008). *Eleştirel Düşünmenin Türkçe Öğretiminde Planlama Ve Uygulama Süreçlerine Entegrasyonu: Üç Öğretmenin Karşılaştırmalı Durum Çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türnüklü, Elif B. ve Yeşildere, Sibel, (2005). *Problem Çözme Ve Eleştirel Düşünme*. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, s.3, 107-123, Ankara.

- Uysal, Oya (2014). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı Ders Kitaplarının Temel Beceriler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ün Açıkgöz, Kamile (2003). *Etkili Öğrenme Ve Öğretme* İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Üstündağ, Tülay (2003). *Yaratıcılığa Yolculuk*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Varış, Zehra (2008). *İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Bilgi Teknolojileri Okuryazarlık Düzeyleri Ve Bunları Kullanma Durumlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yalçinkaya Dulkadiroğlu, Hülya (2001). *İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Yaşar, Münevver Can ve Aral, Nermin (2011). *Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Sosyo-Ekonomik Düzey Ve Anne Baba Öğrenim Düzeyinin Etkisinin İncelenmesi*. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, Cilt 4, Sayı 1.
- Yazgan, Fatma (1989). *Girişimcilik Yeterlikleri Ve Eğitim Programları*. (Niğde, Kayseri, Zonguldak İlleri Genel Ve Endüstri Meslek Liseleri Araştırması). Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yazgan, Yeliz (2002). *İlköğretim Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Stratejilerini Kullanabilme Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yeşilyaprak, Binnur (1986). *Üniversite Gençliğinin Psikolojik Sorunları*. Psikoloji Dergisi, Sayı: 20, 81-96.
- Yıldırım Ankaralıgil, Side (2009). *İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Medya Okuryazarlığı Ve Eleştirel Düşünme Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz Karabulutlu, Elanur, Yılmaz, Sevda ve Yurттаş, Afife (2011). *Öğrencilerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 2011 (2), 75-79.

Yılmaz, Zehra (1997). *Girişimcilik Açısından Endüstri Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Ve Denetim Odağı Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek-1. Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel ve Alt Beceriler Ölçeği

TEMEL BECERİLER	ALT BECERİLER
ELEŞTİREL DÜŞÜNME	<ul style="list-style-type: none"> - olay, durum ve konulara sorgulayıcı gözle bakma, - sebep-sonuç ilişkilerini bulma, - benzerlik ve farklılıkları yakalama, - çıkarımlarda bulunma, - karşılaştırmalar yapma, - okurken, dinlerken vb. zihninde sorular oluşturma ve cevaplar bulma, - edindiği bilgileri sınıflandırma, -bir olayın, durumun, konunun olumlu-olumsuz –eksik yönlerini ortaya koyma -yorum yapma -amaç sonuç ilişkisi kurma -bir durumun, konunun, olayın doğruluğunu savunma -edindiği bilgilerin doğruluğunu sınama -kendi kendini ve başkalarını sorgulayabilme -ön yargılı davranmama -çelişkileri fark edebilme -bir düşünceye, değere etraflıca düşünmeden, araştırmadan bağlanmama
YARATICI DÜŞÜNME	<ul style="list-style-type: none"> - yeni, farklı bilgiler, fikirler ve ürünler ortaya koyma, - olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme, - sorunlara kendine özgü çözümler bulabilme, - konu veya durumla ilgili çok sayıda düşünce üretme, - bir kavramı kendime göre tanımlayıp yorumlama, -uzak bağdaştırmalar yapabilme -kendini ifade etmede farklı yollara başvurma -sıra dışı sorular sorma

<p style="text-align: center;">İLETİŞİM KURMA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - uygun olarak kullanması gereken konuşma üslubunu belirleme, - uygun şekilde hitap etme, - aktif olarak dinleme, - Grupla uyum ve iletişim içinde olma - empati kurabilme -ses tonunu uygun şekilde kullanma -beden dilini uygun şekilde kullanabilme -iletişim engellerini ortadan kaldırabilme -başkalarının düşüncelerine saygılı olma -geri bildirimde bulunabilme -tanımadığı kişilere karşı ön yargılı olmama -kurduğu iletişimi sürdürebilme -TV, radyo, internet vb. aracılığı ile iletişim kurabilme.
<p style="text-align: center;">PROBLEM ÇÖZME</p>	<ul style="list-style-type: none"> - problemi sezme, - problemi belirleme, - problemin çözümü için çözüm yolları üretme, - çözüm yolunun/yollarının işe yararlığını belirleme, -probleme farklı bakış açılarıyla yaklaşabilme -kisa yollar geliştirebilme -olaylar ve kavramlar arasında bağlantı kurabilme
<p style="text-align: center;">ARAŞTIRMA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - anlamlı tahminlerde bulunma, -yeni gelişmelere karşı meraklı olma - uygun araştırma ortamına karar verme, - bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı planlama, - uygun araç gereç ve kaynak kullanma, - bulguları uygun bir dille ifade etme, -konuyla ilgili bilgi toplama -gözlem yapma -araştırma için bir konu belirleme -tartışma, beyin fırtınası vb. tekniklerle fikirler üretme

KARAR VERME	<ul style="list-style-type: none"> - bağımsız olarak karar verme sorumluluğu üstlenme, - olası seçenekler üretme ve bunlar hakkında bilgi toplama, - seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi toplama, - karar vermede başkalarının duygu ve düşüncelerini de dikkate alma, -Seçenekleri karşılaştırma, gözden geçirme -seçeneklerden birine karar verme - seçeneklerin olumlu ya da olumsuz yanlarını tam olarak bilmemesine karşın seçimde bulunma
BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA	<ul style="list-style-type: none"> - kullanılacak bilgi teknolojisine karar verme, - bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma, - bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma, - teknolojiyi kullanarak yeni bilgiler üretme ve elde etme - bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunma - birden fazla bilgi teknolojisini kullanma - teknolojiyi amacına uygun olarak kullanma - teknolojiye karşı olumlu tutum geliştirme
GİRİŞİMCİLİK	<ul style="list-style-type: none"> - insan ilişkilerinde uyumlu davranışlar gösterme, - görev ve sorumluluklarını planlama - risk alma, - planlarını uygulama ve amacına ulaşmak için harekete geçme, - Sosyal, kültürel vb. alanlarda çeşitli etkinlikler düzenleyebilme - ikna edebilme - kendine güvenebilme